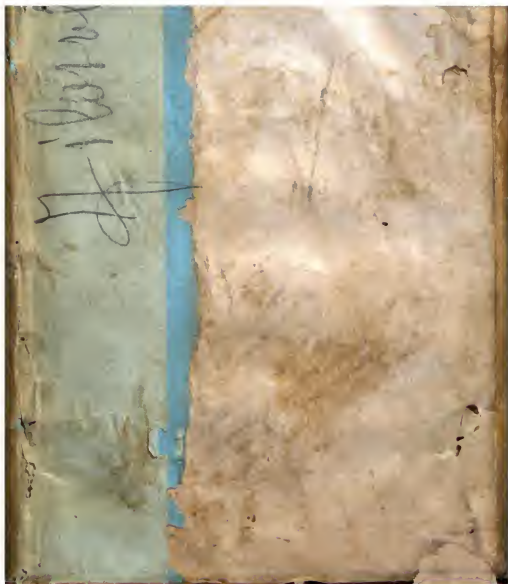

1817
Virginia

C. Y. g.

14-25.f-3-

Comptoir de la C. G.

~~12-27-27~~

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBRI TRES,

Cum

AVERROIS COMMENTARIIS

et Antiqua tralatione suæ integritati
restituta.

*His accessit eorundem librorum Aristotelis noua tralatio,
ad Græci exemplaris veritatem, et scholarum vsum
accommodata,*

MICHAELE SOPHIANO INTERPRETE.

Adieciſimus etiam

MARCI ANTONII PASSERI IANVÆ
disputationem ex eius lectionibus excerptam, in qua cum de
horum de Anima librorum ordine, tum reliquorum
naturalium serie pertractatur.

L. Maniz

De Seale

VENETIIS APVD IVNCTAS.
M. D. LXII,

[illegible]

1. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

...the

Table 1. *Continued*

سے

five.

LETTERS OF A CLERGYMAN

Figure 1

MICHAEL SOPHIANVS:
FRANCISCO GONZAGÆ

ILL^{MO} AC R^{MO} S. R. E. CARD.

S. P. D.

*N*emini obscurum esse arbitror, Franciscæ Gonzagæ Card. Ampliss. ex iis, qui uel mediocriter in studiis litterarum, doctrinisq. uersati sunt, quàm difficilis opera suscipiatur ab iis, qui suam ad Aristotelis scripta de græco uertenda industriam conferunt. Id ego cum aliàs sæpe in uariis doctorum uerorum interpretationibus ad meam utilitatem conferendis, tum proxime in libris eius de Anima conuertendis expertus sum. Quem ut hoc tempore laborem susciperem, tunc tarum me fratrum honesta uoluntas adduxit. qui cum ad alia multa Auerrois, quem prope ex omni parte renouatum edebant, ornamenta, hoc etiam accedere uellent, ut Aristotelis libri, maxime qui de Anima inscribuntur, quàm emendatissimi exirent, me potissimum cui corrigendi negotium darent, delegerunt. Ego uero & si quantum ingenii industriæq. eas res postularer, non ignorabam, tamen suscepi rem, quòd illis honesta petentibus nihil denegandum esse ducerem, & hac scilicet me spes aleret, si uetustam translationem cum græco exemplari accuratius contulisset, fore ut cum in lausissima meo promisso satisfacere, Quæ me postea opinio longe sefellit. Etenim translationem illam adeò fædā, ac ineptam esse repperi, ut nec Aristotelis uerba fideliter exprimeret, & pluribus in locis eius sententiā peruerteret. Accedebat eo, quòd cum recentiores philosophi ueteris interpretis inscitiam perspicerent, atq. huic incommodo remedium afferere cuperent, pro suo quisq. ingenio hos libros emendare aggressi sunt, uerum cum leuiter græcis litteris essent imbuti, non modo quod noluerunt asse-

Epistola

enti non sunt, sed cum multo maioribus tenebris, pluribusq; difficultatibus, eos inuoluerunt: tum vero, tam uaria et inter se discrepantia exemplaria reddiderunt, ut in germana illius auctoris interpretatione restituenda, non mediocriter esse laborandum uideretur. Sed tamen cum iussis de causis susceptam iam provinciam deponere non possem, cœpi ut mihi aptissimum esse uidebatur, multa quæ perperam ingesta erant, delere: plura immutare: nonnulla quæ deerant, addere: ut aliqua orationis species emergeret, ex qua idonea sententia elici posset. Cum autem quò progrediebar longius, eò pluribus sordibus immergi me intellexerem, ad extremum eò rem deduxi, ut me ab integro potius Aristotelem conueruisse, quàm interpretationem ueterem emendasse animaduerteterem. in quo tamen ita me temperaui, ut non ita longe me à ratione ueteris interpretationis, & usitatis scholarum uocabulis remouerim, quin illius uestigia in mea conuersione relinquantur. Quod eò feci, quia non insisteram interpretationem nouam: nam multa fortasse aptius, multa limatius dici potuissent: sed necesse habui, quoad eius facere possem, uerba & genera loquendi, quæ ab hoc eodem auctore, & Anacrois elocutione iam inde ab initio in scholis irrepserant, quannus horrida, parumq; latina retinere: ac ueteris huius auctoris interpretationem corrigere. qui quannus incultus, nec admodum fidelis sit: tamen nescio quo modo, quòd perquam religiose ad uerbum omnia de græco exprimat, ab omnibus habetur in manibus, & ad hoc tempus publice legitur. Cuius religio quannus in hoc genere scriptorum necessaria sit, ita tamen à iudicio, omnisq; politioris doctrinæ cognitione inops est, ut non modo singula græca singulis latinis ordinem item, & constructionem uocum eandem reddi posse putaueris: sed græcas etiam loquendi formulas, perinde ac si idem latine sonarent, in latinum sermonem detrudendis esse censueris. quasi uero linguarum ratio ita comparata sit, ut singulis cuiusque uerbis aliud in alia lingua, quòd omnino idem declaret, respondeat: earumque differentia in simplicibus modo uocabulis, ac non multo etiam magis in dicendi ac eloquendi generibus posita sit: quòd tamen usque eò uerum est, ut hæc ipsa totam nimirum linguarum sibi uendicent. Quamobrem qui fidi ac eruditi interpretis fungetur munere, eum præter rerum subiectarum intelligentiam, atque non uulgarem utriusque lingue cognitionem

Dedicatoria

gnitionem (quorum utroque minime instructum ueterem interpretem fuisse constat) amplius acris iudicio præditum esse oportet: ut ubi nomina, loquendique forma non idem ualebunt, quæ illis in altera lingua similitudine ac proportionem respondeant, reperire ac discernere possit: nam ad hunc modum si sua quibusque uis tribueretur, & facilius sensum auctoris consequemur, & omnino ipsi orationi plus uenustatis & splendoris accesserit. Quæ facultate cum interpret iste, quicumque tandem ille fuit, (neque enim nomen est proditum) plane cam ruerit, omnia per absurde uertit. nec in his duntaxat quæ commemorauimus, eius imperitia perspicitur: sed etiam in exponenda uis partium orationis: cuiusmodi sunt coniunctiones, participia, prepositiones, ceteraque generis eiusdem. quæ, perinde quasi unam eandemque rem ubique notarent, præterit ac negligit. ex quo per multa iurgia & errores in interpretanda ac continuanda orationis serie consequi necesse est. His tot tantisque incommodis cum aliqui ex nostris, qui post Constantinopolitanum excidium in Italiam se receperant, consulum esse cuperent: dederunt se huic generi studiorum, & præstantissimum quæque huius philosophi librum, e graeco in latinum transtulerunt. è quibus Theodorus Thessalonicensis ea complexus, ad quæ ceteri propter immensam rerum uarietatem se aspirare posse diffidebant, ita egregie in eo munere se tractauit, ut nemini imitandi sui spem, omnibus incredibilem suæ eruditionis admirationem reliquerit. in eodem numero habendus est Bessarion, qui libros primæ philosophiæ fideliter, nec ab usu scholarum abhorrente dictionis genere conuertit. Eodem pertinet Ioannis Argyropoli industria, qui in his Acroamatibus libris uertendis præclare operam nauauit suam: & Hercule maximam in hoc genere laudem esset consecutus, nisi dum contra odiosam ueteris interpretis religionem enixe admodum contendit, nimium sibi ipse indulgeret, nimiaque licentia pertractaret orationem Aristotelis. quod in aliis scriptoribus transferendis fortasse ferendum est: in his certe librorum generibus periculosum est & lubricum. solet. n. nonnulla de suo addere, multaque obscurius ac angustius, ut sui moris est, ab Aristotele dicta, ipse pluribus uerbis explicare nititur: ac integras interdum clausulas ab explanatoribus, præsertim Themistio, & Simplicio, quem maxime sectatur, transfert in orationem

Epistola

Aristotelis: quam rationem in iis maxime locis sequitur, quorum est ambigua, ancepsque sententia. Hac si Argropylo detraxeris, magnopere illius interpretatio, ut & grauiissimi philosophi, & hominis suae linguae scientissimi, probanda est. quae tamen si ob caussum iam explicatas in scholas recepta non est, princeps tamen ille fuit ostendendi luminis hominibus latinis, quo ad cognitionem librorum Aristotelis adire possent. Quamobrem cum hac barbara, parumque fidelis interpretatio passim in Italia gymnasius uersetur: omnesque in eo suam operam ponant, ut omnibus mendis uitiosis sublatis, quae suae innumerabilia, ad commodiorem orationis formam redigatur, idem ego quoque oneris suscipiendum esse duxi: non equidem quo de cuiusquā laude aliquid delibarem: sed potius ut illorum exemplo monitus, conferrem ipse quoque aliquid ad hanc praestantissimam, & in primis utilem philosophiae partem, quam uehementer a scholis desiderari in dicabam. Proinde in eam curam praecipue incubui, ut fidelissime auctoris sensa latine redderem, atque non modo uim uerborum explicarem, sed nisi uel res ipsa, uel linguae proprietates respuerent, etiam multitudinem graecorum nominum, pari numero latinorum exprimerem. Neque uero uel intuli usquam aliquid de meo, nisi graeci uocabuli notio ita ostenderet esse faciendum: uel nominum structuram immutauit, nisi id postularet perspicuitatis ratio, uerbūque essent eiusmodi, quibus omnium interpretum consensu res aperta minimeque dubia subiiceretur. articulis uero, & participiis, ceterisque id genus orationis partibus uim suam, quae multiplex est, restituere, & quoad eā latina oratio referre potuit, pro uiribus exprimere conatus sum. sed ante omnia sedulo operam dedi, ut ea quae ita dicuntur ab Aristotele, ut in uarias sententias trahi possint, ita transferrem, ut eandem ambiguitatis speciem praeseferrent, neque me uni definitaeque sententiae cuiusquam explanatoris addicerem. quod ne facerē si quo in loco linguae latinae ratio me impediuit, eum sensum reddidi, quem magis probabilem, magisque pernulgatum esse perspiciebam. quod ea mente feci, quod cogitem aliquando hos eosdem, ac reliquos fortasse huius philosophi libros, qui publice enarrantur, cum annotationibus quibusdam iterum in publicum emittere: atque tum demum cur pleraque uel immutauerim, uel addiderim, ac certis in locis ab aliorum interpretatione

pretatione recesserim, denique quam in quaque re secutus sum rationem, pluribus aperiam. Hunc porro laborem meum Cardina. Ampliss. in tuo nomine apparere uolui: ratus id esse officii mei, cum propter incredibilem humanitatem tuam, qua me dum Patavi libe-
ralium disciplinarum gratia commorareris, amplexus es: tum uel maxime quoniam si quid est, quod uel ratione institui, uel laudabiliter confici a quoquam possit, præcipue in studis doctrinæ, eius tibi fructus iure optimo deberi existimo: nam tui quidem animi excellentia, & ad omnem laudem impetus excelso & illustri loco sita est: qui opes, quibus circumfluit: qui cetera bona, quæ uel natura, uel fortuna tibi benignissime largita est: non in persequendis uoluptatibus, quas plerique peruerse admirantur: sed cum omni uirtute comparanda, tum uero conformando animo philosophiæ studiis, consumis. idque agis diligenter, ut præclaram uirtutis excolenda consuetudinem, quæ uiguit in patre tuo Ferdinando Gonzaga sapientissimo & fortissimo Imperatore, & in patruo Cardinali etiam maxime elucet, constanter tuearis: usque adeo ut omnium consensu tu unus existas, ad quem omnes omnium rectæ cogitationes, honesti conatus, præclara denique opera referri debeant. Multa huius rei argumenta sunt, sed nullum grauius, nullum ad laudem tuam illustrius, Pii Pontificis Maximi testimonio: qui eximius tuis uirtutibus commotus, summa omnium uoluntate, ad suorum te numerum adscribere, & in amplissimum sanctissimumque ordinem cooptare uoluit. Quamobrem cum omnium mentes in te conuersa sint, omniumque de aliqua laude cogitantium te spectet industria, probabilem & satis idoneam causam me habere sum arbitratus, cur hoc mea opera stituisseque monumentum, qualecunque id tandem foret, tuo nomini inscribendum esse decreuerim. Quod quidem uel ob eam maxime causam te non improbaturum esse confido, quod coniunctum habeat studium & industriam Marci Antonii Passeri mei eiusdemque tui doctoris, omniumque huius ætatis philosophorum facile principis: qui in hos eosdem ac reliquos Aristotelis Libros Auerrois Arabis Commentarios, singulari diligentia certissimoque iudicio excussit, & infinitis propemodum mendis inquinatos, suæ integritati restituit. quæ res quantum adiumenti philosophiæ cupidis hominibus sit allatura,

Epistola Dedicatoria.

non est huius temporis exponere. Neque sanè faciam, ut in eius uir-
laudes ingrediar, quòd & plane supernuacaneam operam susceptu-
rus sim, & nullum exitum inuentura sit oratio. Nam summam ho-
minis doctrinam, ingenium planè diuinum, acerrimum iudicium,
omnes nationes gentesque iam norunt, ac prædicant: utque cum e su-
periori loco de abditissimis philosophorum decretis audiant dis-
serentem, frequentis quotannis Patauium confluunt.

Quod superest clariss. Cardinalis, lucubrati-
onem hanc meam, non ex ipsa re quam lon-
ge infra tuam dignitatem esse con-
stat: sed ex mea in te obseruan-
tia ponderes uelim.

Vale.

Patauii. VII. Kalen. Iulii.

M D LXII.

DE ORDINE LIBRORVM NATVRALIVM
ARISTOTELIS DISPYTATIO

EX LECTIONIBVS M. A. PASSERI

IANVÆ EXCERPTA.

Libros naturales eo ordine digessit Aristoteles, quo natura ipsa in rerum naturalium generatione uti solet. Res. n. naturales, vt quę compositione sunt, ex principijs suis essentialibus nŕsq; primis, pendeant necesse est. quo in genere est materia prima, & mouens primum: ex quibus forma eliciuntur: quę res naturales vt actu sint efficiunt, quasq; proprijs fines consequuntur. Quamobrem cum ex his tribus res naturales originem ducant, iure optimo primum in generatione locum habere debent. Hoc mirũ naturę artificium imitatus Aristoteles, ordine doctrinę libros de Auscultatione Physica primo loco audiendos esse voluit. in quibus precipue de materia prima, deq; mouente primo, doctrinam complexus est. Quibus proportionem respondentem, libri de Cœlo & simplicibus corporibus, secundum obtinent locum. nã cœlestia corpora agentem causam & mouentem: grauiam & leuiam materiam, tamen si proprie magis, præ se ferunt: quippe quę proximè immediateq; res naturales constituent. Corpora simplicia illa sunt, quę vt elementa cognoscuntur, quandoquidem ex eorũ mixtione naturalia, quę uere pendent à principijs, componuntur: quibus elementa illa veluti materia subiiciuntur. Sol vero in obliquo circulo conuersus, cum motu mobilis primi, vt agens illis eisdem comparatur. Itaq; omnes istos libros de principijs appellandos esse censendum est. Quapropter libri de Generatione & interitu, tertium locum tenent, ita vt horum trium librorum ordini, quę ab Aristotele in prologo de Physica auscultatione dicta sunt, facile respondere videantur, à principijs scilicet & causis, vsq; ad elementa. His demũ sic ordinatis liber Meteorologicorum annumeratur, ordine quartus: at primus naturalium, quę uere ex principijs esse dicuntur & appellantur mixta. Et primo quidem quę imperfecta sunt occurrunt: is. n. ordo. naturę est, vt ab imperfectis exordians in perfectiora ac demũ perfectissima generationem terminet. Post hunc qui de his tractat quę ex terrę visceribus effodiuntur, quintus

tus

huius sequitur liber. Quibus ad hunc modum distributis, qui sō-
 co sextus sequi debeat, non eadem est apud omnes opinio, cum de
 animatis deinceps agendum sit. Quare de re dubium est, num de
 anima prius, postea de animatis tractandum sit: Deinde si de
 animatis ratio obtineat, prius he de stirpibus quæ vegetatiua dū
 taxat viuunt uita, an de animalibus quæ præter hanc, etiam sen-
 sitiuam habent. Nam qui de anima agendum prius esse uoluerē,
 ac proinde sextum obtinere locum, fuere Auicenna & Latini, his
 moti rationibus. Nam sermo de anima, vniuersalior est, quam de
 eadem, vt vegetatiua, & vt sensitiua dicitur: quare de ea prius
 agendum esse persuadet ratio, sicuti in libris de anima etiam ob-
 seruauit ordinem hūc Aristoteles, qui prius animā in communi,
 mox vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem definiuit. Altera ra-
 tio ab animatis veluti a causatis accepta est. Causata enim perfe-
 cta notitia cognosci non possunt nisi per suam causam, eamq̃
 formalem, vt ex Auerroee Post: primo, comm. trigesimoquinto
 habetur. Ergo vt animata perfecte cognita sint, eorum causam &
 formam quæ anima est, prius cognitam esse supponunt. Ex aduer-
 so sunt plerūq̃ Aristotelis auctoritates. Nam in libello de par-
 22 tibus ad motum vtilibus, inquit, Quæ circa progressum anima-
 23 lium, & circa omnem secundum locum mutationem hoc modo
 24 se habent, his determinatis, consequens est speculari de anima.
 Sequitur itaq̃ librum de partibus, animæ scientia. Idem in pri-
 25 mo de partibus animalium dicit, Sed cum satis de his egerimus,
 26 nostrāq̃ explicauerimus sententiam, restat ut de animæ natu-
 27 ra differamus. Quare post libros de partibus, liber de Anima col-
 locandus est, non itaq̃ sextus erit. Dubium hac ratione nascitur
 quis tandem hic locus sit. Inter græcos & Auerroē conuenit locū
 libri de Anima octauum esse debere. At quomodo ē sexto in octa-
 uum locum proficiscatur ordo, controuersia est. Auerroes Meteo-
 rorum primo cap. primo ordinauit, ut videtur sexto loco librum
 de Plantis, septimo de Historia Animalium, octauo de partibus,
 & de Anima. Alij vero sexto, libros de Animalibus, septimo de
 Plantis, octauo de Anima. Ex horum disensione uenit explican-
 da hæc difficultas de ordine librorum, de stirpibus, & de anima-
 libus: prius tamen positus vtriusq̃ sectæ rationibus, & illius quā
 Auerroes sequi voluit. Nam simplicium notitia, eam quæ com-
 positorum est, ordine præcedit. Quare liber de Stirpibus, librum
 de animalibus præcedere debet. Præterea, ea proportionet respō-
 det animatum animato, quia animæ anima, secundum cognoscen-
 di ordinem: sed præponitur vegetatiuæ animæ notitia in libro
 de

De ordinelib. Arist.

de Anima, cognitioni animæ sensitivæ: quare eadem ratione & stirpes animalibus in cognitione præponi debent. Rationes deinde ex aduerso posite sunt: Animalia stirpibus notiora nobis sunt, quare & illis in cognitionis ordine priora esse debent. Nam perinde se habet in ordine cognoscendi perfectum animal ad imperfectum, ut animalia ad stirpes. Habent enim quæ perfectiora animalia sunt conspicuas ac manifestas partes magis, quam imperfecta: ut ex procedendi ordine in libro de Animalium historia colligitur: ubi de homine prius, quam de cæteris agit: quam eandem rationem animalia ad stirpes tenent: quinimo animalium veluti exemplaria quædā stirpes sunt: nam cutis corticem, & carolignum præferunt. hoc Aristotelem voluisse dictum illud in fine de longitudine, & breuitate vitæ confirmat. Sed de hoc secundū
„ se in his quæ de plantis determinabitur. Postponitur itaq; plantarum notitia animalium cognitioni.

Quid autem in hac interpretum dissensione dicendum sit, Deo. Opt. Max. Fauente dicamus, præposita prius distinctione ex Auerroe, Meteororum primo capit. primo. collecta. Librorum qui de animatis tractant ordinem, partim habere quid necessarium, partim quid ut melius: quod & Auicenna voluisse videtur, dicens, cum posuerit animam in sexto loco, si quis ordinem hunc imitare voluerit, non calumniabimur illum. his positis, quæ inter animata ordinem tenemus, tribus propositionibus completi sumus, quarum prima sit, Plantarum notitia, vniuersæ quæ de animalibus est cognitioni postponenda est. Secunda, liber de animalium historia, sextum locum tenet. mox septimum, libri de partibus ac de incesu animalium. Tertia, liber de anima. His sic ordine dispositis octauum locum iure obtinere debet. Propositio prima ex Aristotele confirmatur, ex primo & nouissimo contextu Meteororum. In primo inquit, secundum inductum modum
„ de animalibus & plantis. In ultimo, & tandem ex his constitutum
„ hominem & plantam. Et aduertendum, quod si aliter reperiatur, ibi ordo non esset: nam tunc ordinem esse inter ordinabilia cognoscimus, quando in principio uel medio uel fine librorum dicta concludit, & dicenda proponit: ut in dictis locis, atq; in fine de longitudine & breuitate vitæ obseruauit. Hac ratione quæ ex Auerroe in oppositum dicta sunt, facile diluuntur. Nam tunc a simpliciore ordinemur, quando quæ composita magis sunt, illis notiora non fuerint. inceptit Aristoteles à compositis ad simplicium notitiam progrediens, ut notauit Auerroes primo de auscultatione Physica com. 3. quia principijs quæ simplicia sunt, composita sunt notiora.

Secun-

Secundum quoque non vrget. quandoquidem in libris de Anima naturæ ordinem obseruare uoluit, acturus de eius partibus: ea ratione de vegetatiua prius egit: quæ, sensitiua posita, ipsa necessaria ponitur. At contra non contingit. Hic uero cognitionis ordinem obseruandum esse uoluit, quia sic melius esse cognouit, ut ex Auerrois distinctione posita manifestum est. Secunda etiam propositio manifesta est. Nam quæ in musica, v. g. vt quia sunt habentur, in Arithmetica propter quid sunt, demonstrantur: sic & de Geometria atq; Astrologia in pluribus apparet. Hac ratione sub alternationem scientiarum, quæ sic se habent, posteriorum primo Aristoteles esse uoluit. At si duo hæc quæ sita, Quia scilicet & Propter quid, diuersas inter se scientias facere possunt, cur & in eadem scientia genere diuersas partes minime facere possunt? præsertim cum sic requirat noster cognoscendi modus: qualis in animalibus conspicitur, ubi ea prius esse cognoscere oportuit, ut in libris de historia factum est: mox ex quibus essentialiter componantur, quod cum scimus, pp quid ipsa sunt cognoscimus. Neq; impedimento esse potest si quispiam dixerit in eadem parte scientiæ, & quia & propter quid eiusdem effectus esse: quandoquidem particulare aliquod quesitum hoc modo sciri contingit, vt ubi de compositis omnibus, vt de animalibus, cum eorum proprietatibus, deinde de illorum causis agendum fuerit, non eandem, sed diuersas partes requirunt. confirmatur Aristotelis auctoritate, secundo de partibus animalium cap. primo. Ex quibus & quot numero membris singula animalia constarent libris historiarum qui de his scripti à nobis sunt planius explicauimus, nunc quas ob causas ita se habent consideremus. Idem in libello de incesu. Quod, n. hoc contingat modo ex naturali palam est historia. Quam autem ob causam, nunc est inuestigandum. Tertia propositio, & ratione & auctoritate confirmatur. At priusquam in hanc descendamus, notandum proponimus, quod uniuersa de animalibus disciplina, tribus cognitis absoluitur, atq; perficitur: quorum primum est essentia animalium cum sibi proprijs operationibus. Secundum animalium generatio, qua animal vnumquodque, & gignitur, & successiua perenni q; generatione conseruatur: tertium vita, & mors. Antecedit enim animalium essentia, mox sequitur generatio, postremo vita & mors. Tria plane hæc, cõfusa quadam ratione in libris de historia docuit Aristot. Etenim inter initia ad quintum vsq; librum quid sit essentia cum proprietatibus: in quinto secundum posuit, de generatione scilicet: in octauo postremum, quæ ad vitam attinent & mortem, perfecit. His respondentes essentiales

De ordine lib. Arist.

sentiales causæ, in his qui sequuntur libris reperiuntur: Et prima quæ materialis causa est: mox sequitur forma. natura. n. hoc nimirum procedit modo in generatione rerum, cum materiam prius præparet, ex qua quidem forma in actum & perfectionem ducitur, ac demum compositum naturale resultat. Hunc etiam ordinem in primis principijs obseruauit. Primo, n. de materia prima in primo de Physica auscultatione pertractauit. mox de forma in secundo. Quapropter post de Historia libros, sequuntur libri de partibus: Et de his quæ ad incessum faciunt ut materia, septimo loco de terminauit: Post hunc, de anima octauo, ut de animalium forma descriuit. Vnde ex materia illa & forma ista tota animalium habetur essentia, atque animalium quæ consequuntur propria: quandoquidem quæ essentiales causæ sunt, & compositorum causæ sunt, & proprietatum quæ composita illa consequuntur. Quorum prima, sensus & motus sunt. his enim ipsis animatum ab inanimato differt ex Arist. sententia primo de anima 19 & secundo 14. 16. Veruntamen animalium cum propria magis operatio sentire sit, & his primo sensibus qui extrinsecus sentiendi occasiones suscipiunt: idcirco inter libros de proprietatibus liber de sensu & sensibili primum locum tenet. secundum qui de intrinsecus operantibus: qualis est liber de memoria ac reminiscencia. quos omnes sensus sua sequitur passio. Hac ratione liber de somno & vigilia tertium locum tenet. Quibus expeditis sequitur liber quarto loco, qui proprietatem alteram declarat quæ motus est, atque de illo in communi tractationem continet. De quibus omnibus proprietatibus confusa quadam notitia in quatuor primis de Historia egit Aristoteles. Quintum deinde locum tenent de generatione Animalium libri, quibus confusè admodum respondent libri de Historia quinto ad octauum vsque. In residuis eadem cognitione respondent his qui distinctè agunt libris de vita & morte, cum sibi cognatis: quorum primus de longitudine & breuitate vitæ differit. secundus de iuuentute & senectute. tertius de inspiratione & expiratione. vltimus de vita & morte. His sic demonstratis satis manifestum est de anima tractationem, octauum locum obtinere. Quod etiam
» Aristoteles persuadet in fine de progressu animalium dicens, His
» autem sic determinatis proximum est de anima contemplari. Isti
sententiæ aduersari videtur ratio ex dictis Auerrois collecta primo de anima commento secundo, ubi de vtilitate agit inquiring, Necessè est ut scire de anima sit necessarium in cognitione animalium, non tantum vtile. Ex quibus dictis facile colligitur cognitionem de anima præcedere illam quæ de animalibus habetur, si
animalia

De ordine lib. Arist.

A animalia perfecta notitia cognosci debeant. Altera ratio quæ contententia nostra pugnat, hæc est: Nulla est animalis pars quæ animata non sit, vt ex paraphrasi Auerrois super primo de generatione animalium colligitur. Non enim ex pluribus partibus inanimatis corpus vnum animatum componi potest, itaq; cognitio de partibus animalium à cognitione de anima pendere videtur. Quare quæ de anima est notitia, prior illa est quæ de animalibus tractat. Quibus obiectis sic satisfaciendum esse puto. Primo totum concedendo, scilicet ad perfectam animalium notitiam necessarium esse animam prius cognouisse: cum vero inferitur, ergo liber de anima libros de animalium partibus præcedere debet, consequentia neganda est. Nam ad perfectam animalium notitiam cum ex materia & forma composita sint, vt tranquillam causam cognoscere oportet, tum materiam tum etiam formam: & materiam prius, si naturam generationis ordine sequemur. Quem eundem ordinem obseruauit in doctrina Aristoteles, ut dictum est: Animalium materia partes animalium sunt: eorundem forma anima est: quibus cognitis tota animalium substantia cognita est, cum ex his duabus partibus materia & forma essentialiter resultet. Tali itaq; ordine anima vt forma secundum perfectam notitiam animalia præcedet. Alterum quoque diluitur argumentum. Nam animalium partes & si animatæ sunt, non tamen vt tales in libris de partibus considerantur, sed vt similes dissimilesque sunt, & quanta: non autem ut animatæ sunt. Ad rationes quibus Auicenna & latini mouebantur, dicendum: Ad primam, quod ratio eodem modo non concludit: Diuersimode. n. comparatur anima animalibus, & partibus suis, quæ animæ sunt. Namq; anima animalibus vt pars est & forma: At suis comparatur partibus vt totum quiddam est, & vniuersale. Hac plane ratione prius ipsam in vniuersali, mox secundo vnam quæque eius partem in secundo de anima definiuit Aristoteles. At considerata anima hoc ordine vt cum animalibus comparatur vt pars & forma, non sextum sed octauum locum vt dictum est tenere debet. Ad reliquam rationem responsio ex dictis manifesta est. Non enim animalia vt causata cognosci perfecte possent, nisi eorum materia & forma cognitis: videlicet partibus & anima, ex quibus secundum essentiam animalia dependent. Quare anima hoc ordine octauum & non sextum locum obtinebit, ut probatum est.

INDEX SYMMARVM

accapitum librorum trium
de Anima.

Summæ ac Capita Præmilibræ
de Anima.

Summa Prima. Proponitur nobilitas, ac difficultas scientiæ ipsius anime. fo. 1.

Quas ob res Anima cognoscitur nobilitas, et difficultas. Cap. 1. 1.
Differenter definire Naturalem, ac dialecticam. Cap. 2. 8.

Summa Secunda. De antiquorum opinionibus circa Animæ essentiam. 9.

Summa Tertia. Confutatur Antiquorum opiniones de Animæ essentia. Adducunturque nonnulla circa ipsius unitatem difficultates. 18.

Diluminantur opiniones Animam moueri differenter. Cap. 1. 18.

Confutatur opinio, Animam harmoniam esse asserens. Cap. 2. 29.

Examinantur dubitationes nonnullæ Animam moueri persuadentes. Cap. 3. 32.
Animam non esse numerum se ipsum mouentem. Cap. 4. 34.

Animam ex subtilissimo corpore non componi. Cap. 5. 37.

Animam non esse ex elementis compositam. Cap. 6. 38.

Nonnulla proponuntur difficultates de ipsius Animæ unitate, ac partibilibus. Cap. 7. 45.

Summæ ac Capita Secundi libri
de Anima.

Summa Prima. Investigat, ac tradit Animæ definitionem. 48.

Traditur Animæ definitio declarans tantummodo quod est. Cap. 1. 48.

Traditur Animæ definitio propria, scilicet

ipsius rei causam. Cap. 2. 55.

Summa Secunda. De Animæ potentiarum ordine, ac quo pacto definiri debeat. 62.

Summa Tertia. De potentia animæ vegetatiuæ. 66.

Explicuntur Animæ vegetatiuæ opera: redarguiturque Empedocles de alimenti causa. Cap. 1. 66.

De virtutis vegetatiuæ obiecto, Alimento scilicet. Cap. 2. 72.

Summa Quarta. De potentia animæ sensitiuæ. 76.

Sensum passionem esse, eumque aliquando potentia, aliquando uero actui esse: patet autem id à simili, tunc uero à dissimili. C. 1. 76.

Sensibilia alia per se esse, alia uero per accidens: per se autem, alia propria, alia communia. Cap. 2. 82.

De uisu, uisibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine. Cap. 3. 83.

De auditu, sono, ac medijs. De ipsa Echo: ac etiam de Voce. Cap. 4. 90.

De olfactu, olfactibilibus, ac medijs. Cap. 5. 98.

De gustu, et gustibilibus. Cap. 6. 102.

De tactu, tactibilibus, ac medio. C. 7. 106.
Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur sensibilibus exuperantia corrumpitur: ipsa sensibilia patiuntur. Cap. 8. 114.

Summa Quinta. Nō dari sextum sensum. Curque non unus, sed plures habeamus sensus, redditur causa. 116.

Summa Sexta. Questio eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus sensusque, quem communem appellamus, explanatio. 121.

Summa Septima. Ponitur differentia inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire: inuestigaturque ipsius imaginationis essentia. 128.

Non esse idem intelligere, ac sapere cum ipso sentire. Cap. 1. ibidem.

Probatur imaginationem non esse sensum, nec scientiam, nec intellectum nec opinionem: traditurque eius definitio. Cap. 2. 131.

Summa

Index

Summæ ac Capita Libri Tertij de Anima.

Summa Prima. De potentia Animæ in
tellectiva. fo. 2 36
De intellectu possibilis essentia. Ipsius im-
passibilitatem non esse similem ei, quæ sen-
sus. Et quando intellectus hic in actu esse
dicatur. Cap. 1. 136.
Quo pacto intellectus potestatis materia-
lia, ac eorum formas, similiter et ea, quæ
sunt in abstractione intelligat. Quo etiam
pacto intelligat, si est impassibilis. Quo
modo seipsum intelligit. Et cur non sem-
per intelligat. Cap. 2. 155.
De intellectu Agente. Cap. 3. 160.
De intelligibilibus, ipsius intellectus obie-
ctis: quibusque ipsius intellectus operatio-
nibus intelliguntur. Cap. 4. 165.
In multis intellectum sensumque convenire.
De intellectu practico, ac ipsius à specu-
lativo differentia. Quo etiam pacto ea,
quæ abstractione dicuntur, intelligantur.

eur. Cap. 5. 168
Animam quodammodo esse omnia, et re-
rum formas: ipsamque non sine phantasma-
tibus intelligere. Cap. 6. 187
Summa Secunda. De potentia Animæ mo-
tiva. 189.
Re darguitur quedam animæ divisio: ac du-
bitatur quid id esse possit, quod motu lo-
cali animal mouet. Cap. 1. 189.
Quod intellectus, ac voluntas causa sint lo-
calis motus in animalibus. Item quo pa-
cto fiat iste motus. Cap. 2. 192.
Quid sit mouens in imperfectis animalibus:
et quomodo eis insit. Cap. 3. 197.
Summa Tertia. Quæ animæ potentie quibus
animatis necessario insint. 199
Nutritivam animam omne vivens necessa-
rio habere: sensum vero tactus ipsum ani-
mal: atque etiam gustum, cum sit tactus
quidam. Cap. 1. 199.
Animalis corpus simplex esse minime pos-
se: cum sensus tactus sit et necessarius, alij
vero sint ad bene esse. Cap. 202.

Errata in Sophiani interpretatione corrigenda.

Pag. 4 A æqui Corrige equi
Pag. 13 A hæbetatione hebetatione
Pag. 34 B diuinus diuinitus
Pag. 40 A eum ens cum ens
Pag. 41 C latinis lationis
Pag. 44 B dissimilari dissimilariū
Pag. 46 B paribile parubile
Pag. 54 B amisit amicit
In eadem F ac de anima ac de anima
Pag. 55 C differere dislerere
Pag. 57 F ea partem eam partem
Pag. 60 B adsūt oēs hæc hæc adsūt oēs
Pag. 67 B perfecta sunt perfecta sunt
Pag. 71 C sub est subest
Pag. 76 C aut imposibili, dictum
aut impossibile, dictum est
Pag. 83 B duoquidem per se unum,
duo quidem per se, unum

Pag. 85 F in quo ante in quo autem
Pag. 93 D qua pupilla obtegicur
que pupille obteguntur,
Pag. 101 D hæcæcæ tæcæcæ
Pag. 107 F statim perque
statim ea tacta perque
Pag. 111 F tal illud tale illud
Pag. 135 D aialia alia, aialia: alia,
Pag. 136 B differentiam differendiam
Pag. 160 E hæc adsint hæc adsint
Pag. 167 F induisibili induisibili
Pag. 171 A ut illa iter se, ut illa iter se.
Pag. 187 F est scienciale & scienciale
Pag. 188 D in postilla, esse sensibilia
esse sensibilia
Pag. 100 B ne ingenerabile quidem
ac ingenerabile quidem

ARISTOTELIS

DE ANIMA

LIBER PRIMVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SYMMÆ LIBRI.

In Prima proponitur nobilitas, ac difficultas scientiæ Animæ.

In Secunda Antiquorum narrantur opiniones de Animæ essentia.

In Tertia eadem confutantur opiniones: Adducunturq; nonnullæ circa Animæ veritatem quæstiones.

SYMMÆ PRIMÆ. Cap. I.

Quas ob res Animæ cognitio & nobilis sit, & difficilis.

ANTIQUA TRANSLATIO.

- A** Onorum & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut secundum certitudinē, aut ex eo quod meliorumq; & mirabiliorum est, propter vtraq; hæc, animæ historiā rationabiliter vtriq; in primis ponemus.

MICHAELIS SOPHIANI INTERPRETATIO.

- B** *C*um omnem scientiam rem pulchram ac honorabilem esse existimemus, aliam tamen magis alia, vel quod exquisitor, vel quod rerum præstantiorum & admirabiliorū sit, propter vtraq; hæc, scientiam qua de Anima habetur, iure optimo in primis ponendam esse duxerimus.

* alr præclarā, nobilē, præfiam

isopiar

AVERROIS TEXTVS.

- C** *Q*uoniam de rebus honorabilibus & delectabilibus est scire aliquid de rebus, quæ differunt ab inuicem, aut in subtilitate, aut quia sunt cognitæ per res digniores, & nobiliores, rectum est propter hæc duo ponere narrationem de anima positione præcedenti.

- I**ntendit per subtilitatem confirmationem demonstrationis. Et intendit per hoc, quod dixit aut quia sunt cognitæ per res digniores & nobiliores, nobilitatem subiecti. Artes enim non differunt ab inuicē, nisi altero istorum duorum modorum, scilicet aut cōfirmatione demonstrationis,

Differētia in nobilitate scientiarum.

Dē Anim. cū cō. Auer.

A aut

De Anima

dum accidens propriorum, demonstrationem: Quare querendū D
utiq; erit methodum istam.

SOPH.

Verum vsquequaq; difficillimum est aliquam de ea fidem cōsequi: cum enim illa quæstio communis sit etiam alyis compluribus, intelligo autem eam quæ circa substantiam versatur & ipsum Quid est, fortasse putauerit quispiam vnam esse methodum in yis omnibus, de quibus volumus cognoscere substantiam, ut etiam propriorum eorum quæ ex accidenti sunt, demonstrationem: quare quæreda fuerit hac methodus.

Et valde est difficile, & graue inuenire aliquid firmum in esse eius ex hac perscrutatione. Quoniam hæc perscrutatio, quia est cōmunis alijs multis modis, scilicet perscrutatio de substantia eius, & de ea quid sit, necesse est existimari q̄ via in omnib⁹ rebus, quarum substantiam volumus cognoscere sit eadem: quemadmodum via demonstrationis in passionibus contingentibus substantiæ est eadem. quapropter necesse est hanc viam declarare.

- 4 Cūm demonstrauit q̄ querenda in hac scientia sunt principia duorū generum, quorum vnum est scire substantiam animæ, & aliud est scire ea, quæ contingūt substantiæ, inæcepit primo demonstrare ea, pp̄ quæ est difficile scire substantiam eius: & est difficultas cognitionis viæ & regulæ, ex qua pōt quis inuenire suā definitionē. Et dixit. Et valde est difficile, &c. id est & valde est difficile in cognitione definitionis animæ habere regulam, & viā, ex qua possum⁹ scire definitionē veram. i. viam inducentē nos ad suā definitionem perfecte. qm̄, si talem regulam habuerimus, tunc facile erit cognoscere definitionē animæ. Deinde inæcepit demonstrare modum, pp̄ quem difficile est inuenire talem viā, & dare dubitationes, quæ contingunt pp̄ hanc difficultatē, & dixit. Qm̄ hæc perscrutatio, quia est cōis, &c. i. & causa huius difficultatis est: qm̄ hæc perscrutatio de aīa, quæ est querere cognitionē substantiæ eius, quæ est cōis ei, & oībus rebus, quarum substantia est querenda, pōt quis dicere q̄ via, qua vlt̄ peruenimus ad cognoscendū definitiones rerū, eadem est in querendo cognitionem substantiæ eius, & aliarū substantiarum omniū rerū querendarū. Et dat rationē super hoc, dicendo, qm̄ quemadmodum via, qua sit demonstratio super passionē, quæ contingūt rebus, est eadem via in anima, & in alijs, ita est in via cognitionis substantiæ: vnde necesse est scire istam viam, quæ sit. quod est valde difficile. Et, cū narrauit difficultatē contingentē dicentū q̄ ista via est eadem, qm̄ querendum est ab eo scire illam viam, quæ sit, inæcepit demonstrare difficultatē cōtingentē dicēti q̄ ista via nō ē eadē.

Si aut̄ non est vna quædam & cōis methodus de eo quodquid est, amplius difficilior ē negociari: oportebit enim accipere circa vnum quodq; quis modus: cum autem manifestum fuerit vtrum demonstratio aliqua sit, aut diuisio, aut aliqua alia methodus, ad-
huc

A huc multas habet dubitationes & errores, ex quibus oportet querere: alia enim aliorum principia, sicut numerorum & planorum.

SOPH. Sin autem non una sit & cōis methodus de ipso Quid est, longe difficilior sit pertractatio: oportebit enim inuenire in vnoquoque, quod modum. Vbi autem manifestum fuerit, vtrum sit demonstratio, vel diuissio, vel etiam alia quaedam methodus, adhuc multe sunt quaestiones & errores ex quibus oporteat querere: alia enim aliorum principia sunt, veluti numerorum & planorum.

Si autem ista via non fuerit eadem, & cōis tunc erit magis difficile illud, quod quaesitum est. necessariam enim erit inuenire aliquam viam in vnaquaque rerum, & scire illam viam, quae sit. Et, si fuerit declaratum vtrum sit demonstratio, aut diuissio, aut alia via, post remanebunt plures dubitationes in eis, ex quibus debemus

B querere. principia enim rerum diuersarum sunt diuersa, verbi gratia principia numerorum, & superficialium.

S Intendit, & si haec via, qua imus in inueniendo definitiones rerum, & cognoscendo substantias earum, non fuit eadem, & cōis omnibus rebus, quarum definitiones sunt querenda, sed plures vna, tunc illud, quod quaesitum est de cognitione substantiarum, magis erit difficile. necessarium est enim tunc scire primum in vnaquaque rerum, quod definitio est cognoscenda per aliquam viam propriam illis rebus, quod substantiae sunt cognoscenda. Et, cum fuerit declaratum a nobis illam viam esse, & esse vnam, tunc necessarium est nobis post scire illam viam, quae sit: vtrum demonstratio, ut dicebat Hippocrates: aut diuissio, ut Plato dixit: aut alia via, ut via compositio- nis, quam Aristoteles dedit in Posterioribus. & cum hoc fuerit declaratum, remanebunt post multas dubitationes, & loca erroris in rebus, ex quibus, oportet querere cognitionem definitionum rerum. necesse est enim cum cognitione istius viae scire principia, propria cuiuslibet generi generum speculandum. Principia enim rerum diuersarum genere sunt diuersa. unde cognitio istius viae non sufficit in scire definitiones rerum, nisi scita fuerint principia propria illis rebus propriis. nam definitiones non componunt nisi ex principiis propriis, quae sunt in re.

Primum autem fortassis necessarium est diuidere in quo generum, & quid sit. Dico autem vtrum hoc aliquid & substantia, aut qualitas, aut quantitas, aut etiam quoddam aliud diuisorum praedicamentorum: adhuc autem vtrum eorum quae sunt in potentia, aut magis entelechia quaedam, differt enim non aliquid parum.

SOPH. Principio forte necessarium fuerit explicare, quo in genere sit, & quid sit: vtrum inquam hoc aliquid & substantia, an quale aut quantum, an et aliud quidpiam de expositis praedicamentis. adhuc, vtrum eorum quae in potentia sunt, an potius entelechia quaedam: interest enim non parum.

A iij Et

De modo
videndi
definitionem
tri-
plex fuit
opinio.
Pro opinio-
ne Aristote-
lis vide et 6.
Met. cō. 1.
Principia
rerum diuer-
sa sunt generi
sunt diuer-
sa. quod quod
sit intelli-
gendum. vide
12. Met.
cō. 22.
Definitiones
non compo-
nunt nisi
ex princi-
piis quae sunt
in re. vide
confite. 1.
Phy. 2c. 2.
Phy. vtror-
umque 28. c.

De Anima

Et dignū est & rectum vt primo determinemus in quo genere existit, & quid est, scilicet vtrum sit hoc & substantia, aut quale, aut quantum, aut aliud prædicamentorum, quæ sunt determinata nobis. Et amplius, vtrum sit ens in potentia, aut est dignior vt sit aliqua endelechia: qm̃ hæc duo non parum differunt.

6 Cum demonstrauit difficultatē contingentem ei, qui voluerit definire animam, incepit demonstrare ea, quæ primo perscrutanda sunt ab eo, qui voluerit scire definitionem suam perfectam veram. Et dixit. Et dignū est, &c. id est necessarium est volenti scire definitionem suam scire primo in quo genere decem generum continetur, vtrū in substantia, aut in qualitate, aut in quantitate, aut in alijs. Deinde, cum sciuerit genus, in quo collocatur, necesse est ei scire vtrum sit in illo genere fm̃ potentiam: aut sit in eo fm̃ q̃ est endelechia, s. in actu. Differentia enim inter hæc duo est magna, sc̃ opinari q̃ est in aliquo prædicamentorum, si non erit determinatū hac determinatione. * potentia enim & actus sunt dīx, quæ contingunt omnibus prædicamentis: & sunt valde oppositæ.

* Potentia & actus sunt dīx valde oppositæ, contingentes oibꝫ p̃dicta mētis. Idē 12. Met. c. 7. & cō. 26. & 8. Met. 15. 7. Met. c. 31. & 5. Phy. cō. 9. & 5. meta. 14.

Considerandum autem & si partibilis sit, aut impartibilis. & vtrum sit similis speciei omnis anima, aut non. si autem non sit similis speciei, vtrum specie differant aut genere. Nunc quidē enim dicentes & querētes de anima, de humana vident solū intēdere.

SOPH.

Considerandum etiam nūm partibilis, an impartibilis sit. & vtrum eiusdem speciei omnis sit anima, an non. si vero non eiusdē speciei, vtrum specie differant an genere. iam enim qui de anima dispuant, & querunt, de humana sola videntur considerare.

Amplius autem considerandum est vtrum sit diuisibilis, aut non: & vtrum omnes animæ vniuentur in specie, aut non. Et, si non conueniunt, vtrum differant in specie, aut in genere. nos autē inuenimus omnes loquentes, & perscrutantes de anima q̃ non videntur considerare nisi tantum de anima hominis.

F.

7 Cum incepit numerare q̃ōnes perscrutandas ab eo, qui vult considerare de anima, & demonstrauit primo q̃ substantia eius est querenda, incepit et dicere quid est querendum post hoc, & dixit. Amplius considerandum est vtrum sit diuisibilis, i. fm̃ subiectum, aut non diuisibilis per diuisionem eius. Plato enim dicebat q̃ virtus intelligibilis est in cerebro, & concupiscibilis in corde, & naturalis, s. nutritiua in hepate. Arist. aut opinat eas esse vnā subiecto, & plures fm̃ virtutes. D. d. & vtrum oēs animæ, &c. id est, & considerandum est post vtrum aīa est eadem in specie in omnibus animatis, verbi gratia anima hominis, & equi: aut sunt diuersæ. D. d. Et, si non conueniunt, &c. id est & considerandum est, si apparuerit q̃ sint diuersæ in specie, vtrum illa diuersitas sit in specie tantum, & tñ conueniunt in genere: aut illa diuersitas sit in vtroque. dimittere enim hanc perscrutationem est causa, p̃ quam Antiqui non considerauerunt nisi

Plato potuit virtutē rōnālē i cerebro, concupiscibilē in corde, & nālē in hepate. sed Arist. opinat q̃ sunt idem subiecto, & plures fm̃ virtutes.

Idē cō. 71. & 74. cō. sup̃ p̃rio canōne & opinione Arist. vide ēt infra in hoc 1. cō. 89. & 90. & 91. & 93.

tautū

A tantū de anima hoīs: existimando q̄ consideratio de hoc sit cōsideratio de aīa simplr. Et hoc esset verum, si aīe essent eādē in specie: modo aut, quia sunt diuersē, necesse est considerare si conueniant in genere: qm̄ tūc debemus sollicitari primo circa definitionē illius generis, deinde post circa ea, quae appropriantur vniciq; animae: sicut fecit Aristot. & indifferenter siue illud genus fuerit praedicatum vni uoce, aut fm̄ prius, & posterius: sicut est in definitione, quam post inducet de anima.

Formidandum aut quatenus nō lateat vtrum vna ratio ipsius est, sicut animalis: aut fm̄ vnū quodq; altera, vt equi, canis, hominis, dei. quod animal autem vře, aut nihil est, aut posterius: similiter autem & si aliquod commune aliud praedicetur.

60 PH.

Ceterū cauendū est ne nos lateat, vtrū eius vna sit ratio, vt aīalis: an in vnoquoq; diuersa: vt equi, canis, hoīs, Dei. Aīal aut vniuersale, aut nihil est, aut posterius. similiter et si aliud quippiam cōe p̄dicetur.

B Et oportet nos praeseruare ne ignoremus vtrum definitio eius sit eadē, vt definitio viuī: aut sit alia in quolibet, verbi gratia definitio equi, & canis, & hoīs, & dei. Viuum aut vře, aut nihil est, aut est postremum. sit etiā & si est hic aliud, de quo praedicat vře.

3 Cū narrauit q̄ necesse est dñm huiusartis ponere suam considerationem in aīa vniuersali, incēpit demonstrare q̄, cū quā fuerit definitionem aīe vřis, oportet non ignorare vtrum illa definitio sit de numero definitionū generum, aut de numero definitionū specierum, sicut ignorauerūt Antiqui. Et dixit. Et oportet nos praeseruare, cū quā fuerim⁹ eandem definitionem vřem ei, ne ignoremus vtrū vniuersalitas illius definitionis in oībus animalibus sit sicut vniuersalitas animalis in oīb⁹ suis speciebus: aut sicut vniuersalitas definitionis hoīs, & definitionis equi in omnibus suis indiuiduis. qm̄, cū hoc fuerit cōsideratum, non cōtinget nobis, cū locuti fuerimus de aīa hominis, vt existimemus nos loqui de omni anima: sicut contingit Platoni. D.d. Viuum autem vniuersale, &c.

C Demonstratur per hoc q̄ ipse non opinatur q̄ definitiones generū, & specierum sint definitiones rerum vniuersalium existentium extra animā: sed sunt definitiones rerū particularium extra intellectū: sed intellectus ē, qui facit in eis vniuersalitatem. Et quasi dicit & non attribuitur esse definitionum speciebus & generibus, ita q̄ illae res vřes sint existētes extra intellectum. viuum enim vře, aut nihil est oīno, aut esse ei⁹ est posterius ab esse rerum sensibilium: si est aliquid vře ens per se. Et dixit hoc, quia apparet hic q̄ definitiones sunt de istis rebus sensibilibus existentibus extra intellectum: & tunc aut non sunt res vřes existētes per se, vt Plato dicebat: aut, si sunt, esse earum non est necessarium in intelligendo substantias rerum sensibilium. & quasi dicit q̄ non curat in hoc loco quomodo cūq; sit, cū apparet q̄ istae definitiones nō sunt nisi in reb⁹ particularibus existentibus extra aīam: sed qd apparet hic, est q̄ aut nō sunt oīno, aut si sunt, postremum sunt, i. sunt posteriores a rebus sensibilibus. qm̄, si praecederent

Docum.
Arist non
opinat⁹ q̄
definitiones
generū, &
sp̄ies sunt
dehōnes
rep vř um
existentiū
extra ani-
mā: sed in
tel s ē q̄ fa-
cit vřitate
in eis. vide
12. met. c.
4. 27. &
2. hui⁹ c. 6.
& 3. hui⁹
c. 18. & 1.
met. 6. &
26. & 27.
c. & 3. me-
ta. c. 20. &
12. met.
14. & 28.
& 7. met.
17. & 10.
meta. c. 6.
Vide pro
hoc c. 10.
7. met.

De Anima

eas, ita quod essent causae earum, non possemus intelligere substantias rerum **D** sensibilium, nisi postquam habuissimus fidem sui esse: sicut est dispositio de alijs causis rerum existentibus in eis, scilicet forma, & materia.

Amplius autem si non multae animae, sed partes, utrum oportet prius querere totam animam, aut partes: difficile autem & harum determinare quales aptae natae alterae ad inuicem esse.

SOPH. *Præterea si non multa sint anima, sed partes, utrum oporteat querere prius totam animam an partes: Quin harum etiam quanam inter se diuersae sint, explicare difficile est.*

Et est, si animae non fuerint multae, sed secundum partes, utrum est querendum primo de anima secundum totum, aut de partibus suis. Et quod est valde difficile ad distinguendum, est, quae earum differunt ab inuicem secundum naturam.

9 Dicit & est cum declaratum fuerit quod animae non sunt plures secundum subiectum, sed secundum partes, tunc eodem subiecto, oportet perscrutari utrum debeamus ponere principium considerationis primo de tota anima, deinde postea de suis partibus: aut primo debemus considerare de partibus animae, antequam de anima secundum totum, in eo quod est anima. **D.d.** Et quod est valde difficile, &c. i. & cum posuerimus eam esse plures secundum partes, difficile est nobis distinguere has partes, & dare diuersas, quibus differunt ab inuicem. in quibusdam enim sunt manifestae, & in quibusdam latentes: v.g. inter intellectum & imaginationem, & iter imaginationem & sensum.

Dicitur inter quasdam partes animae manifesta & iter quasdam latens.

Et utrum oportet querere prius partes aut opera ipsarum, ut intelligere aut intellectum, et sensibile aut sensitiuum: sistit autem & in alijs. Si autem opera prius, iterum utique dubitabit aliquis, si obiecta horum prius querendum, sicut sensibile, sensitiuum: & intelligibile, intellectiui.

SOPH. *Et utrum partes oporteat querere prius, an earum opera, ut intelligere, an intellectum, & sentire an sensitiuum: pariter est in alijs. Sin prius opera, rursus querat quispiam, an earum opposita prius sint exquirenda, ut sensibile priusquam sensitiuum, & intelligibile priusquam intellectiuium.* **F**

Et utrum perscrutandum est prius de partibus aut de suis actionibus: v.g. utrum prius de intelligere aut de intellectu, aut de sentire aut de sensu. et sic de sensibili. Et, si prius perscrutandum est de actionibus, poterit homo dubitare utrum est perscrutandum de sensato an sensum, & de intellectu an intellectum.

10 Cum incipit numerare dubitationes, quae coniunguntur in ordinatione per scrutiny animae, & dixit prius, utrum sit considerandum de anima versus, aut particulari, incipit modo querere, cum considerauimus de partibus, utrum sit incipiendum de eis, & post de suis actionibus, aut e converso. Et dixit. Et utrum perscrutandum est prius, &c. & eius sermo est intelligibilis per se. **D.d.** Et, si prius perscrutandum est de actionibus, poterit homo dubitare, &c. i. & si declaratum fuerit quod oportet nos prius querere de actionibus, dubitabit homo in hoc utrum debeat incipere a sensato an sensum, & ab intellectu ante intellectum: aut e contrario. Et dubitabit talibus: quia oportet nos ire de eis, quae sunt magis

nota

A notā apud nos, ad ea, quæ sunt latentiora apud nos. & in hoc differūt sciē-
tiæ. * Scientiarum enim in quibusdam ea, quæ sunt magis nota apud nos
sunt præcedentia, ut in Mathematicis: & in quibusdam e contrario, ut in
quibusdam, quæ continentur in scientia Naturali.

In Matho-
maticis ea
de sunt no-
ta nobis
& naturæ:
econtra in
Naturali-
bus. Idem
1. Ph. c. 2.
& 7. Met.
c. 6. 10. & 11.
Cec. 61. ut
de etiā. 2.
Met-com.
16.

Videtur autē non solum quod quid est cognoscere, vtile esse ad
cognoscendum causas accidentium in substantijs: sicut in mathe-
maticis quid rectum, & quid obliquum, & quid linea, & quid pla-
num: ad cognoscendum quot rectis trianguli anguli sunt æquales,
sed ē conuerso, accidentia conferunt magnā partem ad cognoscen-
dum quod quid est: cum enim habeamus tradere sē phantasiā
de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus, tunc & de substantia
habebimus dicere aliquid optime: Omnis enim demonstrationis
principium est quod quid est. Quare sē quascunq; definitiones
non cōtingit accidentia cognoscere, sed neq; de ipsis imaginari fa-
cile, manifestum est qd dialecticē dictæ sunt & vane omnes.

SOPH.

Videtur autem nō solum ipsum Quid est cognitio vtilis esse ad consi-
derandas causas eorum quæ substantijs accidunt, ut in Mathematicis,
quid rectum, & quid curuum, aut quid linea & planum, ad spectan-
dum quot rectis anguli trianguli sint æquales, sed contra etiam, acci-
dentia magnam partem conferunt ad percipiendum ipsum Quid est.
Cum enim statuere possumus ex phantasia, de accidentibus, aut omni-
bus, aut pluribus, tu quoq; de substantia, aliquid asserere quā optime
poterimus: omnis enī demonstrationis principiu est ipsum Quid est. Qua-
re ex quibuscunq; definitionibus non contingit ut accidentia cognoscan-
tur, immo ne conycere quidem de eis est facile, perspicuū est omnes dia-
lecticē & inaniter esse traditas.

11 Et videtur qd hoc non solummodo est vtile, scilicet scire quid
C sit aliquid, in sciendo causas accidentium substantiarū, verbi gra-
tia in Mathematicis, quoniam scire quid est rectum, & curuum,
& quid est linea, & quid est superficies, est vtile in cognoscēdo an-
gulos trianguli quot angulis rectis sunt æquales: sed etiam econ-
uerso, scilicet qd accidentia adiuuant maxime in sciendo quid est
aliquid. Quoniam, cum declarauerimus aliquid secundum viam
imaginationis in omnibus accidentibus, aut in pluribus eorum,
tunc dicemus etiam de substantia meliorem sermonem. nā quid
est aliquid est principium omnis demonstrationis. Et quod fue-
rit ex definitionibus, per quod non preparatur cognitio acciden-
tium, neq; intelligitur aliquid ex eis facile, manifestum qd nō sunt
nisi verba sine certitudine.

Cum

De Anima

11 Cum dubitauit à quo debet incipere dominus istius artis, vtrum à posterioribus ad præcedentia, aut econuerso, incæpit notificare q̄ vtraque via est communis in scientijs, & in vsu earum: quoniam, quamuis sit magis famosum ire de præcedentibus ad posteriora, tamen aliquādo ibitur de posterioribus ad præcedentia. Et dixit. Et videtur, &c. idest & videtur q̄ sola cognitio substantiæ rei non sit principium cognitionis accidentiũ eius: vt contingit in Mathematicis. scire enim quid est linea, & quid est rectum, & quid est curuum, & quid est superficies in Geometria est principium cognitionis angularum trianguli, sc̄. quot angulis rectis sunt æquales: sed etiam econuerso, sc̄. q̄ scire plura posteriora est principium ad sciendum antecedentia, & sermo eius in hoc est intelligibilis per se. Et, cum demonstraui q̄ scire posteriora aliquando est principium ad sciendum antecedentia, incæpit notificare q̄ hoc non accidit omnibus accidentibus contingentibus rei, sc̄. vt sint principium cognitionis rerum antecedentiũ substantiæ, & dixit. Quoniam, cum declarauerimus aliquid secundum viam, &c. idest & non est possibile vt tale contingat, sc̄. ire à cognitione accidentium ad cognitionem substantiæ, nisi, quando accidentia rei fuerint cognita à nobis secundum viam imaginationis, i. accidentia, quæ manifesta sunt existere in re, & quæ sunt in loco eius, sc̄. accidentia essentialia propinqua, aut omnia, aut plura, & quasi dicat, & non præparatur nobis cognitio substantiæ per cognitionem accidentium, nisi cum scruerimus accidentia propinqua essentialia, aut omnia, aut plura, tunc enim cōtinget vt inducamus meliorem definitionem substantiæ. Deinde. d. nam quid est aliquid est principium omnis demonstrationis. & hoc respondet ei, à quo incæpit sermonem, sc̄. q̄ cognitio definitionis est utilis in cognitione accidentium. D. incæpit declarare q̄ hoc contingit omni definitioni: & q̄ omnis definitio, per quam non cognoscuntur accidentia non dicitur definitio, nisi æquiuoce: aut quia in ea collocatur aliquid falsũ: aut quia componitur ex causis remotis, aut accidentalibus, & dixit. Et quod fuerit ex definitionibus, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus per se.

4. Met. 14

Ois definitio, p̄ quā nō cognoscunt accidentia, non dicitur definitio, nisi æquiuoce, vide 4. Ph. cō. 31. & 4. Cō. cō. 2. & 2. de anima. 12. & 26. & 2. Cō. 40.

Dubitationem autem habent & passionibus animæ, vtrum communes sint omnes & habentis, an sit & aliqua animæ, propria ipsius: hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem leue, videtur autem plurimorum nullum sine corpore pati nec facere, vt irasci, confidere, desiderare, & omnino sentire: maxime autem assimilatur proprio intelligere. si autem & hoc phantasia quædam, aut non sine phantasia, non contingit vtiq̄ nec hoc sine corpore esse.

8 O P H.

Est etiam de anima passionibus questio, vtrum sint omnes communes eius quoque quod illam habeat, an sit aliqua etiam animæ, quæ sit eius propria: quod sanè sumere necessarium est, sed tamen non facile, videtur autem plurima nec pati, nec agere sine corpore, vt irasci, confidere,

A *fidere, cupere, deniq; sentire. maxime autem simile proprio est intelligere. Quod si hoc etiam phantasia quadam sit, aut non sine phantasia, ne ipsum quidem sine corpore esse possit.*

al. l. maxime aut vt et ppriū intelligere

Et est dubium de passionibus animæ, vtrum omnes sint communes, & sint cum hoc ei, in quo sunt, aut quædam etiam approprientur animæ. hoc enim necessarium est scire, sed non est facile. Et nos videmus q̄ plures earum impossibile est vt sint neq; actio neq; passio extra corpus: verbi gratia iracundia, & desyderium, & audacia, & vniuersaliter sentire. Quod autem videtur propriū ei est intelligere. Sed, si hoc etiam est imaginatio, aut non potest eē sine imaginatione, impossibile est vt sit neq; ēt hoc extra corpus.

11 Cūm numerauit ea, quæ querenda sunt in hac scientia, incēpit etiam dicere quoddam perutile, & q̄ animæ est mltum desyderatum: & est vtrum omnes actiones, & passionēs animę non inueniantur nisi per communicationem corporis, & sunt cum hoc actiones, & passionēs in rebus existentibus in corpore: aut inuenitur in eis aliquid habens communicationem cum corpore, neq; indiget in actione, aut passione propria aliquo existente in corpore. manifestum est enim q̄ plures earum habent cōicationem cum corpore: sed est dubium, sicut dicit, de intelligere. Et dixit vtrum omnes sint cōes, &c. idest vtrum omnes actiones, & passionēs eius habeant cōicationem cum corpore; & sint cum hoc actiones, aut passionēs in rebus existentibus in corpore. Et hoc intendebat, cū dixit, & sint cū hoc ei, in quo sunt. i. communicantes cum corpore, & existentes in eo, q̄ est in corpore. Et possibile est vt aliquod non cōicans corpori sit existens in rebus existentibus in corpore: & possibile est vt actio alicuius non cōicantis corpori sit non existens in aliquo eorum, quæ sunt in corpore. Et ista perscrutatio de anima est valde perutilis: & est necessaria in sciendo qualitatem abstractionis animæ. & hoc debemus ponere in directo oculorum nostrorum. Et ideo dixit, hoc enim necessarium est scire.

C Hoc autem, quod dixit, q̄ plures passionum animę videntur habere communicationem cum corpore, & q̄ illæ partes animæ, quæ habent illas passionēs, constituuntur per corpus, vt iracūdia, & desyderium, manifestū ē per se: & maxime in passionibus attributis animæ concupiscibili, secundū q̄ post dabimus rationem: & postea in passionibus sensus: quamuis magis lateat in eis. in primo enim instrumento sensus non apparet passio manifesta apud sentire, sicut apparet in iracundia & verecundia, & in alijs passionibus. intelligere a sū valde latet, & multam habet dubitationem. existimatum est enim q̄ passio eius proptia nullam habet communicationem cum corpore: sed, sicut dixit, si intelligere fuerit imaginari, aut habuerit communicationem cum imaginari, tunc possibile est vt sit extra corpus, idest vt sit extra aliquod existens in corpore. Et dixit hoc, quia de vnaquoq; istarum virtutum sunt, sicut diximus, duæ quæstiones.

Insha. 14.

Tertio de aia t.c. 39

Quarum

De Anima

Quarum una est, utrum sit possibile ut actio earum habeat communica- **D**
tionem cum corpore, aut non. Postea, si non habeat communicationem
cum corpore, utrum actio earum sit per res, & in rebus communicatibus
corpori, aut est de eis aliquid non communicans omnino. Et ideo dixit.
Quod autem videtur proprium ei est intelligere, &c. i. quod autem ut esse
passio, aut actio animæ sine indigentia instrumenti corporalis, est intelli-
gere. sed, si hoc fuerit imaginatio, aut cum imaginatione, impossibile est
ut ista actio sit extra aliquid habens communicationem cum corpore:

Documen-
tum.

Occurrit
tacite ob-
iectioni.

quamvis intellectus nullam habeat communicationem cum eo. Et hæc
est sententia eius in intellectu materiali. s. q. est abstractus à corpore, & q.
impossibile est ut intelligat aliquid sine imaginatione. Et non intendit
per hoc, hoc, quod apparet ex hoc sermone superfluo tenus, s. q. intelligere
non sit nisi cum imaginatione: tunc enim intellectus materialis erit gene-
rabilis, & corruptibilis, sicut intellexit Alex. ab eo, & sermo eius est intelle-
ctus per se: sed debet observare hoc, quod diximus.

Si quid igitur animæ operum aut passionum proprium, con-
tinget utiq. ipsam separari: si vero nullum est proprium, non erit **E**
utiq. separabilis: sed sicut recto in quantum rectum, multa acci-
dunt, ut tangere æneam spheram secundum punctum: non tamē
tangeret, ab hoc separatum rectum, inseparabile enim, siquid ē sem-
per cum quodam corpore est.

SOPH.

*Ergo si operum aut passionum anima aliquid eius sit proprium, sic-
ri possit ut separetur: si uero nihil est proprium eius, non fuerit separa-
bilis. Sed quemadmodum recto quatenus rectum, multa accidunt, ut
tangere æneam spheram puncto, non tamen tanget hoc, separatum re-
ctum: inseparabile enim est, siquidem semper cum corpore aliquo est.*

Dicamus igitur q. si aliqua actionum, aut passionum animæ
sit propria sibi, possibile est ut sit abstracta. Et, si nihil est ei pro-
prium, impossibile est ut sit abstracta. sed ita est de hoc, sicut est
de recto. quoniam, secundum q. est rectum, accidit ei plura. ver-
bi gratia ut contingat spheram cupri in vno puncto: sed tamen
rectitudo impossibile est ut sit abstracta per se, cum semper sit cū **F**
aliquo corpore.

13

Cum demonstravit q. querendum est prius utrum aliqua actionum,
aut passionum animæ sit extra corpus: & si fuerit, utrum est cum eo, q. est
extra corpus, & extra omne existens in corpore: incipit demonstrare hic
q. si fuerit aliqua passio animæ propria, i. sine corpore, possibile est ut sit
abstracta, ita q. illa passio, aut actio non sit in rebus existentibus in corpo-
re. & si non habuerit aliquam actionem propriam, impossibile est ut
sit abstracta: cum actio eius sit in rebus existentibus in corpore. Et dixit.
Dicamus igitur, &c. id est q. si aliqua actionum, & passionum animæ nō
indiget instrumento corporali, possibile est ut illa actio, aut passio sit ab-

abstracta.

- A**bstracta, quoniam, si non est in rebus existentibus in corpore, necesse est ut sit abstracta. & si est in rebus existentibus in corpore, necesse est ut sit non abstracta. Verbi gratia quod, si intelligere fuerit sine instrumento corporali, & non fuerit existens in rebus existentibus in corpore, verbi gratia ut est intelligere intensiones imaginabiles, necesse est ut sit actio sempiterna, & abstracta. & si impossibile est ut sit sine imaginatione, tunc actio eius erit non abstracta à corpore: quamvis intellectus sit abstractus ab eo. Et est manifestum, sicut dicit Themistius, quod propositiones hypotheticæ continuatur, in quibus est consequens possibile esse cum antecedente, necesse est semper ut destruamus antecedens, & concludamus oppositum consequentis, e contrario dispositioni propositionum, quarum consequens sequitur antecedens necessario. & ideo nullum impossibile contingit Aristi. in quantum destruxit antecedens. v. g. q. si hoc visibile est animal, possibile est ut sit homo: sed non est animal: ergo impossibile est ut sit homo. Deinde d. sed ita est de hoc, sicut est de recto. i. si anima. non habuerit actionem propriam, tunc passiones, quæ attribuntur ei, erunt sicut plures res, quæ attribuntur rebus existentibus in materia, in quantum contingit eis quod sint in materia, non in quantum sunt abstractæ à materia. v. g. contactus verus, quem habet linea cum sphaera. hoc enim inveniuntur extra animam, in quantum linea est in corpore, & figura sphaerica in corpore. verbi gratia in quantum linea est in ligno, & sphaericum in cupro, impossibile est enim ut contangat linea sphaeram, in quantum utraq; earum est abstracta à materia, nisi contactus sit mathematicus non naturalis.

Docum-
ent The
milio.

De hoc vi
de. 5. Ph.
cō. 22. &
30. & 1. cō.
li 32. & 3.
Met. cō. 8.
& 1. de ge
nera. 44.

Videntur autem & animæ passiones omnes cum corpore esse: ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, adhuc gaudiū, & amare, & odire, simul enim his patitur aliquid corpus. Indicat autem hoc, aliquando a duris quidem & manifestis passionibus concidentibus, nihil exacerbari aut timere, aliquando autem et parvis & debilibus moveri, cum accendatur corpus, & si sic se habeat sicut cum irascitur. adhuc autem magis hoc manifestum: nullo enim terribili imminente, in passionibus fiunt his alicuius timen-
Ctis, si autem sic se habet, manifestum quoniam passiones rationes in materia sunt.

SOPH. Videntur etiam animæ passiones omnes esse cum corpore: ira, mansuetudo, metus, misericordia, fiducia, ad hæc, gaudium, & amare, & odire: nam una cum his patitur aliquid corpus: quod ex eo indicatur, quod interdum cum graves, ac non obscuri casus accidunt, nihil irritamur, aut timeamus: interdum vero vel ab exiguis & obscuris commovemur, cum turget corpus, & perinde affectum est, atque cum irascitur: quod hinc etiam longe manifestum est: nulla enim re terribili accidente, in passionibus sumus eius qui timet. quod si ita est, constat de passionibus

De Anima

passiones rationes esse materiales.

Et videtur etiam q omnes passiones animæ sint in corpore, vt iracundia, & gratia, & timor, & pietas, & audacia, & gaudium, & tristitia, & odium, & amor. corpus enim patitur cum istis. Et signum eius est, quoniam forte fiunt passiones fortes, & apparētes, & non accidit ex eis homini, neq iracundia, neq timor: & forte passiones parue, & debiles mouebunt ipsum, quando corpus fuerit paratum. Et magis manifestum est q videmus q quidam homines sunt valde timorosi, quam uis nihil timoris accidat eis, vnde manifestū est q passiones animæ sunt intentiones in materia.

Om̃s passio facta cum alteratione & transmutatione est i corpore necessario
Idē. 2. de Aia. 57. & 3. de Aia. 28.

14 Cū narrauit q plures passiones, & actiones animæ videntur habere communicationem cum corpore, incēpit hic notificare genus, in quo apparet hoc manifeste, & dixit. Et videtur etiam q omnes, &c & intendit p passiones animæ dispositiones attributas virtuti concupiscibili. Deinde d. corpus enim patitur cum istis. i. apparet in eo alteratio, & transmutatio. E omnis enim passio, facta cum alteratione, & transmutatione: est in corpore necessario, aut virtutis in corpore. & cū hęc propositio fuit vera: & etiam q omnia accidentia animæ concupiscibilis sunt cū transmutatione: cōcludetur necessario q hęc anima aut est corpus, aut virtus in corpore. Sed, quia propositio maior est manifesta, minor vero latet aliquātulum, cū sit possibile, vt accidant passiones, ex quibus corpus non patitur apud sensum, incēpit declarare hoc alio modo, & dixit. Et signum eius est, quoniam forte, & c. i. & signum, q ista virtus corpore, quasi instrumēto, & q corpus patit ab eis. & si non patitur apud sensum est, quoniam actio eius differt secūdum diuersitatem dispositionum corporis. accidunt enim homini multa, quæ innata sunt mouere motu forti: & non mouēt ipsum nisi debiliter. Verbi gratia quod accidit homini aliquod timorūsum, aut aliquid prouocās iram & non mouetur ab eis nisi modicum aut econuerso qn corpus fuerit paratum, sicut dixit: & fuerit ita paratū sicut est iratus. iratus enim mouebitur facile valde ex re modica prouocante iram. Et magis manifestum est, sicut dicit, quia nos videmus multos homines timere sine aliquo timoroso. & omnia ista significant q ista actio non fit absq corpore. Deinde. d. manifestum est q passiones, & c. i. manifestum est igitur q formæ, prouenientes in ista anima apud passionem & motum, sunt formæ in materia.

Quare termini tales, vt irasci, motus quidam talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ab hoc gratia huius: & propter hęc iam physici est considerare de anima aut omni aut huiusmodi.

107H. Quare definitiones quorū tales. Verbi causa irasci, motus quidā est, talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ab hoc gratia huius. Quam denum ob rem ad naturalem spectat considerare de aia, vel oī, vel tali.

Quapropter definitiones debent esse ita: quoniam ira est motus

tus

A tus alicuius partis istius corporis, aut alicuius virtutis eius, & tali, & propter tale. Et ideo consideratio de anima, aut de omni, aut de hac, est Naturalis.

15 Dicit. & cum declaratum fuerit quod istae passiones sunt formae materialis, necesse est ut in definitionibus earum appareat materia, & motus, quae sequuntur istae formae: & est motus materialis, ita quod corpus accipiendum est in definitione istius motus. verbi gratia quoniam ira est motus alicuius partis corporis. Et cum in definitionibus istarum virtutum appareat materia, manifestum est quod consideratio de anima est naturalis, aut de anima, si omnis anima est talis: aut de animabus, quae declaratur esse materiales. & hoc intendebat cum dixit. Et ideo consideratio de anima est Naturalis.

Differenter definire Naturalem: ac Dialecticum. Cap. 2.

B Differenter autem diffiniunt Physicus & Dialecticus unumquodque ipsorum, ut iram, quid est: hic quidem .n. appetitum recedendi a rationis: aut aliquid huiusmodi: Ille autem feruorem sanguinis, aut calidi circa cor. Horum autem alius quidem assignat materiam: alius vero speciem & rationem. Ratio quidem enim haec, species rei. necesse est autem hanc esse in materia huiusmodi, si erit. Sicut domus, ratio quidem quaedam talis: quia cooperimentum prohibens corruptiones, a ventis, imbribus, & caumatibus. haec autem dicit lapides, & lateres, & ligna. alia vero in his speciem, propter ista. quae igitur naturalis harum: utrumque circa materiam, rationem autem ignorans: aut quae circa rationem solum: aut materiam quae est ex utroque. Illorum autem iam quis uterque?

SO P H. *Diuerso iam modo definiat Naturalis & Dialecticus eorum unumquodque: veluti ira quid est. alter enim appetitum mutui doloris afferendi, vel aliquid eiusmodi: alter feruorem sanguinis cordis suffusi, aut calidi: Horum autem, alter materiam describit: alter speciem & rationem. Haec enim est ratio rei, quam necesse est in tali materia esse, si erit. Veluti domus ratio huiusmodi esset. integumentum ad arcenda incommoda, quae a ventis & imbribus & aestibus inferri solent: alia dicit, lapides & lateres & ligna: alia formam in his, gratia horum: Quae igitur earum naturalis est: utrum quae circa materiam versatur, rationem autem ignorat: an quae circa rationem tantum: an potius quae ex utrisque? Iam vero quae nam est utraque earum?*

Et differt, illud, quo Naturalis diffinit unumquodque ipsorum, ab eo, eo, quod diffinit Sermocinalis. Verbi gratia quid est ira. Sermocinalis enim dicit, ira est appetitus in vindictam: & sic de similibus, Naturalis autem dicit quod est ebullitio sanguinis, aut caloris in corde

al. Latera enim rō ē altera rei.

alius inter pretantur. iij. q. ad ar. tificē referūt: nō ad definitiōnem.

alius. alius. Quia.

De Anima

corde. Naturalis igitur dat materiam, Sermocinalis autem dat formam, & intentionem. Intentio enim alicuius est hoc, & necesse est ut hoc sit in materia. Verbi gratia domus: aliquis enim dat intentionem, dicendo quod est cooperimentum prohibens ab imbris, & pluuijs, & frigore, & calore: alius autem dicit quod est ex lapidibus, & lateribus, & lignis: alius vero dat formam existentem in hoc, propter ista. Secundum igitur quod dictum istorum est Naturalis qui intendebat materiam, & ignorabat intentionem, aut qui intendebat solum intentionem: aut melius est dicere ut sit ille, qui congruebat utrunque. Vtrumque igitur illorum cui attribuetur?

16
Natur alia
definit p
materiam
vide 2. ph.
18. 19. &
92. & 8.
Ph. 52. &
7. Met. 34
35. 39. 55.
& 37. Idē
in hoc. 1.
51. 52. &
53.
documē-
tum.
*Qui acci-
pit mate-
riā in defi-
nitione, &
dimittit
formā, di-
minuat ac-
cipit: quod
accipit for-
mā, & di-
mittit ma-
teriā, ut di-
mittere a-
liquod nō
necessa-
rium. sed
nō est ita.
Vide. 7.
Me. 34. vi-
de supra
quod notaui
hoc cō.
al. l. quā
vero non
sunt talia.

Cum demonstravit quod in definitionibus istarum virtutum debet accipere materiam, & formam, incepit dubitare secundum consuetudinem, quare est apud naturales, & eos, qui absolute considerant, scilicet Disputatores, Naturales enim differunt a Disputatoribus in modo definiendi. Disputatores. n. dant definitiones secundum formam tantum, dicendo quod ira est appetitus in vin dictam: Naturales vero secundum materiam dicendo quod est ebullitio caloris, & sanguinis in corde. Deinde dicit. Intentio enim alicuius est hoc. i. ut mihi videtur, intentio enim alicuius, secundum quod est ens, est hoc. Deinde d. & necesse est ut hoc sit in materia, & c. id est necesse est ut illa intentio secundum quod est hoc existat in materia, quare habeat talem dispositionem, scilicet quare sit hoc etiam, & sit per aliquam intentionem existentem in ea: quapropter fuit digna, ut illa reserui steret in ea, non in alia. Et innuit per hunc sermonem quoniam, sicut necesse est ut intentio existat in materia, secundum quod est hoc, ita necesse est ut sit modus acceptionis eius in definitione. & si non, erit intentio alio modo ab eo, quam est. *qui enim accipit materiam in definitione, & dimittit formam, dimittit accipit: qui autem accipit formam, & dimittit materiam, existimatur quod dimittit aliquid non necessarium. sed non est ita: quoniam forma debet accipi in definitionibus secundum dispositiones, in quibus existit, & residuus sermo est manifestus.

Aut non est aliquis qui circa passionem materiam non separabilis. sed physicus circa omnes quaecumque huius corporis & huius materiam opera & passionem sunt. Circa quaecumque autem non in quantum huiusmodi, alius: ut de quibusdam quidem artifex est, si contingat, ut instructor, aut medicus. non separabilium, autem In quantum autem talis corporis passionem, sed ex sequestratione, mathematicus: secundum autem quod omnino separatam, primus philosophus.

An non est aliquis qui versetur in passionibus materia non separabilibus, ut non separabiles sunt: sed naturalis in his omnibus, quare talis corporis & talis materia opera & passionem sunt: quare vero non quatenus talia sunt, alius considerat. atque de nonnullis quidem artifex, si fors ita tuleris, faber vel medicus: de his autem quare non separabilia quidem sunt,

A sunt, sed quatenus non talis corporis passionibus, & ex abstractione, mathematicis: Vt vero separata sunt, primus philosophus.

Dicamus igitur quod ille, qui intendit considerare de passionibus materię, non abstractis ab ea, secundum quod sunt non abstractę est Naturalis. Nullus enim est nisi Naturalis, considerans in omnibus actionibus istius corporis, & istius materię, & passionibus. Quod autem non est ita, considerandum est ab alio. quorum quędam debet intendere artifex, vt Carpentarius, & Medicus. Ea autem, quę sunt non abstracta in rei veritate, sed sunt passionibus corporis, & secundum abstractionem intendit Mathematicus: ea autem, quę sunt abstracta in rei veritate, intendit primus philosophus.

17 Cum dubitauit de definitionibus, incępit demonstrare hic, quę artes vtuntur in definitionibus forma, & materia, & quę solummodo forma.

Et dixit quod ille, qui intendit considerare de passionibus materię non abstractis ab ea, scilicet quod sunt, &c. i. ille, qui intendit considerare de formis consequentibus passionibus materię non abstractas a materiā scilicet quod sunt non abstractę, est Naturalis, qui considerat in omnibus passionibus corporis, & in natura istius materię, & in passionibus eius: Deinde d. Quod autem non est ita, &c. id est quod autem accidit ex istis formis, & passionibus, nō est per naturam, sed per voluntatem, considerandum est ab artificibus Mechanicis, vt Carpentatio & Medico. Deinde d. Ea autem, quę sunt non abstracta, &c. i. accidentia autem non abstracta a corpore, & consequentia ipsum, non in eo quod est transmutabile, sed in eo quod est corruptibile, & magnitudo: & sunt ea, quę intellectus intelligit scilicet quod sunt abstractionem a materiā, licet in rei veritate non separantur, consideranda sunt a Mathematicis. De formis autem, quę sunt abstractę in rei veritate, i. scilicet quod sunt esse & intellectum, considerat primus Philosophus.

vide. 1. ph. 16. 18. 20. de materia sentibili. & 7. Me. 34. 35

Idē. 2. Ph. 26. & 71. 6. Me. 2.

Sed redeundum est vnde sermo. dicebamus autem quod passionibus animę non separabiles a physica materia animalium in quantum tales existunt furor & timor: & non sicut linea & planum.

80 PH. Sed eō reuertendum est, vnde digressa est oratio. dicebamus autem, passionibus animę inseparabiles esse a naturali materia animalium in quantum tales sunt, vt ira, vt timor: Et non vt linea & planum.

al. I. siquidem talia sunt ira & timor.

Sed reuertendum est ad nostrum sermonem, in quo loquebamur quod passionibus animę non sunt separata a materia naturali: & ea, quę sunt talia in rei veritate, sunt ira, & timor: non sicut linea, & superficies.

18 Id est, & quia hoc est magis proprium Logico, reuertamur ad illud, de quo loquebamur: scilicet quod passionibus animę. scilicet concupiscibilis, non sunt abstractę a corpore, neque in definitione, neque in esse. v. g. ira, & timor, quę non sunt abstractę, neque in definitione, neque in esse, sicut linea, & superficies.

Vide. 2. ph. 10. cō. 16. 2. Ph.

De Anim. cū cō. Auer. B Summa

De antiquorum opinionibus circa Animæ essentiam.

ntendentes autem de anima, necesse est simul dubitan-
tes de quibus abundare oportet, pertranscuentes prio-
rum opiniones comprehendere, quicunque de ipsa ali-
quid enuntiarunt: vt bene quidem dicta accipiamus, si
vero aliquid non bene, hoc vereamur. Principium autem qua-
estionis, apponere quæ maxime videntur ipsi inesse secundum na-
turam. Animatum igitur ab inanimato in duobus maxime dif-
ferre videtur, motu & sensu. Accepimus autem & à progenitori-
bus fere hæc duo de anima.

SOPH. Considerantes autem de anima, necesse est primum quasi in inopia si-
mus, dum de his dubitamus quorum copiam habituri sumus, atque in
orationis progressu opiniones etiam priscorum adhibeamus, quicunq;
de ea aliquid enuntiarunt, vt quæ quidem recte dicta sunt, sumamus,
si quid vero non recte, id vitemus. Principium autem huius inquisitionis
erit, ea primum ponere quæ maxime ei videntur inesse secundum naturam.
Animatum igitur ab inanimato duobus potissimum differre vide-
tur, motu & sensu. Accepimus etiam à superioris ætatis philosophis
hæc duo fere de Anima.

Et necesse est nobis in quaerendo de anima prædicere opinio-
nes Antiquorum: & iuuahimur per eas, & retinebimus illud, quod
dictum est vere, & secundum quod oportet: & vitabimus illud,
quod dictum est, & secundum quod non oportet. Et debemus præ-
dicere etiam ea, quæ reputantur proprie esse naturalia: & hoc po-
nemus principium, dicendo quod habens animam videtur differre
ab inanimato his duobus proprie, scilicet motu, & sensu. Et hæc duo ac-
cepimus ab Antiquis de anima.

19. Cum declaratum est in Posterioribus quod consideratio duceps ad
certitudinem perfectam in rebus quaesitis in vnoquoque generum non
fit nisi considerando in principiis propriis illi generi, incæpit demon-
strare quod necesse est considerare de anima hoc modo principiorum, &
dixit. Et debemus prædicere, in quaerendo de anima, propositiones, &
principia, quæ videntur esse propria animæ, secundum quod est animæ:
& illas propositiones ponamus principium considerationis. Et notifi-
cavit quod ea, quæ habent de anima talem dispositionem, sunt duo, sensus, scilicet
& motus. animatum enim non differt ab inanimato, nisi sensu, & motu
locali, & dixit quod habens animam &c. Et iutendit hic per videretur certitu-
dinem: quoniam ipse vtitur talibus verbis loco certitudinis in locis, in qui-
bus certitudo est famosa, & residuus sermo est manifestus.

Dicunt

Animæ dif-
fert ab ina-
nimato sc-
cundum 2. 2. 16.
& motu
locali. 2.
de 2. 14.
quæq; vti-
philoso-
phus vide-
r: p. certo
esse.

A Dicunt enim quidam & maxime primo eē animam id quod est mouens: existimantes autem quod non mouetur ipsum, non contingere mouere alterum, eorum quæ mouentur, animam sic arbitrati sunt esse. vnde Democritus quidem ignem quendam & calorem esse dicit ipsam: Infinitis igitur existentibus figuris & atomis: quæ sunt speciei rotundæ, ignem & animam dicit. vt in aere mota, quæ vocantur decisiones, quæ videntur per portas in radijs, quarum omne semen elementa dicit Democritus totius naturæ: Similiter autem & Leucippus: horum autem sphærica, animā, propter id quod maxime possunt penetrare per omne huiusmodi figuræ, & mouere reliqua cum moueantur & ipsa, arbitantes animam esse efficiens in animalibus motum.

SOPH. Dicunt enim nonnulli & maxime & primo, animam esse id quod

B mouet, existimantes autem quod ipsum non mouetur, non posse mouere aliud, aliquid eorum quæ mouentur, animam esse arbitrati sunt. Quapropter Democritus ignem quendam & calidum eam esse dicit. Cum enim infinita sint figuræ & atomi, eas quæ rotundæ sunt, ignem et animam esse asserit, vt in aere, ea quæ vocantur ramenta, quæ cerni solent in radijs, qui per fenestras introeunt: quarum omnium farraginem, elementa esse ait totius naturæ: Pariter etiam Leucippus, horum autem quæ rotunda sunt esse animam, eo quod maxime tales figuræ quousque penetrare possunt, & mouere reliqua, eam etiam ipse moueantur, existimantes animam esse id quod præbet animalibus motum.

C Quidam enim eorum dicunt quod illud, quod est proprie, & per prius animæ, est mouere. & quia existimabant quod omne non motum non potest mouere aliud, existimauerunt animam esse aliquod motum. Vnde Democritus dixit ipsam esse ignem, aut calidum, dixit enim ipsam esse ex corporibus, & figuris indiuisibilibus infinitis: & ea, quæ sunt sphærica ex eis, sunt ignis, & anima verbi gratia. & similia his sunt corpora existentia in aere: quæ dicuntur atomi: quæ sunt in radijs Solis ingredientibus per foramina. & dicit quod per congregationem fundamentorum in eis sunt elementa omnium naturalium. Et similiter Leucippus. Et quod est sphæricum ex istis est anima: quia tales figuræ sunt possibiles transire in rem secundum totum, & mouent omnia, quæ mouentur etiam: quoniam existimant quod anima dat animalibus motum.

10 Cum notificauit quod Antiqui non considerant de anima, nisi per motum aut sensum, aut per vtrumque, incepit primo numerare sententias hominum considerantium de anima per motum, & dicit. Quidam enim eorum, &c.

B ij idest

De Anima

id est, & cum quidam opinabatur qd illud, quod appropriatur animæ primo, est quia mouet aliud, & opinabant qd illud, qd mouet aliud, debet moueri, existimauerunt qd aia est aliqd motum semp. D. d. Democritus dixit ipsam esse ignem, aut calidum. i. ignem, aut igneum. D. d. dixit. n. ipsam esse ex corporibus, & figuris, & c. i. opinabatur. n. quia mouet aliud, & mouet, ipsam esse ex corporibus indiuisibilibus habetibus figuras infinitas: & qd ex istis est solūmodo & sphericis. & quia spherica sunt ignis, aut igneum, credebatur qd spherica eorum, aut sunt ignis, aut aia. D. d. exempla horum corporum apud Demo. & d. similia his sunt corpora existētia in aere. i. & ista corpora apud eum sunt similia atomis, qui apparent moueri in radijs solis. Et, cum notificauit qd Democ. opinabatur aiam esse ex corporibus indiuisibilibus, quæ apud ipsum assimulant atomis, notificauit quæ partes sunt de quibus opinatur Demo. aiam fieri ex eis, & quō opinantē esse elementa aliorum compositorum, & dicit qd per congregationē fundamentorū, & c. i. & hæc corpora sunt, de quibus Demo. dicit qd per congregationē fundamentorū in eis adaptat, vt ex eis componant diuersa entia, quāuis sint eiusdem naturæ. Et intendit per fundamenta diuersitatem eorū in figura, & in situ, & in ordine. diuersitas. n. partium in his tribus est cū diuersitate compositorū ex eis: sicut scripturæ diuersant pp diuersitatem literarum in his tribus. Et, cum narrauit qd ipsi opinabatur aiam esse ignem, aut aliquod igneum, quia opinabatur aiam esse sphericā, & ignem esse sphericū, d. rōnem, pp quā opinabant aiam esse sphericā, & dicit, Et qd est sphericum ex istis est aia, & c. i. & Demo. & Leucip. non opinabant qd spherica ex corporib? indiuisibilibus sunt anima, nisi quia opinabatur qd talia corpora sunt ea, quæ possibilis sunt pertransire per alia, & mouere ipsa: quamuis ipsa moueantur semper, & hæc est dispositio, quam existimabant esse propriam animæ, scilicet quoniam mouet corpus, & mouetur semper.

Vnde & viuendi terminum esse respirationem. Constringente enim eo qd corpora continet, & extrudente figuras præbentes animalibus motum, ex eo quod non est ipsas quiescere nullatenus, auxilium fieri de foris, ingredientibus alijs huiusmodi in respirando. prohibere enim has, & quæ insunt animalibus disgregari, simul prohibentem constringens & comprimens, & viuere autem quā diu possunt hoc facere.

10 PH. Et proinde viuendi terminum esse respirationem. Cum enim aer ambiciens comprimatur corpora, & eas elidat figuras, quæ motum præbent animalibus, quandoquidem nec ipsæ vnquam quiescunt, auxilium ferri extrinsecus, alijs eius generis succedentibus, dum spiritum ducimus: has enim prohibere quominus ea etiam quæ insunt animalibus, excernantur, id repellendo, quod comprimit, ac facit conrescere, viuere, donec possunt hoc facere.

Et propter hanc causam fuit anhelitus definitio vite. Aer enim continens

A continens, cum congregat corpora, & constringit ex istis figuris, quæ dant animalibus motum, quia ista non quiescunt in aliqua hora, sustineri ab extrinseco, imponendo per anhelitus alias figuras sibi similes, dicunt quod istæ etiam prohibent illud, quod iam peruenit intus in animalibus ab exitu: & contra expellunt cum eis illud, quod congregat, & constringit eas: & ideo fuit vita, dum animal potest facere hoc.

a Quoniam omnis dicens in quiditate alicuius aliquid laborat in faciendo conuenire illud oibus sensibilibus, & in dando causam illius sensibilis ex illo dato ab eo in substantia illius isti autem, quoniam opinabantur animam esse partes sphericas indiuisibiles, laborauerunt hoc modo in dando causam anhelitus, dicendo. Et propter hanc causam, scilicet quia anima est partes sphericæ, quæ semper sunt in motu, fuit anhelitus definitio vitæ, aut consequens vitæ. Aer enim continens, cum congregabit corpora, constringentur multæ figuræ sphericæ, quæ sunt intra corpora, & quæ dant animalibus motum, quia semper sunt in motu. & tunc hæc corpora mouebuntur ad exitum: & illud erit exitus anhelitus: & tunc sustentabitur animal ad imponendum alia corpora spherica ab extrinseco: & hoc est imponendo anhelitum. Hoc autem fuit proprium tria. Quorum unum est in acquirendo locum illius, quod exiuit. Secundum autem est ad prohibendum plura corpora intrinseca ab exitu. Tertium est ut adiuet ea in expellendo illud, quod constringit, & quod congregat ea. & dicunt. & ideo fuit vita, dum anima potest facere hoc.

Videtur autem & à pythagoricis dictum, eandem habere intelligentiam. Dixerunt enim quidam ipsorum, animam esse quæ sunt in aere decisiones, alij autem has mouens, de his autem dictum est, propter id quod continue videntur moueri, & si sit tranquillitas nimia. In idem autem feruntur & quicumque dicunt animam esse quod se ipsum mouens, videntur autem omnes hi existimasse motum maxime proprium esse animæ, & alia quidem omnia moueri propter animam, propter animam, ipsam autem à seipsa: propter nihil videre mouens, quod non moueatur & ipsum.

807H. Videtur etiam, quod à pythagoreis dici solet, eandem habere sententiam. Dixerunt enim eorum nonnulli, animam esse ramenta, quæ in aere videntur: alij id quod ea mouet, de quibus propterea dictum est, quod continue videntur moueri, quamuis sit tranquillitas maxima. Eodem tendunt qui dicunt animam esse id quod se ipsum mouet. Videntur enim hi omnes existimasse motum rem maxime propriam esse animæ, & alia quidem omnia moueri propter animam, hanc autem à se ipsa: propterea quod nihil videbant mouere, quin & ipsum moueatur.

Et forte etiam est talis sermo Pythagoricorum. Quidam enim illorum dicunt quod anima est atomus, existens in aere: quidam au-

Sermo quidam de bet soluere quoniam circa rem sensibilibus constringentur. Idem. 4. Ph. 31. & 8. Ph. 1. & supra hoc. c. 11. & 2. de anima. 12. & 12. 1. C. li. 12.

De Anima

tem illud, quod mouet atomos, & dixerunt hoc: quia semper videtur moueri, licet ventus deficiat omnino. Et similes istis sunt dicentes quod anima est aliquid mouens se. Omnes enim isti videntur opinari motum conuenire animæ: & quod omnia non mouentur nisi per animam: anima autem mouetur per se, nihil enim videtur mouere nisi ipsum etiam moueatur.

22 D. Et forte etiam opinio Pythagoræ in anima est similis opinioni Democriti, & Leucippi, quidam enim pythagoricorum dicebant animam esse atomos æreos: & quidam illud, quod mouet atomos, & opinabantur hoc, quia credebant quod atomi semper mouebantur, & quod anima semper mouetur. Deinde d. Et similes istis sunt dicentes, &c. & iunxit Plato. Omnes igitur isti conueniunt in hoc, scilicet quod motus est proprius animæ: sed differunt in quid est. Et quidam eorum existimabant eam esse corpora indiuisibilia, aut ignem, aut aliquod igneum, quidam vero atomos.

Sic autem & Anaxagoras animam dicit esse mouerem, & si aliquis alius dixit quod omne mouit intellectus: non tamen penitus sicut Demo, ille quod enim dicitur simpliciter idem esse animam & intellectum, verum non esse quod verum: unde bene facere Homerum, quod Hector iacet aliud sapiens: non itaque vti intellectum tanquam potentia quam quod circa veritatem, sed idem dicit animam & intellectum.

SOPH.

Similiter etiam Anaxagoras animam esse dicit eam que moueat, & si quis alius dixit intellectum mouisse hanc vniuersitatem: non tamen ita plane ut Democritus: is enim dicit idem simpliciter esse animam & intellectum. Verum enim esse, quod apparet: Et ideo praclare cecinisse Homerum, quod Hector iaceret mentis inops. Non ergo videtur intellectum, ut potentia quadam circa veritatem, sed idem dicit animam, & intellectum.

Et sic et dicebat Anaxagoras quod anima est mouens, & cum dicebat quod intellectus mouet omne, sed tamen Anaxagoras aliud intendit ab eo, quod intendit Demo. Demo. enim absolute dixit quod idem est anima, quod intellectus, dicit enim quod veritas est res manifesta. Et ideo bene dixit Homerus, & verum dixit, quod Hector apopletizabatur, & carebat intellectu. Non enim utebatur intellectu quasi aliqua virtute, sed dicebat quod intellectus & anima idem sunt.

23 Dicit. Et sic et opinatur Anaxagoras cum d. animam esse mouerem: & d. quod intellectus mouet omne: sed Anaxagoras non intendit in hoc illud, quod Demo. Demo. enim propalauit quod anima, & intellectus idem sunt d. n. quod veritas comprehensa non est nisi in eo, quod manifestum est sensui tantum. Et ideo bene dixit Homerus verificator, cum narrauit de homine, qui carebat sensu, quod carebat intellectu. Democritus igitur non intendit quod intellectus sit aliqua virtus in animalibus, alia a virtute sensus, sed dicit quod intellectus & anima idem sunt.

Anaxagoras autem minus certificat de ipsa. Multoties quod enim eam dicit quod bene & recte, dicit esse intellectum, alibi autem intellectum hunc esse animam.

Aīe. In oībus. n. ipsum inesse aīalibus, magnis & paruis, & honorābilibus, & in honorabilibus, nō vī autē fm prudentiam dictus intellectus oībus sūtiter aīalibus inesse, sed neq; oībus hominibus.

SOPH.

Anaxagoras autem non admodum de eis aperte loquitur: multis enim locis causam eius quod bene recteq; est, intellectum esse asserit.

Alibi vero idem esse animam, & intellectum: Cunctis enim eum inesse animalibus, & magnis, & paruis, & nobilioribus & vilioribus. & idetur tamen is quem intellectum prudentia vocamus, non omnibus aquē inesse animalibus, immo ne hominibus quidem omnibus.

Anaxagoras autē latētius loquebat de istis, cū multotiens dicebat q; intellectus est cā in inuentione. & dixit in alio loco q; intellectus, & aīa idē sunt. intellectus. n. apud ipsum existit in oībus aīaīb; magno, paruo, nobili, & ignobili. Sed nō videm; hūc intellectū existere similiter in omnibus animalibus, neq; etiam in homine.

24 **B** *Dicit. Anaxa. autē cū propalauit q; intellectus, & aīa idē sunt, latentius p palauit, q; Demo. cū multotiens dicebat q; intellectus est cā rectitudinis, & et verificationis. & hoc apparet ex eius sententia q; intellectus sit aliud a sensu. & in alijs locis vī opinari q; intellectus, & aīa idē sunt. d. n. q; intellectus est existens in oībus aīalibus, magno, & paruo, nobili, & ignobili. Et nō est, sicut existimauit: quia non videmus intellm existere eodē modo in oībus hominibus, nedum existere in omnibus animalibus.*

Intellectus si existit eodē modo in oībus hoīb; oppo. cō. s. 3. de Anima. Vide contr. 2im.

Quicunq; igit in moueri aīatū aspexerūt, hī qdē maxime motiū opinati sunt aīam eē. Quicūq; autē ad cognoscere & sentire ea q; sunt, isti dicūt aīam eē principia, alij quidē faciētes plura, hāc. alij vero, vnū, hoc: sicut Empedocles quidē ex elemētis oībus, esse autē & vnū quodq; eorū aīam, dicēs sic, terrā quidē terra cognoscimus, aquā autem aqua, ethere autem ethera, sed igne ignem manifestū est: concordia autē concordiam, discordiā autē discordia tristi.

SOPH.

Quicunque igitur ad motum animata respexerunt hi, quod maxime motiuum est, animam esse existimauerunt. Qui vero ad vim cognoscendae & sentiendi ea qua sunt, hi vero asserunt animam esse principia, nempe qui plura faciunt principia, hāc eadem: qui vero vnū, illud idem. Quemadmodum Empedocles quidem ex elementis omnibus, esse tamen & eorum unumquodq; Animam, sic dicens.

„Iam Terrā Terram, iamq; Aequare cernimus Aequare,

„Aether aque Aethere, sic rutulum ignis conspicit ignem,

„Atque Cupidinem Amor, tristis lis dēnique litem.

Et ponentes principiū aīaē motū existimabāt q; aīa sit dignior oībus vt moueaf. Ponentes autē regulā in hoc cognoscere, & sentire

B **iiiij** **re**

De Anima

re oſa entia, dicebāt aīam eſſe principia. & quidā eorū ponebant hāc principia plura vno: & quidā eorū ponebāt vnā animam. Vt Empedocles. iſte. n. ponebat eā ex oībus elementis, ſed tñ ponebat vnūquodq; elemētōrū eſſe aīam. & dixit q̄ nos non cōprehendimus terrā niſi per terrā, & aquā p̄ aquā, & aerē per aerē, & ignem per ſuū ſimile, ſ. ignem, & litē per litem, amicitia per amicitiam.

- 25 Cū cōplenit ſermonē cōſiderātiū in aīa p̄ motū, inceptit & dicere opīniones eorū, q̄ cōſiderāt de aīa p̄ cognitionē, & diſtinctionē, dicēdo. Et ponētes p̄cipiū aīae motū, & c. i. ponētes autē regulā aīae, & cognitionē ſue nature p̄ motū: quapp̄ iudicauerūt q̄ aīa ē magis oībus digna motu, ſm̄ q̄ diximus. Ponētes autē ſſam in cōſiderōne de aīato p̄ cognitionē eius, & diſtinctionē in oīb' entib', opinabāt q̄ aīa eſt p̄cipiū totū, aut ex p̄cipijs totius. Qui igit̄ ponebāt hēc p̄cipia plura vno, ponebāt aīam plura vna: & q̄ opinabāt p̄cipiū vnū eē, ponebāt aīam vnā. v. g. q̄a Empedo. ponebat aīam fieri ex eſtīs, & ponebat iplam ſex in numero, ſm̄ numerū eſtōrū apud ipſū. dixit. n. q̄ nos nō cōprehēdim' terrā, niſi p̄ terrā, & c.

Cāſtīo po
nit infra.
27. & ſo
lutio hui
ponit. j. d
Aīa. 30.

Empedo
cles poſuit
plura prin
cipia vno.
idē. 1. Ph.
4 l. 35.

Et, cū d. & q̄dā eorū ponebāt hāc principia plura vno, intēdebat & q̄dam eorū, q̄a poſuerūt hāc principia plura vno, opinabant aīam eē plura vna: vt Empedo. ſed fuit cōtētus dicere rē loco cōſequentis. Et, cū d. & q̄dā eorū ponebant vnā animā, intēdebat & quidam eorū, q̄i ponebant vnū principium, ponebāt vnā aīam. ſed fuit cōtētus hoc cōſequentē loco rei, cōuerſo ei, quod fecit primo. & reſiduus ſermo eſt manifeſtus.

Eodē autē modo & Plato in timæo aīam ex elementis facit: cognosci. n. ſiſt ſiſt, res autē ex p̄cipiis eē. ſiſtē autē et i his q̄ ſūt de philoſophia dicta, determinatū ē: ipſū q̄d aīal ex ipla vni⁹ ex idea & prima lōgitudine & latitudine & altitudine, alia autē ſiſt modo.

S O P H.

Eodem etiam modo Plato in Timæo Animam facit ex Elementis: cognosci nanque ſimile ſimili: res autem ex principijs conſtare. ſimiliter etiam in ijs quæ de philoſophia dicuntur, expoſitum eſt: ipſum quidem animal ex vnius idea, & ex prima longitudine, & latitudine, & altitudine: cetera verò ſimiliter.

Et ſiſt Plato in Timæo ponebat aīam aliquod ex elementis, qm̄ apud ipſum nihil cognoscitur, niſi p̄ ſuū ſiſt. & q̄ oēs res non ſuerunt niſi ex ſuis principijs. Et ſimiliter determinauit prius in philoſophia, ſ. in ſuis diſputationibus. & manifeſtum eſt q̄ Timæus exit ab ijs, & q̄ aīa ſimply ē ex forma vni⁹, & prima lōgitudine, & prima latitudine, & primo, p̄ſundo: & q̄ alia currunt hoc modo.

- 16 Dixit Et ſiſt Pla. poſuit i Timæo q̄ aīa ē aliqd ex ſubſtātia eſtōrū. opinabāt. n. illud, q̄ opinabāt q̄ ponebat aīam ex p̄cipiis & q̄ oēs res nō cognoscūt, niſi p̄ ſua ſiſtā: & nō cognoscunt niſi p̄ cognitionē ſuorū p̄cipiorū. & q̄a principia cognoscūt p̄ ſua ſiſtā, cōtinet q̄ principia cognoscantur

Ascant p principia. Et, cū cōiūgem⁹ huic qd aīa cognoscit res p principia ea rū, cōtinget ex hoc qd aīa sit pīcipia. h. c. n. sunt pīcipitates cōuerbiles. Vide pro isto infra cō. 33.

D. d. Et sūt determinauit, & c. i. & sūt determinauit i sua Philosophia & in scholiseius: qm in Timēo dixit hoc alio mō. D. enim illic, qd aīa sit, pliciter absolutum, quod est genus animalium pīcipiatum, & pīcipium eorum, est composita ex dualitate prima: & ex latitudine, quē est cōposita ex dualitate prima: & ex latitudine, quē est composita ex prima trinitate: & ex profundo, quod cōponitur ex prima quaternitate: quē sunt principia aliorum numerorum compositorum. Et opinabatur qd longitudo componitur ex dualitate, quia linea fit ex duobus punctis: & latitudo ex trinitate, quia fit cum longitudine ex tribus pīctis: & spīssitudo ex quaternitate, quia fit cum longitudine & latitudine ex quatuor punctis. Quoniam cū opinabatur qd numeri sunt principia omniū, fuit necesse apud ipsum, vt principia numerorum sint principia generum esse sensibilis: & alij numeri, qui componuntur ex pīcipijs, sint principia etiā rerū pīcipiatum. ita qd principia animalis simplicis est prima vnitas, & prima dualitas, & prima trinitas, & quaternitas: principia aut aliorum animalium sunt alij numeri. Et ideo d. qd alia currunt hoc mōdo. i. & principia aliorum animalium pīcipiatum sunt alij numeri. Et, quia opinabantur hoc in pīcipijs entium: & opinabantur qd anima componitur ex pīcipijs pīcipitatione: opinati sunt qd anima est iste numerus, qui est pīcipiū numerorum. D. d. & manifestum est qd Timēus exiit ab eis. i. vt mihi vī, qd illud, quod dictum est de pīcipijs in Timēo, est aliud ab eo, quod dictum est in disputationibus. Et quasi diuersitas hominū in animā non est nisi pī diuersitatem eorum in pīcipijs. Omnes enim conueniunt qd oportet esse ex pīcipijs: & dicūt qd opinio Platonis in Timēo de anima est qd aīa est nā mediā, s. inter formas abstractas indiuisibiles, & inter formas sensibiles diuisibiles s. m. materiā. Themist. aut dicebat qd Pla. intēdebat p istam naturā mediā, intellectū inter oēs partes aīe: cum suum eē sit mediū inter formas materiales, & abstractas, & vīter difficile possumus hodie intelligere opiniones Antiquorū: quia non sunt notae apud nos. Vide. 1. Met. 38. & 39. Difficile possumus hodie intelligere opiniones Antiquorū: quia non sunt notae apud nos. Idē. 1. Cō. c. 72.

Chodie intelligere opiniones Antiquorū: quia non sunt notae apud nos.

Adhuc autem & aliter, intellectum quidem, vnum, scientiā autem, duo, singulariter enim ad vnum: plani autem numerum, opinionem, sensum vero, eum qui firmi: hi quidem enim numeri species & principia entium dicebant: sunt autem ex elementis: iudicantur autem res aliae quidem intellectu, aliae vero scientia aliae autē opinione, aliae vero sensu: species autem numeri hi, terum.

80 PH.

Præterea etiam aliter, vnum quidem, ipsum, intellectum: Duo autē, scientiam. Vñco enim modo ad vnum: Plani autem numerum, opinionem, solidi sensum: Numeri enim species ipsae, & principia dicebantur: sunt autē ex Elementis. Iudicantur verò res, alia intellectu, alia scientia, alia opinione, alia sensu: hi vero numeri species sunt rerum.

Et

Et est dictum hoc etiam alio modo, & est q̄ intellectus est vnū, & scientia duo, est enim singulr ad vnū. & q̄ existimatio est numerus superficiei: & q̄ sensus est numerus solidi. Numeri enim dicebantur esse formæ, & principia in reb⁹ entibus: & numeri sunt vnū illorum elementorū. Sed omnes res considerantur, quædam per intellectū, & quædam per scientiā, & quædam per existimationem, & quædam per sensum. ista aut sunt numeri, qui sunt forme.

Et opinati sunt alio modo animam esse principia numerorum. Dicit enim q̄ intellectus est vnū numerale. & per intellectum intēdit primas propositiones. & dixerunt ipsum esse vnū: quia scire propositiones est vnus scientiæ. & intendit per scientiam conclusionem. & dixerunt eā esse dualitatem: quia est processus ab vno, scilicet propositionibus, & ad vnū, scilicet conclusionem, vnde fit dualitas. Et hoc intendebat, cum d. est enim singulariter ad vnū. Et dixerūt q̄ existimatio est numerus superficiei, scilicet trinitatis. est enim ab vno, scilicet propositionibus ad duo. nam conclusio est in eo falsa, & vera. vnde fit illic aliqua dualitas. & dixerunt etiam q̄ sensus est quaternitatis. opinati sunt enim q̄ sensus comprehendit corpus, & q̄ forma corporis est quaternitas. D. d. Numeri enim dicebantur esse formæ, & c. l. & dixerunt hoc, quia opinabantur q̄ principia numerorum sunt formæ abstractæ: & principia entium sunt vnū elementorum eorum. Et, quia rerum quædam considerantur, i. cognoscuntur intellectu, & quædam scientia, quædam existimatione, & quædam sensu: & nihil cognoscitur nisi per suum simile: necesse est vt istæ virtutes animæ comprehensivæ sint principia numerorum, qui sunt formæ & elementa entium, scilicet vnitatis, & dualitatis, & trinitatis, & quaternitatis: & necesse ē vt intellectus ex istis sit vnitas, & scientia dualitas, & existimatio trinitas, & sensus quaternitas.

Quoniam autem & motuum videbatur anima esse & cognoscitivum sic quidam complexi sunt ex vtrisque, enuntiantes animā esse numerum mouentem se ipsum: differunt autem de principijs quæ & quot sunt, maxime quidem corporea facientes, & incorporea. his autem, miscentes & ab vtrisque principia referētes: differūt aut & circa multitudinē: hi quidē enim vnū, illi vero plura dicūt.

SOPH.

Sed cum Anima & mouendi, & cognoscendi vi præditū quiddam videretur, ita nonnulli ex vtrisque, connexerunt, asserueruntq̄ animam esse numerum mouentē se ipsum. Contēdunt tamē de principijs, quæ scilicet quotq̄ sunt, præcipuē quidem, qui corporea ea statuant, cum ijs qui incorporea: contra hos autem, qui permiscuerunt, & ex vtrisque principia enuntiarunt. de multitudine etiam habent inter se controuersus: alij enim vnū, alij plura dicunt.

Et, quia existimatum est de anima q̄ est mouens, & cognoscēs, voluerunt aliqui cōgregare hæc duo, & iudicauerunt q̄ anima est

A est numerus seipsum mouens. Et magna diuersitas est in principijs, quæ sunt, & quot: & maximè inter eos, qui faciunt ea corporalia, & inter eos, qui non corporalia. Et isti et differunt ab eis, qui admissent, & ponunt, principia ex utroque. Et differunt et in numero principiorum. quidam enim dicunt unum principium esse, quidam plura.

28 **E**t, quia existimatum est, i. certificatum quod mouere, & cognoscere sunt principia animæ, intendebant aliqui ad congregandum utrumque in anima, dicendo animam esse numerum se mouente, quia non mouetur ab alio.

Et cum notificauit sectas, quæ differunt in definiendo animam, & sunt tres: Quarum prima definiream per motum, aut per consequentia motum: Secunda per cognitionem: Tertia vero per utrumque: & omnes conueniunt quod est ex principijs: incipit notificare modos diuersitatis eorum vlt, licet conueniant in hoc, quod est ex principijs, & d. Et magna diuersitas, & c. i. & differunt in substantia animæ: quia differunt in principijs, scilicet in natura eorum, & in numero. & maxima diuersitas est in natura principiorum, inter

Tres fuerunt sectæ definiendi animam.

ponentes principia corporalia, & ponentes ea non corporalia, cum istæ duæ naturæ maxime differant: differunt etiam isti ab eis, qui admissent, & ponunt principia ex utroque; id est corporalibus & non corporalibus. D. d. Et differunt etiam in numero principiorum, id est differunt etiam in anima: quia differunt in numero principiorum.

Nam corporalia, & in corporea maxime differunt. vide 10. Met. c. vii. u.

Consequenter autem his, & animam assignat. motuum enim secundum naturam primorum existimauerunt, non irrationabiliter, unde quibusdam visum est ignem esse, etenim hic in partibus subtilissimus est, & maxime elementorum in corporeus, adhuc autem moueturque & mouet alia primo.

SOPH.

His consequenter animam quoque describunt. quod enim natura motuum est, id inter prima collocandum existimant: neque adeo iniuria. Quamobrem nonnulli eam esse ignem putarunt. Is enim et subtilissimus est partium, et præ cæteris elementis incorporeus: Ad hæc et mouetur, et mouet cætera primo.

Et isti procedunt in definiendo animam processu consequenti ista. hoc enim quod reputant, quoniam natura principiorum est mouens, non est extra veritatem. Et ideo existimauerunt quidam ipsam esse ignem. ignis enim est primorum partium inter elementa: & quod magis videtur non esse corpus. & ipse mouet, & mouet alia corpora prima intentione.

Opinari quod natura principiorum est mouens per se rectum est. Idem. 2. Ph. 3. 4. vide 2. de Gen. 33.

29 Cum notificanti sententias Antiquorum de anima, incipit laudare eas in eo, quod dicunt de veritate, & de verificatione consequentis, & d. Et isti procedunt, & c. i. & isti, qui opinantur animam esse ex principijs, quia mouetur per se, & definirunt eam hoc modo, processerunt in hoc via recta, & consequente principia. opinari quod natura principiorum est mouens per se rectum est. D. d. Et ideo existimauerunt quidam, & c. i. & quia opinantur

funer

De Anima

sunt eam esse ex principijs, ex istima uerunt quidam esse ignē: quia reputabant ignem esse elementum ceterorum elementorum, & simpliciorum partium: & q̄ magis uidetur non esse corpus: quia opinantur principia esse talia, & simpliciora alijs, & remotiora natura corpora. & omnia ista cum eo, q̄ uisa est ab eis moueri, & mouere alia prima intentione, sicut anima.

Democritus autē dulcius dixit enuntians propter quid utrumq̄ horum: animam quidem enim & intellectum idem. Istud autem primorum & indiuisibilium corporum esse: motuum autem propter subtilitatem partium & figuram: Figurarum autem mobilissimam, quae sphaerica dicitur, hoc autem intellectum esse & ignem.

SOPH. Democritus autem eo etiam politius loquutus est, quod reddiderit causam, cur sit horum utrumq̄. Animam enim & intellectum idem esse: hoc autē ex primis esse, & indiuisibilibus corporibus: motuum uero ob exiguitatem partium, & figuram: figurarum autem omnium mobilissimam sphaericam dicit: talem autem esse intellectum, & ignem.

Democritus autē dixit in hoc sermonem magis latentem, & iudicauit causam in utroq̄, & dixit q̄ anima, & intellectus sunt idē, & q̄ hoc est ex primis corporibus indiuisibilibus. Et attribuit ipsum motui propter paruitatem partium eius, & propter figuram, & dixit q̄ inter figuras magis obediens motui est sphaerica, & q̄ intellectus, & ignis habent talem figuram.

30 Quia intentio eius in hoc capitulo est demonstrare q̄ Antiqui bene dixerunt in hoc, q̄ cōueniunt in hoc, q̄ anima est ex principijs pp̄ motum, & facere comparisonem inter sermones eorū de hoc, & iam locutus fuit de sententia eius, qui dicebat animam esse ignem. incepit modo loqui de opinantibus eam esse ex partibus indiuisibilibus, dicendo, Democritus autem d. de natura animae pp̄ motum sermonem magis latentē sermone dicentis ipsam esse ignem. & est magis latens, quia iudicauit animam in utraq̄ virtute: & d. ipsam esse eandē, & q̄ natura utriusq̄ est eadem, & intellectus, & animae mouentis, & sensibilis, d. enim q̄ anima, & intellectus sunt idem, & q̄ natura illius est, quia est pars partium indiuisibilium: sphaericarum.

Ignē est est manifestū sed vid op postū. 4. Cor. 12. Vide eob. zim. D. d. Et attribuit ipsum motui, & c. i. & attribuit ipsum motui pp̄rio animae. i. posuit ipsum causam motus animae propter paruitatē suarum partium, cum sit indiuisibilis, & pp̄ suam figuram. opinabatur enim q̄ illa figura est leuioris motus omnium figurarum. & ideo opinabatur q̄ ista figura existit in anima, & in igne. Et iste sermo latet propter duo. quorum unum est hoc, q̄ opinabatur, scilicet q̄ anima, & intellectus sunt idem: & q̄ est pars indiuisibilis. sed partem indiuisibilem esse est dubium, ignem autem esse est manifestum.

Anaxagoras autem uidetur quidem alterum dicere animā & intellectum ut diximus prius: utitur autē utrisq̄ sicut vna natura: veruntamen

A veruntamen ponit intellectum principium maxime omnium: solum quia dicit ipsum eorum quæ sunt, simplicem esse & immixtum & purum: assignat autem vtrumque eidem principio, & cognoscere & mouere, dicens intellectum mouisse omne.

SOPH.] At Anaxagoras videtur quidem diuersum dicere animam & intellectum, ut prius quoque diximus. Vtitur tamen vtroque quasi vna natura: nisi quod principium plane omnium statuit intellectum. solum enim ex omnibus entibus simplicem, & non mixtum, & purum eum esse dicit. tribuit autem hac vtraque eidem principio, cognoscere scilicet & mouere, dicens intellectum mouisse rerum vniuersitatem.

Anaxagoras autem videtur dicere animam esse aliud ab intellectu, sicut dixit superius, sed tamen vtitur eis etiam, quasi sint eiusdem naturæ. Sed ponit intellectum digniorem omnibus rebus, ut sit principium.

B dicit enim quod solus intellectus inter omnia entia est simplex, & mundus, & purus. Et attribuit ei vtrumque, scilicet cognitionem, & motum, dicendo quod intellectus mouet omne.

J1 Cum fecit comparisonem inter opinionem dicentis ipsam esse ignem, & opinionem dicentis ipsam esse partem sphericam partium indiutibilium, incipit et facere comparisonem inter opinionem Anaxagoræ & Democriti.

Et d. Anaxagoræ. &c. i. Anaxagoras autem videtur, scilicet quod apparet, dicere animam esse aliud ab intellectu. sed quauis hoc apparet ex suo sermone, tamen ipse ponit eos esse eiusdem naturæ, id est eiusdem generis: & cum hoc ponit intellectum magis principium omnium rerum, & præponit ipsum omnibus. d. enim quod solus intellectus est simplex, mundus, purus, id est abstractus a materia, non admixtus cum ea: & attribuit vtrumque ei in omnibus partibus mundi, scilicet cognitionem, & motum. opinatur enim quod intellectus mouet omnia, & quod non mouetur. Quoniam autem iste sermo est magis vicinus veritati, & sententiæ Aristotelis. scilicet quod intellectus est ex principiis, & quod est causa cognitionis, & motus est manifestum. & ideo laudabit ipsum post multum, & notificabit id, quod remansit ei dicere de intellectu.

C Videtur autem & Thales ex quibus reminiscimur, motuum aliquid animam opinari, si quidem dixit lapidem animam habere quoniam ferrum mouet: Diogenes autem sicut & alteri quidam aerem, hunc opinans omnium subtilissimum esse, & principium: & propter hoc cognoscere & mouere animam: scilicet quod quidem principium, & ex hoc reliqua cognoscere. secundum vero quod subtilissimum est, motuum esse: Heraclitus autem animam principium esse dicit, siquidem vaporem, ex quo alia constituit, & incorporalissimum autem, & fluens semper: quod vero mouetur motu cognoscitur motu autem esse quæ sunt & ille arbitratus est & multi. Similiter autem his & Alcmeon opinari visus est de anima, dicit enim ipsam immortalem propter

j. de Aia.
l. c. 4. &
hic infra
j 4. text.

propter

De Anima

propter hoc quod assimilatur immortalibus, hoc autem inesse ipsi tan- **D**
quam motus semper, moueri enim & diuina omnia continue sem-
per, Lunam, Solem, Astra, & cælum totum. Magis autem rudium
quidam & aquam enunciauerunt, ut Hippo. suaderi enim uisi sunt
ex genitura, quoniam omnium humida est: & nanquarguit san-
guinem dicentes esse animam, quoniam genitura non est sanguis, hanc
autem esse primam animam. Alii autem sanguinem, quemadmodum
Critias, ipsum sentire animam magis proprium opinantes, hoc autem
inesse propter naturam sanguinis. Omnia enim elementa præter
terram iudicem acceperunt, hanc enim nulli protulerunt, nisi si alius
quis dixerit animam esse ex omnibus elementis, aut omnia.

SOPH.

*Videtur etiam Thales ex his quæ memorantur, motuum quidpiam
animam existimasse: si quidem lapidem illum dixit habere Animam,
quia ferrum mouet. Diogenes autem, ut etiam nonnulli alij, aerem, ra- **E**
tus eum esse omnium subtilissimum, & principium: et propterea co-
gnoscere, & mouere animam: quatenus quidam primum est, atque ex eo
cetera, cognoscere: quatenus uero subtilissimum, motuum esse. Hera-
clitus etiam principium esse dicit animam, siquidem exhalationem, ex
qua cetera conficit: atque etiam maxime incorporeum, & semper fluens:
Quod autem mouetur, eo quod mouetur, cognosci: in motu autem esse ea
quæ sunt, & ille & uulgo arbitrabantur. Similiter etiam ac si Alc-
maeon putasse de Anima uidetur. Nam asserit eam esse immorta-
lem, quod sit similis immortalibus: Id uero ipsi inesse, utpote ei quæ
semper moueatur: moueri autem Diuina quoque omnia continue semper,
Lunam, Solem, Sydera, & uniuersum Cælum. Non desuere etiam non
nulli molestiores qui aquam assererent, ut Hippo: adducti uero uident- **F**
ur ex genitura, quod omnium sit humida: namque, refellit eos qui ani-
mam dicunt sanguinem, quia genitura non est sanguis: hanc autem esse
primam animam. Alij autem sanguinem, ut Critias, sentire animam ma-
ximè proprium esse existimantes: hoc uero esse propter naturam san-
guinis. Enimuero omnia elementa præter terram, iudicem aliquem na-
ta sunt: hanc uero nemo protulit, præterquam si quis eam dixit ex om-
nibus constare elementis, uel esse omnia.*

Milesius autem uidetur, ut narratur de eo, dicere animam esse ali-
quid mouens, cum dicebat quod lapis habet animam, quia mouet ferrum.
Diogenes autem, & alij multi opinabantur animam esse aerem. quia
existimabant quod nihil est subtilius aere: & propter hoc anima cognos-
cit

A scit, & mouet. secundum enim q̄ est principium aliarum rerū cognoscit secundum autē q̄ est subtilior oībus rebus mouet. Et Heraclitus etiā dicit q̄ anima est principium, cum dicit ipsum esse vaporem, ex quo constituitur oēs res. & ponit ipsum valde remotum à corporibus, & semper liquidum. & opinabatur q̄ multis alijs q̄ opacientia sunt in motu. Et forte ēt aliquis videtur opinari ēt in anima talem opinionē. dicit enim ipsam esse immortalē, quia assimilatur immortalibus; & q̄ hoc est ei, quia semper mouet. & dixit oēs enim Dī; Luna, s. Sol, & Stellę semper mouentur motu continuo. Et alijs, qui digniores sunt derideri, iudicauerunt ipsam esse aquā, vt Hypo. et vñ declinare ad hanc opinionem pp̄ sperma cū sit humidissimum rerum. qm̄ per hoc contradicitur dicenti animā esse sanguinē, dicendo q̄ sperma nō est sanguis. & sperma est prima anima. Et alijs dixerunt ipsum esse sanguinē, vt Critias, cū existimauerit q̄ nihil consequi animā, sicut sentire, & q̄ sentire est ex natura sanguinis. Vñ quodq̄ enim effitorū. pręter terrā, habet iudicē: terrā autē nullum. & quod dictū fuit de ea est q̄ est ex oībus elētis, aut oīa elēta.

32. Vult numerare omnes opiniones Antiquorum in anima, & dare cui libet aliquam rationem. & sermo eius est manifestus. Milesius autē opinabatur animam esse principium mouens per se: quia dicebat q̄ magnus habet animam. quia mouet ferrum. Diogenes autē opinabatur animam esse aerem. aer enim est subtilius ceteris corporibus, & principium eorū. Inquantum igitur est principium, dabitur ei cognitio: & inquantum subtilius ceteris corporibus, dabitur ei motus & hęc duo appropriantur aīz. Heraclitus vero opinabatur animam esse principium, & q̄ illud principium est vapor liquidus motus. quia opinabatur q̄ ex vapore est constitutio aliarum, & q̄ est valde remotus à corpore: & hęc duo sunt in principio. D. d. & opinabatur cū multis alijs, & c. id est & opinabatur cū multis alijs, q̄ omnia mouentur: & credebat propositionem communem omnibus, q̄ simile cognoscitur per suum simile. & quia apud ipsum omnia sunt mota, fuit necesse vt cognoscēs sit motum. quapropter iudicauit animam esse vaporem. Et similiter qui ponit ipsam similem naturę stellarum, & Solis, & Lunę vñ opinari ipsam moueri per se. Sed dicens ipsam esse aquam debet derideri. nullus enim dixit aquam, esse elementum ceterorum, sed tñ dedit ei rationē aliquam, s. quia sperma, quod est principium generationis, est valde humidum: & existimatur est q̄ sperma est anima, cum ipsum formet embryonem. D. d. qm̄ per hoc contradicitur dicenti q̄ anima est sanguis. i. & ponit q̄ sperma est prima anima, quia ponit q̄ sperma non est sanguis. forte igitur non iudicauit q̄ anima est aqua, nisi quia videbat sperma esse animam, & aquam non sanguinem. D. d. Vñ quodq̄ enim elementorum pręter terram, & c. id est & vñ quodq̄ elementorum iudicatum est ab antiquis esse animam ex eo, pręter terram.

nullus

De Anima

Nullus opi-
nat terrā
elementum
alterū op-
ponit. r.
Meta. t.c.
14. de He-
tiedo, Vi-
de cour.
Zun.

nullus enim opinatur terram esse elementum aliorum: sed quod tantum est composita ex quibusdam elementis, aut est omnia elementa, id est ex omnibus elementis.

Diffiniunt autem omnes animā tribus vt est dicere, motu, sensu, & incorporeo: horum autem vnumquodq; reducitur ad principia. vnde & in cognoscendo diffinientes ipsam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes similiter inuicem, præter vñ. Dicunt enim simile cognosci simili: quoniam enim anima omnia cognoscit, constituunt eam ex omnibus principijs.

SOPH.

Definiunt porro omnes animam tribus prope dixerim. motu, sensu, incorporeo: quorum vnumquodq; redigitur ad principia. Quapropter qui cognitione eam definiunt, aut elementum, aut ex elementis faciunt, eadem ferè omnes, præter vnum, dicentes: aiunt enim simile cognosci simili: nam quia anima oia cognoscit, ex oibus principijs eā cōstruunt.

Et ipsi vñ definiunt animam tribus, motu, s. & sensu, & nō corporeo, & vnumquodq; istorum reducitur ad principium. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, aut ex elementis illi, qui definierunt eam per cognitionem, & q; quidem dicunt in hoc, est simile ei, quod dicunt quidam, præter vnum. dicunt enim q; simile non cognoscitur, nisi per suū simile, & quia anima cognoscit omnia, posuerunt eam constitui ex omnibus principijs.

- 33 Cum demonstrauit q; considerantes in animā per motum debent opinari ipsam esse ex principijs, incepit demonstrare vñ q; omnia dicta in definitione animæ reducta sunt ad principium, & d. Et ipsi vniuersaliter definiunt, & c. i. & Antiqui vñ procedunt in definiendo animā, & cognoscendo suam substantiam tribus vijs, motu, s. & sensu, i, cognitione; cum hæc duo videantur propria animæ. tertium aut, quia est non corpus. plures. n. eorum opinabantur hoc existere in anima, non minus q; prædicta duo. & vnaquæq; istarum viarum inducit eos ad opinandum animā esse ex principijs, & hoc intendebat, cum d. & vñquodq; istorū reducitur ad principium. D. incepit demonstrare viam, per quā processit qui iudicauit animam esse ex principijs p cognitionem, & d. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, & c. i. & quia oēs opinabantur eam esse ex principijs, dixerunt illi, qui definierunt eam per cognitionem, q; est elementum, aut ex elementis, & via, quā processerunt isti in hoc, est eadem, & similis, præter vnum illorum, s. Anaxa. D. demonstrauit hanc viā, & dixit. dicunt. n. q; simile non cognoscitur nisi per suum simile. i. & hoc fuit necesse apud eos, quia opinabantur tres propositiones. Quarū vna est, q; omnes res cognoscitur per suum simile. Secunda est, q; omnia non cognoscunt nisi per sua principia. Tertia est, q; anima cognoscit omnia. ex quibus sequitur q; anima est principia omnia, aut ex principijs omnium.

Quicumq;

A Quicunq; quidem igitur vnā aliquam dicunt causam aut elementum vnum, & animam vnum ponunt, vt ignē aut aerē: plura vero dicentes principia, & animā plura dicunt. Anaxagoras autē solū impassibilem dicit intellectū, & cōe nihil nulli aliorū habere. huiusmodi autē cum sit, quō cognoscit & propter quam causam: neq; ille dixit: neq; ex his quæ dicta sunt conspicuum est.

80 P H.

Ac y quidem, qui vnā dicunt esse causam, & elementū vnum, Animam etiā vnum ponunt, vt ignem, aut aerem. Qui vero plura dicunt principia, animam etiā plura dicunt. Solus autem Anaxagoras impassibilem dicit esse intellectum, & nihil cum ceteris habere cōmune. Qui cum sit eiusmodi, quomodo cognoscit, & quam ob causam, nec ille dixit, nec ex his quæ dicta sunt, apparet.

B Qui igitur dixit q; principiū, & elementum est vnū, ponit animā ēt vnū: aut ignē, aut aerē. & qui ponit principia plura vno, ponit animā plura vno. Anaxa. autē solus dixit q; intellectus nō recipit passionē: & q; nihil est in eo, quod habeat communicationē cum alia re. Sed non dixit quō, & propter quid per hanc dispositionem cognoscit. & hoc est, quod apparet ex suo sermone.

34 Cūm uotificauit q; opiniones eorum in substantia animæ sequuntur illud, quod opinabantur in substantia principiorum, incēpit demonstrare etiā q; opiniones eorum in numero animarum, sequitur etiā illud, quod opinat in numero principiorū, & d. Qui igitur dixit vnum principium esse, ponit animā vnus rei, i. vnus naturæ ex illo principio, aut ignē, aut aerē. & qui dixerunt principia esse plura vno, opinant animā esse plura vno. D. incēpit declarare opinionē Anaxa. & q; alia via pcessit, & d. Anaxagoras autē solus dixit q; intellectus non recipit passionem. id est non est materialis. & q; in nullo habet communicationem cum alio, i. q; nulla res omnium, quas intelligit, est in eo, ita q; sit cōis eis in alia forma, i. q; nō est hoc, neq; in hoc, i. neq; est corpus, neq; virtus in corpore. & hoc nullus dixit, nisi Anaxagoras. & super hoc laudabit Anaxagoram post. D. d. Sed non d. quomodo, id est sed non d. quomodo contingit ei vt intelligat omnia: virtum secundum q; est in actu, aut fm quod est in potētia. neq; dixit etiā qua de causa intelligit res, quæ non sunt intellectus in actu. & hoc q; quod post complebit, cūm locutus erit de intellectu.

Quicunq; autem contrarietates faciunt in principijs, & animā ex contrarijs constituunt. Quicunq; autem alterum cōtrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut aliud huiusmodi aliud. & animam similiter, vnum aliquid horū ponunt: vnde & nominibus consequuntur, qui quidem calidum dicentes, quia propter hoc & viuere nominatum est: qui autem frigidum, propter respirationē &

De Anim. cū cō. Auer.

C refrige-

De Anima

refrigerationem, vocari animā. Tradita quidem igitur de anima, & propter quas causas dicunt sic, hæc sunt.

10 P. H.

At vero qui contrarietates in principijs statuerunt, Animam quodam conficiunt ex contrarijs: qui vero alterum contrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut eius generis aliud, & itidem animam vnum eorum esse ponunt. Ideoq; nomina sequuntur, qui quidem calidum dicunt, propterea. Quod idest vivere vocari: qui vero frigidum ob refrigerationem, & refrigerationem, vocari. Quod idest animam. Quæ igitur de Anima tradita sunt, atq; quas ob causas ita asserant, hæc sunt.

Et illi, qui in principijs ponebant contrarietatem, constituunt etiam animam ex contrarijs. Qui igitur posuerunt principium alterum contrariorum, vt calidum, & frigidum, & aliud simile, opinati sunt in anima etiam illam esse vnam hoc modo, Et videmus eos etiam consequi nomina. quidam igitur eorum dicunt animam esse calidum: quoniam hoc nomen vita in lingua Græca cecidit ex hac intentione. & quidam dicunt qd est algidum, idest frigidum, propter anhelitus: & infrigidatio, quæ provenit ex anhelitu, dicitur in Græco isagogi, i. anhelitus. Hoc igitur accepimus ab Anriquis de anima: & ista induxerunt eos ad dicendum hoc.

- 55 Narravit in hoc capitulo consequentia eius, quod opinantur in substantia animæ ad illud, quod opinantur in principijs, adeo quod qui opinatur principia esse contraria, dicit animam esse ex contrarijs. Dicens igitur quod principia sunt calidum, aut frigidum, aut aliud contrarium, dixit quod anima similiter est vnum illorum contrariorum. Et in alia translatione inuenitur additum, & qui opinabantur quod principia sunt alterum par contrariorum, dicunt quod anima est in illo pari contrarium. & est illud, quod dixit, & qui posuerunt contrarietatem in principijs, &c. Deinde dicit: Et videmus eos etiam consequi nomina, &c. idest & inuenimus eos ratiocinari super hoc, scilicet quod alterum contrariorum est principium, & quod anima est ex eo ex derivatione huius nominis vite, & animæ. Dicens igitur ipsam esse calidum, ratiocinatur per hoc quod hoc nomen vita in lingua Græcorum derivatur à calido. & similiter hoc nomen motum. Et, cum dixit ipsam esse frigidum, ratiocinatur per hoc nomen anhelitus, quod derivatur à frigido. Deinde dicit, hæc igitur accepimus, &c. idest in substantia animæ. & istæ sunt rationes, quæ inducunt eos ad hoc dicendum, scilicet rationes acceptæ ex distinctione, & motu, & quod anima non est corpus.

Sommæ

A

S Y M M A T E R T I A .

Confutantur Antiquorum opiniones, de anime essentia: adducunturq;
nonnullæ circa ipsius unitatem difficultates.

Diluuntur opiniones Animam moueri asserentes.

Cap. I.

Considerandum autem primum quidem de motu: fortassis enim non solum falsum est substantiã ipsius huiusmodi esse, qualem aiunt dicentes animam esse quod est se ipsum mouens, aut possibile mouere, sed vnũ quoddam est impossibile, inesse ipsi motum, q. quidem igitur nõ necesse sit mouens, & ipsum moueri, dictum est prius.

PH.

Primum igitur de motu considerandum est: fortassis enim non solum falsum est talem eius esse substantiam, qualem asserunt qui dicunt animam esse id quod seipsum mouet, vel potest mouere: Immo vnum de impossibilibus est, inesse ei motum. Ergo non necesse esse id quod mouet, ipsum quoq; moueri, prius dictum est.

Et debemus perscrutari prius de motu, videtur enim q. nõ hoc solum est falsum. sc. q. substantia eius sit talis dispositionis, sicut narrant isti, qui dicunt animã esse aliquid mouens se, aut aliquid motuum sui, sed esse animã motum est impossibile. Et dico etiã q. nõ est necesse vt mouens sit motum: & hoc etiã prædictum est.

36 Cum compleuit sermones Antiquorum de anima, & rationes eorum, & q. collocatur in eis de vero, incepit in hac parte cõtradicere falso dicto, q. eis, quæ est tertia pars huius tractatus. Prima enim est in prologo. Secunda in inueniendo opiniones eorum. Tertia in contradicendo eis. Et incepit in hac parte contradicere eis, qui definiunt eam per motum, & d. Et debemus perscrutari, & c. id est, & perscrutandum est de considerantib; in substantia eius per motum. Visum est enim q. nõ tantum est falsus sermo eorum, qui definiunt eam, q. est aliquid mouens, aut motuum sui: sed etiã q. sit anima mota per se, scilicet vt constitutur per motum, vt plura entia, vt venti, & fluuij, est falsus. Et hoc intendebat, cum d. sed esse animam motum est impossibile, id est sed sermo dicentis q. essentia anime cõstituitur per motum est impossibilis. Deinde dicit. Et dico etiã q. non est necesse, & c. id est quoniam autem non est necessarium vt aliquid moueat se, declaratum est prius, scilicet in naturalibus. quod autem est mota per se, modo incepit declarare.

Nota diuisionis huius primi lib.

V. Et, & fluuij constituntur per motum. Id est cõsequens. X. Phil. c. 2. q. 4. de cõ.

Dupliciter enim cum mouetur omne, aut enim secundum alterum, aut sibi se ipsum: Secundum autem alterum dicimus, quæcunq; mouentur ex esse in eo quod mouetur, vt nauis: non enim sibi mouentur nauis: hæc quidem enim sibi seipsam mouetur, illi autem ex

C ij esse

De Anima

esse in eo quod mouetur: Manifestum autem in partibus est: pro-
prius quidem enim motus pedum, ambulatio, hoc autē & homi-
num est: non inest autem nautis tunc.

SOPH.

Sed cum bisariam omne moueatur, vel enim per aliud, vel per se:
per aliud autē ea moueri dicimus, quaecumq; mouentur, quia in eo quod
mouetur sunt, vt nauigantes: non enim similiter mouentur, atq; nau-
gium: id enim per se mouetur, illi vero quod in eo sunt quod mouetur:
quod in partibus perspicuum est: proprius namq; motus pedum, est ince-
sus: atq; hic idem hominum est: sed tunc non adest nauigantibus.

Et omne motum mouetur duobus modis, aut per aliud, aut per
se, Et dicere per aliud est illud, quod mouet, quia est in aliquo mo-
to, vt equitans in naue. motus enim eius nō est sicut motus nauis,
qm̄ nauis mouetur per se, & equitans mouetur, quia est in moto.
Et hoc est manifestum ex membris. motus enim proprius pedibus
est ambulatio, & conuenit etiam homini: sed nō primo inuenitur
in illa dispositione in equitantibus in naui.

37
1. de Genes.
6. 45.

Cum declarauit q̄ falsitas non tantum inuenitur in hoc, q̄ mouet se
anima, vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus, sed etiam in hoc,
quod dicunt q̄ substantia animae constituitur per motū, vt vcti, & fluuij,
incepit declarare hoc etiam esse impossibile. Et incepit primo diuidere
modos, secundum quos dicitur q̄ aliquid est motū: & declarauit primo.
q̄ motus attribuitur alicui duobus modis: aut essentialiter, quando ali-
quid fuerit motum per se: aut accidentaliter, quando fuerit motum per
motum, alterius, cum fuerit in re mota. Et dicit: Et omne motum mou-
etur duobus modis, aut per aliud, aut per se. D. d. exemplum de equitan-
tibus in navi. Deinde dicit: & hoc manifestum est ex membris, id est mo-
tus nauis non attribuitur equitantibus essentialiter. * & hoc manifestum
est ex motu membrorum, propter quae attribuitur motus essentialiter ho-
mini, & animali, scilicet pedum. motus enim non attribuitur homini
essentialiter, nisi propter haec membra: & iste motus non inuenitur in equi-
tantibus in naui: motus igitur essentialis non inuenitur in eis. † Et debes
scire q̄ illud, quod dicitur motum, quia est in moto, est duobus modis:
Modo, qui est possibilis vt moueatur per se: vt equitantes in naui, qui mo-
uentur per motū nauis. Et modo, qui est impossibilis: vt albedo, quae mo-
uetur per motum corporis albi.

* Motus enim
nāst attri-
buitur hoī p
perles. Sed
vide oppo-
sitū 6. Ph.
59. & 7. 4
vbi dicitur
per cor.
† Vide cō-
simile. 4.
Ph. c. 32.
& 5. Ph.
cōt. 1. & 6.
phy. 8. 6. &
8. phy. 27.
Vide cōt.
2. m.

Dupliciter autē vtique dicto moueri, nunc intendimus de anima
si per se ipsam mouetur & participat motu. Quatuor autem motus
cum sint, loci mutationis, alterationis, augmenti, & decrementi,
aut sū vnum horum mouebitur, aut secundū plures, aut omnes.
Si vero mouetur non sū accidens, natura inerit motus ipsi: si au-
tem hoc, & locus: omnes enim dicti motus in loco sunt.

Cum

A Cum inquam moueri bifariam ducatur, nunc consideramus de *ANIMA SOPH.*
ma, an per se ipsam moueatur, motusq. particeps sit. Cum autem quā-
tuor motus sint, scilicet, latio, alteratio, auctio, & diminutio, aut vno eorum mo-
uebitur, aut pluribus, aut omnibus: Quod si mouetur non per accidens,
natura ei inheret motus: Sin hoc, etiam locus: omnes enim dicti motus,
in loco sunt.

Et, quia motū dicitur duobus modis, debemus modo perscru-
tari de anima vtrū moueatur per se, aut per aliud. Et, quia motus
sunt quatuor, loci, & alterationis, & augmēti, & diminutionis, ne-
cesse est aut ut moueatur aliquo istorum motuum, aut vt moueatur
plusq. vno, aut vt moueatur omnibus motibus. Si igitur mouetur
non accidentaliter, & motus est ei naturaliter. & si ita sit, habet lo-
cum etiam, oēs enim motus, quod diximus, sunt in loco.

3.8 Cum diuisit motum in duo essentialiter, & accidentaliter, incipit per-
B scrutari vtrum sit possibile vt anima moueatur per se, & dicit. Et quia mo-
tum dicitur, &c. id est, & cum declaratum est quod motus dicitur duobus
modis, perscrutandum est vtrum anima moueatur per se, aut nō moueatur
nisi accidentaliter. Deinde proposuit huic tres propositiones, quarum
Vna est q. motus sunt tres in genere. sed ipse dixit quatuor large, quasi nu-
merando additionem, & diminutionem pro duobus. Secunda autem est
q. si anima mouetur, aut vno istorum motuum, aut pluribus, aut omnib.
mouetur. Tertia vero est q. si mouetur vno istorū motuum, necesse est
vt sit corpus. Quod autem, si anima mouetur, tunc vno istorum motuum
mouetur, sic componitur. Si anima mouetur essentialiter, necessario mó-
uetur vno essentialium motuum, aut plurib., aut omnibus: & omnis mó-
tus aut est loci, aut alterationis, aut augmēti: ergo anima, si mouetur, mo-
uetur, aut localiter, aut incremento, aut alteratione. & cum coniunxerimus
huic quod omne motum aliquo istorum motuum est corpus, vt decla-
ratum est in Sexto Physic. concludetur quod, si anima mouetur, est cor-
C pus, & in loco: cum omne corpus sit in loco. Hoc igitur possumus intelli-
gere de hoc, quod dicit, si igitur mouetur non accidentaliter, & motus est
ei naturaliter. Si igitur ita sit, habet locum. omnes enim motus prædicti
sunt in loco. si igitur mouetur naturaliter: & omnis motus naturaliter est
vnius illorum trium: & quilibet illorum est in corpore: & omne corpus est
in loco: necesse est vt anima sit in loco. & cū fuerit in loco, erit mota mo-
tu locali necessario. omne enim, quod mouetur altero illorum duorum
motuum, mouetur localiter: sed non conuertitur. Sed in verbis est am-
biguitas. quoniam d. omnes enim motus prædicti sunt in loco: & non. d.
omnia enim mota illis motibus prædictis sunt in loco: sed omnes motus
prædicti. sed hoc etiam secundum suum modum non vere dicitur de illis
motibus tribus, scilicet vt sint in loco, si hoc, quod dixit prædicti, respōdet
illis tribus. motus enim alterationis non est in loco. Et ideo possumus

6. ph. re.
cō. 32.

Ois motus
est in loco.

Obiectio.
Nunquid
ois motus
sit in loco.

Prisā solō.

C. iij intelligere

De Anima

intelligere ex hoc, quod d. si igitur mouetur non accidentaliter, & motus est ei naturaliter, id est per se, nō propter aliud extrinsecum, necesse est vt moueatur motu locali. & sic intendit per motus prædictos omnes modos motus localis. iste enim motus existit in re naturaliter, & est necessario in loco. & secundum hoc erit sermo eius & mot^{us} est ei naturaliter, quasi alia conditio addita ei, quod est ei essentialiter. alteratio enim potest dici aliquo modo quod est in alterato essentialiter. Et potest dici q̄ est in eo accidentaliter aliquo modo. albedo enim non mouetur in nigredinem, nisi quia est in aliquo diuisibili, scilicet in corpore, non quia est diuisibilis in se. & sic erit hic alius modus modorū accidentaliter à modo descripto: vt verificat hanc expositionem hoc, quod post dicit.

Scda sola

Si autem est substantia animæ, mouere se ipsam, non secundum accidens moueri ipsi inerit, sicut albo & tricubito: mouetur enim & hæc, sed secundum accidens: cui enim hæc insunt, mouetur illud corpus, vnde non est locus ipsorum: animæ autem erit, si quidem natura motu participat.

SOPH.

Quod si Anima substantia est mouere se ipsam, profecto moueri nō per accidens ei inerit, quæ admodum albo, vel tricubito: mouetur enim hæc quoq̄, sed ex accidenti: nā id cui insunt, mouetur, videlicet corpus: Ideoq̄, nō est locus ipsorū: at Anima erit, si natura motus ē particeps.

Et, si substantia animæ est vt moueat se, tunc mouere nō erit accidentaliter, vt motus albi, & tricubiti. ista enim mouentur, sed accidentaliter. quod autem mouetur est corpus, in quo hæc duo existunt. Et ideo non habent locum. anima autem habet locum: cum habeat naturaliter communicationem cum motu.

99 Cum declarauit q̄, si mouetur essentialiter, oportet vt moueatur vno trinm motuum, incæpit declarare q̄ non potest moueri motu alterationis, neq̄; augmenti. im possibile est enim vt inueniatur in eis aliquod mouens: quoniam hoc non innenitur nisi in motu locali tantum: quamuis illud, quod mouetur in qualitate mouetur aliquo modorum rerum, quæ dicuntur moueri accidentaliter. Et dicit: Et, si substantia animæ, &c. i. & si substantia animæ est aliquod mouens se, vt Antiqui describunt, tūc im possibile est vt moueatur in qualitate, vt album in nigrum: neq̄; in quantitate, vt tricubitum in tetracubitum. quoniam, si aliquod istorum dicat^{ur} moueri, non dicetur nisi accidentaliter: quoniam illud, quod mouetur in istis, non est nisi corpus. Et hoc est quasi causa, propter quam non inuenitur in his duobus motibus mouens ex se. sed quoniam motus non attribuitur albedini, & nigredini, nisi propter corpus, in quo existunt hæc duæ qualitates, manifestum est. Sed difficile est imaginari quomodo attribuitur additio, & diminutio in quantitate rei augmentabili, & diminuibili accidentaliter. augmentatum enim essentialiter mouetur in loco.

Sed

Vide. 8.
phy. 60. et
quæ ibi.

Dubium.

A Sed fin q est motus in partibus, nō in toto. mot* igitur attribuitur toti accidentaliter. motus igitur attribuitur alterabili, & augmentabili modo accidentali: sed alterabili propter corpus deferens, augmentabili autem & diminuibili propter partes corporales augmentabiles, & diminuibiles. Et secundum has duas intentiones intelligendus est suus sermo, in quo dicitur, quod autem mouetur est corpus, in quibus sunt hæc duo, id est est corpus, in quibus sunt hæc duo, in qualitate vero est corpus subiectum: in augmentato autem sunt partes corporis, in quibus inuenitur ille motus. & sic pos sunt dissolui omnes dubitationes contingentes huic sermōi.

Solutio.
Vide. i. de
Gen. 17. &
& phy 33.

Amplius autem & si natura mouetur & violentia mouetur, & si violentia, & natura: eodem autem modo se habet & de quiete: in quod enim mouetur natura, & in hoc quiescit natura: in quod autem violentia, quiescit in hoc violentia. quales autē violenti motus animæ erunt & quietes, neq fingere violentibus facile est redere. Amplius autem siquidem sursum mouebitur ignis erit, si vero deorsum, terra: Horum enim corporum motus hi: eadem autē ratio & de medijs.

SOPH. Item si natura mouetur, & vi etiam moueri possit: & si vi, etiam natura. Eodem etiam modo res habet de quiete: ad quod enim natura mouetur, in eo quoq, natura quiescit: similiter etiam ad quod vi mouetur, in eo quoq, vi quiescit. Qui autem violenti motus Anima erunt, et quietes, ne si fingere quidem velis, facile describas. Item si sursum mouebitur, erit ignis: si deorsum, terra: hi enim motus, harū corporū sunt. Eadem ratio est de intermedijs.

Et, si mouetur naturaliter, mouetur etiam violente: & si violente, naturaliter. Et similiter de quiete, ad quod enim mouetur naturaliter, in eo quiescit naturaliter, & similiter in illo, ad quod mouetur violente, in eo quiescit violēte. Qui igitur sunt motus, & quietes isti, qui violente accidunt animæ: Et si mouetur superius naturaliter, est ignis: & si inferius, est terra. isti enim duo motus non sunt nisi horum duorum corporum. Et sermo de corporibus medijs est ille idem sermo.

40 Id est Et, si mouetur naturaliter, i. per se in loco, necesse est vt moueatur violente in loco. & hoc necesse est in eo, quod mouetur in loco motu recto. D. posuit conuersum, & d. & si mouetur violente, mouetur etiam naturaliter. & hoc etiam necesse est, q illud, quod mouetur violente, debet moueri naturaliter: motus* enim violentus non intelligitur nisi respectu naturalis. D. d. Et similiter de quiete. id est & fin hunc modum debet ē in quiete. q omne motum naturaliter habet quietem naturaliter: & oē habens quietem naturaliter habet quietē violente: & oē habens quietem violente, habet quietē naturaliter. Si igitur anima mouet naturaliter, hēt

Mot violento* si intelligit, ut si respectu naturalis. vide 1. Cor. 14. & d ibi. & 1. cor. 83.

C iij quietem

40
1^a motu
recto qd
mouetur
nālī, mouet
violente
ter idē.
Cō. 84.

De Anima

5. phyn.
14. 6a.

quietem naturaliter; & si habet quietem naturaliter, habet quietem violentam. Et, cum narrauit q̄ illud, quod mouetur naturaliter, potest habere violentam quietem, narrauit in quo loco habet quietem violentam, & d. & similiter in illo ad quod mouetur naturaliter, in eo quiescit violente. i. in loco enim, in quo mouetur naturaliter, quiescit violente. verbi gr̄a ignis, qui mouetur naturaliter in loco inferiori, in eo quiescit violente: terra autem e conuerso. & hoc determinatum est in Quinto Phis. Et, cum probauit q̄ si anima mouetur naturaliter, & per se. necesse est vt moueat violente, aut quiescat violente, his propositionibus verificatis, d. Qui igitur motus sunt; dest nullus enim potest dicere in hoc aliquid. hoc enim nullo modo imaginatur in anima, nedum sit necesse. Et potentia istius sermonis est potentia duorum syllogismorum hypotheticorum. Quorum primus est quod, si anima mouetur naturaliter, mouetur violente, sed nō mouetur violente: ergo non mouetur naturaliter. Secundus autem, est q̄, si anima mouetur naturaliter, quiescit naturaliter, & si quiescit naturaliter, quiescit violente: sed non quiescit violente: ergo non quiescit naturaliter: & si non quiescit naturaliter, non mouetur naturaliter, & iste componitur ex duobus syllogismis hypotheticis continuatis, in quorum utroq; destruitur consequens, & concluditur oppositum precedentis.

D. d. alium syllogismum, qui sequitur ex istis propositionibus, per quē declarat q̄ anima non mouetur naturaliter, & d. Et, si mouetur superius naturaliter: est ignis: & si inferius, est terra. id est si mouetur naturaliter in loco mouetur aut superius, aut inferius: cum omnis motus in loco est altero istorum modorum. & hoc verum est in motu recto. Si igitur mouetur superius, est ignis: si inferius, est terra: si medio modo est alterum duorum corporum mediorum, aut aqua, aut aer. Et hoc intendebat cū dicit. Et sermo de corporibus, &c. id est quasi diminuit impossibile consequens: quia manifestum est. & est quod, si est ignis, aut aliquod elementorum est in corpore violente. & si est aliquod elementorum, non debet moueri in corpore nisi vno motu naturaliter, aut superius, aut inferius, non motibus oppositis, sed nos videmus eā moueri motibus oppositis in loco: ergo nō est vnum elementorum quatuor.

Quoniam autē videtur mouere corpus, rationabile est his mouere motibus, quibus & ipsa mouetur: si autem hoc, & conuertentibus dicere verum, q̄ secundum q̄ corpus mouetur, hoc & ipsa: Corpus autem mouetur secundum loci mutationē, quare & anima mutabitur secundum corpus, aut tota, aut secundū partes trās lata: Si autem hoc, contingit & exeuntē iterum ingredi: ad hoc autem sequitur, resurgere mortua animalium.

107H.

Item quia videtur mouere corpus, consentaneum est, vt is illud moueat motibus, quibus & ipsa mouetur. Quod si ita est, etiam facta conuersione dicere verum est, quo corpus mouetur, eo & ipsam moueri, at

vero

A Verò corpus latente mouetur, quare & anima monebitur quomodo corpus, aut tota, aut partibus demigrando. Sin autem id fieri potest, fieri etiam poterit vt egressa rursus introeat. Cui consequens fuerit ut mortua animalia resurgant.

Et etiã, si videmus eã mouere corpus, necesse est vt moueat ipsum illis motibus, quibus illa mouetur. Et, si ita sit, cum iste sermo cõuertetur, erit verus, scilicet qd motus, quo corpus mouetur, mouetur etiam ipsa illo motu, & corpus mouetur motu locali: vnde necesse est vt anima transmutetur s̃m transmutationẽ corporis, & transferatur i loco, aut s̃m totũ, aut s̃m partes. Et, si hoc fuerit, possibile est vt cũ exiuerit ab aliquo loco reuertat, & existat in eo vñ possibile est vt illud, qd morit ex animalibus, reuertatur, & viuat.

41 Dicit Et etiam, si videmus eam, &c. i. & est etiam altera ratiocinatio, quoniam, si ponimus quod ipsa mouet corpus secundum quod mouetur

B necesse est vt moueat ipsum modo motus, quo mouetur, scilicet, si transferatur, necesse est vt transferat ipsum: & si alteretur, necesse est vt alteret ipsum. Et, cum posuit hoc, d. & e contrario etiam, scilicet modus motus, quo corpus mouetur ab anima, necesse est vt moueatur illo eodem motu. Hoc posito, si posuerimus qd corpus mouetur ab anima motu locali, tunc necesse erit vt anima moueatur in corpore, aut secundum totum, aut secundum partes. erit igitur in corpore quasi corpus in loco. &, quia innata est mouere corpus in locis diuersis, possibile est etiam vt ipsa moueatur in locis diuersis, Et cum ita sit, possibile est, sicut dixit, cum exierit à corpore, vt reuertatur, & intret ipsum. vnde consequitur, sicut dixit, vt animal mortuum reuertatur, & viuat. Sed ista contradictio est secundum sermonẽ dicentis, non secundum rem in se. Nos enim non ponimus quod omne mouens mouetur illo modo motus, neq; in motu locali: nisi mouens sit corpus: vt declaratum est in Physicis. Et, cum quidam existimauerunt quod hæc contradictio est secundum rem in se, dederunt dubitationes su-

Dubium.

C per Aristo. in hac propositione, dicenti qd omne corpus non mouet nisi moueatur, & dicunt, nos videmus hic multa, quæ mouent, & non mouentur illo modo motus, vt lapis retitus: quoniam, cum calefit, mouet paleam motu locali, tamen ipse non mouetur. Sed iste non est locus istius questionis. & eius dissolutio iam dicta est in. viij. physico. vbi indigebat ponere hanc propositionem. Si questio esset propria huius loco, contradictio esset secundum rem in se: quia multa videmus alterare, tamen non alterantur. Sumus igitur inter duo. Aut debentes ponere qd contradictio est secundum rem in se, & tunc non erit verum, nisi in motu locali, qd non sonant verba Aristo. Aut ponere qd contradictio est secundum sermonem dicentis, non secundum rem in se. Et ista quidem contradictio non verificatur, nisi concedendo primam propositionem, à qua incæpit loqui, scilicet qd, si anima mouet corpus, secundum quod mouetur, necesse est vt moueat ipsum

Solutio A.
Phy. 35. &
32.

41. 12

De Anima

ipsum modo motus, quo mouetur. & hoc concedunt Antiqui: aut sequitur illud, quod concedunt hoc quidem concessio, consequitur conuersum eius necessario, & est quod omnis motus, quo corpus mouetur, necesse est ut anima moueatur illo motu. & hoc manifestum est. secundum hoc igitur intelligenda est ista contradictio in hoc loco.

Secundum accidens, autem motu si ab altero moueatur: depelletur enim utique violentia animal, non oportet autem cui a se ipso moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri: nisi secundum accidens: sicut neque quod secundum se bonum aut propter se ipsum, hoc quidem propter aliud esse, hoc autem alterius causa.

SOPH. Motu porro, qui per accidens fit, etiam ab alio moueri possit, fieri enim potest, ut si animal impellatur: non oportet autem cuius in substantia inest, ut a se ipso moueatur, id ab alio moueri, nisi forte per accidens: quemadmodum neque quod per se bonum, aut propter se, id per aliud esse, aut alterius causa.

Motu autem accidentaliter non mouetur, nisi per aliud, scilicet cum animal expellitur violente. Sed non est necesse ut illud, in cuius substantia est moueri per se, moueatur per aliud, nisi accidentaliter. quemadmodum non est rectum, ut illud, quod est bonum per se, sit bonum per aliud: neque illud, quod est delectabile per se, sit delectabile per aliud.

42 Cum destruxit quod anima mouetur per se, incepit declarare quod non est impossibile ut moueatur accidentaliter: immo forte est necessarium. Et dicit. Motu autem accidentaliter, &c. id est motu autem accidentali potest moueri: cum talis motus non est nisi per motum rei, in qua est, & hoc accidit ei, cum corpus, in quo est, mouetur violente ab aliquo extrinseco. Et, cum dedit pro possibili istum modum motus, declarauit quod non debet necesse esse, ut illud, quod mouetur per suam substantiam, moueatur per aliud. Quemadmodum enim illud, quod est bonum per se, non est bonum per aliud, sic illud, quod est motum per se, non est motum per aliud.

Animam autem maxime dicit aliquis utique a sensibilibus moueri si quidem mouetur. At vero & si mouet ipsa se ipsam, & ipsa mouebitur utique. Quare quoniam omnis motus ex distantia est eius quod mouetur secundum quod mouet: & anima utique distabit a substantia ipsius secundum se ipsam, nisi secundum accidens se moueat, sed est motus ipsius substantiae per se.

SOPH. Animam autem maxime dixerit quispiam a sensibilibus moueri, si mouetur. iam vero si mouet ipsa se ipsam, ipsa quoque moueatur. Quare si omnis motus recessus est eius quod mouetur, quatenus mouetur, anima etiam recedere possit ex substantia, si non ex accidente se ipsa mouet.

A utat, sed motus sit substantia ipsius per se.

Et melior sermo omnium sermonum dictorum in hoc, quod anima mouetur, est quod mouet sensibilia. Sed, si mouet se, mouetur et. Vnde necesse est, quia motus est processus moti in modo sui motus, ut anima etiam procedat a sua substantia, si non mouet se accidentaliter, sed motus est suae substantiae per se.

43 Cum declarauit quod contingit dicentibus quod anima non mouet, nisi secundum quod mouetur, ut moueatur modis motuum, quibus mouetur: anima autem videtur mouere pluribus modis, ut motu locali, & motibus sensibilibus: & iam dedit eis impossibilitatem, si mouetur motu locali, qui est modus quo mouet: declarauit hic quod sermo magis sufficiens quod anima mouetur illo modo, quo mouet, est ut moueat motu, quem facit in sensibilibus, & dicit. Et melior sermo, & id est & magis sufficiens sermo est dicere quod anima mouetur in genere motus, quem habet in

B sensibilibus. & intendebat hoc, cum dicit, quod mouet sensibilia, id est quod mouetur modo motus, secundum quem mouet sensibilia. Sensus enim licet moueantur a sensibilibus, tamen existimantur mouere, & moueri ab eis insimul. Deinde incepit dicere aliud impossibile contingens omnibus: & est quod si actio substantialis animae, qua sustentatur, quasi forma sit motus: motus autem est transmutatio rei in sua substantia: necesse est ut anima transmutetur in sua substantia: & non sit in sua ultima perfectione, id est in actu. Esse enim motus est esse transmutabile, & est compositum ex esse in potentia, & ex esse in actu. & ideo existimauerunt plures Antiquorum ipsum non esse. & dicit. Sed, si mouet se, mouetur etiam, & c. id est, sed si anima mouet se, ut ponunt Antiqui, ipsa etiam mouetur in se, & in sua substantia. Et, quia omnis motus est transmutatio moti in modo suae substantiae, secundum quod est motum, necesse est ut anima etiam transmutetur a sui substantia. Deinde dicit si non mouet se accidentaliter, id est mihi videtur, si motus non est aliquod posterius ab ani-

* Sensus licet moueantur a sensibilibus, tamen existimantur mouere & moueri ab eis insimul.
† Motus est transmutatio rei in sua substantia.
‡ Sensus licet moueantur a sensibilibus, tamen existimantur mouere & moueri ab eis insimul.
§ ph. 63. & 5. ph. 7. ut de contra. Zina.

C ma quasi accidens illi, scilicet ut anima accipiat in definitione motus, non motus in definitione animae, ut faciunt Antiqui. Et intendebat per hanc expositionem, si non mouet se, ita quod motus sit accidens, & consequens substantiam eius. & forte intelligit intentionem praedictam de accidenti, id est quod opponitur essentiae.

* Et motus est compositus ex esse in potentia, & ex esse in actu. & 16 existimantur plures Antiquorum ipsum non esse id est 3. ph. 14.

Quidam autem & mouere animam dicunt corpus in quo est, si cut ipsa mouetur, ut Democritus: similiter dicens Philippo comædiarum Didascalos ait enim Dædalum fecisse mobilem lignea venerem, infundens argentum fusile. Similiter autem & Democritus dicit: motus enim inquit indiuisibiles sphaeras, propter id quod aptae naturae sunt nusquam manere, contrahereque & mouere corpus omne. Nos autem interrogabimus si & quiescere facit hoc idem? Quomodo autem faciat difficile, aut impossibile dicere. Omni-

no

De Anima

no autem non sic videtur anima mouere animal, sed per voluntatem quandam & intellectum.

SOPH. Sunt etiam qui dicant animam mouere corpus in quo est, vt ipsa mouetur, vt Democritus, similiter dicens ac Philippus Comicus. inquit enim Dedalum fecisse ligneam illam Venerem, quae moueretur infuso argento fusilis. Similiter etiam Democritus asserit: Inquit enim dum mouentur orbes indiuisibiles, eo quod suapte natura nunquam possint quiescere, secum rapere, & mouere vniuersum corpus. Nos autem interrogaemus, num illud idem etiam quiescere faciat? Atquo tandem pacto id faciet, difficile est immo vero dictu impossibile. Omnino non ita videtur anima mouere animal, sed electione quadam, & intellectione.

Et dicunt aliqui quod anima mouet etiam corpus, in quo est, modo, quo mouetur. vt Demo. dixit enim sermonem similem sermoni Philippi. Iste enim dicit quod Dedalus posuit imaginem Hermaphroditum motam, ponendo in ea argentum viuum. Et similiter dicit Democritus dicens, quod sphaerae indiuisibiles semper mouentur, quia innatae sunt non quiescere in aliqua hora: & sic attrahent se cum totum corpus, & mouent ipsum. Nos igitur quaerimus ab eo, vtrum hoc idem faciat quietem etiam, & difficile est, immo impossibile dicere quomodo facit hoc, Et vniuersaliter non videmus animam mouere animal hoc modo, sed voluntarie.

- 44** Cum declarauit quod contingit dicentibus quod mouetur anima ex se, vt transferatur ex se, quemadmodum corpus transfertur, & dedit eis multa impossibilia, incepit hoc etiam dicere quod plures homines sunt, qui hoc dicunt, & dicit. Et dicunt aliqui quod anima mouet corpus, &c. id est, & quidam opinantur quod anima mouet corpus motu locali, illa etiam mota. vt Democritus opinatur enim quod partes indiuisibiles semper mouet corpus motu suo, sicut dixit Philippus quod Dedalus fecit mouere imaginem Hermaphroditum, imponendo in eam argentum viuum. iste enim opinatur quod ita est de anima cum corpore in motu, sicut de argento viuo cum imagine. Deinde dicit. Nos igitur quaerimus ab eo, &c. id est, & si causa apud ipsum, propter quam anima mouet corpus, est ista, quaerendum est ab eo, quomodo anima facit quietem, si facit motum, secundum quod semper mouetur. Deinde declarauit quod non solum est difficile, immo impossibile dare causam, quomodo facit quietem, secundum quod mouetur, & dixit. & difficile est dicere, &c. Deinde dicit. Et vniuersaliter non videmus animam, &c. id est quod, si motus corporis ab anima esset, sicut motus imaginis ab argento viuo, tunc motus corporis non esset voluntarius, sed necessarius, & hoc manifestum est.

Eodem

A Eodem autem modo & Timæus physiologizat animam mouere corpus. in eo enim q̄ est moueri ipsam, & corpus mouet, propter id quod complexa est ad ipsum. constitutam enim ex elementis, & dispartitam s̄m harmonicos numeros, quatenus connaturalem sensum harmoniæ habeat, & vt omne feratur secundum cōsonantes motus, aspectum rectum in circulum reflexit, & diuidēs ex vno in duos circulos dupliciter coordinatos, iterum vnum diuisit in septem circulos: tanquā essent cœli motus, animæ motus.

SOPH.

Eodem etiam modo Timæus dicit animam mouere corpus: quod. n. ipsa moueatur corpus etiam mouere, propterea quod connexa sit cum ipso: constantem enim ex elementis, & distinctam harmonicis numeris, vt in situ sensum harmoniæ habeat, vt que vniuersum feratur consonantionibus, rectitudinem in orbem tor sis, & cum diuisisset vnum in duos circulos duobus punctis connexos, rursus vnum diuisit in septem circulos, vt pote cum Cœli lationes, sint Animæ motus.

al. l. vt sensum & in sitam harmoniā habeat.

B Et similiter est de hoc, quod dixit Timæus in sermone naturali. q̄ anima mouet corpus. dixit enim q̄ non mouet corpus, nisi ipsa mota, quia admiscetur cum eo. Constitutio enim animæ est ex elementis, & est diuisibilis s̄m diuisionem numerorum compositorum, vt habeat sensum conuenientē harmoniæ, & moueatur totū motibus conuenientibus. dixit & ideo incuruauit rectitudinem, & posuit eam circulum, & diuisit ex vno duos circulos separatos in duobus locis. deinde diuisit vnum circulum etiā in septē circulos: ita quod posuit motus cœli, sicut motus animæ.

De Anima

Figura, Platonis opinionem declarantes, ex eius præcipuis
sectatoribus.

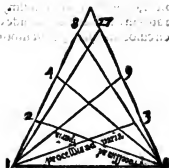
Numeri animam constituentes, ac eorum proportionones.

Proportio Dupla. Sexq̄altera.			Dupla super- bipartiens.		Sexq̄octava.		Tripla.
1	2	3	4	5	6	7	8
Diapason.	Diapente.	Diatessaron.	Côposita ex Diapason & Diatessaron.	Ton ^o .	Côposita ex Diapason & Diapente.		

Figura, duplicem dictorum numerorum
ostendens coordinationem, in
quibus identitas, ac di-
versitas reperitur.

Figura, numerorum ostendens reflexio-
nem, quasi circularem, a pari-
bus ad imparia, &
econtrario.

De Anima

harmonica: quoniam & apud ipsum talis est natura corporum celestium. **D**
 corpora enim celestia sunt composita apud ipsum tali compositione: &
 figura eorum talis est. Et, cum d. quod constitutio animæ est ex elemen-
 tis, intendit ex elementis, quibus componitur mundus apud ipsum, Et d.
 & est diuisibilis, i. & est composita compositione harmonica, quia per talē
 proportionem compositionis potest sentire harmoniam. Et hoc inten-
 debat, cum d. vt habeat sensum. D. d. & moueatur totum motibus conue-
 nientibus, i. quia habet numerum harmonicum. D. d. & ideo incuruauit
 reſtitudinem, i. intendit quod Timæus, qui opinabatur quod anima non
 agit, nisi in quantum est spherica, & comprehendit harmoniam, & moue-
 tur motibus harmonicis, id est conuenientibus, in quantum componitur
 ex elementis compositione harmonica, dixit narrando de creatore qd co-
 posuit animam ex elementis, composuit ipsam prius magnitudinem recta
 compositione harmonica deinde incuruauit lineam, & fecit ipsam circu-
 lum, vt intelligat, & fecit illum circulum habere latitudinem. deinde diui-
 sit illum circulum in duo: quorum vnum diuisit in septem. **E**
 ror erraticarum, & orbem stellarum, ita qd posuit motus cæli eosdem cū
 motibus animæ, i. qd actiones cæli sunt eadem cum actionibus animæ.

Primum quidem igitur non bene, dicere animam magnitudi-
 nem esse: eam enim quæ omnis, talem esse vult, qualis est aliquan-
 do vocatus intellectus: Non enim velut sensitiua est: neq; vt des-
 deratiua: Harum enim motus non circulatio.

S O P H. *Primum igitur non recte habet, dicere Animam esse magnitudi-
 nem. Animam enim vniuersi nimirum talem esse vult, qualis est, qui
 vocatur intellectus: non enim qualis sensitiua est, neque qualis concupi-
 scitiua: harum enim motus non est conuersio.*

Dicamus igitur prius qd non est rectum dicere quod anima est
 magnitudo. Manifestum est, n. qd qui intēdebat qd aia totius, v. g.
 id, qd dicitur intelligentia, est sic, non intendebat sensibilem aiam, **F**
 neq; desideratiua: qm motus istarum non est circularis.

46
 Dicit quod non est rectum opinari quod anima sit corpus, cū intelle-
 ctum fuerit per animam intellectus: vt declaratum est quod hoc intēde-
 batur in Timæo per hoc nomen anima. & ideo fecerunt corpus spheri-
 cum. actio enim intellectus similis est circulationi. Et non intelligebatur
 illic per animam, aut sensibilis, aut desideratiua. motus enim istarum, &
 actio earum non assimilatur circulationi: sicut actio intellectus apud eos
 assimilatur circulo, quia reuertitur, supra se, & intelligit se. & ideo assimi-
 lat ipsum Arist. spheræ.
 Intellectus autem vnus & continuus est, sicut intelligentia: In-
 telligentia autem sicut intelligibilia: Hæc autem eo quod conse-
 quenter, vnum: sicut numerus, sed non sicut magnitudo: propter
 quod quidem neq; intellectus sic continuus, sed aut impartibilis,
 aut

Nota qua
 liter aia ē
 harmonia
 vt corpo-
 ra celestia
 s'm Plato-
 nem.

Prima rō
 cōtra Pla-
 tonem.

Aia sensi-
 tiua, & de-
 sideratiua
 nō assimi-
 lant spha-
 ræ, sicut in-
 tellectus.

Aut non sicut magnitudo aliqua continuus. Qualiter enim intelliget magnitudo cum sit qualibet partium ipsius: parte autem aut secundum magnitudinem, aut secundum punctum: si oportet & hoc dicere partem. si quidem igitur secundum punctum, hæc autem infinita manifestum est quoniam nequaquam pertransibit: Si vero secundum magnitudinem, multoties & infinities intelliget idem: videtur autem & semel contingens. Si autem sufficiens quilibet partium tangere: quid oportet circulo moueri, aut & omnino magnitudinem habere?

SOPH. Intellectus autem vnus est & continuus, ut etiam intellectio: intellectio autem est ea quæ intelliguntur: quæ quia deinceps sunt, vni sunt ut numerus, & non ut magnitudo. Quam ob rem nec intellectus hoc pacto continuus est, sed aut carens partibus, aut non ut magnitudo ali-

B quæ continuus. nam quo tandem pacto si magnitudo sit, qualibet suarum intelliget partium? atque adeo partium, quæ vel in magnitudine, vel in puncto consistant: si modo oporteat id quoque partem vocare. si igitur puncto, ea autem sunt infinita, constat eum nunquam pertransiturum. si in magnitudine, sæpius aut infinities idem intelliget, cum tamen videatur vel semel fieri posse. quod si sat sit tangere qualibet partium, quid oportet in orbe moueri, aut omnino magnitudinem habere?

all. nam
quo tamde
pacto si
magnitu-
do sit itel-
liget, vtrū
vniuerse,
an quali-
bet suarū
partium.

Intellectus autem est vnus, & continuus, & similiter intellectu. & intelligere est res intellectæ. & istæ iunt vnæ secundum consequentiam, sicut mensura sine magnitudine. E ideo intellectus est non est continuus hoc modo, sed aut est indiuisibilis, aut continuus, non sicut magnitudo. Nullo enim modo possumus dicere quomodo intellectus intelligit per aliquam partem partium eius, quæcunque pars sit idem. Et intelligere per aliquam partem eius aut erit per magnitudinem, aut per punctum. & si punctus est infinitus, manifestum est igitur quod non pertransit ipsum in aliqua hora. Et, si intelligit per magnitudinem, intelligit multoties, & infinities, sed nos videmus intelligere semel possibile esse. Si igitur sufficit tangere per vnā partem, quæcunque pars sit, in quo indiget moueri circulariter, & vniuersaliter, quo ex eo fiat magnitudo,

47 Intellectus autem est vnus, & c. i. & intellectus dicitur esse vnus, & continuus illo modo, quo dicitur in suo intellectu esse vnus, & continuus. D. d. intelligere est res intellectæ, & c. i. quia intelligere est ipse res intellectæ, quæ non dicuntur esse vnæ, nisi sicut dicuntur res consequentes esse vnæ, s. numerus. & hoc intendebat, cum d. sicut mensura sine magnitudine. i. sine continuatione, & ideo impossibile est ut dicatur quod intellectus sit vnus, &

Secūda rō
cōtra Pla-
tonem.

De Anim. cum cō. Auer. D continuus

De Anima

continuu, nisi eo modo, fm quem de hoc in rebus consequentibus, s. in **D** quantitate discreta. Intellectus igitur non est corpus: quia non est continuus in rei veritate. D.d. sed aut est indiuisibilis, aut continuus, nō sicut magnitudo. d. & cum dispositio in intellectu sequitur dispoñem in intellectu, necesse est dicere intellectum, aut esse indiuisibilem, vt vnus pñctus aut continuum: sed non sicut continuatio magnitudinis, sed continuatio compositi. i. quantitatis discretæ. D.d. Nullo enim modo possumus dicere, &c. i. & cum diximus in eo quod est magnitudo continua, tunc non intelligit nisi secundum tactum, vt dictum est in Timæo. nullo enim modo possumus dicere quō intelligit intellectus per aliquam partem eius, quæcunq; pars sit idem rerum intellectarum. D.d. Et intelligere per aliquam partem eius. i. & intelligere per tactum, cum fuerit magnitudo, necesse est aut vt tangat per partes eius partes intellecti, aut per totum: totū autem vtrunq; d. si intellexerit per contactum partium cum partibus rei, necesse est vt, sit aut per aliquam partem eius, quæ sit magnitudo, aut per partem aliquam, quæ sit punctus. Et, cū declarauit hoc, dedit impossibile consequens vtrunq; & d. si punctus est infinitus, & c. i. si intellexerit per punctum, manifestum est quod non potest intelligere totum corpus semper: puncta enim quæ sunt in corpore, sunt infinita. Si igitur necesse est in intelligendo corpus, vt tangat punctus ex eo omnia puncta, quæ sunt in corpore: q̄ est impossibile, quia puncta sunt infinita: manifestum est quod impossibile est vt intelligat corpus omnino fm hunc modum. Et, cū declarauit impossibile consequens, si intelligit fm quod tangit corpus per puncta, inceptit etiam dicere impossibile consequens, si tangat ipsum per partem aliquam, quæ sit corpus, non punctus, & d. Et, si intelligit per magnitudinem, & c. i. & si intellectus intelligit rem, tangendo per aliquam partem eius, quæ sit corpus, omnes partes corporis intellecti, circūgyrando se, quousq; tangat per illam partem corporis omnes partes corporis intellecti, necesse est ex hoc, vt intellectus intelligat idem in finities, quando tangit corpus. quoniam pars non differt à parte in suo tactu: & impossibile est vt intelligat totum corpus. sed nos videmus q̄ intellectus intelligit totum corpus simul, & vnico intelligere, & non indiget intelligere iterato. Si igitur aliquis dixerit quod sufficit intelligere corpus, intelligere vnam partem eius, quando tangit ipsum per suam partem; dicemus ei quomodo igitur indiget corpus vt moneatur circulariter, quousq; tangat per suam partem, aut per suas partes omnes partes eius: & vniuersaliter quō indiget quod intellectus sit corpus, si nō intelligit p tactū.

Si autem necessarium est intelligere tangentē toto circulo, quis est partibus tactus? Amplius, quō intelliget partibile impartibili, aut impartibile partibili: Necessarium autem intellectum esse circulum hunc: Intellectus quidem enim motus, intelligentia: circuli autem, circulatio, si igitur intelligentia, circulatio, & intellectus vtiq; erit circulus, cuius huiusmodi circulatio intelligentia, semp

Tertia rō
cōtra Platonē,
quæ
sumit de-
clarationē
a prima.

autem

ANIMA. dō. dō. anima. d

A autem aliquid intelliget, si quidem perpetua circulatio. Practicarum quidem enim intelligentiarum, termini sunt: omnes enim aliterius causa sunt. Speculatiuæ autem rationibus terminantur similiter. Ratio autem omnis, definitio est aut demonstratio: Demonstrationes vero & à principio sunt, & habent quoddammodo finem, syllogismum, aut conclusionem: si autem non concludantur, sed non reflectuntur iterum in principium, accipientes autem semper medium & extremitatem, recte procedunt: sed circulatio iterum in principium reflectitur. Diffinitiones autem omnes finitæ sunt. Amplius autem, si eadem circulatio multoties est, oportebit multoties intelligere idem. Adhuc autem intelligentia assimilatur cuiusdā quieti & statui magis quam motui: eodem modo & syllogismus.

SOPH. Sin necessarium est intelligere toto circulo tangentem, quā erit tactio quæ partibus fit: Item quomodo intelliget partibile impartibili, aut impartibile partibili? Necessarium porro est, intellectum esse circum hunc. nam motio intellectus, intellectio est: circuli vero circumuolutio. Ergo si intellectio est circumuolutio, & circulus etiam erit intellectus, cuius talis circumuolutio intellectio est. Idem uero semper aliquid intelliget: & quidem oportet, si quidem perennis est circumuolutio. Actiuarum enim intellectuum termini sunt: omnes enim alterius gratia sunt. Contemplatiuæ etiam à rationibus terminantur: Ratio autem omnis vel diffinitio est, vel demonstratio. Demonstrationes vero & à principio sunt, & habent quoddammodo finem syllogismum, aut conclusionem: quod si non terminatur: at saltem non retro committitur ad principium, sed medium semper & extremum adhibentes, recte progreditur: at circumuolutio retro ad principium committitur. Diffinitiones etiam omnes terminatae sunt. Item si sapius eadem fiat circumuolutio, sapius idem intelligere oportebit. Item intellectio similis est quieti potius cuidam & statui. Eodem etiam modo syllogismus.

Et, si necesse est intelligere ut tangat per totum circumulum, quid igitur est tangere per partes? Et etiam quomodo intelliget per indiuisibile diuisibile, aut per diuisibile indiuisibile? Et necesse est ut intellectus sit iste circularis ipsæ intelligere. non est motus intellectus, & circulatio est motus circuli. Et, si intelligere est circulatio, erit etiam ista circulatio intelligere. Quid igitur intelligit semper? hoc enim necessarium est, si circulatio sit semper æterna. Intelligere, non mechanicum est finitum: quoniam quod liber illius est per alterum. Et intelligere speculatiuum, & est definire per sermones, similiter. Et

D ij omnis

De Anima

omnis sermo aut ē definitio, aut demonstratio. Et demonstrationes accipiuntur ex principio, sicut ultimo: & est syllogismus, & conclusio. Et, quamuis in eis non accidat conclusio, tū non reuertunt ad sua principia, sed semper crescunt in medio, aut extremo, & procedunt recte. circulatio autem reuertitur ad suum principium. Et etiam omnes definitiones sunt finitæ. Et etiam, totus motus idem est multoties. Et etiam intelligere dignius est vt attribuat quicquid, quā motui. & similiter syllogismus.

48
Vid supra
cō. 36.
Quarta rō
cōtra Pla.

Tangē de
bet esse su
ppositū.
Idē 5. ph.
16.

Quod mo
tus circu
laris sit in
cōlo pa
tet. i. cōli
a c. 9. v.
que ad. 18
q. vero c
ternus. 8.
ph. 7. 7
Quinta rō
cōtra Pla.

Oē itellm
apud opō
nē nō in
telligit nī
si p aliud:
& oīa pp
vltimū h.

Dicit. Et, si est necesse intelligere, & c. i. & si necesse est intelligere vt in intellectus tangat per totum circulum rem intellectam, & tunc intelliget. & ista est secunda partium diuisionum. quo igitur indiget vt tangat partes? oc osum enim est tangere per partes. Deinde. d. Et etiam quomodo intelliget per indiuisibile, & c. i. quomodo tunc; posuerimus quod tangat, siue per partem indiuisibilem, siue per diuisibilem, siue illud diuisibile fuerit totum, aut pars, aut vtrunq; q. quod tangat partem per partē, & totum per totum, impossibile est nobis dicere quomodo intelligit per tactum. Quoniam, si dixerimus quod habet partes indiuisibiles, quomodo tangit per partes indiuisibiles partes indiuisibiles tangit. & si dixerimus quod habet diuisibiles, quomodo tangit per eas: tangens enim debet esse superpositum. & omnia ista contingunt eis: quia ponit quod intellectus in eo quod est intellectus, habet partes, & quod non intelligit, nisi tangendo. Deinde dicit. Et necesse est vt iste intellectus sit circularis ipse. i. & necesse est vt intellectus sit proprium aliquod corpori circulari. manifestū est igitur quod contingit ex hoc quod intellectus est corpus circulare. Et syllogismus sic componitur. Actio intellectus est circulatio: & circulatio est corpus circulare: ergo actio intellectus est corpus circulare. & illud, cui attribuitur actio intellectus est intellectus: ergo intellectus est corpus circulare. Et, cum declarauit quod contingit necessario vt intellectus sit corpus circulare: & eius actio sit circulatio: notificauit quod est necesse, si intelligere eius sit circulatio, & circulatio etiam fuit in eo semper, secundum quod est corpus celeste, vt eius intelligere sit semper, & infinitum. Et. d. Et, si intelligere est circulatio, & c. i. & si intelligere est circulatio, tunc etiam circulatio existens in intellectu erit intelligere, & circulatio erit semper. vnde manifestum est quod intelligere erit semper, & infinitum. Deinde, incepit dare impossibile, quod sequitur ex hoc, & d. Quid igitur intelligit semper? & c. & cum secundum hanc opinionem necesse est vt semper intelligat, quid possunt dicere q semper intelligit. hoc enim necesse est propter hoc, quod ponunt, q circulatio est semper. & nihil possunt dicere in hoc: qm intelligere per operationem est finitū. omne enim intellectum apud operationem nō intelligitur nisi per aliud: & omnia propter vltimum finem, qui intenditur in illa operatione mechanica. Et, cum declarauit q intelligere est finitum in intellectu mechanico, incepit declarare quod ita est in speculatiuo, & d. Et intelligere specularium,

- A**culatium, & est finire per sermones, similiter. i. similiter est in rebus speculatiuis. D.d. Et omnis sermo, aut est definitio, aut demonstratio. i. & omnis actio intellectus, aut est definitio, aut demonstratio. Et, cum declarauit hoc, incipit declarare quod utraq; istarum actionum est finita, & d. Et demonstrationes accipiuntur ex principio. i. & demonstrationes habent principium, ex quo accipiuntur, & sunt propositiones: & habent finem, & est syllogismus, qui fit ex propositionibus, & conclusione. D.d. & quicuis in eis non accidat conclusio, &c. i. & qui concludit aliquam conclusionem, non faciet reuerrere illam conclusionem, sicut facit in syllogismo circulari: sed additei aliam propositionem, per quam impossibile est vt demonstratio reuertatur circulariter, s. vt principium fiat finis, & finis principium: sed additur illic terminus medius alius, & extremum maius aliud, & alia conclusio: & erit motus intellectus tunc fm rectitudinem, non secundum circulationem. Circulatio aut, quam opinantur esse actionem intellectus, non intelligitur ab hoc intellectu. i. qui procedit fm rectitudinem, sed reuertitur. Et, cum declarauit hoc in demonstratione, incipit declarare hoc in definitione, & d. Etiam oēs definitiones sunt finitæ, i. & definitiones rerum, cū perficiuntur per intellectum, sunt finitæ: sicut res, quæ exigunt vt credantur. & intelligere non reuertitur in eis circulariter: sicut fides non reuertitur in demonstrationibus circulariter. D.d. Et etiam totus motus idem est multotiens. i. &, & si motus intellectus, & circulatio eius fuerit in eodem intellectu, tunc comprehendit ipsum infinites. Et in alia translatione est manifestius sic. Et, cum motus intellectus fuerit circularis, non specialis, tunc comprehendens comprehendet idem multotiens. & ideo possibile est vt sermo sit sic. Et, si motus intellectus fuerit circulatio, tunc intelliget omnia multotiens. D.d. Et intelligere dignius est vt attribatur quieti, quam motui. & intendit ex hoc, qd apparet: quoniam actio nostra per ipsum apud quietem est magis perfecta, quam apud motum, & ideo melius est attribuere actionem intellectus quieti, quam motui, sicut fecerunt isti.
- C** At vero neq; beatū, quod non facile, sed violentum: si autem est motus ipsius non substantia, extra naturam utiq; mouebit. laboriosum autem & commiseri animā corpori, nec posse absolui, & ad huc fugiendum: si quidem melius est intellectui non cum corpore esse: quemadmodum & consuetum est dici, & multis videtur.

SOPH.

Quin ne beatum. quidem est, quod non facile, sed violentū est. Quod si est motus eius non substantia, utiq; præter naturam mouebitur. Laboriosum etiam est coniunctum esse cum corpore, nec posse ab eo solui: & insuper etiam fugiendum: si quidem melius est intellectui non esse cum corpore: quemadmodum dici solet, & inter plerōq; conuenit.

Et etiam quod non est facile, non est delectabile, sed quasi violentum. Si igitur motus nō est substantia animæ, tunc non mouetur, nisi

D iij ab aliquo

nē, q̄ intē
dis in opō
ne mecha
nica. Idē
2. Met. 1. r.
3.
Ois actio
intellectus, aut
ē deffo, aut
demonstra
tio, cōfite
3. de aīa.
23. 24. 36.

Sexta rō
cōtra Pla.
23.

De Anima

ab aliquo extrinseco à sua natura. Et est etiam valde difficile vt intellectus sit admixtus cum corpore admixtione, qua non possit recedere ab eo: si melius est intellectui vt nō sit cōiunctus cū corpore, sicut est consuetudo dicendi, & secundum qđ plures opinant.

49 *Septima rō contra Platonē.* Et etiam manifestum est qđ intelligere apud motum magis est difficile, quā apud quietem. motus igitur est ab aīa, quasi violentus: ergo nō est in substantia eius, neq; aīa constituit per ipsum, sed est extra naturā eius.

Octaua rō contra Pla. Et, cū notificauit hoc, incipit dare impossibile contingens eis in hoc, qđ dicunt intellectu esse corpus, & d. Et est valde difficile, & c. i. & valde est improbable, & difficile ad intelligendum, sū qđ hoīes consueuerunt dicere, qđ si intellectus sit corpus, aut admixtum cum corpore, tali admixtione qđ non potest euadere ab eo omnino: cū omnes, aut plures opinentur quod melius est vt intellectus non sit coniunctus cū corpore, nedum sit corpus. natura enim intellectus vt esse valde opposita naturæ corporis.

Nō intellectus vt esse valde opposita naturæ corporis.

Immanifesta autem & circulariter ferri cōlū causa: neq; enim animæ substantia cā est circulariter ferri: sed sū accidens sic mouetur: neq; corpus cā: sed anima magis illi. At vero quia neq; melius dī oportebit p hoc deum facere circuitu ferri aīam, quia dignius sit ipsam moueri qđ manere: moueri autem sic, qđ aliter.

SOPH.

Incerta est etiam causa, cur cōlū circumferatur: neq; enim aīa substantia causa est quāobrē circumferatur, sed per accidens ita mouetur: neq; corpus est causa: sed illi potius anima. Neque verō quod melius dicatur: atqui oportebat Deum propterea facere animam circumferri, quod melius sit ei moueri, quam stare: & ita moueri, quam aliter.

Et ex eis, quæ latent, etiam est causa, p quam cōlū mouetur circulariter. Substantia enim animæ non est cā motus eius circulariter, sed mouetur isto motu accidentaliter. Neq; corpus etiam est cā in hoc: immo anima est dignior in hoc. Et etiam neq; dixit quare hoc fuit melius: licet apparet qđ Deus non posuit animam moueri circulariter, nisi quia moueri est ei melius, qđ quiescere, & quod mouetur hoc modo est melius quā qđ moueatur alio modo.

50 D. Et latet sū hanc opinionem dare causam, p quam cōlū mouetur. sū enim positionem eorum substantia animæ non dat istum motum, cū substantia animæ apud eos non sit nisi corpus elementorum: & iste motus, s. circularis est ei accidentaliter, s. quia creator incurauit ipsum à rectitudine in circulationem. D. d. Neq; corpus etiam, & c. i. & cum anima nō est causa istius motus essentialiter, quæ est dignior vt sit causa: & corpus, in eo quod est corpus, remotus est vt sit causa. D. d. Et etiam neque dixit, & c. i. & etiam Plato non dedit in hoc sermonem, quare animam moueri circulariter est melius, quā non moueri, aut quā non moueri circulariter: neque potest dare. Necessè enim vt Deus non posuerit ani-

nam

Non aīa cōtra Pla.

Anam moueri, nisi quia moueri est melius ei, quod quiescere. & posuit et moueri circulariter: quia talis motus est melior recto. & intendit quod omnia ista demonstrent hanc opinionem esse improbabilem.

Quoniam autem huius intentio est alteris rationibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc. Illud autem inconueniens accidit & huic rationi, & pluribus quæ de anima sunt: copulat. n. & ponunt in corpus animam nihil determinantes, propter quam causam, & quomodo habente corpore.

SOPH. Sed quoniam hæc consideratio alijs est dispositionibus accommodatior, eam in præsentia prætermittamus. Illud autem absurdum accidit & huic sermoni, & plurimis eorum qui de Anima haberi solent: Cōpingunt enim et immittunt in corpus Animam, nihil præterea distinguentes, quam ob causam, & quomodo se habente corpore.

Si igitur ista consideratio est magis propria alio sermoni, dimittenda est statim à nobis. Et dicamus quod est alia improbabilitas contingens huic sermoni, & pluribus sermonibus de anima. Et est, quia ipsi coniungunt animam corpori, & ponunt eam in eo: & non dant cum hoc, quæ de causa sit coniuncta cum eo, & quæ est dispositio illius corporis.

Si Et quia hæc perscrutatio est magis propria aliæ scientiæ, scilicet quare est melius cælum moueri, quam quiescere: & quare circulariter magis quam recte. ista enim quæstio proprie est primæ Philosophiæ: quapropter oportet nos dimittere hoc cito, & dicere quæ est improbabilitas contingens huic sermoni, &c. i. Et ista improbabilitas, quæ contingit huic sermoni: & pluribus sermonibus de anima, est quod omnes dicentes quod est ens, siue corpus, siue non corpus, coniungunt eam corpori, & non dant causam, propter quam ligata est cum corpore, neque dicunt quod est dispositio corporis, quod est adaptatum, ut ligetur cum ea.

C Et tamen ut hoc utique necessarium esse: propter enim cōitatem, hoc quidem agit, illud autem patitur: & hoc quidem mouet, illud autem mouetur: Horum autem nihil inest ad inuicem quibuscunque.

SOPH. Quod tamen necessarium esse videatur. nam propter communionem hoc agit, illud patitur: atque hoc mouet, illud mouetur. Horum autem nihil adest inter se quibuscunque.

Et licet hoc, ut reputo, necessarium sit, quoniam propter cōicationem hoc agit, & hoc patitur, & hoc mouet, & hoc mouetur: & nihil ex hoc fit in quibuscunque ad inuicem. Dicere enim hoc in eis est simile, ac si hoc diceret, quod ars Carpætaria existat Musica. Ars. n. ita utitur instrumentis, sicut anima corpore.

26. quare melius sit cælum moueri, quod quiescere est propria primæ philosophiæ. & quare circulariter magis quam recte. Sed vi de opposito. 1. Cor. 1. 12. quia ut quod sit nullis cum ibi terminetur. Vi de cōia. Zim.

Hic repetitur in textu sequenti

D iiii Id est

De Anima

52 **Id est & hoc, q̄ ignorauerūt de anima, necessarium est vt causa eius sit** **D**
 Decima
 rō contra
 Plat. cōis
 sibi, & An
 tiquis.
 data: quoniam in omnibus rebus est cōcatio inter agens, & patiens, & mo-
 uens & motum: & non patitur quidlibet à quolibet. Hoc igitur, q̄ dicitur,
 q̄ anima est in corpore sine aliqua cōcatatione data inter corpus, & aīam,
 quā anima est digna mouere, & corpus animalis moueri inter omnia cor-
 pora, simile est sermoni dicentis quod anima existit in quocunq; corpo-
 re, sic, q̄ est simile sermoni dicentis q̄ ars Carpentaria existit subiectum
 Musicae. Si igitur ars Carpentaria habet propria subiecta, & propria in-
 strumenta, quibus utatur, necesse est vt ita sit de anima cum corpore. cor-
 pus enim est instrumentum animæ. & ideo corpora animalium conue-
 nientia sunt animabus eorum.

Hi autē solū conātur dicere qualequid sit aīa: de susceptiuo autē
 corpore nihil adhuc determinant, tanq̄ cōtingēs sit fm pythago-
 ricas fabulas, quamlibet aīam quodlibet corpus ingredi. Simile
 itaq; dicunt aliquid: sicut si aliquis dicat tectonicā in fistulis in-
 gredi. Oportet. n. artē quidē vti organis: animam autē corpore.
 videtur, n. vnumquodq; propriā habere speciem & formam.

SOPH. *Hi verò solum aggrediuntur dicere, qualequid sit Anima: de re-
 cepturo autem corpore nullam addunt distinctionem: quasi possibile sit
 secundum Pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus
 ingredi. Simile ergo quodpiam dicunt, vt si quis dicat artem fabrilē
 in sibi ingredi. Oportet enim artem quidem vti instrumentis, ani-
 mam vero corpore.*

Et isti non quærunt loqui nisi tantū quid est aīa, & nihil deter-
 minant de corpore recipiente, sicut Apologus, quo utitur Pytago-
 ras, f. vt quælibet aīa intret quodlibet corpus. videmus .n. quod
 quilibet habet formam, & creaturam propriam.

53 **Dicit. Et isti, qui locuti sunt de anima, non sunt perſcrutati, neque vo-**
 lunt perſcrutati, nisi quid sit tantum, & nihil dicunt de natura corporis
 ei proprii. &, quia hoc dimiserunt, videtur esse possibile apud eos vt quæ-
 libet anima existat in quolibet corpore, & transferatur de corpore in cor-
 pus: sicut dixit pythagoras in Apologo, quem posuit ad corrigendum a-
 nimas ciuium. & ista opinio est falsa. videmus enim quod quilibet habet
 formam propriam, & corpus proprium, id est animam propriam, & cor-
 pus animalis proprium. Et hoc, quod dicit, est manifestum in speciebus
 valde. membra enim leonis non differunt à membris cerui, nisi propter
 diuersitatē animę cerui ab anima leonis. &, si esset possibile vt anima leo-
 nis existeret in corpore cerui, tunc natura ociose ageret. & hoc etiam ma-
 nifestum est indiuiduis eiusdem speciei. & ideo diuersi sunt mores. & ex
 hoc destruximus opinionem Pithagoricam.

Membra
 cerui non
 differūt a
 membris
 leonis, ni-
 si quia aīa
 distet ab
 aīa. consi-
 mile. 2. de
 Aīa. cōm.
 60.

Confutatur

A Consultatur opinio, Animam harmoniam esse asserens. Cap. 2.

Alia autem opinio quædam tradita est de anima, credibilis quidem multis; & neq; vna minor his quæ dicta sunt: rationes autem tanquam directiuas præbens, & in communi factis rationibus. Harmoniã enim quandam ipsam dicunt. Etenim harmoniam temperamentum, & compositionem contrariorum esse: & corpus componi ex contrarijs.

SOPH. Traditur etiam alia quædam de Anima opinio, probabilis illa quidem multis, & nulla earum inferior quæ circumferuntur: quæ tamen veluti ii qui magistratu abissent, etiam in communibus disputationibus rationes retulit. Harmoniam enim quandam eam nonnulli dicunt: etenim harmoniam temperationem, & compositionem esse contrarium, & corpus constare ex contrarijs.

B Et est alia opinio, de qua multi contenti sunt, & non est minor opinionibus prædictis. Dicunt enim qd est aliqua compositio harmonica. harmonia enim est admixtio, & compositio contrariorum & corpus est compositum ex contrarijs.

54 Cùm compleuit contradictionem eius, quod dictum est in Timæo, reuersus est ad contradicendum sermoni dicentis animam esse formam ex congregatione, & harmonia propria elementorum. & quia ista opinio est valde sufficiens, dixit & est hic alia opinio de anima. D. d. Dicunt enim qd est aliqua compositio harmonica, &c. id est dicunt enim qd anima est aliquod harmonicum, & aliqua compositio ex compositionibus elementorum in re composita admixta ex eis. & dixerunt hoc, quia opinabant qd harmonia est compositio, & admixtio contrariorum, & qd corpus est compositum ex contrarijs, ergo in corpore est harmonia: ergo est anima.

C Et quidem harmonia, quædam ratio compositorum est, aut compositio: animam autem neutrum possibile est esse horum. Amplius aut mouere non est harmoniæ: animæ autem attribuunt oēs hoc.

SOPH. Atqui Harmonia ratio quædam est commixtorum, vel etiam compositio: Anima autem neutrum horum esse potest. Præterea mouere non est harmonia: quod tamen oēs ferè dixerim animæ potissimè tribuunt.

Licet harmonia sit proportio inter res admixtas, aut compositio: anima aut non est alterum istorum duorum. Et etiã harmonia non est innata mouere: & in hoc proprie cōueniunt oēs animam habere.

55 Cùm dixit hanc opinionem, incēpit contradicere ei, & dixit qd harmonia, quam dicunt esse animam, aut est proportio inter res admixtas ex elementis: & hoc erit, si compositio corporis ex elementis est sū modum compositionis: aut anima est ipsa compositio, si compositio ex elementis est uicinatiō,

De Anima

cinatio, non admixtio. v.g. compositio domus ex lapidibus, & lateribus. **D**
 Priā rō cōtra dicen-
 tes aīam
 harmoniā
 esse. D.d. anima autem non est alterum istorum duorum, & intendit, vt dixi-
 mus, & dicemus post. D.d. Et etiā harmonia non est innata mouere, &c.
 idest & apparet cito q̄ harmonia non est anima: quia oēs conueniunt in
 hoc, q̄, aīa mouet, & non possunt dare modū, s̄m quē harmonia moueat,

Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & om-
 nino de corporeis virtutibus, q̄ de anima: Manifestum autē si ali-
 quis tentauerit reddere passionēs & opera animæ harmonia qua-
 dam: difficile enim adaptare.

10 P. H. *Magis autem quadrat dicere, harmoniam de sanitate, & omnino
 de corporeis virtutibus, quā de Anima. Quod apertissimum erit, si
 quis tentauerit attribuerē affectus & munera anima alicuius harmo-
 nia: difficile enim est accommodare.*

Et dignius est, & melius dicere q̄ harmonia currit cursu sanita-
 tis, & vniuersaliter currit cursu alicuius, s. bonitatum moralium
 corporalium, non cursu animæ. & hoc manifestum est valde, cū
 homo laborauerit in p̄ficiendo passionēs animæ, & actiones eius
 p̄ aliquā harmoniā. conuenientia enim in hoc est valde difficilis.

56 Et melius est existimare q̄ harmonia est de corporibus currens cursu
 sanitatis, idest cursu formarum, quæ sunt in animato, in eo quod est ani-
 matum, non cursu animæ, neq; formarum, quæ sunt in anima: & siue har-
 monia sit compositio, aut proportio agens mixtionem, & complexionē.

D.d. & hoc manifestum est valde, &c. i. & differētia inter formas corpo-
 rales attributas elemētis, & formas attributas animæ, manifesta est ex hoc,
 q̄ possumus attribuerē in formis corporalibus diuersitatē cōtingentem
 in actionibus, & passionibus corporum compositioni factæ in eis ex ele-
 mentis: ita q̄ possumus dicere q̄ actio carnis in manu est alia ab actione
 ossis propter mollietiem, & humiditatem carnis, & duritiem, & siccitatem **P**
 ossis, & non possumus dicere per quam complexionem, & per quam cō-
 positionem differunt actiones sensus ab actionib⁹ intellectus, & actiones
 virtutis sensibilis ab actionibus virtutib⁹ moriū. Et hoc, quod dixi, est
 vna dubitationum contingentium dicenti esse animam proportionē ele-
 mentorum, aut aliquod consequens proportionem.

Secūda rō
 cōtra opi-
 nionē di-
 cētū ani-
 mām har-
 moniā ē.

Amplius autem qm̄ dicimus harmoniam in duo respicientes,
 in mixime quidem propria magnitudinum in habentibus motum
 & positionem, compositionem ipsorum: cū sic cōgruant, vt nul-
 lum congeneum permittatur. hinc autem & eorum quæ miscen-
 tur rationem, neutro quidem igitur modo rationabile est: com-
 positio autem partium corporis, multum inuestigabilis est: mul-
 tæ enim compositiones partium, & multipliciter sunt. cuius igitur
 & quō

A & quomodo congruit accipere intellectum compositionem esse: aut & sensitivum, aut appetitivum.

P. H. Præterea si dicamus harmoniā ad duo spectantes, propriissime quidem in magnitudinibus iis quæ habent motum & positionem, compositionem earum: cum adeo hærent, ut nihil prorsus eiusdem generis admittant: atq; hinc etiam permixtorum rationem, profecto neutro quodam modo rationi consentaneum fuerit. partium tamen compositio nullo negotio refelli potest: multæ enim compositiones sunt partium, eaq; variæ. Cuius igitur, aut quo tandem pacto existimare oportet intellectum esse compositionem, aut etiam sensitivum, aut appetitivum?

Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, nisi intendendo alterum duorum: secundum autem verū apud magnitudines, cum habent motum, & situm. tunc igitur intenta est compositio

B earum, cum fuerint superpositæ tali superpositione, in qua nō potest intrare inter eas aliquid sui generis: quod autē extrahitur ex hoc, est proportio, quæ est rerum istarum: nō est igitur rectum dicere neq; de altera istarum duarum intentionum. Compositio autem partium corporis facile potest determinari. compositiones enim partium corporis multæ sunt. Intellectus igitur cuiuslibet partis debet compositio existimari, & quomodo & sensus compositio cuiuslibet partis, & desiderium compositio cuius partis?

57 Dicit Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, & sensitivum ipsam nisi per duo. & est vnum, quod dicitur harmonia in rei veritate, quæ fuerint magnitudines habentes motum, & situm, & fuerint compositæ ad invicem, & fuerint superpositæ, ita q; inter illas nulla magnitudo sui generis possit intrare. quod autē assimilatur huic, & trahitur ab eo, est proportio, quæ sit in rebus admixtis, antequam admisceantur. Et, cum notificavit q; harmonia dicitur his duobus modis, incipit declarare q; nō est

Tertia rō
cōtra can-
dē optionē

C rationabile dicere q; anima est altera istarum duarum intentionum, & dixit non est igitur rectum dicere, &c. i. non est rationabile dicere ut differētiz partium animæ sint datæ ex altera istarum duarum intentionum. v. g. dicere q; intellectus est talis harmonia, & sensus talis, & desiderium tale: sicut est rationabile in partibus corporis. D. incipit declarare hoc, q; hoc rationabiliter dicitur in partibus corporis, sed nō in partibus animæ, & dixit. Compositio autē partium corporis, &c. i. & hoc fuit sic, quia perficere formam cuiuslibet membrorum corporis, & dare essentiam eius per compositionem est facile, quia manifestum est sensui q; compositiones eorum diversæ sunt, & multifariæ. scire autem quæ compositio approprietur intellectui, & quæ sensui, & quæ desiderio, hoc impossibile est ut detur ratione. Et hæc est quasi alia dubitatio, contingens dicentibus animam esse harmoniam, aut proportionē. prima enim dubitatio est, quia illi nō possunt

De Anima

possunt perficere actiones, & passiones animæ per compositionē. Ista autem, quia non possunt perficere diuersitatem substantiæ eius propter diuersitatem compositionis, & indifferenter in hoc, quod cōtingit eis, siue formæ entium compositorum fuerint ex vera harmonia, aut ex harmonia abstracta à vera.

Similiter autem inconueniens & rationem mixtionis esse animam: non enim eandem habet rationem commistio elementorū fm quam caro, & fm quam os. accidet igitur multas animas habere, & fm omne corpus, siquidem omnia ex elemētis commistis sunt: commistionis autem ratio harmonia & anima.

SOPH. *Pari quoq; modo absurdum est animam esse permixtionis rationē non enim eandem obtinet rationem elementorum permixtio, quæ caro, & quæ os permixtū est: itaq; fiet vt multas habeat animas, eaq; per vniuersum corpus: siquidem omnia ex elementis permixtis sunt: ratio verò permixtionis harmonia est & anima.*

Et est etiam alia dubitatio, vt anima assimiletur mixtioni. mixtio enim elementorum, quæ sit caro, & os non est eiusdem proportionis. Ex quo contingit vt in corpore sint multæ animæ, & in toto corpore: cum omnia membra fuerint ex mixtione elementorū, & proportio mixtionis fuerit harmonia, & anima.

39 *Ista est Tertia dubitatio, contingens dicentibus animā esse harmoniā, & mixtionem elementorū. continget enim eis ponere q̄ quodlibet membrum habet animam particularem, & vniuersum corpus animam vsem. Quæ igitur est dñia inter proportionem, quæ facit animam, & quæ facit membrum. Quoniam, si anima, fm q̄ anima est proportio mixtionis, & compositionis, aut illud, quod sit ex proportionem mixtionis, & compositionis, & formæ membrorum sunt aut harmonia, aut proportio, aut aliquid factum ex proportionem: manifestū est q̄ contingit ex hoc vt in quolibet membro sit anima, & in toto corpore sit anima. Aut dicent, quæ est differentia inter harmoniam, & proportionem, quæ facit animam, & quæ facit membrum: cum omnia membra fiant ex mixtione. & anima ex mixtione. Et ista dubitatio similis est primæ, in qua interrogauit quæ mixtio approprietur vnicuiq; virtutum animæ.*

Inuestigabit autē hoc vtrūq; aliquis ab Empedocle: vnūquodq; enim horum, ratione quadam dicit esse. vtrū igitur hæc ratio anima est, aut magis alterū aliquod cum sit, in partibus insit. Ampli⁹ aut vtrum concordia cuiuslibet mixtionis causa, aut eius quæ fm rationem: & hoc vtrum ratio est, aut aliquid præter rationem.

SOPH. *Hoc etiam aliquis ab Empedocle peteret: nam vnumquodq; eorum ratione quadā constare dicit: Vtrum igitur anima est ratio, an potius, cum*

¶ cum aliquid aliud sit, membrum accedit? Ad hæc vtrum amor cuiuslibet permixtionis est causa, an eius quæ in ratione consistit? Atq; hæc eadem vtrum ratio, an aliquid aliud est præter rationem?

Et debet homo quærere ab Empedocle. Empedo. enim dicit q̃ quodlibet membrorum est in aliqua proportionē. Vtrum igitur proportio sit animæ, aut anima est aliud, sed sit in mēbris. Et quærendum est etiam vtrum amicitia est causa mixtionis cuiuslibet, aut non est nisi causa permixtionis in aliqua proportionē. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud.

59 Dicit & quærendum est ab Empedocle hanc dubitationem. dicit enim q̃ forma cuiuslibet membri non est nisi per aliquam proportionem factā apud compositionem elementorū in eo. & cum opinio eius sit talis, quærendum est ab eo, vtrum proportio, quæ est substantia membri, sit anima, aut aliud, sed sit in membris ab extrinseco. Et intendit, si igitur dixerit q̃

fit proportio membrorum, continget ei q̃ quodlibet membrū haber animam. & si dixerit aliud, continget ei dare dñam. D. d. Et quærendū est etiam vtrum amicitia, quam opinatur esse causam mixtionis, sit cuiuscunq; mixtionis. & intendit. & si dixerit q̃ est causa cuiuslibet mixtionis, contingit vt ex omni mixtione sit membrum, & anima. & si dixerit q̃ est causa alicuius mixtionis, oportet ipsum dare causam cuius sit mixtionis: & maxime si mixtio faciens membra sit alia à mixtione faciente animā.

D. d. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud. & intendit, vt mihi videtur, & si dixerit q̃ sit proportio, tunc proportio non existit ante mixtionem, sed agens debet esse ante patientē. & si dixerit aliud, quid igitur erit? Et quasi intendit notificare q̃ illæ tres dubitationes, contingentes dicentibus animam esse complexionem, aut compositionem cantingent Empedo. & contingent ei proprie istæ dubitationes, quas dixit, propter hoc, quod ponit amicitiam, & litem.

C Hæc quidem igitur habent huiusmodi dubitationes, si vero alterum est à mixtione anima, quid igitur aliquando simul carnis esse, interimitur & alijs partibus animalis? Adhuc autem si quidem non vnaquæq; partiū habet animam, & si non est anima ratio compositionis, quid est pp̃ quod corrumpitur, anima deficienter?

PH. Ac de his quidem eiusmodi dubitationes oriuntur. Quod si anima diuersum est a permixtione, cur vnā cum carni esse, reliquis etiam animalis partibus tollitur? Ad hæc si non vnaquæq; partium habet animam, si non est anima ratio permixtionis, quid est quod abscedente anima corrumpitur?

Istæ igitur sunt dubitationes. Et si anima sit aliud à mixtione, qua de causa tollitur, si tollitur propter mixtionem, quæ inueniatur

De Anima

batur in carne, & in alijs mēbris in animalibus? Et etiam, si quodlibet membrum corporis non habet animam, & anima non est proportio mixtionis, quid est igitur hoc, quod corrūpitur, quando separatur ab anima?

- 60 Istę igitur sunt dubitationes, contingentes dicentibus animam esse cōplexionem: licet dicens hoc possit in hoc dare aliquam rationem. quoniam, si anima est aliud à mixtione, & à complexione, quare corrumpitur cum corruptione cōplexionis? si enim est aliud à forma carnis, & à forma mēbrorum, & tamen inuenitur in membris, quare corrumpitur cum corruptione membrorum? Et etiam, si anima nō est complexio, & mixtio, quare corrumpuntur membra, quando separātur ab anima? nisi in membris sit aliud corruptibile, quando anima separatur. quid est ergo illud?

Quod quidem igitur non harmoniam possibile est esse animā, neq; circulariter moueri, manifestum est ex dictis: Secundum autē accidens moueri sicut diximus est, & mouere se ipsam: vt moueri quidē in quo est, hoc autem moueri ab anima, aliter autem nō est possibile moueri secundum locum ipsam.

SOPH. Nec igitur harmoniam posse esse animam, neq; in orbem ferri, perspicuum ex dictis est: moueri tamen, & mouere seipsam per accidens, vt diximus, potest: uerbi causa moueri quidem id in quo est, atq; id demum moueri ab anima. Alio autem modo haudquaquam fieri potest, vt loco moveatur.

Quoniam autem anima impossibile est vt sit harmonia, aut vt moueatur circulariter, manifestum est ex prædictis. qm̄ vero mouetur accidentaliter, sicut diximus, & mouet se, hoc non est, nisi quia anima mouetur per illud, in quo est. & hoc etiam mouetur ab anima, s̄m autē alium modū impositū est vt moueatur in loco.

- 61 Cū destruxit q; anima est aliquod mouēs se essentialiter, aut harmonia, aut complexio, incēpit facere rememorationem, & declarare q; non contingit ei mouere se, nisi accidentaliter, & dixit Quoniam a sit aīa, &c. & intendit per hoc, quod dixit, aut vt moueat, aut vt moueatur in circuitu, id est aut moueat se essentialiter, vt existimatum est de corporibus celestibus, quz mouentur circulariter. Et, cū declarauit quod impossibile est vt moueatur ex se essentialiter, incēpit declarare quod hoc possibile est accidentaliter, & dicit, quoniam vero mouetur accidentaliter, &c. id est quoniam vero mouetur accidentaliter, & mouet se accidentaliter, necessarium est quod anima videtur moueri p̄ illud, in quo existit, scilicet corpus, quando corpus illud mouetur ab ea. sed alio modo impossibile est vt, anima moveatur in loco.

Alia mouetur, & mouetur, sed p̄ acc̄s. Idē
I cō. 42.

Exami-

A *Examinantur dubitationes nonnullæ Animam moueri persuadentes. Cap. 3.*

Rationabilius autem dubitabit utique aliquis de ipsa tanquam quæ mouetur, in hominē considerans: dicimus enim animam tristiari, gaudere, confidere, timere: amplius autem, irasci, & sentire, & intelligere: hæc autem omnia motus esse videntur. Vnde opinabitur aliquis ipsam moueri.

P. H. *Sed aptius de ipsa querat quispiam, ut de ea qua moueatur, ad hæc animaduertens. Dicimus enim animam angī, lætari, confidere, timere: ad hæc, irasci, sentire, ratiocinari: quæ omnia esse motus videntur. Quæ ob rem eam aliquis moueri putauerit.*

Sed est questio cogens ad dicendum, quod anima mouetur essentialiter: & est quod nos dicimus quod anima contristatur, & gaudet, & audefcit, & timet, & irascitur, & sentit, & distinguit, & omnia ista videntur esse motus. Vnde homo existimat quod anima mouetur.

62. Cum declarauit quod impossibile est ut anima moueatur, nisi accidentaliter, dedit dubitationem super hoc, & dixit. Sed est questio cogens ad dicendum quod anima mouetur essentialiter: & est quod nos dicimus quod anima contristatur, & gaudet, &c. & omnia ista reputatur esse motus. & propter has duas propositiones existimatur quod anima mouetur. v. g. anima contristatur: & cum tristitia est motus: ergo anima mouetur.

Hoc autem non est necessesse: si enim & maxime gaudere, aut dolere, aut intelligere, motus sunt: & vnumquodque moueri aliquid, moueri a se est ab anima, ut irasci, aut timere, in eo quod cor quodam modo mouetur: Intelligere autem forsitan huiusmodi est, aut alterum aliquod. Horum autem accidunt, alia quidem secundum loci mutationem quorundam motorum: alia autem, secundum alterationem.

C. qualia autem & quomodo, alterius rationis est.

P. H. *Quod tamen non est necessarium: Nam tamen si vel maxime angī, vel lætari, vel ratiocinare, motus sunt: atque horum vnumquodque est moueri: tamen moueri ab anima est, ut irasci, ut timere, eo quod cor ita mouetur: Ratiocinari autem, aut eiusmodi fortassis est, aut aliud quidpiam. Horum autem partim eueniunt, dum latione aliqua mouetur: partim dum alteratione. Quæ nam porro illa sint, & quomodo, id alio pertinet.*

Et hoc non est necessarium, quoniam, si contristari, & timere, & distinguere sunt motus: & quodlibet eorum moueat aliquid: tunc hoc mouere non est nisi mouere ab anima. v. g. irasci enim est motus ad cor, scilicet quod cor inflatur. & distinguere est motus, scilicet tale membrum currit tali cursu: & rectum est ut aliquid currat tali cursu. Et quædam istorum

De Anima

istorum accidunt fm translationem rerū, & quādam fm altera-
tionem. quæ aut sunt ista, & quō fiunt, proprium est alijs sermoni.

63 Dicit & licet concedamus ista esse motus, tamen nō est necessarium vt
sint motus animæ. qm̄, si timere, & distinguere sint motus: & quilibet mo-
tus istorum appropriatur alicui membro corporis: tunc isti motus nō de-
bent attribui, nisi in illis membris: & illa moue non est in membro, nisi
ab anima. v.g. qm̄ irasci videtur esse propriū cordi, q̄ cor mouetur hoc
motu, i. tumescit: & similiter timere videtur esse proprium cordi, cū cō-
stringatur. Et, cū manifestum est q̄ isti duo motus debēt attribui cor-
di, incipit querere cui membro attribuatur intelligere, si sit motus, & di-
xit. & distinguere est motus, q̄ tale membrum currit tali cursu. ita ceci-
dit in scriptura & intendit q̄, si distinguere sit motus, opinandum est q̄
aliud membrum est ei proprium, sicut cor iræ. & dixit hoc, quia iam de-
claratum est q̄ omne motum est corpus. D.d. & rectū est vtraliq̄ cur-
ratali cursu. ita cecidit in scriptura, & intēdit q̄ rectū est q̄ aliquod mem-
brum curratali cursu, aut in omnibus passionibus animæ, si omnes sunt
motus: aut in quibusdam, si est in eis aliquid, in quo non est motus. & eo-
rum, & in quibus sunt motus, quædam mouentur fm locum, & quædam
secundum alterationem. D.d. quæ autē sunt ista, & quomodo, &c. i. quæ
autem membra sunt ea, quæ mouentur vnoquoq̄ istorum motuum in
vnaquaq̄ partiū animæ, & quomodo mouentur, proprium est alijs locis.

9-Phy. 32. Et dixit hoc, quia in hoc loco tantum est necessarium quōd isti motus
sint essentialiter in rebus corporeis, & diuisibilibus, vt declaratum est in
sermonibus vniuersalibus.

Dicere autem irasci animam simile est, et si aliquis dicat eam te-
xere vel ædificare: melius est enim fortassis nō dicere animam mi-
sereri, aut addiscere, aut intelligere, sed hominem anima: hoc autē
non tanquam motu in illa existente: sed aliquando quidem vsq̄
ad illam, aliquando autem ab illa: vt sensus quidem ab his, remini-
scentia vero ab illa, ad eos qui sunt insensitiui mot⁹, aut quietes.

80 P H. Dicere autem irasci animam: vel timere, simile est atq̄, si quis di-
cat animam texere vel ædificare: melius enim fortassis est non dice-
re animam misereri, aut discere, aut ratiocinari: sed hominem anima.
Quod non ita intelligendum est, quasi motus in illa sit: sed interdū qui-
dem vsq̄ ad illam: interdum vero ab illa. verbi causa, sensus quidē ex
his: recordatio vero ab illa, ad eos motus siue mansiones, quæ sunt in
sensuum instrumentis.

Dicere autem q̄ anima irascitur est simile ei, quod textit, aut ædi-
ficat, melius enim videtur non dicere q̄ anima habet pietatē, aut
docet, aut distinguit, sed dicere q̄ homo facit hoc propter animā.
& hoc non est, quia motus venit ad ipsam, & fit in ea: sed quādoq̄
petuenit

Aperuenit ad ipsam, & quandoq; est ex ea. v.g. q; sentire est ab istis rebus: rememoratio autem est ab anima.

64 Quia facit hominem errare hoc, quod est in consuetudine dicendi, q; anima irascitur, & timet, vnde existimatur q; isti motus sint existentes in anima absq; corpore, & q; anima mouetur essentialiter istis, inceptit declarare q; hoc non dicitur nisi fm similitudinem, & q; isti motus ita sunt, sicut motus, qui sunt in membris apparentibus, sicut edificare, & texere: & q; in nullo differt, nisi quia membra illa sunt interiora, & hæc exteriora.

Et dixit, dicere autem q; anima irascitur, &c. i. quæadmodum motus textoris, & ædificatoris non attribuitur animæ, nisi accidentaliter, ita est motus iræ, & timoris. D. d. melius enim videtur non dicere, &c. i. & ideo melius est vt locutio sit in omnibus istis actionibus, q; homo facit hoc p animam, non q; anima distinguitur, aut ædificet, aut addiscat, aut habeat pietatem: sed homo addiscit per animam, aut distinguit per eam. D. d. & hoc

B non est, quia motus est in anima, &c. i. & isti motus non existunt in anima: sed principium motionis in quibusdam eorum est extrinsecus, & finis eorum est in anima. Et, cum declarauit q; principium quorundam istorum

motuum est extrinsecus, & finis eorum in anima, dedit exemplum, sed in translatione à qua dicimus, diminuta est. & intendit q; motus, cuius principium est extrinsecus, & finis in anima est motus, sensus & motus, cuius principium est in anima, & finis extra, est motus rememorationis, & iste motus rememorationis forte puenit ad sensum, & forte non. virtus enim rememoratiua, qm mouerit imaginatiuam, tunc forte imaginatiua mouebit sensibilem, & forte non. Et hoc manifestum est in alia translatione sic. & dicere q; anima irascitur est quasi dicere q; texit, aut edificat sed melius est non dicere q; anima gaudet, aut addiscit, sed homo per animam. & non quia motus peruenit ad ipsam, & fit in ea: sed quandoq; peruenit ad ipsam, vt sensus, qui reddit illud, quod reddit ad ipsum à sensibilibus: &

Motus cuius principium est extrinsecus & finis in anima, est motus sensus oppositum i. cō. j. huius primi. Vide cōt. Zim.

C quandoq; fit motus principium ab ea, vt in memoratiōe. & tunc aut remanebit in ea, & non pertransibit ad aliud: aut veniet ad sensus, & transmutabit eos. Et intendit per hoc, quod dixit, nō est quia motus venit ad ipsam. & fit in ea. i. nō, quia anima est subiectum istius motus, dicitur habere ipsum. Et intendit per hoc, quod dixit, & tunc aut remanebit in ea, &c. id est q; iste motus, cuius principium est ab anima, scilicet rememoratio, forte remanebit in corpore, quod est ultimum istius virtutis: & forte pertransibit ad aliud, quousq; perueniat ad sensus, id est ad instrumenta sensuum.

Intellectus autem videtur infieri substantia quædam existens, & non corrumpi. maxime enim corrumpetur vtiq; ab ea quæ est in senio debilitate: nunc autem fortassis quemadmodum in sensitiuis accidit si enim accipiat senior oculum huiusmodi, videbit vtiq; sicut & iuuenis. Quare senium non est in sustinendo aliquid animam, sed in quo, sicut in ebrietatibus & infirmitatibus.

De Anim. cū cō. Auer.

E Intelle-

De Anima

SOPH.

*Intellectus autem videtur accedere, ac substantia quadam esse, nec interire. nam ab ea potissimum habetatione qua in senio fieri solet, la-
befactur etur. nunc vero vt in sensorys euenit: nam senex nactus ocu-
lum talem, videbit utiq; sicut et iuuenis. Quare senectus nō est eò quod
anima aliquid sit passa, sed id in quo: quemadmodum in ebrietatibus
fit & in morbis.*

Intellectus autem videtur esse substantia aliqua, quæ fit in re,
& non corrumpitur. Quoniam, si corrumperetur, magis dignum
esset vt corrumperetur in fatigatione, quæ est apud senectutem,
sed videmus q̃ illud, quod accidit in sensib⁹ ex hoc, accidit in cor-
pore. senex enim si reciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis.
senectus igitur nō est dispositio, in qua anima patitur aliquid, sed
dispositio in qua anima est sicut est apud ebrium, & ægrotum.

65 Cum concessit q̃ anima mouetur accidentaliter, i. propter subiectum,
per quod cōstituitur, & propter hoc est generabilis, & corruptibilis, in-
cepit declarare q̃ intellectus materialis inter partes animæ videtur esse non
mobilis, neq; accidentaliter etiam. est .n. non generabilis, & non corrupti-
bilis, nisi fm̃ illud, in quo agunt ex corpore, aut fm̃ illud, à quo patitur:
quia habet instrumentum corporale, quod corrumpitur per suam corru-
ptionem: sicut est dispositio in alijs virtutibus animæ. Et dixit. Intellect⁹
autem videtur esse substantia, &c. & intendit hic per intellectum, intelle-
ctum materiale, qui comprehendit intentiones omnium entium. D. d.
Quoniam, si corrumperetur, &c. id est quoniam, si corrumperetur, habe-
ret instrumentum corporale: esset enim virtus corporis. Et, si haberet in-
strumentum corporale, accideret ei apud senectutem illud, quod accidit
sensibus: & tunc debiliter intelligeret intentiones rerum intelligibilibus.
sed non est sic: & tunc necesse est vt non habeat instrumentum corporale.

Intells mā
li is cōphē-
dit itētiō-
nes ofum
entiu. Idē
3. de Aīa
r. cō. 4. 5.
& 36.

1. de Aīa
r. c. 20. &
hic i textu
sequenti.

& cum iste intellectus non corrumpitur in se, tunc illud, quod corrumpit^r
in se, est passio, aut actio eius per corruptionem eius, à quo patitur: cum il-
lud, à quo patitur, sit intra corpus, vt declarabitur post. Deinde dicit sed
videmus q̃ illud, quod accidit in sensibus ex hoc. id est sed, quia videmus
hoc, quod accidit in sensibus ex fatigatione apud senectutem, potest attri-
bui virtuti sensitivæ tali modo, scilicet non quia virtus transmutata est, &
inueterata, sed quia illis, per quæ intelligit, accidit fatigatio. verbi gratia
artifex, cuius actio fatigatur propter fatigationem instrumenti, non pro-
pter seipsum. & cum iste sermo sit sufficiens in sensibus, quanto magis in
intellectu. Deinde dixit. senectus igitur non est dispositio, &c. id est si
cut senectus, & inueteratio contingens homini fm̃ hanc rationem, nō est
dispositio, in qua anima patitur ad viam corruptionis: sed dispositio, quæ
accidit ei apud senectutem est similis dispositioni, quæ videtur accidere
ei apud ebrietatem, & ægritudinem. existimatur enim q̃ anima apud hæc
duo non patitur ad corruptionem, & maxime apud ebrietatem. Existet
sermo

A sermo postremus est sufficiens, non demonstratiuus. * sed cōsuetudo Aristotelis est inducere sermones sufficientes, aut post demonstratiuos, aut in locis, in quibus non potest inducere sermones demonstratiuos.

* Cōsuetudo Arist. ē inducere sermones sufficientes, aut post demonstratiuos, aut in locis, in quibus si potest inducet sermones demonstratiuos. Vide idē. 1. Cor. c. 1. & q. ibi.

Intelligere autem & considerare marcescunt alio quodam interius corrupto: ipsum autem impassibile est. Intelligere autem aut amare & odire, non sunt illius passionēs, sed huius, habētis illud scilicet quod illud habet: quare & hoc corrupto, neque memoratur, neque amat: non enim illius erant, sed cōis, quod quidem destructum est: Intellectus autem fortassis diuinū aliquid & impassibile. Quod quidem igitur non possibile moueri animam, manifestum est ex his: si autem penitus non mouetur, manifestum quoniam neque a se ipsa.

SOPH.

Itaque & intelligere & contemplari languescit, dum aliud quidpiā intus corrumpitur: at ipsum impassibile est. Ratiocinari autē, & amare vel odire, non sunt illius passionēs, sed eius quod habet illud, quatenus illud habet. Itaque hoc corrupto, nec meminit, nec amat: non enim illius erat, sed communis illius, quod interij: Intellectus autem fortasse diuinus quiddam est, & impassibile. Ex his igitur animam moueri non posse perspicuum est. Quod si omnino non mouetur, constat eam neque a se ipsa moueri posse.

Et intelligere, & considerare diuersantur, quando aliquid aliud corrumpitur intus: ipsum autem in se nihil patitur. Distinctio autem, & amor, & odium non sunt esse illius, sed istius scilicet quod habet. Ideo etiam, cum hoc corrumpetur, non rememorabimur, neque diligemus alios. nū igitur est illius, sed eius, quod est cōe, quod amittebatur. Intellectus autem dignius est ut sit aliquid diuinū, & impassibile. Quod igitur impossibile est ut anima moueatur: manifestū est, & si omnino non mouetur manifestū est quod non mouet, neque ex se.

66 Cum posuit quod intellectus, qui intelligit intelligibilia, neque est generabilis, neque corruptibilis, sed intelligere, quod est actio istius intellectus, videtur generabile, & corruptibile, incipit dare modum, ex quo contingit hoc: & est, quod illud, quod intelligit, est intra corpus, & est generabile, & corruptibile, & dixit. Et intelligere, & considerare diuersantur, & accidit quod intelligere quandoque sit in potentia, quandoque in actu: non, quia intellectus est generabile, & corruptibile: sed quia intra corpus corrumpitur aliquid aliud, vel ei, in quo est intelligere. Deinde dicit, ipsum autem in se nihil patitur. Scilicet intellectus imaginans. & post declarat quod hæc est res imaginans, vel imaginata: aut intelligens, vel intellecta: & est illud, quod vocat in Tertio tractatu intellectus passibilem. Et, cum dedit modum dissolutionis questionis, in qua quaeritur quomodo intellectus

Et ij intel-

De Anima

intelligens non est generabilis, aut corruptibilis, & intelligere, quod est sua actio, sit generabilis, & corruptibilis, incipit etiam declarare de virtutibus, licet, cum sint attributa intellectui, videantur generari & corrumpi, quod illae virtutes non sunt intellectus aeterni. Et facit hoc, ne accedat quod sit in hoc, quod dixit in intellectu materiali in Terrio tractatu, scilicet quomodo intellectus sit ingenerabilis, & incorruptibilis: & nos posuimus quod post mortem neque diligimus, neque odimus, neque distinguimus.

3. de Anima
101. c. 10.

Deinde dicit. Distinctio autem, & amor, & odium, &c. id est distinctio autem, quae attribuitur virtuti cogitativae, & amor, & odium, quae attribuantur rationi, scilicet quae accipiunt actionem rationis. videtur enim in hac parte animae quod sit aliquod rationabile, quod est obediens intellectui in hominibus bonis. ista igitur non sunt actiones istius intellectus: sed sunt actiones virtutum habentium hanc rationem, scilicet quod habent illam actionem.

Et addidit hanc conditionem, scilicet secundum quod habent: quia impossibile est ut istae virtutes sint, nisi cum intelligere: sed, si attributae fuerint ei, non erit attributio secundum quod sunt. Deinde dicit Ideo etiam, cum hoc corrumpitur non rememorabimur, neque diligemus. id est &, quia haec actiones sunt in nobis à virtutibus generabilibus & corruptibilibus, alijs à virtute, quae est intellectus materialis, scilicet qui comprehendit intentiones universales, non potest aliquis dubitare, & dicere quod, si intellectus sit ingenerabilis, & incorruptibilis, quare non rememoramur post mortem, neque diligimus, neque odimus. haec enim actiones sunt virtutum aliarum ab illa virtute. Vnde intellectus autem dignus est ut sit aliquod diuinum, & non passibile, id est non transmutabile propter mixtionem cum materia. Vnde.

Alia in quibusdam partibus anima mouetur, neque essentialiter, neque accidentaliter, ut in intellectu: in quibusdam vero mouetur accidentaliter tantum.

Quod igitur impossibile est, &c. id est manifestum est igitur ex hoc ferre, quod mouetur, quod impossibile est ut anima moueatur in quibusdam autem partibus, scilicet in intellectu, neque essentialiter, neque accidentaliter: in quibusdam vero accidentaliter, non essentialiter: & cum declaratum fuerit quod non mouetur omnino ex se: quia necessarium est in omni moto ex se, quod est proprium animalibus, ut moueatur ex se essentialiter, & non conuertitur.

Multum autem his quae dicta sunt irrationabilibus, dicere animam esse numerum mouentem se ipsum: in sunt enim his impossibilia, primo quidem ex ipso moueri accidentia, propria autem, ex eo quod dicunt ipsam esse numerum. Quomodo enim oportet intelligere unitatem motam, & à quo, & quomodo, impartibilem & indifferentem existentem: si namque est mota & mobilis, differre oportet.

SOPH.

Sed multo magis, quam quae dicta sunt à ratione distat, dicere animam numerum se ipsum mouentem: adsunt enim his impossibilia. primum, quae ex ipso moueri accidunt: deinde peculiaris quadam, ex eo scilicet quod dicant eam esse numerum. Quomodo enim oportet intelligere unitatem quae moueatur, & à quo, & quomodo: cum impartibilis

A tibilis sit, & nullam habeat differentiam? Nam si est motua & mobilis, differre eam oportet.

Et magis remotus à ratione est sermo, qui dicit animam esse numerum mouentem se. contingunt enim hoc dicenti multa impossibilia. & primo ea, quæ contingunt dicenti animam moueri: & postea quæ contingunt ex dicere eam esse numerum. Nescimus enim quomodo intelligimus vnitatem motam; & à quo mouetur; & quomodo mouetur: igitur oportet vt diuerferur.

67 Cum compleuit contradictionem ad vtentes motu tantum in definitione animæ, incipit contradicere eis, qui cum motu vtuntur numero, & dixit. Et magis remotus, &c. i. & iste sermo in anima est minoris sufficientiæ omnium sermonum, scilicet sermo dicentis animam esse numerum se mouentem. contingunt enim ei multa impossibilia. & primo illa, quæ contingunt dicenti animam esse aliquod mouens se: & postea ea, quæ contingunt, quia ponunt eam esse numerum mouentem se. D. d. Nescimus, &c. idest nescimus enim quomodo intelligitur vnitas semper mota. omne enim motum habet situm: & vnitas non habet situm. Et similiter impossibile est et intelligere quomodo mouetur, quousque diuidatur in aliquod motum, & in aliquod mouens, scilicet quod diuiditur illud, quod mouet se. vnitas enim in se non diuiditur. Et si istud etiam impossibile est intelligere quomodo mouet, quoniam illud, quod non diuiditur, non mouetur. vt declaratum est. D. d. igitur oportet vt diuerferur idest si est aliquis modus, secundum quem mouetur, & alius, secundum quem mouet, oportet vt isti modi diuerferentur: & sic erit diuisibilis secundum intentionem. vnitas autem non diuiditur aliquo modo.

Prima ratio contra ponentes animam esse numerum.

6. Phys. t. c. 16. 87. & 88.

Amplius autem, quoniam dicunt lineam motam facere planum, punctum autem lineam: & vnitatum motus, lineæ erunt: punctus enim est vnitas positionem habens: numerus autem animæ iam alicubi est, & positionem habet. Amplius autem à numero si auferat quis numerum aut vnitatem, relinquat alius numerus: plantæ autem & animalia multa, diuisa viuunt & vident eandem animam habere specie.

SOPH.

Item quia dicunt motam lineam planum facere: punctum vero lineam: & vnitatum etiam motus erunt lineæ. punctum enim vnitas est positionem habens. numerus vero animæ alicubi tandem est, & positionem habet. Item si à numero quispiam numerum vel vnitatem auferat, relinquatur alius numerus: at vero plantæ & pleraque animalia si secentur, viuunt, & eandem specie habere animam videntur.

Et etiam, cum dicunt quod cum linea mouetur, faciet superficiem; & punctus lineam. punctus enim est vnitas habens situm; sicut numerat animam in situ, & habet situm. Et etiam, si de numero diminuitur numerus, aut vnitas, remanebit alter numerus. & plan-

E iij tæ,

De Anima

tz, & plura animalia remanebunt viua, cum abscinduntur: & ta-
men reputatur q̄ anima eorum est illa eadem anima in specie.

68 Cum dedit modos, ex quibus accidit vt iste sermo contradicat sibi, de-
dit et alia impossibilia, & dixit. Et etiam, cum dicunt, &c. i. & cum consue-
tudo est Mathematicorum dicere q̄, cum linea mouetur, fit superficies:
Secūda rō. & cum punctus, fit linea: vnitates autē, si mouentur, necessarium est vt ha-
beant situm: & oīs vnitas habens situm est punctus: necesse est vt vnitates,
Terda rō. quas ponunt esse numerum atq̄, sint puncta. & si sint puncta, & mota, ne-
cesse est vt faciant lineas, nō actiones animæ. D. dedit aliud impossibile,
& dixit. Et ēt, si de numero diminuitur, &c. i. & ēt modi numerorum di-
uerfant̄ fm magis & minus. si enim ex quaternitate auferatur vnitas, fiet
ternarius: & si addat, fiet quaternarius. & nos videmus oē animatum ex plan-
tis, & plura ex animalibus, licet diminuatur ab eis vna pars, tñ remanet il-
lud, quod remanet æquale in specie primo. vnde actio animæ videtur in
capitulo qualis, non quanti. & si actio animæ esset in quantitate, contin-
geret vt anima, quæ remanet in plantis, esset diuersa in specie à priori.

Actio atq̄
vt est i q̄li,
in i quāto.

Videbitur autem vtiq̄ nihil differre dicere vnitates, aut corpo-
ra parua. et nanq̄ ex Democriti sphæris si fiant puncta, maneat
autem solum quantitas, erit aliquid in ipso, hoc quidem mouens,
illud autem quod mouetur: sicut in continuo: non enim propter
hoc quod est magnitudine differe, aut paruitate, accidit quod di-
ctum est, sed quia quātum: vnde necesse est aliquid esse motuum
vnitatum. Si autem in animali mouens anima, & in numero. Qua-
re non mouens & quod mouetur est anima, sed mouens solum.

SOPH.

Nihil autem referre videatur, siue vnitates, siue parua corpuscula
dicantur: Etenim ex Democriti sphæris si fiant puncta, modo sola ma-
neat quantitas, erit in ipsa quidpiam quod moueat, & quidpiam quod
moueatur, quemadmodum in magnitudine: neq̄ enim quod magni-
tudine differant aut paruitate, quod dictum est euenit, sed quia quantum
sunt: itaq̄, necessarium est adesse aliquid quod sit motuum vnitates.
quod si in animali id quod mouet anima est, etiam in numero. Quare
non quod mouet, & quod mouetur, aīa est: sed id dūtaxat quod mouet.

a. Lipsi

Et potest homo dicere q̄ nulla est differentia inter vnitates, &
corpora parua. Fiunt enim ex sphæris Democriti paruis puncta,
& remanet sola quantitas, quasi esset in eo aliquod motuum, &
aliquod mouens. non enim, quia diuerfantur fm magnitudinem,
& paruitatem, continget hoc, quod diximus, sed quia quantum.
Et ideo necesse est vt sit aliquid, quod moueat vnitates. Si igitur
anima est mouens, etiam est numerus. vnde necesse est vt anima
non sit mouens, & motum, sed mouens solum.

Idest

A Idest, Et potest homo dicere q nulla est dñia inter ponentem vnitates 69

se mouentes, & ponentem has vnitates corpora parua. ponendo enim eas mouentes se, ponit eas corpora. &, si non, quō intelligitur vnitates se mouentes. D.d. Fiunt enim ex sphæris Democriti paruis pñcta. & intendit, vt mihi videatur, & sñt qui ponit q possibile est vt punctus moueatur, cōcedit q contingit ei q punctus sit corpus. & ideo bene possumus dicere q sphæra Democriti, quæ mouentur ex se, adeo sunt paruæ, q dicuntur pñcta. punctus enim fm hanc positionem non est nisi corpus. Et, cum narrauit hoc, dedit causam, propter quam possibile est in talibus punctis imaginari q in eis sit aliquod quasi mouēs, & aliquod quasi motum, & dixit. & remanet sola quantitas, &c. idest vt mihi videatur, quoniam, cum fuerint motæ, remanebit in eis sola quantitas, si auferat ab eis alias quantitates. & cum natura quantitatis remanet in eis, possibile est intelligere in eis aliquod motum, & aliquod mouens: sicut in corporibus. hoc enim nō accidit corpori, nisi fm q est corpus, non fm q est magnum, aut paruum, s. q sit motum ex se, & q mouens in eo sit aliud à moto. Et hoc intendebat, cum dixit sicut est in continuo, &c. idest q res nō dicitur esse mota ex se, & vt mouens sit aliud in ea à moto, quod est corpus magnum, aut paruum: sed quia est corpus continuum tantum. & ideo omnis ponens vnitatem motam ex se, aut pñctum, necesse est ei ponere corpora parua. & sic in nullo differt ponens animam esse vnitates, aut puncta se mouētia, à Democrito ponente eam esse sphæras paruas. D.d. Et ideo necesse est, &c. i. & cum vnitates sint mouentes se: & mouēs in te est aliud à moto: necesse est vt illud, quod mouet vnitates, sit aliud ab vnitatibus. si igitur est mouens in omni moto, anima etiam est mouens in vnitatibus, non vnitates motæ, quæ sunt numerus: vnde necesse est, vt aia sit mouens tantum, non mouens, & motum in simul. D.d. Si igitur anima est mouens, &c. i. si igitur aia est mouens materiā, est etiam mouens numerum. vnde necesse est vt anima non sit mouens, & motum ex numero, sed mouens solum.

C Contingit autem hanc vnitatem quodammodo esse: oportet enim quandam inesse ipsi differentiam ad alias. puncti autem solitarij, quæ vt q differentia erit, nisi positio: Siquidem igitur sunt alteræ in corpore vnitates & puncta, in eodem erunt vnitates, obtimebit enim locum puncti: & tamen quid prohibet in eodē esse, si duo sunt, & infinitas: quorū enim locus indiuisibilis est, & ipsa.

SOPH. *Iam uerò quū fieri potest vt ea sit vnitas? oportet enim aliquā eius esse differentiam ab alijs: at puncti monadici quæ nam fuerit differentia, nisi positio? Si igitur vnitates sine puncta quæ sunt in corpore diuersa sunt, in eodem erunt vnitates: occupabit enim locum puncti. Atqui si duo in eodem sunt, quid obstabit cur non etiam infinita sint? Quorum enim locus est indiuisibilis, & ipsa iidem.*

E iiii Et

Quarta 16
Cū nā qñ
tatis rema
net in ali
quo, posse
ē se o ima
ginari mo
uēs, motū
Quid de
efficit i va
cuo fm
Cōmētato
rē cō. 71.
4. phy. et
ex eo op
positū se q
tur dicti
superior.
Vide cōt.
Zim.

De Anima

Et quō est possibile vt sit vnitas? necesse est enim vt habeat dif- **D**
ferentiā, qua differat ab vnitatibus alijs. & quæ diuersitas potest
cadere in puncto, & vnitate, nisi sit in situ: Si igit vnitates, & pun-
cta in eodem loco fuerint, quia occupant locum puncti: licet nihil
prohibeat vt in eodem loco sint duo puncta, & pūcta infinita: res
autem, quarum locus est indiuisibilis, sunt etiam sic.

70 Et quō est possibile apud eos vt anima sit aliquod compositum ex vni-
tatibus? necesse est enim dare dīam, qua vnitates, quæ sunt in anima, diffe-
runt ab vnitatibus numerabilibus. & si non, tunc numerus esset aīatus.

Et cū narrauit q̄ necesse est eis dare differentiam inter duo genera vni-
tatum, dixit. & quæ diuersitas potest cadere, &c. id est & nihil est, in quo dif-
ferant hæ duæ vnitates, in quantum vtraq; est indiuisibilis: nisi aliquis di-
cat q̄ vnitas, quæ est in anima, habeat situm numeri, aut non habeat sitū.
& sic vnitates, quæ sunt in anima, erunt puncta. dictum est enim q̄ pun-
ctus est vnitas habens situm. Et, cū declarauit q̄ necesse est eis dicere q̄
vnitates, quæ sunt in anima, sunt puncta, incēpit declarare q̄ cōtingit eis
dicere q̄ sunt eadem cum punctis existentibus in corporibus, & dixit. Si
igitur vnitates, & pūcta fuerint in eodem loco, necesse est vt vnitates, quæ
sunt in anima, & puncta, quæ sunt in corpore, sint idem. sed dimisit conse-
quens: quia manifeste consequitur à præcedenti. **D.** incēpit declarare
antecedens, & dixit. quia occupant locum puncti. i. necesse est vt sint in eo-
dem loco: quia necesse est vt locus vnitatū, quæ sunt in aīa, sit locus vnus
puncti punctōrū, quæ sunt in corpore. & cū locus vnitatum, quæ sunt
in aīa, est locus vnus puncti punctōrū corporis, necesse est vt sint in eodē
loco. **D.** incēpit declarare q̄ necesse est vt, locuseorū sit locus vnus pun-
cti, & dixit. licet nihil prohibeat. id est nihil prohibet vt duo puncta, imo
infinita sint in eodem loco. imo hoc necessariū est. omnia enim, quorū
locus est indiuisibilis, cū supponuntur ad inuicem, nullū sit diuisibile.

Supra tex.
& cō. 68.

Oīa, quoz
locus ē indi-
uisibilis, cū
supponūt
nullū sit
diuisibile.

Si autē quæ in corpore puncta, numerus animæ, aut si qui corū
quæ in corpore punctōrū, numerus anima, quare non omnia ha-
bent animā corpora? puncta enim in omnibus videntur esse, & in
finita. Amplius autē quomodo possibile est separari puncta & ab
solui à corporibus, nisi diuidantur lineæ in puncta?

S O P H.

Quod si puncta ea quæ sunt in corpore sunt numerus is qui aīa est:
uel si numerus constans ex punctis is quæ in corpore sunt, anima est,
cur non omnia habent animam corpora? in omnibus enim puncta esse
videntur, eaq; infinita. Præterea quī fieri potest, ut puncta separantur
ac soluantur à corporibus, si quidem non diuidantur lineæ in puncta?

Et, si numerus animæ sit puncta, quæ sunt in corpore, aut aīa
est in numero, qui est ex punctis, quæ sunt in corpore, quare oīa
corpora

A corpora non habēt animam: opinantur enim q̄ in omnibus corporibus sunt puncta, & infinita. Et etiam quō est possibile vt puncta separentur ā corporibus: cū lineæ non diuidantur in puncta.

71 Dicit & cū necesse est ex sermone prædicto quod vnitates, quæ sunt anima, sint puncta, quæ sunt in corpore: aut anima est aliquod existens in numero, qui sit ex punctis, quæ sunt in corpore, cū necesse est in duobus punctis q̄ superponatur, quousq; fiant idem: quare omnia corpora non sunt animata, cū in omni corpore sint puncta infinita? immo necesse est vt quælibet pars eius sit animata: quod est impossibile. D. d. eis aliud impossibile: & est q̄ anima non sit abstracta ā corpore, ita q̄ impossibile est vt animal moriatur, nisi per corruptionem sui corporis, & dixit. Et etiam quomodo est possibile vt puncta separentur ā corporibus? & c. i. & contingit eis fm hanc opinionem vt anima non separetur ā corpore, neq; vt moriatur, qm̄, si anima sit puncta: & puncta impossibile est vt separentur ā corporibus: cū declaratum est quod lineæ non componuntur ex punctis, neq; superficies ex lineis, neq; corpus ex superficiebus: sed puncta nō separentur ā linea, quia sunt eius vltima, neq; linea ā superficie, neq; superficies ā corpore: tunc animam impossibile est separari ā corpore. sed tamen possibile esset in punctis abstractio, si lineæ essent compositæ ex eis. quod est impossibile: vt declaratum est in Physicis.

Sexta rō
contra An
tiquos.

Septima
rō contra
Antiquos.

Animam ex subtilissimo corpore non componi.

Cap. 3.

Accidit autem sicut diximus, sic quidem idē dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus, sic autē, sicut Democritus moueri dicit ab anima, proprium inconueniens. Siquidem enim est anima in omni eo quod sentit corpore, necesse est in eodem duo esse corpora, si corpus aliquod anima. **C** Numerum autem dicentibus, in vno puncto, puncta multa, & oē corpus animam habere: nisi quidam numerus differens fiat, & alius ab his qui in corpore punctorum.

SOPH.

Accidit autem quemadmodum diximus ut partim idem dicant quod ii qui corpus quoddam subtilium partium ipsam statuunt: partim ut Democritus ab anima dicit moueri, peculiare absurdum. Nam si Anima est in qua, parte eius quod sentit, necesse est in eodem duo esse corpora, si anima corpus aliquod est. Iis autem qui numerum dicunt, in uno puncto, multa esse puncta, aut omne corpus animam habere, si non aliquis differens numerus accedit, atq; diuersus ā punctis iis quæ in corpore sunt.

Et contingit, sicut diximus aliquo modo vt sermo eorum sit si milis sermoni ponentis eam esse corpus subtilium partium: secundum autem alium modū, vt dicit Democritus in motu, propria

eis

De Anima

eis est impossibilitas. Quoniam, si anima est in toto corpore sensibili, necesse est ut duo corpora sint in eodem loco. si autem est aliquod corpus, necesse est dicentibus numerum. ut in eodem puncto sint multa puncta, ut oē corpus habeat animam: nisi contingat in re animalis, quæ differt à punctis existentibus in corporib⁹.

71 Et contingit aliquo modo dicentibus hunc sermonem impossibilitas contingens dicentibus animam esse corpus subtilium partium: & aliquo modo est propria eis et impossibilitas Democrito, accidens in hoc, quod posuit, quod cā motus est, quod sphaeræ, quæ sunt anima, mouentur ex se. non enim est distantia interponente quod cā motus animæ est corpus, quod est unitates motæ ex se, aut quod sphaeræ motæ ex se. D. incipit notificare in qua possibilitate conveniunt isti cum dicentibus animam esse corpus subtile, & dixit. Qm̄ si anima est in toto corpore sensibili, &c. i. & impossibilitas cōis est, quia necesse est dicentibus animam esse corpus ut duo corpora sint in eodē loco. quoniam fuit necessarium ut anima sit in toto corpore, quia corpus sensibile in oībus partibus suis. unde necesse est ut in oī parte eius sit aliqua pars animæ: & uniuersa anima sit in uniuerso corpore. & sic supponantur corpora, & penetrarentur ad inuicem, corpus, quod est anima, & corpus, in quo est. & sic necessario erunt duo corpora in eodem loco. Et est necesse dicentibus animam esse numerum ut in loco eiusdem puncti ex corpore sint multa puncta, distincta per intellectum. Et hoc est simile sermoni dicentis possibile esse multa corpora in eodem loco. qm̄ cum hoc, quod ponunt ea in eodem loco, si non posuerint ea esse distincta, ut declaratum est, continget eis ut puncta, quæ sunt anima, sint puncta ipsius corporis. & sic oē corpus erit alatum, si non conceperint quod in corpore sint alia puncta, diuersa à punctis, quæ sunt in anima. si hoc conceperint, continget eis ut multa puncta sint in loco unius puncti. & hoc est simile sermoni dicentis quod multa sunt corpora in eodē loco. & hoc est impossibile, contingens dicenti animam esse corpus subtilium partium.

Acciditq; animal moueri a numero, sicut & Democritum diximus ipsum mouere. Quid ē enim differre dicere sphaeras paruas, aut unitates magnas, aut omnino unitates ferri. utrobiq; enim est necesse moueri animal, in eo quod mouentur ipse.

SOPH. Accidit etiam, ut animal moueatur à numero, ut etiam Democritum diximus illud mouere. Quid enim interest, siue parue sphaera dicatur, siue unitates magnæ, aut deniq; unitates quæ ferantur? Nam utroq; modo, necesse est moueant animal, eo quod ipsa moueantur.

Et cōtingit eis ut animal non moueatur nisi à numero, sicut diximus de opinione Democriti. Nulla enim differentia est inter dicentes partes paruas, & dicentes quod unitates secundum quod sunt motæ, necesse est enim secundum utrunq; modum ut animal nō moueatur nisi illis motis.

Vult

A Vult hic declarare impossibilitatem propriam eis, & Democrito, & dixit. Et contingit eis, & c. i. & contingit eis in hoc, quod dicunt, quod animal non mouetur nisi ab unitatibus motis ex se, illud, quod contingit Democrito, cum dixit quod animal non mouetur, nisi ex sphaeris motis ex se. D. d. modum, secundum quem est similitudo inter utramque opinionem, & dixit. Nulla enim differentia, & c. i. nulla est differentia inter dicentem quod illud, quod mouet corpus, est paruum, aut unitates paruas, cum fuerit positum quod utrumque; non mouet corpus, nisi secundum quod mouetur: contingit. n. quod haec duo, scilicet unitates, & partes non mouent, nisi secundum quod mouentur ex se. & intendit, quod, cum ita sit, impossibilia coniungentia Democrito, coniungit etiam huic opinioni.

Complectentibus igitur in unum numerum & motum, haec quidem accidunt & multa alia huiusmodi: Non enim solum definitionem animae huiusmodi impossibile esse, sed & accidens. Manifestum autem si quis argumentauerit ex ratione hac animae red dere passiones & opera, ut cogitationes, sensus, laceritias, tristitias,

B & quaecumque alia huiusmodi: sicut enim diximus prius, neque diuinare facile est ex ipsis.

SOPH.

Ac iis quidem qui simul connexuerunt numerum & motum, & haec, & pleraque, id genus alia contingunt. neque enim solum fieri potest ut aliqua Anima definitio eiusmodi sit, verum ne quidem accidens. Quod perspicuum fuerit, si quis ex ratione hac affellus & muneris Anima aggrediatur describere, ut cogitationes, sensus, voluptates, dolores, ceteraque, generis eiusdem: Vt enim superius diximus, ne diuinare quidem ex ipsis facile est.

Congregantes igitur numerum, & motum in eodem habent etiam haec impossibilia, & alia multa similia eis. impossibile est enim ut sit definitio animae talis, neque accidens accidentium ei. Et hoc manifestum est, si aliquis voluerit perficere ex hoc actiones, & passiones animae, ut cogitationem, & sensum, & voluptatem, & tristitiam. hoc enim, sicut diximus superius, neque est facile, neque erit perfigmentum.

74 Dicit quod definientibus animam per numerum, & motum in simul accidunt haec impossibilia praedicta, & alia plurima. Et hoc manifestum est. nullus enim eorum potest dare causas actionum, & passionum in anima propter numerum: neque si finxerint, dicendo quod talis numerus facit sensum, & talis cogitationem, & talis voluptatem. Quoniam, si causae rerum diuersarum sunt diuersae: & causae istarum sunt unitates, & numeri: necesse est ut unitates, & numeri causae istorum diuersentur. Et sermo eius in hoc capitulo est palam.

Cum res diuersae sunt diuersae. Item supra. l. c. 5.

Tribus autem modis traditis secundum quos diffiniunt animam, Alij

De Anima

Alij quidem motium maximè enunciauerunt, in mouendo se ipsam. Alij autem corpus subtilissimum, aut in corporalisimum aliorum. Hæc autem quas dubitationes & subcōtrarietates habet, prætermissus fere. Relinquitur autem considerare, qualiter dicitur ex elementis ipsam esse, dicunt enim quatenus sentiat ea quæ sunt, & vnum quodq; cognoscat.

SOPH. Cum autem tres modi tradantur quibus definiunt Animam, partim illorum maxime motium asseruerunt, eo quod se ipsa moueat: partim corpus tenuissimarum partium, aut quod maxime inter cetera incorporeum est. quæ quas dubitationes repugnantesq; habeant, fere persequi sumus: Restat considerandum, quomodo dicitur ex elementis eam cōstare. dicunt. n. ut sentiat ea quæ sunt, & nūquidq; cognoscat.

Et, quia diximus tres modos definitionum animæ, quidam. n. iudicauerunt ipsam esse motam ex se: & quidam iudicauerunt ipsam esse corpus valde subtile, & valde remotum ab alijs corporibus. & nos iam visi sumus induxisse dubitationes, contingentes his duobus sermonibus. Remanet igitur quærere eam esse ex elementis: cūm dicatur hoc, quia sentimus entia, & cognoscimus vnum quodq; illorum.

75 Dicitq; Antiqui definiunt aīam tribus modis. Quorsū quidā est, quia mouetur ex se: & quidā, quia est corpus valde subtile, aut maxime remotum à natura corporea. quidā vero definiunt eam, quia est ex principijs, & elemētis: quia est, vt dicitur, distinguens, & cognoscens. Et, quia iam cōtradiximus opinioni eorum, qui definiunt eam per motum, & eorū, qui definiunt eam per corpus subtile, contradicēdum est modo opinioni eorum, qui dicunt eam esse ex elementis. Et debes scire quod, contradicō eius dicentibus eam esse corpus, collocatur sub contradicōne dicentis eā esse mouens, quia mouetur. Omnibus enim istis contingit dicere eam esse corpus, & indifferenter siue posuerint illud, quod mouetur ex se, sphaeras paruas, vt Democritus: aut vnitates, vt dicentes eam esse numerum se mouentem: aut corpus cōleste, vt in Timæo. & similiter collocantur in contradicōne addentes eam esse complexionem aut harmoniam, & vtr corpus compositum. Remanet igitur contradicere opinioni fingentium eā esse ex elementis propter cognitionem, & sensum.

Necessarium autem est accidere multa & impossibilia rationi. ponunt enim cognoscere simile simili, tanq; ac si animā res ponentes: non sunt autem hæc sola, multa vero & alia: magis autem fortassis infinita numero quæ sunt ex his.

SOPH. Cui quidem sententia multa eaq; impossibilia accidunt necesse est. Ponunt enim cognoscere simile simili, quasi animam res ipsas ponentes. Atqui

A *Atqui certè non hæc sola sunt, sed pleraq; etiam alia: immo innumera fortasse, quæ ex eis constant.*

Sed huic sermone contingunt plura impossibilia. Ponunt enim q̃ simile non cognoscitur nisi per suum simile: & quasi ponunt animam esse ista. Sed ista non sunt tantum hæc, sed plura alia. immo videtur q̃ ea, quæ ex istis sunt, sunt infinita.

76 Id est & iste sermo verificat̃ ad eos dicendo q̃ principia sunt ossa, quæ fiunt ex ipsis principiis: & principia non sunt ea, quæ fiunt ex principiis oibus modis: sed ea, quæ fiunt ex principiis, magis fiunt quàm principia: immo recte ṽt ut ea, quæ fiunt ex principiis, sunt infinita. Et, cū ea, quæ fiunt ex principiis oibus modis, alia vero aliquo modo fiunt ex principiis, non iuuantur in dicendo q̃ aīa est ex principiis: quā fm̃ q̃ est aliud, non est illic consimilitudo. & cū illic non fuerit consimilitudo, non erit cognitio: cū cognoscens non cognoscat, nisi per illam consimilitudinem, quam habet cum re cognita. Et, cū declarauit q̃ facta ex principiis non sunt eadē principia in formis, & essentiis, incepit declarare impossibilia, contingētia huic, quod dixit, q̃ nihil cognoscitur nisi per suum simile.

Prima rō
cōtra An-
ti uos de-
ficiētes
aiant ex
Principijs
p̃p̃ cogni-
tionem.

Ex quibus quidem igitur vnum quodq; horū, sit cognoscere animam & sentire: sed compositum non cognoscat, neq; sentiat, ut quid est Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem quodlibet aliud compositorum: non enim quolibet modo se habentia elementa horum vnumquodq; sed ratione quadam & compositione, quemadmodū dicit Empedocles os: terraq; humus coaptata in aniplis diffusionibus, duas ex octo partibus fortita est: aquæ luminis, quattuor autem vulcano: ossa autem alba facta sunt: Nihil igitur profectus elementa in anima esse, nisi rationes inerūt & compositio: cognoscat enim vnūquodq; simile, os autem aut hominem, nihil: nisi & hæc inerunt. hoc autem quod impossibile sit nihil oportet dicere. quis enim dubitabit, si inerit in aīa lapis aut hō: si sit autem bonum & non bonum, eodem modo & de alijs.

ΕΟΡΗ. *Ea igitur ex quibus est horum unumquodq;, esto, cognoscat anima & sentiat, at compositum quo cognoscat, aut sentiat: ut quid DEVS, aut homo, aut caro, aut os? similiter etiam quiduis aliud compositorū? neque enim eorum unumquodq; est elementa quous modo se habentia, sed ratione quadam & compositione, quemadmodū Empedocles dicit os?*

77 *Ass partes liquidi splendoris Dedula tellus*

78 *Ex octogeminas patulis fornacibus hausit:*

79 *Bis geminasque ignis: sunt ossa hinc alba creata.*

Nihil igitur prodest elementa esse in Anima, nisi & rationes insint, & compositio.

De Anima

Compositio: nam utrumquodque cognoscet sui simile: os autem vel hominem nihil, nisi & hæc insint: quod fieri non posse, nihil attinet dicere. Quis enim ambigat, an insit in Anima lapis aut homo? itémque bonum & non bonum? sic etiam in alijs.

Ponatur igitur quod anima cognoscat, & sentiat ea, ex quibus fit quidlibet: & tunc non cognoscit vniuersum, neque sentit. v.g. quid est Deus, & quod est homo, & quod est caro, & quod est os, & sicut alia composita. Esse. n. vniuscuiusque istorum non est ut elementa sint in quacunque dispo-
 „ sitione, sed si aliqua compositio & proportionem: sicut narrauit Empe-
 „ docles in generatione ossis. Dicit. n. quod terra magna, quæ est in va-
 „ sis ossis, quæ habet de pallore octauam partem, & de igne quatuor
 „ partes: & sic facta sunt ossa alba. Nihil enim prodest quod elementa
 sint in anima, nisi in eis sit proportio, & compositio. tunc enim co-
 „ gnoscet quodlibet per similitudinem, & non cognoscet os, neque
 hominem, nisi hæc duo fuerint in ea. Et iste sermo non indiget con-
 „ traditione. nullus enim existimat quod si anima sit lapis, aut homo,
 & similiter viuum, & non viuum.

77
 scda. rñ.

Dicit. Ponatur igitur quod anima, &c. i. ponatur opinio eorum quod anima cognoscit, & sentit elementa ex quibus componitur quidlibet, quod est ex elementis. contingit igitur eis ut non cognoscat vniuersum rei compositæ: & quod non cognoscat eius formam. forma. n. eius est supra elementa in composito. contingit igitur ut non cognoscat Deum, neque hominem, neque carnem, neque os. essentia enim non est elementum, neque ex elementis: & hoc necesse est in omnibus compositis. D. d. Esse. n. vniuscuiusque, &c. i. & essentia, & forma, re-
 rum necesse est ut sint supra additæ elementis: quia quodlibet ens compositum ex elementis componitur in aliqua proportionem terminata à compositione propria, per quam illud ens est, quod est. & hoc concedit Empedocles.

Essentia
 & formæ
 rerum sup-
 additæ sunt
 elementis. idē
 7. Me. cō.
 60. &c. 1.
 Me. c. 12.
 &c. 1. de ge-
 neratione
 84.

dat enim in generatione ossis proportionem & dicit quod ossa sunt alba, quia
 „ existit in eis ex terra, quæ appropriatur nigredini, & pallori octaua pars, &
 „ de igne, qui appropriatur albedini, quatuor partes. D. d. Nihil. n. prodest
 quod elementa sint in anima, &c. i. nihil. n. prodest in hoc, quod anima cognoscit for-
 „ mas, & essentias rerum, ut sit ex elementis: nisi cum hoc quod est ex elementis
 sint in ea proportionem, & compositionem, quæ appropriatur essentia rerum.
 „ tunc enim possibile est ut cognoscat quodlibet. D. d. & non cognoscet
 eos, neque hominem, nisi hæc duo fuerint in ea. i. necesse est, cum non
 „ cognoscat rem, nisi per similitudinem, ut non cognoscat os, neque homi-
 „ nem, nisi in ea sit compositio ossis, & hominis. D. d. Eriste sermo non in-
 „ diget, &c. i. & iste sermo est valde impossibilis. uultus enim dubitat utrum
 in anima sit lapis, aut non. & vniuersaliter nullus existimat quod in anima
 „ sit viuum. & non viuum, ita quod cognoscit viuum per viuum partem, quæ
 „ est in ea, & non viuum per non viuum.

Amplius

A Amplius autem cum multipliciter dicatur id quod est: significat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud quantitatem, aut qualitatem, aut & quoddam aliud diuiforum prædicamentorum: vtrum ex omnibus erit anima, aut non, sed non videntur communia omnium elementa esse: Si igitur quæcunq; substantiarum sunt, ex his solum, quomodo igitur cognoscet & aliorum vnunquodq; aut dicent vniuscuiusq; generis elementa esse & principia propria: ex quibus animam constare: erit ergo qualitas & quantitas, & substantia: sed impossibile est ex quantitatis elementis substantiam esse, & non quantitatem. Dicentibus itaq; ex omnibus, hæc & huiusmodi alia accidunt.

SOPH. Præterea verò cum ens multifariam dicatur (significat enim partim hoc aliquid, partim quantum, aut quale, aut aliud quidpiam explicatorum prædicamentorum) vtrum ex omnibus erit anima, an non? **B** atqui non videntur communia omnium esse elementa: num igitur ex his constat solis, quæ substantiarum sunt? quo nam ergo pacto categororum vnunquodque cognoscit? An dicent cuiusque generis esse elementa, & principia propria, atque ex eis animam constare? erit ergo & quantum, & quale, & substantia: atqui fieri non potest, ut ex quantitatis elementis substantia sit, & non quantitas. His igitur qui dicunt ex omnibus, hæc, & huiusmodi alia accidunt.

Et etiam, si ens dicitur pluribus modis (demonstrat enim hoc & quantum, & quale, & aliud prædicamentorum) vtrum anima sit ex omnibus eis? Sed non existimatur q̄ omnia habent elementa, & principia. Et vtrum non sint nisi ex elementis substantiæ tantum? Sed, si fuerit ita, quō cognoscit vnunquodq; illorum? Aut dicant q̄ quodlibet generum habet elementa, & principia propria, ex quibus constituitur. Anima igitur erit quale, & quantum, & substantia. Sed impossibile est vt ex elementis quanti sit substantia, & non quantum. Qui igitur dicunt quod est ex omnibus, contingunt eis hæc, & alia similia.

78 Cum declarauit impossibile contingens eis pp cognitionem formarum, cum formæ non sint elementum, neq; ex elementis, incæpit declarare q̄ contingunt eis alia impossibilia, licet concedant q̄ cognoscit composita pp sua principia, i. quia est ex principiis eorum. Et d. Et etiam si ens, &c. i. & etiam quō possunt dicere q̄ alia cognoscit res pp sua principia? **Tertia rō.** Ens n. quāq; demonstrat hoc, quāq; alia nouem prædicamenta: & sic querendum est vtrum anima cognoscat quodlibet istorum generum, quia est ex principiis osum eorum, si oia habent principia: aut ex principiis quorundam,

De Anima

Impossibi
le ē vt ſha
ſit eſſe
alioꝝ p̄di
camētoꝝ.
Vide opp.
12. Me. cō.
22. Vide
cōtr. Zim.

rundam, ſi nō oſa habent principia. D. d. Sed non exiſtimatur. i. ſed, ſi poſuerit eam eſſe ex principiis quorundam, quærendum eſt ab eis vtrū aīa ſit ex principiis ſubſtantiaꝝ tantum: cū hoc prædicamentum inter oſa exiſtimecur habere tantum principia, dicitur eis quō cognofcit aīa vnū quodq; illorum prædicamentorum? D. d. Aut dicant q̄ quodlibet generum, &c. i. aut cogentur ad primam diuiſionē: & eſt q̄ quodlibet decem prædicamentorum habet propria principia: & q̄ aīa non cognofcit ea, niſi quia ſunt ex ſuis principiis. Contingit eiſ ex hac poſitione aliud impoſſibile: & eſt q̄ aīa quædam parte eſt ſubſtantia, & quædam parsquale, & quædam quantum: cū impoſſibile eſt vt ſubſtantia ſit elementum aliorū prædicamentorum, principia. n. non ſubſtantiaꝝ, ſunt non ſubſtantiaꝝ. D. d. Qui igitur dicunt q̄ eſt ex oibꝝ, &c. i. dicentibus igit aīam eſſe ex oibꝝ principiis rerū contingunt hæc impoſſibilia p̄dicta, & alia ſimilia.

Inconueniens autem eſt dicere quidem impaſſibile eſſe ſimile à ſimili, ſentire autem ſimile ſimile, & cognofcere ſimile ſimili: ſentire autem pati aliquid & moueri ponunt: ſimiliter autem & cognofcere & intelligere. Multas autem difficultates & dubitationes habente ipſo dicere ſicut Empedocles, q̄ corporeis elementis ſingula cognofcuntur, & ad ſimile, teſtatur quod nunc dictū eſt. quæcunq; enim inſunt in animalium corporibus ſimpliciter terra, v. oſſa, nerui, pili, nihil ſentire videntur: quare neque ſimilia, & tamen conueniret.

POPH. *Absurdum eſt etiam dicere ſimile quidem non pati à ſimili: ſimile uerò ſentire ſimile, & cognofcere ſimile ſimili: et tamen illud ſentire, pati quoddam & moueri ſtatuunt: itemq; intelligere, & cognofcere. Cum autem multe dubitationes ac difficultates oriantur, ſi quis ut Empedocles dicat corporeis elementis ſingula cognofci, & ad ſimile, fidem facit quod nunc dictum eſt: quæcunq; enim inſunt in animalium corporibus, quæ ſimpliciter terra ſunt, ut oſſa, ut nerui, ut pili, nihil videntur ſentire: quamobrem nec ſimilia: & tamē oporteret.*

Et improbabile eſt etiam dicere quod ſimile non patitur à ſuo ſimili: & q̄ ſimile ſentire ſuum ſimile, & q̄ ſimile cognofcit ſuum ſimile: opinando q̄ ſentire eſt pati, & moueri, & ſimiliter diſtinguere, & intelligere. Et teſtatur q̄ ſermo, quē dixit Empedocles, q̄ vnaquæq; rerum non cognofcit corporalia elementa, niſi ſua ſimilitudinem, eſt multarum dubitationum. & hoc, qd̄ dicemus in hoc loco, & eſt quod corpora animalium, quibus exiſtit ſimplex terra, vt oſſa, vt videtur, nihil ſentiunt, non ſentiunt igit neq; ſimilia: licet hoc ſit neceſſarium.

79
Quarta 16 Cum dedit impoſſibilia contingentia huic opinioni, incōp̄it contradicere

- A** dicere propositioni, sup qua fundatur hæc opinio, (propositioni dicenti q simile non comprehenditur, nisi per suū simile, & d. Et improbable est ēt dicere, &c. i. & improbable est hoc, quod Antiqui opinant, q sise non patitur a suo sifi, & q passiuū non est nisi contrariū a suo contrario. & opinant cum hoc q cognoscere, & sentire fiunt per sise, tñ cognoscere, & distinguere sunt pati, & moueri. Et intendit per hoc q illud, quod consequtur hanc opinionē, est contrarium primæ. Hoc n. quod ponunt q sentire, & intelligere fiunt per sise, & q sunt pati, coget eos ad dicendū q simile patitur a suo simili: quod non cōcedunt, quia iā posuerūt sise pati a suo simili: & in se ēt impossibile est. D. d. Et testatur q sermo, quem d. Empedocles, &c. i. & testat q sermo, quē Empedocles d. (q vnusquisque non cognoscit generalia corporalia elementa, nisi fm similitudinem. i. quod nos non cognoscimus terram, nisi per illud, quod est in nobis de terra, & aquā per aquam, & aerem per aerē, & ignem per ignē, est falsus. Et hæc est multitudo dubitationum contingentium illi in hoc loco. Illud n. quod in corporibus animalium magis vicinatur terræ simplici, nihil sentit. & tamen ossa non sentiunt terram: licet in eis dominetur terra. simile ergo nō sentit simile. Et hoc intendit cū d. non sentiunt igitur neq; similia. D. d. licet hoc sit necessariū. i. q simile debet sentire suum simile. tū enim necesse fariū esset vt ossa sentirent terram, sed videntur carere omni sensu.
- B**

Amplius autem, vnumquodq principiorum ignorantia plurium quā intelligētia existet. cognoscet quidem enim vnum, quodlibet: multa autem ignorabit, omnia enim alia. accidit autē & Empedocli insipientissimum esse Deum. solus enim elementorum vnum non cognoscet, discordiā: Mortalia autem, omnia: ex omnibus enim vnumquodq est.

- SOTH.** *Præterea unicuique principiorum plus ignorantis, quā cognitionis inest. Vñquodq enim vnum cognoscet, pleraq; uero ignorabit: si quidem cetera omnia. Accidit etiam Empedocli DEVM esse insipientissimum: solus enim hoc unum elementorum non cognoscet, nempe discordiam: mortalia uero, res omnes: ex omnibus n. constat unūquodq.*
- C**

Et etiam vnumquodq principiorū magis ignorat, quā sciat. vnumquodq enim eorum vnum tantum agnoscit, & plura ignorat. Et contingit Empedocli attribuere Deum maximæ ignorantie. ipse n. solus nescit de elementis hoc vnicum. (litē: animal vero mortale scit ea omnia. omne n. animal fit ex omnibus illis.

- 20** Et etiam contingit eis impossibilia vniuersalia, s vt quodlibet etiam principiorum magis ignoret, quā sciat vnumquodq; enim principiorum eorum non scit apud eos, nisi ex quibus componitur: & sunt ea, quibus assimilatur. D. d. Et contingit Empedocli attribuere, &c. i. & contingit Empedocli aliud impossibile proprium, (q Deus apud ipsum sit in fi
- Quinta rō.
Sexta rō.

De Anim. cū cō. Auer.

F ne

De Anima

ne ignorantia: ita quod animal mortale est scientius ipso. contingit enim secundum suum sermonem, ut non sciat de elementis, quae sunt apud ipsum sex, nisi quinque tantum, scilicet quatuor elementa, & amicitiam, & quod nesciat litem. animal autem mortale scit sex, quia apud ipsum componitur ex omnibus. Et opinatur quod Deus componitur ex quinque tantum. id est non ex litem. contingit igitur ei ut nesciat litem: quapropter animal mortale erit scientius eo. Et Diogenes Empedocles opinatur esse compositos ex quatuor elementis, sunt orbis. opinatur enim orbis esse Deos, & compositos ex quatuor elementis, & amicitia. Et ideo reputabat Deum esse immortalem. litem enim est causa corruptionis. licet iam narrauerit quod ipse iam opinatur mundum, quod iam corrumpebatur, & iam generabatur. sed forte non opinabatur hoc, nisi in eis, quae sunt sub sphaera, quamuis ipse videtur hoc opinari in omnibus partibus mundi.

Omnino autem propter quam causam, non omnia habent animam quae sunt: quoniam omne, aut elementum, aut ex elemento aut vno, aut pluribus, aut omnibus: necesse est enim vnum aliquod cognoscere, aut quaedam, aut omnia.

SOPH.

Denique cur non omnia quae sunt habent animam, cum quodam aut elementum sit, aut ex elemento uno, aut pluribus, aut omnibus? Necesse est enim unumquidpiam cognoscere, aut nonnulla, aut omnia.

Et vniuer saliter, quare non omnia habent animam: cum omnia aut sint elementum, aut ex elemento vno, aut ex pluribus, aut ex omnibus: oportet, nescire aut vnum, aut quaedam, aut omnia.

81
Septima
ratio.

Et vniuer saliter necesse est eis dare causam, quare non omnia habent animam comprehendentem. contingit. n. eis ut omnia sint comprehensiu. quoniam, si principia, & elementa sunt cognoscencia: & omne ens aut est ex elemento, aut elementum. necesse est ut omnia sciant. Oportet enim ut omne sciat, aut vnum eorum, si fuerit elementum, aut ex vno elemento. quoniam tunc non sciet, nisi illud, quod componitur ex illo elemento: aut ut sciat plura, si componitur ex pluribus: aut, si componitur ex omnibus, omnia. & hoc intendebat, cum d. oportet enim scire aut vnum, aut quaedam, aut omnia.

Dubitabit autem aliquis, & quid est vnum faciens ipsa: materia enim comparantur elementa. Maxime enim proprium est illud continens quodcumque est: anima autem aliquid melius esse & antiquius impossibile est: impossibile autem adhuc intellectu. Rationabilissimum enim hunc esse nobilissimum & diuinum secundum naturam. Elementa autem dicunt esse prima entium.

SOPH.

Quaerit praeterea quispiam, quid nam sit quod ea unum efficiat? materia enim similia sunt elementa: Potissimum enim est id quod continet, quidquid id tandem sit. at anima aliquid esse potius aut dominans, impossibile est: longe etiam impossibilius intellectu. Maxime nam rationi

A rationi consentaneum est cum longissime antecedere, & natura esse potiore, & tamen elementa dicunt prima entium esse.

Et debet homo dubitare illud, quod dedit iltis esse. elementa enim assimilantur materiz. Illud enim, qđ agit, dicitur valde nobile. impossibile est igitur vt aliquid sit nobilius, & principalius quā anima. & magis impossibile est vt aliquid præcedat intellectū. necesse est. n. vt iste sit pcedēs naturæ ipsum, quod per eū acquirit nobilitatem suam. elementa autē sunt principia entiu.

B Et debet homo quæzere p quid sunt elementa, s. forma. elementa. n. videntur assimilari materiz. sed manifestū est qđ aliud nobilius eis ligat, & congregat ea in composito: & est illud, quod est in eis quasi forma, & finis. Octauarō

D. incipit declarare quod hoc necesse est esse aīam & maxime intellectū, & d. Illud. n. quod agit, dī valde nobile & c. i. & illud, quod vī ē nobilius elementis, necesse est vt sit aīa. oē. n. quod dī esse nobilius aliquo, minus est dignum nobilitate quā aīa. aīa igitur præcedit oīa elementa causalitate, & nobilitate: elementa autē tpe. Illud, qđ agit, est valde nobile. Idē. 3. de Aīa. t. cō. 19.

B D. d. & magis est impossibile vt aliquid præcedat intellectū. i. si anima esset ex elementis, tūc præcederent eam elemēta nobilitate, & causalitate: quod est impossibile. & magis impossibile est opinari qđ aliquid elementorum præcedat intellectū secundum nobilitatem, & fm causam finalem. Aīa præcedit eīa nobilitate, & calitate: eīa autē tpe.

D. dedit rōnem super hoc, & d. necesse est. n. vt iste sit, & c. i. necesse est enim vt intellectus præcedat in esse omnia attributa sibi, & quæ ab eo acquirunt nobilitatem, vt elementa. Aīa, & intellectus sunt principia entiu fm finē, & formā: eīa autē fm materiam.

D. d. elementa autem sunt principia entium. i. & valde differunt. anima enim & intellectus sunt principia entium secundum finem & formam. elementa autem secundum materiam.

Omnes autem & qui ex eo qđ sentit & cognoscit anima quæ sunt, ex elementis dicunt ipsam, & qui maxime motiuum, non de omni dicunt anima: neq; enim sensitiua omnia, motiua, videntur enim esse quædā animaliu, manentia fm locū: & tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal. Similiter autē & quicunq; intellectiuū & sensitiuū faciunt ex elementis. videntur. n. plantæ viuere non participantes loci mutatione, neq; sensu: & animaliu multa intelligentiam non habere.

SOPH. Omnes autē, tum qđ qui eō quod cognoscat & sentiat ea quæ sunt, ex elementis eam consistere dicunt: tum qui maxime motiuum eam esse censent, non de omni loquuntur Anima: Neq; enim in omnibus qđ sentiunt, motus est: Apparet enim esse nonnulla animalia, quæ in eodem loco semper manent. Atqui hoc solo motu anima mouere animal videtur: Similiter etiam quicunq; intellectum, & sensitiuum ex elementis faciunt: nam & plantæ videntur viuere, cum tamen nec latinus, nec

De Anima

sensus participes sint: necnon aīalium complurā rōnem non habere. D

Et omnes facientes animam ex elementis per cognitionem, & sensum, & per motum non loquuntur de oīaīa. Non.n. videmus oīa sensibilia moueri, cū quēdā aīalia videantur permanentia in eodē loco: licet videatur q̄ illo solo motu mouet aīa aīalia. Et sūt etiam est dispositio ponentium intellectum, & virtutem sensus ex elementis. plantæ enim videntur viuere: sed nullam habent portionem de motu locali. & plura animalia etiam non intelligunt.

83 Dicit & omnes ponentes substantiam aīæ ex elementis, quia cognoscit
Nona rō. & quia mouet ex se, non loquuntur de substantia aīæ, nisi particulariter, nō vīr: sicut debet facere ille, qui vult naturaliter loqui de ea. D. inceptit declarare hoc, & d. Non.n. videmus omnia sensibilia moueri. i. & definitio eorum, qui definiērūt eam per motum, est diminuta. multa.n. sensibilia, & aīata nō mouentur in loco, vt spongia maris: quamuis iste motus apud eos proprius est aīæ. & si ita esset, oē aīatum moueretur in loco. Error igitur accidit eis, qui existimant q̄ iste motus est proprius animæ sensibili. Et, cū narravit diminutionem contingentem definiētibz animam per motum, inceptit declarare diminutionem accidentem ponenti buseam ex elementis per cognitionem, & dicit. Et similiter etiam est dispositio ponentium intellectum, & c. id est, & similiter est deponētibus intellectum, & substantiam animæ ex elementis, quia cognoscit plantæ.n. videntur habere vitam, & non sensum, neque motum in loco. & videmus q̄ multa animalia sensibilia non intelligunt. Et, si ita esset, necesse esset, vt omne viuū esset sensibile: & omne sensibile esset intelligens, sicut opinabatur plures Antiqui. sed non est ita. omnes enim definiētes substantiam animæ per cognitionem, aut motum, non incedunt via ducenti ad cognitionem substantiæ animæ.

Si autem aliquis & hæc segregauerit, posueritq; intellectū partem aliquam animæ. Similiter autem & sensitiuū, neq; vtiq; sic dicet de omni anima, neq; de tota vel vna: Hæc autem sustinuit & quæ est in orphicis vocatis carminibus ratio. Dicit enim animā ex toto ingredi, respirantium, quæ fertur à ventis: non possibile itaq; plantis hoc accidere, neq; animalium quibusdam, siquidem non omnia respirant.

Si autem aliquis & hæc segregauerit, posueritq; intellectū partem aliquam animæ. Similiter autem & sensitiuū, neq; vtiq; sic dicet de omni anima, neq; de tota vel vna: Hæc autem sustinuit & quæ est in orphicis vocatis carminibus ratio. Dicit enim animā ex toto ingredi, respirantium, quæ fertur à ventis: non possibile itaq; plantis hoc accidere, neq; animalium quibusdam, siquidem non omnia respirant.

SOPH. Quod si quis hæc quoq; concesserit, posueritq; intellectum partem aliquam animæ, itemq; sensitiuum, ne sic quidem dicent uniuersè de omni Anima: immo ne de una quidē tota. Hoc etiam ipsum accidit ei sententiæ, quæ circumfertur in Orphicis carminibus. Dicit enim animam ex uniuerso ingredi, cum spiritum trahimus, delatam à ventis: quæ res nec plantis, nec animalium quibusdam contingere potest, si quidem non omnia spirant: Quod tamen fugit eos qui ita existimant.

Et,

A Et, si homo concesserit ista, & posuerit q̄ intellectus est aliqua pars animæ, & similiter etiam virtus sensus, tamen neq̄ cum hoc locuti sunt vniuersaliter de omni anima, neq̄ de vna anima vniuersaliter. Et similiter accidit in sermone, qui dicitur inueniri in versibus attributis Archoim. dicit enim q̄ anima intrat intus à toto apud anhelitum: quia venti deferunt eam. Hoc igitur non accidit plantis, neq̄ in quibusdam animalibus: cum non omne animal sit habens anhelitum.

34 Dicit. Et, si hō concesserit eis q̄ omne aīal est intelligens, & posuerit q̄ virtus intellectus, & sensus sit iīde, tñ cum hoc etiam nō erunt locuti de oī anima. Qui enim locutus est de ea per cognitionem, nō loquitur de aīa non cognoscenti: qui autem per motum, non loquitur de anima nō mota. & cum hoc sermo amborum non est in eadem aīa. natura enim animę motę alia est à natura cognoscentis. Isti igitur non loquuntur de anima vtr, & etiā cum hoc quidam eorum loquuntur de vno modo aīę, & quidam de alio modo. D. d. Et sīst accidit, & c. id est & hoc idem accidit Archoim, sī q̄ loquit de aīa particulari, & existimat loqui de aīa vtr, singēs q̄ natura aīę est illud, quod intrat corpus à toto continenti apud anhelitum. Iste enim non loquitur de omni anima, quia plantę habent animā, tñ non habent anhelitum, & similiter plura animalia. anhelans enim est animal ambulans sanguinem habens, vt dictum est in Animalibus.

Decima
rō.

Anhelans
ē aīal ani-
bulis, san-
guinē ha-
bens.

Hoc autem latuit sic opinantes. si vero ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus. sufficiens enim est altera pars contrarietatis, se ipsam diiudicare & oppositam. Recto. n. & ipsum & obliquum cognoscimus. Iudex. n. vtrorūq̄ canon est. Obliquum autem neq̄ sui ipsius, neq̄ recti.

80 PH.

Ceterū si ex elementis animam facere oportet, non est opus ex omnibus sufficit. n. altera pars contrarietatis, ad se ipsam diiudicandā, & oppositam: recto enim tum hoc ipsum, tum obliquum cognoscimus: norma enim utriusq̄ iudex est: obliquum vero, nec sui, nec recti.

Et ignorauerunt existimantes hoc. s. ponentes aīam ex elementis, s. q̄ non de necessitate debent ponere eam ex omnibus eis. Sufficit. n. vnum contrariorū in iudicando super ipsum, & super suū oppositum. per rectum. n. scimus rectū, & curuum. regula. n. iudicat vtrumq̄ per suam rectitudinem. per curuum autē non scimus, neq̄ ipsum in se, neq̄ rectum.

35 Et, cum ignorauerunt qm̄ non indigebant ponere aīam ex oībus contrarietatibus existentibus in elementis. Sufficiebat enim eis ponere eā ex altero duorum cōtrariorū, s. ex alio, quod est quasi habitus qdam, & forma. tale enim contrarium sufficit in iudicando super se, & super suum op-

F iij positum.

De Anima

positum. scimus enim lineam rectam per regulam rectam, in eo q̄ est recta, similiter curuam. sed per curuam non scimus neq; ipsam, neq; rectā. Et causa in hoc est, quia non debemus iudicare per contrarium, quod est primum, super contrarium, quod est secundum.

Et in toto autem quidam misceri ipsam dicunt. unde fortassis & Thales opinatus est omnia esse plena dñs. hoc autē habet quasdam dubitationes. propter quā. n. causam in aere aut in igne anima cū sit, non facit animal, in mixtis autem: & hoc in his melior esse putata. Queret. n. utriq; aliquis, quam ob causam quē in aere anima, ea quē in animalibus melior & immortalior.

SOPH.

Sunt etiam qui in universo mixtam esse eam dicant: quocirca forte etiam Thales cuncta esse plena Deorum putauit. De quo quaestiones oriuntur nonnullae. Cur enim in Aere aut in Igne sine sit anima, non facit Animal, sed in mixtis? idq; cum praestantior in eis esse uideatur? Querat praeterea quispiam, cur Anima quae est in aere, ea quae est in animalibus praestantior est & immortalior?

Et dixerunt quidam q̄ aīa est in toto. & forte ex hoc loco existimauit Milesius q̄ omnia sunt plena Deo. Sed in hoc loco est dubitatio. Querendum est. n. cū anima existat in aere, & igne, quare non facit animalia, & facit hoc in mixto: licet sit existimatum q̄ anima, quae est in istis, sit nobilior. Etiam debet homo respondere, quare anima, quae est in aere, est melior anima, quae est in animalibus, & magis immortalis.

86
Rō cōtra
Thaletem

Intendit ut mihi vī q̄ quidam dixerunt q̄ aīa existit in toto. i. in elementis, & in compositis. & ex hoc existimauit Milesius q̄ oīa sunt plena Deo. D. d. Querendū est. n. & c. i. & prima dubitationum contingentū huic opinioni est, quare aīa, in quantum est in aere, & ē in igne, non facit aīalia in eis. i. quare hāc corpora simplicia non sunt sensibilia, & comprehensibilia. qm̄, cū aīa eādem proportionem habeat ad elementum, & ad compositum, necesse est ut, si alterum eorum fuerit animatū, ut alterum etiam sit animatum. D. d. licet sit existimatum q̄ aīa, quae est, & c. i. licet existimatum sit q̄ aīa, quae est in elementis, magis digna est. ut faciat elementa esse animata. existimabitur igitur esse nobilior anima, quae est in mixto ex elementis. D. dedit quaestionem secundam, & d. Etiam debet homo respondere, quare aīa, quae est in aere, & c. i. & contingit homini opinanti hanc opinionem respondere querenti quā de cā aīa, quae est in elementis, est nobilior anima, quae est in animalibus. anima enim quae est in elementis, est non mortalis apud eos: & quae est in aīalibus, ē mortalis.

Accidit autē utrobiq; inconueniens & irrationabile. & namq; animal dicere ignem aut aerem, magis irrationabilium est; & nō dicere animalia cum anima insit, inconueniens est.

Accidit

A *Accidit autem utrinque, absurdum quiddam, et alienum à ratione: etenim dicere ignem vel aerem esse animal, à ratione discrepat: nec dicere animalia, cum anima insit, absurdum est.*

Et contingit utriusque sermoni improbabile, & irrationabile. dicere. n. q. ignis, & aer sunt animalia, est simile sermoni stulto. & etiā non dicere ea esse animalia, & dicere ea habere animā est improbabile.

87 Cū declarauerit q. contingit dicentibus q. in elementis est anima ut elementa sunt animata, dicit. Et contingit utriusque sermoni, & c. id est hoc, q. ponunt, quod elementa sunt animata: aut hoc, quod ponunt, q. elementa habent animam, & nō sunt animata. dicere enim q. ignis, & aer sunt animata, simile est sermoni stultorum. & dicere etiam q. habent animam, & non sunt animata, est valde improbabile: quia nulla differentia erit inter animam esse in animato, aut non esse.

Opinari autem videntur animam esse in his: quoniam totum partibus simile speciei. quare necessarium ipsis dicere & animam similis speciei partibus esse, si propter intercipi aliquid continetur in animalibus, animata animalia fiunt. si autem aer quidem describitur similis speciei, anima autem dissimilis partis, hoc quidē aliquid ipsius existet, videlicet, aliud aut nō existet. necesse est igitur ipsam similis partis esse: aut non inesse in qualibet parte omnibus. Manifestum igitur ex dictis, q. neque cognoscere inest animæ propter id quod est ex elementis, neque moueri ipsam bene neque vere dī.

SOPH. Existimasse autem videntur Animam his inesse, quoniam totum, atque partes eiusdem sunt speciei, quare fateri compelluntur animam ac partes eiusdem esse speciei, si eo quod in animalibus intercipiatur aliquid ambientis animata animalia fiāt. quod si Aer quidem descriptus eiusdem est speciei, anima autem dissimilium partium, pari quādam eius inerit. si quādam non inerit. Necesse ergo est ipsam aut similitudinem esse partium, aut non inesse in qualibet totius parte. Perspicuum igitur ex dictis est, cognoscere, non ideo inesse Animam, quod consistet ex elementis. nec eam moueri, recte ac uerē dici.

Et videtur existimare q. anima existat in istis, quia forma vniuersi, si eorū est, sicut forma partium. Oportet igitur eos dicere q. forma animæ etiam est sicut forma partium eius: cū animal non sit habens animam, nisi cū in eo concluditur aliquid de aere continenti. Si igitur aer, cū separatur, est similis formæ, & anima, cū separatur, non est consimilium partium: manifestum est q. aliquid eius erit ens, & aliquid non ens. Necesse est igitur ut sit consimilium partium, aut non existet in qualibet parte totius. Quoniam

F iiij autem

De Anima

autem neq; cognoscere existit in anima, quia est ex elementis: neq; moveri dicitur recte, manifestum est.

38 Cum numeravit impossibilia contingentia huic opinioni, dedit causam, ex qua existimarunt elementa esse animata, & destruxit eam, & d. Et videntur existimare, &c. i. & videntur opinari qd anima est in elementis: quia unum iudicium habet totum, & pars in recipiendo animam. D. d. Oportet igitur eos dicere, &c. i. sed, cum posuerint quod idem iudicium habet totum & pars elementorum in recipiendo animam, oportet eos ponere qd natura animae vhs, & forma eius est sicut forma partium, s. qd iudicium vhs in sua natura, & particularis idem est. Et declaravit hoc, cum dedit causam, propter quam opinati sunt qd pars elementorum est animata, & qd propter hoc debet esse totum animatum, & d. cum animal non sit habens animam, &c. i. & opinati sunt, quod pars elementorum est animata, quia viderunt quod animal non sit animatum, nisi qm in corpus intraverit apud anhelitum aliquid aeris continentis: & ideo opinantur quod ista pars aeris, quae est in corpore animalium, est animata. Et, quia natura partis est talis necesse est ut natura totius sit talis. Et ordo verborum debet esse talis. & vñ existimare quod anima existat in istis. i. in elementis. s. quod forma totius, & partis est idem: sed pars est animata: opinantur. n. quod animal non sit animatum nisi per aerem, qui concluditur in eo: ideo oportet eos dicere quod forma animae vhs est sicut forma particularis. i. qd natura animae vniuersalis, quae est in elementis, & particularis, quae est in animalibus, est eadem. Et, cum narrauit hoc, incipit declarare modum, secundum quem contingit eis, & d. Si igitur aer, cum separatur, &c. i. si igitur aer, cum diuiditur, est consimilis formae, s. qd natura partis, & totius est eadem: & anima, quae est in elementis, cum diuiditur per divisionem elementorum, non est consimilium partium: quoniam illud, quod existit ex ea in parte, s. in animalibus, est mortale, & quod existit ex ea in toto, est non mortale: manifestum est quod pars, quae existit ex ea in toto, alia est ab ea, quae existit in parte. ergo necesse est, aut ut in anima, quae est in toto, sit similis animae, quae est in parte, si posuerimus quod totum, & pars habent idem iudicium in recipiendo animam aut, ut posuimus qd iudicium totius, & partis in recipiendo animam non est idem: & illud, quod sequitur ponere eorum. s. quod anima, quae est in toto, est nobilior ea, quae est in parte. Et hoc posito, destruitur argumentum eorum per hoc, qd anima existit in toto, quia existit in parte. qm, cum natura animae fuerit diuersa, diuersabitur etiam natura recipientis. unde necesse est, sicut d. ut non quaelibet pars eius recipiat animam mortalem, sed partes proprias. iudicium igitur totius, & partis non est idem. Er debes scire quod hoc contingit necessario dicentibus elementa esse non animata: & quod est ex eis in animalibus est animatum, scilicet contingit eis dare causam; propter quam fuit ita, sicut contingit hoc dicentibus elementa animata, sed per animam nobiliorem anima existenti in animalibus. Sed causa data a dicentibus elementa esse non animata non potest esse data a dicentibus ea esse

Ratio Thaletis.

Iudicium vhs in sua natura, & particularis idem est. vide. 4. ph. c. 37. & 48. & 1. h. c. 6. 9 & 1. Caeli 17.

Impugnatio rationis Thaletis.

documentum.

A esse animata, s. mixtio, & complexio. & ideo visum est nobis q̄ ponentib' primas perfectiones animæ esse factas à mixtione, & complexione, non à causa extrinseca, contingit q̄ elementa sint animata per animam æqualem animæ existenti in animalibus, & Alexan. videtur hoc opinari in primis perfectionibus animæ, & contra Arist. & cōtra ipsam veritatem. & in nullo differunt in hoc primæ perfectiones, & ultimæ. & ideo videmus q̄ ista opinio similis est opinioni dicentium casum esse, & negantium causam agentem. D. d. fm rememorationem summam eorum, quæ prædixit, & d. Quoniam autem neq; cognoscere, & c. idest manifestum est igitur ex hoc, quod diximus, q̄ non est necesse vt sit ex elementis pp hoc, quod cognoscit, & sentit: neq; et hoc, quod dicitur, q̄ mouet se, est verum.

Respondeo
sicut cōtra
Alex. 3. de
Aia cō. 30.

Nonnullæ proponuntur difficultates de ipsius Animæ unitate,
ac partibilitate. Cap. 7.

Quoniam autem cognoscere inest animæ, & sentire, & opinari: adhuc concupiscere, & deliberare, & omnino appetitus: fit autem & fm locum motus ab anima in animalibus: adhuc autem augmentum & status & decrementum: vtrū toti animæ vnumquodq; horū inest, & omni inrelligimus & sentimus, & aliorum vnumquodq; facimus & patimur, aut partibus alteris altera: & viuere igitur vtrum in aliquo horum sit vno, aut in pluribus, aut in omnibus: aut aliqua alia causa?

SOPH. Quoniam autem anima est cognoscere, & sentire, & opinari: ad hæc cupere, et deliberare, & omnino appetitus: fit q̄, præterea motus loci animalibus ab anima, itemq; auctio, & status, & diminutio: vtrū toti animæ horum vnumquodq; inest, & tota ipsa intelligimus & sentimus, & aliorum vnumquodq; agimus & patimur, an partibus alijs alia? iam vero viuere vtrum in aliquo horum est, an in pluribus, an in omnibus? an etiam alia quedam causa est?

Et, quia anima habet cognoscere, & sentire, & existimare: & et appetere, & velle, & vtr̄ modos desiderij: & etiam anima habet per animam motum in loco: & etiam augmentum, & complementum, & diminutionem, vtrum vnumquodq; istorū est totius animæ, & per ipsam totam intelligit, & sentit, & mouet, & facit alios motus, & actiones, & passionibus: aut non agit, & patitur, nisi p virutes diuersas, & membra diuersa, & actiones, & passionibus diuersas. Et vtrum vita est in vna istarum, aut in pluribus vna, aut in omnibus, aut habeat aliam causam.

89 Cū contradixit sermonibus Antiquorum de anima, incēpit hic declarare q̄ primo considerandum est de anima, & de numero actionum eius

De Anima

eius diuersarum in genere : deinde verum omnes proveniant ab una virtute, ab anima, aut agit vnamquaque actionem eius diuersarum in genere per virtutes diuersas, aut secundum definitionem & subiectum, aut secundum definitionem tantum. Er d. Et, quia anima, &c. i. &, quia anima habet quinque actiones, aut passiones diuersas in genere. Quarum una est scire, & existimare: Secunda sentire: Tertia desiderare, & velle: Quarta moveri in loco: Quinta augeri, & minui, & nutrir: vtrum quolibet istarum actionum diuersarum in genere sit totus anima, ita quod per eandem naturam intelligit, & sentit, & mouetur in loco, & desiderat, & nutritur, & vniuersaliter agit, & patitur vnoquoque illorum motuum : aut non agit, aut patitur vnoquoque eorum, nisi per virtutes diuersas, & membra diuersa, & membra communia eis* conuenientia. Hæc igitur est opinio Aristoteli. non enim opinatur quod facit diuersas actiones per virtutes diuersas, & vnica membra tantum: nec etiam per virtutes diuersas, & membra diuersa tantum: sed opinatur quod faciat per virtutes diuersas, & membra vnica, scilicet principalia, & membra diuersa. & hoc intendebat, cum d. per virtutes diuersas, & membra diuersa, i. cum hoc, quod agit cum membris conuenientibus. quoniam, si sic non intelligeretur, erit idem cum sermone Platonis. D. d. Et vtrum vita est in vna istarum, &c. i. & perscrutandum est cum hoc, vtrum illud, quod dicitur vita, est in vna aliqua istarum virtutum quinque, aut in pluribus vna, aut in omnibus.

* 1. l. confamilia.
Opio Aristoteli. de pluralitate aliarum. vide et infra. c. 92.

Vide et c. 7. de opinione Platonis, & in c. 6. seq.

Dicunt itaque quidam partibilem ipsam: & alio quidem intelligere, alio autem concupiscere. Quid igitur continet animam si partibilis est apta nata: non enim vti quod corpus: videtur enim contrarium magis, anima corpus continere: egrediente enim spirat & marcescit.

SOPH. Equidem sunt qui eam asserant esse partibilem, atque alia parte intelligere, alia cupere. ergo quid tandem est quod animam contineat, si partibilis est? profecto non corpus: videtur enim contra potius anima corpus continere: egressa enim ea, euanescent putrescit.

Et quidam dicunt quod anima est diuisibilis, & quod ipsa intelligit per hoc, & desiderat per aliud. Quid igitur continuat animam, si naturaliter est diuisibilis: Hoc enim non est corpus. existimandum est enim contrarium, scilicet quod anima continet corpus. & hoc demonstratur, quia, cum exierit ab eo, putrescit.

90 Innuit Platonem, qui opinatur quod anima essentialiter diuiditur in corpore finit diuisiones membrorum, quibus agit suas actiones diuersas, & quod non communicantur in aliquo membro, ita quod pars intelligens est in cerebro tantum, & desiderans in corde tantum, & nutriens in hepate. Et dixit & quidam dicunt, &c. i. & quidam dicunt quod anima diuiditur essentialiter per diuisionem membrorum corporis, ita quod intelligit per membrum, & virtutem alia à membro, & à virtute, quibus desiderat. Deinde dicit: Quid igitur continuat animam, &c. id est sed, si posuerimus quod anima diuiditur

Non videtur essentialiter per diuisionem membrorum, in quibus existit: & manifestum est per se quod anima, quae est in singulis individuis nobis est unica: quid igitur copulat partes animae, ita quod potest dici esse vna? Non enim potest aliquis dicere quod hoc sit corpus, quod copulet partes animae: quoniam magis rectum est dicere quod corpus est vnum, quia anima est vna, non e converso. & hoc intendebat, cum dixit, existimandum est enim esse contrarium, &c. id est opinio enim, quam habemus naturaliter in hoc, contraria est huic opinioni scilicet quod anima magis digna est ut sit causa copulationis corporis, & suae unitatis in numero, quam ut sit causa copulationis animae. omne enim quod est, est vnum: & continuum non est per suam inaequalitatem, sed per suam formam. Sed, quia ista argumentatio est quasi latens in hoc loco, dedit significationem manifestam, & dixit, & hoc demonstratur, quia, cum exierit a corpore putrescit, id est diuidetur.

Of. qd. a? vnu, & c. continuu, si e p sua materia, sed p sua forma. Cōtra 4. Ph. 18. & 1. huius c. 7. & 8. & 60. & 1 Ph. c. 60 & alibi frequenter.

Si igitur alterum aliquid vnam ipsam facit, illud maxime erit anima. oportebit autem iterum illud querere, verum vnum aut multipartium sit: si quidem enim est vnum, propter quid non mox & animam vnum: si vero diuisibile, iterum ratio queret, quid est continens: & sic utique procedet in infinitum.

SOPH.

Si ergo aliud quidpiam vnam eam faciat, illud maxime fuerit anima: sed rursus oportebit illud etiam querere, utrum vnum, an multipartium sit partium: nam si vnum, cur non protinus animam quoque vnum esse censendum est? si partibile, rursus ratio queret quid sit quod illud continet: atque ita dnum procedet in infinitum.

Si igitur est aliud quid, quod facit eam esse vnam, illud proculdubio est anima. Sed querendum est de illo, utrum sit vnum, aut plurius partium. Si igitur fuerit vnum, & diuisibile, tunc querendum est quid est illud, quod copulat ipsum, & principia illius erunt infinita.

Si igitur corpus non facit eam esse vnam, & continuam, & dixerit aliquis quod est aliud, quod facit eam esse vnam, dicemus quod illud est anima, & reuertetur per scrutatio, scilicet utrum illud in se est vnum, aut plura. si vnum, hoc est, quod volumus. si plura, reuertetur questio: quid copulat illud; per quod copulat anima: & sic in infinitum: & non erit illic principium primae continuationis. Et hoc intendebat, cum dixit & principia illius erunt infinita, id est principia continuationis: & unitatis existentis in homine erunt infinita, quia propter nulla unitas erit.

Dubitabit autem aliquis & de partibus ipsius, quam positionem habet vnaquaeque in corpore, si enim tota anima omne corpus continet, conuenit & partium vnamquamque continere aliquid corporis: hoc autem assimilatur impossibili: qualem enim partem aut quomodo intellectus continebit graue est fingere.

Quin

De Anima

SOPH. *Quin etiam de eius partibus querat quispiam, quam quæq; habeat in corpore potentiam. si enim tota anima totum corpus continet, conuenit etiam ut pars quæq; partem aliquam corporis contineat. quod simile est impossibili. Quam namq; partem uel quomodo intellectus continebit, uel fingere difficile est.*

Et debet homo dubitare de partibus eius, & querere quæ uirtus dat cuilibet parti corporis esse. Qm̃, si tota anima copulat totum corpus, oportet ut unaquæq; partium copulet vnâquamq; partem corporis. Et iste sermo est similis impossibili, difficile est enim & etiã in fingendo dicere quã partem copulat intellectus, & quõ.

92 Cũ declarauit q; contingit dicentibus animam esse diuisibilem omnibus modis, ut sit vna, secundum q; est anima, & diuisibilis, fm q; habet actiones diuersas, dedit dubitationem super hoc, & d. Et debet homo dubitare de partibus eius, cũ fuerit opinatus eam habere partes secundum hunc modum, scilicet ut sit diuisibilis vno modo, & vnica alio modo. & querere quæ uirtus dat cuilibet istarum partium corporis cõtinuatione: Necessè est enim si tota anima copulat totum corpus, secundum q; est in eo secundum totum, ut unaquæq; partium eius sit in vnaquaq; parte corporis, ita q; copulet ipsum, secundum q; est in eo. D. d. Et iste sermo est similis impossibili, &c. id est, & ponere q; quælibet pars eius copulet vnâquãq; partem corporis, & existit in ea, ferè videtur impossibile: intellectum enim videtur impossibile attribui alicui membro corporis. Et debes scire q; ista dubitatio non sequitur hoc, nisi quia non determinatur utrum sit vnica secundum subiectum, & plura secundum uirtutes: ita q; diuisio animæ in suas partes sit sicut pomi in odorem, colorem, & saporem. aut est vna propter vnã naturam communem, & plura, quia ista natura habet diuersas uirtutes: ita q; diuisio animæ in suas partes sit, sicut diuisio generis in species. Quoniam secundum hunc modum contingit dubitatio prædicta: sed, cũ posuerimus eam vnica secundum subiectum tantũ, non contingit hoc. subiectum enim partium eius erit vnum tantum: & quædam earum erunt subiectum quarundam.

Docum.
qua docet
quõ ala
vna sit, &
plures.

Videntur autem & plantæ deciduæ viuere: & animalium quædã incisorũ, tanquã eandem habentia animam specie, & si non numero: vnaquæq; quidem enim partium sensum habet & mouetur secundum locũ in quoddam tempus.

SOPH. *Videntur etiam plantæ, si secantur, uiuere, & animalium nonnulla insectorum, ut potè quæ eandem specie animam habeant, tamen si nõ numero: Vtraq; enim partium sensum habet, & aliquandũ loco mouetur.*

Et nos videmus plantas viuere etiam, cũ diuiduntur: & similiter quædam animalia annulosa, quasi anima sit in eis vna secundum

A dum formam, & si non est vna fm numerum . videmus enim qd vtraq; pars sentit, & mouetur in loco aliquandiu.

- ¶** Cum dedit impossibile contingens sermoni , qd tota anima est in toto corpore, & partes in partibus, & iam dederat impossibile, contingens etia sermoni qd anima diuiditur per diuisionem membrorum , abiq; eo qd sit in ea virtus vniuersalis copulans corpus, in cepit hic cōtradicare his duabus opinionibus, & d. Et nos videmus plantas, &c. idest & signum super hoc, qd partes animæ non existunt in partibus corporis, est quia nos videmus plantas, & plura animalia, vt annulosa, cum diuiduntur, agit morum vtraq; pars, & sensum in animalibus, & augmentum , & nutrimentum in plantis, sicut totū. & si pars sensus esset in alia parte corporis ab ea, in qua existit motus, tunc cum animal annulosum diuideretur , non moueret, & sentiret: sed pars eius, quæ mouetur, esset alia ab ea, quæ sentit. Et similiter, si pars nutritiua esset in plantis in parte alia ab augmentatiua , tunc impossibile esset vt, cum plures plantæ diuiduntur, viverent: & cum plantarentur, vt viverent. D.d. quasi anima sit in eis vna secundum formā, & si non est vna secundum numerum. quoniam, si esset vna secundū numerum, contingeret vt corrumperetur apud diuisionem corporis : sicut accidit hoc in pluribus animalibus, & in quibusdam plantis. & si partes animæ essent in partibus corporis, contingeret vt, cum corpus diuideret in illas partes, vt quælibet earum ageret suum proprium , ita qd pars motiua esset alia à sensibili, & nutritiua ab augmentabili. Et, cum vta sit, sicut d. necesse est vt anima sit in toto animali vna in subiecto , & plures secundum virtutes: ita quod quædam partium sit subiectum quarundam, scilicet qd nutritiua sit subiectum sensibilis tangibilis, & tangibilis sit subiectum aliorum sensuum. & similiter quædam quorundam: vt post declarabitur. Et, cum anima sit talis in omni animali, aut est vna in numero, scilicet in animalibus organicis, quorum pars non viuit post diuisionem: aut oportet vt sit in eis quasi vna in specie, scilicet in eis, quorum pars viuit post diuisionem: & sunt illa, quorum membra sunt consimilia.
- C** Si autē non permanent, nullum inconueniens est: instrumenta enim non habēt quibus saluent naturā: sed nihilominus in vtraq; partiū omnes inexistunt partes animæ, & similis speciei sunt ad inuicē & toti: ad inuicem quidem, sicut quæ non separabiles sunt: toti autem animæ, tanquā indiuisibili existente.

Quod si non perseverant, nullum absurdum est: non enim habent organa, quibus conseruent naturam: sed nihilominus in utraq; partiū omnes insunt partes aīæ, ac eiusdem speciei inter se sunt, & cum tota in se se quidē, utpote nō separabiles: cū tota uero aīa, ut quæ diuisibilis ē.

Et non est inopinabile vt remaneant. non enim habent instrā, quibus conseruant suam naturam , sed tñ hoc non dat vt in vna quaq;

Vide Et. 2.
de Aīa. 19.
& 10.

Aīa ē vna
in subm
& ples fm
virtutes.
Idē supra
cō. 7. & q
ibī.

De Anima

quæque partium sint omnes res animæ. Et sunt consimiles in specie. Ad
adinuicem. totius autem animæ est, quia est diuisibilis.

- 94 Et non est impossibile ut partes istorum animalium, & plantarum remaneant in agendo actiones totius. Causa enim in hoc est, quia iste modus animalis non habet diuersa instrumenta, quæ appropriantur actionibus diuersis animæ cum membro communi officiali, in quo existunt in potentia omnes actiones animæ, sicut est cor cum alijs membris, ut declaratum est in libro de Animalibus: sed quodlibet membrum membrorum istius animalis adaptatur omnibus actionibus animæ. & similiter quælibet pars partium vnius membri. Et causa in hoc sic debet intelligi, quoniam definitio partis membri officialis, non est definitio totius, necesse est, cum anima impossibile est ut existat in aliquo animali proprio illi animæ nisi habeat principium, ut pars eius adaptetur ad hoc, quod habet totum ad recipiendum animam. verbi gratia quod, si cor habet naturam recipiendi animam, quia habet talem figuram, manifestum est quod pars eius non recipit illam animam, quia non habet illam figuram. Unde necesse est ut contrarium iudicium habeant animalia, quorum membra sunt consimilia, scilicet ut illud, quod recipit totum, recipiat pars: cum habeat eandem definitionem. Deinde dicit: sed tamen hoc non dat, &c. id est, sed, quia iste modus animalis non habet corpus officiale, neque habet membra officialia, non est remotum ut anima, quæ est in qualibet parte eius, sit consimilis adinuicem in specie, & similis etiam animæ, quæ est in toto. immo, quia membra eius non sunt officialia, necesse est ut sit sic.

Deinde dicit: totius autem animæ est, quia est diuisibilis. id est esse autem animam, quæ est in rebus, consimilem in specie, est, quia est diuisa in actu, & vnaquæque earum agit actionem alterius. consimilitudo autem in rebus animam, quæ est in partibus, & animam, quæ est in toto in specie, est scilicet tota anima per potentiam, & diuisibilitatem, non secundum actum: quoniam, cum diuidetur, tunc non remanebit totum. sed ipse dimisit hoc, quia propalanit alteram duarum diuisionum. quoniam hæc particula, aut, demonstrat diuisionem. & quasi dicat consimilitudo autem, quæ est in specie inter partes, est quia est diuisa in actu: totius vero, quia est diuisibilis.

Alia anno
losorū, &
plantarum
vna in actu
plures in po
tentia. Idē
1. de Alia
19. 20. &
7. Met. 56

Videtur autē & quæ in plantis anima, principium quoddam esse: hac enim solum communicant & animalia & plantæ, & ipsa quidem separatur a sensibili principio: sensum autem nullum sine hac habet.

107H.

Videtur etiam principium, quod inest in plantis, anima esse quoddam: hac enim sola plantarum & animalium communis est: Atque ea quidem separatur a sensitiuo principio: at vero sine ea, nihil est quod sensum habeat.

Et

A Et videtur etiam qđ principiu existens in plantis sit aliqua anima. in hoc enim solo communicat plantæ, & animalia. Et hoc differt à principio sensibili: & nihil habet sensum sine isto.

95 Cū dedit rationem in sermone predicto super hoc¹, quod anima nō diuiditur essentialiter per diuisionem subiecti, ex hoc, quod apparet in plantis: & iste sermo non est acceptus à ratione, nisi ei, qui concedit quod plantæ habent animam: incēpit declarare hoc quomodo, & dicit, Et videtur etiam quod principium, &c. id est & videtur etiam quod principiu, quo plantæ nutriuntur, & augentur, sit anima. in hoc enim principio existimantur habere communicationem cum animalibus secundum vitam. & ideo non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio, id est vita, non principio sensus & motus. Et, cū narrauit quod animalia cōmunicant in hoc principio cum plantis secundum vitam, incēpit narrare quod plantæ non communicant eis in hoc, & quod communicatio sensus, & motus cum nutrimento est necessaria, & dicit: Et hoc differt à principio sensibili, &c. id est & principium, quod est nutrimenti, & augmēti, & generationis separatur à principio sensibili in plantis: sed principium sensibile non separabitur ab illo: cū omne animal nutrietur, & augetur. Sed debes scire quod necessitas essendi nutritibile, aut augmentabile, non

Non dicit mortuū, nisi animal, qđ caret vita, si principio sensus, & motus. Idē in 2. h. 9. c. 16. & cō. 3. & 37.

* a l. plant. Docum. Essē nutritibile & augmentabile ē fm q. est viuū. ē ē ve ro graue, aut leue. & fm q. est corpus naturale.

est sicut necessitas essendi calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, aut graue, aut leue: & quod suum esse augmentabile, & nutritibile est ei, secundum quod est viuū: & esse graue, aut leue est ei secundum quod est corpus naturale. Quoniam, si non fuerit sic determinatum, non est necesse propter communicationem cum principio sensibili, vt principium secundum sit anima.

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER SECVNDVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In Prima inuestigat, ac tradit Animæ definitionem.
 In Secunda Animæ potentias, earum ordinē, ac quo pacto definiri debeant declarat
 In Tertia de potentia Animæ vegetatiua sermonem facit.
 In Quarta de potentia Animæ sensitua.
 In Quinta probat non dari sextum sensum: curq; non vnum, sed plures habeamus.
 In Sexta quærit an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentiat nos; ercipimus: Sen-
 sumq; quem Communem appellamus, explanat.
 In Septima ponit differentiam inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire, inuestigatq;
 ipsius Inaginationis essentiam.

SVMMAE PRIMAE Cap. 1.

Traditur Anima definitio declarans tantummodo quòd est.

Væquidem igitur à prioribus tradita sunt de anima, D
 dicta sint. Iterum autem tanquã ex principio redea-
 mus, tentantes determinare quid est anima, & quæ
 vtiq; erit communissima ratio ipsius.

SO PH.

Quæ igitur à superioribus de anima tradita sunt dicta sint. Rur-
 sus autem tanquam ab initio reuertamur, conantes explicare
 quid sit anima, & quenam fuerit cõmunissima ratio eius.

Hoc igitur est, quod accepimus ab Antiquis de anima. mo-
 do autem incipiamus aliter in determinando animã quid
 est secundũ definitionē, quæ magis comprehendit ipsam.

ICVM contraxit opinionibus Antiquorum, incæpit modo quætere
 de substantia eius, & d. Hoc igitur est, quod accepimus, &c. id est hoc
 igitur est, quod diximus in contradicendo opinionibus, quas accepimus
 de anima. D. narravit q̃ oportet incipere in cognoscendo substantiam
 eius, & cõsiderare in hoc, quousq; sciatur definitio, quæ est magis vniuer-
 salis, id est magis comprehendens omnes partes animæ, & d. modo autem
 incipiamus, &c. id est modo autem incipiam⁹ loqui de anima alio modo:
 quia non inuenimus ab Antiquis aliquid vile de ea. & primo debemus
 inuenire definitionem, quæ est magis vniuersalis omnibus partibus eius.
 * cognitio enim vniuersalis semper debet præcedere cognitionem pro-
 priam. & sermo eius intellectus per se.

*Cognitio
 vñs (p̃ de-
 bet p̃cede-
 re cogni-
 tionē pro-
 priã idē in
 fra cõ. 1. 4.
 & 1. Phy.
 t. cõ. 17. &
 2. de Gen.
 t. cõ. 31. &
 3. Ph. c. 2.

& in sũs
 Procemio
 1. Phy. 13.
 hic. 13. &
 1. Phy. 4.

Dicimus

A Dicimus itaq; vnum quoddam genus eorū quæ sunt substantiam: huius autem, aliud quidem est sicut materia, quæ secundum se quidem non est hoc aliquid: aliud autem, formam & speciem, secundum quam iam dicitur hoc aliquid: & tertium quod est ex his. Est autem materia quidem potētia, species autē entelechia: & hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia: illud autē, sicut considerare.

COPIA: Dicimus ergo unum quoddam genus eorum quæ sunt substantiam: huiusq; aliud ut materiā, quod ex se quidem non est hoc aliquid: aliud formam & speciem, ex qua demum dicitur hoc aliquid: & tertium, quod ex eis constat. est autem materia, quidem potentia: species vero entelechia: & hoc bifariam aliud ut scientia, aliud ut contemplari.

Dicamus igitur q̄ substantia est vñū generum entium. Et substantiarum quædam est substantia fm̄ materiā, & ista non est p̄ se hoc. Et quædam est forma, per quam dicitur in re, q̄ est hoc. Est autē tertia: & est illud, quod est ex ambob⁹. Et materia est illa, quæ est in potentia, forma autē est perfectio. Et forma est duobus modis: vnus est sicut scire, & alius est sicut speculari.

1 Cū voluit scire definitionem vniuersalem omnib⁹ partibus animæ, & fuit quasi manifestum q̄ collocatur in genere substantiæ, incēpit diuidere quot modis dicitur substantia, & in quo modo est anima, & dixit q̄ substantia est vñū generum entium, i. entium, quæ sunt fm̄ antecedentiam in esse, quorum anima est vñū, q̄ anima non est accidens. Ponere enim animam accidens est impossibile, fm̄ q̄ dat nobis prima cognitio naturalis. opinamur enim q̄ substantia est nobilior accidente: & q̄ anima est nobilior omnibus accidentibus existētibus hic. Et, cū narrauit q̄ substantia vñū debet poni generum talium istorū entium, incēpit diuidere eius genera, & dixit Et substantiarum quædam est substantia, &c. id est & omnia, de quibus dicitur substantia, sunt tribus modis. Quorum vnus est, vt sit materia prima, quæ per se non est formata, neq; aliquid per se in actu: vt dictum est in Primo Physicorum. Secundus autem est forma, per quā indiuiduum fit hoc. Tertiū est illud, quod fit ex istis ambobus. Quod autem forma est, & cū hoc est substantia, manifestum est enim quia comprehenditur sensu: est autem substantia, quia est pars substantiæ. & similiter pars huius substantiæ cū aufertur, aufertur substantia. Et similiter prima materia est substantia: quia est vna partium, quæ cū aufertur, aufertur substantia, s. indiuiduum. Deinde incēpit describere substantiam, quæ est fm̄ materiā, & quæ est secundum formā, & d. Et materia est illa, quæ est in potentia, &c. id est & materia est substantia, quæ est in potentia: forma autem est substantia, per quam perficitur hæc substantia, quæ est in potentia forma. Et ista forma inuenitur duobus modis. Quorum vnus est, secundum quod est in actu, tamen non prouenit ab ea

Ponere animā accēdens est impossibile, fm̄ q̄ dat nobis primā cognitionē naturālem.

1. Phy. 69. Indiuiduum fit hoc p̄ formā. Idē ista. 7. 8. 9. & 60. sed vidē op̄ positū. 12. Meta. 1. 4. & 1. Caeli. 9. vbi dicit q̄ pars materiæ. Vide cōt. 2im.

Idē 8. Me. 12. 8.

De Anim. cū cō. Auer.

G actio,

De Anima

actio, quæ innata est provenire ab ea: sicut à sciente, qui non vitur sua scientia. Secundus est, secundum quod provenit ab ea illa actio: sicut est de sciente, quando scit. Et prima forma dicitur prima perfectio: secunda autem dicitur postrema.

Substantiæ autem maxime videntur esse corpora, & horum physica: hæc enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidam habent vitam, alia autem non habent: vitam autem dicimus id quod per se ipsum alimentum & augmentum & decrementum. Quare omne corpus physicum participans vitam, substantia erit: Substantia autem fit, sicut composita.

SOPH. Porro autem corpora potissimum esse substantia videntur, & ex his, ea quæ naturalia sunt: hæc enim ceterorum sunt principia. Naturalium autem, alia habent vitam, alia non habent: vitam vero dicimus nutritionem quæ per se ipsum fit, & auctorem, & diminutionem: Et quod omne corpus naturale vitam participans substantia fuerit, & ita substantia, ut composita.

Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur substantiæ: & maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia aliorum corporum. Et corporum naturalium, quædam habent vitam, & quædam non. Et dicere vitam, est nutriri, & augeri, & diminui essentialiter. Unde necesse est, ut omne corpus naturale, habens communicationem in vitam, sit substantia, finem quod est compositum.

Cum demonstravit nobis numerum substantiarum, incipit declarare nobis quæ earum sit magis digna ut habeat hoc nomen, & dixit Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur, &c. id est & corpora composita habent hoc nomen substantia magis proprie, secundum quod est magis famosum: & maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia corporum artificialium. D. d. Unde necesse est, ut omne corpus naturale habens communicationem in vitam, id est corpus naturale necesse est ut sit substantia: immo magis dignum est habere hoc nomen substantia. Deinde exposuit hoc nomen vitam, & dixit Et dicere vitam est nutriri, &c. id est & intelligo per vitam principium, quod est commune omni animato, scilicet nutriri, & augeri, & minui essentialiter. & est illud, quod appropriat plantis. quoniam hoc nomen vitam dicebatur in lingua Græca de omni eo, quod nutritur, & augetur. animal enim dicitur de omni eo, quod nutrit & sentit. In Arabico autem videtur significare idem: sed tamen non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio nutrimenti, & sensus insimul, non principio sensus, & motus tantum. Et dicit essentialiter: quia invenitur extra viuum aliquod, quod assimilatur augmento & diminutioni, ut lapides, & non est viuum. Et cum declaravit quod necesse est ut omne corpus habens vitam sit substantia, declaravit cuiusmodi substantia est, & d. sit substantia,

Mortuū si
dicat, nisi
animal, quod
cetero princi
pio nutri
menti, & se
sus insimul.
Sed vide op
positū. 1.
de Anima. c.
v. ubi d.
quod mortu
um est, quod
caret solo
principio,
quod est vita.
Vide eod.
Zim.

Hic v. ani
mal h. e.
principiū
augendi &
sentia. fr.
Sed vide
oppositū.
1. de Anima.
c. 19.
Vide 1.
Cor. c. 15.
& 1. de Ge
nera. 3. 8.
Vide 2. 8.
Zim.

Astantia, secundum quod est compositum, id est & necesse est ut corpus viuum sit substantia composita: & est hoc indiuiduum.

Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habens, neque utique erit corpus anima: non est enim eorum quæ in subiecto, corpus, magis autem sicut subiectum & materia. necesse est ergo animam substantiam esse, sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis.

30 P H. Quoniam autem corpus est tale, nempe vitam habens, equidem non fuerit corpus anima: non enim eorum quæ sunt de subiecto corpus est, sed potius ut subiectum & materia. necesse est ergo animam esse substantiam, ut speciem corporis naturalis vitam habentis.

B Et, quia corpus viuum est corpus, & est tale, impossibile est ut anima sit corpus. corpus enim non est eorum, quæ sunt in subiecto: immo est sicut subiectum, & materia. Vnde necesse est ut anima sit substantia, scilicet quod est forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia.

4 Cum declarauit quod corpus viuum est substantia, scilicet quod est compositum ex substantia, quæ est scilicet materia, & ex substantia, quæ est scilicet forma, incipit querere de anima utrum sit substantia composita, scilicet corpus, aut secundum formam. dicere enim animam esse materiam impossibile est. & hoc manifestum est per se. Et d. Et, quia corpus viuum, &c. id est & anima non est substantia secundum compositionem. compositum enim corpus habens vitam non est corpus viuum, scilicet quod est corpus simpliciter, sed secundum quod est tale corpus. est igitur viuum per aliquod existens in subiecto, non per aliquod existens non in subiecto. corpus autem est substantia, secundum quod est subiectum. Et, cum dedit propositiones, ex quibus consequitur ut anima non sit substantia, scilicet quod est corpus, sed secundum quod est forma, d. Vnde necesse est ut anima sit substantia, secundum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia, &c.

C Quoniam autem non est substantia secundum corpus declarabitur in secunda figura per illas duas propositiones prædictas, scilicet quod anima est in subiecto, & corpus est non in subiecto. Quoniam vero est substantia secundum formam, manifestum est ex hoc, quod est substantia in subiecto. hoc enim proprium est formæ, scilicet ut sit substantia in subiecto. Et differt ab accidente. quoniam accidens non est pars substantiæ compositæ: forma autem est pars huius substantiæ compositæ. Et etiam equiuoce dicitur forma esse in subiecto. & accidens esse in subiecto. *Superius enim accidens est corpus compositum ex materia & forma, & est aliud existens in actu, & non indiget in suo esse accidenti. Subiectum autem formæ non habet esse in actu, secundum quod est subiectum, nisi per formam, & indiget forma ut sit in actu: & maxime primum subiectum, quod non denudatur a forma omnino. & propter similitudinem inter ista errauerunt plures loquentium, & dixerunt

Æquoce dicitur anima, & accidens esse in subiecto. *Subiectum accidens est ens in actu: subiectum formæ substantia est ens in potentia. Idem. 1. Phy. 63. & 5. Phy. 7. & 8. 1. ca. d. substantia orbis, sed vide de substantia de quæstione 1. b. interminans, 1. ca. d. substantia orbis. Vide eorum. Zum.

*Primum subiectum non denudatur a forma omnino. Idem. 1. Phy. 76. & 1. Phy. 12. & 3. C. 19. sed quare primum vide. 3. C. 57. & 1. Phy. 82.

G ij xerunt

De Anima

zerunt formam esse accidens. Et ex hoc declarabitur perfecte quod anima non est substantia secundum materiam. materia enim est substantia, secundum quod est subiectum. anima autem secundum quod est in subiecto. Et dicit habentis vitam in potentia. idest necesse est ut anima sit substantia, secundum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam, secundum quod dicitur habere illam formam in potentia, ut agat actiones vite per illam formam.

Substantia autem actus, huiusmodi igitur corporis actus: Hic autem dicitur dupliciter, alius quidem sicut scientia, alius sicut considerare. manifestum est igitur quod sicut scientia in existere enim animam, & somnus & vigilia est: proportionale autem vigilantia quidem ipsi considerare, somnus autem ipsi habere & non operari.

10 P H. *Hac vero substantia est actus, ergo talis corporis est actus: hic autem bis facta dicitur, partim ut scientia, partim ut contemplari. constat ergo animam esse ut scientiam: ex eo enim quod est anima, & somnus et vigilia est: proportionem autem respondet vigilia quidem ipsi contemplari: somnus autem ipsi habere & non operari.*

Et ista substantia est perfectio. est igitur perfectio talis corporis. & quia perfectio dicitur duobus modis: quorum unus est sicut scire, & alius sicut aspicere: manifestum est quod ista perfectio est sicut scire. Quoniam apud ipsum est esse animæ. & vigilia est similis studio, somnus autem est similis dispositioni rei, cum potest agere, & non agit.

5 Cum declaravit quod anima est substantia secundum formam, & formæ sunt perfectiones habentium formas, & sunt duobus modis, incepit demonstrare quod perfectio est in definitione animæ, quasi genus, & d. Et ista substantia est perfectio, &c. idest &, quia substantia, quæ est secundum formam, est perfectio corporis habentis formam: & iam declaratum est quod anima est forma: necesse est ut anima sit perfectio talis corporis, idest perfectio corporis naturalis habentis vitam in potentia, secundum quod perficitur per ipsam.

Et, cum declaravit quod anima est perfectio, declaravit secundum quot modos dicitur perfectio, & d. &, quia perfectio est duobus modis, &c. idest &, quia perfectio est duobus modis: quorum unus est sicut scientia existens in sciente, quando non utitur ea. & alius est sicut scientia existens in sciente, quando utitur ea. Deinde incepit demonstrare secundum quem modum istorum duorum dicitur quod anima est perfectio, & d. manifestum est quod ista perfectio est sicut scientia. idest &, quia iam declaratum est quod anima est perfectio corporis naturalis, & perfectio dicitur duobus modis, manifestum est quod perfectio, quæ est animatum, & differt a corpore non animato est existens in eo, sicut scientia in sciente. Deinde dedit rationem super hoc, & dixit Quoniam apud ipsum est esse animæ, idest quoniam apud esse istius perfectionis in animato inuenitur anima, non apud esse alterius perfectionis.

Et,

- A** Et, cum demonstravit q̄ perfectio accepta in definitione animæ, quæ est substantia animæ, est illa, quæ est quasi scientia existens in sciente, quâdo non vitur ea, dedit exemplum super hoc, & dicit, & vigilia est similis, &c. id est & cum animal fuerit dormiens, tunc anima erit in eo secundum primam perfectionem. & hoc est simile esse scientiæ in sciente in tempore, in quo non studet: & non est simile esse ignorantie in non sciente. Manifestum est enim q̄ animal apud somnum habet animam sensibilem, sed non vitur sensu: sicut sciens habet scientiam, sed non vitur ea. Dispositio autem animæ apud vigiliam in animalibus est similis scientiæ in sciente, quando vitur ea. Et hoc est in anima sensibili. Anima autem nutritiva nunquam inuenitur in animalibus, nisi secundum postremam perfectionem. Nisi aliquis ponat q̄ sit quidam modus animalium, qui non nutritur in aliquo tempore, scilicet in tempore, in quo manet in lapidibus, vt ranæ magnæ, quæ nihil thesaurizant, & manent tota hyeme in lapidibus: & similiter plures serpentes. Et secundum hoc erit hoc commune animæ sensibili, & nutritivæ eadem intentione. & si non, tunc perfectio accepta in eis erit secundum æquiuocationem. Et quocunq; modo sit, quando intellecta fuerit diuersitas inter vtutq; , tunc non nocebit hoc accipere indefinite in hac definitione, cum sit impossibile aliter. Et d. somnus autem est similis dispositioni rei, &c. id est dispositio animæ apud somnum in animalibus est similis dispositioni rei in tempore, in quo potest agere, sed non agit. & hæc est descriptio primæ perfectionis: & ex ea intelligitur descriptio postremæ perfectionis: & est dispositio rei, per quam ens agit, aut patitur in tempore, in quo agit, aut patitur.

Docum.
Ala nutritiva nunq̄ inuenitur in animalibus, nisi si finis postremæ perfectionis.
Idē. 8. Ph. 20. & hic infra. 14. & 3. de Ala 44. 59.
Vide pro hoc infra c. 30. & c. 5. tertij h.

Prior autem generatione in eodem scientia est: vnde anima est primus actus corporis physici potentia vitam habentis: tale autē quodcunq; organicum: organa autem & plantarū partes, sed penitus simplices: vt foliū fructiferi cooperimentū: fructiferum aut fructus: radices vero ori siles sunt: vtraq; enim trahunt alimentū.

- C.** *Prior autem generatione in eodem scientia est: qua propter animam est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis: cuiusmodi est quodcunq; fuerit organicum. sunt porro plantarum quoq; partes organa, sed plane simplicia: ut folium integumentum est pulpa, quæ semen complectitur: pulpa autem seminis: radices vero ori proportionem respondent, utraq; enim attrahunt alimentum.*

Et scientia in eodē antecedit in esse. Et ideo anima est perfectio prima corporis naturalis, habentis vitam in potentia. & est fm q̄ est organicū. Et partes plantarum sunt etiā organa, sed valde simplicia. verbi gratia q̄ folia sunt coopertoria, & vestes fructibus, radices autē similes sunt ori: qm̄ isti duo modi contrahunt cibum.

G iij Cum

De Anima

6 Cum declarauit q̄ genus animæ est perfectio, quæ est quasi sciētia exi- **D**
stens in sciente, quando non vritur ipsa, inæcepit narrare q̄ ista perfectio
præcedit in esse secundam perfectionem, & q̄ propter hoc debet adiungi
in definitione q̄ anima est prima perfectio corporis naturalis habentis vi-
tam in potentia. Et d. Et scientia in eodē, &c. i. & perfectio, quæ est quasi
scientia, præcedit in esse in indiuiduo secundam perfectionem, quæ est
quasi studium. Et, cum narrauit hoc, inæcepit narrare q̄ propter hoc de-
bemus hanc intentionem dicere in definitione, vt per primam distingua-
tur a perfectione postrema, & d. Et ideo anima est perfectio prima, &c. i.
& ideo dicendum est in definitione animæ, &c. D. d. & est fm̄ q̄ est orga-
nicum. ita cecidit in scriptura locus * albus. & est corpus, fm̄ q̄ est organi-
cum. i. corpus habens vitam in potentia est primum organicū corpus.
Et, cum narrauit q̄ omne corpus viuū est organicum, & hoc fuit ma-
nifestum in animalibus, sed latuit in plantis, inæcepit demonstrare q̄ or-
gana existunt etiam in plantis, & dixit: Et partes plantarū sunt etiam or-
gana, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus. Et hoc, quod dixit de plan- **R**
tis, manifestum est. folia enim ita sunt de plantis, sicut corium in anima-
libus, & radices sunt, sicut os: quoniam vtrunq; comprehendit cibum. &
hoc intendebat, cum dixit, quoniam isti duo modi contrahunt cibum, sci-
licet radices, & os, & alia ventricula, quæ transeunt ad ipsa.

* a. l. alius.

Docum.

Idē infra.
i. R.

Si autem aliquod cōe in omni anima oportet dicere, erit vtiq;
actus primus corporis organici physici. vnde non oportet querere
si vnum est anima & corpus: sicut neq; ceram & figurā, neq; om-
nino vniuscuiusq; materiā, & id cuius est materia: hoc enim vnū
& esse cum multipliciter dicantur, quod proprie est, actus est.

10 P. M.

Ergo si quid commune de omni anima sit dicendum, ea fuerit actus
primus corporis naturalis organici. idcirco non oportet querere an vnū
sit anima & corpus, quemadmodum neq; ceram & figuram, nec de-
niq; vniuscuiusq; materiam, & id cuius est materia: vnū enim & esse **F**
eum multisariam dicatur, quod proprie est, actus est.

Si igitur aliquod vniuersale dicendum est in omni anima, dice-
mus q̄ est prima pfectio corporis naturalis, organici. Et ideo nō
est perscrutandum verum anima, & corpus sint idem: sicut nō est
perscrutandum hoc in cera, & figura, neq; in ferro, & figura, neq;
vniuersaliter in materia cuiuslibet, & in illo, quod habet illā ma-
teriam. vnū enim & ens cum dicuntur pluribus modis, perfectio
est illud, de quo dicitur hoc prima intentione.

7 Dixit Si igitur aliquod vniuersale, &c. id est si igitur possibile est defi-
nire animam definitione vniuersali, nulla definitio est magis vniuersa-
lis q̄ ista, nec magis conueniens substantiæ animæ: & est q̄ anima est prima
perfectio corporis naturalis organici. Et induxit hunc sermonē in forma
dubitationis,

Docum.

A dubitationi, cum dicit, Si igitur dicendum est, &c. excusando à dubitatione accidenti in partibus istius definitionis. perfectio enim in anima rationali, & in alijs virtutibus animæ ferè dicitur pura æquiuocatione: vt declarabitur post. Et ideo potest aliquis dubitare, & dicere q, anima non habet definitionem vniuersalem. & ideo dicit, Si igitur, &c. quasi dicit, si igitur fuerit concessum nobis quod possibile est inuenire sermonem vniuersalem comprehendentem omnes partes animæ, erit illæ sermo ista.

Deinde dicit, Et ideo non est perscrutandum, &c. id est &, cum declaratum est quod anima est prima perfectio corporis naturalis, & quod animatum non habet hoc esse, nisi ex eo quod habet animam, non est dubitandum quomodo anima, & corpus, cum sint duo, fiant idem: sicut non est dubitandum hoc in cera, & in ferro cum figura existente in eis, & vniuersaliter in materia, cuiuslibet, & in re, quæ existit in illa materia. Hæc enim nomina, scilicet vnum, & ens, licet dicantur pluribus modis, tamen prima perfectio in omnib' istis, scilicet forma, magis digna est vt habeat

B hoc nomen, scilicet vnum, & ens, quàm illud, quod est congregatum ex materia, & forma. congregatum enim non dicitur vnum, nisi per unitatem existentem in forma. materia enim non est hoc, nisi per formam. Et, si materia & forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur vnum, nisi sicut dicitur in rebus, quæ sunt vnum secundum contactum, & ligamentum. † Modo autem, quia materia non differt à forma in composito, nisi potentia: & compositum non est ens in actu, nisi per formam: tunc compositum non dicitur vnum, nisi quia sua forma est vna. Et quasi inuuit per hoc questionem contingentem dicentibus quod anima est corpus. & est quomodo illud, quod aggregatur ex anima, & corpore, fiat vnum.

Vniuersaliter quidem igitur dictum est quid sit anima: est enim substantia quæ secundum rationem: hoc autem est quod quid erat esse huiusmodi corporis. sicut si aliquod organorum physicum esset corpus, vt dolabra: erat quidem enim dolabræ esse, substantia ipsius & anima hæc, diuisa autem hac, non vtiq; amplius dolabra erit, sed aut æquiuocè: nunc autem est dolabra: non enim huiusmodi corporis quod quid erat esse & ratio, anima: sed physici huiusmodi corporis, habentis in seipso principium motus & status.

SOPH.

Vniuerse igitur dictum est quid sit anima: nempe substantia ea quæ in ratione consistit: quod quidem est Quid erat esse tali corpori: veluti si quod instrumentum esset naturale corpus, verbi causa securus: esset enim securi esse substantia eius & anima hoc: ea enim separata, non amplius esset securus, nisi æquiuocè: nunc vero est securus: non enim eiusmodi corporis Quid erat esse & ratio est anima, sed naturalis, talis scilicet quod in se motus & status, principium habeat.

G iiij

Iam

Perfectio
aia ronal
& in alijs
virtutibus
aie di fere
pura equi
uocati de.
Idē ista c.
30. & 3. de
Aia c. 5. cō
tra Alex.
Nō est du
bitandum
quō. ex
aia, & cor
pore fiat
vnu. S; vi
de opposi
tū 1. d. Aia
c. 92. cō
tra Plato.
vbi hoc tu
it dubita
tum. Vide
cōt. 2im.
En vnu
p p r dñe
de forā, q
d cōgrega
to. Opposi
tū vt dice
re 3. c. 3. f3
2. Ph. c. 4.
& 7. Met.
cō 8. & 8.
Meta. c. 7.
idem hī si
cut hic.
Vide cōt.
2im.
† Mā n dñe
a forā i cō
posito, ni
si potētia.
Vide idē.
10. Me. 23

De Anima

quæque partium sint omnes res animæ. Et sunt consimiles in specie ad adinuicem. totius autem animæ est, quia est diuisibilis.

- 94 Et non est impossibile ut partes istorum animalium, & plantarum remaneant in agendo actiones totius. Causa enim in hoc est, quia iste modus animalis non habet diuersa instrumenta, quæ appropriantur actionibus diuersis animæ cum membro communi officiali, in quo existunt in potentia omnes actiones animæ, sicut est cor cum alijs membris, ut de claratum est in libro de Animalibus: sed quodlibet membrum membrorum istius animalis adaptatur omnibus actionibus animæ. & similiter quælibet pars partium vnius membri. Et causa in hoc sic debet intelligi, quoniam definitio partis membri officialis, non est definitio totius, necesse est, cum anima impossibile est ut existat in aliquo animali proprio illi animæ nisi habeat principium, ut pars eius adaptetur ad hoc, quod habet totum ad recipiendum animam. verbi gratia quod, si cor habet naturam recipiendi animam, quia habet talem figuram, manifestum est quod pars eius non recipit illam animam, quia non habet illam figuram. Vnde necesse est ut contrarium iudicium habeant animalia, quorum membra sunt consimilia, scilicet ut illud, quod recipit totum, recipiat pars: cum habeat eandem definitionem. Deinde dicit: sed tamen hoc non dat, &c. id est, sed, quia iste modus animalis non habet corpus officiale, neque habet membra officialia, non est remotum ut anima, quæ est in qualibet parte eius, sit consimilis adinuicem in specie, & similis etiam animæ, quæ est in toto. immo, quia membra eius non sunt officialia, necesse est ut sit sic.

Deinde dicit: totius autem animæ est, quia est diuisibilis. id est esse autem animam, quæ est in rebus, consimilem in specie, est, quia est diuisa in actu, & vnaquæque earum agit actionem alterius. consimilitudo autem in rebus animam, quæ est in partibus, & animam, quæ est in toto in specie, est scilicet tota anima per potentiam, & diuisibilitatem, non secundum actum: quoniam, cum diuidetur, tunc non remanebit totum. sed ipse dimisit hoc, quia propalauit alteram duarum diuisionum. quoniam hæc particula, aut, demonstrat diuisionem. & quasi dicat consimilitudo autem, quæ est in specie inter partes, est quia est diuisa in actu: totius vero, quia est diuisibilis.

Alia anima
loforū. &
placitarum
vna i actu
plures i po
tentia. Idē
2. de Anima
19. 10. &
7. Met. 56

Videtur autē & quæ in plantis anima, principium quoddam esse: hac enim solum communicant & animalia & plantæ, & ipsa quidem separatur à sensibili principio: sensum autem nullum sine hac habet.

- 307H. Videtur etiam principium, quod inest in plantis, anima esse quædam. hac enim sola plantarum & animalium communis est: Atque ea quidem separatur à sensitivo principio: at vero sine ea, nihil est quod sensum habeat.

Et

A Et videtur etiam quod principium existens in plantis sit aliqua anima. in hoc enim solo communicat plantæ, & animalia. Et hoc differt à principio sensibili: & nihil habet sensum sine isto.

95 Cum dedit rationem in sermone prædicto super hoc, quod anima non dividitur essentialiter per diuisionem subiecti, ex hoc, quod apparet in plantis: & iste sermo non est acceptus à ratione, nisi ei, qui concedit quod plantæ habent animam: incipit declarare hoc quomodo, & dicit, Et videtur etiam quod principium, & c. id est & videtur etiam quod principium, quo plantæ nutriuntur, & augentur, sit anima. in hoc enim principio existimantur habere communicationem cum animalibus secundum vitam. & ideo non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio, id est vita, non principio sensus & motus. Et, cum narrauit quod animalia communicant in hoc principio cum plantis secundum vitam, incipit narrare quod plantæ non communicant eis in hoc, & quod communicatio sensus, & motus cum nutrimento est necessaria, & dicit: Et hoc differt à principio sensibili, & c. id est & principium, quod est nutrimenti, & augmenti, & generationis separatur à principio sensibili in plantis: sed principium sensibile non separabitur ab illo: cum omne animal nutritur, & augetur. Sed debes scire quod necessitas essendi nutribile, aut augmentabile, non est sicut necessitas essendi calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, aut graue, aut leue: & quod solum esse augmentabile, & nutribile est ei, secundum quod est viuum: & esse graue, aut leue est ei secundum quod est corpus naturale. Quoniam, si non fuerit sic determinatum, non est necesse propter communicationem cum principio sensibili, ut principium secundum sit anima.

Non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret vita, si principio sensus, & motus. Idem in 2. h. c. 16. & c. 3. & 37.

a l. plant. Docum. Esse nutribile & augmentabile est in eo, est viuum. et vero graue, aut leue est in eo, est corpus naturale.

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER SECVNDVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In Prima inuestigat, ac tradit Animæ definitionem.
 In Secunda Animæ potentias, earum ordinē, ac quo pacto definiti debeant declarat
 In Tertia de potentia Animæ vegetatiua sermonem facit.
 In Quarta de potentia Animæ sensitiua.
 In Quinta probat non dari sextum sensum: curq; non vnum, sed plures habeamus.
 In Sexta quærit an eodem, quo sentimus sensu, euiam sentiat nos; percipiamus: Sen-
 sumq; quem Communem appellamus, explanat.
 In Septima ponit differentiam inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire, inuestigatq;
 ipsius Imaginationis essentiam.

SVMMAE PRIMAE Cap. I.

Traditur Anima definitio declarans tantummodo quod est.

Væquidem igitur à prioribus tradita sunt de anima, D
 dicta sint. Iterum autem tanquã ex principio redea-
 mus, tentantes determinare quid est anima, & quæ
 vtiq; erit communissima ratio ipsius.

10 PH.

Quæ igitur à superioribus de anima tradita sunt dicta sint. Rur-
 sus autem tanquam ab initio reuertamur, conantes explicare
 quid sit anima, & quenam fuerit cõmunissima ratio eius.

Hoc igitur est, quod accepimus ab Antiquis de anima. mo-
 do autem incipiamus aliter in determinando animã quid
 est secundũ definitionē, quæ magis comprehendit ipsam.

ICum contradixit opinionibus Antiquorum, incæpit modo quæ-
 re de substantia eius, & d. Hoc igitur est, quod accepimus, &c. id est hoc
 igitur est, quod diximus in contradicendo opinionibus, quas accepimus
 de anima. D. narravit qd oportet incipere in cognoscendo substantiam
 eius, & cõsiderare in hoc, quousq; sciatur definitio, quæ est magis vniuer-
 salis, id est magis comprehendens omnes partes animæ, & d. modo autem
 incipiamus, &c. id est modo autem incipiamus loqui de anima alio modo:
 quia non inuenimus ab Antiquis aliquid vtile de ea. & primo debemus
 inuenire definitionem, quæ est magis vniuersalis omnibus partibus eius.
 * cognitio enim vniuersalis semper debet præcedere cognitionem pro-
 priam. & sermo eius intellectus per se.

*Cognitio
 vñs sp de-
 bet pcede
 re cogni-
 tionē pro-
 priã idē in
 fra cõ. 3. 4.
 & 1. Phy.
 t. cõ. 17. &
 2. de Gen.
 t. cõ. 51. &
 3. Ph. c. 2.

& in suo
 proœmio
 1. Phy. Idē
 hic. 13. &
 1. Phy. 4.

Dicimus

A Dicimus itaq; vnum quoddam genus eorū quæ sunt substantiam: huius autem, aliud quidem est sicut materia, quæ secundum se quidem non est hoc aliquid: aliud autem, formam & speciem, secundum quam iam dicitur hoc aliquid: & tertium quod est ex his. Est autem materia quidem potētia, species autē entelechia: & hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia: illud autē, sicut considerare.

SO P H. Dicimus ergo unum quoddam genus eorum quæ sunt, substantiam: huiusq; aliud ut materia, quod ex se quidem non est hoc aliquid: aliud formam & speciem, ex qua demum dicitur hoc aliquid: & tertium, quod ex eis constat. est autem materia, quidem potentia: species vero entelechia: & hoc bifariam aliud ut scientia, aliud ut contemplari.

Dicamus igitur q; substantia est vñū generum entium. Et substantiarum quædam est substantia fm materiam, & ista non est p se hoc. Et quædam est forma, per quam dicitur in re, q; est hoc. Est autē tertia: & est illud, quod est ex ambobus. Et materia est illa, quæ est in potentia, forma autē est perfectio. Et forma est duobus modis: vnus est sicut scire, & alius est sicut speculari.

A Cum voluit scire definitionem vniuersalem omnibus partibus animæ, & fuit quasi manifestum q; collocatur in genere substantiæ, incēpit diuidere quot modis dicitur substantia, & in quo modo est anima, & dixit q; substantia est vñū generum entium, i. entium, quæ sunt fm antecedentiam in esse, quorum anima est vñū, q; anima non est accidens. Ponere enim animam accidens est impossibile, fm q; dat nobis prima cognitio naturalis. opinamur enim q; substantia est nobilior accidente: & q; anima est nobilior omnibus accidentibus existentibus hic. Et, cum narrauit q; substantia vlt debet poni genus alium istorū entium, incēpit diuidere eius genera, & dixit Et substantiarum quædam est substantia, & c. id est & omnia, de quibus dicitur substantia, sunt tribus modis. Quorum vnus est, vt sit materia prima, quæ per se non est formata, neq; aliquid per se in actu: vt dictum est in Primo Physicorum. Secundus autem est forma, per quā indiuiduum fit hoc. Tertiū est illud, quod fit ex istis ambobus. Quod autem forma est, & cum hoc est substantia, manifestum est enim quia comprehenditur sensu: est autem substantia, quia est pars substantiæ. & similiter pars huius substantiæ cum auferitur, auferitur substantia. Et similiter prima materia est substantia: quia est vna partium, quæ cum auferitur, auferitur substantia, s. indiuiduum. Deinde incēpit describere substantiam, quæ est fm materiam, & quæ est secundum formā, & d. Et materia est illa, quæ est in potentia, & c. id est & materia est substantia, quæ est in potentia: forma autem est substantia, per quam perficitur hæc substantia, quæ est in potentia forma. Et ista forma inuenitur duobus modis. Quorum vnus est, secundum quod est in actu, tamen non provenit ab ea

Ponere animam accidens est impossibile, fm q; dat nobis prima cognitio naturalis.

1. Phy. 69: indiuiduum fit hoc p formā. Idē ista. 78. 9. & 60 sed vidē op positū. 12. Meta. 14. & 1. Cor. 11. vbi dicit q; per materiam. Vide cōc. 2im.

Idē 8. Me
va. 8.

De Anim. cū cō. Auer. G actio,

De Anima I

actio, quæ innata est provenire ab ea: sicut à sciente, qui non vititur sua scientia. Secundus est, secundum quod provenit ab ea illa actio: sicut est de sciente, quando scit. Et prima forma dicitur prima perfectio: secunda autem dicitur postrema.

Substantiæ autem maxime videntur esse corpora, & horum physica: hæc enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidam habent vitam, alia autem non habent: vitam autem dicimus id quod per se ipsum alimentum & augmentum & decrementum. Quare omne corpus physicum participans vita, substantia erit: Substantia autem sit, sicut composita.

SOPH. Porro autem corpora potissimum esse substantiæ videntur, & ex his, ea quæ naturalia sunt: hæc enim ceterorum sunt principia. Naturalium autem, alia habent vitam, alia non habent: vitam vero dicimus nutritionem quæ per se ipsum fit, & autionem, & diminutionem: Itaque omne corpus naturale vitam participans substantia fuerit, & ita substantia, ut composita.

Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur substantiæ: & maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia aliorum corporum. Et corporum naturalium, quædam habent vitam, & quædam non. Et dicere vitam, est nutriri, & augeri, & diminui essentialiter. Vnde necesse est, ut omne corpus naturale, habens communicationem in vita, sit substantia, finem quæ est compositum.

3 Cum demonstravit nobis numerum substantiarum, incipit declarare nobis quæ earum sit magis digna ut habeat hoc nomen, & dixit Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur, &c. id est & corpora composita habent hoc nomen substantia magis proprie, secundum quod est magis famosum: & maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia corporum artificialium. D. d. Vnde necesse est, ut omne corpus naturale habens communicationem in vita, id est corpus naturale necesse est ut sit substantia: immo magis dignum est habere hoc nomen substantia. Deinde exposuit hoc nomen vitam: & dixit Et dicere vitam est nutriri, &c. id est & intelligo per vitam principium, quod est commune omni animato, scilicet nutriri & augeri, & minui essentialiter. & est illud, quod appropriat plantis. Quoniam hoc nomen vita dicebatur in lingua Græca de omni eo, quod nutritur, & augetur. animal enim dicitur de omni eo, quod nutrit & sentit. In Arabico autem videtur significare idem: sed tamen non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio nutrimenti, & sensus insimul, non principio sensus, & motus tantum. Et dicit essentialiter: quia invenitur extra viuum aliquod, quod assimilatur augmento & diminutioni, & vitæ, & non est viuum. Et cum declaravit quod necesse est ut omne corpus habens vitam sit substantia, declaravit cuiusmodi substantia est, & d. sit substantia,

Mortuum si dicitur, nisi animal, quod caret principio nutrimenti, & sensus insimul. Si vide oppositum. 1. de anima. c. vitæ. ubi d. quod mortuum est, quod caret solo principio, quod est vita. Vide eodem. Zim.

Hic v. f. animal hunc principium augere & essentialiter. Sed vide oppositum. 1. de anima. c. 39. Vide 1. c. 22. & 1. de Generatione. 3. Vide eodem. Zim.

Astantia, secundum quod est compositum, id est & necesse est ut corpus viuum sit substantia composita: & est hoc indiuiduum.

Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habens, neque utique erit corpus anima: non est enim eorum quæ in subiecto, corpus, magis autem sicut subiectum & materia. necesse est ergo animam substantiam esse, sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis.

S O P H. Quoniam autem corpus est tale, nempe vitam habens, equidem non fuerit corpus anima: non enim eorum quæ sunt de subiecto corpus est, sed potius ut subiectum & materia. necesse est ergo animam esse substantiam, ut speciem corporis naturalis vitam habentis.

B Et, quia corpus viuum est corpus, & est tale, impossibile est ut anima sit corpus. corpus enim non est eorum, quæ sunt in subiecto: imo est sicut subiectum, & materia. Vnde necesse est ut anima sit substantia, scilicet quod est forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia.

4 Cum declarauit quod corpus viuum est substantia, scilicet quod est compositum ex substantia, quæ est scilicet materia, & ex substantia, quæ est scilicet forma, incipit querere de anima utrum sit substantia composita, scilicet corpus, aut secundum formam. dicere enim animam esse materiam impossibile est. & hoc manifestum est per se. Et d. Et, quia corpus viuum, & id est & anima non est substantia secundum compositionem. compositum enim corpus habens vitam non est corpus viuum, scilicet quod est corpus simpliciter, sed secundum quod est tale corpus. est igitur viuum per aliquod existens in subiecto, non per aliquod existens non in subiecto. corpus autem est substantia, secundum quod est subiectum. Et, cum dedit propositiones, ex quibus consequitur ut anima non sit substantia, scilicet quod est corpus, sed secundum quod est forma, d. Vnde necesse est ut anima sit substantia, secundum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia, &c.

C Quoniam autem non est substantia secundum corpus declarabitur in secunda figura per illas duas propositiones prædictas, scilicet quod anima est in subiecto, & corpus est non in subiecto. Quoniam vero est substantia secundum formam, manifestum est ex hoc, quod est substantia in subiecto. hoc enim proprium est formæ, scilicet ut sit substantia in subiecto. Et differt ab accidente. quoniam accidens non est pars substantiæ compositæ: forma autem est pars huius substantiæ compositæ. Et etiam equiuoce dicitur forma esse in subiecto, & accidens esse in subiecto. * Subiectum enim accidentis est corpus compositum ex materia & forma, & est aliud existens in actu, & non indiget in suo esse accidenti. Subiectum autem formæ non habet esse in actu, secundum quod est subiectum, nisi per formam, & indiget forma ut sit in actu: & maxime primum subiectum, quod non denudatur a forma omnino. & propter similitudinem inter ista errauerunt plures loquentium, & di-

Agnoce
di soia, &
accens eē i
subiecto.
*Subm ac
cens ē ens
i actu: sub
iectū for
mæ subal
ē ens i po
tentia. Idē
1. Phy. 63.
& 1. Phy.
7. & 8. 1.
ca. d suba
orb. sed vi
de istā cā
de q̄ritati
b⁹ inter
minaus, 1.
ca. d suba
orbis.
Vide eōr.
Zam.

Primum
subm nō
denudat a
forā oino.
Idē. 1. Phy.
76. & 2.
Phy. 11. &
3. Cq. 19.
sed quare
primū. vi.
de. 3. Cor.
17. & 1.
Phy. 81.

De Anima

terunt formam esse accidentis. Et ex hoc declarabitur perfecte quod anima non est substantia secundum materiam. materia enim est substantia, secundum quod est subiectum. anima autem secundum quod est in subiecto. Et dicitur habentis vitam in potentia, id est necesse est ut anima sit substantia, secundum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam, secundum quod dicitur habere illam formam in potentia, ut agat actiones vite per illam formam.

Substantia autem actus, huiusmodi igitur corporis actus: Hic autem dicitur dupliciter, alius quidem sicut scientia, alius sicut considerare, manifestum est igitur quod sicut scientia: in existere enim animam, & somnus & vigilia est: proportionale autem vigilantia quidem ipsi considerare, somnus autem ipsi habere & non operari.

SOPH. *Hac vero substantia est actus, ergo talis corporis est actus: hic autem hisfuris dicitur, partim ut scientia, partim ut contemplari, constat ergo eam esse ut scientiam: ex eo enim quod est anima, & somnus et nigilia est: proportionale autem respondet uigilia quidem ipsi contemplari: somnus autem ipsi habere & non operari.*

Et ista substantia est perfectio. est igitur perfectio talis corporis. & quia perfectio dicitur duobus modis: quorum unus est sicut scire, & alius sicut aspicere: manifestum est quod ista perfectio est sicut scire. Quoniam apud ipsum est esse animæ. & vigilia est similis studio, somnus autem est similis dispositioni rei, cum potest agere, & non agit.

S Cum declaravit quod anima est substantia secundum formam, & formæ sunt perfectiones habentium formas, & sunt duobus modis, inæcepit demonstrare quod perfectio est in definitione animæ, quasi genus, & d. Et ista substantia est perfectio, & id est &, quia substantia, quæ est secundum formam, est perfectio corporis habentis formam: & iam declaratum est quod anima est forma: necesse est ut anima sit perfectio talis corporis, id est perfectio corporis naturalis habentis vitam in potentia, secundum quod perficitur per ipsam.

Et, cum declaravit quod anima est perfectio, declaravit secundum quod modos dicitur perfectio, & d. &, quia perfectio est duobus modis, & id est &, quia perfectio est duobus modis: quorum unus est sicut scientia existens in sciente, quando non vitur sua scientia: & alius est sicut scientia existens in sciente, quando vitur ea. Deinde inæcepit demonstrare secundum quem modum istorum duorum dicitur quod anima est perfectio, & d. manifestum est quod ista perfectio est sicut scientia. i. &, quia iam declaratum est quod anima est perfectio corporis naturalis, & perfectio dicitur duobus modis, manifestum est quod perfectio, qua est animatum, & differt a corpore non animato est existens in eo, sicut scientia in sciente. Deinde dedit rationem super hoc, & dixit Quoniam apud ipsum est esse animæ, id est quoniam apud esse istius perfectionis in animato inuenitur anima, non apud esse alterius perfectionis.

Et,

- A** Et, cum demonstravit q̄ perfectio accepta in definitione animæ, quæ est substantia animæ, est illa, quæ est quasi scientia existens in sciente, quando non vitur ea, dedit exemplum super hoc, & dicit, & vigilia est similis, &c. idest &, cum animal fuerit dormiens, tunc anima erit in eo secundum primam perfectionem. & hoc est simile esse scientiæ in sciente in tempore, in quo non studet: & non est simile esse ignorantie in non sciente. Manifestum est enim q̄ animal apud somnum habet animam sensibilem, sed non vitur sensu: sicut sciens habet scientiam, sed non vitur ea. Dispositio autem animæ apud vigiliam in animalibus est similis scientiæ in sciente, quando vitur ea. Et hoc est in anima sensibili. Anima autem nutritiva nunquam inuenitur in animalibus, nisi secundum postremam perfectionem. Nisi aliquis ponat q̄ sit quidam modus animalium, qui non nutritur in aliquo tempore, scilicet in tempore, in quo manet in lapidibus, vt ranæ magnæ, quæ nihil thesaurizant, & manent tota hyeme in lapidibus: & similiter plures serpentes. Et secundum hoc erit hoc commune
- B** animæ sensibili, & nutritivæ eadem intentione. &, si non, tunc perfectio accepta in eis erit secundum æquiuocationem. Et quocunq; modo sit, quando intellecta fuerit diuersitas inter vtrumq;, tunc non nocebit hoc accipere indefinite in hac definitione, cum sit impossibile aliter. Et d. somnus autem est similis dispositioni rei, &c. idest dispositio animæ apud somnum in animalibus est similis dispositioni rei in tempore, in quo potest agere, sed non agit. & hæc est descriptio primæ perfectionis: & ex ea intelligitur descriptio postremæ perfectionis: & est dispositio rei, per quam ens agit, aut patitur in tempore, in quo agit, aut patitur.

Docuim.
Aia nutritiva nunq̄ inuenit̃ in animalib⁹, nisi s̃m postremā perfectionē.
Idē. 8. Ph. 20. & hic infra. 14. & 3. de Ala 44. 59. Vide pro hoc infra c. 30. & c. 5. tertij h⁹.

Prior autem generatione in eodem scientia est: vnde anima est primus actus corporis physici potentia vitam habentis: tale autē quodcunq; organicum: organa autem & plantarū partes, sed penitus simplices: vt foliū fructiferi cooperimentū: fructiferum autē fructus: radices vero ori siles sunt: vtraq; enim trahunt alimentū.

- C.** *Prior autem generatione in eodem scientia est: qua propter animam est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis: cuiusmodi est quodcunq; fuerit organicum. sunt porro plantarum quoq; partes organa, sed planē simplicia: ut folium integumentum est pulpa, quæ semen complectitur: pulpa autem seminis: radices vero ori proportionē respondent, utraq; enim attrahunt alimentum.*

Et scientia in eodē antecedit in esse. Et ideo anima est perfectio prima corporis naturalis, habentis vitam in potentia. & est s̃m q̄ est organicū. Et partes plantarum sunt etiā organa, sed valde simplicia. verbi gratia q̄ folia sunt coopertoria, & vestes fructibus. radices autē similes sunt ori: qm̄ isti duo modi contrahunt cibum.

De Anima

6 Cum declarauit q̄ genus animæ est perfectio, quæ est quasi sciētia exi- **D**
stens in sciente, quando non vitur ipsa, inceptit narrare q̄ ista perfectio
præcedit in esse secundam perfectionem, & q̄ propter hoc debet adiungi
in definitione q̄ anima est prima perfectio corporis naturalis habentis vi-
tam in potentia. Et d. Et scientia in eodē, &c. i. & perfectio, quæ est quasi
scientia, præcedit in esse in indiuiduo secundam perfectionem, quæ est
quasi studium. Et, cum narrauit hoc, inceptit narrare q̄ propter hoc de-
bemus hanc intentionem dicere in definitione, vt per primam distingua-
tur à perfectione postrema, & d. Et ideo anima est perfectio prima, &c. i.
& ideo dicendum est in definitione animæ, &c. D. d. & est fm q̄ est orga-
nicum. ita cecidit in scriptura locus * albus. & est corpus, fm q̄ est organi-
cum. i. corpus habens vitam in potentia est primum organicū corpus.
Et, cum narrauit q̄ omne corpus viuū est organicum, & hoc fuit mani-
festum in animalibus, sed latuit in plantis, inceptit demonstrare q̄ or-
gana existunt etiam in plantis, & dixit: Et partes plantarū sunt etiam or-
gana, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus. Et hoc, quod dixit de plan- **E**
tis, manifestum est. folia enim ita sunt de plantis, sicut corium in anima-
libus, & radices sunt, sicut os: quoniam vtrumq̄ comprehendit cibum. &
hoc intendebat, cum dixit, quoniam isti duo modi contrahunt cibum, sci-
licet radices, & os, & alia ventricula, quæ transeunt ad ipsa.

Si autem aliquod cōe in omni anima oportet dicere, erit vtiq̄
actus primus corporis organici physici. vnde non oportet querere
si vnum est anima & corpus: sicut neq̄ ceram & figurā, neq̄ om-
nino vniuscuiusq̄ materiā, & id cuius est materia: hoc enim vnū
& esse cum multipliciter dicantur, quod proprie est, actus est.

*Ergo si quid commune de omni anima sit dicendum, ea fuerit actus
primus corporis naturalis organici. idcirco non oportet querere an vnū
sit anima & corpus, quemadmodum neq̄ ceram & figuram, nec de-
niq̄ vniuscuiusq̄ materiam, & id cuius est materia: vnū enim & esse
eum multifariam dicatur, quod proprie est, actus est.*

Si igitur aliquod vniuersale dicendum est in omni anima, dice-
mus q̄ est prima pfectio corporis naturalis, organici. Et ideo nō
est scrutandum vtrum anima, & corpus sint idem: sicut nō est
scrutandum hoc in cera, & figura, neq̄ in ferro, & figura, neq̄
vniuersaliter in materia cuiuslibet, & in illo, quod habet illā ma-
teriam. vnū enim & ens cum dicuntur pluribus modis, perfectio
est illud, de quo dicitur hoc prima intentione.

7 Dixit Si igitur aliquod vniuersale, &c. id est si igitur possibile est defi-
nire animam definitione vniuersali, nulla definitio est magis vniuersa-
lis q̄ ista, nec magis conueniens substantiæ animæ: & est q̄ anima est prima
perfectio corporis naturalis organici. Et induxit hunc sermonē in forma
dubitationis,

* al. alius.

Docuſa.

Idē infra.
38.

102M.

Docuſa.

A dubitationi, cum dicit, Si igitur dicendum est, &c. excusando à dubitatione accidente in partibus istius definitionis. perfectio enim in anima rationali, & in alijs virtutibus animæ ferè dicitur pura æquiuocatione: ut declarabitur post. Et ideo potest aliquis dubitare, & dicere q, anima non habet definitionem vniuersalem. & ideo dicit, Si igitur, &c. quasi dicit, si igitur fuerit concessum nobis quòd possibile est inuenire sermonē vniuersalem comprehendentem omnes partes animæ, erit illa sermo ista.

Deinde dicit, Et ideo non est perscrutandum, &c. id est &, cum declaratum est quòd anima est prima perfectio corporis naturalis, & quòd animatum non habet hoc esse, nisi ex eo quòd habet animam, non est dubitandum quomodo anima, & corpus, cum sint duo, fiant idem: sicut non est dubitandum hoc in cera, & in ferro cum figura existente in eis, & vniuersaliter in materia, cuiuslibet, & in re, quæ existit in illa materia. Hæc enim nomina, scilicet *vnum, & ens, licet dicantur pluribus modis, tamen prima perfectio in omnib' istis, scilicet forma, magis digna est vt habeat

B hoc nomen, scilicet vnum, & ens, quàm illud, quod est congregatum ex materia, & forma. congregatum enim non dicitur vnum, nisi per vnitatem existentem in forma. materia enim non est hoc, nisi per formam. Et, si materia & formæ sent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur vnum, nisi sicut dicitur in rebus, quæ sunt vnum secundum contactum, & ligamentum. † Modo autem, quia materia non differt à forma in composito, nisi potentia: & compositum non est ens in actu, nisi per formam: tunc compositum non dicitur vnum, nisi quia sua forma est vna. Et quasi innuit per hoc quæstionem contingentem dicentibus quòd anima est corpus. & est quomodo illud, quod aggregatur ex anima, & corpore, fiat vnum.

Vniuersaliter quidem igitur dictū est quid sit anima: est enim substantia quæ s'm rationem: hoc aut est quod quid erat esse huiusmodi corporis, sicut si aliquod organorum physicum esset corp⁹, vt dolabra: erat quidem enim dolabræ esse, substantia ipsius & anima hæc. diuisa autem hac, non vtrq; amplius dolabra erit, sed aut æquiuocè: nunc autem est dolabra: non enim huiusmodi corporis quod quid erat esse & ratio, anima: sed physici huiusmodi corporis, habentis in seipso principium motus & status.

SOPH.

Vniuerse igitur dictum est quid sit anima: nempe substantia ea quæ in ratione consistit: quod quidem est Quid erat esse tali corpori: veluti si quod instrumentū esset naturale corpus, verbi causa securis: esset enim securi esse substantia eius & anima hoc: ea enim separata, nō amplius esset securis, nisi æquiuocè: nunc vero est securis: non enim eiusmodi corporis Quid erat esse & ratio ē anima, sed naturalis, talis scilicet quod in se motum statumq; principium habeat.

Perfectio i
ala rōnali
& in alijs
virtutibus
aīe dī fere
pura equi
uocatiōe.
Idē ista c.
30. & 3. de
Aīa c. 5. cō
tra Alex.
Nō est du
bitādum
quō. ex
aīa, & cor
pore fiat
vñū. S; vi
de opposi
tū 1. d. Aīa
t. c. 92. cō
tra Plato.
vbi hoc tu
it dubita
tum. Vide
cōtr. xijm.
* Ens vñū
p pñ⁹ dñr
de fōra, q̄
d cōgrega
to. Oppō
itū vt dice
re 5. c. 3. f. 3
2. Ph. c. 4.
& 7. Met.
cō 8. & 8.
Mem. c. 7.
idem hī li
cut hic.
Vide cōtr.
xijm.
† Mā si dī
a fōra i cō
posito, nī
li potētia.
Vide idē.
10. Met. 23

De Anima

Iam igitur diximus quid est anima vñ, & est substantia sñ hanc intentionem, s. sñ illud, quod hoc corpus est. Quod est, quemadmodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale, vt securis, tunc acumen securis esset substantia, & est anima sñ hanc intentionem. & similiter istud, cum abstractum est, nō erit securis post nisi æquiuoce, materia autem erit post securis, anima enim nō est quidem talis corporis, & intentio eius, sed corporis talis naturalis habentis principium motus.

3 Cum prædixit q anima est substantia, deinde declarauit quod est forma, & perfectio, incōpit hic inducere modum, per quem potest accidere certitudo, q formæ naturales sint substantiæ. & hoc est necessariū in hoc loco. Et d. Iam igitur diximus, & id est declaratum est igitur ex hoc, qd dixit, quid est anima vñ uersaliter. & secundum q dixit in hac definitione, anima est substantia secundum intentionem, per quam dictum in re, per quam hoc corpus naturale est substantia, non alio modo. Deinde dixit exemplum de corporibus artificialibus, & fecit differentiam in hoc inter corpora naturalia, & artificialia. Essentiæ enim rerum artificialium sunt

a. Phy. 7.
* a. l. accūs

* actus. & ideo existimauerunt quidam q ita est de essentijs corporū naturalium. Et d. quemadmodum, si aliquod instrumentum, & c. id est & formæ, & essentiæ corporum naturalium sunt substantiæ. quoniam, quæ admodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale, vt securis, i. si imaginati fuerimus ipsum esse ens naturale, tunc acumen securis esset substantia eius. Deinde dedit rationem super hoc, & d. & similiter istud cum abstractum est, & c. i. & necesse est in securi, si esset ens naturale, vt ei^{us} acumen esset substantia. Securis enim non dicitur nisi illud, quod cōgregatum est ex materia, s. ferro, & forma, quæ est acumen. & si acumen auferatur, & esset securis corpus naturale, tunc securis non esset: quia mate-

Illud, ad ablationē eius aufertur substantia, est substantia. Idē s. cō. 2. qd quo sit intelligēdū. vid. 8. Me. 12. c. 5. Digressio. primū suppositum. Secundū.

ria, & forma non esset, nisi diceretur securis æquiuoce. & illud, pro cuius ablatione aufertur hæc substantia, est substantia: est enim pars eius. pars autem substantiæ est substantia. Deinde dicit: materia autem erit post securis. i. materia s. utem, quia securis est corpus artificiale, licet acumen sit ablatum ab eo, tamē post dicitur securis per suam figuram. figura enim, quæ propria est ei, eadem est in ea cum acuitate, & sine. Et hoc, quod d. manifestabitur ex hoc, quod dico. Manifestum est enim per se q hoc nomen securis, siue fuerit naturale, siue artificiale, dicitur de illo congregato ex illo, quod est quasi forma in eo, & ex eo, quod est quasi materia. Et etiam manifestum est per se q securis dicitur de aliquo indiuiduorum substantiæ. Et sic necesse est vt hoc nomen, quod dicitur de eo, sñ q est indiuiduum substantiæ, sit dictum de eo sñ materiā, & formam in simul. vnde necesse est vt vtrūq; sit substantia. partes enim substantiæ sunt substantia. Et sic necesse est, cum fuerit forma ablata, vt hoc nomen auferat ab ea, scilicet nomen, quod demonstrat ipsum, sñ q est indiuiduum. Aut dicamus q hoc nomen non dicitur de eo nisi secundū materiam tantum,

v. g.

A v.g. fm q est corpus ferreum. & tunc forma erit in eo fm accidens. & tunc necesse erit, si forma fuerit ablata, vt hoc nomen, quod dicitur de ea, fm q dicitur indiuiduum substantiæ, remaneat. Sed quia formæ rerum naturalium, cum fuerint ablata, auferentur materiæ, & nulla ens remanet nisi æquiuoce, necesse est, cum posuerimus securim esse corpus naturale, & ablata fuerit acuitas, quæ est in ea quasi forma, vt auferatur materia, & non remaneat ens. Cum igitur forma fuerit ablata fm hanc intentionem statim auferetur hoc nomen securis, quod demonstrat ipsum fm q est in diuiduum substantiæ. quoniam per ablationem formæ auferetur materia & cum materia & forma auferuntur, nihil remanet de eis, quæ demonstratur per hoc nomen, fm q demonstrat aliquod indiuiduorum substantiæ, nisi sit aliquod indiuiduum: & tunc non dicitur securis nisi æquiuoce. Formæ igitur naturales substantiæ sunt. quia, cum ablata fuerint, auferet nomen, quod demonstrat ens, secundum q est indiuiduum substantiæ.

B Et similiter definitio, quæ est fm illud nomen, quia auferuntur genus, & differentia, quorum vnum demonstrat materiam, & aliud formam. v.g.

q, cū sensus auferatur a carne, non remanet caro, nisi æquiuoce: sicut caro mortui. Forma autem artificialis non est substantia. quia, cum auferet, non auferitur materia: sed remanet nomine, & definitione. quoniam, cū figura securis auferatur, remanet ferrum idem, sicut ante, nomine, & definitione. Et necesse est, & recte vt remaneat nomen eius, scilicet securis, quod demonstrat hoc instrumentum, fm quod est indiuiduum substantiæ: licet acuitas auferatur. Et hoc fuit, quia nomē dicitur in rebus naturalibus primo de forma, & secundo de congregato. in rebus autem artificialibus e contrario, scilicet primo de materia, & secundo de congregato. In rebus igitur artificialibus demonstrat indiuiduum substantiæ secundum suam primam significationem, quia significat materiam: & in rebus indiuiduis substantiæ naturalibus demonstrat ipsum secundum suam primam significationem quoniam significat formam. Hoc enim indiuiduum non est hoc, nisi per suam formam, non per suam materiam. † Materia enim nullum habet esse in actu in rebus naturalibus, secundum q est materia. & esse non est in actu, nisi formæ. & hoc valde manifestatur in formis rerum simplicium. quoniam cū forma fuerit ablata, nihil remanet. Et in rebus artificialibus nihil est hoc, nisi per suam materiam, non per suam formam. & sic declarabitur tibi differentia inter naturalia, & artificialia. Et intelliges hoc, quod dixit Aristoteles: & auferetur dubitatio, quæ inducit credere q formæ sint accidentia. D. d. anima enim non est, & c. i. & est de anima e conuerso acuitati. nomen enim auferatur ab animato per ablationem animæ, & remanet in securi, licet acumen auferatur. anima enim non est talis corporis, in quo est acuitas, scilicet corporis artificialis organici, sed naturalis. & hoc intendebat, cum dixit talis. & hoc, quod dicit principium motus, & quietis, est dispositio corporis naturalis.

Considerare autem & in partibus oportet quod dictum est. si enim esset oculus animal, anima utiq; ipsius: visus esset: hic enim substantia

Cū formæ res: nāliū auferunt, auferunt materiæ. Sed iporū. Sed vide opp. 1. Phy. 82. vbi dī q mā est in gñabilis, & corruptibilis. vī de cōtra. 2im.

Genus demonstrat mām, & dīa formā vīd. 7. me. 12. 43. & c. Met. 17. & 2. cō. 49.

Nomē in reb* nālib* pmo de forma, sedo d cōgregato. Vide cām 8. Met. cō. 7. In reb* aut artificialib* pmo de nōmē de mā scđario de congregato. Sed vīd opposi. 1. Met. cō. 4. & 7. Met. c. 18. vbi dicit q nomē accidentale primo significat formā, & scđo subiectū. Vide contradi. 2im.

2.1. pprā
C
¶ Mā nullū habet esse in actu
Irebus nālibus, fm q est mā. vide 1. phy. sico. 12.1. Ph. 76. 3. Cē. 29. 7. Met. 8 & 1. cap. de sba orbis. & 1. phy. 69.

De Anima

substantia est oculi quæ est secundum rationem, oculus autem materia visus est: quo deficiente non est adhuc oculus, nisi æquiuoce, sicut lapideus aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuente corpore: Proportionaliter namque se habet sicut pars ad partem, totus sensus ad totum corpus sensitivum: secundum quod huiusmodi.

SOPH. Hoc uero quod diximus in partibus etiam considerare non ab re fuerit: nam si oculus esset animal, profecto anima ei esset visus: is enim est oculi substantia qua in ratione consistit: oculus autem materia est visus, quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuoce, quemadmodum lapideus et pictus. Ergo quod parti alicui conuenit in totum viuens corpus est transferendum: proportionem namque respondet, ut pars ad partem, sic totus sensus ad totum corpus sensitivum, quatenus eiusmodi est.

Et considerandum quod dictum est in membris etiam. Oculus enim si esset animal, tunc visus esset anima eius. iste enim est substantia oculi, quæ est secundum suam intentionem. & corpus oculi est materia visus: qui cum deficit, non dicitur oculus, nisi æquiuoce, sicut dicitur de oculo lapideo. Et accipiendum est illud, quod dicitur de parte in toto corpore. comparatio enim partis ad partem est sicut totius sensus ad totum sensibile.

9 Cum declarauit quod ita est anima in corpore, sicut forma in materia: forma enim in corporibus naturalibus magis habet nomen substantiæ quàm materia: & quod indiuiduum non sit indiuiduum, nisi per formam: quia non est indiuiduum, nisi secundum quod est ens in actu, & est ens in actu per suam formam, non per suam materiam. Et, quia declarauit hoc ratione, vult modo declarare hoc exemplo, & d. Et considerandum est quod dictum est in membris. i. & hoc, quod dictum est in anima, quoniam est substantia, quia, cum auferitur, auferitur nomen ab animato, verificatur in membris habentibus proprie virtutes particulares animæ sensibilis. D. d. exemplum de hoc in oculo, & d. Oculus enim si esset animal, & c. i. quoniam proportio visus ad oculum est sicut proportio animæ ad corpus, si igitur fuerimus imaginati quod oculus esset animal, necesse esset ut visus esset anima eius. visus enim tunc esset substantia animæ, secundum illud quod est, & oculus esset materia illius animæ. D. d. qui cum deficit, & c. i. & quia manifestum est de visu, quod, cum deficit, non remanet oculus post, nisi æquiuoce: sicut oculus factus de lapide, aut formatus in pariete: quia non habet de intentione oculi, nisi tantum figuram: & quod visus est substantia oculi: manifestum est quod anima debet habere talem dispositionem cum corpore, s. quod, cum auferitur, auferitur nomen ab animato, & non remanet animatum, nisi æquiuoce. v. g. quia, cum animalitas fuerit ablata ab aliquo indiuiduo, non remanet animal nisi æquiuoce: quapropter anima est substantia. Et, quia Aristoteles posuit primo quod ita est

Indiuiduum non est indiuiduum, nisi per formam. Idem supra c. 6. 7. 1. de Anima 9.

A est de parte, sicut de toto, & q̄ possibile est vt habeamus certitudinem de toto, considerando hoc in partibus, incēpit declarare modum, vt iudiciū totius, & partis sit idem in hoc loco, & d. comparatio enim partis ad partem, &c. i. & necesse est vt ita sit de toto sicut de parte in hac intēctione. qm̄ comparatio alicuius membri apud suam forinam particularem sensibile in essēdo substantiam illius membri, est comparatio totius sensus ad totum corpus sensibile. Et hoc, quod d. manifestum est. comparatio enim visus, qui est pars sensus ad oculum, est sicut comparatio totius sensus ad totum corpus. & quia comparatio est eadem: & visus est substantia: igitur anima erit substantia.

Vide cos.
file. 1. Co.
19. 4. Ph.
37. 1. de a-
nima. 88.
2. Co. 59.

Est autem non abiiciens animā potentia ens vt viuatur, sed quod habens. semen autem & fructus potentia huiusmodi corpus est. sicut quidem igitur incisio & visio, sic & vigilantia actus. vt autē visus & potentia organi, anima: corpus autem quod potētia ens: sed sicut oculus pupilla & visus, & ibi anima & corpus, animal.

B
SOPH. *Ceterum quod amisit animam non est id quod potentia est ad viuēdum, sed quod habet: semen nero & fructus id sanē est quod potentia est tale corpus: ergo ut sectio & visio, sic uigilia est actus: ut uero visus & potentia organi, sic anima est: corpus autem est id quod potentia est: uerum ut pupilla & visus est oculus, ita etiam illic, anima & corpus est animal.*

Et illud, quod habet potentiam vt viuatur, non est illud, a quo ablata est anima, sed illud, quod habet animam. semen autem, & fructus sunt in potentia corpus tale. Et, sicut abscindere, & aspicere sunt perfectiones, ita uigilia. & sicut visus est potentia instrumenti, sic est anima: corpus autē est illud, quod est in potētia. & sicut oculus est membrum, & visus, ita animal est anima, & corpus.

C
10 Quia accepit in definitione animæ potentiam, quæ dicitur quasi æquiuoce, incēpit declarare quam intentionem intendit, & complet declarationem illius, & primæ, & secundæ intentionis hoc modo declarationis, a quo modo incēpit, & exemplariter. Et d. Et illud, quod habet potētiā vt viuatur, &c. i. & cum dicimus in corpore, s. q̄ est quod habet potentiam vt viuatur, non intendimus per hoc, sicut diximus in eo, quod non habet habitum, & formā, quibus potest agere: & pati: quemadmodum dicimus q̄ semen, & fructus habent potentiam vt uiuant: & q̄ sanguis menstruosus, habet potentiam vt sentiat, aut moueatur: sed diximus hoc in habenti animam in actu, quæ agit, aut patitur, sed in illo tempore neq; agit, neq; patitur, sicut animal dormiens. Et, cum demonstraui hoc de potentia, quæ est prima pfectio, dedit dñam inter istā, & potētiā, quæ non est aīa in suo esse, & incēpit et declarare exēplariter dñam inter primā perfectionem in rebus habentibus formas, & secundā, & d. Et, sicut abscindere, &c. i. & si

cut

De Anima

cut abscondere in securi. & aspicere in oculo sunt postremæ perfectiones istarum rerum, ita vigilia est postrema perfectio animalis sensibilis. Et d. hoc: quia manifestum est qd proportio abscissionis ad instrumentum, qm abscindit, & aspectus ad oculum, qm aspicit, est sicut proportio actionis sensuum ad animal in vigilia. vigilia enim est vsus sensuum. &, sicut ista dispositio est postrema perfectio oculi, sic vigilia est postrema perfectio animalis. D. d. & sicut visus est potentia instrumenti, sic est anima. i. & sicut visus, quando anima nō videtur ipso, dicitur esse potentia, qua oculus videt, ita dicimus quod anima est potentia, qua animal viuit, quādo anima non agit per illas actiones animæ. D. d. corpus autem est illud, quod est in potentia. i. corpus autem animalis est illud, quod recipit illam potentiam, aut quod dicitur illam virtutē habere. & dicitur potentia: quia qnq; agit, & qnq; nō: & dicitur potentia in tempore, in quo nō agit. D. d. & sicut oculus est membrū, & visus, ita animal est anima, & corpus, i. & sicut hoc nōmē oculus dicitur de illo membro, quod est corpus compositum, & de virtute visibili, quæ est in eo: ita animal dicitur de anima, & corpore. & sermo eius in hoc capitulo est manifestus.

Quod quidem igitur non sit anima separabilis à corpore, aut partes quædam ipsius, si partibilis apta nata est, non immanifestū est: quarundam enim actus, partium est ipsarum: at vero secundū quasdam nihil prohibet, propter id qd nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis. Figuraliter quidem igitur sic determinetur & describatur de anima.

107H. *Animam igitur non esse separabilem à corpore aut partes quasdam eius si partibilis est, non est obscurum: quarundam enim actus partium est ipsarum: nihil tamen obstat quominus aliqua sint, propterea quod nullus sunt corporis actus. incertum autē adhuc est, an aīa ita sit actus corporis: veluti nauta nauigii. Ac de anima quidem adūbratione quadā sic explicatum descriptumq; sit.*

Quoniam autem anima non est abstracta à corpore, aut pars eius, si innata est diuidi, non latet. est enim quarundam partium perfectio. Sed tamen nihil prohibet vt hoc sit in quibusdam partibus: quia non sunt perfectiones alicuius rei ex corpore. Et cum hoc non declaratur vtum anima corpori sit, sicut gubernator nauis. Secundum igitur hunc modum determinādum est hoc de anima secundum exemplum, & descriptionem.

11 Cum accepit in definitione animæ vli qd est perfectio corporis naturalis, incēpit declarare quantum apparet ex hac definitione de abstractione. aut non abstractione, & d. Qm autem anima, & c. i. qm manifestū est ex hoc, quod dictum est in definitione animæ, qd impossibile est q anima sit

A sit abstracta à corpore, aut secundum omnes partes, aut per aliquam partem eius, si innata est diuidi, non latet. Apparet enim quòd quædam virtutes sunt perfectiones partium corporis, secundum quod formæ naturales perficiuntur per materiam: & tale impossibile est ut sit abstractum ab eo, per quod perficitur. D. d. Sed tamen nihil prohibet, &c. i. sed hoc manifestum non est in omnibus partibus eius: cum sit possibile ut aliquis dicat quòd quædam pars eius non est perfectio alicuius membri corporis: aut dicat quod, licet sit perfectio, tamen quædam perfectiones possunt abstrahi, ut perfectio navis per gubernatorem. Propter igitur hæc duo, non videtur manifestum ex hac definitione quod omnes partes animæ non possunt abstrahi.

Et Alexan. dicit quod ex hac definitione apparet quod omnes partes animæ sunt non abstractæ. & nos loquemur de hoc, quando loquemur de virtute rationabili. D. d. Secundum igitur hunc modum, &c. i. tanta igitur cognitio est data à talibus definitionibus, quæ inductæ sunt exemplariter,

B & secundum sermones vniuersales sicut nos fecimus hic. i. quod non notificant rem perfecta notificatione, quousque appareant ex ea omnia conuenientia illi rei. & ideo, cum perscrutati fuerimus de vnaquaque partium animæ, secundum definitionem propriam cuiuslibet, apparebit tunc intentio, & aliz intentiones querendarum in anima.

Traditur Anima definitio propria, s. per ipsius rei causam. Cap. 2.

Vide p. 11.
lo. 4. ph. c.
31. 4. Cœ.
2. & 1. de
Ala. c. 71.
& hic c. 16
quenti, &
tex. & c. 15

Quoniam autem ex incertis quidem, certioribus autem, sit quod certum & secundum rationem notius, tentandum est iterum sic aggredi de ipsa: Non enim solum Quia, oportet definitiuam rationem ostendere, sicut plures terminorum dicunt: sed & causam inesse & demonstrari. Nunc autem sicut conclusiones rationes terminorum sunt. ut quid est tetragonismus? æquale altera parte longiori, orthogonium esse equilaterale: talis autem terminus ratio conclusionis: dicens autem quoniam tetragonismus est mediæ inuentio, rei causam dicit.

SOPH.

Quoniam autem ex obscuris quidem sed manifestioribus, nascitur id quod manifestum & ratione notius est, hoc eodem pacto rursus de ea disserere conandum est: neque enim solum ipsum Quod definitiuam rationem aperire oportet, ut plurimæ definitiones explicant, verum etiam causam inesse & apparere: alioqui, quasi conclusiones orationes definitionum sunt. ut quid est quadratio? æquale ei quod altera parte est longius, rectangulum fieri equilaterum: quæ sane definitio, ratio est conclusionis: at vero quæ quadrationem dicit esse mediæ inuentionem, ea rei causam dicit.

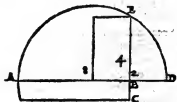
*Afr. rōm
terminorū

Et, quia res manifesta, quæ est magis propinqua in sermone ad intelligendum, est ex rebus latentibus, sed magis apparenter, querendum

De Anima

rendum est etiam vt tali cursu curramus in anima. Oportet enim vt sermo definiens non tantum demonstret quid est res, sed etiam causa erit inuenta, & manifesta in ea. Modo autem intentiones de finitionum sunt quasi conclusiones. v.g. quadratura: & est inuenire superficiem rectorum angulorum æqualium laterum æqualis longo, & ista definitio est intentio conclusionis. Dicens autem qd quadratura est inuenire medium in re, narrauit causam.

Tetragonismi demonstratio.

11

Definitio-
nes vtes v-
niuoce nō
sufficiūt i
cognitione
rei pfecte,
nedū cū
sint vtes
multipli-
ces.
*Idē. i. de
de Ala. 8.
& hic su-
pra. 7. & i
fra. 30. &
3. de Ala
eō. 5.

Quia cognitio acquisita ex hac definitione non sufficit in cognitione substantiæ cuiuslibet partis animæ: quoniam hæc definitio est vniuersalis omnibus partibus animæ, & dicta de eis multipliciter: & tales definitiones non sufficiunt in cognitione rei perfecte, cum fuerit vtes vniuoce, nedum cū sint vtes multiplices: quærendum est, n. post ad sciendum vnamquāq; partium, quæ collocatur sub illa definitione cognitione propria, cum definitio non * dicatur de eis vniuoce: incipit igitur hic demonstrare viā ad cognitionem definitionum, quæ appropriantur cuilibet partium in rebus ignoratis, & causam, pp quam nō sufficiunt definitiones in talibus rebus, & d. Et, quia res manifesta, quæ est magis propinqua, & c. i. &, quia naturalis in cognitione causarum propinquarum rebus est ire de latentibus apud naturam apparentibus apud nos, & est ire de posterioribus in eā ad priora: vt dictum est in posterioribus, oportet nos ire in cognitione de finitionum propriarum vnicuiq; partium animæ per istam viam. & nulla via est in cognitione talium definitionum. f. quæ componūt ex propinquis causis proprijs rei, cū fuerint ignoratæ, nisi à posterioribus apud nos. D. d. oportet enim ut sermo definiens non tantum demonstret, & c. i. & causa, propter quam non sufficiunt in cognitione rei tales definitiones vtes, est, quia oportet vt sermo definiens perfecte non demonstret genus rei tantum, sicut faciunt plures definitiones: sed sermo definiens debet demonstrare causam rei propriam propinquam existentem in ea in actu. f. formam, non genus. Et, cū notificauit hoc, narrauit cuius modi definitio est definitio, quam quærit in vnaquāq; partium animæ, & in cuiusmodi est definitio prædicta, & d. Modo aut intentiones definitionum sunt quasi conclusiones. i. ista definitio, quā mō quærimus, est simi-

In illis
im⁹ de po-
steriorib⁹
ad priora.
Idē. i. ph.
2. & 57. &
7. Me. i. c.
10. & 3. c.
c. 61. Idē
hic infra. l.
c. 33.

- A** milis definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis: definitio autem vniuersalis prædicta est similis definitionibus, quæ sunt quasi demonstrationis conclusio. Et, cum declarauit hoc, dedit exemplum de definitionibus, quæ sunt quasi conclusio, si fuerint ignoratæ esse in definito: aut fuerit causa quæ sita in eis, & ex definitionibus, quæ non sunt quasi conclusio demonstrationis, sed sunt, si fuerint manifestæ per se, principia demonstrationis, & si fuerint ignoratæ, tunc impossibile est, vt declarantur esse in definito, nisi per argumentum. Et, quia d. v. g. quadratura, &c. i. exemplum definitionum vñum, quæ sunt quasi conclusio demonstrationis, est respondere quærenti quid est quadratum, quod est superfluous rectorum angulorum, & æqualium laterum æquale longo. D. d. ex eplum definitionis, quæ est quasi principium demonstrationis, & d. Dicēs autem q̄ quadratura, &c. i. qui autem definit quadratum, quod est superfluous rectorum angulorum æqualium laterum, factum super lineam mediam in proportionē inter latera oblongi, quod æquatur ei, definit quadratum definitione, quæ est quasi principium demonstrationis, cum definiat ipsum per causam propinquam. Et cum d. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones, non intendebat q̄ ista definitio inducta in animam est conclusio demonstrationis, sed intendebat q̄ est ex genere istarum definitionum, fm q̄ tales definitiones sunt vñes. & ideo. d. sunt quasi conclusiones. istæ enim definitiones, aut sunt conclusiones, aut sunt similes definitionibus, quæ sunt conclusiones. Neq̄ intendebat q̄ definitio, quærenda hic in vnaquaq̄ partium animæ, est ex definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis: ita q̄ sint manifestæ per se, quia sunt ignoratæ apud nos: & via ad cognoscendum eas est ex posterioribus, sicut dicit: sed intendebat q̄ est ex genere illarum definitionum. tales enim definitiones aut sunt principium demonstrationis, aut sunt similes definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis. Et iō sermo eius ita debet legi. sed etiam cā erit inuenta, & manifesta in ea. i. sermo definiens animam perfecte debet esse, vt causa propinqua sit manifesta in ea. & ista definitio est ex definitionibus, quæ assimilantur definitionibus, quæ sunt principia demonstrationis, in quantum est propria definitio. Definitio autem, quam dedimus modo in anima, est ex definitionibus, q̄ assimilant definitionibus, q̄ sunt conclusiones demonstrationis, fm q̄ ē generalis oībus partibus animæ, & nō est inducta in ea causa propinqua.
- B**
- C**

Si fuerint alie dñi-
tiones, quæ
sint igno-
ratæ in eē
in definitio-
to, tales si
declarent
nisi p̄ ar-
gumentū:
vide. 3. ph.
cō. 12.

Dicamus igitur principium accipientes intentionis, determinari animatum ab inanimato, in viuendo. multipliciter autem ipso viuere dicto, & si vñum aliquod horum insit solum, viuere ipsum dicimus: vt intellectus, sensus, motus & status fm locum: Ad huc autē, motus fm alimentū, & decrementū, & augmentum.

SOPH. Dicamus igitur initio considerationis accepto animatum distinctū esse ab inanimato ipso viuere: cum autem pluribus modis viuere dicatur,

De Anima

tur, si uel unum duntaxat horum insit, uiuere ipsum dicimus: ut intel-
lectus, & sensus, & motus & status loci: motusq; item alimenti, &
diminutio & augmentum.

Incipiamus igitur querere, & dicere q; animatum distinguitur
à non animato uiuendo. Et, quia uiuere dicitur multis modis, si
inuentus fuerit in re aliquis eorum vnus tantum, dicemus q; ui-
uit. v.g. intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nu-
triri, & diminui, & augeri.

13 Cum notificauit definitionem animæ vñ, & notificauerit quantum
dant tales definitiones in cognitione rei, & q; diminute faciunt cognosce-
re, non perfecte, cum sint vñes, & quasi conclusio demonstrationis: & quia
definitio querenda in vnaquaq; partium animæ est similis definitioni-
bus propriis, quæ sunt quasi principia demonstrationis: & q; tales defini-
tiones cum fuerint nō manifestæ esse in definito, sicut contingit in parti-
bus animæ, oportet tunc ire ad cognitionem earum ex rebus posteriori-
bus, quæ sunt magis notæ apud nos. Compositis, dixit. Incipiamus igitur
querere, &c. i. dicamus igitur q; quia notam est apud nos q; animatū nō
differat à non inanimato, nisi per vitam: viuum autem dicitur multiplici-
ter. i. per multas actiones, quæ sunt in eo: manifestum est q; omne, de quo
dicitur vna illarum intentionum, aut vna illarum actionum, aut plures
vna est animatum. & hoc intendebat, cum dixit. si inuentus fuerit in re ali-
quis eorum, &c. Deinde numerauit actiones attributas vitæ, & dixit. v.g.
intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nutrirī, & diminui
& augeri. i. & istæ actiones attributæ vitæ sunt quatuor genera: quarum
vnum est intelligere, secundum sentire, tertium moueri, & quiescere in lo-
co, quartum nutrirī, & augeri, & diminui.

Vnde & vegetabilia omnia videntur viuere: videntur enim in
se ipsis habentia potentiam & principium huiusmodi, per quod
augmentum & decrementum suscipiunt secundum contrarios lo-
cos: non enim sursum quidem augentur, deorsum autem non: sed
similiter in vtroq; & penitus quæcunq; aluntur & viuunt in fine,
quousq; possunt accipere alimentum,

30 P H. Quamobrem & quæ terra gignit omnia videntur viuere apparet
enim ea in se ipsis eiusmodi habere potentiam & principium, quo au-
gmentum & diminutionem contrarius capiant locis: neq; enim sursum
uersus augentur: deorsum, non item: sed per æque in utramq; partem
et undiq; semperq; nutriuntur ac pergunt viuere, dum possunt cape-
re alimentum.

Et ideo omnia uegetabilia reputantur viuere. existit. n. i. eis po-
tentia, & virtus, & principium, per quod recipiunt augmentū,
& di-

Vide idē
supra. c. 11.
& quæ ibi

Vide p. il
lo. i. ph. c.
3. & illius
cām req-
re. 10. Mc.
cō. 9.

Intelligē
viuere est.
idē. 12. me
ta. 36. &
39. Et. 2.
Cō. 61.

A & diminutionem in duobus locis contrariis. non enim augetur, & diminuitur superius, & inferius. sicut & omne, quod nutritur, necessario uiuit, & non uiuit, nisi dum potest nutrimentum accipere.

34 Quia uita magis latet in motu nutrimenti, & augmenti, & diminutionis, quam in aliis actionibus, quas numerauit, incipit declarare quod ista actio attribuitur animæ: quia impossibile est attribui virtutibus elementorum, ex quibus componuntur corpora, quæ agunt actiones nutrimenti, & augmenti. Et dixit, Et ideo omnia vegetabilia, &c. i. &, quia motus nutrimenti, & augmenti, & diminutionis numeratus est apud nos in actionibus animati, opinamur quod omnia vegetabilia sint uiua, in quibus uidemus existere principium, quo agit motum diminutionis, & augmenti in duobus locis contrariis. scilicet superius, & inferius. corpus enim simplex, aut compositum ad unam partem mouetur. quoniam, si simplex fuerit,

B mouebitur aut superius, aut inferius: si compositum, mouebitur secundum elementum dominans. &, quia corpus augmentabile uidetur moueri ad utramque partem ab eodem principio. scilicet ramos, & radices, necesse est ut hoc principium sit neutrum, neque graue, neque leue: & tale dicitur anima. † Et, quia augmentum est perfectio actionis nutrimenti, fuit necessarium ut principium, quod agit nutrimentum, esset ex genere eius, quod agit augmentum. principium igitur nutrimenti est anima necessario.

Mixtum mouetur. si est ut dominans. id est 1. C. 1. c. 7. 8. & 12. & 19. & 1. de Ge. c. 49. 1. de Aia. 40. † Augmentum est perfectio actionis nutrimenti. id est 1. de Gene. 38. 42. 1. Cor. 21. 5. Ph. 18.

* Omne animal dicitur uiuere, eum nutrit. Idem supra c. 5. & 4 ibi.

& ideo omne animal dicitur uiuere, dum nutritur.

Separari autem hoc ab alijs possibile est, alia autem ab hoc impossibile in rebus mortalibus. manifestum est autem in his quæ vegetantur: neque enim una est in ipsis potentia alia animæ.

SOPH.

Atque id quidem ab alijs separari potest: cetera uero ab hoc non possunt in mortalibus. quod perspicuum est in iis quæ ex terra oriuntur: nulla enim alia inest eis anima potentia.

C Et hoc possibile est ut separetur ab alijs rebus: alia autem impossibile est ut separentur ab hoc in rebus mortalibus. Et hoc apparet in vegetabilibus. non est enim in eis nec una uirtus alia ab ista ex uirtutibus animæ.

† Corpora celestia ui-

dem intel ligere, & moueri, sed non nutri ri, neque senti ri. uide 1. 2. C. 61. & 17. & 3. de Anima. 61. & 1. C. 21. & 1. Met. 14.

Cum numerauit genera uirtutum animæ, incipit demonstrare ordines istarum uirtutum adinuicem & d. Et hoc possibile est ut separetur ab alijs rebus. i. & hoc principium, existens in animato, possibile est ut separetur ab alijs principijs animæ, quæ numerauimus a sensu, & motu, & intellectu. D. d. alia autem impossibile est ut separetur ab hoc in rebus mortalibus. i. & impossibile est, ut hoc principium separetur, scilicet nutrimentum ab alijs principijs animæ. i. sensu, & motu, & intellectu ex rebus, quæ innatæ sunt moueri. † Et dixit hoc, quia corpora celestia manifeste uidentur intelligere, & moueri, sed non nutriri, neque sentiri. & ideo dixit in rebus mortalibus, cum declaratum est hæc non esse mortalia. D. d. Et hoc apparet in vegetabilibus, &c. i. & apparet quod hoc principium, quod est nutrimentum

Quod autem celum appetit

De Anim. c. 6. Auer. H tum

tas, & stel
ligat, vide
et in fine
primi ca.
de substā
tia orbis.

tum, & augmentum separatur ab alijs virtutibus animæ in hoc, quod videtur sensui in vegetabilibus in istis enim nulla virtus videtur ex virtutibus animæ, nisi ista. & innuit contradictionem contra fingentes q̄ plantæ habent somnū, & vigiliam.

Viuere quidem igitur propter hoc principium est in omnibus viuētibus. Animal autem propter sensum primum. & namq̄ quæ non mouentur, neq̄ mutantia locum, habentia autem sensum, animalia dicimus, & non viuere solum.

SOPH.

Ac uiuere quidem ob hoc principium adest omnibus uiuentibus. Animal autem est ab sensum primo. etenim quæ non mouentur, neq̄ mutant locum, sensum tamen habent, & a, idest animalia dicimus, & non uiuere, solum.

Viuere igitur dicitur de omni uiuo per hoc principium. Animal autem per sensum, omnia enim, quæ non mouentur, neq̄ mutant locum, sed tantum habent sensum, vocantur animalia, & nō sumus contenti in dicendo ea uiua tantum.

16

Videat nō
dī i liguā
Græca, eo
si & ei
quod ui
uit p̄ prin
cipiū hoc,
quod ē nu
trimentum
& augmē
tū. Sed vi
de opposi
tū supra i.
cō. 13. Vi
de contra.
Zim.

Vult facere dīam inter hanc virtutem, & virtutem sensus per nomina posita apud eos, & dixit. Viuere igitur, &c. i. dicere igitur aliquid viuere non dicitur in haelingua, græca, nisi de omni, quod uiuit per hoc principium, quod est nutrimentum, & augmentum, non per aliud. D. d. Aīal autem, &c. i. hoc nomen animal non dī, nisi de eo, quod habet principium sensus in quantum habet hoc principium tū: licet non habeat principium motus in loco, & signum eius est sponsia maris, & multa ex habentibus testam, quæ habent sensum, tamen non mouentur, & dicuntur animalia, non tantum uiua.

Sensuum autem tactus primo inest omnibus. sicut autem vegetatiuum potest separari a tactu & ab omni sensu, sic & tactus ab alijs sensibus. vegetatiuum autem dicimus partem huiusmodi animæ quæ & vegetabilia participant. animalia autem omnia videntur tangendi sensum habentia.

SOPH.

Ex sensibus autem primo inest omnibus tactus: atq̄ ut nutrimentum potest separari a tactu, & omni sensu, sic tactus a ceteris sensibus. nutrimentum uero est partem animæ dicimus, cuius etiam plantæ participat. animalia autem omnia videntur tangendi sensum habere.

Et primus sensus existens in eis omnibus est tactus. Et quem admodum nutrimentum potest separari a tactu, & ab omni sensu, ita tactus potest separari ab alijs sensibus. Et intelligo per nutrimentum partem animæ, in qua habent cōicationem plantæ etiā. Et omnia animalia videntur habere sensum tactus.

Et

A Et prima virtus sensus, quæ est prior naturali in eæ aliis virtutibus. **17** Sensus, est sensus tactus, quoniam sicut virtus nutritiva potest separari in plâis à tactu & ab omni virtute sensus, ita tactus potest separari ab alijs sensibus. i. cū fuerit inuentus, non est necesse ut inueniantur alij sensus: & eū alij sensus fuerint inuenti, necesse est ut inueniatur tactus. est igitur prior naturaliter alijs sensibus, sicut nutrimentum est prius naturaliter sensui tactus. Deinde dixit Et omnia animalia videntur habere sensum tactus. i. & iste sensus est necessarius omnibus animalibus inter omnes modos sensus. p̄ enim animal habet sensum tactus, non autem sensum visus, aut alium, sed animal perfectum. & sermo eius est manifestus.

Tactus est prior nati- alijs sensibus. Vide qua pr o- ritate. 2. d Ge. c. 7. & 2. h. com.

Propter quam autem causam utrūq; horum accedit, posterius dicemus. nunc autem intantum dictum sit solum, quod anima ho- rum est quæ dicta sunt principium, & his determinata est: Vegeta- tiuo, sensitiuo, intellectuuo, & motu.

77. Oē aīal hēt sen- ū tactus vid infra etiā 117. & 1. d Aīa l. 67. & 68.

SOPH. Causam autem cur utrumq; horum eueniat post dicemus: nunc hoc **B** tatum dictum sit, animam esse principium eorum quæ diximus, & his definitam esse: nutritiuo, sensitiuo, diuino, motu.

Causa autem, propter quam utrumq; istorum duorum contin- git, dicenda est post, in hoc tantum loco tantum est declaratum, s. qd anima est principium istorum, quæ dicimus, s. nutritiuu, sensiti- uū, & distinguētis, & mouētis.

18 Id est, causa autem, propter quam virtus nutritiva videtur separari ab alijs virtutibus, & antecedere eas naturaliter, & similiter tactus cum alijs virtutibus sensus, dicenda est post, scilicet causa finalis: & hoc fecit in fine istius libri. Deinde dixit, in hoc autem loco, & c. id est in hoc autem loco tantum est declaratum, quod anima diuiditur in hæc quatuor genera, & quod substantia eius est in istis principijs. alia autem quærenda persequi- tatus est post.

Tex. c. vlti- mi & pe- nultimi textij huius

C Vtrum autem vnumquodq; horum est anima, aut pars animæ, & si pars, utrum quidem sic, ut sit separabilis ratione solum, aut & loco, de quibusdam quidem horum non est difficile videre, quæ- dam autem dubitationem habent.

SOPH. Vtrum autem vnumquodq; horum sit anima, an pars animæ: & si pars, utrum ita sit sit separabilis ratione solum, an etiam loco, de nonul- lis non est videre difficile: de aliquibus est questio.

Vtrum igitur vnaqueq; istarum sit anima, aut pars animæ: & si est pars animæ, utrum est pars, secundum qd est abstracta in so- la intentione, aut in loco etiam: quoniam autem quædam sunt sic, non est difficile ad sciendum, in quibusdam autem est dubitatio.

19 Cū declarauit quod virtutes animæ sunt plures vna, & posuit hoc positione quasi manifesta per se, dixit. Vtrum igitur vnaqueq; istarū, & c.

H ij id est

De Anima

ideſt vtrum igitur vnumquodq; iſtorum principiorum exiſtentium in D animali ſit anima, aut nō. & ſi eſt anima, vtrum eſt anima per ſe, aut pars anima: & ſi pars animæ, vtrum eſt pars, & alia in eſſentia, & in loco in corpore inanimato perſcrutandum eſt. Et intendit per hoc, quod dixit, vtrum eſt anima, aut pars animæ, vtrum eſt poſſibile vt vnum iſtorum ſit in animali abſque anima: aut impoſſibile eſt vt ſit in aſali abſq; aſa, cuius eſt pars. Et, cum narrauit hoc, incēpit demonſtrare diuerſitatem diſpoſitionum eorum in vnoquoq; modo animalium, & d. quoniam autē quædam ſunt ſic, non eſt difficile, & c. i. quoniam autem iſtæ virtutes in quibusdam animalibus ſunt eadem in ſubiecto, & alia definitione, non eſt difficile, in quibusdam autem habet dubitationem difficilem. & ſimiliter vtrū vñquoq; iſtorum principiorum ſit in anima, aut nō, in quibusdam eſt manifeſtum, & in quibusdā latet.

Sicut enim in plantis quædam diuiſa videntur viuientia, & ſeparata ab inuicem, tanquam exiſtente in his anima actu quidem vna in vnaquaq; planta, potentia autem pluribus, ſic videmus E & circa alias differentias animæ accidere, vt in entomis decifis: & enim ſenſum vtraque partium habet, & motum ſecundum locum: ſi autem ſenſum, & phantaſiam & appetitum. vbi quidem enim ſenſus eſt, & triſtitia & letitia eſt, ubi autem hæc ſunt, ex neceſſitate deſiderium eſt.

SOPH.

Vt enim in plantis ſunt quæ cum ſecantur, et pars alia ab alia ſeparatur, videantur viuere, ut pote cum anima quæ in eis eſt vna in vnaquaq; planta ſit, potentia vero plures: ſic etiam in aliis anima differentis videmus fieri, ut in iis infectis quæ inciduntur: etenim ſenſum utraq; partium habet & motum loci. quod ſi ſenſum, & phantaſiam etiam & appetitum: ubi enim ſenſus eſt, & dolor & voluptas conſequitur: ubi autem hæc ſunt, neceſſario etiam cupiditas.

Quoniam, ſicut plantarum quiddam ſi abſcinduntur, viuit, & ſeparatur ab inuicem, quaſi anima, quæ eſt in eo, eſt eadem in figura in omnibus vegetabilibus, in potentia autem plura: ita accidit aliquo modo animæ in animalibus annuloſis, quando abſcinduntur. Quoniam utraq; pars habet ſenſum, & motum in loco, & omne habens ſenſum habet deſiderium, & imaginationem. vbi. n. inuenitur ſenſus, illic inuenitur voluptas, & cum iſta inueniuntur, inuenitur neceſſario appetitus.

10 Cum narrauit quod non eſt difficile in pluribus animalibus declarare quod iſtæ virtutes ſunt eadem in ſubiecto, & plures in intentione, incēpit demonſtrare hoc, & dixit, quoniam, ſicut plantarum quiddam ſi abſcinduntur, & c. ideſt, & quemadmodum videmus quod quædam plantarum, licet diuidantur, viuunt partes, poſtquam ſeparantur ab inuicem, vi

31104

ta pro-

Ata propria plantis: ita quod anima, quæ est in illo vegetabili, quasi sit in forma vna in actu in illo vegetabili, & plures in potentia, idest, quod potest diuidi in animas, quæ sunt eadem in forma cum anima existente in eorum: idest in aliquo modo animalium, scilicet annuloso, scilicet quod postquam abscinduntur, faciunt partes de actionibus vitæ, illud, quod faciebat illud animal. Et, cum narrauit quod, postquam diuiditur iste modus habet partes omnes actiones, quas totum habebat, incipit declarare quomodo hoc apparet in omnibus. Potest enim aliquis dicere quod pars non habet ex actionibus totius in hoc animali, quod * dixistis, nisi sensum, & motum tantum, non alias partes animæ, quæ est imaginatio, & concupiscentia. Et dixit. Quoniam vtraque pars habet, &c. idest, & diximus quod omnes virtutes atque in hoc animali videntur eadem esse in subiecto, quia sentimus quod veraque pars, postquam diuiditur, habet sensum, & motum in loco: & omne habens sensum, & motum necesse est vt habeat desiderium, & imaginationem, quoniam, vbi existit sensus, illic necesse est vt existat voluptas & tristitia apud comprehensionem rei sensibilis: & cum illic voluptas, & tristitia fuerint, illic erit necessario motus ad illud voluptuosum, & motus ad contristante, & illud, ad quod est motus, non est in actu delectabile, aut contristans: vnde necesse est vt sit imaginatum, & desideratum. * In omni igitur parte istius animalis existit anima sensibilis, & desideratiua, & imaginatiua, & mouens in loco, quoniam, quando motus in loco fuerit propter voluptatem, & tristitiam, necessario erunt duæ virtutes illic. Sed tamen debes scire quod in quibusdam animalibus virtus imaginatiua semper est coniuncta cum sensu: non quando sensatum est absens, & animal est diminutum. in eis autem, quæ sunt perfecta, inueniuntur in absentia sensorum.

De intellectu autem & perspectiua potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus alterum animæ esse, & hoc solum contingere separari sicut perpetuum à corruptibili.

30 P H. *De intellectu vero & contemplatiua potentia nondum quidquam est manifestum, sed videtur anima genus diuersum esse, idque solum posse separari, quemadmodum æternum à corruptibili.*

* a. l. p. c.

Intellectus autem, vt virtus speculatiua, nihil adhuc declaratum est de eis, sed tamen videtur esse aliud genus animæ: & iste solus potest abstrahi, sicut sempiternum abstrahitur à corruptibili.

31 Cum dixit quod querendum est in vnoquoque istorum principiorum vtrum sit anima, aut non, incipit declarare virtutem, quæ non videtur esse anima, sed manifestius est de ea vt sit non anima. Et dixit. Intellectus autem, & virtus speculatiua, &c. idest intellectus autem in actu, & virtus, quæ perficitur per intellectum in actu, adhuc non est declaratum vtrum sit anima, aut non, sicut est declaratum de aliis principijs: cum ista vir

H iij tua

id est 7. me.
cō. 16. & 1
d. a. l. 94

* a. l. dixit
de istis

Oe hñs se
fū. & mo-
tum, opor-
tet vt hñat
imagina-
tionē, & d
syderium.
vide pro
hoc. 3. de
aia. 10.
illud, ad
quod est
motus, nō
est actū de
lectabile,
aut contri-
stans. vide
p hoc. 3.
de aia. t. c.

34.
In of pre
aial sensi-
bil' repic
aia sensibi-
lis, desyde-
ratiua, &
imaginati-
ua. vid op
positi. 156.
vbi hñt q
aliqua ca-
rēt imagi-
natiua. Vi
de contr.
2im.

*Oē quo manifestatur, aut manifesta hic quod patet, sicut quod formae percipiuntur, necesse est anima. Et, cum declarauit quod hoc later in intellectu, incepit demonstrare quae pars duarum contradictoriarum in hac intentione querenda est magis manifesta in opinione hominum, & secundum quod apparet, donec hoc declaratur ratione demonstratiua post, & dicit, sed tamen videtur esse aliud genus animae, &c. id est, sed tamen melius est dicere, & magis videtur esse verum post perscrutationem, ut istud sit aliud genus animae. & si dicatur anima, erit secundum æquiuocationem. & si dispositio intellectus sit talis, necesse est velle solus inter omnes virtutes animae sit possibilis ut abstrahatur à corpore, & non corrumpatur per suam corruptionem, quemadmodum sempiternum abstrahitur. & hoc erit, cum quandoque copulatur cum illo, & quandoque non copulatur cum illo.

Reliquae autem partes animae manifestum ex his quod non se-
parabiles sunt, sicut quidam dicunt: ratione autem quod alterae manifestum: sensitiuo enim esse & opinatiuo, alterum: siquidem & sentire ab ipso opinari. similiter autem & aliorum unū quodque quae dicta sunt.

SOPH.

Ceteras autem partes animae manifestum est quod sunt non abstractae, sicut dicunt quidam, sed tamen manifestum est quod sunt diuersae secundum intentionem. Esse enim alicuius in sensu aliud est à suo esse in cogitatione. sentire enim aliud est à cogitare. & similiter de vnaquaque aliarum praedictarum.

- 22 Cum declarauit quod later de intellectu utrum sit abstractus, aut non, quamuis manifestius est ut sit abstractus secundum quod est non anima, incepit declarare quod contrarium est in alijs partibus animae, & quod videntur esse non abstractae, & dicit. Aliae vero partes animae, &c. id est, manifestum est ex sermonibus praedictis in definitione animae, quod aliae partes animae, non sunt abstractae declaratum est enim in vnaquaque earum quod est perfectio corporis naturalis organici. perfectio enim est finis, & complementum perfecti: finis autem non separatur à finito: unde necesse est ut illae partes animae sint non abstractae. Et, cum declarauit quod dubium est de quibusdam harum virtutum, utrum sint abstractae, aut non, & quod in quibusdam manifestum est quod sunt non abstractae, incepit demonstrare quod est illud, quod manifeste videtur existere in omni-

Finis non
est abstractus
necesse.

A omnibus, & est illud, quod hæc quatuor genera sunt diuersa secundum intentionem, & dicit, sed tamen manifestum est quod sunt diuersæ secundum intentionem, &c. id est, sed tamen manifestum est per se quod omnes istæ virtutes sunt diuersæ secundum intentionem, & sensum: & quod esse virtutis, quæ constituitur per sensum, aliud est ab esse virtutis, quæ constituitur per cogitationem: cum actio cuiuslibet istarum sit altera ab actione sui comparis. sentire enim, quod est actio virtutis sensus, aliud est ab intelligere, quod est actio virtutis intellectus. Deinde dicit & cuiuslibet aliarum prædictarum, id est, & similiter apparet in diuersitate aliarum virtutum prædictarum in intentione, & definitione, quia differunt etiam in actionibus.

Sentire est actio. opp. J. 12. Vide cōtr. Zim.

Adhuc autem quibusdam quidem animalium omnia insunt hæc: quibusdam vero quædam horum: alteris autem vnum solū. hoc autem facit differentiam animalium. propter quam autem causam sit factum, posterius intendendum est. Similiter autem & circa sensus accidit, alia quidem enim habent omnes, alia vero quosdam, quædam vero vnum maxime necessarium, tactum.

SOPH.

Præterea vero nonnullis animalibus ad sunt omnes hæc: in quibusdā nonnulla: in aliis una duntaxat. quæ res facit differentiam animalium. de causa vero post considerabimus. simile quiddam in sensibus euenit: quædam enim habent omnes: quædam nonnullos: quædam unum quod maxime necessarius est, tactum.

*all. pauciores.

Quoniam autem quædam animalia habent omnia ista, & quædam vnum tantum, & quod hoc facit diuersitatem inter animalia, & quare perscrutandum est post. Et simile huic contingit in sensibus. quædam enim habent omnes sensus, & quædam quosdam, & quædam vnum, & est vnum, quod est valde necessarium, scilicet tactus.

23

C Quoniam autem quædam animalia habent istas quatuor virtutes, & quædam habent quasdam istarum virtutum, & quædam habent vnam tantum, & qui modi sunt isti modi animalium, & quod hoc inducit diuersitatem inter animalia, & qua de causa inducuntur hæc in animalibus, dicendum est post. Hoc enim quod accidit animalibus in quatuor virtutibus animæ, quas numerauimus, simile accidit animalibus in virtutibus sensus tantum. quædam enim animalia habent quinque virtutes sensus, & quædam quasdam tantum, ut talpa: & quædam vnum, scilicet tactum, ut spongia maris. & sermo eius in hoc capitulo est manifestus per se.

3. de aia a te. cō. 59. vñq; in finem.

* Spongia maris hēt vnū sensū scilicet tactū. vi 8 supra c. 16. & 1. de aia. 83.

Quoniam autem quo viuimus, & sentimus dupliciter dicitur, sicut quo scimus: dicimus autem hoc quidem scientiam, illud autem animam: utroque enim horum dicimus scire, similiter & quo sanamur, aliud quidem sanitas est, aliud autem parte quadam corpore

H iij ris

De Anima

ris aut & toto, horum autem scientiaq; & sanitas forma & species
quædam & ratio & vt actus susceptiuorum, hæc quidem scientifi
ci, illa vero sanabilis, videtur enim in patiente & disposito actiuo
rum inesse actus, anima autem hoc quo viuimus & sentimus &
mouemur & intelligimus primo. Quare ratio vtiq; quædam erit
& species, sed non vt materia & subiectum.

SOPH. Quoniam autem id quo viuimus & sentimus duobus modis dicitur,
quemadmodum id quo scimus: horum autem unum dicimus scien
tiam, alterum animam: nam utroq; eorum scire dicimus. similiter etiã
id quo sani sumus, tum sanitate, tum parte aliqua corporis, uel etiam
toto: horum autem scientia quidem & sanitas forma est et species quæ
dam, & ratio, & ueluti actus receptiuorum, illa quidem eius quod
scire, hæc uero eius quod sanari potest: uidetur enim in eo quod patitur,
atq; afficitur effectiuorum inesse actus, Anima uero id est quo uiui
mus & sentimus & dicitur quædam primo, profecto anima ratio quæ
dam erit & species, non autem ut materia & subiectum.

Et, quia illud, per quod viuimus, & sentimus, dicitur duobus
modis: & similiter dicimus in re, per quam scitur. quorum vnus
est scientia, & alius anima: quoniam per vtrumque istorum dici
mus quod scimus. & similiter dicimus in re, per quam sanatur,
quod vna est sanitas, & alia est aliquod membrum corporis, aut
totum corpus. & scientia est ex istis, & sanitas est aliqua for
ma, & intentio in actu in illis duobus recipientibus: quorum hoc
recipit scientiam, & hoc recipit sanitatem. existimatur enim quod
actio agentium, non est nisi in recipiente passionem, & dispositio
nem. anima autem est illud, per quod primo viuimus, & sentim⁹,
& distinguimus: necesse est ergo vt sit aliqua intentio, & forma,
non quasi materia, & quasi subiectum.

24 Modo reuersus est ad declarandum q anima est substantia sola secun
dum formam, non fm materiam, neq; fm compositum ex eis, s. corpus.
Et d. Et, quia illud, per quod viuimus, & sentimus, &c. 1. & quia manifestū
est per se q actio nutrimenti, & sensus, & scientiæ, & aliarum virtutū ani
mæ attribuitur nobis per duo: quorum vnum est per ipsam virtutem, &
aliud per habens illam virtutem. v.g. q sensus attribuitur nobis p sensum
& per visum sentiens, quandoq; n. dicimus q videmus per visum, & qñq;
per oculum. & similiter in scia qñq; dicimus q scimus per scientiam, &
quandoque per animam: quæ est virtus habens scientiam. & similiter est
de omnibus virtutibus animatis. verbi gratia q dicimus qñq; q sumus
fani

- A** sani sanitate, & qñq; per corpus sanum, aut per membrum sanum. Et, cū posuit hanc propositionem pro manifesta per se, & inductionem, incepit ponere aliam propositionem, & d. & scia est ex istis, &c. id est & apparet per vnum istorum duorum modorum, quod est quasi scientia de anima, & sanitas de corpore, q vnum est forma, & aliud est materia. forma enim est ex istis, & est intentio, quæ inuenitur in duobus recipiētibusea, scilicet in sapiente scientiam, & recipiente sanitatem. vnde necesse est vt omnis actio attributa alicui enti propter aliqua duo existentia in eo, vt vnum eorum sit materia, & aliud forma. sed dimisit hanc conclusionem: quia bene apparebat ex his, quæ posuit. D. d. existimatur enim q actio agētium, & c. id est & diximus q vnum eorum duorum est forma: & est illud, quod est quasi scientia, & sanitas: quia sanitas, & sciētia, & similia sunt actiones agētis, i. dantis sanitatem, & largientis: & actio agētis est illud, quod existit in recipiente, & est forma. vnde necesse est vt scientia sit existens quasi forma, & anima quasi materia. Et, cū declarauit q omnis actio attributa alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt alterum eorum sit materia, & alterum forma: & fuerit manifestum q propter formam attribuitur actio enti primitus: & q actiones istæ animæ videntur attribui corpori, & animæ, sed primo animæ, secundo corpori: concluditur ex hoc q anima est forma, & corpus materia. Er d. anima autem est illud, per quod primo viuimus, &c. sed non propalauit nisi quasdam istarum propositionū, & dimisit quasdam, quia erant manifestæ. & syllogismus sic cōponitur. Actiones animati attribuntur corpori, & animæ in simul: & omnis actio, quæ attribuitur alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt vnum eorum tantum sit materia, & aliud forma: ergo alterum istorum duorum, scilicet corporis, & animæ est forma, & alterū materia. Et, cū coniunxerimus* huic q pp formam attribuitur actio primitus enti, & q ista conuertitur: & cū coniunxerimus suæ conuersæ q actio attribuitur animato per animam primitus: concludetur ex hoc q anima est forma, & corpus materia.

Propter formā attribuitur actio enti primitus. Idē. 1. Ph. 37. & 3. Ph. 1. & 9. Meta. 10. & 2. de Genet. 33. Ois actio, q a tribuitur alicui enti pp aliquid duo, necesse est vt vnū eorū trō sit mā, & cā id forma. Idē 3. de Ala cō. 36.

- E** Tripliciter enim dicta substantia, sicut diximus: quarum hæc quidem species illud autem materia: aliud autem ex vtrisque horū autem materia quidem, potentia, species autem, actus: postea ex vtrisque animatū: non corpus est actus aīæ, sed ipsa corporis cuiusdā.

807 N.

Cum enim tribus modis substantia dicatur, ut diximus: quorū aliud est species, aliud materia, aliud id quod ex utrisq; constat: atq; horum quidem materia est potentia, species autem actus: cum id quod ex ambobus constat animatum sit, perfectio corpus non est actus anima, sed ipsa corporis cuiusdam.

- Q**uā autem substantia dicitur tribus modis, sicut diximus, materia, scilicet forma, & compositū ex eis: & materia istorum est potentia, & forma est endelechia, & quod fit ex eis, est animatum: tunc corpus nō est perfectio aīæ: sed aīa perfectio alicuius corporis.

Ista

* Dubiū ē pp c. 3. primi de Ala vbi ponit actionē attribui aīæ pp corp⁹. Vide cōt. 2im.

De Anima

25 : Ista est alia declaratio à prædicta q̄ anima est substantia fm̄ formam, **D**
 Quæ sit de non fm̄ materiam, sed, quia ista declaratio dat causam, & esse, prima autē
 m̄o; dans dat tantum esse, induxit eam quasi causam sermonis prædicti, & dixit, &
 cūm, & est, quia iam prædiximus q̄ substantia dicitur tribus modis, materia, & forma;
 vid 1. Coe, & compositum ex eis: & esse materia est in potentia, & esse formæ est eade
 35. & prio lechia, & actu: & compositum ex anima & corpore est animatum, & per
 Phy. 2. alterum eorum est in potentia animatum, & per alterum in actu: manife
 stum est q̄ anima est endelechia corporis, nō corpus animæ. est enim ani
 matum in actu per animam: & quod est in actu debet esse endelechia ei⁹,
 quod est in potentia, & non econuerso. Et hoc intendebat, cūm dixit &
 quod sit ex eis est animatum. i. & quod sit ex eis est animatum in actu per
 animam, & in potentia per corpus, necessē est vt corpus nō sit endelechia
 animæ, sed anima corporis.

Et propter hoc bene opinantur quibus videtur neq; sine corpo
 re esse, neq; corpus aliquod anima. corpus quidē enim non est: **E**
 poris autem aliquid est, & propter hoc in corpore est, & corpore
 huiusmodi: & non sicut priores ad corpus aptabāt ipsam nihil dis
 finientes in quo & quali: & vere cūm nō videatur accipere quod
 libet contingens. sic autē fit & secundum rationē: vniuscuiusq;
 enim actus in potentia existente, & in propria materia aptus nat⁹
 est fieri. Quod quidem igitur actus est quidam & ratio potētiam
 habentis esse huiusmodi, manifestum ex his.

SOPH. Quamobrem probe censent si quibus videtur neq; sine corpore esse,
 neq; corpus aliquod anima: corpus enim non est, sed corporis aliquid. &
 propterea inest in corpore, & in corpore tali. & non quemadmodum su
 periores in corpus eam coniciebāt, nulla præterea addita distinctione,
 in quam illo, & quali: præsertim cum non videatur quodlibet recipe
 re quodlibet. hoc autē pacto res ratione procedit: vniuscuiusq; enim
 actus in eo quod est potentia, & in sua ac idonea materia, natura com
 paratum est ut fiat. Animam ergo actum esse quendam & rationem
 eius quod habet potētiam ut tale sit, ex his perspicuum est.

Et propter hoc bene existimauerunt dicentes q̄ anima non est
 extra corpus, neq; est corpus. corpus autem non est, sed est perfe
 ctio corporis. Et propter hoc est in corpore, & in tali corpore. non
 sicut fecerunt Antiqui in ponendo eam in corpore absq; determi
 natione illius corporis, q̄ corpus sit, & cuiusmodi. & hoc licet nō
 quodcunq; recipiat quamcunq;.

26 : Et propter hoc, quod apparuit de anima, quod est endelechia corporis
 naturalis, recte dixerunt opinantes q̄ anima nō est extra corpus, neq; est
 corpus. endelechia enim talis est, s. vt sit in corpore, & quod nō sit corpus.
 corpus

A corpus enim non perficitur per corpus, cum corpus nō sit innatum, ut sit in subiecto. Et hoc intendebat, cum dixit, corpus autem non est, sed est perfectio corporis. qm̄ autem est corpus, s̄m quod est perfectio non ē possibile, sed existit in corpore. D. d. Et propter hoc est in corpore, &c. id est & ex hoc modo, quem dedimus in substantia animæ, possibile est dare causam, propter quam aīa existit in corpore, & corpus recipiens eam est tale, non ex illo modo, quem dederunt Antiqui in substantia animæ, cum dixerunt q̄ est corpus, & q̄ intrat aliud corpus, & nō determinauerunt quæ natura est, natura illius corporis, & quare habuit proprium, ut esset anima tum absq; alijs corporibus, & ex quo modo fuit consimilitudo inter hæc duo corpora, s. q̄ vnum recipit alterum, cū non quodcunq; recipit quodcunq;. Necesse est enim istis hominibus dare causam, propter quam hoc corpus recipit illud corpus, quod est anima. & necesse est eis dicere, quare hoc corpus, quod est anima, existit proprie in hoc corpore, & non in alijs.

Curp^o nō phiat^r per corpus, cū nō sit innatum ē in subiecto.

De hoc vide .1. de Aia. 75.

B Et hoc intendebat, cum d. absq; determinatione illius corporis, q̄ corpus sit, scilicet receptum, & cuiusmodi, s. recipiens. Et d. hoc, quia definitiones demonstratiuæ innatæ sunt dare causas omnium, quæ videntur in definito. & si definitio non erit talis, non erit definitio.

Definitio ē miratio ē inat^r sunt dare eas oīum, quæ vāt in definito. Id ē 4. ph. 3. et 1. de Aia. 11. & 4. Co. 1.

S V M M A S E C V N D A .

De Animæ potentijs, eorum ordine, ac quo pacto definiendi debeant.

otentiarum autem animæ, quæ dist^{ct}æ sunt, alijs quidē insunt omnes, alijs vero quædam harum, quibuidam vero vna sola. potētias vero dicimus, vegetatiuum, sensitium, appetitiuū, motiuum s̄m locum, intellectiū.

In est autem plantis vegetatiuum solum: alteris autem hoc, & sensitium: si autem sensitium & appetitiuum: appetitus quidem enim desiderium, & ira, & voluntas sunt: Animalia autem omnia habent vnum sensuum; tactum. cui autē sensus inest, huic

C & letitia & tristitia, & dulce, & triste: quibus autē hæc, & concupiscentia: delectabilis enim appetitus hæc.

1018. Potentia porro anima quas commemorauimus, in alijs insunt omnes: in alijs nonnullæ earum: in aliquibus una duntaxat. potentias autē diximus, nutritiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum motu loci, dia-noeticum, ac plantis quidem adest tantummodo nutritiuum: alijs autē, tum hoc, tum etiam sensitiuum: quod si sensitiuum, & appetitiuum etiam: appetitus enim cupiditas est, & ira & voluntas: cuncta autem animalia unum habent ex sensibus, tactum. cui autē sensus inest huic & voluptas & dolor, & iucundum & molestum: in quibus autē hæc insunt, & cupiditas inest: hæc enim est appetitus iucundi.

Istæ

De Anima

Istæ autem virtutes animæ, quas diximus, inueniuntur in quibusdam animalibus omnes, sicut diximus, & in quibusdam quædam, & in singularibus, i. in paucis inuenitur vna. Et appellamus virtutes, nutritiuam, & sensibilem, & desideratiuam, & mouentem in loco, & distinguentem. Et istarum in plantis est sola nutritiua: in alijs vero est ista, & sensibilis, & desideratiua, desiderium enim est appetitus, & ira, & voluptas. Et omnia animalia habent saltem vnum sensum, scilicet tactum: & omne habens sensum habet voluptatem, & tristitiam. & omne habens istas habet appetitum, appetitus enim est desiderium voluptatis.

27 Cùm voluit incipere loqui de vnaquaque virtutum animæ, incipit primo numerare eas, & quod quædam animalia habent proprie quasdam earum, sicut quod artifex ponit subiectum suæ artis. Artifex enim necesse est imponat subiectum, de quo loquitur, & diuidit genera eis quasi manifesta in esse. artifex enim non potest demonstrare subiectum suæ artis, neque species illius subiecti. & quod dixit in hoc capitulo, est manifestum. Et hoc, quod dixit in singularibus, intendit & in paucis, idest & in paucis animalibus existit vna virtus sensuum, scilicet tactus. D. d. Et appellamus virtutes, & c. idest, & cum dixerimus virtutes, intelligenda est virtus nutritiua, & sensibilis. Et intendit per nutritiuam omnia principia, quæ agunt in nutrimento: & sunt tria, scilicet nutrimentum, & augmentum, & diminutio. Et intendit per desiderium appetitum ad cibum. & ideo separauit ipsum à mouente in loco, & posuit ipsum genus per se: cùm ista virtus inueniatur in animalibus, quæ non mouentur. & intelligit per distinguentem intelligentem. D. d. & istarum in plantis, & c. i. in plantis autem inuenitur sola nutritiua. in animalibus vero sensus, qui est tactus, & desiderium, quod est desiderium nutrimenti. & hoc est cōe omnibus. D. d. desiderium enim est appetitus & ira, & voluptas, i. & intendimus per desiderium appetitum, desiderium enim dicitur de appetitu, & de ira, & voluptate, & vniuer saliter de pluribus. Et voluit declarare quod appetitus existit in omni animali habenti sensum: quia hoc non fuit manifestum sensui. & d. & omne habens sensum habet voluptatem. & sermo eius in hoc cap. est manifestus.

Adhuc autem alimenti sensum habent: tactus enim alimentum sensus: siccis enim & humidis & calidis & frigidis aluntur omnia uiuentia: horum autem sensus tactus: sed aliorum sensibilibus secundum accidens: nihil enim in alimentum confert sonus, neque color, neque odoratus, humor autem vnum aliquod est tangibile. Exuries autem & sitis concupiscentia. & exuries quidem calidi & siccis: sitis autem frigidi & humidi. sapor vero ut delectamentum horum est.

Præterea vero sensum habent alimenti: nam tactus sensus est alimenti: cuncta enim uiuentia siccis aluntur & humidis & calidis & frigidis:

Artifex nō
pōt demōstrare subm
sua artis
neq; spēm
illi subiecti.
Instātia ē
de subiecto
sib. elēctum,
rum, & de
igne. 4.
Cōe. c. 12.
Sed i. phy.
cō. vlt. &
2. phy. 21.
& 26. &
12. Met. c. 5.
& 6. Met.
c. 1. idē sensus,
q̄ sit sensus
hic. vid
cōe. Zim.

10 PH.

A *frigidus: quorum sensus, tactus est: ceterorum autem sensibilibus per accidens: nihil enim ad alimentum confert somnus, nec color, nec odor: sapor autem unum quoddam est de tangilibus: fames vero & sitis cupiditas est: ac fames quidem calidi & sicci: sitis vero frigidi & humidi: porro sapor est veluti quoddam eorum condimentum.*

Et etiam habet sensum nutrimenti. quoniam distinctio cibi est sensus. Omne enim viuum non nutritur, nisi per siccum, & humidum, calidum, & frigidum. & tactus sentit ista. sentiens autem alia sensibilia est secundum accidens in cibo: quoniam non iuuatur aliquid in cibo per vocem, nec per colorem, neque per odorem. sapor autem est vnum tangibile. fames autem, & sitis est appetitus. Fames autem calidi, & sicci: Sitis vero frigidi, & humidi: Sapor autem est quasi causa istorum.

B Cum posuit quod omne animal habet sensum tactus, & desiderium ad nutrimentum, & in declarando hoc non sufficit inductio, incipit declarare hoc ratione, & d. & etiam habet sensum nutrimenti, i. & etiam necesse est ut omne animal habeat sensum, per quem comprehendat conueniens, & inconueniens ex nutrimentis: ut expellat nocuum, & attrahat iuuarium. Et hoc fuit, quia nutrimentum eius non existit in potentia in pluribus rebus, sicut est in plantis. & ideo plantae non indigent sensu, quo distinguant cibum. Et iste locus indiget magna consideratione. Et, cum narravit quod necesse est quod omne animal habeat sensum, quo distinguat cibum, incipit declarare quis sensus est iste sensus, qui est necessarius in distinguendo cibum, & d. Omne enim viuum non nutritur, & c. i. & quia omne viuum non nutritur nisi per siccum, & humidum, calidum, & frigidum: cum nutrimentum est loco eius, quod dissoluitur ex elementis, ex quibus componitur: necesse est ut sensus nutrimenti sit sensus, qui iuuatur est comprehendere has qualitates: & iste sensus est tactus. Et quasi dicat, omne viuum non nutritur, nisi per siccum, & humidum, & calidum, & frigidum: & sensus tactus est illud, quod sentit ista: necesse est ut tactus sit sentiens, quod distinguat cibum. omne igitur animal habet tactum necessarium. D. d. Sentiens autem alia sensibilia, & c. i. sensus autem comprehendentes alia sensibilia, accidentaliter sentiunt cibum, i. non sunt necessarii in distinguendo cibum, sed quod est cibus, cum accidentaliter sentiant cibum: sensibilia enim eorum non sunt in cibo, sed quod est cibus & hoc intendebat, cum d. quoniam non est in cibo, & c. i. secundum quod est cibus. D. d. sapor autem est vnum tangibile. i. sapor autem, si existit in cibo, sed quod est cibus, est vnus modorum rerum tangibile. & sensus gustus est aliquis tactus. Et propter hoc, quod d. opinandum est quod iste sensus existit etiam in omni animali, sicut sensus tactus, cum sit quasi species eius: & post declarabitur qualiter est in rei veritate. Et, cum narravit quod frigidum, & calidum, & humidum, & siccum existunt in cibo, sed quod est cibus, & sapor existit in eo secundum quod est cibus, incipit

Vide 1. de
Ala. 61. &
12. Met. 16
ad quod da-
ti sunt sen-
sus.
Vide infra
8. co. 12. 4.
& ibi The.

Sensus gu-
stus est ali-
quis tactus.
Vide infra
co. 9. 4.

De Anima

incēpit declarare modum, fm quem existit quodlibet istorum in cibo, & d. fames autem, & sitis, &c. i. & si sapor existit in cibo, in eo q̄ est cibus, tñ primæ qualitates existunt iū eo primo, & essentialiter. Et signum ei⁹ est q̄, cūm desyderat cibum animal, non desyderat nisi calidum, & frigidū, & humidum, & siccū. Fames enim est appetitus calidi & siccī: & sitis frigidi & humidi, & non desyderat dulce, neq; amarum. Sapor autem est cōiunctus cum istis qualitatibus. Et hoc intendebat, cūm dixit. Sapor autē est quasi causa istorum. i. causa, q̄ animal sentit conueniens ex illis, & nō conueniens. Et non intendebat hic p causam, causam in esse: primæ enim qualitates sunt causa saporis. Et forte intelligit q̄ sapor est causa, pp quā animal vtitur cibo, propter delectationem coniunctam cum ea.

Certificandum autem de his posterius est; nunc autem in tantum dictum sit, q̄ animalibus habentibus tactum & appetitus in sit: de phantasia autem immanifestum, posterius autem intendendum est. Quibusdam vero adhuc inest & secundum locum motiuū: alteris autē intellectiuum & intellectus, vt hominibus, & si aliquod alterum huiusmodi est, aut & honorabilius.

SOPH. *Sed de his postea dilucidius agendum est: nunc hoc tantum dictum sit, quod animalibus habentibus tactum, appetitus quoq; inest: de phantasia autem non patet, sed post considerandum est. quibusdam autem præter hæc, inest etiam motuum motu loci: aliis autem & diuanoctiu & intellectus, ut hominibus, & siquid extat eius generis aliud, vel etiam nobilius.*

Et hoc declarandum est post: in hoc autem loco cōtenti sumus hac determinatione, & est q̄ omne viuū, habens tactum, habet desyderium. De imaginatione autem latet, & quærendū est post: Et ponamus cum hoc mouēs in loco etiam: & in alijs distinguēs, & intellectus, vt in hoībus, & in alijs rebus, si fuerint sic, aut meliores.

29 Quia vult ponere hic numerum istarum virtutū, fm q̄ artifex ponit subiecta suæ artis, non vult ponere, nisi illud, quod manifestum est per se, & dimittit alia, quæ non sunt manifesta, quousq; perferuteretur de eis. Et ideo d. Et hoc declarandum est post. In hoc autē loco contenti sumus hac determinatione, id est quæ est manifesta per se, aut ferē, q̄ omne animal caret tactu, caret desyderio. hoc enim est manifestū per se. Deinde narrauit q̄ hoc latet de imaginatione, & d. De imaginatione autē latet. id est: vtrum imaginatio existit in omni habente sensum tactus, aut non. D. d. Et ponamus cum hoc mouens in loco. i. & ponamus pro manifesto q̄ oē motuum in loco est imaginans. Et potest intelligi & ponamus in numero istarum virtutum, quæ manifestæ videntur, & differūt in definitione, & essentia virtutem mouentem in loco, & intendit virtutem concupiscibilem. D. d. & in alijs distinguens, & intellectus. id est & ponamus etiam pro

A pro manifesto q̄ virtus cogitativa, & intellectus existit in alijs modis animalium, quæ non sunt homines, & q̄ proprie sunt in aliquo genere, vt in hominibus, aut in alio genere, si demonstratio surgat q̄ alia sunt huiusmodi, & hoc erit, si fuerint æquales hominibus, aut meliores eis.

Manifestum igitur est qm̄ eodem modo vna vtiq̄ erit ratio animæ, & figuræ: neq̄ enim ibi figura est præter triangulum & figuras quæ consequenter sunt, neq̄ hic anima, præter prædictas est. fiet autem vtiq̄ & in figuris ratio cōis, quæ conuenit quidē omnibus, propria autem nullius erit figuræ. similiter autem & in dictis animabus. vnde ridiculum est querere cōem rationē in his, & in alteris, quæ nullius erit eorum quæ sunt propria ratio, neq̄ fm̄ propria & indiuiduam speciem, dimittentes huiusmodi.

ROPH.

B *perspicuum igitur est perinde unam esse animæ rationem, atq̄ figuræ: neq̄ enim illic figura ulla est præter triangulum, & eis quæ deinceps sunt: neq̄ hic anima ulla præter eas quæ dicta sunt. fieri tamen poterit, & in figuris ratio communis, quæ omnibus quidem congruat, propria autem nullius sit figuræ: similiter etiam in dictis animabus. idcirco ridiculum est & in his & in cæteris communem querere rationē, quæ nullius eorum quæ sunt erit propria ratio, neq̄ ex propria & indiuidua specie, hac tali prætermissa ratione.*

Dicamus igitur q̄ manifestum est q̄ ex via vnius exempli eadem erit definitio animæ, & figuræ. non enim est illic perfectio extra virtutes prædictas: sed possibile est in figuris etiam vt sit definitio vniuersalis conueniens omnibus figuris, & non sit propria alicui earum, & similiter ex omnibus prædictis. Et ideo qui quæsierit in istis, & in alijs sermonem vniuersalem, qui nō est, neq̄ est proprius alicui ex omnibus, neq̄ est secundum modum hunc conuenientem, qui non diuiditur, & dimiserit talem sermonem, relictum est vt derideatur.

30

¶ Ens, potētia, & actus sunt multipliciter dicta. Idē, i. Phy. 13. & 4. Met. 12. 2. 5. Met. 12. 14. 7. Met. 15. 12. Met. 11. 12.

Cum genera accepta in definitionibus, aut sunt vniuoca, vt animal in definitione hominis, aut dicta multipliciter, vt ens, & potentia, & actus, incipit declarare cuiusmodi sit genus acceptum in definitione animæ, & q̄ non est æquiuocum, neq̄ vniuocum. Et d. dicamus igitur q̄ manifestum est, & c. i. dicamus q̄ manifestum est ex exemplo q̄ illud, quod dat definitionem animæ vti ex intentione cōi omnibus partibus animæ est simile illi, quod dat definitionem figuræ vniuersalis omnibus figuris, manifestum est. n. per se q̄ sicut nulla perfectio est alicuius partis animæ extra perfectionem vsem, quam accepimus in definitione omnium virtutum: & si istæ virtutes sint diuersæ in intentione propria vnicuiq̄ earum: ita non est hic figura aliqua extra definitionem figuræ vniuersalis: licet figuræ differant ab invicem

Genera accepta i definitionibus aut sē vniuoca, aut sunt multipliciter dicta. Cōfite h. 4. Me. c. 2 & 3. Met. c. 4 & 11. Aia c. 7. cc 1. de Aia cō. 4. & 3. Phy. cō. 4.

De Anima

Inuicem in terminis proprijs. quædam enim est rotunda, & quædam re- **D**
cta, & quædam composita ex utroq. Et hoc exemplum est valde simile
definitioni animæ. non. n. est ex definitionibus æqui uocorum nominū.
quoniā, si ita eēt, tunc Geometria eēset sophistica, neque eēset ex generi-
bus, quæ dicuntur vni uoce. qm̄, si ita eēset, tunc necesse eēset vt alterum
duorum foret, aut vt sit hic vna virtus in definitione, & in nomine, in
qua communicent omnes virtutes quas numerauimus: quemadmodum
modi animalium conueniunt in definitione animalitatis simplicis: aut
vt omnes virtutes animæ sint eadem in definitione, & essentia. Et, cum
narrauit qd definitio aīæ per exemplum est similis definitioni figuræ, in-
cepit dare modum consimilitudinis, & d. sed possibile est in figuris etiā
&c & ista definitio non est vni uoca: sed quemadmodum possibile est in
oībus figuris, licet differant, vt habeant definitionem vlem magnam cō-
uenientem oībus eis, licet multum differāt in definitione & essentia: sic
possibile est vt istæ virtutes diuersæ habeant vnā definitionem vlem
conuenientem oībus: sicut definitio figuræ conuenit omnibus figuris, &
nulli appropriatur. **D. d.** Et ideo qui quæsiuerit, &c & propter hoc, quod
diximus, qui quæsiuerit in anima & in alijs similibus enūbi vnā defi-
nitionem vlem, que non appropriatur alicui ex oībus, & non est talis,
qualis est ista definitio, quam dedimus in anima, sed sicut vniuersalitas
definitionis animalitatis simplicis specierum animalis, aut etiam est vna
id est vnius naturæ definitio, non diuisibilis secundum speciem, & qui di-
miserit talem definitionē, qualem dedimus, iustum est, vt derideatur: cū
isti duo modi definitionis non inueniantur in talibus naturis, & non in-
uenitur in eis, nisi iste modus definitionis, quo vsi sumus, qui enim labo-
rat in dādo in anima primum modum definitionis, est in hoc, quod la-
borat in quærendo impossibile: sicut qui dimittit hanc definitionem in
dimittendo possibile. dimittere enim possibile est simile secundum locu-
tionem ad quætere impossibile.

Similiter autem se habent ei quod de figuris est, & quæ fm ani- **P**
mam sunt, semper enim in eo quod est consequenter, est potentia
quod prius est, & in figuris & in animatis: vt in tetragono quidē
trigonum est, in sensitiuo autem vegetatiuum. quare & fm vnū
quodq. quærendum quæ vniuscuiusq. anima, vt quæ plantæ, &
quæ hominis, aut bestię. propter quam autem causam cōsequen-
ter sic se habent considerandum est. sine quidem enim vegetatiuo
sensitiuum non est: a sensitiuo autē separatur vegetatiuum in plan-
tis: iterum autem sine quidem eo quod potest tangere, aliorū sen-
sum neq. vnus est: tactus autē sine alijs est. multa enim animalium,
neq. visum, neq. auditum habēt, neq. odoratus omnino sensum.

10 PH. *Quemadmodum autem in figuris, sic etiā in anima res habet: sem-
per enim in eo quod est deinceps, inest potentia id quod prius est, tum in
figuris*

A figuris tum in animatis: ut in quadrato triangulus, in sensitivo nutritium. Quare figillatim querendum, quæ cuiusq; sit aia, uerbi gratia quæ planta quæne hominis uel bestie, cur autem deinceps sic se habeant, considerandum est. nā sine nutritio, sensitivum non est: a sensitivo autem separatur nutritium in plantis: rursus sine tactivo nullus aliorum est sensuum: tactus uero sine aliis est: pleraq; enim animalia neq; uisum neq; auditum nec odoris planē sensum sortita sunt.

Et dispositio in aia, similis est dispositioni in figuris, inuenitur enī semper in potentia in figuris, & in rebus animatis præcedēs in consequente. v.g. triangulus in quadrato, & nutritiuū sensibili. Oportet igit quærere in quolibet qd est fm suam definitionē: v.g. aia plātæ qd est, & aia bruti quid est. Et oportet quærere quæ de causa sunt talis dispositionis ex cōsequētibus cū sensibile nō sit sine nutritio: sed sensibile separat in plātis. Et etiā nullus aliorum sensuum sit extra tactū: sed tactus est extra alios sensus. multa. n. uiua non habent uisum, neque auditum, neque odoratum, neq; aliū sensum.

QUADRATVM

¶ Cum declarauit qd definitio animæ est similis definitioni figuræ, incipit declarare modum consimilitudinis & demonstrare cuius naturæ naturarum definitionum sit, & d. Et dispositio in anima similis est, & c. i. & dispositio in rebus, quæ continentur in definitione animæ est, sicut dispositio in rebus, quæ continentur in definitione figuræ. quemadmodū enim inuenitur in figuris prius & posterius: & prius existit in potētia in posteriori: ita est de virtutibus animæ. uerbi gratia in figuris quidem triangulus est prior quadrato, & triangulus existit in potentia in quadrato. & ideo, si quadratum est, triangulus est, & non e conuerso. & similiter in virtutibus animæ. nutritium enim prius est sensibili et existit in eo in potentia, & si sensibile est, nutritium est, & non e conuerso.

De Anim. cū cō. Auer.

I

Et,

A bilibus habens cognitionē, habet omnia alia. quod autem habet vnum illorum, non est necesse vt habeat cognitionem: sed quædam non habent imaginationem, & quædam viuunt per ista tantum. Sermo autē de intellectu speculatiuo, & cogitatiuo alius est. Declaratum est igitur quod sermo in vna quaque istarum virtutum, est sermo magis conueniens in anima.

32 Et cōprehenditur sensu q̄ quædam animalia mouentur in loco, & est modus perfectus, & quædam nō. Complementum autē alium, & finis eorum, qui intendebat in generatione, quæ cum natura potuit pertingere, stetit, est modus alium habens virtutem speculatiuam & cogitatiuā i. intelligibilem. D. d. omne enim ex reb⁹ corruptibilibus, & c. i. & apparet, q̄ omne, habens virtutē cogitatiuā ex rebus generabilibus, & corruptibilibus, necessario habet alias virtutes animæ. Et dicit hoc, præseruando se à corporibus celestibus. declaratum est enim q̄ illa non habēt de virtutibus animæ nisi concupiscenciā, & intellectum. Deinde dicit, quod aut habet vnum illorū, & c. i. habens autē vnam virtutem, quæ sunt priores naturaliter intellectu, nō est necesse vt habeat cogitationem, aut intellectum: sed quædā non habent imaginationem, nedum habeant cogitationem: quædam viuunt per illa, quæ sunt sub imaginatione ex virtutibus prioribus ea, & hoc intendebat, cū dicit. & quædam viuunt per ista tantum. Deinde dicit, sermo autē de intellectu speculatiuo, & c. i. sermo de eo est, ita q̄ sit extra istam naturam. existimatur enim q̄ non est aīa, neq; pars aīæ. & innuit nobilitatem eius, & diuersitatem illius ad alias partes. opinandum est enim q̄ est ex natura superiori naturæ animæ. D. d. declaratum est enim, & c. i. Declaratum est igitur ex prædictis quod primū, quod intenditur de scientia animæ, quod est magis conueniens sermoni in anima, est loqui de aīa vniuersaliusq; istarum virtutum.

S V M M A T E R T I A.

De potentia animæ vegetatiuæ.

C

Explicantur Anima vegetatiuæ opera, redarguiturq; Empedocles de alimenti causa.

Cap. 1.

Necessarium autem est debentem de his perstrationē facere, accipere vñ quodq; eorum quid est, postea sic de habitis aut & de alijs inuestigare. si autē oportet dicere quid vnumquodq; ipsorum: vt quid intellectiui, aut sensitiui, aut vegetatiui, prius adhuc dicendum quid sit intelligere & quid sentire. priores enim potentij actus & operationes s̄m rationem sunt. si autem sic, his autem adhuc priora op̄posita oportet considerare, de illis vtiq; primum oportebit determinare propter eandem causam: vt de alimento & sensibili & intelligibili.

I ij

Necesse

Corpa em
lectia de
virtutibus
aīæ nō ha
bēt nisi cō
cupiscētiā
& intellē
ctū. Idē.
11. Me. c.
36. Idē su
pra. I hoc
secundo.
cō. 15. idē
1. Cœli. 90
& 1. Cœli
38. & 41.
Intell̄ spe
culatiuus
nō est aīa
nec pars a
nimæ: sed
est de nā
superiori
aīc. Idē su
pra. cō 11.
sed vide
opp. 3. de
Aīa. c. 1.
Vide cōc.
Zim.

Neceſſe autem eſt eum qui de his conſideraturus eſt, ſumere quid quodaq; eorum ſit, atq; tunc demum de his quæ proximè ab his ſunt, ac de reliquis exquirere. quòd ſi oportet dicere quid quodaq; ipſorum ſit, ut quid intellectuum aut ſenſituum aut nutritium, multo ante dicendum eſt quid ſit intelligere, & quid ſentire: nã operationes & actiones potentius ratione ſunt priores quòd ſi ita eſt, ac objecta etiam multo prius quam hæc oportet conſideraſſe, proſpecto de illis primum ob eandem cãm diſſerendum fuerit: ut de alimẽto, & de ſenſibili, et de intelligibili.

Et indiget neceſſario qui voluerit perſcrutari de iſtis, ſcire vnã quãq; iſtarum quæ ſit: deinde poſt perſcrutetur de contingentibus illis. Et, ſi neceſſe eſt dicere vnã quãq; iſtarum quæ ſit, verbi gratia intellectus qd ſit, & ſentiẽs quid ſit, & nutritium quid ſit, oportet etiam prædicere intelligere quid ſit: actiones enim & operationes præcedunt in intellectu virtutes. Et ſi ita ſit, & conſyderare de alijs rebus oppoſitis iſtis debet præcedere conſiderationem de iſtis, oportet nos vt intendamus ad definiendum iſtas primo propter iſtam cãm, v.g. cibum, & ſenſatum, & intellectum.

33 Cum declarauit quod definitio vniuerſalis aĩæ prædicta nõ ſufficit in cognitione ſux ſubſtantix, incepit dicere quid oportet ſcire de aĩa poſt illam definitionem, & d. Et indiget neceſſario, &c. i. & oportet neceſſario iſum, qui voluerit acquirere perfectam cognitionem de anima, perſcrutari de vnaqua; virtutum aĩæ per ſe, quouſq; ſciat per demonſtrationẽ vnãquãq; illarum quæ ſit, & quam naturam habet. verbi gratia, perſcrutari quid eſt intellectus, & quid eſt ſenſus. Deinde poſt hoc perſcrutari de vnicuiq; contingentibus iſtarum virtutum vniuerſalibus, & proprijs. v.g. vtrem virtus intelligibilis poſſit abſtrahi, aut non. Et, cum declarauit illud quod oportet perſcrutari nos de anima, incepit demonſtrare viam ad hanc cognitionem: & quod eſt ex eis, quæ ſunt magis nota apud nos, & ſunt poſteriora in eſſe, ad ea, quæ ſunt magis nota apud naturam, quæ ſunt priora in eſſe. Et d. Et, ſi neceſſe eſt dicere vnãquãq; iſtarum, &c. i. & ſi oportet, ſm qd declarauimus, ſcire quæ eſt vnaqua;q; iſtarum virtutum, neceſſe eſt præſcire actiones proprias vnicuiq; iſtarum virtutum, quæ ſunt. verbi gratia quid eſt intelligere per intelligens, & ſentire per ſentiens, & nutrire per nutriens, cognitio enim actionum iſtarum virtutum, prior eſt apud nos in aĩa prima cognitione, q̃ cognitio iſtarum virtutum. Et, cum narrauit qd cognitio actionum debet præcedere cognitionem virtutum, narrauit etiã qd cognitio patientium illas actiones debet præcedere cognitionem illarum actionum, propter illam eandem cãm, propter quam debet præcedere cognitio actionum cognitionem virtutum, & d. Et, ſi ita ſit, &c. id eſt &, ſi ita ſit, ſ. qd debemus ire ſem̃p de eis, quæ apud nos ſunt magis nota, ad illa, quæ ſunt magis nota apud

Idẽ. l. Ph.
2. &c. i. de
Aia. u. idẽ
hic ſupra.
13.

A apud naturā, & considerare de rebus oppositis istis virtutibus, & sunt passiva earum, debet præcedere considerationem in actionibus, & in virtutibus, necesse est præscire primo cibum quid sit, quod est passivum virtutis nutritivæ, & sensatum quid sit, & intellectum quid sit, antequam sciatur nutrire, & sentire quæ sunt. Et vocavit ea opposita: passivum enim, & activum videntur esse quodammodo opposita.

Passivū & activū videntur quodammodo opposita. Idē 1. de Gen. 5. & 1. de Cor. 10. & 21.

Quare primo de alimento & generatione dicendum est. vegetativa enim anima & alijs inest, & prima & maxime cōis potentia est animæ: sicut inest vivere omnibus, cuius sunt opera generare, & alimēto uti. Naturalissimū enim operū viventibus quæcunque perfecta & non orbata aut generationem spontaneam habent, facere alterum quale ipsum, animal quidem animal, planta aut plantam: quatenus ipso semper & divino & immortalī participant: sicut quod possunt, omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia quæcunque agunt secundum naturam.

SOPH. Quare primum de alimento & de generatione dicendum est. nam nutritiva anima & ceteris inest, & prima & maxime communis est anima potentia, ex qua inest vivere in omnibus: cuius officia sunt, generare & alimento uti: hoc enim est maxime naturale inter omnia officia viventium, quæ perfecta sunt & non mutila, aut sponte sua nascantur, procreare aliud quale ipsum est, animal, animal: planta, plantam: ut aternitatem & divinitatem participant quoad possunt: cuncta enim illud appetunt, & illius causa agunt, quæcunque secundum naturam agunt.

Oportet igitur primo loqui de nutrimento, & generatione. Anima enim nutritiva est prior in omnibus viventibus, & est universaliior virtutibus animæ, quibus vivum vivit. Et actiones istius sunt generare, & uti nutrimento. quoniam actio, quæ magis conuenit naturæ omnis viventis ex eis, quæ sunt perfecta, & non habent occasionem, neque generantur casu per se, est ut agat aliud simile: animal enim facit animal & planta plantam, ita ut habeat communicationem cum sempiterno divino sicut suum posse, omnia enim desiderant, & propter hoc agit omne: quod agit naturaliter.

14 Cum declaravit quæ definitio est magis universalis inter omnes definitiones animæ, & quantum largitur de cognitione, & quod non sufficit in cognitione substantiæ animæ perfectæ, & quod est necessarium præscire quilibet virtutum animæ per suam definitionem propriam & quot modis sunt istæ virtutes diversæ, & quō adunantur, incipit narrare quod oportet primo incipere de cognitione istarum virtutum ab ea, quæ est valde prior, scilicet nutritiva, & quod primo debet considerari de passivis, & de actionibus istarum

virtutum. Et d. Oportet igitur primo loqui de nutrimento, & generatio-
 ne, &c. i. & cum declaratu est qd primo oportet considerare de actionib⁹,
 & de passibus ante virtutes, necesse est vt primo loquamur inter oēs istas
 actiones de cibo, & de generatione, quæ sunt passuum aīæ istius, & actio.
 & est necesse vt primo loquamur de aīa nutritiua, quia est prior naturali-
 ter alijs rebus, per quas aliquid dicitur viuū: & ideo est magis vniuersalis
 inter alias virtutes aīæ. Et inuit qd propter prioritatē, & eius vniuersalita-
 tem oportet præponi in consideratione. * vniuersale enim notius est
 apud nos quā propriū: vt dictū est alibi. Et cum declarauit hoc, incipit
 numerare actiones attributas illi, cum ante debemus scire esse quā quid
 esse, & d. Et actiones istius sunt, &c. i. & actiones istius virtutis sunt nutri-
 re, & generare, & vti cibo. & dicimus qd generare ē actio illi⁹ virtutis: qm̄
 actio, quæ maxime cōuenit naturæ ei⁹, quod dicit⁹ viuū per hanc virtu-
 tē, est generare simile in specie. Et hoc fit tribus conditionibus. quarū vna
 est vt pettingat tempus, in quo habet hanc virtutē; cū nō sit in effectu oī
 tempore. Secunda est vt cum hoc non habeat occasionem. ista enim

* Vt no-
 tius ē apd
 nos qd pō-
 priū. Idē
 2. c. 1. & 1.
 Ph. 4. 1. &
 57. 3. Ph. 2.

† Sollicitu-
 do diuina
 cū nō po-
 tuerit fa-
 cere gha-
 bile, & cor-
 ruptibile
 pmanere
 fm̄ indiui-
 duum, ni-
 ferta ē in
 dando ei
 virtutē, q̄
 pmanere
 possit in
 ipe. Idē. 1.
 Cæ. c. 98.
 & 2. de Ge-
 ner. & cor-
 rup. c. 59.
 † sollicitu-
 dine autē
 Dei quāte-
 sit vide 12.
 Meta. 17.
 & 51. & 2.
 Phy. 75.

impedit hanc actionem, licet pettingat tempus, in quo peruenit ab illo
 illa actio. Tertia est, vt illud viuū non sit ex eis, quæ sunt casu, sed per
 se. qm̄ igitur in viuō fuerint congregata hæc tria, tunc generabit. Et hoc
 intendebat, cū d. qm̄ actio quæ magis cōuenit, &c. D. d. causam fina-
 lem, propter quam ista virtus existit in animalibus & plantis, & d. ita vt
 habeat cōicationem cum sempiterno. i. & ista virtus existit in viuō, vt ge-
 nerabile, & corruptibile cōmunicet cū sempiterno fm̄ suū posse. † solli-
 citudo enim diuina, cū nō potuerit facere ipsum petmanere fm̄ indiui-
 duum, miserta est in dando ei virtutem, qua potest permanere in specie.
 & hoc non est dubium, s qd melius est i suo esse, quod habeat istam virtu-
 tem, quā vt non habeat. D. d. omnia enim desyderant &c. id est & hoc
 fuit ideo, quia omnia desyderant permanentiam sempiternam, & mouēt
 ergo ipsam fm̄ quod innata est natura eorum ad recipiendum: & propter
 hunc finem agunt omnia entia, quæ agunt naturaliter.

Id autem qd cuius causa sit, dupliciter est: hoc quidem, cuius, il-
 lud vero, quo. qm̄ igitur cōicare non possunt ipso semper & diui-
 no, continuatione: (propter id qd nihil contingit corruptibiliū idē
 & vnū numero permanere (fm̄ qd potest participare vnū quodq⁹,
 sic cōmunicat: hoc quidem magis, illud veto minus: & petmanet
 non idem, sed vt idem. numero quidem non vnū, specie autē vnū.

SOPH.

Id autem cuius causa res est duplex est, unam, cuius, alterū, cui. Er-
 go quia participare nequeunt eternitatem & diuinitatem continua-
 tione: quia fieri non potest ut corruptibilium quicquam idem & unum
 numero permaneat, quoad eorum unumquodq⁹, participare potest, eate-
 nus participat: aliud magis, aliud minus: & permanet non ipsum, sed
 quale ipsum est: numero quidem non unum, specie vero unum.

Et

¶ Et propter quid dicitur duobus modis. quorū vnus est in quo est: alius est cuius est. Quia igitur impossibile fuit vt haberet communicationem cum sempiterno diuino in æternitate, quia impossibile est vt aliquod corruptibile permaneat idē in numero, ideo habet communicationem quodlibet cum eo fm suum posse: & hoc magis, & hoc minus: & sic permanet non illud idem, sed suū simile, neq; vnum numero, sed vnum forma.

35 Cū dedit causā finalem, propter quam virtus generatiua existit in viuo vlr, & est assimilatio corruptibilis cum sempiterno, fm q̄ habet naturā assimilandi, & q̄ oīa entia faciūt actiones erga istū finem, narrat ut fm quos modos dicitur iste finis, & d. Et propter quid dicitur duobus modis: quorum vnus est illud, quod est iste finis: & aliud illud, in quo est iste finis. Verbi gratia in hoc sermone, q̄ omnia entia agunt propter permanentiam sempiternā: & propterea in quibusdam inuenitur permanentia sempiterna, aut dispositio permanentię sempiternę. Et cū declarauit hoc, incēpit declarare modum, in quo generabilia, & corruptibilia possunt cōicere cum æternis, & cām propter quam diminuta sunt a permanentia sempiterna, & d. Quia igitur impossibile est, & c. i. & intendit p̄ sempiternum diuinum corpus cœleste. cœlestia enim illa permanent fm indiuiduum. Et hoc, quod d. & hoc magis, & hoc minus, intendit generatiuum, & non generatiuum. vtrunq; enim permanet secundum speciem, sed generatiuum habet semper hoc, & non generatiuum in maiori parte temporis, & in pluribus subiectis.

Finis duplex cuius & cui idē 2. Phy. 24. & hic incipit 37.

Est autem anima viuentis corporis causa & principiū: hæc autem multipliciter dicitur, attamen anima fm determinatos tres modos causa dicitur: etenim vnde mot⁹ causa est: & cuius causa: & sicut substantia animatorum corporum anima causa.

80 PH.

¶ Est autem anima viuētis corporis causa & principium: hæc autem multifariam dicuntur. Anima item tribus illis expositis modis causa dicitur: etenim vnde motus, & cuius causa, & ut substantia animatorum corporum anima causa est. Constat igitur eam esse causam ut substantiam: causa enim omnibus cur sint, substantia est.

Anima igitur est corporis viui causa & principium tribus modis determinatis. est enim illud, ex quo est motus, & illud propter quod fuit corpus. Et anima etiam est causa, secundum quod est substantia, quæ est causa esse omnium.

36 Cū apparuit ex definitione vniuersali atq; quod anima est causa corporis fm formā, & apparuit hic q̄ virtus generatiua est causa agēs animatum, incēpit declarare q̄ aīa non est solum causa fm formā, sed causa fm tres modos, fm quos dicitur causa. & hoc est tribus modis. & hoc est necessarium præscire, antequā loquatur de vnaqua; partem atq; licet iā sit

I iij declaratū

Cā, & p̄-
cipiū mul-
tip̄t dīr.
Idē. 1. Ph.
cō. 1. & 5.
Me. 1. c. 1.
& 12. Met.
13. t. c. 18.
& 19.

In. 2. Ph.
a. 7. 4. vīq;
in finem.

Esse esse
dīr sōt.
Idē 1. c. 7.
8. Me. 7.

declaratum v̄t quod oīs forma naturalis est. Et d. Anima igit̄ est cor-
poris viui causa, & principium. & quia hęc duo dicuntur multip̄t, sūt &
anima est causa s̄m tres modos determinatos, sc̄a causa mouens, finalis, &
formalis: quę determinatę sūt in sermonibus v̄niuersalibus phy-
cis. D. d. est enim illud, ex quo fit motus, s. causa agens motum, Et pos-
sumus intelligere ex hoc motum in loco, & generationem, & motum in
augmento & diminutione. anima est enim causa agēs istos tres motus in
animato. D. d. & illud, p̄ quod fuit corpus, s. causa finalis. corpus enī non
fuit nisi propter animam: cū declaratum est q̄ aīa ita est de corpore,
sicut, forma de materia: & declaratū est in sermonibus v̄sibus q̄ materia
est p̄ formam tñi, & q̄ non est aliquid cōsequens materiā, aut aliquid,
quod sit de necessitate materię: sicut existimabāt Antiqui, nō concedētes
causam formale esse, neq; finalem. Et anima ē causa, idēst & anima ē est
causa corporis s̄m substantiā, & formam, quę est causa esse omnium.

Quod quidem igitur sit sicut substantia manifestum est. causa
enim ipsius esse omnibus substantia est: viuere aut̄ viuētibz est
esse: causa aut̄ & principium horū anima. Amplius aut̄ eius quod
potentia, ratio actus est. Manifestum aut̄ est & q̄ cuius gratia aīa
causa. sicut enim intellectus gratia huius facit, eodem modo & na-
tura: & hoc est ipsius finis: huiusmodi aut̄ in animalibus anima, ē
s̄m naturam: oīa enim physica corpora animę instrumenta sūt,
sicut animalium, sic & plantarū, tanquā gratia animę existentia,
dupliciter aut̄ dicit̄ q̄ cuius gratia est: & q̄ cuius, & q̄ quo. At ve-
ro & v̄nde principium qui s̄m locum motus anima est. non oīb;
aut̄ viuētibz inest potentia hęc. Est aut̄ & alteratio & augmen-
tum s̄m animā: sensus enim quędam alteratio esse videt̄: nihil aut̄
sentit quod non habet animā. similiter aut̄ de augmento & decre-
mento se habet: nihil enim decrementū patitur, neq; augmētatur
physice, nisi alatur: alitur aut̄ nihil quod non cōmunicet vita.

SOPH.

*Viuerē autem viuētibz esse est: quorum causa & principium est
anima. Pręterea eius quod est potentia ratio est actus. Constat itē, ut
idē cuius gratia, animam causam esse. ut enim intellectus gratia alicuius
facit, sic etiam natura, & hoc est ei finis: eiusmodi autem est in ani-
malibus anima, & secundum naturam. cuncta enim naturalia corpo-
ra anima sūt instrumenta, ut animalium sic etiā plantarum: ut pote
quę gratia anima sint. Bisariam autē dicitur id cuius gratia aliquid
est, scilicet cuius & cui. Quinetiam unde primum est motus loci anima
est: verum hęc potentia non omnibus inest viuētibz. Pręterea uero et
alteratio et auctio ab aīa est: uidetur enim sensus alteratio esse quędam
nihil*

*A nihil autem sentit quod non habeat animam. similiter etiam de auetio
ne & diminutione res habet: nihil enim diminuitur, neque naturaliter
augetur, nisi alatur, nihil autem alitur: quin sit ius a particeps.*

Et esse viui est viuere. & anima est causa, & principium istius. Et etiam endelechia est intentio eius, quod est in potentia ens. Et manifestum est quod anima est causa etiam propter quid, quoniam, quemadmodum intellectus nihil agit, nisi propter aliquid, ita natura. & hoc est finis eius. & similiter anima in animalibus, & in omnibus, omnia enim naturalia sunt instrumenta animæ, sicut in animalibus, & plantis: ita quod etiam illa est causa animati. Et propter quid dicitur duobus modis, quorum vnus est illud, propter quod: & alius cuius est hoc. Et anima est etiam illud, ex quo primo fit motus in loco, sed ista virtus non inuenitur in omnibus viuis. Et alteratio etiam, & augmentum sunt per animam, sensus enim existimatur esse alteratio aliqua, & nihil sentit nisi habeat animam. Et similiter est de augmento, & diminutione, nihil enim augetur, & diminuitur naturaliter, nisi nutriatur: & nihil nutritur, nisi habeat partem in vita.

37 Cum posuit quod anima est causa corporis tribus modis, de quibus modis dicitur hoc nomen causa, incipit declarare modos: ipse esse in ea, & in primo quod est causa corporis secundum formam. Et d. Et esse viui, &c. i. & signum, quod anima est forma corporis, est quod hoc ens viuum non habet esse, sed quod est viuum, nisi per illud, per quod viuit, i. quod est causa istius actionis, scilicet vitæ: & manifestum est quod causa istius actionis est anima: ergo hoc, quod est viuum, sed quod est viuum, est per animam. & illud, per quod est ens, & est hoc, est sua forma: ergo anima est forma animati: cum non est hoc, & ens nisi per animam.

C D. d. secundam rationem super hoc, & d. Et est endelechia est intentio eius, quod est in potentia ens. i. & etiam anima est, sed quod iam declaratum est, perfectio: perfectio autem est forma, & intentio eius, quod est in potentia ens: ergo anima est forma. Et, cum declarauit eam esse causam sed formam, declarauit etiam eam esse causam sed finem, & d. Et manifestum est quod anima est causa, &c. i. manifestum est per se quod anima est causa corporis animati, sed illud, propter quod fuit corpus animatum. Quemadmodum enim multa artificialia non augent nisi propter aliquid, sic etiam est de natura, scilicet non agit nisi propter aliquid d. & hoc est finis naturæ, scilicet quod non agit nisi propter aliquid, sicut ars non agit nisi propter aliquid. D. declarauit quod illud, propter quod natura agit, videtur esse anima in animalibus, & non solum in animalibus, sed in omnibus rebus naturalibus, & d. & similiter anima in animalibus, & in omnibus. i. & quemadmodum forma est finis artis in artificialibus, ita anima est finis naturæ in animalibus, & in omnibus naturalibus. D. declarauit modum, ex quo apparet quod anima est finis omnium naturalium, & dicit,

Forma est id, per quod aliquid est ens. Idem supra. 7. 8. & 16. & 8 Me. c. 7.

a. l. intellecta.

omnia

De Anima

Oia nlla
sunt ista
alg. Vide
infra l. 6.
30.

omnia enim naturalia sunt instrumenta anime, &c. i. & diximus q. anima D
est finis omnium naturalium, quia omnia naturalia videntur instrumē-
ta esse indifferentē in omnibus animatis. & sicut videtur in animalibus,
ita videtur in plantis. D. d. ita q. etiam illa est causa animati, &c. i. & hoc,
quod diximus de ea, non latet, immo est manifestum per se: adeo q. appa-
ret ex hoc q. anima etiā est causa animati. Illud enim pp. quid inuenitur
aliquid, dicitur duobus modis. Quorum vnus est illud, propter quod inue-
nitur aliquid: & ista propositio animæ ad corpus. Et alius est illud, cuius
est hoc, propter quod inuenitur aliquid: & ista est proportio animæ ad
animatum. dicimus enim q. anima, & corpus vtrūq. non sunt nisi propter
animatum. Et, cum declarauit eam esse causam fm formam, & fm fi-
nem, declarauit etiam eam esse causam mouentem fm oēs modos mo-
tum, existentes in animato, siue veros, siue existimatos esse motus, & d.
Et anima etiam est illud, ex quo primo fit motus in loco. sed ista virtus
non est in oibus viuīs, i. in omnibus animalibus. Deinde. d. Et altera-
tio etiam, & augmentum, &c. i. & alteratio attributa sensibus, sicut quidā E
reputant, si concesserimus eam esse motum, erit per animam: & sicut augmen-
tum, & diminutionem. nihil n. dicitur habere hunc motum, s. sensum, ni-
si habeat animam. D. d. Et sicut est de augmento, & diminutione, id est
quemadmodum apparet q. non sentit nisi habens animam, sic apparet q.
non augmentatur, neq. diminuitur nisi illud, quod habet cōicationē cū
animalibus in aliqua parte animæ. Nihil enim diminuit naturaliter aut
augmentatur naturaliter, nisi habeat virtutem nutriendi. & nihil nutri-
tur, nisi habeat communicationem in vita attributa animalibus. & ideo
hoc nomen mortuum non dicitur de animali, nisi cū caruerit cōmu-
nicatione, quam habet cum plantis.

Mortuū
nō de de
ali, nisi
cū carue-
rit cōica-
tione q. ha-
bet cū pla-
tis. Idē. i. d.
ala cō. vlt.
& hic i. 3.
& 16. &
14.

Empedocles autem non bene dixit hoc, addens augmentum ac-
cidere plantis, deorsum quidem radicem mittentibus, propter id
q. terra sic fertur secundum naturam: sursum autem propter ignē
similiter. Neq. enim sursum & deorsum bene accipit. non enim
idem omnibus sursum & deorsum & omni. sed sicut caput anima-
lium, sic radices plantarum sunt: si congruit instrumenta dicere
altera & eadem, operibus.

130 P. H.

Empedocles autem non recte dixit hoc addens auctorem fieri in
plantis, deorsum quidem radices agentibus, propterea quod terra sic fe-
ratur natura, sursum que itidem propter ignem: neq. enim has differe-
tias uidelicet sursum & deorsum, recte usurpat: non enim idem est sur-
sum & deorsum omnibus, atq. rerum uniuersitatē sed quam caput ani-
malium eā obtinent rationem radices plantarum: siquidem instrumen-
ta diuersa & eadem ex eorum officiis dicere conuenit.

Empedocles autem non recte dixit in hoc, & vere, cū dixit q.
augmen-

A augmentum accedit in plantis, in hoc autem, quod ramificatur per radices inferius, fit per motum ipsius terræ naturaliter ad istam partem: & hoc posuit causam. in hoc vero, quod ramificatur superius, fit, quia ignis mouet similiter ad superius: & hoc posuit causam. Hoc etiam, quo vsus fuit in suo sermone de superiori, & inferiori, non recte fuit dictum. superius enim & inferius non sunt idē omnibus rebus, & in omni. sed, quemadmodum caput est animalibus, ita radices plantis: cum per actiones debemus dicere in instrumentis eorum, quæ sunt conuenientia, aut diuersa.

98 Cū declarauit quod motus augmenti non est ex principio, quod est elatum, incepit declarare quod Empedocles errauit, cū opinabatur quod hoc principium est ex elementis, & quod augmentum in plantis ad inferius est per partem grauiorem, scilicet terræ, & aquæ: & superius propter leuē. scilicet aerē, & ignē. Et d. Empedocles ait, &c. i. Empedocles autem non bene existimabat, cū opinabatur quod hoc principium non est aia: & quod hoc, quod accedit de augmento. in plantis, est per naturam elementorū. illud igitur, quod augetur inferius, est per naturam terræ: & hoc posuit causam eius. i. & posuit causam motus istius ad inferius naturā grauiorē: & causam in augmento ramorū ad superius naturā leuiorē, signeam. D. incepit narrare quid contingit huic sermone de errore, & d. Hoc etiam, quo vsus fuit in sermone suo de superiori, &c. i. & iste sermo, quem induxit in dando causam istius motus contrarij, qui inuenitur in augmentabili, non est verus. Hoc. n. quod existimabatur quod superius in plantis est superius in mundo, & inferius inferius, non est verū: quoniam neque in parte conueniunt, neque in natura, neque in potentia. In parte autem: quia licet hoc concedamus in plantis, tamen in pluribus animalibus non possumus illud concedere, superius enim in eis non respicit superius mundi, & veritas

C non concedit hoc. natura. n. inferioris in plantis alia est à natura inferioris in mundo, sed contingit congregatio eorū in parte eadem casu: & ipsa eadem est natura superioris in animalibus. Et signum eius est, quod caput in animalibus est simile radicibus in plantis: cū actio eorū sit eadem. & per actiones debemus respicere conuenientiam, & diuersitatem in partibus augmentabilibus. Et d. superius enim, &c. i. & primus error Empedoclis est, quod superius, & inferius non sunt eadem pars in omnibus rebus, & in omni, scilicet in mundo, quoniam licet hoc concedamus in plantis, quid possumus dicere in pluribus animalibus superius enim in animalibus non respicit superius mundi. D. d. sed quemadmodum caput, &c. id est sed non concedamus quod inferius in plantis sit inferius in mundo secundum naturam, & potentiam: neque superius in eis superius in mundo, licet sint in eadem parte. Natura enim capitis in animalibus est natura radices in plantis, cum habeant eandem actiones, & secundum actiones est dicendum quod partes animalium, & plantarū & instrumenta eorum sunt conuenientia, aut diuersa in natura. Et, cum natura radices in plantis est natura capitis in animalibus, tunc superius in plantis est in rei veritate inferius in mundo. Et, si nos concessissemus quod esset inferius

Per actiones debemus respicere conuenientiam, & diuersitatem in partibus augmentabilibus. Vide per istos 7. Me. 9. & 5 Me. 11. & 9. Me. 66. 7. & hic 122.

Scdm actiones & partes animalium, & plantarum eorum sunt conuenientia, aut diuersa in natura.

De Anima

inferius, tunc hoc, quod accidit plantis, & inferius in eo est inferius mundum, non accidit nisi casualiter, non quia habent eandem naturam: ita quod ad inferius in plantis mouetur pars grauis, & ad superius leuis. quoniam, si ita esset, tunc neque superius, neque inferius haberet animal: neque natura superioris, & inferioris in plantis, & animalibus esset eadem. Et d. quod potentia capitis in animalibus est potentia radices in plantis, quia hoc est principium eius, per quod animal est animal. scilicet sensus. hoc autem est principium eius, per quod plantae sunt plantae. scilicet cibi qui per radices attrahuntur. & id est si caput ex animali, & radix ex plantis abscinditur, depereunt.

Hic d. C. 1.
caput esse
principium
sensu. d. in
oppo. d. in
lib. de sensu
& de anima.
Vide
etiam. Zim.

Adhuc autem quid est continens in contraria quae feruntur ignem & terram? distraherentur enim nisi aliquid sit prohibens. si uero erit, hoc est anima, & causa alimenti & augmenti.

10 PH. Ad haec quid est quod continet dum ad contrarias partes feruntur ignem & terram? distraherentur enim nisi aliquid fuerit quod sit prohibitorium: quod si erit, id ipsum est anima, & causa cur res augeantur & alantur.

Et postea quid est illud, quod retinet ignem, & terram, cum moueatur ad partes contrarias. sunt enim veloces ad separationem, nisi aliquid prohibeat. Et, si illic fuerit aliquod prohibens, illud prohibens debet esse causa, vel anima, & causa in augmento, & nutrimento.

39 Id. 3. ph. 6. & 8. ph. 23. Et si concesserimus quod natura superioris, & inferioris in plantis est natura superioris, & inferioris in mundo, & quod pars ignea mouetur in plantis ad superius, & terrestres ad inferius: & nos videmus quod eadem pars mouetur ad superius, & ad inferius in simul: videmus enim quod quaelibet pars potentiae sensibilis, & quodlibet membrum mouetur ad utramque partem in simul: si igitur posuerimus quod illa pars sit unica, scilicet quae mouetur ad utramque partem: tunc principium, per quod mouetur istis duobus motibus in simul, est unicum principium. Istud igitur principium habet potentiam ut moueatur ad utramque partem in simul: quod non est in elementis: quoniam una pars eorum non habet nisi unicum motum, siue fuerit simplex, siue composita. Quoniam, si fuerit composita ex eis, mouebitur secundum eorum dominans. Et, si partes, quae mouentur in illa eadem parte in sensu, aut natura, ad superius, sint aliae a partibus, quae mouentur in illa parte ad inferius, tunc illae partes necessario sunt distinctae ab inuicem, aut quia sunt simplices, aut quia illud, quod dominatur in eis, quae mouentur ad inferius de corporibus simplicibus, est aliud ab illo, quod dominatur in eis, quae mouentur ad superius. Et, si ita sit, quid est illud, quod retinet ignem, & terram, aut partem igneam, & terrestrem? cum non possumus dicere quod haec duo sint admixta. quoniam, si essent admixta, mouerentur ad eandem partem, scilicet dominantis. Et, si ita esset, cito separarentur, nisi aliquid prohiberet.

Motus mixti est secundum elementum & naturam. Id. 1. c. 14. & quae ibi.

A recte sed contingit eis necessario dicere illic esse prohibens, cū videantur nō separari, sed permanere in simul, dum vivit planta. & hoc est necessarium eis. & cū concesserint illic esse prohibens, cuius potentia non est potentia elementorum, dicemus eis q̄ illud prohibens est anima. fm hoc igitur est sermo eius in hoc intelligendus, licet sit ualde brevis.

Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa alimentanti & augmenti esse. & nanq̄ ipsum videtur solum corporum & elementorum quod alitur & augmentatur. vnde & in plantis & in animalibus putabit utiq̄ quis esse hoc quod operatur.

SOPH. *Sunt autem qui censeant ignis naturam simpliciter causam esse nutritionis & auctiois, is namq̄ solus omnium corporum vel elementorum videtur alii & augeri: quomobrem & in plantis & in animalibus putauerit aliquis eum esse id quod operatur.*

B Et quidam existimant q̄ natura ignis est simpliciter causa nutrimenti, & augmenti. ignis enim inter corpora, aut inter elementa nutritur & augetur. & ideo existimatur q̄ ipse facit hoc in plantis etiam, & in animalibus.

40 Cū destruxit sermonem fingentium q̄ augmentum est per principium elementare, s. graue, aut leue, incēpit etiam destruere sermonē fingentium q̄ principium nutrimenti, & augmenti nutritibilis est ignis; aut pars ignis, aut aliquod igneum, & d. Et quidam & c. i. & quidam existimāt q̄ natura ignis, in eo q̄ est ignis, non fm q̄ est aliquis ignis. & hoc intendebat, cū. d. simpliciter est causa nutrimenti, & augmenti. Et opinati sunt hoc, quia viderunt ignem alterare omnia in sua substantia, adeo q̄ augmentatur p̄ illud. & quia nutritibile apud eos nutritur alterando omnia in suam substantiam, ideo existimauerunt per duas affirmatiuas in secunda figura q̄ ignis facit hoc simpliciter.

C Hoc autem concausa quidem quodāmodo est: non tamen simpliciter causa: sed magis anima. ignis enim augmentum in infinitum est, quousq̄ fuerit combustibile: natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis & augmenti. hoc autem est animæ, sed non ignis: & rationis magis quam materiæ.

SOPH. *Verum is concausa quodāmodo est, non tamen simpliciter causa, sed anima potius: ignis enim auctio in infinitum procedit, quandoq̄ sub est res cremabilis: at omnium natura constantium terminus status est, & ratio magnitudinis & auctiois: hæc autem animæ sunt, & non ignis: & rationis potius quam materiæ.*

Dicamus igitur nos q̄ ignis non est coniunctus causæ nisi aliquo modo, & non est causa simpliciter, sed anima est dignior ut sit

De Anima

Fit causa. augmentum enim ignis est in infinitum, dum combusti-
bile est. ea autem, quæ constituuntur per naturam, omnia habent
finem, & terminum in quantitate, & augmento. & ista sunt animæ
non ignis, & sunt digniora intentioni, quā materiæ.

- 41 Cum narrauit hanc opinionem, incæpit primo narrare partem verā,
quæ est in ea, & partem falsam, & dicit. Dicamus igitur nos quod ignis
non est causa nutrimenti, & augmenti in animalibus simpliciter, sed attri-
buitur causæ quasi instrumentum suorum instrumentorum: immo ani-
ma est illa, ad quam attribuitur simpliciter hæc actio: & concessit quod
ignis est coniunctus causæ secundum quod aliquid attribuitur alicui, cu-
ius actio non perficitur, nisi per illud, quia nutritibile non videtur alterare
cibum, nisi per partem igneam existentem in eo. hoc enim elementum in-
ter alia, aut est alterans alia: aut magis dominatur in eo alterare quam in
in aliis elementis. & ideo fuit necesse ut ignis esset dominans in corpori-
bus nutritibilibus. Et, cum declarauit quod, si ista actio fuerit attributa ei,
non erit attributa, nisi secundum quod est coniunctus causæ, non quod
ipse sit causa, declarauit modum, ex quo non oportet attribuere istam ac-
tionem igni simpliciter, & quod dignius est attribuere eam simpliciter
animæ, & dicit, augmentum enim ignis est in infinitum, & c. id est & signū
quod primum mouens in nutrimento, & augmento est anima, non pars
igneæ, est quia iste motus, scilicet alterare aliquid in substantiam alteran-
tis, & eius augmentum per illud, quod alterat, si fuerit in solo igne absq;
alia virtute sibi coniuncta, scilicet, ut primum mouens sit potentia ignis,
secundum quod est ignis, non alia virtus coniuncta igni, inuenietur infi-
nitus, & non cessabit in aliquo termino, dum combustibile inuenitur: mo-
tus autem alterandi, & augmentandi, qui inuenitur in hac natura augmen-
tabili, semper inuenitur finitus, & terminatus in quantitate: vnde mani-
festum est in secunda figura, quod iste motus non est ignis simpl. & cum
non est ignis, necessario est alterius principii, & illud vocamus animam
nutritiuam. Et intendit per terminum, & mensuram vltima naturalia,
quæ inueniuntur, in quantitatibus corporum augmentabilium. Deinde,
dicit, & sunt digniora intentioni, quam materiæ. i. & ista actio, quæ inue-
nitur in hoc motu. s. qui incæpit à principio terminato, & peruenit ad fi-
nem terminatum, dignius est ut attribuatür ei; q. est in ista actione quasi
forma, scilicet anima, quā illi, quod est quasi materia & instrumentum, s.
ignis. Et d. hoc, quia apparet quod actio augmenti est composita ex ac-
tione ignis, & ex aliqua intentione in igne. alterare enim, quod est in eo,
debet attribui igni. & quia est terminatum, debet attribui virtuti coniun-
ctæ cum igne: quemadmodum mollicicare ferrum per ignem ad facien-
dum aliquod instrumentum, secundū q. est mollicicare, attribuitur igni
& secundum q. illa mollicicatio habet terminum notum in vnoquoque
instrumento, attribuitur virtuti artis.

Ignis dñs
tur in cor-
porib⁹ nu-
tribilibus
Sed oppo.
1. de Ge. &
corruptio-
ne. l. com.
49. vlt. dī
q. terra. vi
de cōtra.
Zim.

Idē. 6. ph.
91. & 8.
ph. 61.
Vide cōm
isti rōnis
3. phy. 19.
60. & 3. cē
n. 17. &
72. & j. c.
d. suba or-
bis. ubi dī
q. termi-
nus est a
forma.

De,

A De virtutis vegetatiua obiecto, Alimento scilicet. Cap. 1.

Quoniam autem est eadem potentia vegetatiua & generatiua, de alimēto necessarium est determinare primum, separatur enim ab alijs potentiis opere hoc.

80PH. Cum autem eadem sit anima potentia nutritiua & generatiua, primum de nutrimento differere necesse est, hoc enim officio ab alijs distinguitur potentiis.

Et quia potentia nutriendi, & generandi sunt eadem, oportet, prius necessario determinare quid est nutrimentum, & distinguere ab alijs virtutibus.

41 Cum narravit q̄ vult loqui primo de virtute nutritiua, cum sit magis vniuersalis: & principium eorum, quæ apparent in eo, vel principium eorum, de quibus consideratur ex hac virtute, est q̄ anima, & suæ actiones sunt augmētare, & nutrire, & generare: incipit modo determinare quod

B est illud, de quo oportet considerare, primo in hac virtute, postquam cognoscitur esse anima, & d. Et quia potentia nutriendi, & generandi, & c. i. & quia subiectum potentie nutritiue, & augmētabilis, & generatiue idē est, nutrimentum: * & ita diximus primo q̄ via ad cognitionem substantiarum istarum virtutum, non est nisi per cognitionem passiuorum earum primo: vnde necesse est primo incipere, & determinare cibū quid sit, & nutrire quid sit. Et, cū narravit hoc, incipit demonstrare quid ē cib⁹.

Sabie ad potentie nutritiue, & augmētabilis, & generatiue idē est. vide. i. d. videra; 9. d. 41. * Supra c. cō. 33.

Videtur autem esse alimentum contrarium contrario: non omne autem omni: sed quæcunq; contrariorum, non solum generationem habent ex inuicem, sed & augmentum. fiunt enim multa ex inuicem, sed non omnia augentur, vt sanum ex laborante. Videtur autem neq; illa eodem modo ad inuicem esse alimentum:

C sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem non alit aquā. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime, aliud quidem alimentum, aliud uero quod alitur.

80PH. Videtur igitur nutrimentum esse contrarium contrario: non tamen quoduis cuius: sed quæcunq; contrariorum non solum ex se mutuo generantur, utrumetiam augentur: fiunt enim multa ex se mutuo, sed non oīa * augētur. ut sanū ex egritudine. quinimo ne illa quidem eodē modo videntur sibi mutuo esse alimentum. sed aqua quidem ignis est alimentū: ignis autem non alit aquam. Ac in simplicibus quidem corporibus hac esse videntur maxime, unum alimentum, alterum quod alitur.

* al. Loia quanta.

Dicamus igitur q̄ existimatur quod nutrimentum est contrarium contrario: & non omne contrarium omni contrario, sed contraria, quæ non tantum fiunt ab inuicem, sed etiam augentur. plu.

De Anima

ra enim sunt ab inuicem, sed non omnia augentur: verbi gratia sanum ab infirmo. Videmus etiam quod non eodem modo sunt nutrimentum ad inuicem: sed aqua est nutrimentum igni, ignis autem non est nutrimentum aquæ. In corporibus autem simplicibus hæc duo proprie existimantur, quod alterum est nutrimentum, & alterum nutritibile.

- 43 Dicitur quod existimatum est quod nutrimentum est illud, quod est contrarium nutritibili, sicut quidam existimati sunt. sed ista existimatio non est in contrario, sed in eis contrariis, quæ non tantum sunt ab inuicem, sed etiam augmentantur, plura enim contraria, quæ generantur ab inuicem, non augmentantur ab inuicem: sanum enim fit ab infirmo, sed non nutritur ex eo. Et hoc intendebat, cum d. & non omne contrarium omni contrario, &c. & sermo eius est intellectus per se, & innuit per hoc contraria, quæ sunt in substantia, ista enim existimantur augmentari ab inuicem, & nutrir ab inuicem. Et, cum declarauit quod ista existimatio non inuenitur nisi in contrariis, quæ sunt in substantia, & sunt ea, quæ possibile est ut nutriri repugnentur ab inuicem, declarauit etiam quod hoc non æqualiter inuenitur in utroque contrario. contraria enim non videntur nutrire se ad inuicem æqualiter. Et d. Videmus etiam quod non eodem modo sunt nutrimentum, &c. id est & ista existimatio non inuenitur in utroque contrariorum, quæ sunt in substantia æqualiter, scilicet utrumque eorum nutriat suum compar æqualiter. aqua enim & vltima corpora humida videntur esse nutrimentum ignis, ignis autem non vult esse nutrimentum alicui. Et, cum narrauit quod ista existimatio debilis est, si accepta fuerit absolute, narrauit quod ista existimatio tantum inuenitur in elementis, & d. In corporibus autem simplicibus, &c. i. existimare autem quod nutriens est contrarium nutritibili, non inuenitur proprie nisi in duobus his corporibus simplicibus: quorum alterum est ignis & alterum humidum, ut aqua, & aer.

Dubitationem autem habet, dicunt enim hi quidem simile ali simili, sicut & augeri aliis autem sicut diximus, contrarium uideatur ali contrarium contrario: tanquam impassibile sit simile ali simili, alimentum autem mutari & decoqui: mutatio autem omnibus in contrarium aut in medium.

SOPH. Sed questio existit: sunt enim qui dicant simile ali simili, quemadmodum etiam augeri: contra alius, ut diximus, contrarium uidetur contrario: utpote cum simile pati non possit, alimentum uero mutetur & concoquatur: mutatio uero omnibus in oppositum fiat, aut in medium.

Sed in hoc est locus dubitationis. Quidam enim dicunt quod simile nutritur per simile, & similiter etiam augmentatur. Et quidam econuerso, scilicet quod contrarium nutritur per suum contrarium

Arium: simile enim non patitur à suo simili, & nutrimentum transmutatur, & digeritur: & trāsmutatio in quolibet est ad dispositionem oppositam, aut ad medium.

44. Sed ista existimatio, licet inueniatur in clementis per sensum, & inductionem, tamē ipsa quēstione est locus dubitationis ex propositionibus famos. est enim sermo quidā qui dat q̄ nutrimentū est sife, & alius, qui dat nutrimentum esse contrarium. D. d. rōnem. super vtrunq; sermonem, & d. Quidam enim dicunt, &c. i. quidam enim Antiquorum opinabantur, q̄ nutrimentum debet esse simile, quia sife nutrit suum simile, & augmentat ipsum. contrarium. n. transmutat suū contrariū: sed non nutrit ipsum neq; augmentat. Et, cū dixit hanc rōnem, dixit etiam rōnem, q̄ nutrimentum est contrarium, & d. Et quidam econuerso. i. & dixerunt hoc. q̄ contrarium nutritur à suo contrario, nō à suo simili, quia opinati sunt q̄ nutrimentū patitur à nutritibili, & sife non patitur à suo simili: ergo nutrimentum non est sife. & cū viderunt etiam q̄ nutrimentū transmutatur in nutritibile, & patitur: & omnis trāsmutatio est à contrario ad contrarium, aut ad illud, quod est medium inter contraria: concluderunt ex hoc quod nutrimentum est contrarium.

1. de Gene.
39. & 1. cor.
11.

Idē 5. ph.
9. 19. & 52
& 10. Me.
13. en. ph.
2. 40. ad
50.

Adhuc autem patitur aliquid alimētum ab eo quod alitur, sed non hoc ab alimēto: sicut neq; instructor à materia, sed ab illo hæc instructor autem mutatur solum in actum ex ocio. Vtrum autem sit alimētum quod vltimo aduenit. aut quod primo, habet differentiam: si autem vtrumq; sed hoc quidem non coctum, illud autem coctū, vtrobiq; vtriq; continget alimentum dicere: inquantū enim non coctum, contrarium contrario alitur: inquantum autē coctum, simile simili. Quare manifestum quod dicunt quodam modo vtriq; & recte & non recte.

SOPH. Præterea alimentum patitur aliquid ab eo quod alitur: sed non hoc ab alimento: quemadmodum neq; faber à materia, sed ea ab illo: faber autem, ex ocio diutaxat ad negocium mutatur. utrum autem sit alimētū id quod vltimo adhibetur, an id quod primo, differentia est: quod si vtrumq; sed alterum crudum, alterum concoctum, utroq; modo possumus alimentum dicere: nam quatenus crudum est, contrarium contrario alitur: quatenus concoctum, simile simili: itaq; constat utroq; quodammodo & recte & non recte dicere.

Et etiam nutrimentum patitur quoquo modo à nutritibili, sed non econuerso, sicut Carpentarius non à materia, sed materia ab illo. Carpentarius autem transmutatur tantum ad actionem ex ocio. Inter hoc igitur, q̄ nutrimentum sit illud, quod copulatur in postremo, & hoc scilicet vt sit illud, quod prius copulatur, est dif-

De Anim. cū cō. Auer.

K ferentia

De Anima

ferentia. Si igitur nutrimentum est vtrūq; sed hoc est illud, quod digeritur, illud autem quod digestum est: possibile est dicere, q nutrimentum est vtrūq;. secundum enim q est non digestum, cōtrarium nutritur à contrario: secundum vero q digestum, simile à simili. Quòd autem vtrāq; istarum duarum sectarum vere, & non vere dicit aliquo modo, manifestum est.

45
Prim^o mo
dus intro
ducendi
textum.

*Nō ē ne
cessē vt ab
oī patiē
te patiat^r
gēs eo mō
quo paties
patitur ab
eo. Idem 2
Cq 41.
Secundus
modus.

Nutrimē
tū dī duo
b^o duos
Idē. 1. de
Ge. 39.

D. Et ē nutrimentum patitur quoquo modo, &c. i. potest intelligi q iste sermo est quasi ratiocinatio iuuans dicentem q nutrimentum est cōtrarium, & remouens obiectiones contradicentes huic sermoni. Potest enim aliquis dicere q, si nutrimentum esset contrarium nutritibili, oporteret vt vtrūq; transmutaretur à suo cōpari, & pateretur ab eo. & quasi dicit rñdendo q nutrimentū est quod patit^r à nutritibili, nō nutritibile à nutrimento. Non. n. est necesse vt ab oī patiente patiat^r agens eo modo, quo patiens patitur ab eo. lignū. n. patitur à Carpentario, sed Carpentarius nō patitur à ligno: nisi aliquis vocet illam transmutationem quæ est ex ocio ad operationem, passionē. Et forte prēponebat^r iste sermo ad illud, quod vult de dissolutione istius dubitationis, & ad demōstrādū illud, quod collocatur de vero in vtrōq; istorū duorum sermonū oppositorū. Qñ, cū hoc fuerit scitū de nutrimento & nutritibili. scq nutrimentū est illud, quod transmutat^r in formā nutritibilis, non nutritibile in formā nutrimenti, neq; vtrūq; à suo compari æqualiter. Et q ita est de nutrimento & nutritibili, si cut de Carpentario ad lignū, non sicut cōtraria, quorū eadem materia, de clarabit^r statim, cū nutrimentū dī duobus modis. Dī. n. de illo, quod adhuc nō digerit^r, neq; transmutat^r in naturā nutritibilis: & dī ē de illo, quod digestum est, & transmutatur in naturā nutritibilis, q cibum esse similem vere dī de digesto, & contrarium de indigesto. Et ideo dicit post. Inter hoc igitur q nutrimentū, &c. i. & cū nutriens est illud, quod alterat nutrimentum in substantiā suā, manifestū est q magna dīa est inter hoc, quod fit nutrimentum, & inter hoc, quod copulat^r est cum nutritibili apud complementum digestionis, & inter illud, quod innatum est vt copuletur est nutritibili, sed nondū copulatur. D. d. Si igitur nutrimentū est vtrūq; &c. i. si igitur hoc nomen nutrimentū dī de vtrōq; sed alterū eorū est nutrimentū in potentia, cū innatū est digeri, sed tñ adhuc non digerit^r: alterū aut est nutrimentum in actu, & illud est, quod iā digerit^r: vere possumus dicere vtrūq; de cibo, s. simile, & dissimile sine aliqua cōtradictione. Hi enim duo sermones non essent cōtratij, nisi hoc nomen nutrimentū diceretur eodē modo. Nutrimentum. n. nō digestū est nutrimentū in potentia, quod vere potest dici contrariū: nutriens. n. nō agit in ipsum, nisi fm q est cōtrarium. nutrimentū aut digestū pōt dici simile: nō. n. est pars nutritibilis, nisi fm q est simile. D. d. Quòd aut vtrāq; istarum duarū sectarū, &c. i. manifestum est igit^r ex hoc sermone, q in sermone vtriusq; istarum duarum sectarum est aliqua pars vera, & aliqua falsa.

Quoniam

A Quoniam autem nihil alitur non participans uita, animatum
vtrūq; eſt corpus quod alitur, in quantum animatum: quare & ali-
SOPH. mentum ad animatum eſt, & non ſecundum accidens.

*Sed quia nihil alitur, niſi ſit uita a particeps, id quod alitur anima-
tum corpus fuerit quatenus animatum. Quare & alimentum ad ani-
matum eſt & non per accidens.*

Et, quia nihil nutritur, niſi habeat partem in uita, ideo corpus
animatum eſt nutritibile ſm q̄ animatum. nutrimentum enim at-
tribuitur animato non accidentaliter.

46 Et, quia nihil uidetur nutriri, niſi cōiect in aliqua intentione, de qui-
bus dī hoc nomen uita, ut declaratum eſt, ideo corpus animatū eſt nutri-
bile, ſm q̄ eſt corpus animatum. nutrimentum. n. nō attribuit aſato, niſi
ſm q̄ habet aſam. nō ſm q̄ eſt corpus. Iſta igitur actio attribuit aſe eſſe
tialiter, non accidentaliter: & * pars ſubſtantia aſe cui attribuitur iſta a-
ctio, non eſt niſi uirtus, quæ innata eſt habere iſtam actionem, cum igitur
B cognouerimus hanc actionem proprie, tunc cognoscemus ſubſtantiam
iſtius uirtutis proprie.

* a. l. partis
aſe ſubſta.

Eſt autem alterum alimento & augmentatiuo eſſe. ſecundum
enim quod quantum aliquod animatum eſt, augmentatum. ſm
vero q̄ hoc aliquid & ſubſtantia, alimentum eſt. ſaluat enim ſub-
ſtantiam, & vſq; ad hoc eſt, quouſq; alatur. Et generationis autem
factiuum non eius quod alitur, ſed quale id quod alitur. iam. n. eſt
SOPH. iſta ſubſtantia. generat autem nihil iſpum ſe iſpum, ſed ſaluat.

*Eſt autem aliud alimento & auſtifiſco eſſe: nam quatenus quātum
quoddam eſt, auſtifiſcum eſt: quatenus uero hoc aliquid & ſubſtantia,
alimentum: conſeruat enim ſubſtantiam, & tandū eſt, quādiu alitur
effectiuumq; generationis eſt, non eius quod alitur. ſed cuiusmodi eſt id
C quod alitur: iam enim eſt iſta ſubſtantia, & nihil generat ſe iſpum,
ſed conſeruat.*

Et eſſe nutrimentum eſt aliud ab eſſe augmentum. eſt autē nu-
trimentum ſm hoc: & ſubſtantia, quia conſeruat ſubſtantiam nu-
tribilis, quoniam ſemper nutritur. Et eſt agens generationem, nō
quia ſe generat, ſed quia facit generationem nutritibilis. illud enim
habet eſſe. & nihil generat ſe, ſed ſe conſeruat.

47 Vult diſtinguere tres actiones nutritiui. I. nutrire, & augmētare, & ge-
nerare, & d. Et eē nutritiui, & c. i. & aliquid eē nutritiui, aut nutritiuum
aliud eſt ab eē augmētatiui. Nutritiui. n. dī, ſm q̄ conſeruat ſubſtantiā
rei nutritibilis, ne corrūpat. dat. n. ei aliquid loco diſſoluti. & ideo pmanet
in eē, dū nutrit: & cū ceſſat nutritiui, corrūpiſ. Eſt uero augmētatiui
ſm q̄ perficit quātitatē naturalē eius, quod diminuit in principio pp ne-

K ij cellitatē

De Anima

cessitate. sed tacuit hoc, qm̄ dñia inter augmētū, & nutrimentū est manifesta. si forte nō esset diminutio scriptoris. Et, cū diuisit has duas actiones, incepit dicere tertiā actionē, quæ est gnare, & d. Et est agēs gnationē, &c. i. & nutrimentū habet aliam actionē à cōseruatione & augmentatione, sc̄ gnare. D. exposuit gnationē, & d. nō gnationē nutritibilis, sed gnationem similibus nutritibili, i. in specie. D. d. illud. n. habet esse. pōt intelligi, i. illud. n. quoquo modo est suum esse, & cōseruat generabile, vt permaneat vnū in specie, vt prædiximus. D. d. & nihil generat se, sed cōseruat se, i. & differentia inter has duas actiones est, q̄ nutrire est cōseruare se, & generare est generare alterū, nō se. impossibile enim est, vt aliquid generet se.

Quare huiusmodi animæ principium potētia est possibilis saluare suscipiens ipsa, secundum q̄ est huiusmodi: alimentum autē præparat operationē: vnde priuatum alimento non potest esse.

Quare tale animæ principium eiusmodi est potentia, quæ cōseruet quod habet ipsam, quatenus tale est. alimentum autē subministrat apparatus ad operandum: quæ propter si priuetur alimento, esse non potest. E

Hoc igitur principium est virtus animæ, quæ potest cōseruare illud, quod est ei, fm̄ omnem dispositionem. Et nutrimentum est illud, per quod præparatur ad agere. & ideo, cū nutrimentū deficit, impossibile est vt sit.

48 Et cū declaratū est q̄ istæ actiones sunt diuersæ, fm̄ diuersitatē suorum finiu: licet subiectū sit idē, sc̄ nutrimentū: & est necesse vt istæ actiones sint attributæ alicui virtuti animæ. Et, cū ita sit, necesse est vt hoc principiu animæ, sc̄ virtus nutritiua, sit virtus, quæ pōt cōseruare ens in sua forma fm̄ dispositionē, i. fm̄ aliquā dispositionem cōseruationis. Et d. hoc, quia sunt aliquæ virtutes, q̄ cōseruāt eē fm̄ oēm dispōnē, & oēs ptes eius eodē, mō, sc̄ virtutes corporū celestiu. D. d. Et nutrimentū est illud, p quod præparat, &c. i. & nutrimentū est in stēm, p quod facit hāc actionē. & ideo F cū ista virtus caret nutrimento, tunc nō habet hanc actionem, quemadmodum Carpentarius, cū caret serra, tunc non potest secare.

Quoniam autem sunt tria, quod alitur, quo alitur, & alens: alēs quidem est prima anima: quod uero alitur est habens hāc corpus: quo uero alitur alimentum. quoniam autem à fine appellari omnia iustum est: finis autem est generalis quale ipsum, erit vtiq̄ prima anima generatiuum quale ipsum.

Cum autem tria sint, quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit: id quidem quod nutrit, est prima anima: quod uero nutritur, corpus quod eam habet: quo autem nutritur, alimentum. sed quia à fine appellare omnia par est, finis autem est generare quale ipsum est, erit prima anima generatiuum talis quale ipsum est.

Sunt igitur tria, nutritibile, & per quod hoc nutritur, & nutritiuum.

Virtutes
corporū
celestiu
cōseruant
eē fm̄ oēs
dispōnē,
& oēs par
tes eius eo
dē mō. idē
1. Cō. 21.
& 1. ca. de
suba orb.
Sed uide
opp. in. 5.
c. de suba
orb. vbi vī
dicere per
manentia
cēli nō eē
a virtute.
Vide con
tra. Zim.

Auum nutritium igitur est prima anima nutritibile autem corpus illud vero, per quod nutritur, est nutrimentum. Et, quia oportet ut omnia sint vocata ex suis finibus: & finis est generare simile: ideo prima anima est generans simile.

- 49** Cū descripsit hoc principium animæ, & descripsit nutrimentum, reuersus est ad distinguendum intentiones istorum nominum, quæ denotant à nutrimento, & dicitur: Sū tigitur tria, &c. i. & manifestum est per se tria esse diuersa secundum diuersitatem rerum relationum. quorum vnum est nutritibile, & secundum illud, per quod nutritur: tertium autem est nutritio. Etiam declaratum est quod illud, quod nutrit, est anima cui attribuitur hæc actio: vnde manifestum est quod nutritio est anima principia aliarum virtutum, quæ attribuuntur nutrimento. Et intēdit hic per primam priorem naturaliter: & quod nutritibile est corpus: & illud, per quod nutritur, est cibus. D. d. Et quia oportet ut omnia. i. quia oportet ut omnia appellentur ex suis finibus, cū hæc causa finalis sit dignior essentiae rei omnibus causis, necesse est ut anima nutritiua describatur per actionem, quæ est suus finis, & est generare simile, non per actionem nutriendi, quæ est conseruare, ut prædiximus. Dicendum est igitur quod anima nutritiua est virtus, quæ est innata generare à cibo sibi simile indiuiduum, in quo existit in specie: cū omnes suæ actiones non sint nisi, per hanc virtutem. & hoc manifestum est in plantis, & animalibus.

Cā finalis
ē dignior
omnibus cau-
sis. Idē. 3.
Met. cō. 3.

Est autem quomodo aliter dupliciter, sicut & quo gubernatur & manus & temo, hoc quidem mouens & motum, illud autem mouens solum. omne autem alimentum est necessarium decoqui: operatur autem decoctionem calidum. vnde omne animatum habet calorem. figuratiter quidem igitur alimentum quid sit dictum est, certificandum autem de ipso posterius in propriis rationibus.

SOPH.

Duplex porro est id quo nutritur, ut etiam id quo gubernatur. scilicet manus & temo. aliud quod mouet & mouetur, aliud quod mouet tantummodo. omne autem alimentum necesse est concoqui posse: efficit autem concoctionem calidum: quoniam omne animatum habet calorem. Ad alimentum quidem quid sit, dictum est adumbratione quadam: de quo post idoneo loco apertius agemus.

- C** Et illud, per quod nutritur, est duplex: quemadmodum illud, per quod gubernatur naui, & manus, & remus. quorum vnum est motor & motum, & aliud est mouens tantum. Et oportet necessario ut omne nutrimentum possit digeri, & faciens digestionem est calidum, vnde omne animatum habet calorem. Iam igitur diximus secundum descriptionem quid sit cibus, & post exponemus sermonem in eo.

- 50** Cū demonstrauit modos actionis anime nutritiue, & descripsit eā, & descripsit nutrimentum, incepit declarare modum instrumentum primum, per quod ista anima agit in cibum. id. n. fuit dictum ut quod definitio anime est perfectio corporis organici.

K iij Et d.

De Anima

Et d. Et illud, per quod nutritur, & c. i. & illud, per quod cōpletur actio nutriti-
menti, est duplex. f. primum mouens, quod nō mouet cū mouet: & pri-
mum mouēs, quod mouet & mouetur, & est illud, quod est de primo mo-
tore quasi subiectū. & primus motor de eo quasi forma. Et de hoc, quod
dixit, quādam declarauit hic, & quādam in sermonibus vñibus. Quod igitur
declaratum est hic, est q̄ aīa nutritiua est primū mouēs in cibo, quod
agit in cibo per calorem, per quem fit digestio. Vtrum autē oportet vt mo-
ueat, & non moueatur, fm̄ q̄ est primum mouēs, & q̄ calor moueat, ita q̄
moueat à primo motore, hoc declaratum est in sermonibus vñibus. decla-
ratum est enim illic q̄ omnis primus motor, si fuerit corporalis compo-
nitur ex motore non moto, & ex motore moto, fm̄ q̄ componūtur res ex
materia & forma. Sed est dubitatio in hoc, quod dixit. Motus enim vir-
tutis nutritiue est in capitulo alterationis: & illud, quod mouetur ex se,
quod componitur ex motore non moto, & ex motore moto, non in-
uenitur nisi in motu locali. In motu autē alterationis non inuenitur mo-
tus ex se. nō enim est necesse q̄ primū alterās corporeum alteret, & tunc
alteret, sicut est necesse in primo motore corporeo. f. vt non moueat in lo-
co, nisi moueatur. Quō igitur dixit hic q̄ alterū eorū est mouēs & motū,
& alterū mouēs tñ: & dedit exēplum de rebus mouētibz in loco? & si
hic esset locutus de motu locali aīalium, tūc exemplum esset verum. Di-
camus igitur qm̄ propinquum alterans cibum debet esse corpus manife-
stum est. Quoniam vero corpus alterans non sufficit in essendo primum
mouens istud motum, declaratum est prius, qm̄ d. q̄ calor non sufficit in
agendo actionē alterationis terminatā, nisi sit illic alia virtus, quā nō est
corpus, sed est in corpore. corpus igit, quod est primū alterās, cōponitur
ex alterante, quod nō alteratur. f. aīa, & ex alterante alterato. f. calore natu-
rali. Declaratum est igit q̄ illud, per quod fit nutrimentum, ex duplex. f. al-
terans non alteratum (omne enim alteratum est corpus) & istud est ani-
ma, & est alterans alteratum. f. calor naturalis. Hoc igitur nomen motus
large, & vniuersaliter accipitur in hoc loco. & fm̄ hanc expositionem non
indiget illo, quod declaratum est in illo sermone. f. q̄ primus motor in
loco cōponitur ex motore non moto, & ex motore moto. Et possumus
dicere q̄ calor naturalis non alterat cibum, nisi primo moueat in loco. de-
claratum est enim q̄ motus localis antecedit ceteros motus: & maxime
istum motum, qui est terminatus, f. qui alterat rem in alia hora, & alia nō
& etiam non alterat tñ, sed attrahit & expellit cibum. & hoc est motus lo-
calis. Et fm̄ hanc expositionem erit demonstratio manifesta. Sed prima
expositio videtur magis conueniens: & etiam fuit exemplum largite ac-
ceptum. manus enim non est primus motor naui, qui nō mouetur, sed ip-
se gubernator. Et, cū declarauit q̄ aīa nutritiua est forma in corpore, cū
propinquum alterans corpus, quod est cibns, necessario debet esse corpus:
& q̄ forma sit alterans non alterata, cū sit non corpus: & q̄ corpus alte-
rans est alteratum, incepit declarare quid est hoc corpus, & d. Et oportet
necessario vt omne nutrimentum, & c. id est & oportet necessario vt omne
nutri-

docum.

In. 8. ph.
a. 37. vñq;
ad 44. &
maxime i
43.
Digestio.
Obiectio.

Idē. 1. de a-
nima. 26.
& c. 8. ph.
10. & c. 60.

Prima so-
lutio.

Supra tex.
cō. 41.

Secunda
solutio.
8. ph. a. 55
vñq; ad 61

Exponit se
cūda par-
tem tex.

A nutrimentum, quod iam est nutrimentum in actu, digeratur per corpus alterans, quod est in se ipsum aliter nutritiua. & cum hoc corpus debet esse alterans, & digerens: & tale est corpus calidum: unde Antiqui dixerunt quod ignis nutritur: oportet necessario ut oes habens animam nutritiua habeat calorem: sed non absolute, immo calorem naturalem. declaratum est enim in Quar. 4. Me. 14. Meteororum quod illud, quod facit digestionem, est calor conueniens illi enti, non extraneus. D. d. iam igitur diximus secundum descriptionem. i. v. & largiter, & c. i. & complementum sermonis in vnaquaque parte eorum, ex quibus constituitur nutrimentum, exponendum est post in loco conuenienti. Et dixit hoc: quia sermo de nutrimento, & augmento non perficitur nisi in pluribus libris. In libro. n. de Generatione & corruptione determinatus est motus augmenti & diminutionis. In Meteororum autem determinati sunt modi calorum, & modi actionum, ut decoqui, & assari. Et in hoc libro etiam declaratus est primus motor in istis motibus. Et in libro etiam de Animalibus determinatum est quod sunt in ista istius virtutis vnoquoque animalis: & quomodo completur actio per ipsam in vnoquoque eorum: & per quot membra: & quomodo seruiunt illi illa membra: & qualis est proportio eorum in ista actione adinueniem, & huiusmodi. & ideo dixit quod illud, quod declaratum est hic de nutrimento, non est nisi primus motor, & primum instrumentum.

Sermo de nutrimento & augmento non perficitur nisi in pluribus libris.

SYMMAMA QVARTA.

De potentia animae sensitivae.

Sensum passionem esse, cumque aliquando potentia, aliquando vero actu esse: pati autem eum a simili, tum vero dissimili. Cap. 1.

Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu. sensus autem in ipso moueri & pati aliquid accidit, sicut dictum est: videtur enim quaedam alteratio esse. aiunt autem quidam & simile a simili pati. hoc autem quomodo possibile aut impossibile, dictum est in vniuersalibus rationibus de agere & pati.

SOPH. His expositis de omni sensu communiter disputemus. sensus sit dum aliquid mouetur aut patitur, ut dictum est. videtur enim esse alteratio quaedam. sunt etiam qui dicant simile a simili pati. id vero quomodo possibile sit aut impossibile. dictum est in vniuersalibus sermonibus de agendo & pati.

Et cum iam determinauimus ista, dicamus iam in omni sensu vniuersaliter. Dicamus igitur quod sentire accidit secundum motum, & passionem aliquam, sicut diximus. existimatur enim quod sensus sit aliqua alteratio. Et quidem dicunt quod simile patitur a suo simili, & dissimile a dissimili, & iam diximus in sermonibus

K iij vniuersa-

De Anima

vniuersalibus de agere, & pati, quomodo possunt fieri, aut nō fieri. & in hoc loco etiam locuti sumus de eo.

51 Cum fuit locutus de virtute nutritiua, incepit loqui de sensibili, & primo de illo, quod commune est omnibus sensibus, & d. Dicamus igitur sentire, &c. i. dicamus igitur quod sentire fit per aliquam passionem, & motum in sensibus a sensibilibus, nō per actionem sensuum in sensibilia. hoc enim est primum consideratum de sensu, scilicet utrum sit numeratus in virtutibus actiuis, aut passiuis. * Et, cum posuit ipsum in genere virtutum passiuarum, dedit causam istius existimationis, & d. existimatur enim, &c. i. & diximus quod sensus fit secundum passionem: quia existimatur quod sensus alterantur a sensibilibus aliquo modo alterationis. Et dixit aliqua, vt notet proprium, quia post declarabitur quod ista transmutatio non dicitur alteratio, nisi multipliciter. Deinde dicit. Et quidā dicunt quod simile, &c. i. & cum posuerimus quod genus sensus est passio, considerandum est in quibus existimatur passio. quidam enim dicunt simile pati a suo simili: & quidam e contrario, scilicet quod contrarium patitur a suo contrario. Et intendebat hic per sermones vniuersales librum de Generatione & corruptione. * & non sufficit ei, quod declaratum fuit in illo libro, quia sermo hic videtur magis proprius. subiectum enim, de quo loquitur hic, magis proprium est subiecto, de quo loquebatur illic. & primo incepit dare dubitationem in hoc, quod posuit, quod sensus est de virtutibus passiuis, non actiuis.

Habet autem dubitationem propter quid sensuum ipsorum non sit sensus, & quare sine his quæ sunt extra non faciunt sensum, in existente igne, & terra & aliis elementis, quorum est sensus per se, aut secundum accidentia his. Manifestum igitur quod non est actu, sed potentia tantum. Vnde non sentiunt: sicut combustibile non comburitur ipsum a se ipso sine combustiuo: combureret enim se ipsum, & nihil indigeret actu ignem esse.

Sed oritur questio, cur non sensuum quoque ipsorum nō sit sensus, & cur sine iis quæ sunt extra non efficiunt sensum: cum insit & ignis & terra, & reliqua elementa quorum est sensus per se, aut ea quæ ipsi accidunt: perspicuum igitur est sensuum non esse actu sed potentia tantum modo: quia propter non sentit: quemadmodum res cremabilis non crematur ipsa per se, sine eo quod nūc habet cremadi: se enim ipsa cremaret, nec actu ignis indigeret.

Sed est irrationabile, quare sensus non sentiunt se: & quare etiam nullus sensus agit absque extrinseco, & ex eis sunt ignis, & terra, & alia elementa, & sunt illa, quæ comprehendunt a sensu per se, & accidentia contingentia eis. Dicamus igitur quod sensus non est in actu, sed tantum

Primū cōsideratū ē vtrū sit numeratus i virtutibus actiuis, & passiuis.
Sensus ē a virtutibus passiuis.
Idē in cō. seq. & c. 1.
cō. 19. & 67. Idē.
de Aia cō. 18. auctoritate Alex.
Idē. 7. Ph. cō. 12. sed vidē op. po. cō. 37. & in hoc scō, vbi dicit animā esse causam effectiuius cuiuslibet motus et veri, & existimati. vnde contra. Zim.
T. j. t. c. 17. & 1. h. t. c. 18.
1. de Ge. t. c. 4. & 6. infra.

A tantum in potentia, & ideo non sentimus. quemadmodum combustibile non comburitur à se absq; comburente. & si hoc nō esset, combureret se, & non indigeret quod ignis esset in actu.

52 Cum posuit sensum esse de virtutibus passivis, incoepit dubitare dubitationem⁹ cogentē vt sit de passivis, non de actiuis. & hoc, si non intendit per existimationem certificationem. multoties enim vtitur existimatione pro certitudine. Et di. Sed est irrationabile, quare sensus non sentiunt se. idest vt mihi videtur, sed est irrationabile, cum posuerimus qd virtutes sensitivæ sunt actiue, dicere quare sensus non sentiunt ex se absque extrinseco. necesse enim est, si virtutes sensus essent actiue, vt sentirent ex se: & non vt indigerent in sentire aliquo extrinseco. Deinde di. & ex eis sunt ignis, & terra, & alia elementa. idest & sensuum quidam attribuitur in sua compositione vnicuique elemento: & ista sunt sensibilia. oportet igitur vt sentirent se. & hoc intendebat, cum d. & accidentia contingentia eis idest contingentia istis sensibilibus, ex quibus componuntur instrumenta istorum sensuum. Et, cum narravit quod est irrationabile dicere quare sensus non sentiunt absque extrinsecis, si posuerimus sensus esse ex virtutibus actiuis, incoepit narrare modum, secundum quem erit responsio huic questioni, & dixit. Dicamus igitur quod sensus non est in actu, sed in potentia, &c. idest dicamus igitur in respondendo quod sensus non est ex virtutibus actiuis, quæ agunt ex se, absq; eo quod indigeat in actione, quæ provenit ab eis, motore extrinseco: sed, quia sunt ex virtutibus passivis quæ indigent motore extrinseco. & ideo non sentiunt ex se. quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne. & quemadmodum combustibile, si esset combustibile ex se, tunc possibile esset vt combureretur sine igne extrinseco existēte in actu: sic sensus, si sentirent ex se, secundum quod sunt virtutes actiue, tunc possibile esset vt sentirent absque extrinseco. Et debes

† Prima differentia, qd virtutes actiue dñt abinvenire, est pones actiui & passivi. Idem 3. de Anima cō. 11.

C sentire quod hæc est † prima differentia, qua virtutes animæ differunt ab invicem: & est principium considerationis de intellectu, de alijs virtutibus. virtus autem nutritiva manifestum est ex prædictis, quod est ex virtutibus actiuis.

Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim audiens & videns, audire & videre dicimus, & si forte dormiens: & quod iam operans dupliciter utriq; dicitur & sensus: hic quidē sicut potentia, ille autem sicut actu. similiter autē & sentire, quodq; potentia ens, & quod actu.

SOPH.

Sed cum sentire bisaria dicatur, quod enim potentia audit videtq; id audire & videre dicimus, quamvis forte dormiat: & quod iam operatur, sensus quoq; bisaria dicitur, partim ut potentia, partim ut actu, similiter etiam sentire: & quod potentia est, & quod actu.

Et,

⁹ a. l. cō. 11. gentem.

Existimatio quæque sumit pro certitudine. 1dē. 1. hui⁹. c. 19.

Ex hoc loco colligit qd sensitio sensus exterioris si fiat sine pñcia sensibilibus exteriorum. cōfisse vidē. 1ra. c. c. 59 & 60 & cō. 156. Sed vide oppositū in Auer. sup. cō. suo d. sō. no & vigi. circa dñm dñm, vbi hēat qd dormiens sentit se videre, & audire, & olfacere, & gustare, & c. gere sine aliquo extrinseco sensibili. Vide cō. 2im.

De Anima

Et quia dicere quod aliquid sentit est duobus modis: quod ens in potentia audit, & videt, dicimus imperium audire, & videre licet sit dormiens: & illud, quod peruenit ad agere, dicimus in eo hoc vnde sensus dicitur potentia, & actu. Et similiter oportet vt sentire etiam dicatur duobus modis, de potentia, & actu.

53 Cum declarauit quod sensus est ex virtutibus passiuis non actiuis: & ista habent duplex esse, scilicet esse in potentia, antequam virtutes eius perficiantur à motore extrinseco, & esse in actu, quādo fuerint perfectæ & inuentæ in actu à motore extrinseco: incipit declarare quod hæc duo cōtingunt virtutibus aīæ, & d. Et quia dicere quod aliquid sentit, &c. i. &

Sensus est duobus modis, i. potentia, scilicet & in actu. Idem infra. t. cō. 138. 139. & 141. & 142. & 156. quia manifestum est per se quod dicere quod aliquid sentit est duobus modis. Quorum vnus est cum dixerimus in aliquo audienti, & videnti in potentia, quod audit, & videt: vt dicimus de dormiente. & hoc intendebat, cum dixit. quod enim in potentia audit, & videt, &c. i. qd. n. est in potentia propinqua audiens, & videns dicitur secundum consuetudinem audiens, & videns: licet sit dormiens, qui est magis remotus alijs modis potentia. quod enim est in obscuro est videns in potentia. sed ista potentia est propinquior actui. quam potentia, quæ est in visu dormientis. D. d. & illud, quod peruenit ad agere, dicimus in eo hoc. i. & illud, quod peruenit de rebus sensibilibus vt videat, & audiat, & vlt sentiat, dicitur quod audit, & videt, & vlt sentit. Et cum declarauit quod hoc nomen sensus dicitur de vtraque intentione, dixit. Et sicut oportet vt sentire etiam dicatur duobus modi, de potentia, & actu, &c. i. & similiter oportet vt sentire, quod est actio sensus, dicatur etiam duobus modis, sicut de habitu, & forma, ex quibus provenit sentire.

Potentia vi
tus existit
in obscuro
est propin
qua actui,
i. potentia,
quæ est in visu
dormientis

Primum quidem igitur tanquam idem sit pati & moueri, & agere, & mouere, dicimus. & namque motus est actus quidam, imperfectus tamen, sicut in alteris dictum est. omnia autem patiuntur & mouentur ab actiuo, & actu ente: vnde est quidē tanquā à simili pati, est autem, vt a dissimili: sicut diximus, patitur quidem enim quod dissimile: passum autem simile est.

SOPH. Ac primum tanquam idem sit pati & moueri operari, dicamus. etenim motus est actus quidam, sed imperfectus, ut in alijs dictum est. omnia autē patiuntur & mouentur ab efficiente & eo quod actu est: ideoque partim à simili patiuntur, partim à dissimili, quæadmodum diximus: patitur enim quod dissimile est, ubi autē passum est, simile est.

Sermo igitur noster primo non est secundū quod pati, & moueri est idem cum agere, & mouere. Motus enim est aliqua actio sed nō perfecta, vt dictum est in alijs locis. & omne quod patitur & mouetur, non patitur, & mouetur nisi ab aliquo agente in actu. Et ideo pati quandoque est à simili, quandoque à dissimili. & secundum

A cundum quod diximus, dissimile est illud, quod patitur, & postquam patitur, sit simile.

54 Cum declarauit sensum esse ex virtutibus passiuis, & quod est duobus modis, dixit. Sermo igitur noster, &c. idest & magna differentia est inter sermonem de sensu, opinando in eo quod est virtus passiuia, & sermonem de eo, opinando quod est virtus actiua. sermo enim de aliquo, sicut quod opinamur in eo quod suum esse est pati & moueri, alius est a sermone in eo, secundum quod opinamur quod suum esse est agere & mouere. Et cum narrauit hoc, dedit differentiam inter vtrumque, & d. Motus enim est aliqua actio, sed non perfecta. idest & hec duo genera essendi sunt diuersa. esse enim vnius generis est de genere esse motus: & iam declaratum est quod motus est actio non perfecta: est enim perfectio alicuius existentis in potentia sicut quod est in potentia: esse autem alterius generis est actio perfecta. Deinde dedit aliam differentiam inter vtrumque, esse, & d. & omne, quod patitur, & mouetur &c. idest & differunt etiam, quoniam omne numeratum in genere passionis non habet esse nisi ab aliquo, scilicet agente. & id, si agens non fuerit, hoc non erit. omne autem numeratum in genere actionis habet esse ex se, non ex alio. D. d. Et ideo pati quod est a simili, &c. i. & quia esse virtutum passiuarum est admixtum ex potentia, & actu. passiuum enim antequam patitur, est contrarium agenti. & cum passio completur, est simile agenti. & dum patitur, est admixtum. non enim cessat dum mouetur, corrumpi in eo pars contrarii, & fieri pars similis. Et manifestum est quod qui non intellexerit virtutes passiuas tali esse, non poterit dissoluere predictam questionem: neque etiam qui non concesserit quod virtutes sensus sunt de virtutibus passiuis. Potest et dicere vtrum sensibile sit simile, aut contrarium. & hoc est fundamentum & oportet ut conferretur, sicut diximus in alijs virtutibus animarum, & maxime in virtute rationabili, sicut apparebit post.

Passiuum
anq. patitur
est contrarium
agenti.
& cum passio
completur,
est simile
agenti.
& dum
patitur, est
admixtum
simili
& contrario
conscie
i. t. c. 45.
& i. de
Gen. t. c. 48
& 49.

70 Dicendum autem, & de potentia & de actu. nunc enim simpliciter dicimus quare habemus de ipsis. est quidem enim sic sciens aliquod, sicut si dicamus hominem scientem, quoniam homo scientium & habentium scientiam. est autem sicut iam dicimus scientem habentem grammaticam. vterque autem horum non eodem modo possibilis est. sed hic quidem quoniam genus huiusmodi, & materia est illi autem quia volens, possibilis est considerare, nisi aliquid prohibeat exterius.

PH.] Distinguendum etiam est de potentia & actu: nunc enim simpliciter de eis loquimur. partim enim ita sciens quidpiam est, quasi dicamus hominem scientem, quoniam eiusmodi est humanum genus, ut sciat & habeat scientiam: partim iam dicimus scientem, eum qui habet grammaticam: vterque autem horum non eodem modo potest: sed unus quidem quia

De Anima

*quia genus ac materia talis est: alter vero quia cum uoluerit potest con-
templari, nisi aliquid prohibeat externum.*

Et oportet nos determinare et potentiam, & perfectionem: quoniam in hoc loco locuti sumus de eis simpliciter. Dicamus igitur quod intendimus, cum dicimus quod aliquid, v.g. homo, est sciens, quod homo est de habentibus scientiam. Et quoniam dicimus hoc, sicut dicimus de eo, qui iam acquisiuit scientiam grammaticam, quod est sciens. Sed potentia in utroque istorum non est eodem modo. sed potentia primi est quia suum genus est tale: secundi autem est, quia, cum voluerit, potest inspicere, dum aliud extrinsecum non impedit ipsum.

- 55 Cum declarauit quod sensus dicitur duobus modis, potentia, scilicet & actu: & etiam utrunque istorum dicitur duobus modis, incepit determinare hoc, & d. Et oportet nos determinare etiam, &c. id est & oportet nos, cum sciuerimus quod sensus inuenitur duobus modis, potentia, scilicet & actu, determinare intentiones, de quibus dicitur potentia, & perfectio, & actus simpliciter: cum in hoc loco non sumus locuti de eis nisi simpliciter. Et, cum dedit causam, propter quam oportet loqui in hoc loco de potentia, & actu simpliciter, scilicet quia existunt in sensu simpliciter, dixit Dicamus igitur quod intendimus, &c. id est dicamus igitur quod manifestum est quod, cum dixerimus quod aliquid est tale in potentia, quod hoc intenditur duobus modis, aut sicut dicimus quod homo est sciens in potentia, id est innatus scire: aut sicut dicimus in sciente grammaticam in actu, quod est sciens in potentia, quando non utitur sua scientia. Et, cum declarauit istos duos modos potentie, dedit differentiam inter eos, & d. Sed potentia, quae est in utroque, non est eodem modo, &c. id est sed intentio potentie in utroque eorum non est eodem: sed, cum dicimus quod ignorans est sciens in potentia, intendimus quod genuseius, & materia est receptibile scientie. Et, cum dicimus in sciente grammaticam quod est sciens in potentia, dicimus quod habet potentiam considerandi grammaticam, cum voluerit.

Iam autem considerans, actu ens & proprie sciens hanc litteram
A. Ambo quidem igitur primi secundum potentiam scientes sunt: sed hic quidem per doctrinam alteratus est, & multotiens ex contrario mutatus habitu. hic autem ex eo quod habet sensum aut grammaticam, non agere autem, in agere alio modo.

- 50 P. H. Astuero qui iam speculatur, actu est & proprie sciens hoc A. Ambo igitur priores illi, potentia quidem sunt scientes, sed alter quidem per disciplinam alteratus, & sapiens ex contrario mutatus habitu: alter uero ex eo quod habeat sensum uel grammaticam, & non operetur, ad operandum alio modo.

Qui

A Qui autem considerat est in perfectione, & in rei veritate sciens hoc. Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia. sed alter eorum, cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam. alter autem, cum mutabitur ex habere sensum, aut scientiam grammaticæ, sed non intelligit, quousque agat modus igitur eius est alius.

36 Id est sciens autem grammaticam, considerando in ea, est sciens secundum ultimam perfectionem: & tale dicimus sciens in rei veritate. hoc autem, de quo considerat non in eo quod scit illud, si non considerat actum de eo. Deinde dicitur. Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia, scilicet ignorans, & sciens, quando non videtur sua scientia. D. d. sed alter eorum &c. sed alter eorum mutabitur ex potentia in actum, cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam, & ex dispositione contraria habitum, quousque habitus sit firmus, & fixus. Et intendit per habitum formam scientiæ: & per dispositionem contrariam ignorantiam. D. d. alter autem cum mutabitur ex habere sensum, aut scientiam grammaticæ, sed non intelligit, quousque agat. id est & alter erit de potentia in actum, & in ultimam perfectionem, quando mutabitur ex habere sensum in actum, aut scientiam grammaticæ in actum in tempore, in quo non intelligat ab eo, quousque agat ab eo. modus igitur istius virtutis est alius modus.

Non est autem simpliciter neque agere neque pati. sed aliud quiddam corruptio quædam à contrario: aliud autem salus magis eius quod potentia, ab eo quod est actum & simili, sic sicut potentia se habet ad actum. speculans enim fit habens scientiam: quod vere aut non est alterari: in ipsum enim additio est & in actum: aut alterum genus alterationis est.

SOPH.

Pati quoque non est simplex, sed aliud est corruptio quædam à contrario: aliud salus potius eius quod est potentia, ab eo quod est actum & simili: quomodo potentia se habet ad actum: cōtemplans enim fit quod habet scientiam: quod sanè aut non est alterari: nam in ipsum fit accessio, & in actum: aut certe aliud est genus alterationis.

Et passio etiam non est simplex. sed quædam est aliqua corruptio à contrario. & quedam videtur magis esse euasio eius, quod est in potentia, ab eo, quod est in actum: & est simile. Ista igitur est dispositio eius, quod est in potentia apud perfectionem. non enim considerat nisi habens scientiam. & hoc aut non est alteratio, additio enim in ipso est ad perfectionem: aut est aliud genus perfectionis.

37 Et hoc nomen passio non significat eandem intentionem simplicem, sed quedam est passio, quæ est corruptio patientis à contrario, à quo patitur: ut passio calidi à frigido, & humidi à sicco. D. d. & quedam videtur

De Anima

detur magis, &c. idest etiam est passio, quæ est euasio patientis in potentia ab eo, quod est in perfectione, & actu, scilicet quod illud, quod est in actu est simile non contrarium, extrahens ipsum à potentia ad actum, econuerso dispositioni in prima passione. D.d. Ista igitur est dispositio, &c. i. & iste ultimus modus passionis est dispositio eius, quod est in potentia ex anima apud perfectionem mouentem illud, quod est in potentia, & extrahentem eam in actum non secundum primum modum passionis. D.d. non enim considerat, &c. i. & iste modus passionis est ex modo, qui est euasio patientis ab eo, quod est in actu, mouens ipsum, non corruptio eius. non enim considerat in aliquo, postquam non considerabat, nisi qui scit illud. & hæc non est alteratio secundum primam intentionem, quæ est corruptio patientis. D.d. additio. n. in ipso est ad perfectionem, &c. i. & quia ista transmutatio non est ex non esse, sed est additio in transmutabili, & ire ad perfectionem, absque eo quod sit illius corruptio, aut mutatio ex non esse, ponitur sicut mutatio ex ignorantia ad sciam. Et quasi intendit quod hoc est magis remotum à vera alteratione duobus modis, alteratio enim, quæ est euasio patientis, est duplex: alteratio scilicet de non esse ad perfectionem, & alteratio de prima perfectione ad ultimam. & hæc est additio, quam innuit. D.d. aut est aliud genus alterationis. i. & iste modus, qui est euasio patientis, aut dicitur alteratio, aut erit aliud genus alterationis.

Vnde non bene habet dicere sapientem cum sapiat, alterari: sicut neque edificatorem cum edificat. In actum quidem igitur ducens ex potentia ente secundum intelligere & sapere, non doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est: Ex potentia autem ente addiscens & accipiens scientiam ab actu ente & didascalo, aut neque pati dicendum, sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis, & eam quæ in priuatiuas dispositiones mutationem, & eam quæ in habitus & naturam.

S O P H. *Quamobrem non recte se habet dicere id quod scit cum scit, alterari: quemadmodum nec edificatorem cum edificat. Quod igitur ad actum ducit ex eo quod est potentia intelligens & sciens, id non doctrinam, sed aliam habere appellationem meretur: quod autem cum sit potentia discit & comparat scientiam ab eo quod est actu, & docet, id uel non esse dicendum pati, quemadmodum diximus, aut certe duos esse alterationis modos: uidelicet mutationem eam quæ ad priuatiuas fit dispositiones, & eam quæ ad habitus & naturam.*

Et similiter non est rectum dicere in eo, quod intelligit, quando intelligit, quod alteratur, sicut non dicitur quod edificator, cum edificat, alteratur. Qui autem reuertitur ad perfectionem ab eo, quod in potentia existit in capitulo intelligendi, non est rectum ut voce disciplina, sed oportet ponere ei aliud nomen. Qui autem addiscit,

A scit, postquā fuit in potētia, & accepit sciam ab eo, qui est in perfectione doctor. oportet, aut vt nō dicat oīno pati, aut vt dicat q. alteratio est duplex, transmutatio, s. ad dispositionem non esse, & transmutatio ad habitum & naturam.

58 Et similiter non est rectū dicere in eo, qui venit de ignorantia ad scientiam, cuius dispositio dicitur disciplina q. alteratur: sicut nō dī hoc in eo, qui mutatur ex hoc, q. non operatur ab habitu existente in eo in actu, ad hoc vt agat ab eo: vt Carpentarius, qui mutatur à non carpentari ad carpentari. Et hoc exemplum inuenimus in ali translatione. D. d. Qui autem reuertitur ad perfectionem, &c. i. qui autem acquirir perfectiōnim de scientia post potentiam sū reuersionem ad illud, quod iam acqui siuerat primo, deinde amisit ipsum, non debet dici illo nomine quo dicitur ille, qui est in potentia primo semper, & nunquam lucratus fuit illud quod dicitur disciplina: sed iste modus debet habere aliud nomen. & iste

B modusquem innuit, dicitur rememoratio. Et dixit hoc quia Plato opinabatur quod disciplina, & rememoratio idem sunt. D. d. Qui autem addiscit, postquam fuit in potentia. i. transmutatio autem ex ignorantia in scientiam à doctore, qui est sciens in perfectione, & in actu, necesse est aut vt non vocetur alteratio, aut vt dicatur q. alteratio est duobus modis. Quorum vnus est transmutatio, quæ fit in dispositionibus non esse in patienti ab agente: Et alius est transmutatio, quæ fit in dispositione habitus, & formæ existentis in patiente ab agente. & ista est passio, quæ est corruptio patientis, non euasio. & hoc est illud, quod dixit ante, aut est aliud genus alterationis.

Plato opinabatur q. disciplina, & rememoratio idem sunt. idē 3. de anima c. 20. & 7. Phys. c. 2. Idē. 1. Mo. 48. & 49. Idē 7. Met. c. 58.

Sensitui autem prima quidem mutatio fit à generāte: cū autem generatum est habet iam sicut scientiam & sentire. quod autem secundum actum similiter dicitur ipsi considerare: differt autem quoniam huiusmodi actiua operationis extra sunt, visibile & audibile: similiter autem & reliqua sensibilium.

SOPH. Sensitui autem prima quidem mutatio fit ab eo quod generat: cū autem generatum est, habet iam tanquam scientiam & sentire. quin etiam quod actu est perinde dicitur atq. contemplari: differētia tamen est, quod ea quæ actu sensum efficiunt, extra sunt, visibile scilicet & audibile, cetera quæ itidem sensibilium.

Et prima transmutatio sentientis est à generante, ita q. cū fuerit generatum, statim sentit. Et sentire est sicut scire. & quod est in actu est simile ad considerare. Sed tamen differunt q. agentia in hoc sunt extrinseca, vt visum, & auditū: & sūt alia sensibilium.

59 Et prima transmutatio sentientis, quæ est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem, est transmutatio, quæ fit per agens generans aīal non à sensibilibus. Et innuit differentiam inter primam

De Anima

primam perfectionem factam in sensu, & ultimā. Opinatur. n. q̄ prima
 perfectio sensus fit ab intelligentia agente, † vt declaratur in libro de ani-
 malibus. Secunda autem perfectio fit a sensibilibus. D. d. ita q̄, cum fuerit
 factum, &c. i. ita q̄, cum prima virtus fuerit facta statim sentit nisi aliqd
 impedit, aut sensibilia non sint presentia. & hoc est simile scire, quæ est
 in sciente, qui non utitur scientia. D. d. Et sentire est sicut scire id est &
 ultima perfectio sensus, quæ est comprehendere sensibilia in actu, & con-
 siderare in eis simile est vti scientia, & consideratione. D. d. & quod est in
 actu est simile ad considerare. i. sentire in actu simile est ad considerare,
 & scire. D. d. Sed differunt, &c. i. sed prima perfectio sensus differt à scien-
 tia scientis, quæ est in actu, q̄n non considerat, in hoc, q̄ mouens primā
 perfectionem in sensu, & extrahens in secundam sunt extrinseca sensata,
 vt visibilia, mouens autem scientem de prima perfectione in secundam
 est aliqd copulatum cum anima copulatione in esse.

Causa autem est quoniam singularium quidem sibi actum sensus, scientia autem est vniuersaliū: hæc enim in ipsa quodammo-
do sunt anima: vnde intelligere quidem est in ipsa cum velit, sen-
tire autem non est in ipsa: Necessarium est autem esse sensibile. Si-
militer autem & hoc se habet in scientiis sensibilibus, & propter
eandem causam: quia sensibilia singularium sunt & exteriorum.
Sed de his quidem certificare tempus fiet & in rursus.

SOPH. Cuius rei causa est, quia sensus qui actu est, singularium est: scientia uero universalium: hac autem in ipsa quodammodo sunt anima: accirco intelligere quidem est in ipso cum uolueris, sentire autem non est in ipso: necesse enim est adesse sensibile. similiter etiam res se habet in scientiis sensibilibus, & ob eandem causam: quia sensibilia singularia & extra sunt, sed de his apertius differendi erit occasio etiam alias.

Et causa in hoc est, q^d sensus in actu comprehendit particularia scientia autem vniuersalia, & ista quasi sunt in anima. Et ideo homo potest intelligere cū voluerit sed non sentire, quia indiget sensato. Et ista dispositio est etiam in scientia sensibilibus. ista enī causa est causa eorum, s. q^d sensibilia sunt ex rebus particularibus extrinsecis. Sed sermo de istis rebus, & exponere ea erit post, & habebit horam.

60 Ideſt & cauſa huius diuerſitatis inter ſenſum, & intellectum in acquirēdo vltimam perfectionem eſt in hoc, quod motor eſt in ſenſu extrinſecus, & in intellectu intrinſecus eſt. quia ſenſus in actu non mouetur niſi motu, qui dicitur comprehenſio à rebus particularib⁹ ſenſibilibus, & iſti ſunt extra animam. intellectus autem mouetur ad vltimam perfectionem à rebus vniuerſalibus, & iſtæ ſunt in anima. Et dixit & iſta quaſi ſunt in anima. quia poſt declarabit q̃ ea, quæ ſunt de prima perfectione in intellectu.

Intentio
vñs alia ē
ab intētiō
ne imagi-
nata : ex
quo patet
contra ne-
gātes spēs
intelligibi-
les.

Allectu, sunt quasi sensibilia de prima perfectione in sensu, in hoc, quod am-
bo mouent, sunt intentiones imaginabiles : & ista sunt vniuersales poten-
tia, licet non actu & ideo dixit. & ista quasi sunt in anima. & non di-
xit sunt, quia intentio vñs, alia est ab intentione imaginata. Deinde d.
Et ideo potest homo intelligere, & c. i. & quia mouentia virtutem rationa-
lem sunt in anima : & habita a nobis semper in actu : ideo homo potest
considerare in eis, cum voluerit : & hoc dicitur formare, & non potest sentire,
cum voluerit : quia indiget necessario sensibilibus, quae sunt extra animam.

D. d. Et ista dispositio est etiam, & c. i. & ista dispositio est etiam in nobis
in scientia sensibilibus : & nos discimus ab eis, quia existunt in sensibus, &
causa in esse istius dispositionis in nobis in scientia sensibilibus, est eadem
causa in esse istorum in ipsis sensibilibus. Et similiter est intelligendum
quod dispositio existens in nobis in scientia vniuersaliū est in nobis, quia est
in virtute rationali, & quod causa quod sumus per illam hoc modo, est cau-
sa, quae ipsa est illo modo. Sed, quia sermo in intellectu non est hic manife-
stus, transmisiit nos ad aliud tempus, & dixit. Sed sermo de istis rebus. i.

B de intellectu. † Et potest aliquis dicere quod sensibilia non mouent sen-
sus illo modo, quo existunt extra animam. mouent enim sensus secundū
quod sunt intentiones, cum in materia non sint intentiones in actu, sed in po-
tentia. Et non potest aliquis dicere, quod ista diuersitas accidit per diuer-
sitate subiecti, ita quod fiant intentiones, propter materiam spiritualement
quae est sensus, non propter motorem extrinsecum. melius est enim exi-
stimare quod causa in diuersitate materiae est diuersitas formarum : non quod
diuersitas materiae sit causa diuersitatis formarum. Et, cum ita sit, necesse est
ponere motorem extrinsecum in sensibus alium a sensibilibus : sicut fuit
necesse in intellectu. Visum est igitur quod, si concesserimus quod diuersitas for-
marum est causa diuersitatis materiae, quod necesse erit motorem extrinsecum
esse. Sed Aristoteles tacuit hoc in sensu, quia latet, & apparet in intellectu. Et
debes hoc considerare, quoniam indiget perferuatione.

C Nunc autem tantum sit diffinitum, quoniam cum non simpli-
citer sit quod potentia dicitur : sed aliud quidem sicut si dicamus
puerum posse militare : aliud autem sicut in aetate existentem : sic
se habet sensitiuum.

SOPH.

*Verū hoc tantum in praesentia sit distinctum : cum non simplex sit
id quod potentia dicitur, sed partim quasi dicamus puerum posse ducē
esse : partim ut eum qui per aetatem idoneus sit, sic se habet sensitiuum.*

Nunc autem in tantum determinetur, quod illud quod dicitur esse
in potentia, non est simpliciter, sed de quodā dicitur, sicut dicitur quod
puer potest gubernare exercitum, & de quodam dicitur, sicut dicitur
de experimento, & similiter est de sensu.

61 Id est summa eius, quod declaratum est ex hoc sermone, & in hoc loco
haec est. Et intendit per simpliciter vnam intentionem. & dixit quod illud,

De Anim. cū cō. Auer.

L quod

† Sēsus nō
poterit sē-
tire, cū vo-
luerit, q̄a
indiget sen-
sibilib⁹ exi-
stētib⁹ ex-
tra animā.
Idē. 1. cō.
39. Idē. 7.
c. 156. Idē
7. Met. cō.
35. sed bñ
intelligim⁹
cum volu-
mus : quia
mouentia
virtutē rō-
nale sunt
extra animā.
Idē. 1. 3.
cō. 5. 18. &
36.
Digressio.
Meliorē exi-
stimare q̄
cū diuer-
sitate ma-
teriae, ē di-
uerlit s
forarū, q̄
ecōtra, cō-
sile 1. de
Ala cō. 53.
& 1. Phy.
c. 87. Sed
vide oppo-
sitū. 5. Ph.
c. 46. vbi
ex diuer-
sitate māx
arguit di-
ueritatē
formarū.
Vide cō. 2.
Zim.

De Anima

quod est in potentia, non est vna intentio, sed plures. & d. sed de quodam dicitur, &c. idest sed quidam sensus dicitur esse in potentia, sicut dicitur q̄ puer pōt gubernare exercitum. & ista est potentia prima remota: ex qua cum sit transmutatio ad propinquam potentiam sit per generans, non per sensibilia: & est similis potentia ignorantis ad scientiam. Deinde dixit, & de quodam dicitur, sicut dicitur de experimēto, & similiter est de sensu. & intendit potentiam, quæ est prima perfectio sensus: & est illa, ex qua sit transmutatio ad vltimam perfectionem per ipsa sensibilia. & est similis scienti, quando non vtitur sua scientia. Et intendit per omnia ista declarare q̄ potentia sensus, quæ recipit sensibilia, non est pura præparatio, sicut præparatio, quæ est in puero ad recipiendum scientiam: & q̄ est aliquis actus, sicut habens habitum, quando non vtitur suo habitu.

Quoniam autē innominata est ipsoꝝ differentia, determinatum est autem qm̄ altera, & quomodo altera, vti autē necesse est ipso pati & alterari tanquā proprijs nominibus. sensitivum autē potentia est quale sensibile iam actu, sicut dictum est. patitur autē non simile ens: passum autem assimilatum est: & est quale illud.

SOPH.

Sed quia nomine caret eorum differentia, explicatumq; est ea esse diuersa, & quonā pacto diuersa, necesse est nominibus his, pati scilicet & alterari, uti tanquam proprijs. sensitivum autem potentia est tale, quale iam sensibile actu, quemadmodum dictum est. patitur igitur cum non est simile: ubi autem passum fuerit, simile factum est, & tale est quale illud.

Sed, quia differentia eorum non sunt nominatæ, & iam determinauimus de eis q̄ sunt diuersæ, & quomodo necesse est nobis vti passione, & alteratione, sicut res veræ. Et, sentiens in potētia est sicut sensatum in perfectione, s̄m q̄ diximus. Patitur igitur dū non est simile, & cum patitur, assimilatur.

- 61 Idest, sed quia differentia potentia, & trāsmutationis existentium in anima sensibili, & in rebus animatis nō hnt noīa propria, & iam declarauimus ea esse diuersa, & declarauimus modum, s̄m quem diuersantur: visum est nobis quod necesse est, in quantum ista intentio, quam determinauimus de anima, nō habet nomen proprium, dare ei nomen passionis & alterationis, quæ est subiectū rerum veratū. hoc enim non nocet, cū iā determinauimus intētionē, s̄m quam diuersantur. Et dixit, necesse est nobis, quia ista intentio caret nomine apud vulgus: & transumptio nominis v̄sitati apud vulgus est facilius, quā fingere aliud nomen. Et, cū hoc fuerit declaratum de sentiente, incēpit describere eum simpliciter, & dixit, Et sentiens in potentia est, sicut sensatum in perfectione. idest manifestum est igitur ex hoc, quod diximus, quod sentiens simpliciter est illud, quod est in potentia ad intentionem, quam determinauimus de po-

tentia

Transum-
p̄tio noīa
v̄sitati a-
pud vulg-
ū facili-
or ē fingere
aliud no-
men.

A tentia per intentionem rei sensibilis in perfectione, id est illud quod innatum est perfici per intentionem rerum sensibilium, non per ipsas res sensibiles. Et, si non, tunc esse coloris in visu, & in corpore esset idem. Et, si ita esset, tunc esse eius in visu non esset comprehensio. & ideo dixit, est illud quod est in potentia, sicut sensatū in perfectione. & non dixit, illud, quod est in potentia sensatum. quoniam si ita esset, idem esset esse coloris in visu, & in sua materia. D. d. Fatitur rigitur, dum non est simile, & cum patitur assimilatur, & c. i. & contingit ei illud, quod contingit omnibus alterabilibus, ut declaratum est in sermone vniuersali: & est quod patitur a sensibili, dum non est simile ei: & cum passio perficitur, tunc erit simile.

Sensibilia, alia per se esse, alia vero per accidens: per se autem, alia propria alia communia.

Cap. 2.

Sensus patitur a sensibili, dū nō ē hīc ei. ex quo patet sensibile contrariari sensui. sed oppositū vide c. 57. Vide cōt. 2am.

D icendum autem secundum vnumquemque sensum de sensibilibus primo. Dicitur autem sensibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per se sentiri: vñ autem secundum accidens. Duorum autē, aliud quidem proprium est vniuscuiusque sensus: aliud autem cōe omnium. dico autem proprium quidem, quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit errare, ut visus coloris, auditus soni, & gustus humoris: tactus autem habet plures differentias, sed unusquisque iudicat de his, & non decipitur visus quoniam color: neque auditus quoniam sonus: sed quid coloratum, aut vbi: aut quid sonans, aut vbi. Huiusmodi quidem igitur dicuntur propria vniuscuiusque.

SOPH.

Igitur in unoquoque sensu primum de sensibilibus dicendum est. Sensituum tribus modis dicitur, quorum duo quidem per se unū, vero per accidens sentiri dicimus: duorum autē illorum, unum est propriū cuiusque sensus, alterum cōe omnium. id autem intelligo proprium, quod non potest alio sensu sentiri, & in quo non potest fieri error: ut visus coloris, & auditus soni, & gustus saporis: tactus autem plures habet differentias, sed unusquisque indicat de eis: neque decipitur quod color sit, vel quod sonus: sed quid sit id quod coloratum est, aut vbi: aut quid sit id quod sonat, aut vbi: Hæc igitur dicuntur propria cuiusque.

Et, antequam incipiamus loqui de vnoquoque sensu, loquamur de sensibilibus. Dicam igitur quod sensibile dicitur tribus modis: quorum duo dicuntur sentiri per se, & tertius accidentaliter. Et alter duorum proprius est vnicuique sensuum, & alter est communis omnibus. Et est proprius, quem non potest alter sensus sentire, & illud, quod impossibile est ut ei cōtingat error: verbi gratia, visus apud colorem, & auditus apud vocem, & gustus apud sa-

L ij pore, m,

De Anima

porem. tactus autē plures vno modos habet. Sed vnusquisq; corū **D** iudicat ista, & non errat in colore, quis color sit, neq; in voce quē vox sit: sed in colorato quid est, & vbi est: & in audito quid est, & vbi est. Quod igitur est tale, dicitur proprium.

63 Necesse ē
ire ex eis,
q̄ sūt apud
nos magis
nota, ad
ea, q̄ sunt
magis nota
apud natura.
Idē.
1. Phy. 1. c.
2. & 7. Me
ta. 1. c. 10.
Idē i hoc.
2. c. 12. &
33.
Circa sen-
sibile prop-
riū h̄ er-
rat sensus
in maiori
pte. Idē 7.
152. 134.
161. Idē su-
per lib. de
Sensu &
Sensato.
Sēsus h̄ cō-
prehēdit
ēntias re-
rū, sicut q̄
dā ex illi-
mauerūt:
s; hoc ē al-
teri⁹ potē-
tie, q̄ dī in-
tellectus.
Sēsus hōis
cōprehen-
dit itēio-
nes indi-
duales om-
niū decē
p̄dicamen-
torū. Idē. 3.
d. Alia. c. 6.
10. & 33.

Cū declarauit quid est sensus simpliciter, vult modo loqui de vno-
quoq; sensuum. Et, quia iam prædixit quod via ad hoc est loqui de ipsis
sensibilibus, cū sint magis nota quā sensus, dixit Et, antequam inci-
piamus loqui, &c. i. & quia necesse est ire ex eis, quæ sunt apud nos magis
nota ad ea quæ sunt magis nota apud naturam, oportet nos loqui prius de
ipsis sensibilibus. Et, quia sensibile hæc sunt vniuersalia, & hæc pro-
pria, incepit loqui prius de proprijs, & dixit, Dicam⁹ igitur quod sensibile
&c. id est & sermo eius in capitulo isto apparet per hoc, quod dixit, sensus
autem plures habet modos. Intendit q̄ sensibilia vniuersiusque istorum
sensuum plura sunt vno modo: sed vnusquisq; sensuum iudicat suum sen-
satum proprium: & non erat in eo in maiori parte. visus enim non errat **E**
in colore, vtrum sit albus, aut niger: neque auditus in voce vtrum sit gra-
uis, aut acuta. sed isti sensus errant in comprehendendo differentias indi-
uiduorum istorum sensibilium, ver. gra. in comprehendendo istud albū
quod est nix: aut differentias locorum istorum, ver. g. vt comprehendat
q̄ istud album est superius, aut inferius. Deinde d. Quod igitur est tale
dicitur proprium. id est sensibilia autem, quæ inveniuntur alicui soli sen-
sui, qui non errat in eis, in maiori parte dicuntur propria. Et, cum dix-
it. sed in colorato quid est, & vbi est: & in audito quid est, & vbi est, non
intendebat quod sensus cōprehendit essentias rerum, sicut quidam existi-
mauerunt: hoc enim est alterius potentia quæ dicitur intellectus: sed
intendebat quod sensus cū hoc, quod comprehendunt sua sensibilia
propria, comprehendunt intentiones indiuiduales diuersas in generibus,
& in speciebus. comprehendunt igitur intentionem huius hominis in-
diuidualis, & intentionem huius equi indiuidualis, & vniuersaliter inten-
tionem vniuersiusq; decem p̄dicamentorum indiuidualium. & hoc **V**
deur esse proprium sensibus hominis. Vnde dicit Arist. in lib. de Sen-
su, & sensato, quod sensus aliorum animalium non sunt sicut sensus homi-
nis, aut simile huic sermoni. & ista intentio indiuidualis est illa, quā disti-
guīt virtus cogitativa à forma imaginatiua, & expoliat eam ab eis, quæ
sunt adiuncta cū ea ex istis sensibilibus communibus & proprijs, & re-
ponit ea in rememoriatiua. & hæc eadem est illa, quam cōprehendit ima-
ginatiua. sed imaginatiua cōprehendit eam coniunctā istis sensibilibus:
licet eius cōprehensio sit magis spiritalis: vt alibi determinatum est.

Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo:
huiusmodi autem neq; vnus sunt propria, sed communia om-
nibus: tactui enim motus aliquis sensibilis, & visui, per se quidem
igitur sunt sensibilia hæc.

Communia

107H. *Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo: hæc enim nullius sunt propria sed omnium communia. etenim & tactu motus quidam sensibilis est, & visu. Atq; hæc quidē per se sensibilia sunt.*
A *Communia autem sunt, motus, & quies, & numerus, & figura, & quantitas, ista enim non sunt propria alicui, sed communia eis omnia. motus enim sentitur tactu, & visu.*

64 *Cū declarauit ex duobus modis essentialibus modum proprium, incēpit declarare communem, & d. q̄ sunt quinq; motus, & quies, &c. Et hoc quod dixit, ista enim non sunt propria, &c. non intendit q̄ vnumquodq; istorum quinq; est cōmune vnicuiq; sensuum, vt intellexit Themistius, & fm quod apparet: sed tria eorum, scilicet motus, & quies, & numerus sunt communia omnibus: figura autem & quantitas sunt communia tactui, & visui tantum. & sic intendit per hoc, quod dixit, sed communia eis omnia. i. sed omnia sunt communia sensibus, nō omnia omnibus sensibus. Quoniam autem hæc sensibilia, s. propria, & communia sunt attributa sensibus essentialiter manifestum est. non enim possumus attribuerē comprehensionem sensuum eis alio modo ab eo, fm q̄ sunt sensus. Hæc igitur est vna intentio eius, quod est accidentaliter, quod est oppositum ei, quod est essentialiter. ista enim sunt comprehensibilia sensuum fm q̄ sunt sensus, non fm q̄ sunt aliqui sensus.*

Motus, quies, et numerus sunt communia omnibus sensibus. figura autē, & quantitas s. communia tactui, & visui tantum.

Secundum accidens autem dicitur sensibile, vt si albu sit Diarion filius: fm enim accidēs hoc sentitur, qm̄ accidit albo hoc q̄ sentitur, vnde nihil patitur fm q̄ huiusmodi est a sensibili, Sensibiliū autem secundum se, propria proprie sensibilia sunt. & ad quæ substantia apta nata est vniuscuiusq; sensus.

107H. *Per accidens autem sensibile dicitur, verbi causa si album sit Diarion filius: per accidens enim hoc sentimus, quia accidit albo id quod sentimus: quocirca nihil quatenus tale est a sensibili patitur. eorum autē*
C *quæ per se sunt sensibilia, ea proprie sensibilia sunt, quæ propria sunt, & ad quæ nata atq; apta est cuiusq; sensus substantia.*

Accidentaliter autem dicitur in re q̄ est sensibilis. album enim quod est Socrates, non sentitur, nisi accidentaliter. accidit enim q̄ album, quod sentitur sit iste. & ideo non patitur a sensibili, fm q̄ est sic. Ea autē, quæ sunt sensibilia p se, & propria, sunt sensibilia in rei veritate. & sunt ea, q̄ sentire est nata subiecta cuiusq; sensui.

65 *Cū declarauit duos modos sensibilibum per se, s. propriorum & communium, incēpit declarare tertium modum, qui est sensibilis per a accidens, & d. Accidentaliter autem dicitur in re, quod est sensibilis. i. hoc modo. D. d. exemplum, & dixit, album enim quod est So. non sentitur, nisi accidentaliter. i. iudicare enim quod istud album est Soc. est sentire acci-*

De Anima

dent aliter. D.d. causam, & d. accidit enim quod album, quod sentitur, sit iste. & dicimus quod ista comprehensio est per accidens: quia nos non sentimus per visum quod illud est So. nisi secundum quod est coloratum: & coloratum illud esse So. est per accidens, secundum quod est coloratum. Sed potest aliquis dicere quod sicut accidit ei figura, & numerus, & motus, & quies. quomodo igitur fuerunt numerata ista in eis, quæ sunt sensibilia essentialiter? quoniam, si fuerunt numerata quia sunt communia, similiter etiam intentiones in diuiduorum sunt communes omnibus sensibus. Et possumus dicere in hoc duos sermones: quorum vnus est, quod ista communicatio magis videtur necessaria in esse propriorum sensibilibus, v.g. quantitas color enim non denudatur ab ea. & similiter calor, & frigus, quæ appropriantur tactui. color enim non est necesse ut sit in So. aut in Platone, neque necessitate propinqua, neque remota. Et etiam sensibilia sunt communia, ut declarabitur, sunt propria sensui communi, quemadmodum ista sunt propria vnicuique sensuum: & comprehensio intentionis indiuidualis, licet sit actio sensus communis. & ideo pluries indiget in comprehensione intentionis indiuidui uti pluribus vno sensu, ut vtuntur Medici in sciendo vitam eius, qui existimatur habere repletionem venarum pluribus vno sensu. tamen videtur quod ista actio est sensus communis non secundum quod est sensus communis, sed secundum quod est sensus aliqui animalis v.g. aialis intelligentis. Iste igitur est et alius modus modorum secundum accidens, scilicet quod accidit sensibus comprehendere diuersas indiuiduorum secundum quod sunt indiuidua, non secundum quod sunt sensus simplices, sed secundum quod sunt humani: & præcipue diuersas substantiales, videtur enim quod comprehensio intentionum indiuidualium, substantiarum, de quibus intellectus considerat, est propria sensibus hominis. Et debes scire quod comprehensio intentionis indiuidui est sensuum: & comprehensio intentionis vniuersalis est intellectus: & vniuersalitas est indiuidualitas comprehenduntur per intellectum, scilicet definitio vniuersalis, & indiuidui. D.d. & ideo non patitur, & c. id est & visus non patitur ab intentione sensibile per accidens. quoniam, si pateretur ab aliquo indiuiduo, secundum quod est illud indiuiduum, non deber pati ab alio indiuiduo. D.d. Ea autem, quæ sunt sensibilia per se, & c. i. duorum autem modorum rerum sensibilem per se propria sunt ea, quæ prius debent numerari in eis, quæ sunt essentialiter: & sunt sensibilia rei veritate, & essentialiter, cum ista sunt, quæ sentiuntur primo & essentialiter: illa autem licet sentiantur essentialiter, tamen non sunt prima. D.d. & sunt ea, quæ sentire, & c. i. & sunt ea, quæ sunt nata sentiri primo, & essentialiter ab vnoquoque sensuum: & sicut natura, & essentia vniuscuiusque sensuum est in sentiendo ea.

Digressio.

Solutio.

Color non denudatur a quantitate. & sicut calor, & frigus, quæ appropriantur tactui. Idem infra. 135. & sensibilia color sunt propria sensui communis oppositum. 7. text. c. 133. Vide c. 6. Zim. Cōphensio intentionis indiuidua huius, de quibus intellectus considerat, est propria sensibus hominis. Idem c. 63. Idem. 3. de Anima. c. 6. 20. & 33. * Vitas, & indiuidualitas comprehenduntur per intellectum. hoc vide c. 9, 3. de Anima.

De visu, visibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine.

Cap. 3.

Cuius quidem igitur est visus, hoc est visibile. visibile autem est colorque & quod ratione quidem est dicere, innominatum autem existit ens, manifestum autem erit ingredientibus maxime, visibile enim est color: hoc autem est in eo quod secundum se visibile.

A fibile, secundum se autem, non ratione, sed quoniā in seipso habet causam essendi visibile.

SOPH. Ergo cuius est visus, id est visibile. visibile autem est color, & quod oratione quidem exprimi potest, nomine autem caret: uerum in orationis progressu maxime perspicuum fiet quod dicimus. quippe visibile est color, qui demum est id quod in eo est, quod est per se visibile: per se autem non ratione, sed quoniā in se habet causam cur sit visibile.

Illud igitur, cui attribuitur visus, est visibile. Visibile enim est color, & q̄ est possibile dici, sed non est dictū. & post apparebit q̄ dicimus magis. Visibile enim est color. & hoc est visibile per se, & est dicere per se, non fm intentionem, sed in eo inuenitur causa in hoc, q̄ est visibile.

B
66 Cū cōpleuit sermonem vsem de sensibilibus, reuertusest ad sermonem propriū de vnoquoq; sensibili, & primo de sensibili visus, & d. Illud autem cui attribuitur visus id est, & manifestum est per se q̄ sensibile, quod attribuitur visui, proprie est visibile. & visibile est color, & sibi simile ex rebus, quæ videntur in obscuro, quæ non habent nomen congregās in colore, neq; etiam in se habent nomen, quod demonstret de eis illud quod est quasi genus, sed non possunt exponi nisi sermone composito. ver. gra. q̄ dicimus q̄ sunt ea, quæ videntur in obscuro, & non videntur in luce: vt conchæ. Deinde dicit. & post apparebit, &c. id est & nos declarauimus modum post, fm quem dicitur quod color, & ista sunt visibilia, sc̄ vtum hæc dicantur æquiuoce, aut fm prius & posterius. D. d. Visibile enim est color, &c. i. visibile enim in rei veritate est color, aut est illud, quod per se est visibile. Et est dicere per se, non secundum primam intentionem intentionum, de quibus dicitur, illud qd̄ est essentialiter, & est modus, in quo prædicatū est in substantia subiecti. sed fm int̄tionem secundam, & est illud, in quo subiectum est in definitione prædicati. color enim est causa vt res sit visibilis. & per hoc, quod dixit, sed in eo inuenitur causa. intendit secundum q̄ color est causa, aut in eo inuenitur causa, vt aliquid sit visibile.

Color ē q̄
se visibilis
i sc̄o m̄
dicēdi per
se, in pri
mo. Idē in
cō. seq.

34 Omnis enim color mouens est eius quod secundum actū diaphani: & hæc est ipsius natura. vnde quidem non est visibile sine lumine. propter quod de lumine primo dicendum est. Est igitur aliquid diaphanum.

SOPH. Omnis autem color motiuus est eius quod est actu perlucidum, atq; id est ipsius natura. ideo non est visibile sine lumine: sed omnis color rei cuiusq; in lumine uidetur: quāob̄, de lumine prius quid sit dicendum est. est ergo aliquid perlucidum.

De Anima

Et quia omnis color est mouens diaphanum in actu. & hoc est D
 natura eius. Et ideo nō est visibilis absq; luce, sed necessarium est
 vt vnusquisq; colorum non sit visibilis nisi in luce. Et ideo dicen-
 dum est de luce quid est. Et hoc erit in dicēdo quid est diaphanū.

67 Et substantia coloris, & eius essentia, fm qd est visibilis, est illud, quod
 mouet diaphanum in actu. D. d. & hoc est natura eius, & c. i. & ista descri-
 ptio demonstrat naturam & substantiam eius, fm qd est visibilis. Et si-
 gnum, qd color est mouens diaphanum in actu non diaphanum in poten-
 tia, est, quia nō est visibilis absq; luce, per quam diaphanum in potentia
 fiat diaphanum in actu, & hoc autem demonstrat qd ipse opinatur qd co-
 lores existunt in obscuro in actu. Et si lux fiat necessaria in videndo co-
 lorem, non est nisi fm qd facit diaphanum in potētia diaphanum in actu,
 aut opinatur qd lux est necessaria in videre, fm qd colores existunt in ob-
 scuro in potentia: & secundum quod diaphanum potentia indiget etiam
 in recipiēdo colorem, vt sit diaphanum in actu. Et Auempace dubitauit

Digressio.
 d. queritur
 quō lux
 necessaria
 sit colori.

Auēpace
 rñtio.
 * coloris.

Qd recipi-
 ens aliqd
 nō recipit,
 nisi in qd
 earet eo,
 qd recipi-
 tur. Idē. 3.
 d. Aia. c. 4.

in hac descriptione * diaphani, & d. quod non est necesse vt diaphanum
 inquantum mouetur a colore, sit diaphanum in actu: quoniā diaphanei-
 tas eius in actu est illuminatio eius: & eius illuminatio est aliquis color.
 Color enim nihil est, nisi admixtio corporis lucidi cum corpore diapha-
 no: vt declaratum est in lib. de Sensu & sensato. Et omne recipiens aliqd
 non recipit ipsum nisi in modo, scđdum quem caret illo. Et hoc coegit
 eum ad exponendum hunc sermonem alio modo ab eo, quod dixerunt
 expostores, & dixit, & dicere quod color mouet diaphanū in actu. i. mo-
 uet diaphanum de potentia ad actum, non qd mouet diaphanum, scđdū
 qd est diaphanum. Lux autem necessaria est in videre: quia colores in ob-
 scuro sunt in potentia: & ipsa facit eos in actu, vt moueant diaphanum,
 secundum quod diaphanum caret luce, aut illo, quod fit a luce, scilicet co-
 lore. & ista expositio est valde difficilis, secundum qd sonant eius verba.

Alex. opio

Alexan. enim dat rationem, quod diaphanum in actu mouetur a colo-
 re ex hoc, qd apparet. Aer enim videtur multoties coloratus colore, quem
 videmus mediante aere: vt parietes, & terra colorantur per colorem plan-
 tarum apud transitum nubium super eas. Si igitur aer non coloraretur
 per colorem illarum plantarum, non colorarentur parietes, & terra. Et
 manifestum est qd color, licet fiat a corpore lucido, tamen differt ab eo
 definitione, & essentia. color enim vt dicitur est vltimum diaphani ter-
 minati. lux autem est complementum diaphani non terminati. Vnde
 manifestum est qd non de necessitate illud, quod mouetur a colore debet
 esse non lucidum: sed de necessitate debet esse non coloratum. Nihil enī
 recipit se, aut est causa alicuius in recipiēdo ipsum & ista est propositio
 manifesta per se. & Arist. ea multoties vtitur, indifferenter: siue moue-
 re necesse, & recipere fuerint spiritualia, sicut aer recipit colorem: aut
 materialia, sicut corpus admixtum ex lucido, & diaphano obscuro recipit
 colorem. Et, cum fuerit possibile qd diaphanū in actu moueat a colore,
 necesse

E. Nihil reci-
 pit se, aut
 ē cā alicui-
 us in reci-
 piendo ip-
 sum. ista
 appōest p
 se manife-
 sta, & Arist.
 vti cā mlt
 toties tā i
 receptiōe
 rñtio. q in
 receptiōe
 spūali. vti
 p hoc cō.
 4. & 5. 3.
 de Aia.

Lux, & co-
 lor dñt.
 vide aliā
 diām. 7.
 in cō. 7. 2.

A necesse est vt hoc sit ei, aut essentialiter, aut accidentaliter. scilicet, aut scilicet quod est diaphanum in actu, aut scilicet quod est diaphanum tantum: sed contingit ei vt non moueatur a coloribus, nisi essendo diaphanum in actu. hoc enim est scilicet quod est diaphanum. & ista est opinio Auempace. Sed manifestum est per se, quod lux necessaria est in essendo colores visibiles. & hoc aut erit, quia dat coloribus formam, & habitum, quo agunt in diaphano: aut quia dat diaphano formam, qua recipit motum a coloribus: aut vtrumque. Et est manifestum quod quando considerauerimus quod dixit Aristoteles in principio istius sermonis, & posuerimus ipsam propositionem quasi manifestam per se, tunc necesse erit vt lux non sit necessaria in essendo colores mouentes diaphanum, nisi secundum quod dat diaphano formam aliquam, qua recipit motum a colore, scilicet illuminationem. Aristoteles enim posuit principium quod color est visibilis per se, & quod simile est dicere colorem visibile, & hominem risibilem. scilicet de genere propositionis essentialis, in qua subiectum est causa predicati, non predicatum causa subiecti: vt cum dicitur homo est rationalis. & hoc intendebat: cum dixit, sed scilicet quod in eo inuenitur causa in hoc, quod est visibile, secundum quod exposuimus. Et hoc concessio manifestum est quod impossibile est dicere quod lux est illud, quod largitur colori habitum, & formam, qua sit visibilis, quoniam, si ita esset, tunc comparatio visionis ad colorem esset accidentalis, & secunda non prima, scilicet mediante isto habitu. visio enim manifestum est quod est aliquid posterius visibili: & quod eius proportio ad colorem non est sicut proportio rationalis ad hominem. Manifestum est igitur quod proportio eius est sicut proportio risibilis ad hominem: & sicut color secundum quod est color est visibilis, non mediante alia forma sibi contingente. Et, cum ita sit, lux non est necessaria in essendo colorem mouentem in actu, nisi secundum quod dat subiecto sibi proprio receptionem motus a se. & Aristoteles videtur quod non posuit hoc, quod posuit, nisi intendendo dissolutionem istius questionis. Et secundum hoc intelligendus est sermo eius, quod colores mouent visum in obscuro in potentia. lux enim est illud, quod facit eos motui in actu. vnde assimilatur lucem intelligentie agenti, & coloresphantasmatis. Quod enim inducitur secundum exemplum, & large, non est simile ei, quod inducitur secundum demonstrationem. de exemplo autem non intenditur nisi manifestatio, non verificatio. Et non potest aliquis dicere quod color non inuenitur in actu, nisi luce presente. Color enim est vltimum diaphani terminati. Lux autem non est vltimum diaphani terminati. & ideo necessaria non est in essendo colorem, sed in essendo visibile, vt determinauimus. Reuertamur igitur & dicamus quod, cum declarauit quod color, secundum quod est visibilis, mouet diaphanum in actu: & quod est ista natura eius propter hoc quod est visibilis per se: & quod impossibile est vt visio sit sine luce, reuersus est ad narrandum illud, quod consideratum est de istis rebus prius, & dixit sed necessarium est vt vnusquisque colorum, &c. id est sed quia vnusquisque colorum non est visibilis nisi in luce, dicendum est prius de luce. lux enim est vnum eorum, quibus completur visio. D. d.

Opotcom
nientato-
ris.

*a. l. cōser-
uauim⁹

In pōne
primi mō
di dōcēdi q
sep̄dicatū
ē cā subie-
cti, ecōtra
in pōne
sed i modi
Impōse ē
q lux lar-
giat colo-
ri habitū,
& formā.

Color ē vi-
sibilis nō
mediante
alia fōrā
sibi cōiū-
gente.

Remouet
obiectiones
contra se
De exēplo
h requirit
nisi mani-
festatio, h
verificatio
Vide. i. pri-
orū sectio
3. & i. po-
ste. t. 8 q.

&

De Anima

& hoc erit in dicendo quid est diaphanum, idest & hoc complebitur nobis in dicendo prius quid est diaphanum. **D**

Diaphanum autem dico, quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile, ut simpliciter est dicere, sed propter extraneum colorem, huiusmodi autem est aer & aqua, & multa solidorum. non enim secundum quod aqua neque secundum quod aer, diaphanum est: sed quoniam est natura eadem in his utriusque & in perpetuo superius corpore.

SOPH. *Id autem appello perlucidum, quod est quidem visibile, sed ut uno uerbo dicam, non per se, sed propter alienum colorem visibile. cuiusmodi sunt aer & aqua & complura solidorum. non enim quatenus aqua, nec quatenus aer, perlucidum est: sed quia eadem inest natura in utroque eorum, & in aeterno illo supero corpore.*

Et Diaphanum est illud, quod est visibile, sed non visibile per se, & simpliciter, sed propter colorem extranei. Et in tali dispositione inueniemus aerem, & aquam, & plura corpora coelestia. non enim secundum quod aer est aer, neque secundum quod aqua est aqua, sunt diaphana. sed propter naturam eandem existentem in his duobus & in corpore aeterno altissimo. **E**

68 Cum narrauit quod oportet prius considerare de natura diaphani, incipit describere ipsam, & dixit. Et Diaphanum est illud, quod est visibile, &c. i. Et Diaphanum est illud, quod non est visibile per se, scilicet per colorem naturalem existentem in eo: sed illud, quod est visibile per accidens, id est per colorem extraneum. Et hoc, quod dixit, manifestum est. & ideo innatum est recipere colores, cum nullum proprium habeat in se. **D.** non enim secundum quod aer est aer, &c. i. & quia diaphaneitas non est in sola aqua, neque in solo aere, sed etiam in corpore coelesti, fuit necesse ut diaphaneitas non sit in aliquo eorum, secundum illud quod est. v. g. secundum quod aqua est aqua, aut coelum **F** coelum, sed secundum naturam communem, existentem in omnibus: licet non habeat nomen. & hoc, quod dixit, manifestum est.

Lumen autem est huiusmodi actus diaphani, secundum quod est diaphanum: potentia autem in quo haec est & tenebra, lumen autem ut color est diaphani, secundum quod actu diaphanum ab igne aut huiusmodi, ut quod sursum corpus: & enim huic aliquid igitur unum & idem quid quidem igitur diaphanum, & quid lumen; dictum est: quia neque ignis est, neque omnino corpus, neque defluxus corporis nullius: esset enim utique aliquod corpus, & sic, sed ignis aut huiusmodi alicuius praesentia in diaphano: neque enim possibile est duo corpora in eodem esse.

SOPH. *Lumen uero est eius actus, nempe perlucidi quatenus perlucidum est: in quo ante hoc inest potentia, in eodem tenebra etiam insunt: Lumen autem*

A autem ueluti color est perlucidi, quando actu sit perlucidum ab igne aut eius generis aliquo, cuiusmodi est superum corpus. Quid igitur sit perlucidum & quid lumen diximus: nimirum quod nec ignis est, nec omnino corpus, neq; effluxio corporis ullius, (esset enim uel sic corpus ali quod) sed ignis aut alicuius eiusmodi præsencia in perlucido. neq; enim duo corpora simul in eodem esse possunt.

Lux autem est actus diaphani, secundum qd est diaphanum. In potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas. Et lux est quasi color diaphani, cum fuerit diaphanum secundum perfectio nem ab igne, & similibus, ut corpus superius. in hoc enim existit illud idem. Iam igitur dictum est quid est diaphanum, & quid est lux. & quod non est ignis, neq; corpus omnino, neq; aliquid currens à corpore omnino. quoniam, si ita esset, tunc secundum hunc **B** modum esset aliquod corpus, sed est præsencia ignis, aut simile in diaphano. impossibile enim est ut duo corpora sint in eodē loco.

C Cum declarauit naturam diaphani, quod est de luce quasi materia de forma, incipit definire lucem quod est, & d. Lux autem est actus diaphani, & c. i. substantia autem lucis est perfectio diaphani, secundum quod est diaphanum: aut perfectio istius naturæ communis corporibus. Et hoc, quod dixit. in potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas. i. corpus autem diaphanum in potentia est illud, in quo inuenitur ista natura communis cum obscuritate. D. d. Et lux est quasi color diaphani, & c. i. & lux in diaphano non terminato est quasi color in diaphano terminato: cū diaphanū fuerit, diaphanū i actu à corpore lucido natura: ut ignis: & fissa de corporibus altissimis lucidis. D. d. in hoc enim etiam & c. i. natura enim diaphaneitatis existens in corpore celesti semper associatur illi, quod facit eam dispositionem in actu. & ideo nunquam inuenitur cœlū diaphanum in potentia, sicut ea, quæ sunt inferius, cum quandoq; sit lucidum præsens, & qñq; non. ista autem natura celestis semper est illuminata. Et ex hoc declaratur etiam qd colores non acquirunt habitum à luce. lux enim non est nisi habitus corporis diaphani.

Nā celestis semper est illuminata. Idē i cō. 71.

Videtur autem lumen contrarium esse tenebræ. est autem tenebra priuatio huius habitus ex diaphano, quare palā qd huius præsencia lumen est, & non recte Empedocles neq; si alius aliquis sic dixit, quod feratur & extendatur lumen in medio terræ & continentis. nos autem lateat. hoc enim est & extra eam quæ in ratione veritatem, & extra ea quæ videmus in paruo enim spatio lateret nos. ab oriente aut in occidentis latere, magna multum est quæstio.

SOPH.

Videtur etiam lumen esse contrarium tenebris. sunt uero tenebra priuatio talis habitus à perlucido. Itaq; perspicuum est eius præsenciam esse

De Anima

*esse lumen. neq. recte Empedocles aut si quis alius perinde locutus est D
ac si lumen feratur, ac demum extendatur inter terram et cælum am-
biens, nos uero lateat. hoc enim est præter ueritatem quæ in ratione posi-
ta est, & præter ea quæ apparent. in paruo namq. intervallo forte nos
lateret. latere uero ab ortu ad occasum, magnum admodum po-
sultatum est.*

*Et existimatur q. lux sit contrarium obscuritati. & obscuritas E
est priuatio habitus à diaphano: declaratur igitur ex hoc q. lux è
præsentia istius intentionis. Et non uere dixit Empedocles neque
alius, si aliquis dixit sicut ipse dixit, quod lux transfertur, & va-
dit in tempore inter terram, & circumferentiam. sed imperceptibi-
lia à nobis. Iste enim sermo est extra uerum, & extra apparentiã.
possibile est. n. hoc non percipi in breui spatio. sed non percipi de
oriante ad occidentem magna est differentia ualde.*

- 70 *Cum declarauit q. lux est perfectio corporis diaphani, fm q. est diapha-
num, incepit declarare modum, per quem certificabitur q. lux nō est cor-
pus, sed est dispositio, & habitus in corpore diaphano, & dixit. Et existi-
matur q. lux est contrarium obscuritatis, &c. & uidetur q. lux sit opposita ob-
scuritati fm priuationē, & habitum. D. d. declaratur igitur ex hoc q. lux
est præsentia istius intentionis. i. declaratur igitur ex hoc, s. q. obscuritas è
priuatio lucis in diaphano, q. lux non est corpus, sed est præsentia intēti-
onis in diaphano: cuius priuatio dicitur obscuritas apud præsentiam cor-
poris luminosi. Et hoc, quod dixit manifestum est. qm. subiectum ob-
scuritatis, & lucis est corpus, & est diaphanum: & lux est forma, & habitus
istius corporis. & si esset corpus tū corpus penetraret corp°. D. d. & nō ue-
re dixit Empe. & c. i. & nihil dixit Emp. cum dixit q. lux est corpus, & q. pri-
mo transfertur, & uadit inter terram, & circumferentiam, deinde transfer-
ad terram, sed sensus non percipit propter uelocitatem motus. D. d. Iste
enim sermo est extra uerum, & c. & iste sermo, s. Empe. est extra rationē.
possibile enim est hoc non sentiri in breui spatio, sed in maximo spatio. I.
ex oriente in occidentem est maxime recedere à ratione.*

*Est autem coloris susceptiuum, quod sine colore: soni autem ab
sonum. sine colore autem diaphanum, & inuisibile, autem q. uix
uidetur, ut uidetur quod tenebrosum est: huiusmodi autem dia-
phanum quidem est: sed non cum sit actu diaphanum sed cum po-
tentia. eadem enim natura quandoq. quidem in tenebra: quandoq.
autem lumen est.*

*Est autem coloris quidem receptiuum quod colore uacat, soni autem
quod sono. uacat autem colore, perlucidum, & inuisibile, & quod nix
cernatur: cuiusmodi uidetur esse tenebrosum: tale autem perlucidum est
non*

A non tamen quando actu, sed quando potentia est perlucidum: eadem. n. natura modo est tenebra, modo lumen.

Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem: & recipiens vocem est illud, quod non habet vocem. Quod autem non habet colorem est diaphanum, non visibile, aut illud, quod videtur, secundum quod existimatur de obscuro. & quod est tale, est diaphanum: sed non quando in perfectione fuerit diaphanum, sed in potentia. eadem enim natura forte erit obscuritas, & forte lux.

71 Cum narravit quod color est mouens diaphanum, scilicet quod est diaphanum in actu, incipit dare causam in hoc, & d. Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem, & c. i. & color est mouens diaphanum: quia recipiens colorem debet carere colore: & quod caret colore, est diaphanum non visibile per se, sed, si dicitur visibile, erit sicut dicitur quod obscurum est visibile, i. est innatum videri, cum diaphanum sit obscurum, quando lux non fuerit presens. & hoc intendebat cum d. aut illud, quod videtur sicut existimat de obscuro. i. aut illud, quod est visibile, scilicet quod dicitur quod obscurum est visibile. D. d. & quod est tale, est diaphanum, & c. i. & diaphanum quod non est visibile per se, non est diaphanum, quod perficitur per lucem, sed diaphanum, quod est in potentia lucidum. D. d. eadem enim natura, & c. i. & diaphanum inuenitur scilicet has duas dispositiones: quia natura recipiens diaphaneitatem in quibusdam rebus, recipit utrunque, quandoque enim inuenitur obscura, & quandoque diaphana. Et dixit forte, quia hoc non equaliter accidit in ista natura, sed tantum in diaphanis generabilibus, & corruptibilibus. Natura autem celestis nunquam recipit obscuritatem: nisi hoc, quod existimatur de Luna in eclipsi, & apud diuersitatem situm eius a Sole: si concesserimus quod natura Lunae sit ex naturis diaphanis, non ex naturis luminosis. & forte Luna est composita ex istis duabus naturis.

Docum. Nā celestis nunquam recipit obscuritatem. Idē 3. cō. 69. vide p hoc. 1. c. 6. 49.

C Non omnia autem visibilia sunt in lumine: sed solum vniuersiusque proprius color. quædam enim in lumine quidem non videntur, in tenebra autem faciunt sensum, ut quæ ignea videntur & lucientia: non autem nominata sunt vno nomine. ut quercus putride, cornu, capita piscium & squamæ & oculi: sed nullius horum videtur proprius color: propter quā autem causam hæc videntur alia ratio.

8071. Neque vero omnia cerni possunt in lumine, sed suis cuiusque duntaxat color. sunt enim nonnulla quæ in lumine quidem non cernuntur, in tenebris autem faciunt sensum, veluti quæ ignea apparent, atque splendent: vacant autem uno nomine, ut fungus, ut cornu, ut piscium capita & squamæ, & oculi. verum nullius horum color cernitur suis. causa autem quam obrem cernantur ad aliam pertinet disputationem.

Et

De Anima

Et nō oīa videntur in luce, sed ex quolibet color tantum proprius. Sunt enim quædam, quæ non videntur in luce, sed in obscuritate faciunt sensum, verbi gratia ea, quæ videntur ignea, & splēdescere. & ista non habent vnum nomen, verbi gratia concha, & cornu, & capita quorundam piscium, & squammæ, & oculi. sed color proprius non videtur in aliquo eorum. Quare autem ista videntur, indiget alio sermone.

72
Contradi-
ctio i istis
verbis, vñ
q̃a primo
d. q̃ color
eiuslibet
visibilis vñ
in luce, &
post sub-
dit, & idif-
ferenter, si
illud visi-
bile vñ in
obscurō si
ue nā. mō
si vñ in lu-
ce tñ quo-
ergo ē po-
se in ob-
scuro. Vi-
de contra.
Zim.

Lux est vi-
sibilis p se
color autē
ē visibilis
mediante
luce. oppo-
sitū vñ di-
cere ē cō.
67. vbi d.
q̃ color ē
visibilis si
mediante
alia fota
sibi cōtin-
gente.
Vide con-
Zim.

Cū prædixit q̃ visibilium quoddam est color, & quoddam non color, & est illud, quod non habet nomen commune, & q̃ proprium est color, q̃ non videatur nisi in luce, incepit dicere q̃ dispositio illorum aliorum visibilium est e contrario colori, s. q̃ videntur in obscuro, & non in luce. Et. d. Et non omnia videntur in luce, & c. i. & non omne visibile videtur in luce, sed tantum hoc est verum, quod color proprius cuiuslibet visibilis videtur in luce, & indifferenter, siue illud visibile videatur in obscuro, siue non. D. d. Sunt enim quædam, quæ non videntur in luce, & c. id est & diximus q̃ non est necesse vt omne visibile videatur in luce: quia sunt quædam, quæ videntur in obscuro, & non in luce, vt plura animalia, & conchæ, & cornu, & alia. & omnia ista non habent idem nomen. D. d. sed color proprius non videtur, & c. id est, sed, licet ista sentiantur in obscuro, tamen color proprius vnus cuiusq̃ eorū non sentitur tunc, sed apud præsentiam lucis tantum: & ideo nō potest aliquis dicere, q̃ aliquis color videtur in obscuro. D. d. Quare autem videntur ista, & c. i. causa autem, propter quam ista videntur in obscuro, & non in luce dicenda est in alio loco. Et videtur q̃ ista videntur in nocte, & in die, quia in eis est parum de natura lucidi. latet enim veniente luce propter paucitatem eius, sicut hoc accidit in lucibus parvis cum fortibus. & ideo stellæ non apparent in die. Et natura coloris est alia à natura lucis, & lucidi. lux enim est visibi-

E
Docum.
Propter
qd aliqua
vñ solū i
nocte.

lis per se, color autem est visibilis mediante luce.
Nunc autem in tantum manifestum sit, quoniam quod quidē F
in lumine videtur color est, vnde non videtur sine lumine: hoc. n. erat ipsi colori esse, motiuum esse secundum actum diaphani. act⁹ autem diaphani lumen est. Signum autem huius manifestum: si quis enim ponat habens colorem super ipsum visum, non videtur. sed color quidem mouet diaphanum puta aerem. ab hoc autē iam continuo existente, mouetur quod sensitiuum est.

Nunc hoc tantum constat, colorem id esse quod in lumine cernitur: quamobrem sine lumine non cernitur: hoc enim erat ipsi esse colori, motiuo esse eius quod est act⁹ perlucidum: act⁹ autem perlucidi lumen est: cuius euidentis indicium est, nam si quis rem colore præditam apponat visui, non videbit: sed color quidem mouet perlucidum, verbi causa aerem: ab eo autem ut pote continuo, mouetur sensus instrumentum.

SOPH.

In

A In hoc loco autem tantum apparet, scilicet quod omne visum in luce est color, & similiter non videtur sine luce. hoc enim etiam est illud, quod fuit in colore, qui est scilicet: quod est illud, quod mouet diaphanum in actu, & perfectio diaphani est lux. Et signum eius manifestum est, quoniam, si posueris aliquod habens colorem super ipsum visum, non videbitur. sed color mouet diaphanum: sicut aer, cum continuatur, mouetur sensus ab eo.

73 Cum declarauit quid est visibile, scilicet color, & quid est diaphanum, & lux, incepit dicere summam eorum, quae declarauit, & d. In hoc autem loco hoc tantum, & c. & hoc, quod dixit, manifestum est, scilicet duae propositiones. quarum una est quod omne, quod videtur in luce, est color. secunda est, e contrario, scilicet quod omnis color videtur in luce. illa enim, quae apparent in obscuro, manifestum est quod non videntur secundum colorem proprium. D. d. hoc enim etiam est illud, & c. i. hoc enim etiam est illud, quod induxit nos ad dicendum cognitionem substantiae coloris, secundum quod est visibile, & est illud quod mouet diaphanum in actu. Et intendit per hoc quod ista definitio non declarat esse coloris, nisi secundum quod apparuit nobis quod impossibile est ut color videatur sine luce, & quod lux intrat visionem, secundum quod largitur diaphano praeparationem ut moueatur a coloribus, non quod largiatur coloribus habitum.

B & hoc declaratum fuit prius. D. d. & perfectio diaphani est lux, & c. i. & lux est actus diaphani tantum. Et signum eius, quod lux non habet esse absque diaphano, est quia, si positum fuerit aliquod coloratum super ipsum visum, non comprehenditur: tunc enim non erit lux inter colorem & visum quia non est illic diaphanum. cum igitur diaphanum aufertur, aufertur lux: & cum lux erit, erit diaphanum. D. d. sed color mouet diaphanum, & c. i. sed propter hoc, quod diximus, quod cum color fuerit positus super visum non videtur, fuit necesse ut visio coloris non compleatur, nisi color moueat diaphanum, quod est medium inter ipsum & videns, & medium moueat per suam continuationem cum vidente videntem, ut aer, quoniam, cum copulatur cum vidente, mouetur a colore, quoniam illuminatur, deinde ipse mouet visum.

C Non enim bene hoc dicit Democritus qui opinatur, si esset vacuum quod medium, perspicui utique certe, & si formica esset in caelo, hoc enim impossibile, patiente enim aliquid sensitivo fit ipsum videre, ab ipso igitur qui videtur colore, impossibile est. relinquitur autem, quod a medio. quare necesse est aliquod esse medium. Vacuo autem facto non aliquid certe, sed omnino nihil videbitur. propter quam quidem igitur causam colorem necesse est in lumine videri, dictum est, ignis autem in vtriusque videtur, & in tenebra, & in lumine. & hoc ex necessitate, diaphanum enim ab hoc lucidum fit.

Enimvero non recte hoc dicit Democritus, putans si aeris internalum fiat vacuum, cerni posse exquisite si vel formica in caelo fuerit: nam hoc fieri nequit. visio enim fit sensitivo aliquid patiente. ut igitur ab ipso

illa, quae videntur in obscuro non videntur secundum colorem proprium. Idem est c. 72.

Docuit. Lux largitur diaphano praeparationem ut moueatur a coloribus, non autem largitur coloribus habitum. Idem est c. 67. ac. 69. c. 6. Idem infra c. 74.

10 P. H.

Enimvero non recte hoc dicit Democritus, putans si aeris internalum fiat vacuum, cerni posse exquisite si vel formica in caelo fuerit: nam hoc fieri nequit. visio enim fit sensitivo aliquid patiente. ut igitur ab ipso

lo co-

De Anima

so colore qui cernitur, fieri non potest: restat ergo ut ab intermedio: D
quamobrem necesse est aliquid esse intermedium. quod si vacuum fiat
non modo non exquisitè, sed prorsus nihil uidebitur. causa igitur cur
necessè sit colore in lumine uideri dicta est. Ignis autem in utroq; cerni
tur, & in tenebris, & in lumine: idq; necessàriò, nam perlucidum ab
eo fit perlucidum.

Democritus igitur non vere dixit in hoc, qd existimauit quòd
si medium esset vacuum, tunc visio esset magis vera, etiam si for-
mica esset in coelo. Hoc enim impossibile est. visus enim non fit,
nisi quando sensus patitur aliqua passione. sed impossibile est vt
visus patiatur à colore: remanet igitur vt patiatur à medio. vnde
necesse est vt aliquid sit in medio. Si autem fuerit vacuum, non tã
tum visio non erit vera, sed nihil omnino videbitur. Iam igitur di-
cta est causa, propter quam color necesse est vt non videatur, nisi E
in luce. Ignis autem videtur in utroq; scilicet in obscuro, & in luce & hoc
necesse est. diaphanum enim per hoc est diaphanum.

- 74 Cùm declarauit qd actio visus non perficitur, nisi per diaphanum me-
dians, per signum qd si color fuerit positus super visum non videtur: & èt,
quia visus non perficitur nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi in dia-
phano medio, incœpit reprehendere Democritum, dicentem qd, si visus
esset in vacuo, tunc esset magis vera. Et d. Democritus, &c. i. & cùm de-
claratum est qd visio non fit nisi per medium, non recte opinabatur De-
mocritus quòd, si visio esset mediante vacuo, tunc esset magis vera. D. d.
Hoc enim impossibile est, &c. i. hoc enim, quod dixit, qd visio magis per-
fecta erit in vacuo, impossibile est. Et signum eius est, quod iam declara-
tum est qd visus, secundum quòd est virtus sensibilis, mouetur, & patitur à F
colore, & color mouet ipsum. Et impossibile est vt visus patiatur, & mo-
ueatur à colore, si corpus coloratum fuerit extra visum, nisi ita qd illud co-
loratum prius moueat medium fm tactum, & medium moueat visum.
& si vacuum esset inter visum & visibile, tunc non posset mouere visum.
omnis enim habitus existens in corpore non agit nisi secundum tactum.
Si igitur vltimū motū non tãgit à motore, necesse est vt inter ea sit mediū,
quòd reddat passionem: & illud medium erit tactum, & tangens, primum
autem erit tangens non tactum, & motum postremum tactum non tan-
gens. vnde necesse est vt visibile patiatur à medio, non à vacuo, sicut exi-
stimauit Democritus. Et hæc est demonstratio, qd visio impossibile est vt
fiat per vacuum, non qd visus impossibile est vt fiat nisi per medium. Po-
test enim aliquis dicere quòd, si necessitas ad essendum medium esset pro-
pter sensatum esse distinctum à sentiente, tunc necesse esset vt, cum sensa-
tum tangeret visum, quòd sentiret ipsum. sed non est ita. & ideo non in-
tendit Arist. per hunc sermonem quòd visus indiget medio necessario,
sed declarare

Imposse è
vt visus pa-
tiatur, et mo-
ueatur a co-
lore, si cor-
pus colo-
ratū tuc-
a extra vi-
sum: nisi
illud colo-
ratū prius
moueat
medium
fm tactū:
& mediū
moueat
visum. idē
3. cō. 73.
idē. 7. ph.
cō. 12.

A sed declarare quòd, cum sensibilia fuerint distincta ab eo, impossibile erit ut sit per vacuum: ut existimauit Democritus. Et est sustentatus super hoc, quod sensus indigent medio necessario. Quia sensibilia, cum fuerint posita super eos, non sentient: & quod visus etiam non erit nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi per medium. Deinde iam igitur dicta est causa, &c. i. & cum declaratum est quod, visus necessario indiget medio; declarata est per hoc causa, propter quam color non videtur nisi in luce, & est quia non videtur nisi per medium. Et hoc demonstrat quod ipse non opinatur quod causa in essendo lucem in visione est ut faciat colores, in actu: sicut quidam opinati sunt. Deinde dicit. Ignis autem videtur in vitro; &c. id est, & ignis videtur in obscuro, & luce: quia congregatum est in ea utrumque; scilicet, quia facit medium diaphanum in actu. secundum quod est lucidum, & mouet ipsum, secundum quod est color in corpore.

Eadem autem ratio est de sono & de odore: nihil enim ipsorum tangens sensitivum sensum facit: sed ab odore quidem & sono media mouentur, ab hoc autem sensitivum utrumque, cum autem super ipsum sensitivum aliquis apponit odorans aut sonans, neque unum sensum facit. De tactu autem & gustu habet se similiter, non autem ut: propter quam autem causam, posterius erit manifestum.

SOPH. Eadem de sono & odore ratio est: nihil enim eorum tangendo sensitivum, efficit sensum: sed ab odore quidem et sono mouetur intermedium, ab eo autem instrumentum utrumque, si autem aliquis ipsi instrumento rem appropinquauerit olentem aut sonantem, nullum sensum facit: De tactu etiam & gustu pars quidem modo res habet, sed non apparet: causa autem post declarabitur.

Et iste sermo idem est de voce etiam, & de odore. nullum enim eorum, si tetigerit suum sensum, facit sentire. sed medium mouetur ab odore, & a voce, & ab isto mouetur utrumque sensuum, si igitur tu posueris super ipsum sensum aliquid habens vocem, aut habens odorem, non faciunt omnino sentire. Et similiter est de tactu & gustu, sed hoc non apparet: & post declarabimus eam in hoc.

75. Cum declarauit quod sensus visus non sit nisi per medium, incepit dicere etiam quod per istam eandem declarationem tres sensus necessario indigent medio. & sermo eius est manifestus. Et per hoc, quod dixit, & similiter est de tactu, & gustu, intendit & opinio nostra in sensu tactus, & gustus in hoc, quod indigent medio, est sicut opinio nostra in alijs sensibus: licet illi duo sensus videantur sentire, cum sua sensibilia fuerint posita super eos. & ideo non ita manifeste videntur indigere medio, sicut illa tria alia. Deinde d. & post declarabimus causam in hoc, i. causam, propter quam sensus tactus, & gustus sentiunt sensibilia posita super ipsa: & non est sic de tribus sensibus alijs.

De Anim. cum co. Auer.

M

Medium

De Anima

Medium autem, sono quidem, aer est. odori autem, innominatum ē. Communis enim quēdam passio est ab aere & aqua, sicut diaphanum colori, sic & habenti odorem quod est in vtrisque his. Videtur enim animalium aquatica habere odoris sensum. sed homo quidem & pedibus ambulantium quęcunque respirant, impossibilia sunt odorare, nisi respirantia. causa autem & de his poterius dicitur.

SOPH. *Intermedium autem sonorum quidem, est aer: odori autem uacat nomine. nam in aere & in aqua communis est quadam affectio, ut res perlucida colori, sic colore prędicto, id quod in utrisque his inest: nam & aquatilia animalia habere sensum odoris uidentur: sed homo quidē & inter pedestria quę spirant, nisi spiritum trahant, olfacere nequeunt: quorum etiā causam post reddemus.*

Et medium in voce est aer, in odore autem non habet nomen. est enim aliqua passio communis in aere, & in aqua. est & in odoratu quasi diaphancitas in colore, & propter hoc inuenitur ex vtroque. Animalia enim habitantia in aqua habent sensum odoratus. sed homo, & omnia animalia ambulancia anhelantia nō possunt odorare sine anhelitu. Et post dicitur causa in istis rebus.

76 Dicitur medium in voce est aer, non aqua: quia animalia, quę sunt in aqua, non sentiunt, ut mihi videtur, nisi per voces cadentes in aere ex aq̃. apparet enim quod vox non fit ex percussione corporum in aqua, e contrario de odore. D. d. in odore autem non habet nomen. i. natura autem recipiens odorem. scilicet quę est in medio, non habet nomen, sicut habet natura, quę recipit colorem in aqua, & in aere, scilicet hoc nomen diaphanum. D. d. est enim aliqua passio cōis, &c. i. apparet enim ex hoc quod, receptio odoris non est aeris scilicet quod est aer, neque aqua scilicet quod est aqua, sed aliquam passionē esse in natura cōis. & illa natura innata est recipere odores extraneos. & hoc erit ut nō habeat in se odorem omnino, quemadmodum diaphanum est natura, quę recipit colores extraneos, scilicet quod non habet colorem proprium. Et hoc demonstrat quod ipse non opinatur quod odor sit corpus dissolutum in aere ab odorabili, sed est qualitas aliqua, per quam illa natura in nata est perfici: sed odor non perficitur per illam, quemadmodum diaphanum per colorem, sed color non per diaphanum. Et sicut color habet duplex esse: quorum vnum est in diaphano non terminato, & est illud, in quo est extraneum: & aliud in diaphano terminato, & est esse eius naturale: sic odor habet similia hæc duo esse. scilicet esse in humido saporabili, & est esse naturale: & esse in humido non saporabili, & est esse extraneum. Er post declarabimus hoc, cū locuti fuerimus de hoc sensu. D. d. & pp hoc inuenitur ex vtroque, i. pp hanc naturam cōem inuenitur odor ex vtroque elemento. scilicet aqua, & aere. Animalia enim aquatica habent sensum odoratus,

Documē-
tum.
Art. nō
pinatur
q̃ odor sit
corpus dis-
solutū in
aere ab o-
dorabili.
Idē. cō.
97. & 101

† Color ha-
bet duplex
ē, vñ est
nāle. & a-
liud extra-
neū. Idē.
cō. 97. 121

Idē. 97.

A odoratus, & non est dubium, quin hoc fiat mediante aqua. D. d. sed homo, & omnia animalia ambulancia, &c. & intendebat per hoc declarare quod pisces odorant absque anhelitu. & hoc non est impossibile, sicut odorant plura animalia habitantia in aere, non antelantia sine anhelitu. Deinde dicit. Et post dicitur causa in hoc. id est quare quædam animalia odorant per anhelitum, & quædam non.

De auditu, sono, ac medij. De ipsa Echo: ac vrian de Voce. Cap. 4.

Nunc autem primum de sono & olfactu determinemus. Est autem duplex sonus: hic quidem enim actu: alius autem potentia. alia enim non dicimus habere sonum, ut spongiani, lanam, & pilos. quædam autem habent, ut æs: & quæcumque plana & lenia sunt: quoniam possunt sonare: hoc autem est ipsius medij & auditus facere sonum actu.

B *307 H.* Nunc de sono primum et auditu differamus. Duplex est sonus, unus actu, alter potentia: quædam enim non habere sonum dicimus, ut spongiam, lanam: quædam habere, ut æs, & quæcumque solida sunt & lenia, quia possunt sonum edere, id est inter se & auditum actu sonum efficere.

In hoc autem loco determinemus primo de voce, & de odore. Et dicamus quod vox est duplex. est enim in actu, & est in potentia. sunt enim quædam, quæ non dicuntur facere sonum, ut spongia, & lana. & quædam dicuntur habere sonum, ut cuprum, & omne durum. lene enim potest facere sonum, & hic potest facere inter ipsum, & auditum sonum in actu.

17 *307 H.* Videtur ordinare considerationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non secundum naturam: & ideo præposuit sermonem de visu alijs sensibus, deinde de auditu, deinde de odoratu. Et sermonis eius in hoc capitulo abbreviatio est. & quædam habent sonum, ut res duræ, & quædam non, ut molles. & habentium sonum, quædam dicuntur habere sonum in actu: & quædam in potentia.

Fit autem qui secundum actum sonus, semper alicuius ad aliquid & in aliquo. percussio enim est faciens. unde impossibile est cum sit unum, facere sonum: alterum enim est verberans, & quod verberatur. Quare sonans ad aliquid sonat, tangit enim aliquid: eum autem ictu tangitur, sonati: ictus autem non fit sine motu. sicut autem diximus, non contingentium ictus, sonus est. nullus. n. sonum faciunt pili & si percutiantur: sed æs, & quæcumque lenia & concaua sunt: æs quidem quoniam lene est, concaua autem ex repercussione faciunt multos ictus post primum, impotentis exire quod motum est.

307 H. Fit autem actu sonus semper alicuius ad aliquid & in aliquo: ictus enim

Art. ordinauit considerationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non secundum naturam. Idem. c. 101.

De Anima

a. l. huc ea
percutiat si-
ne percu-
tatur.

enim est qui efficit: ita q. fieri non potest, ut si unum sit, sonus fiat: aliud enim est quod uerberat, aliud quod uerberatur. quare id quod sonat ad aliquid sonat: ictus autem non fit sine latrone, uerum ut diximus nō quo rumuis ictus, sonus est. nullum enim sonum edit lana si percutiatur. sed *as*, & quacūq. leuia & concava sunt. *as* quidem quia leue est: concava autem refractione multos post primum ictus efficiunt, dum quod motum est exire non potest.

Et sonus in actu semper fit per aliquid & apud aliquid, & in aliquo, percussio enim est illud, quod agit. Et ideo impossibile est q. fiat sonus ab aliquo vno. percutiens enim est aliquid, & percussū est aliud. vnde necesse est. vt faciens sonum non faciat sonum, nisi apud aliquid. & percussio non fit sine motu, & translatione. Et sicut diximus, sonus non est percussio cuiusq. corporis. sicut velleram lance, cum fricantur, non faciunt sonum omnino: sed cuprum, & omne leue concavum. cuprum autem, quia est leue: corpora autem concava, quia per reflexionem faciūt plures percussiones post primam propter prohibitionem exitus.

- 78 Et intendit per aliquid, percutiens: & apud aliquid, percussum: & per in aliquo medium. Caerem, & aquam. & quod dicit in hoc capitulo, manifestum est. Et abbreviatio eius est q. tonus fit à percutiente, & à percussio, & ab aliquo, in quo percussio cadit. percussio enim est actio: ergo habet agentem, scilicet percutiens, & materiam, scilicet percussum. Et, quia percussio est motus localis, non fit nisi in aqua & aere. qm impossibile est vt sit in vacuo: vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus. Percussum autem, ex quo fit sonus, est duobus modis, aut leue durum, sicut cuprum, aut concavum. Sonus igitur fit à leni propter expulsionem aeris apud percussione à partibus eius æqualiter. & hoc intendebat, cū d. cuprum autem, quia est leue. qm ita est de sono in hac intentione, sicut de reflexione radiorum. scilicet q. fortiter apparet in corporibus duris, quia æqualiter existit in eis, quapropter congregatur in eis vna actio: vt homines, qui attrahūt ponderolum, à corporibus autem concavis propter reflexionem aeris in eis frequenter, quia non potest exire aer ab eis: & sic expellitur, sicut pila expellitur à pariete. & hoc intendebat per reflexionem. Et debes scire q. sonus non fit in aere, ita quod aer, qui expellitur à percutiente, mouetur per se singulariter, donec perueniat ad auditum. Sed debes scire quod illud, quod fit in aere de percussione corporum adinuicem, est simile ei, quod fit in aqua, quando lapis proijcitur in aquam de circulatione, scilicet quia fit in aere apud percussione figura sphærica, aut prope sphæricam: cuius centrum est locus percussione per expulsionem aeris ab illo loco æqualiter, aut prope. Et signum eius est, q. possibile est audiri in quolibet puncto aeris, cuius remotio à percutiente est eadem: & est remotio naturalis actus, à cuius

docum.

Aius remotiori non potest audiri illa vox: & ideo omnis percussio habet sphaeram terminatam. sic est de odore, & de colore, quia mouent aerem: ex omnibus partibus secundum istam figuram sphaericam.

Amplius auditur in aere & in aqua, sed minus in aqua. non est autem soni proprius aer neque aqua: sed oportet firmorum fieri percussione ad inuicem & ad aera. hoc autem fit cum permaneat percussus aer, & non soluat. unde si velociter & fortiter percutiatur, sonat: oportet enim praecipue motum ferientis fracturam aeris: sicut si congregationem aut cumulum lapillorum percutiat aliquis latum velociter.

Ofis, percussio habet sphaeram terminatam & sic est de odore, & de colore. cōfisse hēti infra cō. 97.

PH. Præterea & in aere auditur & in aqua, sed minus. Neque uero penes aerē soni potestas est, nec penes aquā: sed oportet solidorum inter se & cum aere consuetudinem ictumque fieri: quod tum contingit, cum percussus aer persistit, nec dissipatus fuerit. itaque si celeriter & uehementer percutiatur, sonum edit: oportet enim ut motus ferientis anticipet dissipationem aeris, non secus ac si quis arenam cumulum, aut certe arenam perpetuo lapsu præcipit antem celeriter diuerberet.

Et etiam auditur in aere, & in aqua, sed minus. Et aer, non solus sufficit in sono: neque aqua, sed indiget ut percussio sit à corporibus solidis in inuicem, aut ad aerem. & hoc erit, quando fuerit aer, fixus ad recipiendum percussione, & non diuidetur. Et ideo, cum aliquid fuerit percussum velociter, & fortiter, faciet sonum, necesse est enim ut motus percutientis antecedit diuisionem aeris, ut homo si percusserit cumulum arenæ.

79 Cum declarauit quod percussio sit per aliquid, apud aliquid, & in aliquo, & declarauit ea, per quæ fit percussio, & secundum quæ, incipit declarare illud, in quo fit percussio, & dixit. Et etiam auditur in aere, & in aqua, sed minus. i. sed aqua minus reddit vocem fortiter quam aer. D. d. Et aer non est solus sufficiens in sono, & c. i. & aer non sufficit ut fiat sonus absque aliquo percussore: neque aqua est sufficiens in hoc: sed indiget ut in aere fiat percussio à corporibus solidis in inuicem, & in ipso aere. D. d. & hoc erit, quando percutiens non fuerit fixus, & c. i. & sonus fit, quando percussio fuerit à solidis corporibus ad inuicem, & in ipsum aerem: & fuerit percussio ipsius aeris per velocem motum, ita quod præcedat motum aeris: & fuerit percutiens habens latitudinem, & quantitatem: quando resistet tunc ei aer. cum. n. percutiens, & percussio fuerint talia, continget ut aer videatur quasi fixus, & non diuisus. s. quando percutiens non fuerit diuisus: & motus eius non fuerit tardus. D. d. Et ideo, cum aliquid fuerit percussum, & c. i. & signum eius, quod sonus non fit, nisi quando motus percutientis fuerit velocior diuisione, est quod, cum aliquid fuerit percussum ex eis, quæ non sunt innata facere sonum fortiter, & velociter, fiet sonus. ut accidit, quando homo percusserit cumulum arenæ fortiter, & velociter.

Contradictio hic & s. cō. 76. quia ibi videtur quod medium, in quo fit sonus, est aer tamen, non aqua. & idem habet infra. c. 81. hoc uero cō. habet oppositum. Vide eodem. Zim.

& propter hoc, quod dixit accidit, q̄ ea, quæ sunt velocis motus, faciunt **S**onum in aere, licet non percutiant aliud, vt motus cōrrigit in aere.

Echon autem fit cum ab aere vno facto, ppter vas determinans & prohibens diffundi, iterum aer repellitur sicut sphaera. videtur autem semper fieri echon, sed non certus: quia accidit in sono sicut & in lumine, etenim lumen semper repercutitur, neq̄ enim fiet penitus lumen sed tenebra, extra solem. sed non sic repercutitur sicut ab aqua, aut aere, aut ab aliquo alio lenium: Quare tenebrā facit qua lumen terminamus.

SOPH.

Echo autem fit cum ab aere, qui propter vas quod eum terminauit friari, prohibuit vnu efficiatur, retro aer veluti pila pulsus fuerit. unde aut semper Echo fieri, sed non clara. quandoquidem ut in lumine sic usu venit in sono, etenim semper lumen refringitur: alioqui non fieret ubiq̄ lumen sed tenebra, extra locum à sole illustratum: sed non ita refringitur, ut ab aqua vel aere vel quouis alio lenium, ut umbram efficiat, qua lumen terminamus.

Echo autem fit ex aere, quando fuerit vnus propter vas, à quo continetur, & prohibetur à diuisione, quando aer reuertetur, & expelletur ab eo quasi sphaera. Et forte echo fit semper, sed nō manifeste. Accidit enim in sono, sicut accidit in luce. Lux enim semper reflectitur, & si non esset ita, non esset in omni loco, sed obscuritas esset semper extra locum, super quem cadit Sol. sed nō reflectitur sicut reflectitur ab aqua, & à cupro, & ab aliis corporibus lenibus
so ita quod faciat umbram, & est illud, per quod venit lux.

Cū declarauit ea, ex quibus fit sonus, & quō fit, incepit declarare quod dā accidens soni, quod dī echo: & est iteratio soni, cōseruando suam figuram, vt accidit in domibus nō habitatis. Et d. Echo aut, & c. i. echo fit ex **P** aere, qui fit vnus. i. terminatus, & inclusus p̄ illud, à quo continet, & prohibet ab exitu. qm̄, cū motus eius à primo percutiente p̄ficiat, percutit aer à lateribus eius, à quo continet: & pcutit ipsum secunda p̄cussione sicut primæ p̄cussioni, quæ fecit sonū: & sic audit idē sonus iteratus ei, quasi rēdēs primo. Et assimilauit istud sphaeræ expulsa. qm̄, qñ sphaera expellit, contingit in ea motus sicut primo motui: & echo audit post primū sonū, quasi rēdēs: quia iā declaratū est q̄ inter oēs duos motus est quies. Et non est intelligēdū ex hoc, quod dixit, fit ab aere, qñ fuerit vnus, q̄ fiat ex vno aere, quia est distinctus p̄ motū ab aliis partibus aeris, vt lapis, qñ proiicitur, aut pila: sed oportet intelligere q̄ intendit per vnū aērē, vnū, quia est terminatū, & cōtentū à vase. Aer. n. qui est talis, cū in eo cōtingit aliqua passio, & motus fortis: cōtinget tūc à p̄cussione sicut ei, quod cōtingit à iactū lapidis in aqua, q̄ ille motus non perficitur p̄ ipsum terminans: quapropter

Hic declaratur q̄ in aer omnes duos motus ē quies. p̄ hoc vide 8. ph. t. cō. 62. 63. 64. 65. & 66

A propter pcutiē sed o à lateribus valis terminatis: & sic cōtingit alia passio
 similis primæ, quapropter ille sonus iteratur. Arist. igit. assimilauit aerem
 in hoc motui sphaeræ: quæ, cū proiciē, expellitur mota ab eo, quod occur
 rit, qñ motus suus nō pñitur expulsionē: sili primæ, nō fm q vna pars ac
 ris est illa, cui accidit sed o ista reflexio, & expulsio. D. d. Et forte echo sem
 per fit, sed nō manifeste. & innuit per hoc quō motus sphaeræ fit in aere ap
 pud percussione. Talis. n. motus nō fit in aere à pçussione, nisi motu refle
 xionis. Percutiens. n. primo expellit aerē in directio eius ad partem, ad quā
 mouet percutions: & n. nisi partibus aeris acciderit motus cōuersionis, nō fie
 ret iste motus ex oībus partibus rei percussæ æqualiter, aut prope, ita q ex
 hoc fieret figura sphaerica, aut prope, cuius cētrū est res pçussā. & dixit. Et
 forte echo fit sem p. i. & forte cā, pp quam fit echo. f. cōuersio, sem p est in
 sono, sed debilitat. Cū. n. fuerit ita fortis q faciet passionem permanentē
 in aere, aliam numero à prima passione, & silem ei in qualitate, tunc fiet
 echo. D. d. sicut accidit in luce. Lux. n. reflectitur, & c. i. & hoc, quod acci
 dit in sono, sile est illi, quod accidit luci. Lux. n. habet duas reflexiones, for
 tem, & debilem. Fortis enim facit lucē secūdā, & est cōuersio, quæ fit à cor
 poribus teris: & est sili reflexioni, q facit in aere sonū scdm, qui est echo.
 Scda autē est lux debilis, pp quā vñ res in vmbra: & est sili cōuersioni, p
 quam audit homo sonū suū, & est illud, quod nō peruenit ad hoc, q fit
 sicut cōuersio, quæ fit ab aqua, & cupro, quæ facit secūdā lucem in parte
 opposita primæ luci, sicut cōuersio fortis facit in aere secūdā vocē in parte
 opposita primæ voci. Et illud, per quod scimus hāc cōuersionē lucis, si
 cut dixit, est quia videmus in loco, super quē nō cadit sol. Lux. n. in nara est
 exire à lucido fm rectas illuminationes ad partē oppositam lucidæ parti
 ex corpore luminoso, sicut declarauerunt facientes libros aspectū. Si igit
 non esset illic cōuersio, tunc obscuritas esset in omnibus partibus præter
 ptē, cui opponūt radii. quēad modū, si motus aeris, q facit sonū, est i parte, i
 quā ipellit à pcutiēte tñ, tñc sonus nō audiret, nisi ab eo, q est in illa parte.
C tñ. sed sonus audit in oībus partibus rei pçussæ. & iō scimus q illud, quod
 cōtingit luci de figura sphaerica, sile est ei, quod cōtingit motui percussio
 nis in aere. Scdm hoc igitur est in intelligēda cōsimilitudo inter has duas re
 flexiones. Corpus autē, cū fuerit luminosum ex oībus partibus, nō est du
 biū q faciet sphaerā lucidā, & hoc declaratū est in aspectibus. Dñia igitur
 inter hāc sphaerā, & primā, est q lux est in ista cōsimilis, & in illa diuersa
 fm fortitudine, & debilitatē. Et vñ ē q sphaera lucis facta à corpore lumi
 noso ex vna suarū partiū, cū hoc q est nō cōsimilis sibi in luce, est et non
 pçussæ rotūditatis. i. q lōgissima diameter est illa, q exit à corpore lumi
 noso ad circūferētiā in parte, cui opponunt radij: & breuissima i pte op
 posita: & est pars, q est spissioris vmbre oībus pibus, & paucioris lucis.

II 10

Lux hēt
 duas refle
 xiones, for
 tem, & de
 bilem.

Corpus autē
 cū fuerit
 luminosum
 ex oībus
 partibus,
 nō est du
 biū q faciet
 sphaerā
 lucidā.

II 10

Vacuum enim recte dicitur proprium audiendi, videtur enim
 esse vacuum aer, hoc autem est faciens audire cum moueatur con
 tinuus & vnus: sed propter id q frangibilis est, non sonat, nisi le
 M iiii ne sit

ne sit quod percutiatur. tunc autem vnus sit, simul enim propter D.
planum, vnum enim est lenis planum.

SOPH. Penes vacuum autem recte dicitur esse audiendus potest: nam aer
videtur esse vacuum: is autem est qui audire facit, cum mouetur conti-
nuum et vnus: verum quia friabilis est, non personat, nisi res percussa sit
lenis: tunc autem vnus sit simul propter planum: vnum enim est lenis planum.

Recte igitur fuit dictum quod vacuum prodest in auditu, existi-
matur enim quod aer sit vacuum. & hoc est quod facit audire, cum mo-
uebitur continuum, & vnum. Sed non propter hoc, quod est obediens,
non, nisi percussum fuerit lene. & tunc sonus fiet vnus, quoniam
venit in simul a superficie eius, superficies enim lenis est vna.

Cum declaratum est ex hoc quod aer est materia soni, quod impossibile est fieri
si nisi per illum, non errauit ex hoc modo, qui dixit quod sonus sit per vacuum,
cum credebat aerem esse vacuum, & si errauerit, in quantum credebat aerem
esse vacuum. Ipse igitur laudat eos, quia recte dixerunt vno modo: licet
errauerint in existimatione sua. D. d. Sed non propter hoc, quod est obe-
diens, & c. i. & aer est illud, quod facit audire, cum mouebitur vnum conti-
nuum. sed iste motus non inuenitur ei vnus, & continuus, sed quod est o-
bediens tantum, & rarum: sed cum percussum fuerit corpus lene. Et, cum
dedit causam, propter quam motus sit vnus, & continuus: & est quod per-
cussum sit corpus lene, dedit causam in hoc, & d. & tunc sonus fiet vnus, & c.
i. & dicimus quod necesse est in fiendo sonum ut percussum sit lene: quia vnus
sonus non fit nisi ab vno motu, quando corpus percussum fuerit le-
ne. tunc igitur motus, qui fit in aere, sit ab vna percussione: quoniam in-
simul expelluntur partes aeris a superficie eius, quoniam superficies rei le-
nis est vna: quapropter & percussio, erit vna, quapropter & sonus erit vnus.
superficies autem a sphaera non est vna, sed plures superficies. quapro-
pter percussio erit plures: quapropter sonus non fiet illic omnino propter
diuersitatem, & vniformitatem earum. & quia vna earum non sufficit in
faciendo sonum, nec omnes in simul, fiunt vna percussio.

Sonatorium quidem igitur, quod motuum vnus aeris continui-
tate usque ad auditum. auditus autem conaturalis est aeri. propter
id autem quod in aere est, moto exteriori quod intra mouetur: propter
quod quidem non ubique audit animal, neque ubique penetrat aer.
non enim ubique habet aerem mouenda pars, & animatum, sicut
pupilla humidum.

SOPH. Sonatorium igitur est, quod continuatione vnus aerem usque ad audi-
tum mouere potest. porro autem in auditu inest aer quidam natus: sed
quoniam in aere est, moto externo mouetur internum: quamobrem ani-
mal qualibet sui parte non audit, neque quous permeat aer: neque enim
ubique habet aerem pars mouenda & animata.

alii hoc lo-
co interro-
pant hanc
uerba, si-
cut pupil-
la humidum.

Habens

A Habens igitur sonum est mouens vnum aerem sibi continuatio-
nem, quousque perueniat ad auditum. Et auditus est copulatus cum
percussione, quia est in aere. Et ideo non in omni loco audit ani-
mal, neque in omni loco transit aer. membrum enim motum, &
anhelans non in omni loco habet hoc, sicut dispositio videntis,
apud humorem.

B Cum declarauit dispositiones, quibus fit sonus, scilicet dispositiones
percutientes, & percussi & aeris, incepit declarare quomodo fit copula-
tio soni cum auditu ab istis rebus, & d. Habens igitur sonum, & c. id est ne-
cesse est igitur ex hoc, quod declarauimus, ut agens sonum sit mouens v-
num aerem motum vno motu continuo, quousque perueniat ad auditum
Et intendit per hoc, quod dixit vnum, non vnum per distinctionem ab alijs
partibus aeris, sed vnum per vnum motum continuum. D. d. Et auditus est
copulatus, & c. i. & sensus auditus copulatur cum sono: quia in eo existit

aer continuus cum aere extrinseco: qui si non esset, nihil sentiret. D. d.
Et ideo non in omni loco, & c. i. &, quia necesse est ut in hoc sensu sit aer
continus cum aere extrinseco, in quem cadit percussio, ideo animal non
potest audire in omni loco, sed in locis, in quibus nihil diuidit inter aerem
percussum, & aerem in sensu auditus: neque ex omni membro auditur, sed
ex membro, in quod transit aer, & auris. D. d. membrum enim motum,
& anhelans, & c. i. ita est de hoc, quod animal non audit, nisi ex membro
proprio, sicut de anhelitu, & visu. membrum enim per quod anhelatur,
non est quodcumque membrum sit, sed membrum proprium, scilicet pul-
mo. & similiter est dispositio videntis in comparatione ad humorem gla-
cialiorem, & quod visio non aptatur, ei nisi per membrum, in quo est humor dia-
phanus, aptus ad recipiendum colores, v. g. humor glacialis. & ideo animal
carens istis instrumentis caret istis sensibus.

Hic com-
tatur vi-
dere visio-
nem heri in
humore,
glaciali.

Per se quidem igitur insonabilis aer, propter id quod facile ces-
sibilis est. cum vero prohibeatur diffuere, huiusmodi motus so-
nus est. hic autem est in auribus edificatus, cum hoc quod immobi-
lis sit quatenus certe sentiat omnes differentias motus. propter hoc
autem & in aqua audimus, quoniam non ingreditur ad ipsum conna-
turalem aerem, sed neque in aurem propter reflexiones ipsius. cum
autem hoc accidit non audit, neque si miringa laboreat: sicut quod in
pupilla pellis cum laboreat.

80 P. H.

Aer igitur ipse soni expertus est: propterea quod est friatu facilis: cum
autem prohibetur friari, tunc motus eius est sonus. is porro qui in auri-
bus est situs, propterea intus est conditus, ut sit immobilis, nimirum ut
exquisite sentiat omnes motus differentias: quo fit ut etiam in aqua au-
diamus, quoniam non penetrat in ipsum nativum aerem, sed ne in au-
rem quidem propter anfractus: quod cum contigerit, non audit: neque etiam
si mem-

De Anima

si membrana egrotauerit: quemadmodum pellis ea quæ pupilla obte-
gitur, cum egrotauerit.

Hoc igitur ipsum non habet sonum, scilicet aer, quia est velocis diuisionis, cum igitur prohibetur a diuisione, tunc motus eius erit sonus. Aer autem, qui est in auribus, fuit positus in eis non motus, vt sentiat perfecte oēs modos motus. Et propter hoc audimus et in aqua: quia non intrat super ipsum aerem copulatum, cum non intrat, neq; in aure propter sphaeram. Et, cum hoc acciderit, nō audiemus: neque etiam cum acciderit matri cerebri occasio, sicut dispositio cutis, quæ est super visum, quando accidit occasio. Et quod accidit de destructione auditus per introitum aquæ super istum aerē. Istud idē accidit ex introitu aeris extrinseci sup ipsum, & scias hoc.

8) Cū declarauit q̄ per aerē fit q̄ sonus copulatur cū sensu, & q̄ ipse est elemētum proprium isti sensui, sicut est etiam elementum proprium sensui visui, incēpit declarare modum, fm quem aer recipit sonum, & d. Hoc igitur ipsum non habet sonum, scilicet aer, &c. id est & aer est recipiens proprium sonum, quia non habet in se sonum, cum in ipso non sit motus, qui faciat sonum. & cā in hoc est, quia est velocis diuisionis hoc, & hoc in aere simile est in diaphano. quemadmodum enim si diaphanū haberet colorem, non reciperet colores, ita aer, si haberet sonos, ex se nō reciperet sonos. D.d. cum igitur prohibetur, &c. i. & cum in eo continget per aliud motus, qui prohiberet eum a diuisione, & est motus, qui fit a percutiēte in percussum, tunc iste motus facit in eo sonum. D. narrauit q̄ ista est causa, propter quam natura posuit in auribus aerem non mutatum, sed valde quiescentem, & d. Aer autem, qui est in auribus fuit positus in eis non motus, vt sentiat perfecte omnes modos motus factos in aere extrinseco. iste igitur aer positus in auribus excedit aerem extrinsecū in quiete. D.d. Et pp hoc audimus etiam in aqua, &c. i. &, quia aer est necessariū in sensu auditus, audimus in aqua, quando aqua non intrauerit super aerem, qui est in aure, neq; corruerit eum propter sphaeram, quæ est in creatione auris. & quando intrauerit non audiemus: & tunc acciderit nobis illud, quod accidit, quando * pelli cerebri acciderit occasio. quia tunc non audiemus, quemadmodum quando cuti, quæ est super visum, acciderit occasio, non videmus. Et intendebat declarare q̄ comparatio aeris positi in aure, est sicut comparatio membri proprii vnicuiq; sensato, scilicet hoc, per quod primo perficitur actio istius sentientis. & ideo assimilauit istud, quod accidit huic aeri de destructione per introitum aquæ super ipsum ei, quod accidit de percussione cadente super aerem, & super ipsum visum. Et illud, quod accidit de corruptione auditus per introitum aquæ super istum aerem positum in auribus, accidit per introitum aeris extrinseci super ipsum.

Sicut si diaphanum hēret colores, si reciperet colores, ita si aer hēret sonos, nō reciperet sonos. Idem i. cō. 67. et l. c. 74.

* a. l. matri

Docuisti.

Sed

A Sed signum est audiendi aut non, sonare autē sicut cornu. semper enim quodam proprio motu aer mouetur in auribus. sed sonus extraneus & non proprius est. & propter hoc dicunt audire vacuo & sonante, quia audimus in habente determinatū aerē.

OPH. Quæntiam signum audiendi vel non audiendi est, si auris semper sonet ut cornu: semper enim aer in auribus conditus motu quodam mouetur suo: at sonus alienus est, & non proprius: & propterea dicunt nos audire vacuo & sonante, quia eo audimus quod definitum habet aerem.

Et etiam signum auditus primo est audire tinnitū in aure semper, vt cornu. aer enim in aure semper mouetur quoquo modo motu proprio: sed sonus est extraneus, non proprius. Et ideo dixerūt q̄ auditus sit per vacuum terminabile, quia nō audimus, nisi per

B aliquid, in quo existit aer distinctus.

84 Cum declarauit q̄ iste aer, qui existit in auditu, est necessarius in hoc. incipit dare testimonium q̄ in aure existit aer distinctus ab aere extrinseco. & d. Et etiam signum auditus, &c. i. & demonstrat q̄ iste aer existit in aure hoc, quod signum verificationis auditus in homine, vt Medici dicunt, est q̄ semper audiatur tinnitum in auribus, cum hoc fuerit sine occasione: vt accidit homini, quando posuerit cornu in aures, & ascoltauerit sonum in eo, propter aerem inclusum in cornu, & duritiem cornu.

* D. d. aer enim in aure semper mouetur, &c. i. & causa huius tinnitus, quē audit acuti auditus, est quia aer, qui est in aure, semper mouetur motu proprio. sed iste motus est proprius, & motus soni est extraneus: quapropter iste motus non impedit motum soni. D. d. Et ideo dixerunt, &c. i. & propter istum tinnitum, quia auditur in aure propter aerem inclusum, dixerūt antiqui q̄ auditus sit per vacuum habens tinnitum: quia credebant

* Aer, q̄ est in aure, si mouetur, & oppositū dicit cō. su. priori. Vide cōe. 2im.

C aerem esse vacuum. & dixerunt hoc, quia nos non audimus nisi per medium, in quo existit aer distinctus ab aere extrinseco.

Vtrum autē sonat verberans aut quod verberatur aut vtrūque modo autem altero. est enim sonus motus possibilis moueri hoc modo, quo quidem saltantia à lenibus cum aliquis traserit. non igitur sicut dictum est omne sonat quod verberat & verberans. vt si obiciatur acus acui. sed oportet quod percutit regulare esse, vt aer subito dissiliat & moueatur.

85 OPH. Vtrum autem sonat id quod verberat, an quod verberatur? An vtrumq̄, modo tamen diuerso. est enim sonus motus eius quod potest moueri, veluti quæ resiliunt à lenibus, cum quis percussisset. nam ut diximus, non quiduis sonat dum percutitur & percutit: verbi causa, si acus acutum feriat: sed oportet ut id quod percutitur planum sit, ita ut aer cō fertim resiliat & quatiatur.

Vtrum

De Anima

Vtrum autem sonorum est percussus, aut percussus? **D**icitur
mus igitur quod est utrumque, sed duobus modis diuersis. Sonus enim
est motus illius, quod potest moueri tali modo, scilicet ut à cor-
pore aliquo reflectatur corpora lenia. Sed non omne percussus,
& percussus habet sonum, sicut est dictum, ut, gra, si acus percus-
serit acum: sed necesse est ut sit æquale.

§ 5 Cum sonus sit, a percussione, percussio autem fit à percussente, & à per-
cussio in corpore querere cui attribuitur sonus, & d. Vtrum autem, & c. D. d.
hoc enim fit duobus modis diuersis, sonus enim est motus illius, & c. id est
sonus enim est motus illius aeris, qui mouetur expulsus à casu percussien-
tis super percussus: sicut aliquid euadit, & mouetur à corpore leni, cum
fuerit percussus super illud corpus per aliud corpus leni. Quemadmo-
dum igitur motus rerum earum attribuitur percussenti secundum
agens, & percussio secundum subiectum, ita sonus, qui est motus aeris, qui est talis
modo, attribuitur percussenti, & percussio. D. d. Sed non omne percus-
sum, & percussus, & c. ista est alia conditio addita in corporibus sonoris,
scilicet ut sint lenia. sunt igitur tres conditiones, scilicet ut sint lenia, dura, lata, quæ
possunt præcedere per suum motum diuersionem aeris.

Differentiæ autem sonantium in sono secundum actum ostenduntur,
sicut enim non videntur colores sine lumine, sic neque sine sono acu-
tum & graue. hæc autem dicuntur secundum metaphoram ab illis quæ
tanguntur, acutum enim mouet sensum in paucis tempore, mul-
tum: graue autem in multo, paucum. neque tamen velox est acutum,
graue autem tardum, sed fit hoc quidem propter velocitatem huius
modi motus, illud vero propter tarditatem. & videntur similiter
dinem habere, circa tactum eum acuto & hebeti. acutum enim
quasi pungit: hebes vero quasi pellit: propter id quod mouet, hoc
quidem in paucis, illud autem in multo. Quare accidit, hoc quidem
velox, illud autem tardum esse.

SOPH. Differentia autem sonantium in sono qui actu est patefuit: ut enim
colores sine lumine non cernuntur, sic nec acutum & graue sine sono.
hæc autem per translationem dicuntur à tactilibus: acutum enim mo-
uet sensum breui tempore, multum: graue longo tempore, parum: neque
vero acutum velox est, neque graue tardum, sed motus unus fit talis pro-
pter velocitatem: alterius, propter tarditatem. atque videntur proportio-
ne respondere ei acuto & obtuso quod in tactu consistit: acutum enim
quasi pungit: obtusum, quasi pellit: propterea quod unum in multo, al-
terum in paucis mouet tempore: itaque accidit, ut alterum velox, alterum
tardum sit. Ac de sono quidem sic expositum sit.

Modi

Modi autem rerum sonorum declarantur in sono, qui est in actu. quemadmodum enim colores non videntur sine luce, sic graue, & acutum non sentiuntur sine sono. Et hoc dicitur secundum transumptionem ex rebus tangibilibus. acutum enim mouet sensum in modico tempore multum, graue autem in tempore longo parum. Sed tñ acutus non est velox, neq; grauis tardus, sed motus illius erit sicut velocitas, & motus istius sicut tarditas. Et forte hoc est simile ei, quod inuenitur in sensu tactu de acuto, & obtuso. acutum enim quasi est stimulans, obtusum vero quasi expellit. illud enim mouet in modico tempore, & illud in longo. contingit igitur ex hoc ut istud sit velox, & istud tardum. Hoc igitur est, quod determinauimus de sono.

Vult declarare in hoc capitulo, quando comprehenduntur primi modi soni, & qui sunt, & dicit, Modi autem rerum sonorum, &c. id est differentiarum autem rerum sonorum comprehenduntur, & declarantur apud esse soni in actu. D.d. quemadmodum enim colores non videntur, &c. i. quemadmodum enim differentiarum colorum non comprehenduntur sine essentia coloris in actu, illud erit apud presentiam lucis, sic acutum & graue in sono, quia sunt primæ differentiarum soni, non comprehenduntur sine essentia soni in actu. D.d. Et, hoc dicitur secundum transumptionem, &c. id est & vocare differentias soni graue, & acutum est secundum similitudinem ad res tangibiles. quoniam quidem sonus mouet sensum magno motu in modico tempore: & tangibile acutum est tale: & ideo transumebatur nomen eius ad illud. & similiter etiam quia quidam sonus mouet auditum longo tempore paruo motu similis est tangibili, quod mouet tactum in longo tempore paruo motu, scilicet obtuso. D.d. Sed tamen acutus non est velox, &c. id est sed tamen sonus, qui mouet auditum motu magno in tempore paruo, non est velox in rei veritate neq; sonus, grauis tardus. velox enim & graue in rei veritate sunt de dispositionibus mobilium. sed hoc dicitur graue, quia mouet tarde: hoc acutum: quia mouet velociter. D.d. Et forte hoc est simile, &c. id est & forte ista intentio, quia inuenitur in sono de moto veloci, & tardo, est quasi similis, ei quod inuenitur in sensu tactus de acuto & obtuso. & ideo transumpta fuit ista ordinatio de acuto, & obtuso, non de veloci & tardo, & quia obtusum simile est graui, ideo talis sonus dicitur grauis. D.d. acutum enim, &c. i. sonus enim acutus quasi stimulat, sicut stimulat corpus acutum: & sonus grauis quasi expellit, sicut expellit corpus obtusum, quia assimilatur graui. contingit igitur ex hoc ut illud sit velox, & hoc tardum, id est, & ex quo contingit secundum consuetudinem vocare sonum, qui videtur quasi stimulare, acutum, & sonum, qui videtur quasi expellere, grauem.

De sono igitur sic determinatum sit. vox autem sonus quidem est animati, inanimatorum enim nullum vocat: sed secundum similitudinem

De Anima

nem dicitur vocare, ut tibia & lyra, & quæcunque alia inanimato, rum extensionem habent, & melodiam, & locutionem, affimilantur enim quia & vox hæc habet. Multa autem animalium vocem non habent, ut quæ sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces: & hoc rationabiliter: siquidæ aeris motus sonus est, sed qui dicuntur vocare, ut qui in Acheloo, sonant branchiis, aut aliquo huiusmodi altero.

307H. Vox autem est sonus quidam animati: nullum enim inanimatorum voce utitur, sed similitudine quadam dicitur vocem emittere, ut tibia, ut lyra: cæterorum inanimatorum quæcunque habent extensionem & melos & locutionem, sunt enim similia, quia & vox hæc eadem habet, multa autem animalia non habent vocem, ut exanguis: & inter sanguine prædita, pisces: neq; adeo iniuria: siquidæ sonus motus quædam est aeris, sed quos ferunt vocem mittere, ut in Acheloo amne pisces quosdam, ut sonant branchiis, vel eius generis alio.

Vox autem est aliquis sonus in animato, v.g. q̄ fistula, & alia, quæ habent expansionem, & tonum, & idioma, & sunt similia, quoniam in voce sunt etiam ista. Et plura animalia non habent vocem, ut carentia sanguine, & pisces de animalibus habentibus sanguinem, & hoc necesse fuit. sonus enim aliquis motus aeris. Sed ea, quæ dicuntur vociferare, ut animalia, quæ sunt in flumine, quod dicitur Achelous, non faciunt sonum, nisi per vias narium, aut per similia. & hoc non dicitur vox nisi æquiuoce.

- 87** Cùm locutus fuit de sono vlt, siue de animato, siue de non animato, incepit loqui de sono animati, & d. Vox autem est, &c. idest vox autem est sonus animalis animati, in quo inuenitur neuma, vel nete, & itach, & dictiones. & ideo plura instrumenta dicuntur vociferantia secundum similitudinem: quia hæc tria inueniuntur in eis, aut sua representantia. Fistula enim & alia instrumenta non dicuntur vociferantia, nisi quia habent expansionem, idest neuma, vel nete, & tonum, idest itach, dictiones idest aliquod simile literis, & dictionib⁹. D. d. & sunt siffia, &c. i. & ista instrumenta in vociferando sunt siffia, animalibus. hæc enim tria existunt in animali in rei veritate: in istis vero per similitudinem. D. d. & plura animalia non habent vocem, &c. idest & recte accidit q̄ plura animalia nō habent vocem, ut animalia carentia sanguine, & pisces de animalibus habentibus sanguinem: cum sit declaratum q̄ sonus est motus factus à percutiente, & percusso in aere, & ista animalia carent aere, qui percutiat ea in suis interioribus: & carent instrumentis, quæ percutiunt ærem. Et, cū patrauit hoc de istis animalibus, induxit q̄ forte aliquis dubitabit de huiusmodi ex hoc, q̄ quidam modus piscium vociferat, & d. Sed ea, quæ dicuntur

Sonus est motus factus a percutiente, & percussio in aere. Idem supra c. c. 78.

A dicuntur vociferare, &c. & intendit per vias branchos. & intendebat q. ta
le non dicitur vociferatio, nisi æquiuoce, cum non inueniantur in ea illa
tria genera, quæ sunt neuma, vel nete, & irach, & literæ, aut similia literis.

Vox autem sonus animalis est: & non qualibet parte. sed qm
omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo: hoc autem
est ærrationabiliter vtiq. vocabunt hæc sola, quæcūq. suscipiūt
aera. Iam enim aere respirato vitur natura in duo opera, sicut lin
gua in gustum & locutionem, quorū quidem gustus necessarius
est, vnde & in pluribus inest, Interpretatio autē est propter bene
esse: sic & spiritus, & ad calorem interioremem tanquam necessariū
(causa autem in alteris dicta est) & ad vocem visit quod bene.

SOPH.

*Vox autem est sonus animalis, nec quauis parte: sed quoniam om
nia sonant percussente aliquo, & aliquid, & in aliquo: idq. est aer, me
rito ea sola uocem fundere censendum est, quæcūq. recipiunt aerem.
Iam enim spiritu abutitur natura ad duo officia, ut lingua ad gustatū
& ad sermonē (quorum gustatus quidem necessarius est, quāobrem plu
ribus etiam inest, sermo uero ut bene sit) sic quoq. spiritum tum ad nati
uum calorem ut quod sit necessarium (causa autem aliās dicitur) tum
uero ad uocem, ut id quod bene est, adsit.*

Vox autem est sonus animalis, sed non per quodcūq. mem
brum. Sed, quia omnis res non habet sonum, nisi percutiendo ali
quid, s. aerem, necesse est etiam vt ista tm̄ vociferant, s. recipientia
aerem. Natura enim vitur aere anhelato in duabus actionibus,
sicut lingua in gustu, & loquela, sed gustus est necessarius, & ideo
est in pluribus, loquela autem pp̄ melius. Et sifr vitur anhelitu in
calore intrinseco, & hoc est necessarium: & iam dedimus causam
C in hoc in alio libro: & in vociferatione propter melius.

38 Cū declarauit quod vociferatio dicitur æquiuoce in eis, quæ vociferant per branchos, & in animalibus anhelantibus, vult modo notificare genus animalium, in quo inuenitur vera vox, & dicit, Vox autem, &c. i. vox aut vera est sonus animalis proprii, & per membrū proprium. Dein de incoꝑit declarare sermonem quod membrum est, & quod animal est, & d. Sed quia omnes res non habet sonum, &c. i. quia iam declaratum est q. omne sonorum non habet sonum, nisi percussis, & percussū in aere, manifestum est q. impossibile est inuenire animal sonorum, nisi habeat membrum, ex quo fiat percussis, & percussū, & aerem, quem immitat in illud membrum, & extrahat ab ipso: & q. illud membrum habeat figuram, & quantitatem, & sūm terminatum. Vnde necesse est, vt etiam animalia vociferantia in rei veritate sint animalia, quæ recipiunt aerē in interioribus suis, & extrahunt ipsum. in istis enim inueniuntur illa tria, ex quibus

De Anima

quibus fit vox in rei veritate. Deinde incoepit declarare q̄ istud iuamē **D**
tum, per quod natura vitur aere in animali anhelate, est aliud à iuamen
to, quod est infrigidatio: & q̄ natura vitur eodem membro ad duo, quo
rum vnum est vile, & reliquum necessarium, vt declaratur in animalib⁹
& d. Natura enim vitur aere anhelato, &c. & intendit per duas actiones
vociferationem, & infrigidationem. Deinde dicit sed gustus est necessa
rius, &c. i. sed gustus ex his duobus est necessarius in efficiendo animalia: &
ideo inuenitur in pluribus animalium. iuamentū autem suum in loque
la est propter melius: & ideo carent eo multa animalia. Deinde d. Et si
militer vitur anhelitu in calore, &c. i. & natura vitur in immissione anhe
litus propter calorem, qui est interior & hoc fuit necessarium animalib⁹
anhelantibus: & vitur eo propter melius in vociferatione. Et locus, quē
innuit quòd in eo fuit locutus de hac intentione, est suus tractatus, quem
fecit de Anhelitu. & iste tractatus non peruenit ad nos. & oportet perscru
tari de hoc singulariter. videtur enim q̄ illud, quod dicit Galenus in hoc,
non est sufficiens. **E**

Arist. fecit
lib. de An
helitu. &
de anhelu
tu nō suffi
cienter di
xit Gal.

Organum autem respirationis vocalis arteria est, cuius autem
causa hæc pars est, pulmo. hac enim parte plus habet calorem pe
dibus gradientia, alijs. indiget autem respiratione & circa cor lo
cus primus, vnde necesse est interius respirante ingredi aerem.

80 P. H.

*Instrumentum autem spiritus est guttur: id vero cuius gratia hæc
pars est, pulmo est: hac enim parte plus habent caloris pedes tria quā
cetera. indiget etiam respiratione locus is qui circa cor est primus. quo
circa necesse est intro spiritu ductum intrare aerem.*

Et trachea arteria est instrumentum anhelitus, & vocis, & illud
propter quod fuit hoc membrum, est pulmo. per hoc enim mem
brum excedit animal ambulans alia animalia in calore. Et indi
get anhelitu propter cor prius. & ideo indiget necessario vt aer in
frigidetur, vt anhelat ad interius. **F**

89 - Et, cum declarauit q̄ necesse est vt nullum animal habeat vocem, nisi
sit anhelans, & q̄ per idem membrum facit animal vt trunq; incoepit di
cere illud membrum, & d. Et trachea arteria. & intendit per tracheam
arteriam epiglottum, & cannam. Et manifestum est q̄ hoc membrum est
instrm vocis: quoniam in extremo huius membri est corp⁹ simile lingue
fistulæ. & similiter est manifestum q̄ hoc membrum est pp pulmonem:
quia est via ad ipsum. Et d. per hoc enim membrum excedit, &c. i. quia
hoc membrum inuenitur in animalibus habentibus sanguinem ambu
lantibus, ideo sunt calidiora animalibus carentibus hoc membro. D. d.
Et indiget anhelitu propter cor prius. i. & ista animalia indigent anhe
litu pp calorem cordis prius, & secundo propter calorem illius membri.
D. d. & ideo indiget necessario vt aer frigidetur, &c. i. pp calorem cordis
indiget animal ad immittendum aerem frigidum prius, & propter calo
rem

Docum
Pria neces
sitas i an
helitu est
ad imitē
dū i scda
ad extra
bēdū. pria
ē pp cor:
& scda est
pp pul
monem.

A rem pulmonis: secundo indiget vt extrahat ipsum. Et hoc, quod dixit, necessarium est. Prima enim necessitas in anhelitu est ad immitendum: Secunda ad extrahendum. prima aut est propter cor: & secunda propter pulmonem. qm̄, nisi esset calor pulmonis, nō indigeret animal ad extrahendum aerem frequenter. & hoc est simile ei, quod inuenitur in pluribus artificijs, quia indiget mutare instrumentum, per quod agunt propter illud, quod contingit illi instrumento, ab eo, qui vtitur. instrumentum. n. non mutatur, nisi qn̄ consumitur, & consumptio contingens ei aut est propter utentem aut propter ipsum vsum. Si igitur pulmo desiderat ad extrahendum aerem calidum, tunc motus eius non est ex pectore tantū, ut opinatur Galenus. & ista intentio indiget perscrutatione per se.

Quare percussio respirati aeris, ab anima quæ est in his partibus, aduocalem arteriā, vox est. Non enim omnis animalis sonus vox est sicut diximus. est enim & lingua sonare sicut tussientes: sed oportet animatum esse verberans, & cū imaginatione aliqua. significatiuus enim quidam sonus est uox, & non respirati aeris sicut tussis: sed isto uerberat eum qui est in arteria, ad ipsam. signū autem est non posse uocare respirantem neque expirantem, sed detinentem, mouet enim isto retinens.

SOPH. Itaq; istus spiritus ductus aeris ab anima quæ est in his partibus, ad eam partem quæ arteria uocatur, uox est. neq; enim quilibet sonus animalis uox est, ut diximus licet enim & lingua sonum edere, ut qui tussunt. sed oportet id quod uerberat animatum esse & cum phantasia quadam. uox enim sonus est significans: & non aeris qui spiritu ducitur, ut tussis: sed hoc ipso ferit eum qui est in arteria, ad ipsam. Cuius rei indicium est, quod nemo posset uocem emittere ducens aut reddens spiritum, sed retinens: hoc enim ipso mouet, qui retinet.

C Oportet igitur ex hoc ut percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in istis membris, ad illud, quod uocatur cāna pulmonis, sit vox. Non enim omnis sonus, qui fit in animalib⁹ est vox, vt diximus: possumus. n. facere sonum per linguam, sicut apud tussim: sed indiget ut percutiēs sit animatum, & cū aliqua imaginatione. vox. n. ē sonus illi⁹, & nō est aeris anhelati, sicut tussis, sed per hoc percussit aerem, qui est in canna. Et signum eius est qd nos nō possumus vociferare in respirando. aut expirando. & nos non mouemus per illud membrum, nisi cum clauserimus ipsum.

90 D. Oportet igitur ut percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in istis membris ad cānam, sit illud, quod facit uocem. necesse est igitur ut essentia uocis non sit aliud, nisi percussio aeris anhelati ad membrum, quod canna dicitur, ab expulsiōe animæ imaginatione uoluntariæ, quæ est in

Essentia uocis non est aliud, nisi percussio aeris anhe-

De Anim. cū cō. Auer.

N istis

lati ad mē-
brū dī, ab
expulsiōe
aīe imagi-
natiue uo-
luntarie,
quæ est in
istius mē-
bris.

Primum
mouēs in
voce est a-
nima ima-
ginatiua,
& concu-
piscibilis.

istius membris: quemadmodum fistulatio est percussio aeris ad linguā fi-
stulæ a fistulante habente animam expellentem apud imaginationem
neumatam, vel nete. Deinde d. Non enim omnis sonus, &c. idest & dixi-
mus q̄ necesse est in essendo vocem ut percutiens habeat animam imagi-
natiuam. quia non oīs sonus factus ab animali est vox: vt sonus, qui fit si-
ne voluntate apud tussim, & apud motum linguæ. sed vox est sonus, qui
fit cū imaginatione, & voluntate. & ideo dixit. animatum, & cū aliqua
imaginatione. innuit enim quod ista actio completur duabus virtutibus
animæ: quarum vna est concupiscibilis, altera imaginatiua. Deinde dicit
vox enim est sonus illius, &c. idest primum enim mouens in voce est ani-
ma imaginatiua, & concupiscibilis. & ideo vox est sonus illius primi, id-
est volentis, & nō est sonus mouētis aerē anhelatū: vt sonus, qui fit apud
tussim. sed mouēs in voce est aliud ab isto mouēte, licet nō moueat nisi p̄
ipsum. & hoc intēdebat, cū d. sed per hoc percuit aerem, qui est in cāna. i.
sed illud primū mouēs, quod est propriū voci, percuit aerem, qui est in
cāna apud vocē, per illud, quod moueat aerē anhelatum. D. d. Et signum
eius est q̄ nos nō possumus vociferare &c. i. & signū eius q̄ primū mouēs
in voce mouet aerē, mediante primo mouente aerē in anhelitu, est q̄, nos
nō possumus vociferare, dū inspiramus aut expiramus. mouēs. n. in anhe-
litu alio instrumēto vtitur in illa hora, ab instrumēto primæ motionis in
percussione, quæ facit sonum. sed imposse est vt vno instrumēto vtitur in
diuersis actionibus in vna hora. D. d. & nos non mouemus per illud mem-
brū, nisi cū cōcluserimus ipsum. i. & ideo nos nō mouemus aerē motu
votis per hoc mēbrū, quod inspirat, & expirat, nisi quando incluserimus
anhelitū, & reddiderimus ipsum ociosum ab actione, quæ est anhelitus.

Manifestum autem & quia pisces sine voce: non. n. hñt guttur.
hanc aut partem non habent quia non recipiunt aerem, neq̄ respi-
rant. sed qui dicunt sic, peccant: propter quam igitur causam al-
tera ratio est.

10 PH. Patet etiam causa cur pisces sint uocis expertes: nimirum quia non
habent guttur: hanc porro partem non habent, quia nō recipiunt aerē,
neq̄ spirant: sed qui ita dicunt aberrant: causa autem ad aliam sit re-
iecta disputationem.

Contradi- Et manifesta est etiam causa, propter quam pisces carent voce.
ctio, quia carent. n. canna quia non recipiunt aerē. & qui dicit hoc esse, pec-
ponit non cat. Causa autem in hoc dicenda est in alio loco.

sed in pri- Dicit q̄ cause, propter quas pisces non habent vocem, sunt tres. & pri-
mo incepti a remotiore, & d. quia non habent pulmonem, & cannam.
mo posse. D. d. causam huius causæ, & d. quia non recipiunt aerem. i. quia non indi-
posuit ea gent immisione aeris, aut emissionem. D. d. causa autem in hoc dicenda
cū propin- est alio loco. idest causa autem istius esse, & est causa propria, & propin-
quā. Vide qua huic accidenti dicenda est in alio libro de Animalibus.

con. Zim.

De olfactu, olfactibili ac medys. Cap. 5.

De odore aut & olfactibili minus bene determinabile est dictis. non. n. manifestum est quale quid sit odor, sicut sonus aut visibile, aut lumen. causa autē est, quia sensum hūc nō habemus certum, sed peiorem multis animalibus. Praue. n. odorat homo, & nihil odorat odorabilem, sine lætitia & tristitia: sicut non existente certo eo quod sentimus.

NOTA. De odore & odorabili minus facile explicare est, quam de iis quæ dicta sunt: non enim constat quale quid sit odor. quomodo sonus aut lumen aut color: causa est, quia non habemus exquisitum hunc sensum, sed deteriolem compluribus animalibus: homo enim exiliter olfacit, atq. sine dolore & voluptate nihil sentis odorabilem: ut pote cum non sit exquisitum hoc instrumentum.

Odor autem, & odoratū difficilior determinatur, q̄ prædicta. odor. n. non declaratur quid sit, sicut de voce, luce, aut colore. Et causa in hoc est, quia iste sensus non est in nobis verus, sed est debiliior in nobis q̄ in multis animalibus. olfactio. n. hominis est val de debilis, & nos non sentimus odoratum sine delectatiōe, aut cō tristatione: quia sensus iste non est in nobis verus.

92. Cūm compleuit sermonem de auditu, vult loqui de odoratu, & dixit. Odor aut, & odoratum, &c. i. & cognoscere aut quid sit odor, & quid sit odorabile, ex quo possumus peruenire ad sciendum istū sensum quid sit, fm q̄ dat doctrina naturalis, difficilior est q̄ scire vocē quid sit, aut colorē. Et causa difficultatis in hoc est, quia non declaratur de odore, cuius odor sit, & quæ sunt differentie propiæ unicuiq. eorum, sicut declarantur differentie colorū, & vocū. Et, cum declarauit q̄ cā difficultatis in sciendo odorē quid sit est, quia diffiæ specificæ non bene cōprehenduntur a nobis, dedit causam in hoc, & d. Et causa in hoc est, quia iste sensus nō est verus in nobis, &c. i. causa propter quam imperfecte intelligimus diffiæ odoris est, quia iste sensus debiliior est in nobis q̄ in multis animalibus. Et intēdebat per hoc demonstrare causam propter quā intellectus difficile comprehendit differentias odorū: & est, quia iste sensus debiliior comprehendit differentias odorū sensibiles. cōprehensio. n. differentiarum rerū sensibilibum a sensu est causa in cōprehensione earum ab intellectu. & ideo qui caret sensu, caret intellectu illius generis sensibiliū. D. d. sed est debiliior in nobis q̄ in multis animalibus. i. in cōprehendendo differentias odorū multa animalia videntur cognoscere sua nutrimenta per differentias odorū, sicut nos per saporem. & non tm̄ in hoc excedunt nos animalia aliqua, scilicet, comprehendendo differentias odorum, sed in cōprehendendo eas a remoto spacio. D. d. & nos nō sentimus odoratum sine delectatione, aut

Documentū cōprehensio diffiæ rerum sensibiliū a sensu est cā cōprehensione earū ab intellectu. & iō qui caret sensu, caret intellectu illius generis sensibiliū. Idem priō Post. t. cō. 134. conside. 2. ph. t. c. 6.

Pro hoc videtur in. 5. de generatione animalium. ca. 2.

N ij tristitia

De Anima

tristitia .i. & non sentimus de differentijs odorati, nisi illud, quod est delectabile, aut contristabile. .i. non sentimus de eis nisi differentias magis communes. delectabile. n. multos habet modos, & similiter contristabile, & delectabile non inveniuntur, nisi in remotissimis extremis.

Rationabile autem sic & fortes oculis colores sentire, & non per manifestas ipsis esse differentias colorum, nisi terrentium & non terrentium. sic autem & odores hominum generatio videtur enim & analogiam habere ad gustum, & similiter species humorum, cum his quæ sunt odoris.

SOPH. *Consentaneum etiam est quæ durioribus sunt oculis eodem modo colores sentire, neq. perspicuas eis esse colorum differentias, nisi cum terrore & sine terrore: eodem etiam pacto odores hominū genus. enumeruo species saporum, si ad gustum conferas, cum speciebus odoris habere proportionem ac similitudinem videntur.*

Et uidetur q̄ sicut sentiūt animalia duri oculi colores. q̄ apud ea non declarantur modi colorum, nisi conueniens oculo, & incōueniēs, sic genus hominū sentit odores. Vñ. n. pp. cōsimilitudinē, quā habet odor cū gustu, q̄ modi saporū sunt, sicut modi odorū.

93 D. Et uidetur q̄ ita homines differentias odorum, sicut aſalia duri oculi differentias colorum, quēdmōdū. n. illi non cōprehendunt de dñijs colorū nisi conuenientē, & inconuenientē, ita homines non comprehendūt de dñijs odorum nisi delectabile, & contristabile. Visum est. n. propter cōsimilitudinem, quē est inter gustum, & odoratum, vt dñiz odorum sint fm numerum dñiarum saporum. sed dñiz saporū apud nos sunt comprehensibiles, et illz non: cū in hoc sensu excedamus omnia animalia, quia quoquo modo est tactus. & cōsimilitudo, quæ est inter sapores, & odores, est, quia non inuenitur odor nisi in habente saporem, vt declaratum est in de Sensu, & sensato.

Sed certiozem habemus gustum propter id quod ipse quidam tactus est. hūc autē habet homo sensum certissimum, in alijs enim deficit ab animalibus multis, secundum autem tactum, differēter certificat. unde & prudentissimum animalium est. signum autē, in genere hominum seccundum sensum hunc ingeniosos esse & non ingeniosos. fm autem alium nullum, duri enim carne, inepti mente: moles autem carne, bene apti.

SOPH. *Sed exquisitiorem habemus gustatum, prope ea quod tactus sit quidam, et hunc sensum homo habeat exquisitissimum. in reliquis enim longe inferior est ceteris animantibus: at uero tactu, præter cetera omnia exquisite suo fungitur munere: & ideo prudentissimum est animalium*

A malium: argumēto quod in genere hominum ob instrumentum hoc ingeniosi sunt & tardi, nec ob alium aliud: qui. n. duras habent carnes, tardo sunt ingenio: qui vero molles ingeniosi.

Sed gustus est in nobis magis uerus, quia est aliquis tactus, & si iste sensus est in hōe ualde uerus, alij diminuitur à multis aīa libus, in tactu aut excedimus oīa, & ideo est subtilior oībus aīalibꝫ. Et signum eius est q̄, in genere humano ē propter istum sensum a est homo discretus, & non est hoc propter aliud omnino. durā. 1. carnis non est discretum, & mollis carnis est discretum.

94 Id est est, & sensus gustus est nobis pfectior sensu olfactus: quia gustus est tactus quoquo modo: & sensus tactus est in nobis pfectior: q̄ in omnibus alijs animalibus. D. & si iste sensus & c. i. & licet iste sensus sit pfectior in hōe q̄ in alijs animalibus, tamen nō consequitur ex hoc ut sit in alijs sensibus pfectio. immo diminuitur in eis à multis animalibus. D.

B d. in tactu aut excedimus, & c. i. in bonitate aut sensus tactus excedimus omnia animalia. & propter bonitatem istius sensus est hō subtilior, & discretior omnibus aīalibus. f. q̄ complexio conueniens bonitati istius sensus, conuenit discretioni intellectus. D. d. Et signum eius est, & c. i. & signū conuenientiae complexionis istius sensus ad complexionē intellectus est, q̄ in genere hominum, quando iste sensus fuerit bonus, tunc homo erit discretus, & e contrario. D. d. & non est hoc propter aliud. i. & bonitas discretionis non videtur consequi bonitatem aliorum sensuum. boni. p. vi. sus homo potest esse indiscretus, & similiter boni auditus: sed boni tactus semper ut discretus. D. d. durā. n. carnis. & c. i. & signum, quod bonitas discretionis sequitur bonitatem tactus, est quod mollis carnis, id est boni tactus, sepe videtur discretus, & intelligens, & conuerso. Et hoc quod dixit verum est. & cum inspexeris intelligētes homines, semper inuenies eos talis dispositionis, & ideo hō est mollioris carnis, q̄ cetera animalia.

Est autem sicut humor, hic quidem dulcis, ille uero amarus. sic & odores sunt. sed alia quidem habent proportionaliter odore & humorem, dico autem dulcem odorem & dulcem humore: alia vero contrarium. similiter autem & acer & austerus & acutus & pinguis est odor. sed sicut diximus propter id quod non multum per manifesti sunt odores sicut humores, ab his acceperunt nomen secundum similitudinē rerum: dulcis quidem. n. a croco & melle: acer autem a thymo & huiusmodi. eodem aut modo & in alijs.

SOPH.

Quemadmodum autem sapor, alius est dulcis, alius amarus: sic etiam odores. sed alia habent proportionaliter odorem & saporem, alia contra: uerbis causa dulcem odorem, & dulcem saporem: pariter etiam aeris, & austerus, & acidus, & pinguis est odor. sed quoniam ut diximus odores non admodum manifesti sunt, ut sapores, ideo ab eis du-

Aut vero prioritas est in materia, & in substantia, quæ prioritas in natura opposita est habet ipse suam præcedentiam. 77. ubi dixit Aristoteles ordinare tractata de virtutibus secundum non nobilitatem, & non secundum naturam, unde contrarium.

xere nomina pro rerum similitudine: dulcis nimirum à croco & mel- D
le: acris à thymo atq. id genus alijs: Sic etiam in cæteris.
 Et quemadmodum in saporibus dulce, & amarum, sic in odoribus. Sed in quibusdam odor, & sapor sunt conuenientes. ver.g. od. or. dulcis, & sapor dulcis: & in quibusdam contrarij. & ideo inuenitur odor acutus, & ponticus, & acetosus, & delectabilis. Sed sic, ut diximus, quod odores non sunt ita manifesti: sicut saporibus, ita isti non dicuntur istis nominibus nisi secundum similitudinem ad saporibus. odor. n. dulcis est odor croci: & acutus est odor alli, & similibus, & sic de alijs.

Vult declarare quomodo consequatur differentia odorum differentias saporum: & d. Et quemadmodum in saporibus est dulce, & amarum. i. quemadmodum in saporibus est prima contrarietas, scilicet amaritudo, & dulcedo, ex quibus alij componuntur, sic est opinandum quod in odoribus est prima contrarietas, ex qua componuntur medij. Et, cum narratur quod istæ differentie debent esse secundum numerum illarum: & quemadmodum est in illis prima contrarietas, sic est in istis: inceptum narrare quod non semper consequitur unaquæque illarum in altero duorum generum suum simile in altero genere, & d. Sed in quibusdam odor, & sapor, &c. i. sed in quibusdam simile consequitur simile, & in quibusdam non, scilicet quod odor, & sapor non erunt eiusdem speciei. v.g. quod sapor erit dulcis, & odor acutus. D. d. & ideo inuenitur odor acutus. i. & quia differentia odorum sunt conuenientes differentijs saporum, inuenitur odor acutus. i. cuius proportio ad odores est, sicut proportio acuti ad saporibus: & sic de alijs. Et, cum declarauit quod nos non comprehendimus differentias odorum, nisi propter consimilitudinem eorum cum differentijs saporum, vult narrare quod ista est causa, propter quam transumpta sunt ad eas nomina saporum, & d. Sed sicut diximus quod odores, &c. i. sed sicut diximus quia differentia odorum non sunt apud nos manifestæ, sicut saporum, ita quod possumus comprehendere eas absque comparatione, & assimilatione ad alias, hoc fuit causa propter quam transumimus ad eas secundum similitudinem nomina saporum: & non imposuimus eis nomina propria, quia non intelleximus in eis intentiones proprias nisi per similitudinem. D. d. odor enim dulcis, &c. i. manifestum est. n. apud nos quod odor dulcis est sicut odor croci, aut mellis. i. quod proportio odoris croci, & odoris mellis ad alios odores est, sicut proportio dulcis ad alios saporibus. & sic est de alijs odoribus.

Adhuc autem sicut auditus & unusquisque sensuum, hic quidem audibilis, & non audibilis. ille uero uisibilis & non uisibilis. & olfactus odorabilis & non odorabilis. non odorabile autem aliud quidem secundum id quod omnino impossibile est habere odorem. aliud uero paruum habens, & prauum. similiter autem & non gustabile dicitur.

Præterea ut auditus & unusquisque sensuum alius est rei audibilis & inaudibilis: alius uisibilis & inuisibilis: sic etiam odoratus rei odorabilis

95.
 Hic p. me
 dia cōpo-
 ni ex extre-
 mis cōtra-
 rijs. Idē. 6.
 Phil. 6. 19.
 12. cō.
 E

† Sicut ex
 saporibus
 extremis
 cōponunt
 medij, sic
 ex odoribus
 extremis
 et medijs
 refulant.
 Idem infra cō.
 106.

F

8901

Abilis & inodorabilis. inodorabile autem dicitur, partim quod nullum prorsus habere potest odore: partim quod exiguum habet, & exilem: Similiter gustabile, & ingustabile dicitur.

τὸ φαῖν-
λον.
Potest et
uerbi fo-
rma, et d.

Et quæadmodum auditus, & unusquisque sensui, hic quid est au-
dibilis & non audibilis, hic uero uisibilis & non uisibilis, sic est odo-
ratus est odorabilis & non odorabilis: Et non odorabile dicitur non
odorabile, aut quia est impossibile ut habeat odorem: aut quia ha-
bet odorem debilem: aut quia habet malum. Et sic dicitur non gustabile.

Vult narrare hic aliquid commune isti sensui, & alijs sensibus, & quod
omnis sensus comprehendit suum sensibile proprium, & eius priuatio-
nem, & d. Et quæinadmodum auditus, & c. i. & quæadmodum auditus, &
unusquisque sensum suum comprehendit suum sensibile proprium, & eius pri-
uationem, v. g. quia auditus comprehendit audibile & non audibile, &
visus visibile & non visibile, sic etiam sensus odoratus comprehendit odo-
rabile & non odorabile. D. incipit narrare secundum quos modos dican-
tur hæc nomina priuatiua, & d. Et non odorabile dicitur, & c. id est & non
odorabile, & non visibile, & non gustabile dicuntur tribus modis: aut de
eo, quod omnino caret illo sensibili: aut de eo, in quo inuenitur debile:
aut in quo inuenitur male. ver. g. non odorabile dicitur de carente odore
omnino, & de habenti debile, & male. & sic non gustabile.

Est autem olfactus per medium, ut aerem aut aquam. & namque a-
quatica videntur odorem sentire: similiter autem & quæcumque cum
sanguine & sine sanguine. sicut quæ in aere: etenim horum quæ-
dam a longe occurrunt ad alimentum, quæ ab odore mouentur.

80 P. H.

Est etiam olfactus per intermedium, ut aerem aut aquam. quippe
& aquatilis videntur odorem sentire, & sanguinea pariter & exan-
guinea: quemadmodum etiam ea quæ in aere degunt. nam & nonnulla eo-
rum odore impulsæ procul contendunt ad alimentum.

Et odorare etiam fit per medium, ver. g. aerem, & aquam. animalia
enim habitantia in aqua existimantur sentire odorem. & similiter
habentia sanguinem, & carētia sanguine: sicut sentiunt aſalia, quæ
sunt in ere. quædam. n. mouentur ad suum cibum in remoto.

97

Cum declarauit hic de odore illud, quod potuit declarare in hoc loco
dicit quod, iste sensus ita etiam indiget medio, sicut duo sensus prædicti,
Et sermo eius manifestus est, sed debet ita legi, & odorare etiam fit per
medium. & hoc medium est aer, aut aqua. animalia enim habitantia in
aqua videntur sentire odorem, sicut animalia habitantia in aere. & secun-
dum hunc modum videtur quod animalia uiuentia in aere, & non uiuentia
sentiunt odorem. Et signum eius est quod, istorum multa mouentur ad suum
cibum a remoto, licet non videant. Apes enim mouentur ad suum nutri-

Expositio
textus.

N iiiij mentum

De Anima

Documen-
tum. 7. te.
com. 73.

mentum à loco remotissimo; & sunt ex animalibus carentibus sanguine. D.
& similiter in piscibus; & in multis animalibus aquæ. Et ratiocinatio su-
per hoc, quod dixit de medio, est ratiocinatio prædicta, scilicet cum odorabi-
le fuerit positum super sensum odoratus, non sentietur. Et quod dixit de
visione, quod natura media, quæ feruit visui, non est aer, sed quod est aer, aut aqua
sed quod est aqua, sed natura cõis, ita est intelligendū hic in nā quæ est media, scilicet
quia est natura cõis aquæ, & aeris, & quod odores sunt extranei in ista nā. &
quod ista natura caret odoribus, sicut diaphanū coloribus. & sicut color ha-
bet duplex esse. scilicet esse in corpore colorato, & hoc est esse corporale; & esse
in diaphano, & hoc est esse spirituale: ita odor habet duplex esse, scilicet
esse in corpore odorabili, & esse in medio. & hoc est esse corporale, & il-
lud spirituale: & illud naturale, & hoc extraneum. Et, cum hoc igno-
raverunt quidam, & extimauerunt quod odor non separatur à corpore
odorabili, & quod non habet nisi vnum esse tantum, dixerunt quod à
corpore odorabili dissolvitur corpus odoriferum, habens corpus subtile,
& odorem subtilem, & quod movetur in aere, donec perveniat ad sen-
sum odoratus. Et hoc destruitur multis modis. Videmus enim quod mul-
ta animalia moventur ad nutrimentum per spaciū * multarum dieta-
rum, sicut apparet in Vulturibus: & sicut apparet de Tigris, quæ vene-
runt ad locum prælij, quod accidit in terra Græcorum à remotis regioni-
bus. Et * quando iam posuimus quod omne sensibile, quod compre-
henditur per medium æqualiter, debet sentiri ex omnibus partibus, nisi
aliquid impediatur. unde necesse est, ut istud corpus vaporosum sit cen-
trum vnum, & quod sua semidiameter sit secundum longitudinem li-
nearum, unde veniunt ista animalia ad suum cibum, ut dicitur quod
Vultures moventur à quingentis miliaribus: sed impossibile est ut cor-
pus parvum extendatur, donec recipiat tales dimensiones, cum impos-
sibile est ut materia recipiat extensionem ad tale ultimum. maxima enim
remotio, quam materia recipit, est dimensio ignis, deinde aeris. Si igitur
corpus odorabile alteretur totum in ignem, aut aerem, impossibile
est ipsum recipere dimensionem mille miliariorum. Minima enim di-
mensionum, quam materia recipit, est dimensio tetraz, & maxima est
dimensio ignis. & inter has duas dimensiones non sentitur ex diversita-
te hæc quantitas, scilicet ut magnitudo vnius palmi terræ fiat ad mille
miliaria. hoc enim impossibile est. Et etiam, si ita esset, tunc illud cor-
pus sphericum non odorabile necesse esset ut penetraret aerem secun-
dum totum, aut quod aer recederet à loco suo. Et, cum hoc impossi-
bile est, etiam impossibile est ut odor sit in aere, sicut in corpore compo-
sito. † si implicita enim non recipiunt odores. remanet igitur ut sit in eo si-
cut color in diaphano: * Sed tamen apparet quod esse coloris magis est
spirituale, quæ esse odoris, venti enim videntur adducere odores. & hoc
est, ex quo fuit existimatum odorem esse corpus. Sed ita est de odore in
hac intentione, sicut de sono. Sonus enim sit à passione in aere: sed etiam
impellitur à ventis: sed tamen non consequitur ex hoc ut sit corpus, quasi
igitur

Color &
odor hnt
duplex ef-
f. Idē supra.
60. 67.
76. com.
Vide. 76.
& 101. cõ.
Op. Aut. I
sexto natu-
ralium.

Prima rō.
* a multa
rū, terrarū

* al. g.

Minima di-
mensionū.
quam ma-
teria reci-
pit, est di-
mēsiō ter-
raz. & ma-
xima ē di-
mēsiō i-
gnis: oppo-
nde. 4. ph.
cõ. 71. vbi
habet quod
subtilitas
ē dissolubi-
lis in in-
finītū. Vide
cõ. 2im.

Ex hoc su-
mis dari
maximū,
& mini-
mū. Idē
supra. 41.
Idē primo
F.
ph. 36. 6.
p. 91. pñ.
celi. 160.
† Cor-
pora sim-
plicia non
recipiūt o-
dores. Idē
in de Sen-
su & sensu
ro.
* Esse col-
oris est ma-
gis spūale,
quæ odo-
ris. Idē
101.

Agitur necesse est in istis duabus passionibus, scilicet soni, & odoris, cum fuerint in aere, ut non sint motus illic in aere ad aliam partem sine alia.

Vnde & dubium videtur si omnia quidem similiter odorent: homo autem odorat respirans: non respirans aut sed expirans, aut retinens spiritum, non odorat, neque à longe, neque à prope: neque si in nasum intra ponatur. & hoc quidem in ipso positum quo sentit, insensibile esse, omnibus commune est: sed sine respiratione non sentire, proprium est homini. manifestum est autem tentantibus.

SOPH. Proinde videtur oriri questio, si cuncta quidem per eamque olfaciant, homo vero spiritum quidem ducens olfacit: quod si non ducat, sed red dat, aut cohibeat spiritum, non olfacit, neque è longinquo, neque è propinquo: ne si intra nares quidem apponatur. Ac si quid ipsi quidem apponatur sensorio, id esse insensibile, commune est omnium: non sentire vero sine respiratione, peculiare est in hominibus: quod in experiendo perspicitur.

Et ideo apparet quod iste est locus dubitationis, secundum quod omnia animalia olfaciunt eodem modo, & quod homo non olfacit, nisi quando anhelat inspirans: quando autem expirat, aut retinet, non olfacit neque à remoto, neque à propinquo, neque etiam, si odorosum poneretur in naso. Hoc autem, quod si sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, non sentietur, commune est omnibus. hoc vero, quod sentire non sit sine inspiratione, est proprium hominibus. & hoc manifestabitur experimentatoribus.

98 Id est & cum dixerimus quod animalia habitantia in aqua, & animalia non sanguinea olfaciunt, accedit questio, quando concesserimus has duas propositiones. scilicet quod omnia animalia debent olfacere eodem modo, & posuerimus quod homo olfacit, quando inspirat, & non quando expirat, aut retinet anhelitum. consequitur enim ex hoc quod, si illud animal fuerit non anhelans, ut non sit olfaciens. D.d. Hoc autem, quod si sensibile fuerit positum, &c. i. & hoc autem, quod est necessarium in omnibus animalibus ut sit medium, & quod sentire non fiet, quando sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, commune est omnibus. hoc enim opinatur Aristoteles de tactu, & gustu, ut post apparebit. D.d. hoc vero, quod sentire non sit absque inspiratione, &c. i. hoc vero, quod homo, & alia animalia anhelantia impossibile est ut olfaciant absque inspiratione, manifestum est per se volentibus considerare, & experimentari.

*a. Lalind.
aliquid.
Oppositum
vide in cō
sup lib. de
sensu, & se
sibili ubi
habet quod pro
priū ē gu
stui, & ca
stui quod nō
indigent
medio op
positū de
gustu solo
vide infra
c. 101. Vid
etur. 211

Quare sanguinem non habentia, quoniam non respirant, alterum utique quendam sensum habent præter eos qui dicti sunt. sed impossibile est: si quidem odorem sentiunt: odorabilis enim sensus

fus, & boni odoramenti & mali, olfactus est. Amplius autē & cor-
rumpi videntur à fortibus odoribus, ex quibus homo corrumpi-
tur, vt asphalto, sulfure, & huiusmodi. olfactum quidem igitur ha-
bere necessarium est, sed non respirantia.

107 H. Itaq; sanguine carentia, ut pote quæ non spirent, alium quempiam
sensum habere censeas, præter eos qui vulgò dici consuevere. res tamen
non ita se habet: si quidem odorem sentiunt: sensus enim rei odorabilis
& fatida & odorata, olfactus est. Præterea videntur à vehementibus
odoribus corrumpi, à quibus etiam homo corrumpitur, ut bituminis,
& sulphuris, atq; id genus aliis. olfaciant igitur necesse est, non tamen
recipiendo spiritum.

Oportet igitur ex hoc, vt animalia carentia sanguine, cū non
anhelant, habeant alium sensum. Sed hoc est impossibile, cū sen-
tiant odorem. sentire enim bonum odorem, & malum est olface-
re. Odores enim fortes, qui nocent homini, nocent eis, vt putrefa-
ctionis, & sulphuris, & simillum. Vnde necesse est vt olfaciant,
sed non inspirando.

99 Dixit, cū posuerimus q̄ omnia animalia eodem modo olfaciunt;
& est manifestum q̄ homo non olfacit sine inspiratione: necesse est vt ani-
malia carentia sanguine cū non anhelant, & videntur venire ad suum
nurrimentum à remoto, vt habeant alium sensum à sensu olfactus. D. d.
Sed hoc est impossibile, &c. i. sed ponere ea habere alium sensum à sensu
olfactus impossibile est, cū posuerimus q̄ nihil comprehendit odorem,
nisi per istum sensum. comprehendere enim bonum odorem, & malum
est olfacere: & olfacere est actio istius sensus, non alterius. D. d. Odores
enim fortes, qui nocēt homini, nocent eis. & ista est secunda ratio cinatio;
& est q̄ ista animalia infirmantur, & dolent à nialis odoribus, & fugiunt
eos, sicut homines. & quia homines fugiunt eos propter sensum olfactus,
oportet vt sic sit de aliis animalibus. D. d. Vnde necesse est vt olfaciant,
sed non inspirando. i. necesse est igitur ex hoc, quod diximus. q̄ ista ani-
malia olfaciunt, cū vidētur moueri ad odores, & fugere eos. & quia im-
possibile est vt ista actio sit per alium sensum à sensu olfactus, ista anima-
lia necessario olfaciunt: & non est necesse vt omnia animalia odorent
eodem modo.

Vidētur autem in hominibus differre hoc sensitiuū ad ea quæ
aliorum animalium: sicut oculi, ad ea quæ durorum oculorū sunt.
Hæc quidem enim habent phragma & sicut velamen, palpebras;
quas aliquis non mouens, neq; retrahens non videt: foris autem
oculis nihil huiusmodi habent, sed mox vident quæ fiunt in luci-
do. sic igitur & odoratiuum sensitiuum, aliis quidem sine opercu-
lo est:

Alo est sicut oculi, aliis vero aerem recipientibus habere coopertimentum, quod respirantibus discooperitur, ampliatis venis & poris, & propter hoc respirantia non odorant in aqua. necessarium enim est odorem pati respirantia: hoc autem facere in humido impossibile, est autem odor sicci sicut humor humidi. odoratiuum autem sensitium potentia huiusmodi est.

SOPH. *Videtur autem in hominibus differre hoc instrumentum à ceterorum animalium instrumentis: ut oculi ab oculis eorum quæ duos eos habent: nam illi quidem habent septum & veluti utriculum quendam, palpebras: quas nisi moueat, atq; attollat, non videt. quæ verò duri sunt oculis, nihil habent eiusmodi: sed illico vident quæ sunt in translucento. sic etiam odoratiuum sensorium: aliis sine operculo esse apparet, sicut ille oculus: in iis autem quæ recipiunt aerem adesse videtur operimentum, idq; cum spiritum hauriunt aperiri, dilatatis nenuis ac meatibus. Quamobrem quæ spirant in humido non olfaciunt: necesse enim est spiritum ducendo olfaciant: quod in humido fieri non potest. Est autem odor sicci, ut sapor humidi: Odoratiuum verò sensorium est tale potetia.*

Videtur igitur qd iste sensus in hominibus differt à se in aliis animalibus, sicut oculi differunt ab oculis animalis duri oculi. Isti, n. habent coopertoria, s. palpebras, quæ cum non aperiuntur, non videt homo, animalia autem duri oculi non habent aliquod tale: sed vident subito illud, quod fit in diaphano. Et sic videtur quod est sensus olfactus etiam, s. qd in quibusdam animalibus est non coopertus, vt oculus, in animalibus vero recipientibus aerem habet coopertorium, & cum ista animalia inspirant, ampliantur venæ, & viæ, & aufert illud. Et ideo ea, quæ anhelant, non olfaciunt in humido, inspiratio enim necessaria est in olfactu. vnde impossibile est hoc facere in humido. Et odor est sicci, sicut sapor humidi, Et olfaciens est illud, quod est in potentia istius dispositionis.

100 Cum declaratum est qd animalium quædam sentiunt odorem sine inspiratione, & quædam cum inspiratione, visum est qd cā in hoc est qd iste sensus in hominibus, & in animalibus anhelantibus differunt in creatione, & in forma à se in aliis animalibus non anhelantibus. Quemadmodum enim oculi in homine, & in aliis differunt in creatione ab oculis animalis duri oculi, s. carentium palpebris. Et, cum narrauit cōsimilitudinem interea in hac intentione, dedit modum cōsimilitudinis, & dixit. Isti enim habent coopertoria, & c. i. & sicut oculi in homine, & in aliis habent palpebras, quibus cooperiuntur: & est impossibile vt homo videat quousq; nō aperiat palpebras: & in animalibus duri oculi non habent palpebras, sed vident

De Anima

vident subito colores factos in diaphano sine aliquo coopertorio: ita videtur quod dispositio sensus olfactus in animalibus anhelantibus, differt à se in non anhelantibus. In anhelantibus enim habet coopertorium: in non anhelantibus autem non habet coopertorium. & sic animalia anhelantia indigent apud olfactum anhelitu ad aperiendum vias clausas olfactus, per quas impossibile est ut olfaciant, antequam aperiantur. quoadmodum impossibile est ut animalia boni visus videant, quousque palpebræ aperiuntur. sed animalia non anhelantia non indigent hoc. & ista erit causa, propter quam animalia anhelantia non olfaciunt in aqua. Sed est questio in hoc quod dicit: animalia enim duri oculi sunt debioris visus aliis animalibus. sed animalia multa non anhelantia videntur fortioris odoratus homine. & oporteret, si palpebræ in oculis essent, sicut nasus in animalibus anhelantibus, ut animalia anhelantia essent verioris olfactus, quam non anhelantia. Et ideo perscrutandum est utrum, nasus in animalibus olfacientibus per nasum sit propter melius, sicut palpebræ sunt in animalibus habentibus palpebras: aut propter necessitatem. Si igitur est propter necessitatem, non oportet ut anhelantia sint verioris olfactus quam non anhelantia. Si autem propter melius, erit econuerso. Sed hoc, quod dicit, ampliatur vena, & viz, demonstrat quod hoc est propter necessitatem, non propter melius: & quod animalia duri oculi non assimilantur olfacientibus sine inspiratione, nisi secundum diuersitatem creationis tantum: non quod iuuamentum palpebrarum est de modo iuuamenti inspirationis. D.d. Et odor est siccus, sicut sapor humidus. i. & odor attribuitur abundantie partis sicce in odorabili, sicut sapor attribuitur abundantie partis humidæ in gustabili. Et hoc declarabitur in libro de Sensu & sensato. D.d. Et olfaciens est illud, quod est in potentia istius dispositionis. i. & cum declaratum est quid sit odor, & quomodo comprehenditur per sensum, tunc sensus olfactus est illud, quod in natum est recipere odores.

Oppositum
1. phy. 82.
88. a casu
esset. vide
con. Zim.
Solutio.

De gustu, & gustabili.

Cap. 6.

Gustabile autem est quiddam tangibile. & hæc est causa quare non sit sensibile per medium extraneum corpus. neque enim tactus, & corpus autem in quo est humor, quod est quiddam gustabile, est in humido sicut in materia. hoc autem est quiddam tangibile, unde & si in aqua essemus sentiremus utique appositum dulce: non autem esset nobis tunc sensus per medium: sed in eo quod miscetur humido, sicut in potu. color autem non sic videtur, in eo quod miscetur, neque defluxionibus.

SOPH. Gustabile autem est tactile quiddam: atque hoc in causa est, cur non sit sensibile per intermedium quod sit alienum corpus. nimirum quia al. l. d. q. nec tactus. corpus etiam in quo est sapor gustabile in humido ut materia: id vero est tactile quiddam. idcirco si in aqua essemus, & dulce quidpiam aqua.

A quidpiam iniiceretur sentiremus nec esset nobis sensus per intermediū: sed quod admixtum esset humido, quemadmodum in potione: at color non hoc modo uidetur, nempe quod misceatur, aut effluxionibus.

Gustus autem est aliquis tactus. Et est illud, quod est in potentia istius dispositionis, non per mediū, quod sit corpus extraneū. tactus enim etiam non est sic. Et corpus, in quo est sapor, gustus in eo est in humiditate: sicut res in materia. & hoc est aliquid tangibile. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, & in aqua fuerit aliquid dulce, sentiemus non per medium, sed admiscendo se cum humido, sicut est de vino. Color autem non videtur, eo q̄ admiscetur, neq̄ quia aliquid currit ab eo.

101 Cūm compleuit sermonem de olfactu, & sensus gustus est illud, quod debet consequi numerum s̄m ordinem, qui incēpit a meliori, & proce-

B dir ad magis necessarium, incēpit loqui de eo, & declarare q̄ est aliquis tactus, & q̄ propter hoc non indiget comprehendere suum sensibile p̄ medium, quod sit corpus extraneum, sed per medium, quod sit pars animalis. Et d. Gustus autem est aliquis tactus. & hoc non est in potentia alicuius dispositionis per medium, quod sit corpus extraneum. tactus enim est etiam sic. i. & iste sensus non est illud, quod est in potentia istius dispositionis per medium, quod est corpus extraneum, sed per mediū, quod est corpus non extraneum. D. d. tactus enim etiam non est sic. i. tactus enim etiam comprehendit suum sensibile non per medium, quod est corpus extraneū: sicut est de sensibus tribus p̄dictis. Et quasi inducit istū sermonē pro ratione q̄ gustus est aliquis tactus. & quasi dicit, gustus autem est aliquis tactus, cūm comprehendat suum sensibile non per medium, quod sit corpus extraneum, sicut tactus. & hoc est manifestius in secunda translatione, ubi dicit, sensus autem gustus comprehendit per tactum. Et causa illius est q̄ sensibile per gustum non comprehenditur per medium inter gustans & gustatum, quod est corpus extraneum: neq̄ etiam tactus ita cōprehendit. D. d. Et corpus, in quo est sapor, & c. i. & alio modo dicimus etiam q̄ iste sensus est aliquis tactus. corpus enim in quo existit sapor, nō est gustabile, nisi s̄m q̄ ille sapor existit eo humore: cuius proportio ad illum saporem est sicut materiæ ad formam. & ideo iste sensus non comprehendit saporem, nisi comprehendat humorem: cūm sit impossibile v̄t denudetur ab eo: & comprehendere humorem est aliquid tangere. vnde iste sensus videt aliquis tactus. D. d. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, & c. i. & quia gustus non indiget medio extraneo, ideo, cū nos fuerimus in aqua, in qua inuenitur aliquid dulce, sentietur a nobis admiscendo se cū aqua: nō quia aqua recipit saporem abstractum a materia, & reddit eum isti sensui, sicut est de mediis extraneis, quæ reddunt sensibilia sensibus. illa enim non recipiunt sensibilia cum corporibus, in quibus existunt, sed abstracta a materia. Et hoc demonstrat q̄ ipse opinatur q̄ odor non est corpus.

Vide pro hoc. cō. 115. Vide 7. 113 ubi indigetia medij extrinseci nō ē d̄ necessitate tactus, sed tā gubillum.

R̄r obiectioni.

Media extrinseca si recipiunt sensibilia cū corporibus.

De Anima

ribus, in d
b° existit
idē c. 76
&c. 97. cō.
cōtra Aui
cōn.

corpus. si enim esset corpus, olfactus esset aliquis tactus. D. d. Color autē non videtur, &c. id est color autem non videtur, ita q̄ aliquid ex eo admisceatur cum aqua, aut aere, neq; q̄ aliquid currat ab eo in aerē, aut aquā: sed tantum recipiunt ab eo intētionem coloris abstractam à materia. vñ dicimus in hoc, & similibus q̄ comprehenduntur per medium extraneū.

Vt quidem igitur medium, nihil est: ut autem color visibile, sic gustabile humor ē. Nihil autē facit humoris sensum sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem, vt falsum, bene, n. liquidum ipsum est, & liquefactiuum linguæ.

SOPH. *Quod autem ad intermedium attinet, nullum est. Vt autem uisibile est color, sic gustabile sapor. Nihil autem saporis sensum efficit sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem, ut falsum: nam et ipsum facile liquefactu est, & colliquefacienda linguæ um obtinet.*

Secundum autem hunc modum medium non est medium, sed quemadmodum color est visibile, sic sapor est gustabile. Et nihil recipit sensum saporis absq; humiditate, sed in eo est in actu, aut potentia humiditas, verbi gratia falsum, est enim velocis dissolutionis, & cum hoc dissoluit linguam.

101 Iste autem sensus differt à sensibus, qui comprehendunt per medium extraneum in hoc, q̄ non comprehendit suum sensibile per medium. sed quemadmodum color est visibile, & in rei veritate proprium visui, ita sapor in rei veritate est gustabile proprium gustui. D. d. Et nihil recipit sensum saporis, &c. i. & nihil recipit sensum saporis, qui dicitur gustus, nisi sapor sit in humore, & humor est in saporoso, aut in actu, aut in potentia: v. g. falsum, quod est humidum in potentia propinqua, cum velociter dissoluitur, & dissoluit humores, qui sunt in lingua. Et ideo præparauit natura saliuam in ore: & præparauit branchos in homine ad congregandum istam humiditatem, vt ea mediante gustentur sicca. vnde dicimus q̄ sapor non est sapor in actu, nisi in corpore humido in actu.

Propter
q̄ natura
pparauit
salium in
ore.

Sicut autem visus visibilis est & inuisibilis (tenebra autem inuisibilis, iudicat autem & ipsam visus.) adhuc autem & ualde splēdidi. etenim hoc inuisibile est, alio autem modo à tenebra. similiter autem & auditus soni & silentii. quorū aliud audibile, aliud non audibile: & magni soni, sicut visus est splēdidi. sicut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo, sic & magnus & violētus. Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut & in aliis impossibile: aliud autem quamuis aptum natum, non habet, aut prae: sicut quod sine pedibus & sine grano, sic autem gustus gustabilisq; & nō gustabilis, hoc autem est paruum aut prauum habens humore

A humorem, aut corruptivum gustus. videtur autem principium esse potabile & non potabile: gustus enim quidam ambo. sed hoc quidem prauum & corruptivum gustus, illud autem secundum naturam. est autem commune tactus & gustus potabile.

SOPH.

Sed ut visus est rei visibilis & invisibilis (nam tenebrae invisibiles sunt, attamen has etiam visus diiudicat.) ad hoc, valde splendidum (nam id quoque invisibile est, alio tamen modo atque tenebrae) sic etiam auditus & soni & silentii: quorum alterum est audibile, alterum non audibile. atque etiam magni soni, quemadmodum visus splendidus, ut enim parvus sonus inaudibilis quodammodo est, sic etiam magnus ac violentus. invisibile autem partim sicut etiam in aliis dicitur quod prorsus impossibile est: partim, si cum natura aptumque sit, non habeat, aut certe exiliter, ut apes, & innucleatum. sic etiam gustatus, rei gustabilis & ingustabilis. id vero est, quod aut parvum & exilem, aut gustum corrumpentem habet saporem. videtur autem potabile & impotabile esse principium: sed alterum prauum gustumque, corrumpens: alterum secundum naturam: Est autem potabile commune tactus & gustus.

al. l. gustus aut prauus

το φαῖ-
λος
quo verbo
hic utitur
Aristo. ex-
positores
autem prave,
et exiliter
interpretantur.

Et sicut visus est rei visibilis, & non visibilis: nam obscuritas est non visibilis, & etiam distinguitur a visu. & est etiam manifestum in eo, quod est valde fulgens, & splendens. hoc enim quoquo modo est non visibile: sed tamen alio modo ab obscuritate. & similiter auditus est soni, & silentii, quorum unum est audibile, & aliud non audibile, & est maximi soni, sicut visus est resplendentis. quemadmodum enim minimus sonus est non audibilis, ita aliquo modo est maximus sonus etiam. Et non visibile quidem dicitur sic universaliter, sicut in omnibus carentibus hoc. & quoddam est innatum videre, sed non habet: aut habet, sed diminute, ut carens pede. Et similiter gustus est gustabilis, & non gustabilis, & hoc est, cuius sapor est debilis, aut malus, aut corrumpens gustum: Et similiter existimatur de potabili, & non potabili. sunt enim gustus quoquo modo: sed illud malum corrumpens gustum, & illud naturale. Et potabile est commune tactui, & gustui.

103 Sermo eius in hoc capitulo est manifestus. & abbreviatio eius est quod non sensibile dicitur in unoquoque sensuum tribus modis: aut de eo, quod caret sensato proprio illi sensui de eis sensatis, quae innatus est habere: aut de eo, quod est sensibile in se respectu illius sensus: aut de eo, quod est sensibile debile. v. g. obscuritas, quae est non sensibile secundum privationem in visu: & color splendens, qui est non sensibilis propter intensionem: & color

De Anima

color latens, qui est non sensibilis propter debilitatem. Et in auditu silentium fm priuationem: & maximus sonus fm intensiorem: & sonus latens fm debilitatem. Et in gustu insipidum fm priuationem: & horribile fm malitiam, & debile fm diminutionem. omnia enim ista dñr non sensibilia: qm vnumquodq; istorum est priuatio alicuius dispositionis naturaliter sensibilis illius sensus. D.d. Et non visibile quidem dicitur, &c. i. & non visibile dicitur vtr, sicut dñr in aliis sensibus multis modis: aut quia non est innatum videri omnino, vt dicimus qd sonus est inuisibilis, & in colore non auditus: aut quia est innatus videri, sed non videtur, quia habet colorem, sed alio modo ab eo, fm quem innatum est habere, s aut propter intensiorem, aut propter debilitatem hoc dicitur nō visibile: sicut dicitur in eo, qui est debilis pedis, qd non habet pedem. D.d. Et potabile est commune tactui & gustui, id est qd secundum humiditatem, quæ est in eo, est tangibile, & secundum saporem est gustabile.

Philos.
distinctione
ne hñs de
infinito. 3.
Phy. 3.4. &
7. in hoc. 2.
120. Idē. 3.
96. Idē. 1.
Me. 27. &
17. consilium
de immo-
bili. 5. ph.
e. & c. 20.

Quoniam autem humidum quod gustabile, necesse est sensitiuum ipsius neque humidum esse actu: neque impossibile fieri humidum. patitur enim gustus aliquid à gustabili secundum qd gustabile est. necessarium est ergo humectatum fore quod possibile humectari, saluatum, non humidum autem, gustatiuum sensitiuum. Signum autem, neq; siccam existentem linguam sentire, neq; multum humidam. hic enim tactus fit primi humidi. sicut quum aliquis qui ante gustauit fortem humorem, gustet alterum & vt laborantibus amara omnia videntur, propter id quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit.

SOPH.

Cum autem gustabile sit humidum, necesse est sensorium eius nec actu humidum, nec eiusmodi esse ut humectari nequeat: patitur enim gustus à gustabili quatenus gustabile. Necesse ergo est id quod humectari potest, humectari ita ut seruetur, nec esse humidum ipsum. s. gustatiuum sensorium. indicium humi est, quod lingua neq; cum præarida est, sentit: neq; cum admodum humida: hic enim tactus fit primi humidi: ut cum quispiam degustato uehementi sapore, degustat alium: & quemadmodum agrotantibus amara omnia videntur, propterea quod lingua refert a eiusmodi humiditate sentit.

Et, quia gustabile est humidum, fuit necesse vt suus sensus non esset humidus in perfectione. neq; impossibile vt humefiat. gustus enim patitur quoquo modo à gustabili, secundum qd est gustabile. Vnde necesse est vt humefiat illud, quod possibile est vt humefiat, & est saluatum. sed non est humidum sensus gustus. Et signum eius est, qd lingua non sentit, cum fuerit valde sicca, aut valde humida, tactus enim ipse erit per primum humorem, sicut qui prius gustauit

A gustauit saporem fortem, deinde gustauit alium saporem. & sic
infirmi sentiunt omnia amara, quia sentiunt ea per linguam
submersam in tali humore.

- 104** Cùm declarauit ea, quæ sunt cõia isti sensui, & sensui tactus, & aliis sen-
sibus, incepit dicere quoddã proprium membro istius sensus, scilicet lingua, &
d. Et, quia gustabile est humidũ, &c. i. & quia materia saporis est humor,
vt declaratũ est in de Sensu & sensato, necesse fuit vt recipiens saporem re-
cipiat humore cũ sapore. Vnde necesse est, vt iste sensus nõ sit humidus in
actu, neq; sit et impossibile vt recipiat humore, cũ sit innatus recipere sa-
porem: quod est impossibile sine receptione humoris. & dicit qd est neces-
se vt sit non humidus in actu: quia illud, quod est aliquid in actu, non est
innatum recipere illud, quod est in eo in actu, fm qd est in eo in actu. vi-
sus enim, si haberet aliquem colorem in actu, non reciperet colores. De-
inde dicit, gustus enim patitur quoquo modo, &c. i. & est necesse vt iste
sensus sit innatus humefieri. membrum enim gustans patitur quoquo mo-
do a gustabili. & quia gustabili semper associantur humidum, necesse est
vt gustans patiatur ab humore, qui est in sapore. Vnde necesse est vt hoc
membrum gustans sit in ea dispositione, qua possibile est vt humefiat: &
hoc erit vt non sit humidum in se, & qd sit cum hoc saluatum ab* acciden-
tibus. & hoc intendebat, cùm dixit, vnde necesse est vt humefiat, &c. id est
& quia necesse est vt hoc membrum humefiat, necesse est vt sit innatum
humefieri, scilicet sit saluatum a siccitate intensa, & vt non sit humidum.
Deinde dicit. Et signum eius est qd lingua, &c. i. & signum eius est, qd lin-
gua apud comprehensionem saporum debet saluari ab intensa siccitate,
& dominio humoris, est qd ipsa non sentit saporis, quando fuerit intensa
siccitatis, aut intensa humiditatis, sed tantum sentit, cùm fuerit in natura-
li dispositione, fm quam innata est recipere humiditatem saporis. De-
inde dicit, tactus enim ipse, &c. i. & cùm lingua innata est recipere saporem
cum eius humiditate, necesse est vt super ipsum non dominetur alia hu-
miditas. Prima enim humiditas dominans in lingua impedit eam in re-
cipiendo secundam humiditatem. quemadmodum qui gustauerit ali-
quem saporem fortem, & postea gustauerit alium saporem: tunc enim
non sentiet secundum saporem propter dominium primi super linguã.
Deinde dicit, & sicut infirmi sentiunt omnes saporis amarus, quia sentiunt
eos per linguam submersam in humore amaro, ita etiam qui gustauerit
aliquem saporem, & sua lingua fuerit humefacta in humore accidentali,
tunc non comprehendet humorem saporis proprii, nisi admixtum cum
qualitate illius primi humoris. & sic accidet necessario vt non compre-
dat saporem, quia non comprehendit naturã saporis in dispositione illa,
secundum quam est materia illius saporis.

Species autem humorum sicut & in coloribus, simplices qui-
dem contrariæ sunt: vt dulce & amarum. habitę autem sunt, cum
hac quidem, pingue: cum illa uero, salitum. Media autem horum,
De Anim. cũ cõ. Auer. O acce

Illud, qd
aliqd in a-
ctu, nõ est
innatũ re-
cipere il-
lud, qd est
in eo in a-
ctu, fm qd
est in eo
in actu.
Idẽ. 67.
Idẽ. 3. de
Aia cõ. 4.
Idẽ. 1. ca. d
suba orb.
Idẽ. 1. ph.
69.
*excediti-
bus
*excellen-
tius.

De Anima

acre, & austerum, & ponticum, & acutum: ferè enim hæc videntur esse humorum differentie. Quare gustatiuum potentia est huiusmodi. gustabile autem est factiuum actu huius.

SOPH. Species autem saporum, ut etiam in coloribus, simplices quidè sunt que sunt contraria, dulce & amarum: Proxima autè sunt, ab uno, pingue: ab altero, salsum. His interiecta sunt, acre, & austerum, & acerbum, & acidum. nam hæc propemodum esse saporum differentie videntur. Quare gustatiuum est, quod est tale potentia: gustabile vero, quod est effectiuum actu eius.

Et modi saporum sunt sicut in coloribus, simplices quidè sunt contrarii dulcis, & amarus. Sequentes autem sunt duo, istum vinctuosus, istum autem salsum. Et quæ sunt inter ea, sunt acutus, & stypticus, & ponticus, & acetosus. isti. n. modi ferè videntur esse modi saporum. Quapropter necesse est vt Gustans sit illud, quod est in potentia istius dispositionis, & Gustabile sit agens.

105 Et dispositio modorum saporum adinuicè est, sicut dispositio colorum adinuicem. quemadmodum igitur colores simplices sunt albus, & niger, ex quibus componuntur alii, quorum quidam sunt propinquiore simplices, ita est de saporibus. scilicet simplices eorum sunt contrarii. scilicet dulcis, & amarus. & sequitur dulcem vinctuosus, & salsum amarus. & inter istos sunt acutus, & stypticus, & acetosus. Et hoc, quod d. in coloribus manifestum est: in saporibus vero habet questionem. Galenus enim opinatur quod ponticus, & acetosus frigidi sunt, & quod acutus est calidior amaro.

Digressio,

Et, si nos concesserimus quod isti sapores consequuntur calorem, & frigus: necesse est quod contrarietas in istis sit in illo, quod est vltimè calidum, & in illo, quod est vltimo frigidum. & si concesserimus quod ita est de saporibus, sicut est de coloribus, scilicet quod idem color sit à caliditate, vel à frigiditate, tunc non accidet impossibile. Et videtur quod hæc opinio Galeni sit error.

Prima ratio contra Gal.

Videmus enim quod amaritudo quandoque inuenitur cum frigiditate. verbi gratia quod amaritudo, quæ est in fructibus in primo clemento, demonstrat frigus: & amaritudo, quæ est in rebus combustis demonstrat calorem. Et similiter non est impossibile vt aliqua dulcedo sit frigida, videtur enim quod plantæ amari saporis apud complementum sunt dulces, aut insipide in principio. Et signum eius, quod isti sapores sunt medii, est quod plantæ habentes sapores, non transferuntur ex amaritudine ad dulcedinem in eis, quæ innatæ sunt esse dulces in fine, nisi mediante aliquo illorum saporum. & hoc erit secundum quod pertinet illi amaro existenti in illa planta, & illi dulci existenti in ea. quemadmodum albedo non transfertur ad nigredinem, vel e converso, nisi mediante aliquo colorum mediorum: in aliquo igitur transfertur mediante charopio, & in aliquo mediante kiano. non enim est necesse vt translatio in extremis sit super omnia media. Et vult

Tertia ratio.

vult saliter

Nō est necessarium vt translatio in extremis sit super omnia media.
Idē. j. Co. 41.

Transaliter per se manifestum est q amarum, & dulce sunt in sibi cōtrarie-
tatis, in quātum sunt sapores. quapropter necesse est vt alij sapores sint me-
diū inter hos duos, & compositi ex extremis. Secundum hoc igitur debe-
mus ponere hoc. Et non debemus aduertere sermonem Galeni. suus, n.
sermo non est verus in complexionibus saporum sū suas naturas. Et, si
conceſserimus quōd omne dulce est calidum, & omne amarum etiam est
calidum, debemus etiam dicere q hoc non est nisi respectu corporis homi-
nis, non respectu naturæ ipsius rei. experientia enim, licet testetur hoc in
corpore humano, tamen hoc non demonstrat naturam ipsorum saporū. Quarta rō

Et videtur quōd sapor magis sequitur humiditatem & siccitatem, quā
caliditatem & frigiditatem. Necesse est enim aliquam opinari comple-
xionem terminari, ex qua sit amaritudo, & aliā ex qua dūcedo: & quōd
iste duz complexionēs sunt contrariæ sū hunc modum. & loquē de hac
perſcrutatione est in libro de Sensu & ſensato, & etiam de numero modō
rum saporū. Deinde. d. Quapropter necesse est vt gustans sit illud, &c.
ideſt declaratum est ex prædictis q iste ſensus est illud, quod est in poten-
tia omnes isti sapes, & quōd sapor, & gustus est agens, & mouens istum
ſenſum de potentia in actum. Quinta rō

De tactu, tangibilibus, ac mediis.

Cap. 7.

DE tangibili autem & tactu eadem ratio. Si enim tactus nō
est vnus ſensus, ſed plures: necesse est & tangibilia ſen-
ſibilia plura eſſe. Habet autem dubitationem, vt ſunt plu-
res ſint, aut vnus.

SOPH. De tactili & tactu eadem est ratio: si enim tactus non vnus est ſen-
ſus, ſed plures: & tactilia etiam plura eſſe ſenſibilia necesse est.

De tangibili autē, & de tactu idem est ſermo. Tactus enim, ſi
non fuerit vnum genus, ſed plus, necesse est vt tangibilia etiā ſint
plura vno. Sed est dubium, vt ſint vnum, aut plura.

C 106 **M**odo vult loqui de tactu, & dixit. De tangibili autem, & de tactu, &c.
ideſt vt ſint autem tangibile ſit vnum, aut plura vno est dubiū, ſicut de
tactu. & ſermo in eis eſt idem. Et innuit per hoc cauſam, propter quam la-
tet hoc, in hoc ſenſu, & non latet in aliis ſenſibus. de illis enim quia mani-
feſtum fuit quōd ſenſibile eorum eſt vnum in genere, fuit etiam mani-
feſtum eos eſſe vnum in genere. in hoc ſenſu autem, quia ignoratum eſt
de ſuis ſenſibilibus, ſi it etiam ignoratum de ſuo ſenſu. Deinde dicit.
Tactus enim, ſi non fuerit vnum genus, &c. ideſt, ſermo de eis in hac inten-
tione idem eſt. Notum eſt enim nobis quōd ſi tactus non eſt vnum ge-
nus, ſed plura vno, necesse est quōd tangibilia ſint plura vno, & ſi tangibi-
lia ſint plura vno, necesse est vt iſte ſenſus ſit plus vno. ſed licet conſecutio
in iſtis duobus ſyllogiſmis ſit maniſeſta, tamen deſtructio, vel poſitio in
eo eſt ignota.

O ii Et

De Anima

Et quid est sensitiuum tangibilis: vtrum caro & in aliis propor-
tionale, aut non, sed hoc quidem est medium, primum autem sen-
sitiuum, aliud quiddam est intus. omnes etenim sensus vnius con-
trarietatis esse videntur, vt visus albi & nigri: auditus grauis & a-
cuti: gustus amari & dulcis. In tangibili autem multe sunt con-
trarietates calidum & frigidum, humidum & siccum, durum mol-
le, & aliorum quaecumque sunt huiusmodi.

SOPH. Est autem questio, vtrum plures sint, an vnus: & quid sit instrumē-
tum rei tactilis tactiuium: vtrum caro, & in aliis quod ei proportionē
respondet: an non, sed hoc quidem sit intermedium, primum vero senso-
rium aliud quiddam intus sit. quippe omnis sensus vnus esse videtur
contrarietatis, ut visus albi & nigri, auditus grauis & acuti: gusta-
tus amari & dulcis: at in tactili multa sunt contrarietates, calidum,
frigidum, humidum, siccum, durum, molle, & eiusmodi alia.

Sensus autem tactus, vtrum est in carne, aut in alio simili: aut
non, sed ista est medium, primum autem sentiens est aliud intrin-
secum. Omnis enim sensus existimatur esse eiusdem contrarieta-
tis, v.g. visus albi & nigri, & auditus grauis & acuti, & gustus dul-
cis & amari. In tangibilibus autem sunt plura contraria, calidum
& frigidum, & siccum & humidum, & durum, & molle, & aspe-
rum & lene, & alia similia.

107 Cum narrauit quod dubium est vtrum sensus tactus sit eiusdem virtutis
aut plurium, incipit dicere sermones dubitabiles in hoc, & d. Sensus autē
tactus, &c. i. & principium considerationis in hoc est, vtrum sensus tactus
sit in carne, aut in simili carni in animalibus carentibus carne: aut sensus

Si propor-
tio carnis
ad tactū
sit sicut p
porcio o-
culi ad vi-
sū, mani-
festū ē q
sensus ta-
ctus sit vna
virtus.
*a. i. caro
sit quasi.

tactus non est in carne, sed caro est quasi medium. Et dixit hoc, quia, si
fuerit declaratum quod sensus tactus est in carne, ita quod proportio carnis ad
ipsum sit sicut proportio oculi ad visum, manifestum est quod sensus tactus
est vna virtus: quoniam vnum instrumentum non est nisi vnius virtutis.
Si autem fuerit declaratum quod ista virtus fuerit plures vna, necesse est vt ca-
ro non sit nisi medium: & vt non sit quasi instrumentum. Et, cum narrauit hoc,
incipit inducere sermones dubitabiles. & incipit ab eis, quae demonstrant
virtutem tactus esse plures vna: quia post inducet ea, quae demonstrant ip-
sam esse vnam ex hoc, quod apparet quod, cum sensibile fuerit positum super
carne, statim sentiet, ex quo existimatur quod ista virtus est vna. Et d. sed ista
est medium, &c. i. vtrum sensus tactus est in carne, ita quod sit vna virtus: aut
non est in carne, sed intra, & est plus quam vna virtus, est dubium. potest. n.
aliquis dicere quod caro est medium, & quod primum sentiens, quod est instru-
mentum virtutis, est aliquid intrinsecum, & quod est plus quam vnum instrumentum. Et signū
eius est, quia manifestum est quod idē sensus nō comprehendit nisi vnā contrarie-
tatē, & eius media: visus. n. comprehendit albū & nigrū & media, & auditus
grauē

Agrauē & acutum & media, & gustus dulce & amarum & media. Tactus autem multa contraria. v. g. calidum & frigidum, & humidum & siccum, & asperum & lenē, & durum & molle, & alia contraria. vnde necesse est, vt ista virtus sit plures vna, & q̄ cato sit quasi medium. Et hoc, quod dixit, manifestum est. qm̄, si vna virtus est, quæ comprehendit vnā contrarietatem, contingit oppositū conuerti cum opposito, scilicet vt quæ non comprehendit vnā contrarietatem, sed plures, non sit vna virtus.

docum.
Pro hoc v
de. 2. Pri
rū ca. 11.
& 4. Topi
corū ca. 5.

Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem : & q̄ in aliis sensibus sunt contrarietates plures, vt in voce non solum acumen & grauitas, sed magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, & similia alia. sunt autem & circa colorem differentie huiusmodi alteræ. sed quid sit vnum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui, non manifestum est.

80711. Sed est solutio quedam huius questionis : etenim & in aliis sensibus plures sunt contrarietates, ut in voce non solum acumen & grauitas, verum etiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, ceteraq̄ generis eiusdem. In colore etiam eiusmodi alie sunt differentie : verum quid sit subiectum : ut auditui sonus, sic etiam tactui, non est manifestum.

Sed est hic aliquid, per quod dissoluitur ista questio. In aliis enim sensibus sunt modi contrarietatis plures vno, verbi gratia, in sono cum acuto & graui est magnum & paruū & sonus lenis & asper, & alia similia. Et in colore etiam sunt alii similes istis. Sed tamen non est manifestum quid est illud vnum subiectū, sicut est sonus auditus, sic tactus.

108 Cū dedit sermonē, facientem credere q̄ sensus tactus sit plus vno, dedit alium sermonem, quasi dubitationē sup̄ hūc sermonē, & dixit. Sed est hic aliquid, &c. i. potest aliquis dicere aliquid eē, p̄ quod dissoluē iste sermo, per quē probat q̄ sensus tactus est plus vno : & q̄ in aliis sensibus etiā sunt modi contrarietatis plures vno, v. g. q̄ auditus cōprehendit grauē & acutum, & magnū & paruū, & lenē & asperū. & sicut visus cōprehendit multa album & nigrū, & splendēs & non splendens. quā p̄ nō est necesse ex hoc q̄ tactus comprehendit plus vna, vt sit plures, & q̄ cato sit quasi mediū. Et, cū dedit hāc dubitationē sup̄ sermonē, pbāt q̄ iste sensus est plus vno, incipit excitare modū debilitatis eius, & dixit. Sed tñ nō est manifestū, &c. i. sed iste sermo nō sequit̄ qm̄, si magna cōtrarietas, quæ est in tactu, sit similis cōtrarietati existentī in vnoquoq̄ sensu, necesse est vt subiectū modorū contrarietatis, q̄ est in tactu, sit vnū, sicut est in visu, & in auditu. sonus n. est subiectū illorū cōtrariorū prædictorū. & sicut color est subiectū modorū cōtrarietatis cōprehensibilis per visum. sed nō est manifestum quid est vnū subiectū cōtrariorū sensus tactus, immo apparet q̄ subiectū multiplicatur fm̄ multiplicationem contrariorum. Et intendit per subiectū

De Anima

7. Me. 43. hic genus, quod dicitur in hæc contraria. Et hoc, quod dixit, manifestum est. Necessè est. n. si posuerimus q. vnus sensus comprehendit multos modos contrarietatis, vt genus subiectū illis modis sit vnū. Qm̄ necesse ē aliquid esse commune illi multitudini, quod comprehendit ab illo vno sensu. & si non, non erit illic aliquid, per quod ille sensus poterit dici vnus. qm̄ sensus non est vnus, nisi per vnā intentionē. Et, cū contraria fuerint diuersa in generibus, tunc virtutes erunt diuersæ. & ideo illud, quod recipit contrarietatem colorum, aliud est à recipiente saporū contrarietatem: cū ista contraria sint diuersa in genere. Vnde necesse ē, si tactus sit vna virtus, vt modi contrariorum, quos comprehendit, sit vnum genus subiectum eis, quod dicatur de eis vniuoce: vt sonus, qui dicitur vniuoce, sit de modis sonorū, & color de modis colorum. Sed contraria tactus non vnus habere genus, quod dicatur de eis nisi æquiuoce. Quale enim, quod dicitur de calido & frigido, & graui & leui, non dicitur nisi pure æquiuoce. Et illud, quod dictum est de æquiuocatione in hoc nomine quale, dicitur de sapore, de calore & frigore, & odore. omnia enim hæc nomina sunt

Occurrit
tactus ob-
iectioni.
q̄a aliq̄s
diceret eē
idē genus
tangibilis,
& ē ip̄m
quale. Gra-
ue & leue
sunt in p̄-
dicamēto
substātiæ.
Idē. 4. Cē.
c. 20. opp.
5. Me. c. 16
vbi .d. q̄
sunt qua-
ritates. Sed
4. Cē. 39.
ponit eas
eē facilita-
tes, & p̄ cō-
sequens q̄
ritates. idē
2. de Gen.
& cor. t. c.
8. & 7. ph.
t. c. 11. Viā
cōtr. Zim.
† Solutio cō-
tradictio-
nis. 2. de p̄-
tibus aia-
liū ca. 6.
3. d̄ nā aia-
lium ca. 5.

Vtrum autem est sensitiuum intus, aut non, sed mox caro, nulum videtur eē signum fieri sensum simul cum tactu. etenim nūc si quis circa carnem extenderit, vt pellem faciēs, similiter sensum mox tactum insinuat. & tamen constat q. nō est in hoc sensitiuum. si autem & connaturale fuerit, citius vtiq. pertinget sensus.

Vtrum autem instrumentum sit intus nec ne, sed protinus caro, nullo videtur esse argumēto, quod sensus fiat simul atque res tanguntur. Etenim si quis circa carnem extenderit quidpiam in speciem membrana reductum, statim per aquē sensum imprimet: & tamen constat nō esse in ea sensus instrumentum. quod si etiam coalescat, multo citius sensus penetret.

Vtrum

A Vtrum autem sentiens sit intra, aut non, sed est primum, quod apparet. s. caro, existimatur quod istud signum nihil est. s. q. sensus est, quando tangitur. Quoniam, si tu acceperis membranam, & in duas carnes ea, tunc eodem modo apparebit sensus, qm tangitur: licet sit manifestum q. sentiens non est in istis rebus. Si igitur fuerit consolidatum cum eo, tunc sensus citius provenit etiam.

X09 Cum dedit sermonem necessarium, ex quo apparet q. sensus tactus e plus vno, & q. caro est quasi medium, vt exposuimus: licet sit contra opinionem Alex. & expositionem Themistii, quavis Themistius dicat aperte q. ista est opinio Aristo. s. q. caro est quasi medium. sed isti videntur non scire rationem, super quam sustentabatur Arist. in hoc. & est, quia sensibilia tactus no coicant in eodẽ genere, qd de eis dicatur vniuoce, necesse est vt sit plus vno. & nos dicemus rōnem Alex. in hoc, & dissoluemus eam. Et, cū iam compleuit hoc declarare, & dissoluere quæstionem contingentem in hoc, reuersus est ad destruendum illud, ex quo existimatur q. caro est in-

Continua
tio textus.

B instrumentum istius virtutis, & d. Vtrum aut sentiens est intra, & c. i. dicere aut q. tangēs nō est intra, sed est in primo eorū, quæ apparent, s. in carne: caro. n. cū fuerit positū super ipsam aliquod tangibile comprehendet ipsum: nihil est, s. q. istud argumentum non tenet, s. q. sensus tactus sit, quādo tangibile tangit carnem. D. debilitauit hoc argumentum, & dixit. Quoniam, si tu acceperis membrā, & c. i. qm, si tu acceperis membranam non spissam, & indueris eā carne, & posueris super carnem aliquod tangibile, tunc statim cōprehēdetā sensu, ac si esset absq; illa membrana. D. d. licet sit manifestum q. sentiens non est in istis rebus. i. licet sit manifestum q. primum sentiens non est in cute, non est impossibile vt caro sit talis dispositionis, s. vt sit medium quasi cutis. in apparentibus autē in carne nulla dubitatio est super ea, quæ iam declarata sunt rōne. D. d. Si igit fuerit consolidatum. i. & nulla differentia est in hac intentione, siue carq fuerit continua cū sentiente, siue membrana fuerit non continua. cutis. n. si esset continua, tunc citius redderet sensum. Continuatio igitur non dat carni nisi facilitatem pertransitus sensus: non quia continuatio det vt caro sit instrumentum istius sensus.

Infract.
115.

Expositio.

Improbatio
rōnis
inductæ.

Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis aptus esset aer: videremur enim vno quod sentire & sonum & odorem & colorem: & vnus quidam sensus esse, auditus, & visus & olfactus; nunc autē quoniam determinatū est per qd fiunt motus, manifesta sunt prædicta sensitiua altera eē,

10 PH.

Itaq pars hac corporis perinde se habere videtur, ac si circumquaq coalitus nobis esset aer: videremur enim vno quodam & sonum, & colorem, & odorem sentire: & vnus esse sensus auditus, & visus, & olfactus: at vero quia distinctum est id per quod fiunt motus, perspicuum est quæ diximus instrumenta diuersa esse.

O iiij

Et

De Anima

Et ideo hoc membrum est de corpore, quasi aer, si esset applicatus cum corpore in circuitu. tunc enim existimarem quod per idem sentiremus sonum, & colorem, & odorem: & quod visus: & auditus, & olfactus esset sensus unus. modo autem, quia aer, per quem fiunt isti motus, scilicet videre, & audire, & olfacere est distinctus, apparent sensus, quos diximus esse diuersos.

110 Cum declarauit quod tactus est plus uno sensu, & quod propter hoc caro debet esse media istis sensibus, & quod dubitatio super hoc, ex eo quod apparet sensui, quia fecit multos homines dicere quod caro est instrumentum istius sensus, & quod iste sensus est unus, non sufficit, incipit declarare modum, ex quo contingit ista existimatio communis omnibus: & forte ipse est unus eorum in libro de Animalibus, qui hoc existimauerunt. Et dixit. Et ideo hoc membrum est de corpore, & c. i. ista existimatio accidit hominibus: quia hoc membrum, scilicet caro, assimilatur aeri, si esset applicatus cum corpore. quoniam, si aer, scilicet quod est medium, fuisset applicatus cum corpore, sicut caro, id est, esset pars corporis, tunc existimarem quod per idem sentiremus sonum & colorem, & odorem: & quod hæc tria sunt unus sensus: & hoc idem accidit sensibus tactus cum carne, ita quod fuit existimatum eos esse unum sensum.

D. d. modo autem, quia aer, & c. i. sed apparet quod tres sensus isti sunt diuersi, licet sint per idem medium, quia medium non est pars nostri. Caro autem, quia est pars nostri, non apparuit hoc in sensibus tactus, & fuit existimatum eos esse unum sensum. sed demonstratio coegit quod sint plures uno sensu. sentit enim plura uno sensibili in carne.

* a. l. gene.
12.

In tactu autem hoc quidem nunc immanifestum est. ex aere quidem, n. aut aqua impossibile est constare alatum corpus: oportet, n. firmum esse. relinquitur autem mistum ex terra & ex his esse, ut vult caro & proportionale. Quare necessarium est & corpus esse medium tactui, aptum natum, per quod fiant sensus cum sint plures.

10 P H.

In tactu vero id nunc obscurum est: ex aere enim aut aqua corpus animatum constare non potest: requiritur, n. ut solidum quidpiam sit. restat ergo ut ex terra & his sit mixtum, cuiusmodi uult esse caro, & quod ei proportionem respondet: nam si omnis sensus per intermedium est, etiam tactus. Quare necesse est & corpus esse inter tactuum quod adhaereat coalitumque, sit per quod fiant sensus, qui quidem plures sunt.

In tactu autem hoc modo latet. ipse est, n. ut constitutio corporis alati sit ex aere, aut ex aqua. indiget, n. ut sit durum. remanet igitur ut sit ex terra, & ex istis in carne, & sensibus. Necesse est igitur ut corpus medium tactus sit applicatum per cuius mediationem erunt sensus, & sunt plures uno.

111 Cum declarauit modum, ex quo contingit ista existimatio in sensibus tactus, & non contingit in aliis sensibus, incipit narrare causam, & necessitatem in hoc, quod medium in tactu est applicatum, & in aliis non applicatum,

A tum, & d. In tactu autem, &c. i. tactui autem accidit hoc, ita q̄ ista in tactu
laret in eo, s. q̄ est plus q̄ vnus sensus, ex hoc, q̄ omnis sensus indiget me-
dio: & animalia indigent in salute vt sentiant tangibilia: ideo fuit necesse
vt medium esset pars eius. Et fuit impossibile vt hoc medium, quod est
pars eius, esset aqua, aut aer, impossibile est enim sicut d. vt cōstitutio cor-
poris esset ex aere aut aqua. animalia. n. indigent necessario corpore duro,
ex quo tōtingit necessario vt mediū sensibus tactus esset corpus ad-
mixtum, super quod abūderet terrestria, & est caro, & eius simile in ani-
malibus carentibus carne. & sic est intelligendus iste sermo. Et ipse excita-
uit nos super hoc, quod diminuit in sermone per hoc, quod dixit. Ne-
cesse est igitur vt corpus medium tangens sit applicatum. i. necesse est igi-
tur q̄ omnis sensus sit per medium: cū * sensus non sentiant sua sensi-
bilia nisi tangendo: & animalia indigent vt sentiant sensibilia occurren-
tia, vt medium sit applicatum, & pars corporis. D. d. per cuius mediatio-
nem etunt sensus, & sunt plures vno. i. sensus tactus.

* i. tactus

B Demonstrat autem q̄ plures sint, qui in lingua tactus. omnia
enim tangibilia sentit secundum eandem partem, & humorem. si
quidem igitur & alia caro sentiret humorem, videretur unus &
idem esse sensus gustus & tactus: nunc autem sunt duo, propter
id q̄ non conuertitur.

BOPH.

*Indicat autem eos esse plures is tactus qui in lingua consistit: eadē
enim parte cuncta tactilia & saporem sentit: Ergo si reliqua caro sa-
porem sentiret, sensus gustatus & tactus idem & vnū esse videretur:
nunc vero duo sunt, quia non fit conuersio.*

Et demonstrat eos esse plures vno tactus linguae. omnia enim
tangibilia sentiuntur per idem membrum, & sapor. Si ergo alia
caro sentiret saporem, tunc existimaretur q̄ gustus. & tactus es-
sent idem sensus. modo autem sunt duo, quia non conuertitur.

112 Et demonstrat q̄, quia sensus tactus est plus, quā vnus, & q̄ hoc la-
tet, quia caro est quasi medium tactus, qui est in lingua, quoniam senti-
mus omnia tangibilia per hoc membrum, & etiam saporem, fuit necesse
vt caro, quae est in hoc membro, sit quasi medium, non quasi instrumen-
tum, quoniam, si esset instrumentum saporis, non comprehenderet tan-
gibile: & si tangibile, non saporem. idem. n. sensus idem habet instrumē-
tum. Si igitur alia caro, quae est in corpore, sentiret saporem, sicut caro,
quae est in lingua, tunc existimaret q̄ gustus, & tactus essent idem sensus.
D. d. modo autem sunt duo, quia non conuertitur. i. modo autem nō ac-
cidit hoc, quia non conuertitur, s. q̄ omnis caro gustans est tangens: sed
non omnis caro tangens est gustans.

Idē sensus
idē habet
instrumē-
tū ob
sile supra
c. 107. &
j. de Ala-
cō. 50.

Dubitabit autem aliquis si omne corpus profundum habet:
hæc autem est tertia magnitudo: quorum autē corporū medium
est aliquod

De Anima

ritus, in 4
b^o existit
idē c. 76
dē. 97. cō.
cōtra Ani
cōn.

corpus. si enim esset corpus, olfactus esset aliquis tactus. D. d. Color autē non videtur, &c. id est color autem non videtur, ita q̄ aliquid ex eo admisceatur cum aqua, aut aere, neq; q̄ aliquid currat ab eo in aerē, aut aquā: sed tantum recipiunt ab eo inſeſionem coloris abstractam à materia. vñ dicimus in hoc, & similibus q̄ comprehenduntur per medium extraneū.

Vt quidem igitur medium, nihil est: ut autem color visibile, sic gustabile humor ē. Nihil autē facit humoris sensum sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem, vt falsum, bene, n, liquidum ipsum est, & liquefactuum linguæ.

SOPH. *Quod autem ad intermedium attinet, nullum est. Vt autem visibile est color, sic gustabile sapor. Nihil autem saporis sensum efficit sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem, ut falsum: nam et ipsum facile liquefactum est, & colliquefacienda linguæ uim obtinet.*

Secundum autem hunc modum medium non est medium, sed quemadmodum color est visibile, sic sapor est gustabile. Et nihil recipit sensum saporis absq̄ humiditate, sed in eo est in actu, aut potentia humiditas, verbi gratia falsum, est enim velocis dissoluitionis, & cum hoc dissoluit linguam.

102 Iste autem sensus differt à sensibus, qui comprehendunt per medium extraneum in hoc, q̄ non comprehendit suum sensibile per medium. sed quemadmodum color est visibile, & in rei veritate proprius visui, ita sapor in rei veritate est gustabile proprius gustui. D. d. Et nihil recipit sensum saporis, &c. i. & nihil recipit sensum saporis, qui dicitur gustus, nisi sapor sit in humore, & humor est in saporoso, aut in actu, aut in potentia: v. g. falsum, quod est humidum in potentia propinqua, cum velociter dissoluitur, & dissoluit humores, qui sunt in lingua. Et ideo præparauit natura saliuam in ore: & præparauit branchos in homine ad congregandum istam humiditatem, vt ea mediante gustentur sicca. vñ dicimus q̄ sapor non est sapor in actu, nisi in corpore humido in actu.

Propter
q̄ natura
p̄parauit
saliuā in
ore.

Sicut autem visus visibilis est & inuisibilis (tenebra autem inuisibilis, iudicat autem & ipsam visus.) adhuc autem & ualde splendidi, etenim hoc inuisibile est, alio autem modo à tenebra. similiter autem & auditus soni & silentii. quorū aliud audibile, aliud non audibile: & magni soni, sicut visus est splendidi. sicut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo, sic & magnus & violētus. Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut & in aliis impossibile: aliud autem quamuis aptum naturam, non habet, aut prauum: sicut quod sine pedibus & sine grano, sic autem gustus gustabilisq̄ & nō gustabilis, hoc autem est paruum aut prauum habens humore

A humorem, aut corruptiuum gustus, videtur autem principium esse potabile & non potabile: gustus enim quidam ambo, sed hoc quidem prauum & corruptiuum gustus, illud autem secundum naturam, est autem commune tactus & gustus potabile.

80 PH.

Sed ut visus est rei visibilis & inuisibilis (nam tenebrae inuisibiles sunt, attamen has etiam visus diiudicat:). Ad hac, valde splendidi (nā id quoque inuisibile est, alio tamen modo atque tenebrae) sic etiam auditus & soni & silentii: quorum alterum est audibile, alterum nō audibile. atque etiam magni soni, quemadmodum visus splendidi, ut enim parvus sonus inaudibilis quodammodo est, sic etiam magnus ac uiolentus. Inuisibile autem partim sicut etiam in aliis dicitur quod prorsus impossibile est: partim, si cum natum aptumque sit, non habeat, aut certe exiliter, ut apes, & innucleatam. Sic etiam gustatus, rei gustabilis & ingustabilis. id vero est, quod aut paruum & exilem, aut gustum corrumpentem habet saporem. Videtur autem potabile & impotabile esse principium: sed alterum prauum gustumque corrumpens: alterum secundum naturam: Est autem potabile commune tactus & gustus.

• al. l. quod aut prauū

το φαῖ-
λως
quod verbo
hic virtut
Aristo. ex-
positores
tū prauo,
tū exiliter
interpretat
tur.

Et sicut visus est rei visibilis, & nō visibilis: nam obscuritas est non visibilis, & etiam distinguitur a visu. & est etiam manifestum in eo, quod ē valde fulgēs, & splendens. hoc enim quoquo modo est non visibile: sed tamen alio modo ab obscuritate. & similiter auditus est soni, & silentii, quorum vnum est audibile, & aliud nō audibile, & est maximi soni, sicut visus est resplendentis. quemadmodum enim minimus sonus est non audibilis, ita aliquo modo

C est maximus sonus etiam. Et non visibile quidem dicitur sic vniuersaliter, sicut in omnibus carentibus hoc. & quoddam est innatum videre, sed non habet: aut habet, sed diminute, ut carēs pede. Et similiter gustus est gustabilis, & non gustabilis, & hoc est, cuius sapor est debilis, aut malus, aut corrumpens gustum: Et similiter existimatur de potabili, & nō potabili. sunt enim gustus quoquo modo: sed illud malum corrumpens gustum, & illud naturale. Et potabile est commune tactui, & gustui.

105

Sermo eius in hoc capitulo est manifestus. & abbreviatio eius est quod non sensibile dicitur in vnoquoque sensuum tribus modis: aut de eo, quod caret sensato proprio illi sensui de eis sensatis, quae innatus est habere: aut de eo, quod est sensibile intus, in se respectu illius sensus: aut de eo, quod est sensibile debile. v. g. obscuritas, quae est non sensibile secundum priuationem in visu: & color splendens, qui est non sensibilis propter intensionem: &

color

De Anima

color latens, qui est non sensibilis propter debilitatem . Et in auditu silentium fm priuationem: & maximus sonus fm intensiorem: & sonus latens fm debilitatem. Et in gustu insipidum fm priuationem: & horribile fm malitiam, & debile fm diminutionem. omnia enim ista dñr non sensibilia: qm vnumquodq; istorum est priuatio alicuius dispositionis naturaliter sensibilis illius sensus. D.d. Et non visibile quidem dicitur, &c. i. & non visibile dicitur vtr, sicut dñr in aliis sensibus multis modis: aut quia non est innatum videri omnino, vt dicimus q; sonus est inuisibilis, & in colore non auditus: aut quia est innatus videri, sed non videtur, quia habet colorem, sed alio modo ab eo, fm quem innatum est habere, s aut propter intensiorem, aut propter debilitatem hoc dicitur nō visibile: sicut dicitur in eo, qui est debilis pedis, q; non habet pedem. D.d. Et potabile est commune tactui & gustui, id est q; secundum humiditatem, quæ est in eo, est tangibile, & secundum saporem est gustabile.

Et sitem
distinatio
ne hēs de
infinito, 3.
Phy. 3.4. &
7. in hoc. 2.
120. Idē. 3.
96. Idē. 1.
Me. 17. &
17. consile
de immo
bili. 5. ph.
e. & t. 10.

Quoniam autem humidum quod gustabile, necesse est sensitiuum ipsius neque humidum esse actu: neque impossibile fieri **E** humidum. patitur enim gustus aliquid à gustabili secundum q; gustabile est. necessarium est ergo humectatum fore quod possibile humectari, saluatum, non humidum autem, gustatiuum sensitiuum. Signum autem, neq; siccam existentem linguam sentire, neq; multum humidam. hic enim tactus fit primi humidi. sicut quum aliquis qui ante gustauit fortem humorem, gustet alterum & vt laborantibus amara omnia videntur, propter id quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit.

SOPH.

Cum autem gustabile sit humidum, necesse est sensorium eius nec actu humidum, nec eiusmodi esse ut humectari nequeat: patitur enim gustus à gustabili quatenus gustabile. Necesse ergo est id quod humectari potest, humectari ita ut seruetur, nec esse humidum ipsum. s. gustatiuum sensorium. indicium huius est, quod lingua neq; cum prearida est, sentit: neq; cum admodum humida: hic enim tactus fit primi humidi: ut cum quispiam degustato uehementi sapore, degustat alium: & quemadmodum egrotantibus amara omnia videntur, propterea quod lingua refert a eiusmodi humiditate sentit.

Et, quia gustabile est humidum, fuit necesse vt suus sensus non esset humidus in perfectione. neq; impossibile vt humefiat. gust⁹ enim patitur quoquo modo à gustabili, secundum q; est gustabile. Vnde necesse est vt humefiat illud, quod possibile est vt humefiat, & est saluatum. sed non est humidum sensus gustus. Et signū eius est, q; lingua non sentit, cum fuerit valde sicca, aut valde humida. tactus enim ipse erit per primum humorem, sicut qui pri⁹ gustauit

A gustauit saporem fortem, deinde gustauit alium saporem. & sicut infirmi sentiunt omnia amara, quia sentiunt ea per linguam submersam in tali humore.

104 Cum declarauit ea, quæ sunt cõia isti sensui, & sensui tactus, & aliis sensibus, incõp̃it dicere quoddã proprium membro istius sensus, scilicet lingue, & d. Et, quia gustabile est humidũ, &c. i. &, quia materia saporis est humor, vt declaratu est in de Sensu & sensato, necesse fuit vt recipiens saporem recipiat humore cũ sapore. vnde necesse est, vt iste sensus nõ sit humidus in actu, neq; sit et impossibile vt recipiat humore, cũ sit innatus recipere saporem: quod est impossibile sine receptione humoris. & dicit q̃ est necesse vt sit non humidus in actu: quia illud, quod est aliquid in actu, non est innatum recipere illud, quod est in eo in actu, fm q̃ est in eo in actu. visus enim, si haberet aliquem colorem in actu, non reciperet colores. Deinde dicit, gustus enim patitur quoquo modo, &c. i. & est necesse vt iste sensus sit innatus humefieri. membrum enim gustans patitur quoquo modo a gustabili. &, quia gustabili semper associantur humidum, necesse est vt gustans patiatur ab humore, qui est in sapore. Vnde necesse est vt hoc membrum gustans sit in ea dispositione, qua possibile est vt humefiat: & hocerit vt non sit humidum in se, & q̃ sit cum hoc saluatum ab* accidentibus. & hoc intendebat, cum dixit, vnde necesse est vt humefiat, &c. idest & quia necesse est vt hoc membrum humefiat, necesse est vt sit innatum humefieri, scilicet sit saluatum a siccitate intensa, & vt non sit humidum. Deinde dicit. Et signum eius est q̃ lingua, &c. i. & signum eius est, q̃ lingua apud comprehensionem saporum debet saluari ab intensa siccitate, & dominio humoris, est q̃ ipsa non sentit saporis, quando fuerit intensa siccitatis, aut intensa humiditatis, sed tantum sentit, cum fuerit in naturali dispositione, fm quam innata est recipere humiditatem saporis. Deinde dicit, tactus enim ipse, &c. i. &, cum lingua innata est recipere saporem cum eius humiditate, necesse est vt super ipsum non dominetur alia humiditas. Prima enim humiditas dominans in lingua impedit eam in recipiendo secundam humiditatem. quemadmodum qui gustauerit aliquem saporem fortem, & postea gustauerit alium saporem: tunc enim non sentiet secundum saporem propter dominium primi super linguã. Deinde dicit, &, sicut infirmi sentiunt omnes saporis amarus, quia sentiunt eos per linguam submersam in humore amaro, ita etiam qui gustauerit aliquem saporem, & sua lingua fuerit humefacta in humore accidentali, tunc non comprehendet humorem saporis proprii, nisi admixtum cum qualitate illius primi humoris. & sic accidet necessario vt non comprehendat saporem, quia non comprehendit naturã saporis in dispositione illa, secundum quam est materia illius saporis.

Species autem humorum sicut & in coloribus, simplices quidem contrariæ sunt: vt dulce & amarum. habet autem sunt, cum hac quidem, pingue: cum illa uero, salitum. Media autem horum, De Anim. cũ cõ. Auer. O acre

Illud, qd̃ aliqd in actu, nõ est innatũ recipere illud, qd̃ est in eo in actu, fm qd̃ est in eo in actu. Idẽ. 67. Idẽ. de Aia cõ. 4. Idẽ. i. ca. d. sũta orb. idẽ. i. ph. 69. *excedentibus *excellentiis.

De Anima

acre, & austerum, & ponticum, & acutum: serè enim hæc videntur esse humorum differentie. Quare gustatiuum potentia est huiusmodi. gustabile autem est factiuum actu huius.

SOPH. Species autem saporum, ut etiam in coloribus, simplices quidè sunt que sunt contrarie, dulce & amarum: Proxima autè sunt, ab uno, pingue: ab altero, salsum. His interiecta sunt, acre, & austerum, & acerbum, & acidum. nam hæc propemodum esse saporum differentie videntur. Quare gustatiuum est, quod est tale potentia: gustabile uero, quod est effectiuum actu eius.

Et modi saporum sunt sicut in coloribus, simplices quidè sunt contrarii dulcis, & amarus. Sequentes autem sunt duo, istum vinctuosus, istum autem salsum. Et quæ sunt inter ea, sunt acutus, & stypticus, & ponticus, & acetosus. isti. n. modi serè videntur esse modi saporum. Quapropter necesse est vt Gustans sit illud, quod est in potentia istius dispositionis, & Gustabile sit agens.

105

Et dispositio modorum saporum adinuicem est, sicut dispositio colorum adinuicem. quemadmodum igitur colores simplices sunt albus, & niger, ex quibus componuntur alii, quorum quidam sunt propinquiore simplices, ita est de saporibus. scilicet simplices eorum sunt contrarii. scilicet dulcis, & amarus. & sequitur dulcem vinctuosus, & salsum amarus. & inter istos sunt acutus, & stypticus, & acetosus. Et hoc, quod d. in coloribus manifestum est: in saporibus vero habet questionem. Galenus enim opinatur quod ponticus, & acetosus frigidi sunt, & quod acutus est calidior amaro.

Digressio,

Et, si nos concesserimus quod isti saponum consequuntur calorem, & frigus, necesse est quod contrarietas in istis sit in illo, quod est vltimè calidum, & in illo, quod est vltimo frigidum. & si concesserimus quod ita est de saporibus, sicut est de coloribus, scilicet quod idem color sit à caliditate, vel à frigiditate, tunc non accidet impossibile. Et videtur quod hæc opinio Galeni sit error.

Prima ratio contra Gal.

Videmus enim quod amaritudo quandoque inuenitur cum frigiditate. verbi gratia quod amaritudo, quæ est in fructibus in primo clemento, demonstrat frigus: & amaritudo, quæ est in rebus combustis demonstrat calorem. Et similiter non est impossibile vt aliqua dulcedo sit frigida, videtur enim quod placentæ amari saporis apud complementum sunt dulces, aut insipidæ in principio. Et signum eius, quod isti saponum sunt medii, est quod plantæ habentes saponum, non transferuntur ex amaritudine ad dulcedinem in eis, quæ innatæ sunt esse dulces in fine, nisi mediante aliquo illorum saporum.

Secunda ratio.

& hoc erit secundum quod pertinet illi amaro existenti in illa planta, & illi dulci existenti in ea. quemadmodum albedo non transfertur ad nigredinem, vel e conuerso, nisi mediante aliquo colorum mediorum. in aliquo igitur transfertur mediante charopo, & in aliquo mediante kiano. non enim est necesse vt translatio in extremis sit super omnia media. Et vult

Tertia ratio.

Nō est necessarium vt translatio in extremis sit super omnia media. Idē. j. Cor. 41.

uerfaliter

Anersaliter per se manifestum est q amarum, & dulce sunt in fine cōtrārie-
tatis, in quātm sunt saporēs. quāptōpter necesse est vt alij saporēs sint me-
diū inter hos duos, & compositi ex extremis. Secundum hoc igitur debe-
mus ponere hoc. Et non debemus aduertere sermonem Galeni. suus, n.
sermo non est verus in complexionibus saporum fm suas naturas. Et, si
concesserimus quōd omne dulce est calidum, & omne amarum etiam est
calidum, debemus etiam dicere q hoc non est nisi respectu corporis homi-
nis, non respectu naturae ipsius rei. experientia enim, licet testetur hoc in
corpore humano, tamen hoc non demonstrat naturam ipsorum saporū. Quarta rō

Et videtur quōd sapor magis sequitur humiditatem & siccitatem, quā
caliditatem & frigiditatem. Necesse est enim aliquam opinari comple-
xionem terminari, ex qua fit amaritudo, & aliā ex qua dulcedo : & quōd
istae duae complexionēs sunt contrariae fm hunc modum. & locus de hac
persecutione est in libro de Sensu & sensato, & etiam de numero modō
rum saporum. Deinde. d. Quāptōpter necesse est vt gustans sit illud, &c.
id est declaratum est ex praedictis q iste sensus est illud, quod est in poten-
tia omnes isti saporēs, & quōd sapor, & gustus est agens, & mouens istum
sensum de potentia in actum. Quinta rō

De tactu, tangibilibus, ac medio.

Cap. 7.

DE tangibili autem & tactu eadem ratio. Si enim tactus nō
est vnus sensus, sed plures: necessarium est & tangibilia sen-
sibilia plura esse. Habet autem dubitationem, vtrum plu-
res sint, aut vnus.

SOPH. De tactili & tactu eadem est ratio: si enim tactus non vnus est sen-
sus, sed plures: & tactilia etiam plura esse sensibilia necesse est.

De tangibili autē. & de tactu idem est sermo. Tactus enim, si
non fuerit vnum genus, sed plus, necesse est vt tangibilia etiā sint
plura vno. Sed est dubium, vtrum sint vnum, aut plura.

106 Modo vult loqui de tactu, & dixit. De tangibili autem, & de tactu, &c.
id est vtrum autem tangibile sit vnum, aut plura vno est dubiū, sicut ē de
tactu. & sermo in eis est idem. Et innuit per hoc causam, propter quam la-
tet hoc, in hoc sensu, & non latet in aliis sensibus. de illis enim quia mani-
festum fuit quōd sensibile eorum est vnum in genere, fuit etiam manife-
stum eos esse vnum in genere: in hoc sensu autem, quia ignoratum est
de suis sensibilibus, si it etiam ignoratum de suo sensu. Deinde dicit.
Tactus enim, si non fuerit vnum genus, &c. id est, sermo de eis in hac inten-
tione idem est. Notum est enim nobis quōd si tactus non est vnum ge-
nus, sed plura vno, necesse est quōd tangibilia sint plura vno, & si tangibi-
lia sint plura vno, necesse est vt iste sensus sit plus vno. sed licet consecutio
in istis duobus syllogismis sit manifesta, tamen destructio, vel positio in
eo est ignorata.

O ii Et

De Anima

Et quid est sensitiuum tangibilis: vtrum caro & in aliis proportionale, aut non, sed hoc quidem est medium, primum autem sensitiuum, aliud quiddam est intus. omnes etenim sensus vnus contrarietatis esse videntur, vt visus albi & nigri: auditus grauis & acuti: gustus amari & dulcis. In tangibili autem multe insunt contrarietates calidum & frigidum, humidum & siccum, durum molle, & aliorum quaecumque sunt huiusmodi.

SOPH. Est autem questio, vtrum plures sint, an vnus: & quid sit instrumentum rei tactilis tactiuium: vtrum caro, & in aliis quod ei proportionem respondet: an non, sed hoc quidem sit intermedium, primum vero sensorium aliud quidpiam intus sit. quippe omnis sensus vnus esse videtur contrarietatis, ut visus albi & nigri, auditus grauis & acuti: gustus amari & dulcis: at in tactili multa sunt contrarietates, calidum, frigidum, humidum, siccum, durum, molle, & eiusmodi alia.

Sensus autem tactus, vtrum est in carne, aut in alio simili: aut non, sed ista est medium, primum autem sentiens est aliud intrinsecum. Omnis enim sensus existimatur esse eiusdem contrarietatis, v.g. visus albi & nigri, & auditus grauis & acuti, & gustus dulcis & amari. In tangibilibus autem sunt plura contraria, calidum & frigidum, & siccum & humidum, & durum, & molle, & asperum & lene, & alia similia.

107 Cum narrauit quod dubium est vtrum sensus tactus sit eiusdem virtutis aut plurium, incepit dicere sermones dubitabiles in hoc, & d. Sensus autem tactus, &c. i. & principium considerationis in hoc est, vtrum sensus tactus sit in carne, aut in simili carni in animalibus carentibus carne: aut sensus tactus non est in carne, sed caro est quasi medium. Et dixit hoc. quia, si fuerit declaratum quod sensus tactus est in carne, ita quod proportio carnis ad ipsum sit sicut proportio oculi ad visum, manifestum est quod sensus tactus est vna virtus: quoniam vnum instrumentum non est nisi vnius virtutis.

Si propter
hoc carnis
ad tactu
ut sicut p
porcio o-
culi ad vi-
su, mani-
festu e quod
sensus ta-
ctus sit vna
virtus.
*a. i. caro
sit quasi.

Si autem fuerit declaratum quod ista virtus fuerit plures vna, necesse est vt caro non sit nisi medium: & vt non sit quasi instm. Et, cum narrauit hoc, incepit inducere sermones dubitabiles. & incepit ab eis, quae demonstrant virtutem tactus esse plures vna: quia post inducet ea, quae demonstrant ipsam esse vnam ex hoc, quod apparet quod, cum sensibile fuerit positum super carnem, statim sentiet, ex quo existimatur quod ista virtus est vna. Et d. sed ista est medium, &c. i. vtrum sensus tactus est in carne, ita quod sit vna virtus: aut non est in carne, sed intra, & est plus quam vna virtus, est dubium. potest. n. aliquis dicere quod caro est medium, & quod primum sentiens, quod est instm istius virtutis, est aliquid intrinsecum, & quod est plus quam vnum instm. Et signu est, quia manifestum est quod idem sensus non comprehendit nisi vnam contrarietatem, & eius media: visus. n. comprehendit albu & nigrum & media, & auditus graue

Agrauē & acutum & media, & gustus dulce & amarum & media. Tactus autem multa contraria. v.g. calidum & frigidum, & humidum & siccum, & asperum & lenē, & durum & molle, & alia contraria. vnde necesse est, vt ista virtus sit plures vna, & q̄ caro sit quasi medium. Et hoc, quod dixit, manifestum est, qm̄, si vna virtus est, quæ comprehendit vnam contrarietatem, contingit oppositum conuerti cum opposito, scilicet vt quæ non cōprehendit vnam contrarietatem, sed plures, non sit vna virtus.

Docum.
Pro hoc vī
de. 2. Priorū
ca. 11.
& 4. Topi
corū ca. 5.

Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem: & q̄ in aliis sensibus sunt contrarietates plures, vt in voce non solū acumen & grauitas, sed magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, & similia alia, sunt autem & circa colorem differentie huiusmodi alteræ. sed quid sit vnum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui, non manifestum est.

107 H. Sed est solutio quædam huius questionis: etenim & in aliis sensibus plures sunt contrarietates, ut in voce non solum acumen & grauitas, verum etiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, ceteraq̄ generis eiusdem. In colore etiam eiusmodi alie sunt differentie: verum quid sit subiectum: ut auditui sonus, sic etiam tactui, nō est manifestum.

Sed est hic aliquid, per quod dissoluitur ista questio. In aliis enim sensibus sunt modi contrarietatis plures vno, verbi gratia, in sonorum cum acuto & graui est magnum & paruum & sonus lenis & asper, & alia similia. Et in colore etiam sunt alii similes istis. Sed tamen non est manifestum quid est illud vnum subiectum, sicut est sonus auditus, sic tactus.

108 C Cū dedit sermonē, facientem credere q̄ sensus tactus sit plus vno, dedit aliū sermonem, quasi dubitationē sup̄ hūc sermonē, & dixit. Sed est hic aliquid, &c. i. potest aliquis dicere aliquid eē, p̄ quod dissoluit iste sermo, per quē probat q̄ sensus tactus est plus vno: & q̄ in aliis sensibus etiā sunt modi contrarietatis plures vno, v.g. q̄ auditus cōprehendit grauē & acutum, & magnū & paruum, & lenē & asperū. & sicut visus cōprehendit multa album & nigrū, & splendēs & non splendens, quapp̄ nō est necesse ex hoc q̄ tactus comprehendit plus vna, vt sit plures, & q̄ caro sit quasi mediū. Et, cū dedit hāc dubitationē sup̄ sermonē, pbāt q̄ iste sensus est plus vno, in cōp̄t excitate modū debilitatis eius, & dixit. Sed tñ nō est manifestū, &c. i. sed iste sermo nō sequit̄ qm̄, si magna cōtrarietas, quæ est in tactu, sit similis cōtrarietati existēti in vnoquoq̄ sensu, necesse est vt subiectū modo rū contrarietatis, q̄ est in tactu, sit vñ, sicut est in visu, & in auditu, sonus n. est subiectū illorū cōtrariorū prædictorū. & sicut color est subiectū modorū cōtrarietatis cōprehensibilis per visum. sed nō est manifestum quid est vñ subiectū cōtrariorū sensus tactus, immo apparet q̄ subiectū multiplicatur fm̄ multiplicationem contrariorum. Et intendit per subiectū

De Anima

7. Me. 43. hic genus, quod dicitur in hac contraria. Et hoc, quod dixit, manifestum est. Necessesse est. n. si posuerimus qd unus sensus comprehendit multos modos contrarietatis, vt genus subiectu illis modis sit vnū. Qm̄ necesse ē aliquid esse commune illi multitudini, quod comprehendit ab illo vno sensu. & si non, non erit illic aliquid, per quod ille sensus poterit dici vnus. qm̄ sensus non est vnus, nisi per vnā intentionē. Et cū contraria fuerint diuersa in generibus, tunc virtutes erunt diuersæ. & ideo illud, quod recipit contrarietatem colorum, aliud est à recipiente saporū contrarietatem: cū ista contraria sint diuersa in genere. Vnde necesse ē, si tactus sit vna virtus, vt modi contrariorum, quos comprehendit, sit vnum genus subiectum eis, quod dicatur de eis vniuocē: vt sonus, qui dicitur vniuocē, sit de modis sonorū, & color de modis colorum. Sed contraria tactus non vnus habere genus, quod dicatur de eis nisi æquiuocē. Quale enim, quod dicitur de calido & frigido, & graui & leui, non dicitur nisi pure æquiuocē. Et illud, quod dictum est de æquiuocatione in hoc nomine quale, dicitur de sapore, de calore & frigore, & odore. omnia enim hæc nomina sunt in prædicamento qualitatis: & graue & leue in prædicamento substantiæ. Et ideo necesse est vt, virtus comprehendens contrarietatem, quæ est in graui & leui, sit quoquo modo virtus comprehendens contrarietatem, quæ est in calido & frigido necessario, & quoquo modo non, cū illa; quæ comprehendit graue & leue, non comprehendit ea nisi mediante motu; scilicet qd non comprehendit graue, nisi quando mouet eam corpus graue, aut leue. Et ideo oportet opinari qd velit Arist. qd sensus tactus est plus quā vnus: & qd caro est quasi ei medium. ↑ licet iste sermo sit contrarius sermōni in libro de Animalibus. sed tamen forte ille sermo fuit secundū qd apparuit illic, scilicet qd sciuit de membris animalium in illo tempore, tunc enim adhuc nesciebat nervos, & dixit qd instrumentum sensus isti⁹ est caro. & iste sermo dat instrumenta esse istis animalibus tangibilibus intra carnem. & hoc conuenit ei, quod post apparuit per anatomiam. scilicet qd nerui habent introitum in tactu, & motu, quod ergo sciuit Arist. ratione, apparuit post per sensum.

Occurrit tactus objectioni. q̄a aliqui diceret esse idē genus tangibilium, & ē spm̄ quale. Graue & leue sunt in prædicamento substantiæ. Idē. 4. C. c. 20. opp. 5. Me. c. 18 vbi .d. qd sunt quatuor virtutes. Sed 4. C. l. 39. ponit eas ēē facilitates, & p̄ cōsequens q̄ huiusmodi idē. 2. de Gen. & cor. t. c. 8. & 7. ph. t. c. 11. Vnde cōtr. Zim. ¶ Soluit cōtradictionē. 1. de p̄ribus aīaliū ca. 6. 3. d. nā aīalium ca. 5.

Vtrum autem est sensitium intus, aut non, sed mox caro, nulum videtur ēē signum fieri sensum simul cum tactu. etenim nūc si quis circa carnem extenderit, vt pellem faciēs, similiter sensum mox tactum insinuat. & tamen constat qd nō est in hoc sensitium, si autem & connaturale fuerit, citius vtiq̄ pertinget sensus.

Vtrum autem instrumentum sit intus nec ne, sed protinus caro, nulum videtur esse argumētum, quod sensus fiat simul atque res tanguntur. Etenim si quis circa carnem extenderit quidpiam in speciem membrana redactum, statim per eaq̄ sensum imprimet: tamen constat nō esse in ea sensus instrumentum. quod si etiam coalescat, multo citius sensus penetret.

Vtrum

M Vtrum autem sentiens sit intra, aut non, sed est primum, quod apparet. scilicet caro, existimatur quod istud signum nihil est. scilicet quod sensus est, quando tangitur. Quoniam, si tu acceperis membranam, & in duas carnes ea, tunc eodem modo apparebit sensus, quoniam tangitur: licet sit manifestum quod sentiens non est in istis rebus. Si igitur fuerit consolidatum cum eo, tunc sensus citius prouenit etiam.

309 Cum dedit sermonem necessarium, ex quo apparet quod sensus tactus est plus uno, & quod caro est quasi medium, ut exposuimus: licet sit contra opinionem Alex. & expositionem Themistii. quauis Themistius dicat aperte quod ista est opinio Aristoteli. scilicet quod caro est quasi medium. sed isti videntur non scire

Continuatio textus.

rationem, super quam sustentabatur Aristoteles in hoc. & est, quia sensibilia tactus non concitant in eodem genere, quod de eis dicatur vniuocae, necesse est ut sit plus uno. & nos dicemus rationem Alex. in hoc, & dissoluemus eam. Et, cum iam compleuit hoc declarare, & dissoluere quaestionem continentem in

Infrasc. 115.

B hoc, reuersus est ad destruendum illud, ex quo existimatur quod caro est instrumentum istius virtutis, & d. Vtrum autem sentiens est intra, &c. i. dicere autem quod tangens non est intra, sed est in primo eorū, quae apparent, scilicet in carne:

Expositio.

caro. n. cum fuerit positum super ipsam aliquod tangibile comprehendet ipsum: nihil est, scilicet quod istud argumentum non tenet, scilicet quod sensus tactus sit, quando tangibile tangit carnem. D. debilitauit hoc argumentum, & dixit. Quoniam, si tu acceperis membranam, &c. i. quoniam, si tu acceperis membranam non spissam, & indueris eam carne, & posueris super carnem aliquod tangibile, tunc statim comprehendet eam sensu, ac si esset absque illa membrana. D. d. licet sit manifestum quod sentiens non est in istis rebus. i. licet sit manifestum quod primum sentiens non est in cute, non est impossibile ut caro sit talis dispositionis, scilicet ut sit medium quasi cutis. in apparentibus autem in carne nulla dubitatio est super ea, quae iam declarata sunt ratione. D. d. Si igitur fuerit consolidatum. i. & nulla differentia est in hac intentione, siue caro fuerit continua cum sentiente, siue membrana fuerit non continua. cutis. n. si esset continua, tunc citius redderet sensum. Continuatio igitur non dat carni nisi facilitatem pertransitus sensus: non quia continuatio det ut caro sit instrumentum istius sensus.

Improbatio rationis inductae.

Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis apertus natus esset aer: videremur enim uno quodam sentire & sonum & odorem & colorem: & vnus quidam sensus esse, auditus, & visus & olfactus: nunc autem quoniam determinatum est per quod fiunt motus, manifesta sunt praedicta sensitiua altera esse,

10 PH.

Itaque pars haec corporis perinde se habere videtur, ac si circumquaque coalitus nobis esset aer: videremur enim uno quodam & sonum, & colorem, & odorem sentire: & vnus esse sensus auditus, & visus, & olfactus: at vero quia distinctum est id per quod fiunt motus, perspicuum est quae diximus instrumenta diuersa esse.

O iiij

Et

De Anima

Et ideo hoc membrum est de corpore, quasi aer, si esset applicatus cum corpore in circuitu. tunc enim existimarem quod per idem sentiremus sonum, & colorem, & odorem: & quod visus: & auditus, & olfactus esset sensus unus. modo autem, quia aer, per quem fiunt isti motus. scilicet videre, & audire, & olfacere est distinctus, apparent sensus, quos diximus esse diuersos.

110 Cū declarauit quod tactus est plus vno sensu, & quod propter hoc caro debet esse media istis sensibus, & quod dubitatio super hoc, ex eo quod apparet sensui, quare fecit multos homines dicere quod caro est instrumentum istius sensus, & quod iste sensus est unus, non sufficit, incipit declarare modum, ex quo contingit ista existimatio communis omnibus: & forte ipse est vnus eorum in libro de Animalibus, qui hoc existimauerunt. Et dixit. Et ideo hoc membrum est de corpore, &c. i. & ista existimatio accidit hominibus: quia hoc membrum, scilicet caro, assimilatur aeri, si esset applicatus cum corpore. quoniam, si aer, scilicet quod est medium, fuisset applicatus cum corpore, sicut caro, id est, esset pars corporis, tunc existimarem quod per idem sentiremus sonum & colorem, & odorem: & quod hæc tria sunt vnus sensus. & hoc idem accidit sensibus tactus cum carne, ita quod fuit existimatum eos esse vnū sensum.

D. d. modo autem, quia aer, &c. i. sed apparet quod tres sensus isti sunt diuersi, licet sint per idē medium, quia medium nō est pars nostri. Caro autem, quia est pars nostri, non apparuit hoc in sensibus tactus, & fuit existimatum eos esse vnum sensum. sed demonstratio coegit quod sint plures vno sensu. sentit enim plura vno sensibili in carne.

112 In tactu autem hoc quidem nunc immanifestū est. ex aere quidem, n. aut aqua impossibile est constare a fatū corpus: oportet. n. firmū eē. relinquitur autem mistū ex terra & ex his esse, vt vult caro & proportionale. Quare necessarium est & corpus esse medium tactui, aptum natum, per quod fiant sensus cum sint plures.

113 In tactu vero id nunc obscurum est: ex aere enim aut aqua corpus animatum constare non potest: requiritur. n. ut solidū quidpiā sit. restat ergo ut ex terra & his sit mixtum, cuiusmodi uult esse caro, & quod ei proportione respondet: nam si omnis sensus per intermedium est, etiā tactus. Quare necesse est & corpus esse inter tactuum quod adhæreat coalitumque, sit per quod fiunt sensus, qui quidem plures sunt.

In tactu autem hoc mō latet. ipse est. n. vt cōstitutio corporis aīa ti sit ex aere, aut ex aqua. indiget. n. vt sit durū. remanet igitur vt sit ex terra, & ex istis i carne, & sibi. Necesse ē igitur vt corp⁹ mediū tā gēs sit applicatū p cui⁹ mediationē erūt sensus, & sūt plures vno.

114 Cū declarauit modum, ex quo cōtingit ista existimatio in sensibus tactus, & non contingit in aliis sensibus, incipit narrare causam, & necessitatem in hoc, quod medium in tactu est applicatum, & in aliis non applicatum,

A tum, & d. In tactu autem, &c. i. tactui autem accidit hoc, ita q̄ ista in intellectu latet in eo, s. q̄ est plus q̄ vnus sensus, ex hoc, q̄ omnis sensus indiget medio: & animalia indigent in salute vt sentiant tangibilia: ideo fuit necesse vt medium esset pars eius. Et fuit impossibile vt hoc medium, quod est pars eius, esset aqua, aut aer, impossibile est enim sicut d. vt cōstitutio corporis esset ex aere aut aqua animalia. n. indigent necessario corpore duro, ex quo contingit necessario vt mediū sensibus tactus esset corpus admixtum, super quod abūderet terrestritas, & est caro, & eius simile in animalibus carentibus carne. & sic est intelligendus iste sermo. Et ipse excitauit nos super hoc, quod diminuitur in sermone per hoc, quod dixit. Necesse est igitur vt corpus medium tangens sit applicatum. i. necesse est igitur q̄ omnis sensus sit per medium: cū * sensus non sentiant sua sensibilia nisi tangendo: & animalia indigent vt sentiant sensibilia occurrentia, vt medium sit applicatum, & pars corporis. D. d. per cuius mediacionem erunt sensus, & sunt plures vno. i. sensus tactus.

Demonstrat autem q̄ plures sint, qui in lingua tactus. omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem, & humorem. si quidem igitur & alia caro sentiret humorem, videretur unus & idem esse sensus gustus & tactus: nunc autem sunt duo, propter id q̄ non conuertitur.

MOFH.

Indicat autem eos esse plures is tactus qui in lingua consistit: eadē enim parte cuncta tactilia & saporem sentit: Ergo si reliqua caro saporem sentiret, sensus gustatus & tactus idem & vnū esse videretur: nunc vero duo sunt, quia non fit conuersio.

Et demonstrat eos esse plures vno tactus linguae. omnia enim tangibilia sentiuntur per idem membrum, & sapor. Si ergo alia caro sentiret saporem, tunc existimaretur q̄ gustus. & tactus essent idem sensus. modo autem sunt duo, quia non conuertitur.

112 Et demonstrat q̄, quia sensus tactus est plus, quam vnus, & q̄ hoc latet, quia caro est quasi medium tactus, qui est in lingua, quoniam sentimus omnia tangibilia per hoc membrum, & etiam saporem. fuit necesse vt caro, quae est in hoc membro, sit quasi medium, non quasi instrumentum, quoniam, si esset instrumentum saporis, non comprehenderet tangibile: & si tangibile, non saporem. idem. n. sensus idem habet instrumentum. Si igitur alia caro, quae est in corpore, sentiret saporem, sicut caro, quae est in lingua, tunc existimaret q̄ gustus, & tactus essent idem sensus. D. d. modo autem sunt duo, quia non conuertitur. i. modo autem nō accidit hoc, quia non conuertitur, s. q̄ omnis caro gustans est tangens: sed non omnis caro tangens est gustans.

Idē sensus idē habet instrumentum ob idē supra c. 107. &c. s. de Anima cō. 50.

Dubitabit autem aliquis si omne corpus profundum habet: haec autem est tertia magnitudo: quorum alii corporū medium est aliquod

De Anima

est aliquod corpus, non contingit ipsa ad inuicem se tangere. h. **D**
 midum autem non est sine corpore, nec humectum: sed necesse est
 aquam esse, aut habere aquam: quæ vero tanguntur ad inuicem
 in aqua, nisi sicca extrema sint, necesse est aquam habere mediū,
 quo repleta sunt vltima. si aut hoc verum, impossibile est tangere
 aliquid aliud in aqua. eodem autem modo & in aere, similiter. n.
 se habet aer ad ea quæ sunt in ipso, & aqua ad ea quæ sunt in aqua.
 latet autem magis nos, sicut & quæ sunt in aqua animalia, si hu-
 mectum tangit humectum.

809 H. Verum quærat quispiam, si omne corpus habet altitudinem, atq;
 hæc est tertia magnitudo: quibus autem duobus corporibus interiacet
 corpus aliquod, fieri non potest ut ea se mutuo tangant: humidumq; nō
 est sine corpore, neq; madidū: sed necesse est vel aquam esse, vel aquam
 habere: quæ vero in aqua se mutuo tangunt, cū extrema sicca non sint, **E**
 necesse est aquā habeant interiectam, cuius plena sunt extremitates:
 quod si hoc verum est, fieri non potest vt aliud tangat aliud in aqua:
 eodem etiam modo in aere: similiter enim se habet aer ad ea quæ sunt
 in ipso, atq; aqua: latet tamen magis nos, ut etiam ea animalia quæ
 in aqua sunt, an madidum tangat madidum.

Ex eis, in quibus homo dubitat, est qd omne corpus habet pro-
 fundum, & hæc est tertia dimensio, & corpora, inter quæ existit ali-
 quod corpus medium, impossibile est vt tangant se ad inuicem,
 & humidum non est extra corpus, neq; humectatū, immo necesse
 est vt sit aqua, aut aliquid, in quo est aqua: & ea, quæ occurrūt si-
 bi in aqua ad inuicem, cū extrema eorū non fuerint sicca, necesse
 est vt iter ea sit mediū, & est illud, in quo vltima eorū sūt submer-
 sa. Et, si hoc est verū, imposse est vt aliqd tangat aliud in aqua. Et
 similiter in aere. aer, n. ita est cum eis, quæ sunt in eo, sicut aqua cū
 eis, quæ sunt in aqua. v. g. animalia, quæ sunt in aqua, si corp⁹ hu-
 mectatum tangit corpus humectatum. **F**

113 Cū declarauit qd tactus indiget carne pro medio, & qd est plus quā
 vnus, incēpit etiam quærete vtrum iste sensus cū hoc, qd indiget carne,
 indigeat etiam medio extrinseco, aut sufficit etiā caro sine medio extrin-
 seco. & ista quæstio etiā accidit in gustu. Et dixit, Et ex eis, in quibus ho-
 mo dubitat, est, & c. i. & dubitat homo in hoc, utrum tactus indigeat me-
 dio extrinseco cum hoc qd indiget medio, quod est caro. omne. n. corpus
 habet profundum, & est tertia mensura corporis. D. d. & corpora, inter
 quæ est medium, & c. i. et, cū omne corpus habet profundū, necesse est
 vt inter omnia duo corpora non se tangentia sit corpus, & cū ita sit, con-
 tingit

Augustinus ut corpora sicca, inter quæ est medium corpus humidum, impossibile est ut tangant se adinuicem; absque eo quod super superficies sint humectata ab illo corpore humido. & humiditas impossibile est ut sit extra illud medium, v.g. corpora humectata. quoniam impossibile est ut tangant se, nisi inter ea sit aqua, aut aliquid aquæ. D. d. & ea, quæ occurrunt sibi in aqua adinuicem, cum extrema eorum fuerint non sicca, &c. i. & cū corpora sicca non occurrunt sibi in corporibus humidis, nisi extrema eorum fuerint humectata, necesse est, ut non occurrant sibi, nisi inter ea sit mediū: & est corpus, in quo superficies eorum sunt submersæ. Et, cū ita sit, impossibile est ut corpus siccum tangat corpus siccum in aqua, aut in aere: nisi inter ea sit corpus aut ex aqua, aut ex aere. D. d. Et similiter etiam de aere. aer enim, &c. i. & ita est de aere, sicut de aqua in hoc. sed humectatio eorum, quæ sunt in aqua, est manifesta sensui: humectatio autem eorum, quæ sunt in aere, non sentitur: sed ratio cogit eam esse eiusdem modi. v.g. animal, quod est in aqua, quoniam, cum manifestum est quod impossibile est ut aliquid tangat nisi mediante aqua, sic debet esse in animalibus, quæ sunt in aere.

Duo corpora dura non possunt se immediate contingere.

Humectatio in aqua est manifesta sensui. sed ea, quæ est in aere, latet sensui. Idem primo Ppy. c. 54. Idem. 1. d. Genet. & Co. 19. contineat aqua habet. hic c. 115. ad finem.

Utrum igitur omnium sit similiter sensus, an aliorum aliter, sicut nunc videtur: gustus quidem & tactus in tangendo, alij autem à longe: hoc autem non est, sed durum & molle per altera sentimus, sicut & sonabile & visibile & odorabile: sed alia quidem à longe: alia vero à prope: propter quod latet, quoniam omnia sentimus per medium: sed in his latet. Et quidem sicut diximus prius & si per pellem sentiremus omnia tangibilia, ignorato quoniam prohibet, similiter utique haberemus sicut & nunc in aqua & in aere: putamus enim nunc ipsa tangere, & nihil esse per medium.

C *Utrum igitur omnium similiter sit sensus, an aliorum aliter, ut nunc videtur. gustus quidem & tactus tangendo, alij autem à longinquo? Id vero non ita se habet: sed durum & molle per alia sentimus, quemadmodum & sonatum, & visibile, & odorabile: sed alia è longinquo, alia è propinquo: quapropter latet: quandoquidem omnia sentimus per intermedium: uerum in his latet. Atqui, ut superius diximus, & si per membranam sentiremus omnia tactilia, nescientes eam intercedere, aque afficeremur, atque nunc in aqua & in aere: uidemur. ne ea tangere, & nihil esse interiectum.*

Utrum igitur sensus omnium rerum est eodem modo, aut sensus rerum diuersarum est diuersus, ut existimatur quod gustus, & tactus sunt per tangere, alia autem sunt à remoto? Aut non est ita. sed nos etiam non sentimus durum, & molle, nisi mediantibus alijs rebus, sicut sentimus faciens sonum, & visibile, & audibile. sed ista à remoto

moto

De Anima

moto, & illa duo à propinquo. Et ideo non fuit perceptū. & si nō omnia sentimus per aliquod medium, sed non comprehenditur à nobis in his duobus. Tam enim diximus etiam prius q̄, si nos sentiremus tangibilia membrana mediante, ita q̄ non perciperemus eam, tunc dispositio nostra esset, sicut dispositio nostra modo in aqua, aut in aere. modo. n. existimamus tangere ea, & nō est illud.

114 Et, cum fuerit concessum hoc, quod diximus, q̄ corpora sicca impossibile est vt tangant se in corporibus humidis, nisi inter ea sit aliquod corpus ex illo humido, quare dū est vtrum sentire omnia sensibilia fiat eodem modo, s. per medium, aut sentire res diuersas sit diuersum, s. q̄ sentire quasdam non est per medium, vt existimatur de tactu & gustu, & quasdam per medium, & sine tactu, sed à remoto, ut auditus, & olfactus, & visus. Aut non est ita, sed omnia tangibilia sentimus per idem mediū, per quod sentimus illa tria reliqua, sed tamen differunt in hoc, q̄ sensibilia in istis tribus comprehenduntur à remoto, & in tactu, & gustu à propinquo. Et, cum ita sit, non sentimus omnes res nisi per medium extrinsecum: sed istud medium non percipitur à nobis in tactu. Quemadmodum, si sentiremus tangibilia mediante membrana, absque eo q̄ perciperemus illam membranam esse super nos: quoniam dispositio nostra esset eū hae membrana, per cuius mediationem sentiremus tangibilia absque perceptione illius, sicut esset dispositio nostra in sentiendo mediante aqua, aut aere. s. quemadmodum accideret nobis existimare q̄ nos non sentimus tangibilia nisi tangendo, non mediante illa membrana, cum non percipimus illā esse omnino, sic possibile est hoc accidere nobis in aqua, aut aere, s. existimare q̄ nos sentimus res sine mediatione earum, sed nos in rei veritate nihil tangimus, nisi per mediationem earum.

Sed differt tangibile a visibilibus & sonantibus: quoniam illa quidem sentimus ex eo q̄ medium mouet aliquid nos: tangibilia vero non a medio, sed simul cum medio: sicut per clypeum percussus: non enim clypeus percussus prius percussit, sed simul accidet vtrique percuti.

10 PH. Sed tactile differt à visibilibus & sonantibus: quia illa quidem sentimus medio aliquid in nos agente: tactilia vero non à medio, sed unā cum medio: veluti is qui traiecto clypeo percussus est. non. n. percussus clypeus percussit, sed contigit ut ambo simul percuterentur.

Sed tangibile differt à visibilibus, & facientibus sonum, nos. n. sentimus ista, ita q̄ medium agit quoquo modo in nobis: & nos in tangibilibus non à medio, sed cum medio, V. g. illi, cui accidit ictus mediante scuto, scutum enim non est illud: quod percussit ipsum, cum percutiebatur scutum, sed accidit q̄ percussio amborum fuit simul.

Idest

Idest, sed licet consequatur ex hoc sermone q̄ tangibilia non sint nisi p̄
215 medium sicut res sensus, tamen opinandum est q̄ actio medij in hoc sen-
 su non est sicut actio medij in illis, sed tangibilia differunt à coloribus, &
 à sonis in hoc, quòd indigent medio: quia sensibilia in illis tribus primo
 agunt in medium, deinde medium in nos, tangibilia autem in simul agūt
 in nos, & in medium. Sed debes intelligere hic per simul, non quia in
 eodem tempore paritur medium, & sensus à tangibilibus, & in illis duo-
 bus temporibus, existimatur enim q̄ visus, & aer alterantur à calore in
 eodem instanti: sed intendit hic per prioritatem, & posterioritatem in
 illis, prioritatem fm causam, s̄ q̄ sensibile est causa remota in motione
 sensus, & medium est causa propinqua. In tactu autem medium, & sen-
 sus mouentur in simul à tangibilibus. sed medium nihil facit in hoc, sed
 est aliquod accidens ex necessitate: non quia est necesse inesse sensus, sed
 medium est necessariū in esse aliorū. Et ideo assimilauit passionem no-
 stram à tangibilibus passioni nostræ à percussione mediante scuto. Que-
220 madmodum igitur non debet aliquis dicere q̄ scutum est necessarium
 in actione percussione nostræ, ita q̄ scutum sit causa propinqua, & per-
 cussio est causa remota, ita est de aere cū tangibilibus, s̄ q̄ non debet ali-
 quis dicere q̄ illud necesse est ad sentire tangibilia, sed dicimus quòd in-
 simul paritur nos & scutum ab ictu, per simul igitur debemus intelli-
 gere priuationem prioritatis, & posterioritatis in causa, non in tempore.
 Et intendebat per hoc declarare q̄ istud non est medium * fm q̄ est ne-
 cessarium omni sensui in sentiendo: sed medium, quod huiusmodi est in
 hoc sensu, est caro, & hoc, si dicitur medium, erit fm accidens. Sic igitur
 intelligendus est iste locus, non q̄ Arist. dubitauit in hoc, & non comple-
 uis, neque declarauit modum, secundum quem dicitur quòd tangibi-
225 lia non sentiuntur nisi per medium extrinsecum. Neque etiam Arist.
 in hoc sermone fuit valde oblitus, sicut dicit Themistius, & alij. Dicunt
 enim q̄ nos, si concesserimus q̄ tangibilia non comprehenduntur in a-
 qua, & in aere, nisi mediantibus istis, quid possumus dicere in compre-
 hensione qualitatum tangibilium in istis duobus medijs ipsis? Et ego
 dico q̄, obliuio fortis non fuit nisi à dicente hunc sermonem, licet sit val-
 de difficilis, fm q̄ apparet. Oē enim animal, quod innatū est esse in aqua,
 aut aere, non sentit aliquam qualitatem caliditatis, aut frigiditatis in eis,
 si fuerint in simplicitate, quam debent habere, quia est locus eius natu-
 ralis, & locus est similis locato, vt declaratum est in sermonibus uniuersa-
 libus. Et iam declaratum est q̄ sensibile est contrarium ante passionem.
 Et, cū ita sit, animal non sentit calorem aut frigus in aere, aut in aqua:
 nisi quando cum eis admiscuntur corpora calida, aut frigida, illa ergo
 corpora sunt alia ab aqua, & ab aere naturali. Et, cū ita sit, illud, quod
 accidit ex hoc quando sentimus q̄ aer, aut aqua calefacta sunt, aut in frigi-
 data, illud idem accidit in corporibus, quæ apparent visui esse alia ab
 aere, & aqua, s̄ q̄ nos non sentimur ea, nisi mediante aqua, & aere natu-
 rali, vt declaratum est ex sermone prædicto. Et, si aer, & aqua continentes
 animalia

Documen-
tum.

Quo me-
dium ē ne-
cessariū i
tactu.

Documen-
tum,
* a. l. alij.

Hic soluē
do dubita-
tionē The-
misti, &
Alex. ex-
cludit ex-
ponē eo-
rum. The-
misti dubiū
cap. 3.

Quarto
Ph. c. 48

Auer. solo

De Anima

animalia, haberent qualitatem contrariam, tunc impedirent comprehensionem qualitatum contrariarum ab animalibus. Et propter hoc, quod diximus, non est opinandum aquam calefieri, dum fuerit aqua pura, neque aer infrigidetur, dum est aer purus: sed hoc accidit propter corpora admixta cum eis calida, aut frigida. & hoc fecit dubitare homines, ita quod frigiditas non est accidens inseparabile aquae, sicut calor igni. & ista existimatio accidit, quia vulgus consuevit vocare aquam, dum liquefactio remanet in ea: licet in rei veritate non est aqua pura, sed admixta. ista enim qualitas est magis cognita omnibus suis qualitatibus sensibilibus, sicut calor in igne. & ideo vulgus non absolute vocat ignem, qui infrigidatus est propter admixtionem corporum frigidorum. & forte vocat ignem corpora calida: licet sint humefacta per mixtionem, dum remanent calida calore igneo.

Omnino autem videtur caro & lingua sicut aer & aqua ad visum & auditum & olfactum se habent, sic se habere ad sensitiuum, sicut illorum unumquodque in ipso autem sensitiuo tacto, neque ibi, neque hic utique fiet sensus, ut si quis ponat in oculum vltimum corpus album. Quare manifestum est quod intus sit tangibile sensitiuum, sic enim utique accidit quod quidem in alijs, apposita enim super sensitiuum non sentiunt: super autem carnem posita, sentiunt: quare medium tactui est caro.

SOPH. Omnino videtur caro & lingua, ut aer & aqua ad visum & auditum & olfactum habet, ita habere ad sensorium, ut illorum unumquodque si autem ipsum tangatur sensorium, neque hic, neque illic fiat sensus: veluti si quis posuerit corpus aliquod album super extremum oculum. Ex quo etiam perspicuum est intus esse rei tactilis sensorium. hoc enim patet ut in ceteris eueniet: nam si apponantur super sensorium, non sentiunt: at si apponantur super carnem, sentiunt. Quare intermedium tactui caro est.

Et vniuersaliter videtur quod caro & lingua est, sicut aer & aqua in visu, & auditu, & olfactu. & sic est dispositio eorum apud sensum, sicut dispositio vniuscuiusque illorum duorum. sed ipsum sentiens, cum tetigerit non cadit illic, neque hic sensus. v. g. si aliquis posuerit aliquod corpus album super visum medium. Dicamus igitur quod manifestum est quod sensus tactus est interior, & si non esset hoc, contingeret in eo, quod contingit in alijs, quod, cum ponatur super sentiens non sentiet. caro autem sentit, cum fuerit positum super eam. vnde consequitur ut caro sit medium in tangente.

116 Cum declarauit modum, secundum quem dicitur quod aqua & aer sunt media in tactu, si debeant dici media, reuersus est ad dicendum illud, quod est medium

A est medium in rei veritate in hoc sensu, scilicet, quod est impossibile ut si-
ne eo sentiat iste sensus. & est caro, cuius proportio ad ipsum est sicut pro-
portio aquæ & aeris ad alios tres. Et d. Et vniuersaliter videtur, &c. i. &
vniuersaliter opinandum est quod caro & lingua sunt tactui, & gustui, sicut
aer & aqua visui, & auditui, & olfactui. D. d. & sic est dispositio eorū apud
sensum, &c. i. & dispositio carnis & lingue apud tangens, & gustans sit si-
cut dispositio aquæ & aeris apud tres sensus. D. d. sed ipsum sentiens, cum
tingerit, &c. i. † & in omnibus cum super sentiens ipsum fuerit positum
sensibile, non sentiet omnino. aut, si sentiet, male: ut accidit, cum super vi-
sum fuerit positum aliquod corpus album. D. d. aliam demonstrationem
à prædicta quod caro est quasi medium, non quasi instrumentum, & d. Di-
camus igitur quod manifestum est, &c. i. & manifestum est quod sensus tactus
est intra carnem: & quod caro non est quasi primum instrumentum ei. quod
hiam, si ita esset, contingeret in eo quod contingit in alijs, i. quod cum sensibi-
le esset positum super carnem, non sentiretur a virtute tangibili: quem
B admodum color, cum fuerit positus super visum, non sentietur. modo au-
tem, quia videmus quod virtus tangibilis non sentit, nisi quando tangibile
fuerit positum super carnem, necesse est ut caro sit medium non instru-
mentum. Et hoc, quod dixi, manifestum est per se, quoniam hoc, quod tres sensus
indigent medio, aut est, quia accidit suis sensibilibus, quod sunt remota ab
eis, aut quia impossibile est ut recipiant sua sensibilia, nisi sint prius in
medio: ut plura videntur contraria, scilicet quod non transferuntur ad ex-
trema, nisi prius transferantur ad medium. & si hoc esset propter hoc,
quod sensibilia sunt remota, contingeret ut sentirent, quando essent posita
super eos. tunc enim non indigent medio. sed non sentiunt: ergo non
indigent medio, nisi propter ipsum sentire. Et, quia hoc accidens non
potest attribui vni eorum essentialiter, cum commune sit eis, remanet
igitur ut hoc sit eis commune per naturam communem tribus sensibus.
sed nulla natura communis est causa in hoc accidente, nisi hoc, quod sunt
sensus: ergo indigentia medijs ad sensus est eis in hoc, quod sensus, non
secundum quod quidam sensus: ergo omnis sensus necessario indiget me-
dio in ipso sentire. non quod medium est in istis tribus sensibus tantum:
quia sensibilia eorum sunt remota, ut putat Alexan. quoniam, si ita esset,
contingeret quod, cum essent posita super eos, sentirent. Et hoc, quod
dixit Alex. contradiendo huic opinioni, scilicet quod, si caro esset qua-
si medium, contingeret ut sub carne esset aliquod membrum, per quod
fieret iste sensus: & illud necessario esset vnum, si iste sensus esset vnum:
aut plura, si plura: nihil est. Iam enim apparuit post Arist. in tempo-
re eius, scilicet Alex. quod in animalibus sunt quedam corpora, quæ di-
cuntur nervi, & habent introitum in sensum, & motum, quod igitur ap-
paruit Arist. ratione, manifestum est post sensum. Et nihil est hoc, quod
dicunt posteriores Peripatetici, scilicet quod nervi non habent introi-
tum in sensum tactus. est enim sermo Arist. in propinqua potentia: &
est etiam sensibilis.

Sensibile
positū su-
pra sensū
nō sentit.
Idē supra
t. c. 98. &
q. ibi. Caro
ē medium
non orga-
num; seu
instrumē-
tū, sed op-
positū dī.
Cō. l. lib. 8.
Sensū & se-
sato, & se-
sato Col-
liget cap.
d. iuuamē-
tis carnis,
& in cap.
d. iuuamē-
tis sensus ta-
ctus. Vide
cō. 21m.

Contra
Ale. Mori-
um Ale.

Idē supra
108.

Tangibiles

Plura con-
traria non
transferunt
ad extrēa,
nisi prius
transferantur
ad media.
Idē. 5. Ph.
2. Idē 10.
Meta. 23.
Idē supra
109.

De Anima

Tangibiles quidem igitur sunt differentie corporis, secundum **D**
q corpus. dico autem differentias quibus elementa determinantur:
 calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus prius dictum
 est in his que de elementis. Sensituum autem ipsarum quod tactuum,
 & in quo sensus vocatus tactus est primo, quod potentia huius-
 modi pars est.

102 H. *Tactiles igitur sunt corporis ut corpus est differentia: uero autem
 differentias, qua elementa distinguunt: calidum, frigidum, humidum,
 siccum: de quibus in libris de elementis ante diximus: Sensorium autem
 ipsorum tactuum, & in quo primo sensus is quem tactum uocamus in-
 est, pars ea est qua potentia est talis:*

Et tangibilia autem sunt differentie corporis, secundum quod
 corpus. Et dico differentias, quibus determinantur elementa, scilicet
 calidum, & frigidum, & humidum, & siccum: & sunt illae, de quibus **E**
 prius locuti fuimus apud sermonem de elementis. Illud autem,
 quod est sentiens, & tangens, & in quo est primus sensus, qui dici-
 tur tactus, est membrum, quod est in potentia talis dispositionis.

117 **D.** Et tangibilia sunt differentie corporis, scilicet quod est corpus, id est tangi-
 bilia uniuersaliter sunt differentie existentes in omnibus corporibus, scilicet
 communes omnibus corporibus generabilibus, & corruptibilibus. Deinde
 dico differentias, &c. id est & intelligo per differentias differentias
 uniuersales, a quibus nullum corpus fugit: & sunt primae differentie exi-
 stentes in quatuor elementis, scilicet calidum, & frigidum, siccum, & hu-
 midum: & quae sunt ex eis, ut asperum, & durum: & aliae differentie tan-
 gibiles, & quae sunt coniunctae cum eis, ut graue, & leue. Deinde, d. de qui-
 bus prius locuti fuimus apud sermonem de elementis, scilicet in libro de
 Generatione, & Corruptione. illic enim declarauit modos tangibilium
 primos, & secundos. **D.** d. Illud autem, quod est sentiens, &c. id est illud au-
 tem, quod sentit has differentias, est membrum, quod est in potentia harum
 differentiarum. id est illud, quod innatum est per se per has differentias, & opinan-
 dum est quod hoc est caro, aut nerui.

In 1. 3. Ge.
 & Cor. 1. c.
 8. & 16.

Sentire enim quoddam pati est. quare faciens quale ipsum est
 actu, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde similiter calidum
 & frigidum aut durum & molle non sentimus sed excellentias:
 tanquam sensu velut medietate quadam existente eius quae in sen-
 sibilibus contrarietatis, & propter hoc discernunt sensitiua sensi-
 bilia: medium enim discretiuum est. sit enim ad utrumque ipsorum
 alterum ultimum.

*Nam sentire pati quoddam est: quare id quod facit quale est ipsum
 actu, tali illud facit, cum sit potentia. Quamobrem id quod aequale cali-
 dum*

A dum est ac frigidum aut durum & molle non sentimus; sed excessus: ut pote cū sensus mediocritas quēdā sit eius contrarietatis, quā in sensibilibus reperitur: & propterea indicat sensibilia: mediū. n. nūm hēt indicandi: sit. n. alterum extremorum, ad utrūq. ipsorum comparatum.

Sentire enim est aliquod pati quoquo modo. Vnde necesse est vt illud, quod agit sibi simile in actu, non agat nisi illud, quod est in potentia. Et ideo calidum non sentit sibi simile, neq. frigidum, neq. durū, neq. molle, sed ea, quæ sunt intēsiōra: qm̄ sensus quasi est medium inter cōtrarietate in sensibilibus. Et iō distinguit sensibilia. medium. n. distinguit, efficitur. n. apud vtrūq. æqualiter.

218. Cū dixit quod primum sentiens est illud, quod est in potētia istæ disferentia, incipit declarare hoc, & d. Sētire enim, & c. i. sentire enim, quia est aliqua passio fm̄ modum dictum, & omne patiens habet agens, & omne agens agit sibi simile in actu. i. necesse est vt non agat sibi simile in actu, nisi ex aliquo, quod est sibi simile in potentia, non in actu. D. d. Et ideo calidum non sentit sibi simile, & c. i. & quia agens non agit in eo, quod est sibi simile in actu, sed in potentia: ideo necesse est vt membrum sentiens non sentiat corpus calidum sibi æquale in calore, nec membrum frigidū corpus frigidū æquale sibi in frigore: & similiter de duro, & molli. D. d. causam in hoc, & d. quoniam sensus est quasi medium, & c. i. & sensus tactus comprehendit tantum intensiōra ex rebus tangibilibus, e contrario alijs sensibus cum suis sensibilibus, quia sensus tactus inuenitur in aliquo, quod est medium inter contrarietatem aliquam in sensibilibus: cū impossibile est vt aliquod corpus denudetur a qualitatibus tangibilibus e contrario alijs qualitatibus sensibilibus. Et intelligo q. sensus tactus impossibile est vt careat simpliciter calido, & frigido, & sicco, & humido: sicut fuit in visu colore, & in auditu carere sono. & ideo iste sensus comprehendit sua sensibilia secundum totum: sensus autem tactus comprehendit extrema. D. d. Et ideo distinguit sensibilia. mediū enim distinguit, & c. i. & ideo sensus tactus distinguit, & comprehendit sensibilia, quia est medium, medium enim distinguit, quia recipit vtrūque extremum, & assimilat ut ei, & efficitur cum eo idem.

Documē-
tū impos-
sibile est
sensui ta-
ctus caret
simpliciter
calido, & fri-
gido, & sic-
co, & hu-
mido: si-
cut visus eo-
lore, & au-
ditus sono.
Id ē. cō. se-
quēti, & 3.
de anima cō-
men. 66.

Et oportet sicut debens sentire album & nigrum, neutrum ipso- rum esse actu, potentia vero vtrūq. sic autem & in alijs & in ta- ctu, neq. calidum, neq. frigidum.

PH. Et oportet, quemadmodum id quod sensurum est album & nigrum, neutrum eorum esse actu, sed potentia utrumq. sic & in alijs & in ta- ctu, nec calidum esse nec frigidum.

Et oportet, sicut diximus, vt illud, quod est innatum sentire al- bum, & nigrum, sit neutrum, sed vtrūq. in potentia, & sic de alijs, ita in tactu debet esse neq. calidum, neq. frigidum.

De Anim. cū cō. Auer.

P Et,

De Anima

119 Et, quemadmodum oportet ut illud, quod innatum est sentire album & nigrū sit neutrum, sed utrunq; in potentia, & sic in vnoquoq; sensu, sic et oportet ut tangens sit neq; calidum, neq; frigidum sū modū, qui est possibilibus in eo, s. ut ista sunt in eo sū medium, aut propē: cum imposse est ut denudet ab eis oīno, sicut sūt possibile in illis alijs, s. ut denudet à suis sensibilibus. Et debes scire q, quia illud, quod sequit ex hoc in instrumento istius sensus, illud idem consequitur in medio, nō possumus dicere quod caro sit instrumentum istius virtutis, sū q est media inter contraria, sicut existimauerunt plures.

Documē-
tum.

Amplius autem sicut visibilis & inuisibilis erat quodāmodo visus, similiter autem & reliqui oppositorum, sic & tactus tangibilis & intangibilis. intangibile autem, paruam omnino habens differentiam tangibilium, ut passus est aer, & tangibilium excellentiæ, sicut corruptiua. Secundum vnūquēq; quidem igitur sensum dictum est figuratim.

SOPH.

Præterea ut rei visibilis & inuisibilis erat quodāmodo visus, eāteriq; idem oppositorum: sic quoq; tactus, tactilis & intactilis. intangible autem est, tum quod planē lenem habet differentiam tactilium (quod usu venit in aere) tum tactilium excessus. cuiusmodi sunt quæ corrumpendi vim habent. Ac de sensibus quidem sigillatim differemus adumbratione quadam.

Et, quemadmodum visus est quoquo modo rei visibilis & non visibilis, & similiter de alijs, sic est tactus tangibilis & non tangibilis. Et non tangibile est illud, in quo est de dispositione tangibilium aliquid valde modicum, sicut aer: aut valde intensum, sicut corruptentia. In vnoquoque igitur sensuum dictum est secundum descriptionem.

120 Cūm notificauit sensus, tactus, & naturam rerum tangibilū, & quomodo sit tactus, & per quot, reuersus est ad dicendum aliquid commune omnibus sensibus, comprehendunt enim alterum duorum oppositorum essentialiter, & alterum accidentaliter. Et dixit. Et quemadmodum visus, &c. idest & quemadmodum visus comprehendit visibile & non visibile quoquo modo, sicut etiam alij sensus comprehendunt priuationes suorum priorum sensibilibus, ita sensus tactus comprehendit tangibile & non tangibile. & d. quōquo modo, quia non eodem modo comprehendit habitum, & priuationem. Deinde posuit secundum quod modus dicitur non tangibile, & dixit Et non tangibile est illud, in quo est, &c. idest & non tangibile dicitur duobus modis: quorum vnus est illud, in quo existit de qualitatibus valde modicum, sicut est de aere continente nos: & alterum est illud, in quo existit de qualitatibus tangibilibus valde intensum, & corruptens sensum. ut ignis, & glacies.

Sensus

A Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur sensibilia exuperantia & corrumpant ipsa sensoria. Item quo pacto non semientia à sensibilibus patiuntur. Cap. 8.

OPortet autem vniuersaliter de omni sensu accipere; quoniam quidem susceptiuus est specierum sine materia. Vt cera annuli sine ferro & auro recipit figuram, accipit autem aureum aut æneum signum, sed non in quantum aurum aut æs. Similiter autem & sensus vniuscuiusque ab habente colorem aut huiusmodi sonum patitur, sed non in quantum vnumquodque illorum dicitur, sed in quantum huiusmodi & secundum rationem.

60 PH. Vniuerse autem de omni sensu hoc sumendum est: sensum id esse, quod est capax sensibilibus specierum sine materia: ut cera annuli sine ferro, & auro recipit signum: sed accipit ea quidem aureum vel æneum signum, non tamen quatenus æs vel aurum est: Pariter etiam sensus vniuscuiusque ab eo patitur quod nec odorem habeat, aut saporem, aut sonum: verum non quatenus vnumquodque illorum dicitur sed quatenus eiusmodi est, & ex ratione.

Et dicendum est vniuersaliter de omni sensu quod sensus est recipiens formas sensibilibus sine materia. ver. g. quod cera recipit formam annuli, sine ferro aut auro, & recipit signum, quod est ex cupro aut ex auro, sed non secundum quod est cuprum, aut aurum. Et similiter unusquisque sensuum patitur ab habente colorem, aut saporem, aut sonum, sed hoc non secundum quod unusquisque eorum dicitur, sed secundum quod est in hac dispositione, & intentione.

121 Intendit secundum descriptionem, i. vniuersaliter in libro enim de Sensu & sensato loquitur de istis particulariter, Et. d. Et dicendum est vniuersaliter de omni sensu, &c. i. & opinandum est quod receptio formarum sensibilibus ab vnoquoque sensuum est receptio abstracta à materia. Si enim recipiet eas cum materia, tunc id esse haberet in anima, & extra animam. & ideo in anima sunt intentiones, & comprehensiones: & extra animam non sunt comprehensiones, neque intentiones, sed res materiales, quæ non sunt comprehensæ omnino. D. d. ver. g. quod cera recipit, &c. i. & ista receptio, quæ est in sensibus, abstracta à materia, similis est receptioni cæterarum ad figuram annuli. recipit. n. eam sine materia cum eodem modo recipiat eam, siue fuerit ferri, siue auri, siue cupri. D. d. Et similiter unusquisque sensuum patitur, &c. i. secundum hunc modum patitur unusquisque sensuum ab eis, à quibus innatus est pari, siue colore, siue sono. sed non patitur ab eo, secundum quod est color, aut sonus. quoniam, si ita esset, contingeret quod, cum reciperet ipsum, esset color, aut sonus, non intentio. & hoc intendebat, cum dixit, sed non secundum

Si sensus recipiet cum materia, tunc res id est habere et anima & extra animam. Idem. 12. Metaph. c. 6. 14. & 23. & 36. 60. de intellectu. 3. de Anima. c. 35

De Anima

* Intentiones, quas recipit sensus, sunt particulares sed illæ, quas recipit intellectus, sunt universales. Idem ista c. 1. 49. & 3. de Anima. 4. 5. 18. 19. 20 & 30.

¶ *Intentio, n. coloris alia est a colore. Et dixit sed secundum quod est in hac dispositione & intentione, ob servando se ab intentionibus, quas recipit intellectus. illæ enim sunt universales: istæ autem sunt particulares.*

† *Intentio coloris alia est a colore. Idem c. 76. 97.*

Sensitivum autem primum est in quo huiusmodi potentia. Est quidem igitur idem, sed esse alterum est: magnitudo quidem enim quædam erit quod sensum patitur: non tamen sensitivo esse, neque sensus magnitudo est: sed ratio quædam & potentia illius.

Id vero est primum sensorium, in quo eiusmodi potentia est. Sunt ergo idem, esse vero diversum est: magnitudo enim quædam fuerit id quod sentit: non tamen sensitivo esse, neque sensus est magnitudo: sed ratio quædam & potentia illius.

SOPH.

Et quod est ista potentia est primum sentiens. Sunt igitur idem, in esse autem diversa. Illud enim, quod sentit, est aliqua magnitudo: & non secundum quod sentit, neque sensus est magnitudo: sed intentio, & virtus illius.

E

122 Et quod recipit istam virtutem, quæ est intentio abstracta a materia, est primum sentiens. & cum receperit eam, efficietur idem: sed in numero differunt. Illud enim, quod sentit, est aliquod corpus: & non sentit quod est corpus. neque sensus est corpus, sed intentio & potentia illius corporis, quod est primum sentiens.

Manifestum autem ex his & propter quid excellentiæ sensibilibus corrumpunt sensitiva. Si namque sit fortior sensitivo motus, solvitur ratio. hoc autem erat sensus, sicut & symphonia & tonus, percussis fortiter chordis.

SOPH. *Ex quibus etiam perspicuum est, cur sensibilibus excessus corrumpant instrumenta: quippe si motus instrumento validior fuerit, dissolvitur ratio: id autem erat sensus: veluti etiam concentus & tonus, vehementer pulsatis fidibus.*

F

Et manifesta est ex hoc causa, propter quam sensibilia intensa corrumpunt instrumenta sensuum. Quoniam, quando motus sentientis a sensibili fuerit fortior eo, dissolvitur sua intentio. et hoc erit sensus, sicut dissolvitur consonantia chordarum, & neumata, cum tanguntur fortiter.

123 D. & ex hoc, quod diximus, quod sensus est intentio, declarabitur causa, propter quam sensibilia intensa corrumpunt instrumenta sensuum. quoniam, quando motus sentientis a sensibili fuerit fortior, quam sentiens possit tolerare, dissolvetur illa intentio, per quam sentiens est sentiens, & remanebit corpus sine illa intentione, quod est sensus, sicut dissolvitur consonantia chordarum, & neumata, vel nec eorum

A eorum, quæ sunt intentio existens in eis, quoniam fortiter tanguntur, & mouentur motu fortiori, quam motu, quem possunt tolerare.

Et propter quid plantæ non sentiunt habentes quandam partem animalem, & patientes à tangibilibus: & namque frigescunt & calefiscunt: causa. n. non habere medietatē neque huiusmodi principium posse recipere species sensibiliū, sed pati cum materia.

SOPH. *Constat etiam cur plantæ nō sentiant, cū tamen habeant quandam partem animæ, atq; a tactilibus aliquid patiantur, quippe quæ & frigescant, & calefiscant: causa huius est, quia nō habent medietatem, neq; eiusmodi principium, quod sit idoneum ad recipiendas species sensibiliū, sed patiuntur cum materia.*

Et causa, propter quam vegetabilia nō sentiunt, & in eis est aliqua pars animata, & recipit passionem à tangibilibus, quia calefit, & infrigidatur. Causa. n. in hoc est, quia non habent medium, neque principium, per quod possunt recipere formas sensibiliū.

114 Laborat in hoc sermone ad dandū causam, propter quam vegetabilia non hñt sensum tactus: licet habeant animam nutritiuam, & et patiunt à tangibilibus, & calefiūt, & infrigidātur. & intendit aliquā partem animam nutritiuā. Et d. Causa. n. in hoc est, quia non hñt mediū, & c. i. causa. n. in hoc nihil aliud est, nisi quia vegetabilia non hñt medium, quasi carnem, neque tale principium, per quod animalia possunt recipere formas sensibiliū. & cum declarauit quod à tangibilibus patitur aliquid, quod non cōprehendit ea, incōpit narrare quod e contra est de alijs sensibiliibus sensuum.

Dubitabit autem aliquis si patiatur aliquid ab odore quod impossibile est olfactum habere: aut a colore non possibile videre: similiter autem & in alijs. Si autem olfactibile, odor, si aliquid facit olfactum, odor facit. Quare impossibiliū olfactum habere, nihil possibile pati ab odore. eadem autem ratio & de alijs. neque possibile. sed in quantum unum quodque sensituum.

SOPH. *Verum quærat quispiam, num pati possit ab odore id quod olfacere non potest: aut à colore, quod uidere non potest: pari quoque modo in ceteris: Sane si odorabile est odor, si quid afficit odoratum, quatenus odor afficit. itaque sit ut eorum quæ olfacere nequeant, nullum ab odore pati possit. Eademque ratio in ceteris est. Sed ne eorum quidem quæ possunt, sed quatenus quodque sensituum est.*

Sed non patitur ab odoribus, quod nō pōt olfacere, neque à coloribus, quod nō potest videre. & sic de alijs. Si igitur olfactus est odor, contingit ut omnis res, quæ facit olfacere, facit per odorem. Vnde necesse est quod nihil ex eis, quæ non possunt olfacere, patia-

P iij tur ab

† al. l. 6 qd afficit odoratum odor afficit

tur ab odore. & iste sermo est de alijs. neq; et aliquid ex eis, quæ possunt, nisi secundum q; quodlibet eorum est sentiens.

- 125 Id est, & licet aliquid, quod nō est inatum tāgere patit̃ à tāgibilibus, tñ nō patit̃ ab odorib⁹ passione propria odorib⁹, i. fm q; est odor, nisi illud, quod pōt olfacere: nec patit̃ à coloribus passione propria coloribus, fm q; est color, nisi illud, quod pōt videre: neq; à sono, nisi illud, quod pōt audire. D. d. & sic de alijs. Et hoc facit existimare q; sapor est hui⁹ dispōnis. sed ipse dicit post q; quidā patit̃ à sapore, quod nō est innatū sentire ipsum, & forte fecit hoc, quia est locus dubitationis. D. d. Si igit̃ olfactus est, & c. i. si igitur uā olfactibilis, quæ nō existit nisi in olfaciente, sit odor ipse, nō int̃tio cōparata, q; cōtingit odori, manifestū est q; odor facit olfacere oē olfactū: & oē, in quo odor agit, fm q; est olfactus, est olfaciēs, qm̃, si esse odoris nō est, nisi fm q; est olfactus: & olfactum non inuenitur nisi in olfaciente: manifestum est q; oē, quod patit̃ ab odore, est olfaciens. D. d. Vnde necesse est, & c. i. si igitur oē olfaciens patitur ab odore: & oē, quod patitur ab odore, est olfaciens: necesse est fm conuersionē oppositi, vt quod non est olfaciēs non patiat̃ ab odore. Et ipse non propalauit in sermone nisi postremum consequens, & primum principiu: ex quo consequeretur, i. q; si odor est relatiuus, i. olfactus, necesse est vt olfactum sit olfacientis, & nō propalauit propositionē dicentem q; oē, quod patitur ab odore, est olfaciēs, neq; propalauit conuersionem sui oppositi. Et quasi oppinatur q; tactus est aliquid cōtingēs rebus cōtrarijs tāgibilibus, & nō opinatur q; olfactibile est aliquid contingēs odori, neq; uisibile colori, sed opinatur q; olfactū est quasi ipse odor, & uisibile ipse color, & audibile ipse sonus. Et ideo fuit necesse apud ipsum vt oē, quod patit̃ ab odore, sit olfaciēs, & à colore videns, & à sono audiēs. Et non fuit necesse vt oē, quod patitur à tangibili, sit tangens. & hoc indiget magna inquisitione. Ipse. n. quasi opinat̃ q; sensu quidā sunt in capitulo relationis, & quidā sunt in capitulo actionis, & passionis per se, & accidit eis relatio.

Art. opina-
tur q; sen-
sū quidā
sunt in c.
re'onis, &
quidā sūt
i ca. actio-
nis, & pas-
sionis p se
vide. j. c. se-
quenti, &
cō. 140. &
143.

Simul autem manifestum est & sic: neq; n. lumen & tenebra, f neq; sonus, neq; odor, nullum facit in corpora: sed ea in quibus est, ut aer qui cum tonitruis, scindit lignum. sed tangibilia & humores faciūt. si. n. non: a quo utiq; patient̃ inanimata & alterabūtur.

Quod etiam perspicuum nel inde est: nā nec lumen & tenebra, nec sonus, nec odor ullo modo afficit corpora, sed ea in quibus sunt: ut aer comit ante tonitru scindit lignum. Atqui certe tactilia & sapes af- 10 PH
ficiunt: alioquin à quonam paterentur inanimata, & alterarentur?

Et cum hoc manifestum est hoc modo. neq; n. lux. neq; obscuritas, neq; sonus: neq; odor agunt aliquid in corporibus. sed ea, in quibus sunt ista. v. g. q; aer, in quo est tonitruum, scindit lignum. Sed tangibilia, & sapes agunt. quoniam. si non agunt. à quibus igitur patientur, & alterabuntur corpora non animata

Id est

116 Id est & cum in hoc sermone prædicto declarauimus hoc de sensibili-

A bus, manifestum est per se. apparet enim quod neque lux, neque obscuritas, neque odor, neque color agunt aliquid in corporibus: sed non agunt, nisi in rebus, in quibus sunt isti sensus. D. d. v. g. quod aer, in quo tonitruum, findit lignum. sed sonus, qui est tonitruum, non est ipse motus, quem lignum recipit a motu aeris. sed sonus est intentio, quæ non inuenitur, nisi in audiente: & quasi est in capitulo ad aliquid, non in qualitate. & similiter odor apud ipsum est, secundum quod exposuimus. D. d. Sed tangibilia, & sapores &c. id est sed tangibilia, & sapores magis sunt in capitulo de agere & pati, quam in capitulo relationis. quoniam, si ab eis non patitur, nisi quod habet sensum gustus, & tactus, à quo igitur patientur alia corpora non animata?

Digestio.
Vtrum sa-
por agat
realit.
a. l. sapo-
cosus.

contingit enim agere & pati non esse. quod est impossibile. Et hoc quod dixit in tangibilibus, est manifestum, sed in saporibus indiget considera-
B tione. Potest enim aliquis dicere quod sapor est ipsum gustabile, sicut odore est ipsum olfactum. sed videmus, ut dixit Plato, quod sapores habent in corporibus non animatis passiones diuersas additas calcificationi, & infrigidationi verbi gratia exasperare, quod est pontici: & lenificare quod est vinctuosi: & alia multa, quæ sunt dicta in Timæo, quæ Galenus laborat exponere. Istæ igitur actiones virum sunt saporis, aut sint de sapore quasi motus aeris de sono, indigent consideratione, sed accepit hic quod sapor est modus tangibilis cum sit similis ei.

Son*qua-
si ē in ca.
ad aliqd,
nō in qua-
litate. s; tā-
gibilia, &
sapes, ma-
gis sūt i c.
aget & pa-
ti, q̄ in ca.
relationis.

Ergo ne & illa faciunt? aut non omne corpus passiuum ab odore & sono: & patientia indeterminata, & non manet, ut aer. sciret enim sicut patiens aliquid. Quid igitur est odorare præter pati quid? aut odorare sentire est: aer aut patiens mox sensibilis fit.

60 PH.

C Num igitur illa quoque afficiunt? An non ita natura comparatum est ut omne corpus ab odore & sono patiatur: & ea demum ipsa quæ patiuntur, carent termino, neque persistant, veluti aer: redolet. n. quasi aliquid passus. Quid ergo erit olfacere, nisi pati aliquid? An olfacere quidem est sentire: aer vero ubi passus fuerit, celeriter sensibilis fit.

Dicamus igitur quod non omne corpus est innatum pati à sono, ab odore: & quod patitur non est determinatum, neque permanens. v. g. aer enim est ventus, & propter hoc patitur. Quæ igitur est differentia inter olfacere, & pati? Dicamus igitur quod olfacere, & est sentire: & cum aer patitur, & velociter fit sensibilis.

117 Cum declarauit quod non patitur ab aliquo trium sensibilium nisi sensus proprii eis, incipit dare differentiam inter passionem corporum meliorum ab eis, & inter passionem rerum à tangibilibus, & d. Dicamus igitur quod non omne corpus, &c. i. & si aliquis finxerit quod corpora patiuntur à sono, & ab odore, & dederit rationem super hoc de passione aeris, & aquæ ab eis, dicemus ei quod non omne corpus est innatum pati à sono, & ab odo-

De Anima

re. non. n. patitur ab eis ex corporibus, nisi illud, quod est non determinatum in se, i. non habens figuram, neq; propriam constitutionem. v. g. aer enim non patitur ab eis, nisi quia est ventus: & ventus est corpus non determinatum, neq; fixum. corpora. n. quæ patiuntur à tangibilibus, sunt determinata, & fixa. D. d. Quæ igitur est differentia inter olfacere, & pati? i. si igitur aliquis quæsiuerit, & dixerit cum olfacere sit passio, & receptio odoris à medio sit passio etiam, quæ igitur est differentia inter utranq; passionem? Dicemus ei qd, cum aer patiatur velociter à sensibili, efficitur per hanc passionem sensatum illi sensui. sensus autem fit per hanc passionem sentiens non sensibile.

*Iuxta Græcorum sectionem hic incipit liber
Tertius de Anima.*

SYMMA QVINTA.

Non dari sextum sensum. Curq; non unum, sed plures habeamus sensus, redditur causa.

Vod autem non fit sensus alius præter quinque, dico autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum, ex his credet aliquis. si enim omnis cuius est sensus tactus, & nunc sensum habemus. omnis enim tangibilis in quantum tangibile passiones, tactu nobis sensibiles sunt. necesse est si quidem deficit aliquis sensus, & organum aliquod nobis deficere.

SOPH.

Nullum autem alium sensum extare præter illos quinque, intelligo autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum, ex his credideris quæpiam. si enim ois eius cuius est sensus tactus, nunc quoq; sensum habemus: omnes. n. rei tactilis ut tactilis est, passiones, & actu nobis sensibiles sunt: atq; necesse est, si deest aliquis sensus, sensorium quoque nobis deesse aliquod:

Quoniam autem non est alius sensus præter istos quinque, i. visus, auditus, & olfactus, & gustus, & tactus ex istis creditur. Quoniam, si omne, quod tactus potest sentire, possumus nos sentire. quoniam passiones tangibilis, secundum quod est tangibile, omnes sunt sensibiles à nobis per tactum. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, ut deficiat nobis aliquod sentiens.

118 Cum compleuit sermonem de vnoquoque sensuum quinque existentium in animali perfecto, incepit declarare qd impossibile est inuenire animal habens sextum sensum, & d. Quoniam autem non est alius sensus, & c. i. quoniam autem impossibile est inuenire animal habens sensum sextum,

- A** sextum, præter istos sensus existentes in homine, & in animali perfecto ex istis demonstrationibus creditur. D. incipit declarare hoc, & d. Quoniam si omne, quod tactus potest, &c. i. quoniam manifestum est quod omne, quod sensus tactus potest comprehendere ex sensibilibus, nos possumus comprehendere: & nihil deficit nobis ex eis, quæ innata sunt comprehendendi ab hoc sensu. & similiter de vnoquoque sensuum, scilicet quod non deficit nobis in aliquo animali habenti istum sensum, aliquod sensibile, quæ innata sunt comprehendendi ab eo, ita quod nullus potest dicere quod potest inueniri aliquis tactus in animali, qui comprehendit tangibile, quod nos non possumus comprehendere. Manifestum est enim per se quod omnes qualitates tangibiles, scilicet quod sunt tangibiles, sunt sensibiles à nobis, & comprehenduntur per tactum. & similiter est de qualitatibus visibilibus, & audibilibus, & olfactibilibus. Et cum posuit hunc sermonem quasi antecedens, induxit consequens. E. d. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, &c. i. & cum posuerimus quod isti quinque sensus non deficiunt nobis, nec in animali, in quo inuenitur
- B** aliquid eorum, quæ innata sunt comprehendendi ab istis sensibus, secundum quod sunt isti sensus, necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, ut deficiat in nobis aliquod sentiens: cum iam posuerimus quod istis sensibus non deficit in nobis sentire aliquid eorum, quæ innata sunt sentiri. & cum ita sit, ille sensus, quæ ponimus deficere cum non deficit propter aliquem sensuum existentium in nobis, necesse est ut defectus eius sit propter hoc, quia à nobis deficit sensus sextus.

Manifestum est per se quod omnes qualitates tangibiles, scilicet quod sunt tangibiles, sunt sensibiles à nobis, & comprehenduntur per tactum & similiter est de qualitatibus visibilibus, & audibilibus, & olfactibilibus.

- Et quæcumque quidem ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt quem existimus habentes: quæcumque vero per media, & non ipsa tangentes, simplicibus, dico autem ut aere & aqua. habent autem sic: ut si quidem per unum plura sensibilia existant, altera ab inuicem genere, necesse habentem huiusmodi sensitiuum, esse sensitiuum utrorumque. ut si ex aere est sensitiuum, & est aer soni & coloris, si vero plura eiusdem sint, ut coloris & aer & aqua. (vtraque enim diaphana) & qui alterum ipsorum est habens solum, sentiet illud quod per vtraque, aut ab ambobus.
- C**

SOPH.

Et quæcumque quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt quem habemus: quæ uero per intermedia, nec ipsa tangentes, simplicibus: dico autem ut aere & aqua. ita autem res habet: ut si per unum plura sentiri possunt genere inter se diuersa, necesse sit eum qui eiusmodi habet sensorium, amborum sensitiuum esse: ut ubi causa si ex aere sit sensorium, & aer sit & soni & coloris. quod si plura eiusdem sunt, ut coloris & aer & aqua, (ambo enim hæc, et analucida sunt,) & qui alterum duntaxat eorum habet, sentiet id quod per utrumque.

Et omne, quod sentimus nos tangendo ipsum, est sensibile à nobis per tactum qui est in nobis, & omne, quod sentimus per media, non

De Anima

non quia nos tangimus ipsum, est per simplicia. v.g. per aerē, aut per aquam. Et ita est, si per vnū fiant sensibilia plura vno, quā differunt abinuicem in genere, necesse est habens istum sensum quod sentiat vtrūque. v.g. quod, si sentiens est ex aere, & aer est soni, & coloris. Et, si per plura vno sit vnum. v.g. color per aerem & aquam: sunt enim æquales: manifestum est quod habens vnum tantū sentit, quod sentit per vtrūque.

119 Cum declarauit quod, si deficit in nobis aliquis sensus necesse est ut deficiat aliquod sentiens: & etiam fuit manifestum ex hoc quod, si deficit in nobis aliquod sentiens, necesse est ut deficiat in nobis aliquis sensus, qui differat in genere à sensibus istarum virtutum, cum istis virtutibus non deficiat sentire aliquid ex eis, quæ innata sunt inueniri in eis: & quod hæc duo conuertuntur, si quorum vtrumlibet fuerit, erit alterum: & si vnum auferatur, auferetur & reliquum: incipit declarare quod impossibile est sextam virtutem esse: quia impossibile est ut sit sentire extraneum in genere ab istis sensationibus. Et hoc declaratur tribus demonstrationibus. Quarum prima est accepta à medijs. Secunda ab instrumentis, quibus sit sentire. & causa data in his duabus demonstrationibus est quasi materialis. Tertia autem est accepta à sensibilibus ipsis: & est magis firma illis duabus, cum causa accepta in ea sit finalis. Et incipit à demonstratione, quæ est accepta à medio: sed tacuit quasdam propositiones, & conclusionem. Et ista demonstratio fundatur super propositiones. Quarum vna est, quod omne, quod sentit animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediante corpore extraneo. & omne, quod sentimus per contactum, aut sentimus ipsum mediante carne, aut per ipsam carnem, si fuerit instrumentum. Et hoc intendebat, cum dixit & omne, quod sentimus, & c. i. & omne, quod sentimus non per contactum, sed mediante corpore extraneo, sentimus ipsum mediante altero istorum duorum elementorum, aut vtroque, scilicet aqua aut aere. & hoc intendebat cum d. & omne, quod sentimus per media, & c. i. & cum ita sit, sicut diximus, manifestum est quod necessario sequitur ex hoc, ut omne habens sensum per carnem, aut per alterum istorum duorum elementorum, aut per vtrumque non inuenitur ei de sensu, nisi illud, quod potest fieri per hæc duo, scilicet per carnem, aut per medium extraneum. omne igitur animal non habet de sensibus, nisi qui possunt fieri per hæc duo, scilicet per carnem, aut per medium extraneum. Et, cum declarauit quod omne animal necesse est ut non sentiat nisi per carnem, aut per media, incipit declarare quod sequitur ex hoc, quod omne animal habens aliquod medium ex istis medijs, necesse est ut habeat de sensibilibus sensibilia, quibus seruit illud medium, & reddat ea non aliud, & d. Er ita est, si quod, si per vnum, & c. i. manifestum est quod, cum posuerimus quod omne animal non sentit nisi per medium, quod est caro, aut aer, aut aqua, si per vnum istorum mediorum caderent sensibilia plura vno in genere, necesse est, ut omne animal sentiens per illud medium, non habeat de sensibilibus, nisi ea, quæ innata sunt reddi ab illo medio,

¶ Oē alia
vel sentit
p contactū
vel p me-
diū extra-
neū: sed si
ē vera di-
sunctiua
membra nō
coincidunt
sed opposi-
tū patet 7
Ph 1. c. 17.
& supra i
hoc. 113.
315. Vide
cōtr. Zim.
Expō p̄m
q̄tis text⁹.

Expō scđ
p̄m text⁹.

Idē supra
cō. 76.

Docum.

A dio, si duo duo, si tria tria. Et intendebat per hoc q; cum media sint determinata in numero. scilicet aut caro, aut aer, aut aqua: & sensibilia etiam, quæ reddunt ista media, sint etiam terminata in numero: necesse est ut virtutes sint secundum numerum istorum sensibilium, quæ reddunt media animalibus, quæ innata sunt sentire per hæc media. & manifestum est q; omne, quod redditur per carnem, est aut gustabile, aut tangibile. & omne, quod redditur per aerem, aut aquam, aut per vtrumq; est aut sonus, aut color, aut odor. omne igitur sentire est aut gustare, aut tangere, aut audire, aut videre, aut olfacere. D. d. Et si per plura vno sit, &c. i. & si per plura vno medio sit vnum sensibile, ut color per aerem aut aquam, quæ sunt æquales in hoc, manifestum est q; animal habens alterum eorum sentit de sensibilibus, sicut quod habet vtrumq; & intendebat per hoc q; animal, quod est in aqua, debet habere virtutes secundum numerum virtutum sensus animalis, quod est in aere, & animalis, quod sentit in aqua, & in aere.

R Simplicium autem ex duobus his sensitiua solum sunt, ex aere & aqua. pupilla quidem enim aquæ; auditus vero aeris: olfactus autem horum alterius est. ignis autem aut nullius est: aut communis omnibus: nihil enim sine calore sensitiuum est. terra vero aut nullius est, aut in tactu maxime miscetur. vnde relinquitur nullum esse sensitiuum extra aerem & aquam.

60 P. H.

Simplicium autem ex his duobus sensoria tantummodo sunt, videlicet ex aere & aqua: pupilla enim aqua, auditus aeris, olfactus horum alterius est. ignis autem vel nullius, vel communis omnium est: nihil enim sine caliditate sensitiuum est. terra vero aut nullius, aut in tactu admixta precipue est. Quapropter relinquitur nullum esse sensorium, præter aerem & aquam.

C Et sensus ex simplicibus sunt ex aere: aut ex aqua. visus enim est ex aqua, & auditus ex aere, & olfactus ex altero istorum duorum. Ignis autem aut est nullius, aut est communis eis. quoniam nullum sentiens est extra calorem. Et terra aut est nullius eorum, aut proprie est admixta cum tactu. Remanet igitur q; non est sensus extra aquam, & aerem.

130 Hæc demonstratio accepta ex instrumentis sensuum, & d. Et sensus ex simplicibus, &c. i. & instrumenta sensuum, quæ propter suam naturam attribuuntur elementis secundum dominium sunt tria tantum, scilicet instrumentum, quod est ex aere, scilicet auditus, ut declaratum fuit prius: & instrumentum, quod est ex aqua, scilicet visus: & tertium est, quod fit ex vtroq; scilicet olfactus & d. In hoc sensu, quod fit ex altero istorum duorum, scilicet aut ex aqua, aut ex aere: quia animalia, quæ sunt in aqua, olfaciunt in aqua, sicut olfaciunt animalia, quæ sunt in aere, per aerem. D. d. Ignis autem, &c. i. igni autem aut

De Anima

Idē. 1. de
Gene. 18.
com.

aut non attribuitur aliquis sensus hoc modo, aut attribuitur communiter. apparet enim qd nullus sensus potest facere suam actionem cum infirigidatur: & hoc diminute demonstratur per quā notat iterationem. & dixit hoc, quia respectus eius ad aliquid præter ignem est, sicut proportio alicuius ad materiam: & proportio eius ad ignem est sicut proportio alicuius ad suam formam. D. d. Et terra aut non est alicuius, & c. i. & terra aut non attribuitur alicui instrumento. instrumentorum istorum sensuum, cum non videtur seruire sensibilibus aliquo modo: aut, si attribuitur, attribuitur carni: quia istud medium, aut istud instrumentum indiget constitutione, & confirmatione: quapropter terra dominatur in eo. Deinde. d. Remanet igitur qd non est sensus sextus extrinsecus ab aqua & aere, cum non sit corpus extrinsecum ab istis duobus corporibus. quia impossibile est inuenire instrumentum sensus aut ex igne, aut ex terra: sed tamen possibile est ex aqua, aut aere, aut utroque. Et, cum materiarum instrumentorum sensuum sint terminatæ in numero, necesse est, ut sensus sine ita. si igitur esset sensus sextus, contingeret quintum elementum esse. sensus enim, qui sunt ex aere, aut aqua sunt aut visus, aut auris, aut nasus.

Medium,
aut istum
tactus idige-
ret cōstō-
ne, & con-
firmatiōe
Idē f. c. 111
& c. 2. de p.
ribus aia-
lium. ca. 1.
& c. 8.

Hæc autem & nunc quædam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur à non imperfectis, neq; orbatis. videtur enim & talpa sub pelle habens oculos.

30 PH.

Quæ nunc etiam nonnulla habent animalia: ergo omnes sensus habentur à non imperfectis neq; mutilis. nam etiam talpa sub pelle habere oculos videtur.

Et hæc duo sunt modo in quibusdam animalibus ita qd omnes sensus sunt distincti in eis, quæ non sunt diminuta, neq; habent occasionem. Talpa. n. videtur habere oculos sub cute.

131

Et sensus attributi his duobus elementis non inveniuntur nisi in quibusdam animalibus, scilicet perfectis propter melius: adeo quod propter solitudinem nature circa hoc, oportet ut omnes sensus sint distincti, existentes in animali perfectæ creationis, quod nō habet occasionem, & qd ab animali perfectio, ut homine, non deficit sensus. Talpa enim videtur habere oculos sub cute, licet non videat. Et quasi intendit per hoc qd, si sensus sextus esset, oportet ut inueniretur in homine, qui est completissimum animalium. esset enim necessario propter melius. & hoc est manifestum de solitudine nature circa hoc, in dando sensus animalibus: adeo qd propter hoc dedit Talpæ oculos, & cooperit eos cuta, cum nō indigeat eis in maiori parte suæ operationis, cum hoc, qd materia eius non posset plus recipere. & si posset, forte esset superfluum.

Quo foli-
citur nā
circa ista.
vide. 12.
Met. c. 17.

Quare si non aliquid alterum est corpus & passio quæ nullius est eorum quæ sunt hic corporum, neq; vnus utiq; deficiet sensus. Quare

30 PH. *Quare si non est aliud quidpiam corpus & passio, quæ nullius sit cor-
porum eorum quæ hic sunt, utiq; nullum sensum deesse censendum est.*

Oportet igitur, si nō est aliud corpus, aut passio, quæ nō est ali-
cuius corporū, quæ sunt apud nos, vt nō deficiat aliquis sensus.

132. *Hæc est Tertia demonstratio, & deficit præcedens. & syllogismus sic
componitur perfecte. Et, si sextus sensus sit, necesse est corpus sensibile eē
aliud ab omnibus corporibus sensibilibus, quæ sentiunt quinq; sensus, &
passionem eius, & qualitatem, quam sentiens reciperet à sensibilibus, vt
qualificet per eam aliam ab istis qualitatibus: sed nullum corpus sensibile
est aliud ab istis corporibus sensibilibus, neq; passio extra istas passiones:
ergo nullus sensus est extra hos sensus quinq;.*

At vero neq; communium potest esse sensitiuum aliquod pro-
prium quæ vnoquoq; sensu sentimus non secundum accidens: vt
motus, status figuræ, magnitudinis, numeri vnus. hæc enim om-
nia motu sentimus: vt magnitudinem motu. quare & figuram.
magnitudo enim quædam & figura est. quiescens autem in eo
quod nō mouetur. numerus vero negatione cōtinui, & propriis,
vnusquisq; enim vnū sentit sensus.

30 PH. *Neq; uero communium potest esse sensorium aliquod proprium quæ
unoquoq; sensu sentimus per accidens, ut motus, status, figuræ, magnitu-
dinis, numeri, vnus. Hæc enim omnia motu sentimus, ut magnitudi-
nem motu: quare etiam figuram. nam figura quoq; magnitudo quedā
est. quod autem quiescit, eo quod non moueatur. numerus uero negatio-
ne continui, & propriis. nam unusquisq; sensus unum sentit.*

C Et etiam impossibile est vt aliud sentiens sit communibus, quæ
sentimus, nisi per vnum quinq; sensuum accidentaliter. verbi gra-
tia motui, & quieti, & figuræ, & quantitati, & numero. Omnia
enim ista sentiuntur per motum, verbi gratia quantitas per mo-
tum. quapropter figura etiam. figura enim est aliqua quantitas.
quies autem non per motum. numerus vero per negationem cōti-
nui, & per eius proprietates vnusquisq; sensuum sentit vnum.

133. Et etiam impossibile est aliud sentiens esse à quinq; sensibus, ita qd sensu
bile eius sit aliquod vnum sensibile commune, sub quibus sunt sen-
sibilia propria vnicuiq; sensuum quinq;, nisi sensibilia essent communia
vnicuiq; sensuum accidentaliter. & d. hoc, quia, si essent eis accidentaliter,
contingeret vt essent alicui sensui essentialiter. quod enim inuenitur ali-
cui accidentaliter, debet inueniri alii essentialiter. D. d. v. g. motui, & c. i.
& sensibilia communia non sunt comprehensa à quinq; sensibus acciden-
taliter,

Quod iue-
nit alicui
accidit, &
d. inueni-
ri alij eē
tialiter. Idē
4. phy. 43.

De Anima

Sed vide
oppositum
1. phy. cō.
48. Idem
1. cō. 69.
Vide cōt.
Zim.

taliter, v.g. motus, & quies, & figura, & quantitas, & numerus. omnia enim
ista sentiuntur à quinque sensibus per aliam motionem, & passionem. &
quod est ita, necesse est vt sit essentialiter. D. d. ver. g. quantitas, & c. i. v. g.
quantitas. sensus etiam innati sunt comprehendere eam per aliquam pas-
sionem, & motus, & similiter est de figura. figura enim est quantitas cum
aliqua qualitate. D. d. quies autem non per motum, & c. i. comprehensio
autem quietis est per comprehensionem priuationis motus. cum enim
comprehenderint motum essentialiter, comprehendunt priuationem eius
essentialiter, scilicet quietem. Comprehensio vero numeri, & multitudinis à sen-
sibus est per comprehensionem priuationis continui, quod est magnitu-
do: & iam declaratum est quod continuum comprehenditur essentialiter: er-
go & sua priuatio comprehenditur essentialiter.

Si habitus
comprehendi-
tur cōtinua-
liter, et pri-
uatio. Sed
vide opp.
1. c. 110.
Vide cōt.
Zim.

Quare manifestum est quoniam impossibile est cuiuslibet sen-
sum proprium esse horum, vt motus. Sic enim erit sicut nunc vi-
su dulce sentimus. Hoc autem quoniam amborum habentes ex-
istimus sensum, quo quum coinciderit, cognoscimus: si vero non,
nequaquam vtiq; sed aut secundum accidens sentiebamus: vt Cleo-
nis filium: non quia Cleonis filius est, sed quoniam albus: huic au-
tem accidit Cleonis filius esse. Communium autem habemus iam
sensum communem non secundum accidens. non igitur est pro-
prius. nequaquam enim vti quod sentiremus, sed aut sic sicut dictum
est Cleonis filium nos videre. Ad inuicem enim propria secundum
accidens sentiunt sensus: non secundum quod ipsi sunt: sed secundum
quod vnus: cum simul fiat sensus in eodem, vt cholera quod amara &
rubicunda. non enim alterius dicere, quod ambo vnū. propter quod
& decipitur: & si sit rubicundum choleram opinatur esse.

SOPH.

In græco
textu ē pu-
cula: quā
simplicius
interpreta-
tur pro
καὶ ὅ
idest quā
ob causā.

Quare perspicuum est fieri non posse ut cuiuslibet horum proprius
sit sensus, ut motus: nam hoc modo perinde fuerit, atque nunc visu dulce
sentimus: quod eo fit, quia amborum habemus sensum, quo cum concur-
runt, cognoscimus. alioquin haudquaquam nisi per accidens sentiremus: ut:
Cleonis filium, non quod Cleonis filius sed quod albus, cui sane accidit
filio esse Cleonis: at vero communium habemus iam sensum commu-
nem, non per accidens. non igitur est proprius: nequaquam enim sentire
mus, nisi quo pacto diximus nos cleonis uidere filium. alter porro alte-
rius propria per accidens sentiunt sensus, non quatenus ipsi, sed quatenus
vnus, cum simul factus fuerit sensus in eodem: exempli gratia bilem
esse amarā & flauam: neque enim alterius est dicere, ambo hac esse
vnum, quo fit ut decipiatur: & si flauum fuerit, bilem esse opinatur.

Manifestum

A Manifestum igitur est qd impossibile est vt sensus instrumentū sit proprium alicui istorum, verbi gratia, motui. esset enim sicut nos modo sentimus dulce per visum. & hoc est, quia est in nobis sensus, in quo est vtrunq; & cum sint ambo coniuncta, scit ea ut, si non esset ita, non sentiremus ipsum, nisi accidentaliter, v.g. filium Socratis, nos enim non sentimus filium Socratis, sed album. & contingit huic qd fuit filius Socratis. Communia autem habent sensum communem, non accidentaliter, non igitur habent sensum proprium. & nisi hoc esset, non sentiremus ea omnino, nisi sic, sicut diximus qd nos videmus filium Socratis, Et sensus quidam non sentit sensibilia quorundam nisi accidentaliter. & non est vnus, cū sensus fuerit insimul in eodem, v.g. cholera. n. est amara, & citrina, iudicium, quod vtrunq; est eiusdem, nō est alterius. & ideo cadit error, ita qd citrinum existimatur esse cholera.

B
34 Ex, cum declaratum est qd communia sensibilia comprehenduntur a quinque sensibus essentialiter, manifestum est qd impossibile est sensum proprium esse alicui istorum sensibilibus communium, v.g. motus, aur quantitas, quoniam, si ita esset, tunc sentiremus morum, aur sibi similes de sensibilibus communibus, non per se, sed per medium: sicut comprehendimus per visum hoc esse dulce mediante colore. D. d. & hoc est, quia est in nobis sensus, & c. i. & accedit nobis talis comprehensio. Si iudicare per aliquem sensum super sensibile alterius sensus: quia contingit qd illi duo sensus fuerint coniuncti in comprehendendo illa duo sensibilia ex eodem aliquo tempore. & cum post hæc acciderit vt comprehendamus per alterum duorum sensuum alterum sensibile, ex eadem re iudicabimus per illum sensum suum per sensibile alterius per coniunctionem præcedentem. v.g. quoniam nos non scimus per visum qd hoc est dulce, nisi prius acciderit nobis in aliquo tempore quod comprehendimus per visum qd mel est citrinum, & per gustum esse dulce. cum igitur secundo sentiemus ipsum per solum visum esse citrinum, statim comprehendemus ipsum esse dulce, & mel. D. d. Et, si non esset ita, & c. i. & si non esset concessum a nobis qd, si vnum istorum sensibilibus communium haberet sensum proprium, contingeret vt sentire ea, esset sicut sentire per visum qd hoc est dulce, necesse esset vt sentire ea esset de genere sensus, qui proprie dicitur accidentaliter. v.g. sentire per visum qd iste est filius Socratis: quia sentiremus ipsum esse album: quia accidit qd filius Socratis fuit albus. D. d. Communia autem habent sensum communem, & c. i. & cum declaratum est qd, si aliquod sensibile commune haberet sensum proprium, tunc sentiretur a nobis accidentaliter: quemadmodum sentimus per visum, istum esse filium Socratis, quia est albus: aut quemadmodum iudicamus hoc esse dulce, quia est citrinum. Hæc enim duo sunt duo modi accidentales: & iam declaratum est qd sensibilia communia comprehenduntur essentialiter: ergo nullum sensibile

livm

De Anima

lium communium habet sensum proprium. quoniam, si haberet sensum proprium, tunc sentiretur, aut sicut sentimus per visum istum filium Socratis, aut sicut quidam sensus sentit sensibile proprium cuiusdam. Et iste modus est etiam accidentalis. sed differt à primo modo, qui simpliciter dicitur accidentalis, & est comprehendere per visum istum esse filium Socratis: licet uterque numeratus sit accidentalis. differunt scilicet in hoc: quia comprehendere per visum hoc esse dulce, fuit, quia cum visu fuit coniuncta in eadem re virtus vnius generis virtute visus. scilicet sensus gustus. Iudicare autem per visum istum esse filium Socratis accidit, quia in alio tempore fuit coniuncta cum visu alia virtus à virtute visus. virtus enim quae comprehendimus istum esse Socratem, aut filium Socratis, superior est ad virtutem sensus. & ideo iste modus videtur magis accidentalis, quàm secundus. unde simpliciter dixi ipsum esse accidentalem, & non secundum. D. d. & non est vnius, & c. i. & iudicium non est vnius virtutis, † quando duo sensus fuerint coniuncti ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eandem. sed illud iudicium est vtriusque sensus, non alterius sensus ab eis: sicut existimare potest aliquis. sed, si dicitur vnus ex hoc modo, dicitur accidentaliter. D. d. v. g. cholera, & c. i. v. g. hoc esse cholera, quia est amarum citrinum. iudicare. n. q. hæc duo sunt eiusdem, scilicet cholera, non est alterius virtutis ab his duabus. & quia iudicium super hanc rem eadem est duarum virtutum non vnius, accidit ei error in iudicando aliquid non cholera esse cholera, quia citrinum.

Virtus, quae comprehendit istum esse Socratem aut filium Socratis, superior est ad virtutem sensus. Sed vide oppositum com. 6. i. Vide contra Zim. † Quia duo sensus fuerint coniuncti ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eandem, illud iudicium est vtriusque sensus, non alterius sensus ab eis: oppositum com. 146. & c. i. Vide contra Zim.

SOPH.

Inquireret autem aliquis cuius causa plures habemus sensus, sed non vnum solum. aut quatenus minus lateant consequentia & communia, ut motus, & magnitudo, & numerus. si enim esset visus solus & ipse albi, laterent utique magis, & viderentur idem esse omnia, propter id quod consequuntur se ad inuicem simul color, & magnitudo. nunc autem quoniam in alio sensibili communia sunt, manifestum facit quod aliud quiddam vnumquodque ipsorum est.

Verum querat aliquis cur plures sensus & non unum solum habemus? an ne lateant consequentia & communia, ut motus, magnitudo numerus. nam si visus esset solus, id est albi, laterent magis atque idem esse cuncta viderentur: propterea quod simul se mutuo sequuntur color & magnitudo: at quia quae sunt communia in alio sunt sensibiles, res indiget aliud quiddam esse eorum unumquodque.

Et debet homo perscrutari, quare habemus sensus plures vno, & non vnum tantum. Dicamus igitur, ut non ignoremus consequentia communia, ut motum, & quantitatem, & numerum. Quoniam, si haberemus solum visum, tunc ipse visus esset magis dignus, ut ignoraret album, adeo ut existimaret hæc esse omnia. color

* a. l. sensus

E

F

Alor enim & quantitas conſequuntur adinuicem inſimul, modo autem, quia communia ſunt ſenſibilia ab aliquo, manifeſtatur quòd quodlibet eorum eſt aliud.

135 Vult dare cauſam, propter quam hæc ſenſibilia cõia non comprehenduntur ab vno ſenſu, & d. Et debet homo perſcrutari, &c. i. debet homo perſcrutari, quare hæc ſenſibilia cõia cõprehenduntur à pluribus ſenſibus vno, & nõ cõprehenduntur ab vno. D. d. rationẽ, & dixit, Dicamus igitur, vt non ignoremus, &c. i. vt non ignoremus alietatem ſenſibiliũ cõium à ſenſibilibus propriis. D. d. Quoniam, ſi haberemus ſolum viſum, &c. i. & hoc eſſet neceſſe. qm̃, ſi poneremus q̃ ſolus uiſus comprehendit iſta, & q̃ ipſe ſcilicet eſt in nobis in hac intentione, tunc accideret viſui vt ignoraret, & non diſtingueret album ab aliquo: adeo q̃ exiſtimator colorem, & quãtitatem, & figuram eandem eſſe. & hoc accideret ei, eo q̃ color, & quantitas conſequuntur ſibi adinuicem, ſ. q̃ color non inuenitur niſi in ſuperficie, & ſuperficies in corpore. D. d. modo aut̃ quia cõia, &c. i. modo autem, quia videmus q̃ cõia, vt quantitas, & magnitudo comprehenduntur per alium ſenſum à uiſu. Secundum hoc igitur eſt intelligendus ſuus ſermo in hoc loco, non ſecundum q̃ ſonant verba eius ſuperficietenus, ſecundũ q̃ loquitur: vt quare ſenſus ſint plures vno. cauſa. n. formalis in hoc manifeſta eſt, ſ. multitudo ſenſibilium. & hoc iam dictum eſt. & cauſa finalis eſt perſcrutanda poſt in fine iſtius libri.

Docum̃.

3. de Aia a
c. c. 59. vſ-
que i hñ.

S V M M A S E X T A.

Quæſtio, an eodem, quo ſentimus ſenſu, etiam ſentire nos percipiamus:
Senſusq; quem communem appellamus, explanatio.

Quoniam autem ſentimus quòd videmus & audimus, neceſſe eſt viſu ſentire quia videt, aut altero: ſi autem altero, aut ipſo erit quòd videt, aut altero: ſed idẽ erit viſus & ſubiecti coloris. quare aut duo eiũdẽ erit: aut idẽ eiũdẽ. Amplius autem ſi & alter ſit ſenſus viſus, aut in infinitum procedit: aut aliquis ipſe ſui ipſius erit iudex: quare in primo hoc faciendum eſt.

SOPH. Quoniam autem ſentimus nos videre & audire, neceſſe eſt aut uiſu ſentiat ſe videre, aut alio: ſed idem etiam erit uiſus & ſubiecti coloris. Quamobrem aut duo eiũdem erunt, aut ipſe ſui ipſius. Præterea ſi etiã alius ſenſus ſit uiſus, aut in infinitum procedet: aut ipſe erit ſui ipſius: itaq; in primo illo hoc faciendum eſt.

Et, quia ſentimus nos videre, & audire, neceſſe eſt quòd ſentire quòd nos videmus, aut eſt per hunc ſenſum, aut per aliud. Sed illud erit viſus, & coloris ſubiecti: aut duo eiũdem, aut idem ſui. Et etiam, ſi ſenſus viſionis ſit alius, aut erunt hæc in infinitũ, aut erit idem ſui, neceſſe eſt igitur hoc facere primo.

De Anim. cũ cõ. Auer.

Q Cũ

136. Cūm cōpleuit sermonē de quinq; sensibus, & declarauit sextū sensum **D**
 non esse, incēpit declarare q̄ isti quinq; habent virtutem cōm. Et in-
 cēpit prius dubitare secundū suā consuetudinē: & d. Et, quia sentimus
 nos videre, &c. i. nos, quia videmus & sentimus nos videre, & audimus
 & sentimus nos audire, & sic in vnoquoq; sensum, necesse est vt hoc fiat
 per virtutem visus, aut per aliam virtutē. **D. d.** Sed illud erit visus, & colo-
 ris, &c. i. sed si hoc, l. sentire nos videre fuerit alterius sensus à visu, contin-
 get vt ille sensus habeat duplicem cōprehensionē. cōprehendit. n. visum
 cōprehendere, & cōprehendit colorē, quē visus cōprehendit. impo. n. est
 vt cōprehendat visum cōprehendere colorē, nisi etiam ipse cōprehendat
 colorē. **D. d.** aut duo eiusdem, aut idem sui. i. sequitur igitur ex hoc alte-
 rum duorum. qm̄, si posuerimus duas uirtutes esse, continget vt duo sen-
 sus sint eiusdem intentionis, sensus scilicet qui sentit eam, & sensus qui sen-
 tit q̄ ille sensus sentit eam. vterq; .n. sentit illam. aut ponemus q̄ idem sen-
 sus sentit seipsum, ita q̄ agens est patiens. quod impossibile est. **D. d.** Et er;
 si sensus visionis. &c. i. et, si posuerimus duas uirtutes esse, s. q̄ sensus, qui
 comprehendit nos videre, est alius ab eo, qui videt, continget etiam in illo
 sensus, quod contingit in primo. necesse est igitur vt habeat duplicem
 comprehensionem, s. comprehensionem sui primi subiecti, quod sentit,
 & comprehensionem, quam comprehendit. &, si etiam posuerimus hoc
 duarū virtutū, continget in tertia quod contingit in secunda: & sic in infi-
 nitū. quod est impo. quapropter necesse est nobis ponere eādē virtutē
 quæ cōprehendat vtrūq; .s. suū primū subiectū. & quod cōprehēdat illud,
 quod ipse cōprehendit. &, cū necesse est abscondere infinitum, melius est
 hoc facere in primo, & ponere q̄ per eandem uirtutē cōprehendimus colo-
 rē, & cōprehendimus q̄ cōprehendimus ipsum. quod. n. contingit no-
 bis posterius, faciendum est prius. & hoc intendebat, cū dixit, necesse est
 igitur hoc facere primo, aut ponere q̄ idem patitur à se, & cōprehēdit se.

Habet autem dubitationem, si enim visu sentire, videre est. vir-
 detur autem color, aut habens hunc. si videbit aliquis quod est vi-
 dens, & colorem habebit primum videns.

SOPH. *Sed ambiges: nam si visu sentire est videre: uidetur uero color, uel
 quod est colore præditum: si quis uidebit id quod uidet, etiam colorem id
 habebit quod uidet primum.*

Et in hoc est quæstio. Et est, quoniam, si visio est sentire per vi-
 sum. & videre colorem, & homo non uidet illud, quod habet colo-
 rem, nisi quando uidet aliquid, continget vt illud, quod uidet pri-
 mo, habeat etiam colorem.

D. sed iste sermo habet quæstionem, s. ponere q̄ per eandem uirtutem
 comprehendimus colorem, & comprehendimus nos comprehendere co-
 lorem. quoniam, si visio est sentire per uisum, & uisus cōprehendit colo-
 rem

Atem, & homo non videt ipsam videre colorē, nisi quando videt aliquid, continget ut illud, quod primo videt, quando iudicat ipsum videre, habeat etiam colorem. & intendebat per hoc q, si necesse est ut omne comprehensibile a visu sit coloratum, & visus comprehendit comprehensionem coloris: ergo contingit ex hoc ut ipsa comprehensio sit colorata. quod est impossibile.

Manifestum est igitur quoniam non est vnum, visu sentire. Et namq, quum non videmus, visu discernimus & tenebras & lumē, sed non similiter. Amplius autem & videns tanquam coloratum est. sensitivum enim susceptivum est sensibilis sine materia vnumquodq. vnde abeuntibus sensibilibus insunt sensus & phantasiae quibus sentiunt. Sensibilis autem actus & sensus, idem est & vnus: esse autem ipsorum nō idem: dico autem ut sonus secundū actū, & auditus secundum actum. Est enim auditum habentia non au-

Bdire, & habens sonum non semper sonat: cum autem operetur possibile audire, & sonet possibile sonare, tunc secundum actum auditus simul fit, & secundum actum sonus. quorū dicit utiq, aliquis hoc quidem esse auditionem, hoc verō sonationem.

SOPH. *Perficuum igitur est visu sentire, non esse unum. etenim cum non videmus, visu tenebras lumina, discernimus, sed non eodem modo. Quin & id ipsum quod videt quodammodo coloratum est: nam sensorium quodq, capax est sensibilis sine materia. idcirco vel amotis sensibilibus insunt sensus phantasiae, in sensorio. Actus porro sensibilis & sensus idem est & vnus, esse autem ipsis non idem: verbi causa, actu sonus & elus, auditus. fieri enim potest, ut auditum quis habeat, nec audiat: & quod sonum habet, non semper sonat. cum autem operatur id quod potest audire, sonatq, quod sonare potest, tūc actu auditus simul fit, actuq, sonus. quorū dixerit aliquis, alterum, auditionem: alterū, sonationē esse.*

Dicamus igitur q, manifestum est q, sentire per visum non est num. iudicamus enim per visum nos, non videndo, obscuritatē, & lucem, sed non eodem modo. Et etiam videns est quasi coloratum. sentiens enim recipit sensibile extra materiā, quidlibet quodlibet. & ideo, cum fuerint sensibilia abstracta erunt sensus, & imaginationes existentes. Et actio sensibilis & sensus eadem est in esse autem nō sunt eadem in eis. v.g. sonus, qui est in actu, & auditus qui est in actu. possibile est enim ut aliquis habeat auditū, sed nō audiat, & ut aliquid habeat sonum, sed non semper sonet. cum autem fecerit illud, quod est in sua potentia, ut audiat, & sonaverit illud, quod est in potentia sua, ut sonet, tunc erunt in simul auditus

De Anima

& sonus. & potest aliquis dicere q̄ primum istorum est audire, & D
secundum est sonare.

138 Cūm dedit sermonem dubitatum, incepit dissoluere eum, & d. Di-
camus igitur quod manifestum est quod sentire, & c. i. Dicamus igitur
quod manifestum est quod sentire per uisum, non est eiusdē intentionis,
ita quod consequitur ex eo ut omne comprehensibile à uisu sit coloratū.
D. d. iudicamus enim per uisum, & c. idest & signum eius est, quod nos iu-
dicamus per uisum, non uidendo coloratū, cum iudicamus obscuritatē
esse obscuritatem, & lucem esse lucem: sed neutrum habet colorem, sed
non eodem modo iudicamus per uisum obscuritatē, & lucem. iudicamus
enim lucem per se, & obscuritatem, quia est priuatio lucis. Et, cūm dedit
hunc modum dissolutionis, dedit secundam dissolutionem quæstioni,
dicenti q̄ visio debet esse colorata, si uirtus uisibilis comprehendit visio-
nem, & dixit. Et etiam uidens est quasi coloratum, & c. idest, & etiā pos-
sumus concedere uisionem esse colorem. uidens enim quando compre- **E**
hendit colorem, efficitur quasi coloratū quoquo modo. Et causa in hoc
est, quia sentiens recipit sensibile, & assimilatur ei. uisus itaq; recipit colorem,
quem recipit corpus extra animam. sed differunt in hoc, q̄ receptio sen-
tientis est non materialis, & receptio corporis extra animam, est materia-
lis. D. d. quidlibet quodlibet. i. sentiens enim recipit sensibile nō materia-
liter, quilibet sensum quodlibet sensibilem. & quia sensus recipiunt sen-
sibilia quoquo modo, dicuntur etiam de eis quoquo modo, D. d. & ideo,
cūm fuerint sensibilia abstracta, & c. i. & quia sensus recipiunt sensibilia
extra materiam, ideo, quando sensibilia fuerint abstracta à materia, effici-
untur ex sensibilibus sensus, & imaginationes non colores sensibiles, neq;
sapores, neque aliæ qualitatū sensibilem, quæ sunt extra animam in
materia. D. d. Et actio sensibilis, & sensus, & c. idest & actio sensibilis extra
animam in mouendo sentiens, & actio sensus, qui est in sentiente, scilicet
qualitas, qua sentiens qualitur in mouendo etiam uirtutem uisionis,
est eadem actio: licet modus esse sensibilis extra animam differat à modo **F**
sui esse in sentiente. uerbi gratia q̄ sonus, qui est in actu extra animam,
ita mouet instrumentum auditus, sicut auditus, qui est in actu, mouet
uirtutem auditus. & similiter dispositio coloris in mouendo uidentē est
sicut dispositio qualitatē, quæ prouenit in uidente à colore in mouendo
uirtutem uisibilem. D. dicit, possibile est enim ut aliquis habeat auditum
& c. idest & hoc fuit ita, q̄ possibile est, ut aliquis habeat auditum in potē-
tia, sicut habet sonum in potentia: & ut habeat sonum in actu, sicut ha-
bet auditum in actu. et, cūm habuerit auditum in actu, habebit compre-
hensionem auditus in actu, idest comprehensionem q̄ audit. & dixit, pos-
sibile est enim dicere q̄ aliquis habet auditum, & habet sonum, licet non
semper sonet, propter hoc, quia sunt sicut in potentia.

Si igitur est motus & actio & passio in eo quod agitur, necesse
est & sonum & auditum qui secundum actum, in eo quod est fin
potentiam

A potentiam esse: actiui enim & motiui actus in patiente sit. unde non necesse est, mouens moueri. sonatiui quidem igitur actus, sonus, aut sonatio est. auditui autem auditus aut auditio. dupliciter enim auditus, & dupliciter sonus.

SOPH.

Si igitur motus & actio & passio in eo quod mouetur est, necesse est & sonum & auditum qui actu est, in eo esse qui est potentia: actiui. n. & motiui operatio in patiente sit. quomobrem necesse non est ut id quod mouet, moueatur. actus igitur sonatiui sonus est aut sonatio: auditui, auditus aut auditio: duplex enim est auditus, ac duplex sonus.

Et, si actio, & motus sint in passiuo, necesse est ut sonus, & auditus, qui sunt in actu sint in eo, quod est in potentia. actio enim agēris, & mouentis sunt in patiente, ideo non est necesse ut moueatur quod mouet. Et actio sonantis aut est sonus, aut sonare. & actio audiētis aut est auditus, aut est audire. auditus enim est duobus modis, & sonus est duobus modis.

139

Cum posuit quod actio sentientis & sensibilis est eadem, licet differant in esse, incipit declarare hoc ex rebus vniuersalibus prædictis, & d. Et, si actio, & motus, &c. id est, & si necesse est ut omnis actio: quæ provenit ab agente, & omnis motus, qui provenit à mouente non inueniantur nisi in re patiente, & mota: sensus autem patiuntur à sensibilibus, & sensibilia agunt in eos: necesse est ut actio sensibilis sit in ipso sentiente, quod est in potentia* sensibile. sonus itaq;, & auditus, qui sunt in actu, sunt in eo, quod est in potentia sonans, scilicet percussum: & quod est in potentia audiēs, scilicet sensus audiēs. D. d. ideo non est necesse ut moueat quod mouet. i. & quia motus est in patiente, & non in agente, non est necesse ut omne agens sit patients, ut declaratum est in sermonibus vniuersalibus. & induxit omnes hoc ad declarandum quod sensus mouent virtutes, sicut sensibilia, quæ sunt extra animam, mouent sensus. D. d. & sonus est duobus modis, &c. i. & fuit necesse quod ita esset de sono, sicut de auditu, scilicet quod eodem modo mouent, & quod actio sit in recipiente, non in agente, propter hoc, quod utrunq; inuenitur duobus modis, modo in potentia, & modo in actu.

** a. l. sentiens.*

Eadem autem ratio in aliis sensibus & sensibilibus est. sicut enim actio & passio in patiente, sed non in agente: sic sensibilis actus & sensitiui in sensitiuo est. Sed in quibusdam quidem & nominatum est: ut auditio & sonatio: in quibusdam autem non nominatum est alterum. visio enim dicitur uisus actus: quæ uero est coloris innominatum est. & gustatiui gustus est: humoris autem non nominatum est.

SOPH.

Eadem est in ceteris sensibus ac sensibilibus ratio: ut enim actio & passio in patiente est, non in agēte: sic & rei sensibilis actio in sensitiuo. n. rum in nonnullis nomina quorū sunt indita, ut sonatio & auditio: in non

Q iii visio

De Anima

*nullis; alterum caret nomine: nullo namq. dicitur usus actio, coloris D
vero caret nomine: sic gustus in gustatio, saporis vero uacat nomine.*

Et iste idē sermo est de aliis sensibus, & aliis sensibilibus. Quē admodum enim actio & passio sunt in patiente non in agente, ita actio sensuum & sensibilibus sunt in sentiente. Sed in quibusdam habent nomina, vt sonare, & audire. in quibusdam autē alterū non habet nomen. actio enim uisus dicitur visio. actio autem coloris non habet nomen in lingua Græca.

- 140 Et iste idem sermo, quem diximus in sono, & auditu, scilicet actio eorum est in patiente, est de aliis sensibilibus. D. iterauit propositionem, à qua incepit hanc declarationem, & dixit. Quemadmodum. n. actio, & passio, &c. i. & causa in hoc est. qm̄, sicut passio, & actio sunt in patiente non in agente, ita actio sensuum & sensibilibus sunt in primo sentiente: cū sensibilia sint uirtutes agentes, sensus autem agentes & patientes: primū autē sentiens est patiens tantū. Et, quia hoc latet, scilicet sensibilia esse uirtutes agentes, & sensus esse patientes propter nominationem: plura. n. sensibilia carent nominibus, scilicet q. sunt agentia: & nomina plurū eorū passiuia sunt in figura nominum uirtutum agentium, dixit. Sed in quibusdam habent nomina, &c. i. sed in quibusdā sensibus ponebantur nomina actioni ipsius sensibilis, & passioni uerūq. sentientis, v. g. sonare, & audire. sonare enim est actio soni: audire autem est passio auditum sentientis. & in quibusdam alterum eorum caret nomine, v. g. in visu. passio enim visus habet nomen, & est uidere: licet sit in figura nominis agentis. actio enim sui sensibilis, quod est color, caret nomine in Græca lingua. Et dico q. in Arabica actiones habitū sensuū proueniētū in eis à sensibilibus in primas uirtutes sentientes, non uidentur habere nomina in aliquo idiomate, cū hoc nō sciatur à vulgo. non. n. cōprehenduntur à sensu: nec in primo aspectu.

Quoniam autem vnus est quidem actus sensibilis & sensitui. esse autem alterum est, necesse est simul corrumpi & saluari scilicet dictum auditum, & sonum: & humorē igitur & gustum, & alia similiter. dicta autē secundum potentiam, non necesse est.

- 107 H. *Sed cum unus actus sit rei sensibilis ac sensitua, esse autem diuersum, necesse est auditū qui hoc modo dicitur, & sonum, simul corrumpi, seruariq. sic demum & saporē et gustatum, atq. itidem cetera. at uero quæ dicuntur potentia, haud est necesse.*

Et, quia actio sensibilis & sentientis est eadē, sed differūt in esse, necesse est vt insimul corrūpantur, & insimul saluentur, auditus, qui dicitur secundū hunc modū, & sonus, & similiter sapor & gustus, & alia. In eis autē, quæ dicuntur in potentia non est necesse.

- 141 Et, quia actio sensibilis eadem est cum actione sentientis, scilicet quod habitus, qui ab eo prouenit in sentiente, est idem cum habitu, quo sensibi-
le

Ale agit in vitroq; sentiente* in essentia & forma, licet differant in subiecto, necesse est vt corruptio duorum habituum sit in simul, & saluatio in simul, scilicet habitus, per quem sensibile est mouens in actu, postquam fuit in potentia, & habitus per quem sentiens est sentiens in actu, postquam fuit in potentia. Deinde d. auditus, qui dicitur secundum hunc modum, & sonus, &c. i. & hoc sequitur in sono, qui dicitur secundum hunc modum, & sonus in actu, & similiter contingit in sapore, qui est in actu, & in gustu, qui est in actu, & in omnibus sensibus. In sensibili autem, quod est in potentia, & in sentiente, qui est in potentia, non sequitur, scilicet quod, cum alterum eorum corrumpitur, & reliquum corrumpatur: aut, quando unum fuerit, ut sit reliquum.

*a Co. legitur subiecto, licet differat in essentia, & forma

Sed priores philosophi hoc non bene dicebant. nihil opinantes, neque album, neque nigrum, sine visu esse: neque humorem sine gustu. sic quidem. n. dicebant recte: sic autem non recte. Dupliciter enim dicto sensu & sensibili: his quidem secundum potentiam, illis vero secundum actum: de his quidem accidit quod dictum est. sed in alteris non accidit. sed illi simpliciter dicebant, de dictis non simpliciter.

127 H. Sed prisci naturales auctores non recte hoc asseriebant, quippe cum nullum prorsus nec album nec nigrum sine visu, nec sapor sine gustu esse putarent. partim enim recte, partim non recte loquebantur. nam cum sensus & sensibile bisariam dicatur, tum potentia, tum actu: in his quidem fit quod diximus: in illis vero aliter non ita. At illi simpliciter loquebantur de iis quae non simpliciter dicuntur.

Sed Antiqui Naturales non bene dixerunt in hoc, cum existimauerunt quod nihil est album, aut nigrum absque visu, neque sapor absque gustu. Hoc. n. est uerum vno modo, & alio modo non uerum. quoniam, quia sensus, & sensibile dicuntur duobus modis, in potentia, & in actu, illud, quod fuit dictum sequitur in istis, in illis autem non. Sed illi dixerunt simpliciter quod non dicitur simpliciter.

142 Sed Antiqui naturales non recte dixerunt in hac intentione. Dicebant. n. quod nullus est color sine visu, neque sapor sine gustu. & hoc dixerunt absolute. i. quia opinati fuerunt quod sensibile, & sentiens sunt relativa simpliciter: & cum alterum fuerit, reliquum erit: & cum alterum corrumpitur, reliquum corrumpetur. D. d. Hoc. n. est verum vno modo, &c. i. & hoc, quod Antiqui dixerunt, est vno modo verum, & alio modo non uerum. sed sermo Antiquorum sequitur in eis, quae sunt in actu: sensus autem, & sensibile quandoque dicuntur in potentia, & quandoque in actu. in eis autem, quae sunt in potentia, non sequitur, s. vt esse eorum, & corruptio sit semper in simul. Sed error Antiquorum fuit in hoc, quod locuti fuerunt absolute in eo, quod indiget determinatione.

Si autem symphonia vox quaedam est: uox autem & auditus est sicut vnus: & est sicut non vnus, aut idem. Proportio autem est symphonia;

Q. iiii. necesse

De Anima

neceſſe eſt & auditum rationē quandā eſſe: Et propter id corrup-
pit vnūquodq; excellēs graue & acutū, auditū: & in humoribus
guſtum:& in coloribus viſum fortiter frigidum & opacum.& in
oſfactu fortis odor,& dulcis,& amarus: tanquā ratio quædam ſic
ſenſus: Vnde & delectabilia quidē ſunt dū ducūt ſyncera & mi-
ſta entia ad rationem: ut acutum, aut dulce, aut ſali- tum, de- lectabi-
lia enim tunc . omnino autē quod miſtū eſt, ſymphonia magis,
quā acutū & graue. tactus autē calefactibile eſt & frigora-
bile: ſed ſenſus ratio eſt. excellētia autē contriſtant, aut corrumpunt. 117

SOPH.

*Si igitur concentus uox quadam eſt: uox autem & auditus, partim
unum, partim non unum aut non idem ſunt: concentusq; eſt ratio, ne-
ceſſe eſt & auditum rationem eſſe quandam: & proinde unumquodq;
modum excedens, tum graue, tum acutum, corrumpit auditum: itemq;
in ſaporibus guſtatum, & in coloribus uiſum quod ualde ſplendidum,
quodq; tenebroſum eſt: & in odoratu uehemens odor, tam dulcis quam
amarus: ut pote cum ſenſus ratio quadam ſit. ideoq; incunda ſunt, cum
ſyncera et non miſta rediguntur ad rationem: ut acutum, aut dulce, aut
ſaliſum: tunc enim incunda ſunt. deniq; mixtum magis eſt concentus,
quā acutū & graue: tactus autē, calidū, aut frigidum: ſenſus autē
eſt ratio. cū autē modū excedunt, aut corrumpunt, aut moleſtia afficiunt.* E

*1. qd ca-
liſcere &
trigeſcere
poſſe*

Si igitur conſonantia eſt ſonus, & ſonus, & auditus ſunt quaſi
idē, & conſonantia eſt proportio, neceſſe eſt etiā vt, auditus ſit alī
qua proportio. Et ideo corrūpitur quodlibet, quādo auditus fue-
rit intenus, ſ. aut acutus, aut grauis. & ſimiliter in ſaporibus cor-
rūpitur guſtus, & in coloribus corrūpitur viſus à luce intenſa, &
obſcuritate. & oſfactus ab odore forti, & dulci, & amaro: quia ſen-
ſus eſt aliqua proportio. Et propter hoc acetuſum, & dulce, & ſali-
ſum, quādo fuerint poſita cum ſimili, eſſendo pura, nō admixta,
tunc erunt delectabilia. Et vniuerſaliter admixta ſunt magis di-
gna vt ſint conſonantia, quā acutū, & graue. Et in tactu poſſibile
eſt vt caleſcat & inſrigidetur. & ſenſus eſt ſimilis proportio. &
cū fuerint intenſa, nocebunt, & corrumpent.

- 143** Dū poſuit qd ſenſus, qd eſt in actu, ē quoquo mō relatiuus, incepit declarare
hoc, & dare ex eo cauſas plurimū accidentiū in ſenſu, & dixit. Si igitur cō-
ſonātia ē ſonus, &c. i. ſi igit neūmata, vel nete cōſonātia in auditu, i. admi-
xta mixtione delectabili fuerit ſon⁹: & ſon⁹ in actu ē auditus in actu: & cō-
ſonātia, qd eſt in neumatibus vel nete, nō eſt niſi proportio tēperata inter
extrema, ſ. inter ſonū graue & acutū, qd dicunt in reſpectu auditus, neceſſe
eſt ut illud tēperamētū exiſtēs inter ea, & ē cōſonātia, ſit ipſe auditus cū
eſſe

A esse auditus in actu non est nisi in hac proportionē, quæ est in temperantia. Et quia temperans & temperatum sunt relativa, & esse auditus in actu naturale est in sono temperato, contingit q̄ auditus & audibile erūt in capitulo relationis. Et dixit quodd, necesse est vt auditus sit aliqua proportio, & non d. proportio simpliciter. quia existimatur q̄ ista proportio quamuis sit in capitulo relationis, tamē est proportio agens: & proportionēs in eo q̄ sunt proportionēs non sunt agentes, sed in eo q̄ qualitates. sensus igit̄ numerantur in relatione vno modo, & in qualitate alio modo. &

Proportio
nes, in eo
q̄ propor
uōnes, hō
sē agētes,
sed i eo q̄
qualitates

sensus nū-
merantur in
resone v-
no modo,
& in quali-
tate alio
modo. ex
hoc p̄ po-
tēcias aīe
distingui
reātr ab a-
nima

fic intelligitur. D. d. Et ideo corrumpitur quodlibet, & c. i. & propter hoc, quod diximus, accidit vt quilibet sensu corrumpatur, qñ ista p̄portio transmutabitur intense in exendo ad alterum extremorum. v. g. * cor-
ruptio auditus apud sonum intensum in acuitate & grauitate & corruptio
gustus apud saporem intensum, & corruptio visus apud lucem intensam,
& obscuritatem intensam, & corruptio olfactus apud odores intensos. Et
causa in hoc est q̄ esse sensus naturalis est in p̄portione tēperata. & cū il-
la proportio fuerit corrupta, corrūpet̄ sensus, cū ista p̄portio sit forma
sensus quæadmodū sanitas est in proportionē terminata inter quatuor
qualitates. & cū illa proportio corrupta fuerit, corrūpetur sanitas: cū for-
ma sanitatis sit in hac proportionē temperata. D. d. Et propter hoc acetosum,
& c. i. & quia sensus est alia intentio & alia proportio, ideo acetosum
& dulce, & falsum adiuncta ad suum simile, non admixta cum aliquo,
erunt delectabilia, quoniam, cūm occurrēt similibus, essendo pura, erūt
delectabilia: tūc. n. erunt magis abstracta à materia. D. d. Et vniuersaliter
admixta sunt, & c. idest & vniuersaliter admixta ex contrariis quæ sunt in
vnoquoq; sensu, sunt magis digna, vt sint p̄portio ipsis contrariis. v. g.
sonus, qui est iter acutū & graue, magis dignus est, vt sit proportio, quā
acutus, & grauis. & similiter est de tactu cum calido & frigido, & humido
& sicco: licet corpus tangens possit calefieri, & in frigidari ē cōtratio alijs
sensibus: & vt iam prædiximus temperamentum magis dignum vt sit
proportio, quā extrema.

* Idē. 3. 8
Anima. 6
cā. 7.

B vnusquisq; quidem igitur sensus subiecti sensibilis est: qui est in sensitiuo in quantum sensitiuum: & discernit subiecti sensibilis differentias: vt album quiddē & nigrum, visus: dulce vero & amarum, gustus: Similiter autem se habet hoc & in alijs.

C vnusquisq; quidem igitur sensus subiecti sensibilis est: qui est in sensitiuo in quantum sensitiuum: & discernit subiecti sensibilis differentias: vt album quiddē & nigrum, visus: dulce vero & amarum, gustus: Similiter autem se habet hoc & in alijs.

80 P. H.

Sensus igitur quisq; subiecti sensibilis est. atq; ē in sensorio quatenus sensorum: discernitq; subiecti sensibilis differentias: vt album, & nigrū, visus: dulce & amarum, gustus: Pari modo res habet in ceteris.

Et vnusquisq; sensuum est rei sensibilis subiectæ illi: & est ex-
stens in suo sentiente, fm quod est sentiens, & iudicat dīas sensi-
bilis sibi subiecti. v. g. visus album & nigrum: & gustus dulce &
amarum, & sic de alijs.

Cūm

De Anima

144 Cum incēpit perſerutari de virtute, qua ſentimus nos ſentire, vtrum **D**
ſit eadem cum virtute propria vnicuiq; ſenſui, an alia, dedit in primo ſer
monem, ex quo ſequitur eam eſſe vnam, & poſt, album, ex quo conſequi
tur eam eſſe plures: deinde ſermonem concludentem eam eſſe vnam, &
diſſolutionem, ex qua exiit ad declarandum qd ſenſus, & ſenſibile ſunt
vnum in actu, non diuerſa: propter quod contingeret vt illud, quod iu
dicaret ſuper ipſum ſenſum, eſſet aliud ab eo, quod iudicaret ſuper ip
ſum ſenſibile. Et, cum hoc fecit, reuerſus eſt poſtea ad illam eandem
perſerutationem, & d. Et vnusquiſque ſenſuum, &c: id eſt manifeſtum
eſt per ſe quod vnusquiſque ſenſuum iudicat ſuum ſubiectum propriū,
quod eſt ei, ſecundum qd eſt illud ſentiens: & iudicat cum hoc differentias
proprijs, quæ ſunt in illo ſubiecto proprio. v. g. quia viſus iudicat colo
rem, qui eſt proprium ſubiectum ei, quod eſt ſm qd eſt viſus, & iudicat dif
ferentias contrarias exiſtentes in eo. v. g. album & nigrum & media. &
ſimiliter auditus iudicat ſonum, qui eſt ſuum ſubiectum, & graue & leue
& media, quæ ſunt differentie ſoni.

Quoniam autem & albū & dulce, & vnunquodq; ſenſibilem
ad vnūquodq; diſcernimus quodam, & ſentimus quia differunt,
neceſſe eſt igitur ſenſu, ſenſibilia enim ſunt.

807 H.

*Sed quia & album, & dulce, & vnunquodque ſenſibilem cum
vnoquoque comparatum iudicamus aliquo, & differre ſentimus, ne
ceſſe ſane eſt, ſenſu: ſunt enim ſenſibilia.*

Et, quia iudicamus etiam album, & dulce, & vnunquodque
ſenſibilem, comparando ea adinuicem, per quid igitur ſentimus
eſſe diuerſa? neceſſe eſt quidem vt illud ſit per ſenſum, ſunt enim
etiam ſenſibilia.

145 Et, cum ſenſus comprehendit differentias contrarias, quæ ſunt in ſub
iectis proprijs vnicuiq; ſenſui, per quā igitur virtutē iudicamus iſtas eſſe
diuerſas, cum fecerimus comparationem inter eas adinuicem? Apparet **F**
quidem qd conſequitur ex hoc ſermone illud, quod à principio dictum
eſt, & eſt qd virtus, * qua viſus iudicat album eſſe aliud à nigro, eſt alia à
virtute viſus, quemadmodum virtus, quæ iudicat ipſum videre, videtur
alia à virtute viſibili. differentia enim inter ſenſibilia eſt ſenſibilis.

* a. l. quæ
iudicat al
bum eſſe
aliud à
dulci.
Dicitur inter
ſenſibilia
eſſe ſenſibilis.

Quare & manifeſtum quoniam caro non eſt ultimū ſenſitiuū:
neceſſe enim eſſet tangens ipſum diſcernens diſcernere. Neque
utique ſeparatis contingit diſcernere qd alterum ſit dulce ab albo.
ſed oportet uno quodam utraq; manifeſta eſſe: ſic enim & ſi hoc
quidem ego, illud uero tu ſentis, manifeſtum utique erit quoniam
altera ad inuicem ſunt. Oportet autem vnum dicere quoniam al
terum, alterum enim dulce ab albo: dicit ergo idem: quare ſicut di
citur & intelligit & ſentit. Quod quidem igitur non poſſibile ſe
paratis

A paratis iudicare separata palam. q̄ autem neq̄ in separato tempore, hinc: sicut enim idem dicit q̄ alterum bonum & malum. & sic quando alterum dicit, quoniam alterum, tunc & alterum, non secundum accidens ipsum quando. Dico autē puta, nunc dico quoniam alterum, non tamen quoniam nunc alterum. sed sic dicit & nunc, & quoniam nunc: simul ergo. Quare inseparabile & in inseparabili tempore.

20 PH.

Ex quo perspicuum est, carnem non esse ultimum sensorium: necesse enim esset id quod iudicat, tangendo ipsum iudicare. Haud ergo fieri potest, ut separatis iudicet diuersum esse dulce ab albo: sed unicuique ambo cognita esse oportet. alioquin & si ego hoc, tu illud sentias, cognitum esset ea diuersa inter se esse. Oportet igitur, ut unum dicat diuersa esse: diuersum namq̄ est dulce ab albo: dicit ergo idem: quomobrem ut dicit, sic etiā intelligit & sentit. Fieri igitur non potest, ut separatis separata iudicentur, perspicuum est: neq̄ etiam fieri posse in separato tempore, hinc patebit. ut enim idem dicit: diuersum esse bonum & malum, sic & cum alterum dicit diuersum esse, & alterum, non per accidens illud quando: uerbi causa nunc dico aliud esse, nō tamē aliud esse nunc: sed ita dicit & nunc, & quod nūc: ergo simul. Quare inseparabile, & in tempore inseparabili.

Dicamus igitur q̄ manifestum est quod caro non est ultimum sentiens. contingeret. n. cū tangeret quod iudicaret. Sed impossibile est ut iudicans iudicet dulce esse aliud ab albo per duo diuersa, sed necesse est ut ambo sint eiusdem per duo instrumenta. & nisi hoc esset, esset possibile quando ego sentire hoc, & tu illud, quod **C** ego intelligerem ea esse diuersa. sed necesse est ut, vnus dicat hoc esse aliud ab hoc, & dulce aliud ab albo, dicens igitur est idē. quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus, & sentiamus. Quoniam autem impossibile est iudicare diuersa, & per diuersa, manifestum est. Quoniam vero hoc non fit in tempore diuerso, ex hoc declarabitur. Quemadmodum idem dicit bonum esse aliud à malo, sic cū dixerit in aliquo esse aliud. in illo enim instanti dicit in alio etiam, & non accidentaliter, s. cū dico nunc esse aliud, non quia instans est aliud, sed dico sic instans, & quod est instās. à quo igitur erit, non erit diuisibile, & in tempore indiuisibili.

146

Dicamus igitur quod manifestum est hoc, quod dico, quod ultimum sentiens in tactu non est in carne, neq̄ in visu in oculo. qm̄, si ultimum sentiens esset in oculo, aut in lingua in gustu, tunc necesse esset, cum iudicarem dulce esse aliud ab albo, iudicaret per duo diuersa. illud. n. quod comprehendit

De Anima

comprehendit dulce secundum hanc positionem, aliud est ab eo, quod D
comprehendit colorem omnino. illud enim est in oculo, & hoc in carne,
aut sibi simili. sed caro in tactu non est sicut oculus in visu. Deinde de-
clarauit hoc impossibile esse, & dixit sed necesse est ut ambo sint eius-
dem, &c. id est sed necesse est ut sint comprehensa ab eodem, & per duo in-
strumenta, &, nisi hoc esset, manifestum est quod non poterit iudicare hoc es-
se aliud ab hoc. Si enim esset possibile iudicare hæc duo esse diuersa per
duas virtutes diuersas, quarum utraq; singulariter comprehendit alterum
duorum illorum, tunc necesse esset, quoniam ego sentirem hoc esse dulce, & tu
illud esse album, & ego non sensi quod tu sensisti, neque tu quod ego, ut
ego comprehendere meum sensibile aliud à tuo, licet non sentiam tuum,
& ut tu comprehenderes tuum aliud à meo. & hoc est manifeste impossi-
bile. Deinde dicit, sed necesse est ut vnus dicat hoc esse aliud ab hoc, &
quod dulce est aliud ab albo, &c. id est sed quemadmodum necesse est ut
idem homo dicat hoc esse aliud ab hoc, sic necesse est ut virtus, quæ iudi-
cat dulce esse aliud ab albo, sit eadem virtus. ita enim est in hoc de indi- E
uiduis, sicut de membris sensus, cum sint etiam plura in numero. Et hoc
intendebat, cum dicit, quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus,
& sentiamus, id est quapropter necesse est ut, sicut ille, qui dicit hoc esse
aliud ab hoc, est idem homo, sic illud, quod sentit & intelligit hoc esse aliud
ab hoc, sit eadem virtus. Deinde d. Quoniam autem impossibile est, &c. id
est, manifestum est igitur ex hoc sermone quod non iudicamus diuersa esse
sensibilia per diuersas virtutes. Quoniam autem ista comprehensio cum hoc, quod
est vnus virtutis, debet esse et in eodem instanti, manifestum est. quo-
niam, quemadmodum vnus homo dicit bonum esse aliud à malo, sic, cum
dixerit in altero duorum esse aliud in aliquo instanti, manifestum est quod
in instanti, in quo dicimus quod alterum eorum est aliud, in illo eodem dicit
in altero esse aliud, cum alietas sit aliqua relatio, & relatiua in simul exi-
stunt in actu. Deinde d. & non accidentaliter, &c. id est & non intelligo
per instans hoc instans, quod dicitur accidentaliter in eo, quod illud est
indiuisibile: sicut instans, in quo dicimus ratione * intrinseca esse aliud F
instans, cum fuerit comprehensum ratione intrinseca esse aliud instans
enim, in quo dicitur ipsum esse aliud, est aliud ab instanti, in quo com-
prehenditur ipsum esse aliud. Et hoc intendebat, cum dixit non quia instans
est aliud, id est non quia instans, de quo dixi esse aliud, est instans, in quo
comprehenditur ipsum esse aliud. sed diximus hoc instans esse aliud, &
quod nunc est aliud: & illud instans est aliud ab instanti comprehensionis.
D. d. à quo igitur erit. i. à quo igitur erit hoc iudicium? dico erit à vir-
tute diuisione & vna, & in tempore diuisione & vno.

Alietas est
aliqua re-
latio.

* a. l. extri-
seca est idem
instans.

At vero impossibile est simul secundum contrarios motus mo-
ueri idem, ut indiuisibile & in diuisione tempore: si enim dulce
sic mouet sensum aut intellectum: amarum autem contrarie, & al-
bum aliter: ergo simul quidem & numero indiuisibile & separabi-
le, quod

Ale, quod iudicat: secundum esse autem separatum: Est igitur quodammodo quod diuisibile diuisa sentit: est autem quod indiuisibile, secundum esse quidem enim diuisibile: loco autem & numero indiuisibile.

90 PH. Verum enim uero fieri non potest ut idem simul motibus moueatur contrarijs, quatenus indiuisibile est, & in indiuisibili tempore. si. n. dulce sic mouet sensum & intellectum, amarum autem contrario modo, & album diuerso, num igitur simul quidem & numero indiuisibile & inseparabile est quod iudicat, ipso esse autem separatum? quodammodo igitur ut diuisibile diuisa sentit: quodammodo ut indiuisibile: ipso enim esse diuisibile est: loco autem & numero indiuisibile.

Sed impossibile est ut idem moueatur motibus contrarijs insimul secundum quod est indiuisibile in tempore indiuisibili. hoc. n. si fuerit dulce mouebit sensum, aut intellectum aliquo modo motus, amarum autem contrario, album vero alio modo. Vtrum igitur est possibile ut iudicans ea insimul est numero iudiuisibile, & in esse diuisibiliter: ita quod alio modo à modo diuisionis sentit diuisibilia & alio modo, si indiuisibile, est enim secundum esse diuisibile, sed secundum locum & numerum est indiuisibile.

147 Cum declarauit quod ultimum sentiens in omnibus sensibus debet esse eadem virtus, incoepit quaerere modum secundum quem potest esse eadem virtus, & iudicare omnia contraria in eodem tempore, & d. Sed impossibile est ut idem moueatur, & c. i. sed impossibile est ponere ut idem recipiat contraria in eodem instanti, secundum quod est idem & indiuisibile. D. d. hoc enim si fuerit dulce, & c. v. g. quod si fuerit hoc dulce, mouebit sentiens primum aliquo genere motus: & cum fuerit amarum, mouebit ipsum e contrario: & similiter de albo & nigro. Cum igitur sensus iudicauerit hoc esse aliud ab hoc: hoc enim dulce & illud amarum essendo, eadem virtus & indiuisibilis tunc patietur à contrarijs insimul, secundum quod est vnum & indiuisibile. quod est impossibile. D. d. Vtrum igitur est possibile ut iudicans, & c. i. an igitur possibile est ut ista virtus iudicans contraria simul sit eadem subiecto & indiuisibilis, sed per intentiones, quas recipit est diuisibilis? ita quod per hoc dissoluetur questio sic. quoniam ista virtus, in quantum est diuisibilis, comprehendit res numeratas diuisibiles: & in quantum est eadem, iudicat ea vnicuius iudicio. D. d. est enim secundum esse diuisibile, sed secundum locum & numerum indiuisibile. i. forte iudicans diuersa & contraria est secundum essentiam & formam diuisibile, sed secundum subiectum, hoc est secundum materiam, est indiuisibile. ut dicimus de pomo quod est indiuisibile subiecto, & diuisibile secundum essentiam diuersam in eo, secundum quod habet colorem, & odorem, & saporem.

Aut non possibile: potentia quidem enim idem & indiuisibile & contraria, & secundum esse autem, non, sed in operari diuisibile. & impossibile

Iudicis diuersa & contraria est secundum essentiam & formam diuisibile, sed secundum subiectum & materiam & indiuisibile ex quo patet, idem secundum suum posse esse plura definitio. c. consimile 1. Ph. 47. Idem. 1. Ph. 25. & 6. Ph. 24. 8. 4. Ph. 106. de pñcto, & instau. Idem huc in cō. sequ.

De Anima

& impossibile est albū & nigrum esse simul. quare neque species D
 pati ipsorum, si huiusmodi est sensus & intelligentia.

10 PH. *An fieri non potest: potentia enim idem diuisibile, & indiuisibile,
 & contraria est: ipso autem esse nequaquam: sed patiēdo diuisibile
 est: nec potest simul album & nigrum esse: quare nec eorum species pa-*

ti, si talis est sensus & intellectus.
 Dicamus igitur quod hoc est impossibile. Est enim idem indi-
 uisibile duo contraria potentia, est autem non, sed est actu diuisi-
 bile. & impossibile est ut in simul sit album & nigrū. quapropter
 necesse est ut neq; formas eorum recipiat, si sentire, & intelligere
 sint talia.

148 Cum posuit illum modum ad dissoluendum prædictam quæstionem,
 reuersus est modo ad narrandum qd non sufficit in dissolutione, & d. Di-
 camus igitur qd hoc est impossibile, &c. i. dicamus igitur qd hoc est impos-
 sibile, s. ut ista virtus sit vnica in subiecto, & plures fm essentias, & formas. E
 Non. n. est possibile ut idem sit indiuisibile subiecto, & recipiens cōtraria
 in simul, nisi in potentia, non in actu & esse v. g. qd idem corpus possibile
 est dici esse calidum & frigidum in simul potentia, actu autē non, nisi fra-
 qd est diuisibile, s. quia quædam pars eius est calida, & quædam frigida.
 Et hoc intendebat, cum d. sed est actu diuisibile, &c. Et, cum declarauit
 hoc, d. quapropter necesse est ut neq; formas eorum recipiat, &c. i. quapro-
 pter necesse est ut ista virtus non recipiat formas sensibilibus cōtrarias, si
 ista virtus eadem sensitua est talis, s. vnica in subiecto, & plures in essen-
 tia. Et d. & intelligere: quia intelligere in hac intentione simile est ad sen-
 tire, s. quia in vtroq; est virtus recipiens, & iudicans contraria in simul, ut
 declarabimus in virtute rationali. Et intendit per omnia hæc declarare
 qd hæc virtus non est eadem fm qd est in potentia, sicut est prima materia,
 sed est vnica in intellectu & in esse in actu, & multa secundum instrumē-
 ta, ut post declarabimus.

F
 Sed sicut quod uocāt quidam punctum, aut unum, aut duo, sic
 & indiuisibile, sic autem & diuisibile. Secundū qd quidem igitur
 indiuisibile, unum discernens est & simul: secundum uero qd diui-
 sibile, bis utitur eodem signo simul. In quantum quidē igitur pro
 duobus utitur termino, duo iudicat & separata sunt ut in separa-
 to: in quantum uero vnum, vno & simul. De principio quidem
 igitur secundum quod dicimus sensituum esse animal, sic deter-
 minatum hoc modo.

10 PH. *Sed ut id quod punctum nonnulli uocant, quia unum & quia duo,
 eatenus etiam diuisibile est. ergo quatenus indiuisibile est, unum est id
 quod iudicat, ac simul. quatenus uero diuisibile, non unum: bis. n. eodem
 utitur signo simul. quatenus igitur duobus utitur termino, duo iudicat*
& sepa-

No ē pofse
 int idē fit
 diuisibile
 fūdr, & re-
 cipies cō-
 traria in si-
 mul, nisi i
 potentia,
 nō i actu.
 p hoc vi.
 10. Meta.
 13.

A & separata, cum ipsum quodammodo sit separatum. quatenus nero unum, uno & simul. Ac de principio quidem quo dicimus animal esse sensitiuum, sic expositum sit.

Sed illud, quod dicitur a quibusdam punctus vnus, secundum q est duo est diuisibile. Secundum igitur q est indiuisibile iudicans, est vnus: & secundum q est diuisibile utitur eodem puncto bis, Secundum igitur q vtitur extremo pro extremis duobus, iudicat duo, quæ sunt diuersa. hoc igitur erit per diuisibile, & secundum q est vnus per vnus. Hoc modo igitur determinemus principium, quo dicimus animal esse sentiens.

- 149 Cum narrauit quod impossibile est vt hæc potetia sit vna in subiecto, & multa in virtutibus, incipit dare modum, secundum quem est vna, & modum secundum quem est multa. & quia hoc difficile est ad dicendum, & est magis leue ad declarandum per exemplum, induxit sermonem in via exempli, & d. Sed illud, quod dicitur, & c. id est sed ista virtus est vna & multa, vt punctus, qui est centum circuli, quando ab eo fuerint ductæ multæ lineæ a centro ad circumferentiam. & hoc intendebat, cum d. punctus vnus, hoc est punctus, qui continetur ab vna linea. D. d. fm q est duo est diuisibile. i. fm igitur q ista virtus est duo, & plures per sens, qui copulantur cum ea: quemadmodum punctus est duo, & plures per extrema linearum exeuntium ab ea, est diuisibile ad patiendum a sensibilibus diuersis D. d. Secundum igitur q est indiuisibile iudicans, est vnus, & c. i. & secundum q ista virtus est aliquod indiuisibile, scilicet secundum q est finis motuum sensuum a sensibilibus, quemadmodum punctus est indiuisibile aliquod, secundum q est finis linearum exeuntium ad ipsum a circumferentia, potest iudicare diuersa, quæ copulantur cum ea a sensibilibus. Et, cū declarauit modum, secundum quem potest intelligi q ista virtus est indiuisibilis, & modum, secundum quem potest intelligi q est diuisibilis, incipit distinguere opus eius, fm q est diuisibilis, & eius opus, secundum q est indiuisibilis, & d. Secundum igitur q est diuisibile, vtitur, & c. id est, secundum igitur q ista virtus est diuisibilis per seosus, operatur per istud vnus, quod est de ipsa quasi punctus duabus operationibus diuersis in multis. & secundum q vtitur rebus, quæ sunt de ea quasi extrema de lineis, scilicet sensibus, in quantum habent hanc consimilitudinem, iudicat res diuersas iudicijs diuersis: & secundum q est vna, iudicat res diuersas vnico iudicio. Et quasi opinatur q virtus primi sentientis melius est vt dicatur esse vna forma, & multa instrumentis copulatis cum ea, quæ transeunt motus sensibilibus, quousq; copulantur cum ea, quàm dicere ipsam esse vnā subiecto, & multa secundum formam, quæ describuntur in ea. illud. n. esse est dignius ei secundum q est iudicans, istud autem fm q est recipiens. sed tamen, cum non ponimus illic eandem intensionem propter formam, non

iste sumit
q res disti
ctes ad di
cendum
eandem
melius exem
plo mani
festant
hoc uide
t. Ph. c. 8.
& quæ ibi

Quo pun
ctus sit in
diuisibile,
dist. 6. Ph.
24. & 4.
pp. 106.

De Anima

Recipere
aliquid a-
liud est a
iudicare il-
lud.

D non possemus inuenire aliquid, per quod iudicaret diuersa esse diuersa. iudicium. n. dignius est attribui isti potentiae secundum quod est actus, quam secundum quod est potentia. quemadmodum motio eius passiuia a sensibus dignior est attribui secundum quod est recipiens subiectum. est enim apud ipsum videretur recipiens secundum sensus, & agens secundum iudicium. recipere enim aliquid est aliud a iudicare illud. & haec duo debent inueniri in aliquo duobus modis diuersis. Et ideo videmus quod ista virtus iudicat intentiones, quas proprie recipit, & earum priuationes. Et similiter est de virtute rationabili. sed differunt in hoc, quod ista virtus est intentionum materialium: illa autem est intentio non mixta cum materia, ut post declarabitur.

S Y M M A S E P T I M A .

Ponitur differentia inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire; inuestigaturque
ignis Imaginationis essentia.

Non esse idem intelligere, ac sapere cum ipso sentire. Cap. 1.

Voniam autem duabus differentiis diffiniunt maxime **E** animam, motu qui secundum locum, & in eo quod est intelligere, & discernere, & sentire: videtur autem intelligere & sapere tanquam quoddam sentire esse: in vtriusque enim his anima iudicat aliquid & cognoscit eorum quae sunt. Et antiqui sapere & sentire idem esse aiunt. sicut Empedocles dixit. Ad presens enim voluntas augetur in hominibus, & in alijs. Vnde eis semper sapere altera praestat. Idem autem his vult & id quod est Homeri. Talis enim intellectus est in terrenis hominibus, qualem ducit in die pater uirorumque deorumque.

S O P H. Quoniam autem duabus potissimum differentiis describunt animam. scilicet motu loci, & intelligendo, & iudicando, ac sentiendo: videtur autem intelligere & sapere quasi sentire quoddam esse: his. n. vtriusque Anima iudicat & cognoscit aliquid eorum quae sunt. Atque etiam philosophi idem esse sapere & sentire asserunt, ut etiam Empedocles dixit.

*Nam viget ad presens hominum sapientia semper.
& alio loco.*

*Effigies rerum varias prudentia monstrat,
Hoc idem sibi vult illud Homeri.*

*Talis enim mens semper adest mortalibus agris,
Quales ipse dies dat diuinum hominumque creator.*

Et, quia determinabant animam his duabus differentiis proprie, scilicet moueri in loco, & intelligere & iudicare & sentire, existimando quod intelligere quasi est sentire corpus quoquo modo. Anima. n. in his duobus modis efficitur aliquid, & cognoscit ipsum. Et Antiqui

Antiqui dicebant quod intelligere idem est cum sentire, ut Empe. cum dixit. Cum consilium in hominibus recipit semper presens, & dixit in alio loco. Propter hoc transmutatur intellectus in eo semper. Et hoc idem intendebat Home, cum dixit quod ita est de intellectu, scilicet quod intelligere corporale est sicut sentire.

150 Quia antiqui conveniunt in definiendo animam per has duas differentias proprie, scilicet per motum localem, & per cognitionem, & comprehensionem, quare videtur esse intelligere & sentire. D. d. existimando quod intelligere, &c. id est & existimabant quod intelligere est genus sensus, qui est aut corpus, aut corporalis, anima. n. in his duobus iudicat res, & cognoscit eas. Et, quia Antiqui dicebant quod intelligere & sentire sunt eiusdem virtutis, oportet nos perscrutari de hoc, D. d. ut Empe. & c. i. vt dixit Empe. quod intellectus in hominibus iudicat rem presentem sensibilem. & in alio loco dixit quod sensus est idem cum intellectu, & propter hoc intellectus semper transmutatur in eis, sicut transmutatur sensus. Et intendit per transmutationem errorem qui accidit utrique virtuti, aut obliuionem, & alia accidentia, in quibus existimatur habere communicationem. & hoc intendebat Home, cum dixit quod sensus similis est intellectui.

Antiq. con-
ueniunt in
definiendo
animam per
motu lo-
cale, & co-
gnitionem.
Idem. i. d.
Alia. 19.

Prime de
Alia. 15.

B Omnes enim hi intelligere corporeum opinantur, sicut sentire: & sentire & sapere simile simili: sicut secundum principia rationibus determinauimus, & tamen oportuit simul ipsos de deceptione dicere, magis proprium enim est animalibus, & plurimum tempus in hoc perficit anima. Vnde necesse aut ut quidam dicunt omnia quare videntur esse vera: aut dissimilis tactum, deceptionem esse, hoc. n. contrarium ei, quod simile simili cognoscere. Videtur autem & deceptio & scientia contrariorum eadem esse.

150 H. Hi namque omnes intelligere quemadmodum etiam sentire, corporeum esse autumant: ut initio harum disputationum exposuimus: at qui de deceptione etiam oportebat eos dicere: magis. n. propria est animalium, & plus temporis in his versatur Anima. Quare necesse est, vel ut quidam dicunt omnia esse vera quare appareant, vel rei dissimilis tactum esse deceptionem. hoc. n. contrarium est illi sententia, simili cognoscere simile. videtur autem & deceptio & scientia contrariorum esse eadem.

C Omnes igitur isti existimant quod intelligere est corporale, sicut sentire, & sentire & intelligere sunt a simili ad simile, ut prius determinauimus. Quamuis debebant dicere cum hoc in errore etiam, hoc. n. magis proprium est animalibus, & mora anime in eo est longo tempore. Et ideo necesse est ut sit, sicut quidam dicunt, quod omnia, quare transeunt per mentem, sunt vera, aut error sit tangere dissimile, hoc. n. est contrarium, & simile cognoscitur per suum simile, & existimatur quod error in contrariis sit idem.

De Anim. cum co. Auer.

R. Cum

De Anima

151

Anteq cre
debāt senti
re & senti
ger fieri p
lile. Idē. i.
hur. 23.

Cū declarauit q̄ oportet post sermonem de virtute sensus perſeruta
ri de differentia inter hanc virtutem, & virtutem intellectus dixit q̄, exi-
ſtimatum, eſt intellectum eſſe corporalem, ſicut eſt ſenſus: & eſt, q̄a mul-
ti Antiquorum ctedebant q̄ ſentire, & intelligere idem ſunt. Deinde nar-
rat naturam ducentem eos ad hoc dicere, & declarat quantum deficit eis
in hoc, & d. Omnes igitur iſti exiſtimant, &c. i. iſti igitur homines exiſti-
mabant q̄ intelligere & ſentire vtrunq; corpus eſt: quia credebant q̄ ſenti-
re & intelligere ſunt per ſimile, & quia h̄c duę virtutes comprehendūt
corpus, necelle eſt vt ſint corporeę, vt prius determinauimus de hoc in
opinione Antiquorum. D. d. Quamuis debebant dicere, &c. id eſt, quam-
uis oportet eos dicere cauſam erroris ex hoc modo. error enī magis in-
uenitur in animalibus. & anima in maiori tempore inuenitur ignorans,
& errans, q̄ ſciens. D. d. Et ideo necelle eſt, &c. id eſt & propter hoc, q̄ dant
cauſam in cognitione, contingit eis aut concedere hoc, quod dicūt ſophi-
ſta, q̄ omnia tranſeuntia per mentem, & omnia imaginata ſunt vera: aut
dicere q̄ verum eſt animam tangere ſimile cū eſt corpus, & error tan-
gere diſſimile. diſſimile. n. eſt contrariū ſimili, & error eſt contrariū uero. **B**
Et hoc, quod dixit, manifeſtum eſt, ſ. q̄ ſi anima cōprehendit res per res
exiſtentes in ea, ſicut dicunt, contingit eis, ſi dixerunt eam ſimilem eſſe
omnibus, quia in ea ſunt omnia, vt non ſit error omnino: aut dicere eā ef-
ſe compositam ex altero duorum contrariorum exiſtentium in rebus: &
ſic inueniet veritatem, quando comprehendit contrarium ſimile, & er-
rabit quando comprehendit contrarium diſſimile. D. d. impoſſibile,
quod ſequitur ex hoc, & d. & exiſtimatur q̄ error in contrariis ſit idem. i.
ſed contingit huic opinioni vt error ſit in proprio cōtrario ex vnaqua-
q; rerum contrariarum. ſed manifeſtū eſt q̄ error poteſt accidere in vtroq;
contrario indifferenter, & quod non eſt proprius vni contrario tantum,

Quod quidem igitur non idem ſit ſapere & ſentire manifeſtū
eſt. Hoc quidem. n. in omnibus eſt, illud autem in paucis anima-
lium eſt. Sed neque intelligere in quo eſt & recte & non recte. re-
cte quidem. n. prudentia & ſcientia aut opinio vera. non recte au-
tē contraria horum: neq; hoc eſt idem cū ipſo ſentire; ſenſus qui-
dem. n. propriorum ſemper verus eſt, & omnibus ineſt aīalibus
intelligere aut contingit & falſo, & nulli ineſt cui non & ratio.

Ac ſentire quidem & ſapere non eſſe idem perſpicuum eſt: hoc. n. **SOPH**
cuncta participant animalia, illud pauc a: quinimo ne intelligere qui-
dem in quo poſitum eſt ipſum recte & non recte. ipſum enim recte pru-
dentia eſt & ſcientia, & vera opinio: non recte autem his contrariis:
neq; hoc inquam idem eſt quod ſentire. Senſus enim propriorum uerus
ſemper eſt, cunctiſq; ineſt animalibus: ratiocinari aut licet etiam falſo
nulliſq; ineſt, cui non etiam ratio.

Dicamus

A Dicamus igitur q sentire non est intelligere. & hoc manifestum est. hoc enim existit in animalibus omnibus, & hoc non inuenitur nisi in paucis animalibus. Neq intelligere, in quo sunt verum, & non verum contraria istis, est idem cum sentire. Sentire enim propria semper est verum, & existit in omnibus animalibus. distinguere autem potest, falsari, & non est in aliquo animali, nisi existimet.

152 Ille sermo potest esse responsio ad hanc particulam, quia, a qua superius incoepit, cum indiget responsione. i. & quasi diceret, & quia Aniqui determinabant animam per motum & comprehensionem. & existimatum est q comprehensio per intellectum & sensum est eadem, cum utraq sit cognitio, & etiam multi Antiquorum credebant hoc propter hoc, quod op habantur q simile cognoscitur suum simile: & quia hoc dicebant, dicamus hos q sentire non est intelligere per intellectum. Et potest intelligi ita q responsio sit diminuta, & erit iste sermo principium & quasi d. Et, cum de claratum est q necesse est perscrutari de hac intentione, dicamus q sentire non est intelligere. D. d. & hoc manifestum est, & c. i. & hoc, q in intellectu est aliud a sensu, est manifestum per se. Sensus enim existit in omnibus animalibus, intellectus autem in paucis, scilicet in homine. Et d. paucis, propter quod plura animalia communicant homini in hac virtute. & quia hoc non fuit manifestum in hoc loco, accepit concessum, & est q non possumus dicere q omnia animalia intelligunt, & cum hae duae virtutes sint in subiecto diversae: necesse est ut sint diversae in esse, quae. n. differunt in subiecto, differunt in esse. D. d. Neq intelligere, in quo sunt, & c. id est. neq res intellectae, in quibus est verum in maiori parte, & non verum in maiori parte, secundum q sunt contraria, sunt eadem cum contrariis, quae sunt in sensu, scilicet in quorum altero est verum in maiori parte, & in altero error in maiori parte. Sensus enim semper dicit verum in rebus propriis, & falsum in vniuersalibus: intellectus autem e contrario, verum in vniuersalibus, & falsum in propriis. Et etiam sensus in rebus propriis magis durat sua veritas quam intellectus in rebus vniuersalibus. & ideo dixit semper, cum d. Sentite enim propria verum est semper. & dixit post, distinguere autem potest falsari.

B Phantasia enim alterum est & a sensu & ab intellectu: & haec non fit sine sensu, & sine hac non est opinio. Quod autem non est eadem phantasia & opinio manifestum est. haec quidem enim passio in nobis est quum volumus: pra oculis enim est facere, sicut in recordatiuis positi, & idolum facientes: opinari autem non in nobis est: necesse enim falsum aut verum dicere.

C Phantasia namq, diuersum est tum a sensu, tum a diuina: atq, haec eadem sine sensu non fit: & sine ea non est existimatio. Phantasiam autem & existimationem non esse idem, perspicuum est: nam affectio haec, cum volumus, in nobis est. licet. n. ob oculos ponere, quem idem du qui

† Qd stellae sit aliud a sensu, manifestum est per se. Sensus. n. existit in omnibus animalibus. intellectus vero in paucis. Idem. 3. huius. c. 1.

* Sensus sp dicit verum in rebus propriis: & falsum in vniuersalibus. intellectus autem e contrario. vid. p hoc. 2. de Anima. c. 6. 3. & 13. 4. & 161. & 11. de Sensu & Sensa. & 2. Met. c. 1. & 4. Met. c. 8. de intellectu. quod non decipit circa propriam & communem.

SOPH.

Phantasia namq, diuersum est tum a sensu, tum a diuina: atq, haec eadem sine sensu non fit: & sine ea non est existimatio. Phantasiam autem & existimationem non esse idem, perspicuum est: nam affectio haec, cum volumus, in nobis est. licet. n. ob oculos ponere, quem idem du qui

R 11

De Anima

in mnemonicis collocant, & imagines effingunt. opinari uero non est D
in nobis: necesse, n. est uel fallamur, uel ueritatem assequamur.

Imaginatio autē est aliud à sensu, & aliud à distinctione. & hæc
non fit sine sensu, & sine hoc non fit consilium. Quoniam autē nō
est cum intellectu, & consilio idem manifestum est. Ista enim pas-
sio est nobis, quando uoluerimus. possumus enim ponere in dire-
cto nostrorum oculorum, sicut res depositę in cōseruatione, & fin-
gere formas. existimari autem non est nobis, necesse, n. est aut ve-
rum aut falsum dicere.

353 Cūm declarauit q̄ distinctio non est nisi in habentibus rationabilita-
tem, incepit declarare q̄ distinctio, quę in quibusdam animalibus repu-
tatur esse ratio: non est nisi distinctio, quę fit ab imaginatione, & q̄ ima-
ginatio non est neque sensus, neque intellectus, & d. Imaginatio .n. aliud
est à sensu, & c. i. distinguere non inuenitur nisi in habenti rationem. Ima-
ginari .n. aliud est à sentire, & à distinguere per intellectum: & imaginari
non absq; sentire, & absq; imaginari non fit consiliari. Et quasi innuit hic
alietatem istarum trium virtutum fm prius & posterius in natura. si .n.
sensus fuerit, non sequitur ut sit imaginatio: sed, si imaginatio erit, sensus
erit. & similiter, si intellectus erit, erit imaginatio, & nō e cōuerso. D. d. Qm̄
autem non est cum intellectu, & consilio idem, & c. i. & iste sermo man-
ifestus est. D. d. Ista enim passio est nobis, & c. i. imaginatio .n. est volunta-
ria nobis, cūm .n. uoluerimus imaginari res depositas in uirtute cōserua-
tiua, quas prius sensimus, poterimus facere. & hoc intendebat cūm d. pos-
sumus .n. ponere, & c. i. † possumus etiam per hanc uirtutem fingere for-
mas imaginabiles, quarum indiuidua nunquā sensimus. existimare au-
tem non est voluntarium. & hoc intendebat, cūm d. necesse est enim aut
verum, aut falsum. id est contingit enim nobis necessario aut existimare
verum, aut falsum: & non est sicut in imaginatione. Et ista est vna ratio-
num, ex quibus apparet imaginari aliud esse ab intelligere.

Amplius autē quā opinamur difficile aliquid aut terribile, sta-
tim compatimur. similiter autē est & si confidendū: fm phantasiā
autē similiter nos habemus, sicut si essemus considerantes in pictu-
rā difficilia & confidentia: Sunt autē & ipsius acceptionis differen-
tię scientia & opinio & prudentia, & contraria horum: de quorū
differentia altera sit ratio.

Præterea cum opinamur rem aliquam atrocem, aut formidolosam,
statim commonemur: itemq; siquid fuerit quod fiduciam afferat: at
ex phantasia perinde afficimur, atq; qui spectant in pictura terribilia
& fiduciam afferentia. Sunt porro & ipsius existimationis differen-
tię scientia & opinio & prudentia, & quę his contraria sunt: de quo-
rum differentia alia sit disputatio.

Et, cūm

Oppositū
hēt cō. 2.
h^o c. 20. v-
bi vī velle
istas virtu-
tes easde;
eē. vide cō-
ura. Zam.
Cōtradi-
ctio hic,
& supra
cō. 60. itel-
ligim⁹ dū
volūm⁹, er-
go imagi-
natiua in
hoc. q̄ i-
magna-
mur, dum
volūm⁹,
nō distin-
guīt ab in-
tellectu. vi
de cō. Zi.

† Per uir-
tutē ima-
ginatiuā
possumus
fingere for-
mas ima-
ginabiles,
quarū indi-
uidua nū-
q̄ scēm⁹.

A Et, cū etiā nos existimauerimus aliquid valde timorofum, statim patiemur. & similiter, si existimauerimus aliquid audactium per imaginationem. aut dispositio nostra erit, sicut dispositio nostra, si videremus res in formis rerum timorofarum, aut audactiarū. Et dīx ipsius consilij sunt scia, & existimatio, & intellectus, & contraria istis. & sermo de dīis istorū fiet in alio loco.

354 Hoc, quod dixit, manifestum est. & est alia ratiocinatio, q̄ imaginatio est alia à consilio, & existimatione. qm̄, cū nos existimauerimus aliquid timorofum futurum, quoquo modo nos patimur passione, ac si illud timorofum esset præsens. & similiter, cū nos existimauerimus aliquid audactium futurum, statim patiemur, sed non passione, quali, illo audacti uo existēti in præsenti. cū autem imaginati fuerimus illud timorofum, statim patiemur quasi esset præsens. Et intendit hic per consilium, fidem. Et locus, in quo promisit loqui de istis differentijs, videtur mihi esse liber de Sensu & sensato. illic enim loquitur de rebus particularibus istarū virtutum, & in omnibus accidentibus earum postremis.

Probat̄ur imaginatio nō esse sensum, nec scientiam, nec intellectum, nec opinionem: traditurq; eius definitio. Cap. 2.

DE eo autem quod est intelligere, quoniam alterum ab eo quod est sentire: huiusmodi autem aliud phantasia: aliud opinio esse videtur: de phantasia determinantes, sic & de altero dicendum est. Si igitur phantasia est fm̄ quam phantasma aliquid nobis fieri dicimus, & si non aliquid fm̄ metaphoram dicimus, vna quædā est potentia horum aut habitus, fm̄ quem discernimus, aut verum aut falsum dicimus. huiusmodi autē sunt, sensus, opinio, scientia, & intellectus.

807H. *De intelligendo autem, quia diuersum est à sentiēdo: huius autē aliud esse phantasia videtur, aliud existimatio: ubi de phantasia disp̄tauerimus, tunc demum de altero dicemus. Si igitur phantasia est, qua phantasma aliquid nobis fieri dicimus (nec loquor nunc, siquid per trāslationem dicere consueuimus) profecto una earum potentiarum est aut habituum, quibus indicamus, uerumq; assequimur, aut fallimur. hæc autem sunt, sensus, opinio, scientia, intellectus.*

Et quia intelligere aliud est à sentire, & existimatur q̄ intelligere aliud est imaginari, aliud consiliari, determinandum est prius de imaginatione, deinde loquemur de alia intentione. Dicam⁹ igitur q̄, si imaginatio est, quæ sit, quæ dī imaginari non fm̄ similitudinem, est aliqua virtus istarum virtutum, aut dispositio, per quā innuimus, & experimētamur, & dicimus verum aut falsum. & ex istis est sensus, & existimatio, & scientia, & intellectus.

R iij Cum

De Anima

155 . Cum complevit sermonē de sensu, incipit post loqui de virtute ima- **D**

Nota cū
quare p
tractatū d
imaginatiua
incipit tra
ctatū d in
tellectu .
Hic vī uel
le. Con. &
Arist. qua-
tuor eē ha-
bit, qbus
discernit
verū a fal-
so. s; vide
oppositū.
6. Ethic. c.
4. Vid ca.
zim.

ginatiua, & d. Et, quia intelligere, &c. i. &, quia manifestum est, aut prope
q intelligere est aliud à sentire, sed non est ita manifestum q intelligere
est aliud ab imaginatione: existimatur enim q actio in intellectu, quę
dam est imaginari, quędam credere; & q nulla est differentia inter ima-
ginationem, & intellectum: quapropter determinandum est prius de vir-
tute imaginationis, deinde loquemur postea de virtute rationali. D. d.
Dicamus igitur q, si est imaginatio, &c. i. dicamus igitur q, si est actio,
quę sit in nobis, quę dicitur imaginatio non fm similitudinem, sicut di-
citur sensus falsus multotiens, necesse est vt sit, aut aliqua istarum virtutū
comprehensuarum distinctarum, s. aut sensus, aut existimatio, aut scien-
tia, aut intellectus, aut virtus alia ab istis virtutibus, & dispositio alia ab
istis dispositionibus, per quam experimentamur entia. i. eligimus ea: &
est vnum eorum, per quę debemus dicere verum aut falsum. Deinde
incipit declarare q non est aliqua istarum virtutum. Et intendit per in-
tellectum, vt mihi videtur, primas propositiones; & per scientiam illud, **E**
quod provenit ab eis.

Quod quidem igitur non sit sensus manifestum ex his est. sen-
sus quidem enim aut potentia, aut actus: vt visus & visio: phanta-
siatur aut aliquid & nullo horū existente. ut quę in somnis: postea
fm potentiam sensus quidem semper adest viventibus & nō or-
batis, phantasia autem, non. Si vero ei quod actu idem, omnibus
vtiq; contingeret bestiis phantasiam inesse, videtur aut non, ut for-
micę aut api, aut vermi. Postea hi quidem veri semper: phanta-
się autem plures falsę. Amplius aut non dicimus quum operemur
certe circa sensibile, quoniam videtur hoc nobis homo, sed magis
quum non manifeste sentimus, tunc aut verus, aut falsus. Et quod
quidem diximus, apparent & dormientibus visiones.

SOPH.

Ac phantasiam quidem non esse sensum, ex his perspicuum est. **S**
sus enim aut potentia est, aut operatio: ut visus uel visio: at nero appa-
ret aliquid, etiam cum neutrum horum adsit: veluti ea quę in somnis
apparent. Deinde sensus semper adest: phantasia non item. Sin autem
idem est quod operatio, fieri possit ut in omnibus bestiis phantasia insit:
quod tamen nō videtur: ut formicę, aut api, aut vermi. Deinde illi sem-
per veri sūt, at phantasia plerq; sūt falsa. Huc adde quod neg, dicim,
quum exquisitę circa sensibile operamur, hoc nobis apparere hominem:
sed potius cum non expresse sentimus: tunc aut verus est, aut falsus.
Ac denique (quod superius dicebamus) etiam clausis oculis visa qua-
dam apparere solent:

Quoniam

A Quoniam autem non est sensus, declaratum est ex istis rebus. Sensus. n. est aut potentia, aut actus, v. g. uisus, aut visio. & quandoq; imaginatur aliquid, quod est neutrum, v. g. quod imaginatur in somno. Et amplius sensus semper est præsens, imaginatio aut; non. Et, si in actu esset idem, tunc esset possibile vt imaginatio esset in omnibus bestijs, & reptilibus, quod nō existimatur, v. g. formicis, apibus, & vermibus. Et amplius ille semper est verus, imaginatio autem est falsa in maiori parte. Et amplius, cū in rei veritate scimus hoc sensibile esse hominem, nō dicimus nos imaginari hoc esse hominem. hoc. n. non dicimus, nisi quando nō manifeste fuerit hō: & tunc erit aut verū, aut falsum. Et ex eis, quę prius diximus, est quia ē clausis oculis imaginari imaginationib;.

356 Quoniam aut; imaginatio nō est sensus, declarabitur ex istis rebus, quas dicemus. Quarum vna est q;, quia sensus est duobus modis, aut in potentia, v. g. visus, qñ nō agit: aut in actu, v. g. visio. est. n. aliqua imaginatio, quę nō est sensus in actu neq; in potētia. t. imaginatio, quę est in somno. manifestum est, n. q; imaginatio, quę est in somno, fm q; est in actu, non est sensus in potentia: & fm q; iste actus est ei sine præsētia rerum sensibilium, nō est ēt sensus in actu. D. d. Et amplius sensus semper est præsens, &c. Hoc est Sed m argumentū. & est q; sensus semper sit cum præsētia sensibilis: imaginatio aut; nō, sed cū absentia. D. d. Et, si in actu esset idē, &c. i. Hoc est Tercium argumentū. Existimatur. n. q; nō oē aīal imaginatur: & est animal, quod nōn mouetur ad sensibilia, nisi apud præsētia eorū in actu: vt vermes, & muscæ. Apes aut;, & formicę necessario imaginantur. apes vero propter artificij: formicę aut; propter depositionē, † sed nō curatur de exemplo. D. d. Et amplius ille semper est verus, &c. Hoc est aliud argumentum: & est q; sensus sunt veri * semper, i. in maiori parte: imaginatio autem falsa est in maiori parte. D. d. Et amplius, cū in rei veritate, &c.

C Hoc est Quintum argumentum: & est manifestum per se. non enim dicimus, quando sentimus aliquid esse tale in rei veritate, q; imaginamur eū: sed qñ sensus vere non cōprehendit ipsum esse talē. &, si sensus esset idem cum imaginatione, oporteret q; vbi dī sensus, ibi diceret; imaginatio. D. d. Et ex eis, quę prius diximus, &c. i. & alia ratio est, & propterea prędictis, quod multoties imaginantur formę clausis oculis.

At vero neq; semper vera dicentium neq; vna erit, vt scientia, aut intellectus. est. n. phantasia & vera & falsa. Relinquitur ergo videre si opinio sit, sit. n. & opinio vera & falsa: sed opinioni quidem inheret fides. non. n. contingit opinantē, de quibus videtur non credere. bestiarum aut; nulli inest fides. phantasia aut; multis. Amplius omnem opinionem sequitur fides: fidem aut; suam esse: suasionem aut; sequitur ratio: bestiarum aut; quibusdam phantasia inest quidem: ratio vero non.

R iiii Neq;

Sēsus duo
b; modis i
actu, & in
potētia. l.
de 3 te. cō.
33. 13. 1.
19. 14. 1. &
142

† De ex-
plo nō cu-
rat, an sit
verū, l. idē
supra. cō.
67.

* Sēsus sūt
vī in ma-
iori parte.
sed oppo-
situm. d.
supra. c.
152. q; sen-
sus sūt sp
vī. vid cō
tra. 2im.

De Anima

S O P H. *Neq̃ uero eorum qui semper ueri sunt ullus erit, ut scientia, aut in
tellectus: nam est etiam falsa phantasia. restat igitur spectandum an
opinio sit: sit. n. opinio & uera & falsa: sed opinionem quidem, sequi-
tur fides (neque enim fieri potest, ut is qui opinatur, ea quae opina-
tur, non credat) at uero bestiarum nulli inest fides: phantasia multis.
Præterea omnē opinionem sequitur fides: fidem persuasio: persuasionem
ratio. at bestiarū nonnullis phantasia inest, ratio non item.*

Et etiam non est vnum istorum, quæ semper iudicant, sicut scia
& intellectus. est. n. imaginatio falsa. Remanet igitur consyderare
vtrum sit existimatio: cū existimatio quandoque est vera, quāq̃
falsa. Sed existimationem consequitur fides. impossibile. n. est vt
qui existimat, non credat, quod existimat. & nullum brutum, &
reptilium habet fidem. imaginatio autē est in pluribus corū. Omē
igitur existimationem consequitur fides: fidem autē consequitur
sufficientia: sufficientiam autē rationabilitas. & reptilium & bru-
torum quædam hñt imaginationem, rationem autem non.

157. Cū destruxit imaginationem esse sensum, incēpit destruere eā esse
scientiam, aut intellectum, aut existimationem, & d. Et etiam non est
vnum istorum, & c. i. & si imaginatio esset scientia, aut intellectus, semper
veridicaret: sed non est ita: ergo non est scientia, neq; intellectus. D. d. Re-
manet igitur, & c. i. remanet igitur consyderare vtrum sit existimatio, cū
vtrunque dicatur, veridicans quandoque, & quandoque falsans. & hoc fa-
cit existimare eas esse eandem virtutem secundum duas affirmatiuas in
secunda figura. D. d. Sed existimationem consequitur, & c. i. sed existima-
tionem semper consequitur fides. Et, si imaginatio esset existimatio, con-
tingeret q̃ omne imaginans haberet fidem. sed multa imaginantur, ta-
men non habent fidem. nullum enim brutorum habet fidem, licet plura
eorum imaginentur. D. d. Omnem igitur existimationem, & c. i. & quia
omne existimans est credēs: & omne credens sibi sufficit: & omne, quod
sibi sufficit, habet rationem: necesse est vt omne existimans habeat ratio-
nem. Et, si imaginatio esset existimatio, tunc omne imaginans haberet ra-
tionem. sed multa brutorum & reptilium videntur habere imaginatio-
nem, sed non rationem omnino: ergo imaginatio non est existimatio.

Manifestum ergo quoniam neque opinio cū sensu: neq; per sen-
sū, neq; copulatio opinionis & sensus, erit phantasia: & ppter hæc
& manifestum q̃ non alia quædam est opinio: sed illa quæ quidē
est cuius est & sensus. Dico autem ex albi opinione & sensu copu-
latio, phantasia est. non enim ex opinione quidem albi est: ex
sensu autem boni. Apparere igitur est opinari quod quidem sen-
titur non secundum accidens.

Constat

SOPH. *Constat ergo nec opinionem cum sensu, neq. per sensum, neq. connexionem opinionis & sensus, esse phantasiam: tum propter hæc, tum certe, quia nō alia quedam opinio est: sed eiusdē illius, cuius et sensus est: uerbi causa connexio ex albi opinione et sensu, phantasia est: neq. enim ex opinione quidem boni erit, sensu autem albi. Apparere igitur est opinari, quod sentit non per accidens.*

Et manifestum est q. imaginatio impossibile est ut etiam sit existimatio cum sensu, neque compositio existimationis & sensus ex istis rebus. Et ex hoc manifestum est q. existimatio non est alicuius alterius ab eo, cuius est sensus ē, s. si compositio, quæ sit ex existimatione albi, & sensu eius, q. est imaginatio. impossibile est, n. ut sit ex existimatione boni, & sensu albi. sed imaginatio est existimatio eius, quod sentitur, non accidentaliter.

158 Cūm declarauit q. impossibile ē ut imaginatio sit existimatio, aut sensus, aut scientia aut intellectus, & vniuersaliter aliqua virtutum rationis, incepit declarare & q. non est compositum ex existimatione & sensu, ut dicebant quidam Antiquorum, & d. Et manifestū est, & c. i. manifestum est q. imaginatio non est existimatio coniuncta cum sensu, neque virtus composita ex existimatione & sensu ex sermonibus prædictis, in quibus declarauimus q. imaginatio nō est aliqua istarum virtutum, quoniā, si esset composita ex eis, contingeret ut vere dicerentur de ea proprietates illarum virtutum, ex quibus componitur modo medio. compositum enim ex aliquibus necesse est ut in eo existant quoquomodo existētia in componētibz. Et ex hoc etiam manifestum est q. existimatio vere non esset alicuius, nisi eius, cuius est sensus, sed deberet esse eiusdē rationis, s. si compositio, quæ sit ex existimatione albi & eius sensu, ut quidam dicebant, esset imaginatio. & inuit Platonem opinantem, ut reputo, q. imaginatio est, ut in eodem componantur nobis existimatio, & sensus in simul. D. d. impossibile est enim ut sit, & c. i. existimatio enim est boni, & sensus albi. & impossibile est ut imaginatio sit compositio ex existimatione eius, quod est, idē esse album & bonū. Existimatio enim, & sensus secundum hunc modum non erunt eiusdē, nisi accidentaliter. imaginatio autem apud eos est existimatio & sensus eiusdē rei, non accidentaliter. Et est necessarium ut sit ita: quoniam, si imaginatio est eiusdē rei, hoc manifestum est: & componitur ex existimatione & sensu: necesse est ut existimatio, & sensus sint eiusdē rei essentialiter.

Apparent autem & falsa de quibus simul acceptionem ueram habent, ut videtur sol vnius pedis, sed creditur maior esse habitatione. Accidit igitur aut abiicere sui ipsius ueram opinionē quā habebat saluatam, salua re, non oblitum, neq. decredentem: aut si adhuc habet, eandem necesse est ueram esse vel falsam, sed falsa facta est, quum lateat transcendens res.

Compositū
ex aliqui-
bz necesse
ē ut in eo
existant
quoquo-
mō exis-
tētia i cōpo-
nētibz.
Idē 1. Ph.
6. 19. 32.
Idem 5.
Meth. 21.
Idē 2. de
Ge. 12. vi-
de consue-
3. Ph. ca.
43.

De Anima

SOPH. Sed apparent etiam falsa, de quibus simul veram habet existimationem: ut sol apparet pedalis, persuasum est tamen, maiorem eum esse uniuersa terra. uel igitur accidit ut suā opinionē amiserit, quā habebat uerā, salua re, non oblitus, neq; de snia depulsus: uel si adhuc hēt, necesse est eandē uerā esse et falsā. Atqui tūc falsa fit, cū res mutata latuerit.

Et imaginamur etiam res falsas, & cum habemus in eis opinionem ueram. v. g. quoniam nos imaginamur quantitatē Solis esse pedalem, & credimus ipsum esse maiorem terra. Contingit igitur aut ut homo proiciat existimationem, quam habebat, & est salua salute rei, sine uigilia, & sine sufficientia econtrario: aut si fuerit permanēs adhuc in ipsa, necessario, hoc idē erit uerū & falsum. sed non efficitur falsa, nisi qñ res transmutatur, absq; eo qd sit pcepta.

159 Et signum eius, quod existimatio, & sensus non sunt eiusdem rei comprehendētis, est quod, multoties contradicunt sibi in eadem re. sentimus enim res falsas, & cū hoc habemus in eis opinionem ueram, uerbi gratia,

*Nota ex
quot chis
aliqua uerā
opinionem
abiicere
p. vide cō
fite 1. Pos
sa. cō. 49.*

quod uisibiliter sentimus quantitatē Solis esse pedalem, & cum hoc opinamur uere Solem esse maiorem terra. D. d. contingit igitur aut ut homo proiciat, & c. i. contingit, si existimatio & sensus in talibus rebus sint eiusdem comprehendēsis, aut ut homo proiciat opinionem ueram in istis rebus, licet opinio sit falsa, non transmutata propter transmutationem rei, de qua est opinio ab aliqua dispositione in aliam, neque propter hoc, quod opinans etiam transmutatur propter aliquam infirmitatem, aut uigiliam, aut argumentum, quod induxit conclusionem contrarii, sed transmutata per se, cū sensus & existimatio, quasi sint idem, quia sunt eiusdem: dico ut proiciat, aut ut remaneat in ea credendo duo contraria in simul, & erit res in se uera, & falsa in simul in eodem tempore.

*Cd ipse
sit ut eadē
res ya sit
et falsa, im
pote est ut
uerū trans
mutet ex
se sine trans
mutatione
rei.*

Deinde d. sed non efficitur falsa, nisi quādo res transmutantur. i. & impossibile est ut opinio uera reuertatur, & fiat falsa per se: & non sit falsa nisi quando res transmutatur in se, absque eo qd illa sit percepta. Et, cū impossibile est ut eadem res sit uera, & falsa: & est impossibile ut uerum transmutetur ex se sine transmutatione rei; ergo impossibile est ut existimatio, & sensus sint eiusdem rei.

Non ergo unum aliquid horum est neq; ex his phantasia. sed quoniam est, moto hoc moueri alterum ab hoc, phantasia autem uidetur motus esse, & non sine sensu fieri, sed in his quæ sentiunt, & quorum sensus est. est autem motus fieri ab actu sensus,

SOPH. Nec ergo horum unum quidpiam, neq; ex his phantasiam esse perspicuum est. Verum quia fieri potest, ut moto hoc, moueatur aliud ab hoc, phantasia autem quida esse motus uidetur, nec sine sensu fieri, sed sentiētib; eorū, esse quorū sensus est, pōtq; fieri motus ab actu sensus, Imaginatio igitur non est aliqua istarum, neq; ex eis. Sed, sicut aliquid

Aliquid mouetur per motum alterius: & imaginatio existimatur esse motus: & impossibile est ut sit sine sensu, sed in eis, quod sentiuntur, & in eis quae habent sensum: & fit etiam motus ab actione sensus.

160 Cum destruxit imaginationem esse aliquam istarum virtutum, aut compositum ex eis, incepit demonstrare substantiam, & essentiam eius, & d. Imaginatio igitur, &c. i. declaratum est igitur ex hoc sermone quod imaginatio non est aliqua istarum virtutum, neque composita ex eis: sed substantia istius virtutis est quod dico. Quoniam, si sine quaedam, quae mouetur ab aliis, & mouent alia: & imaginatio videtur esse purus mobilis, & passiva ab alia: & impossibile ut sit sine sensu, sed est in rebus sensibilibus, & in animalibus habentibus sensum perfectum: & possibile est ut motus fiat a sensu, qui est in actu: necesse est ut imaginatio in actu nihil aliud sit, nisi perfectio istius virtutis per intentiones sensibiles existentes in sensu secundum modum, secundum quae sensus perficiuntur per sensibilia, quae sunt extra animam: & quod prima perfectio istius partis animae sit virtus, quae innata est se assimilare sensationibus, quae sunt in ipso sensu communi. Sed Aristoteles propterea in hoc sermone praecedens, & tacuit consequens, quia est manifestum, & post declarabit ipsum modo per secliori. & ideo dimisit eum in hoc loco.

2 Et hunc similem necesse est esse sensui, erit utique phantasia ipsa motus non sine sensu contingens, neque non sentientibus inesse. & multa est secundum ipsam facere & pati habens: & esse veram & falsam. hoc autem accidit propter hoc, quod propriorum quidem sensus est verus, aut quampaucissimum habens falsum. Secundo autem accidere hoc, & hic iam contingit mentiri. Quod quidem non album, non mentitur. si autem hoc album, aut aliud mentitur. Tertio autem communium & consequentium accidentia quibus insunt propria, Dico autem ut motus & magnitudo quae accidunt sensibilibus: circa quae est maxime iam decipi secundum sensum. **C** motus autem ab actu factus differt a sensu, qui ab his tribus sensibus. Et primum quidem praesentis sensus verus: alii autem praesentis & absentis erunt utique falsi, & maxime cum procul sit sensibile. Si quidem igitur nihil aliud habet quae dicta sunt, nisi phantasia: hoc autem est quod dictum est: phantasia utique erit motus a sensu secundum actum factus.

SOPH. eumque similem esse sensui necesse est, hic sane motus eiusmodi fuerit, qui neque sine sensu, neque non sentientibus inesse possit: atque sit ut id quod eam habeat, complura per ipsam & agat & patiatur, ac vera sit & falsa. quod eo fit quia sensus propriorum verus est, aut certe quam minimum habet falsitatis. Secundo eius cui accidunt & haec, atque hic demum falsus esse potest. album enim esse, non fallitur: sed an illud album, sit hoc, aut aliud quidpiam, fallitur. Tertio commune, et consequentium accidentia, quibus insunt propria: verbi causa, motus

De Anima

ac magnitudo, quæ accidunt sensibilibus: in quibus deum maxime fieri potest ex sensu deceptio. Motus igitur qui fit ab actu sensus, differens erit, uidelicet is qui ab his tribus fit sensibus. Ac primus quidem præ sente sensu uerus est, ceteri uero & præ sente & absente fuerint falsi, præsertim cum procul abest sensibile. Si igitur nihil aliud nisi phan tasia quæ iam diximus habet: atq; hoc est quod diximus: profecto phan tasia fuerit motus is, qui fit à sensu qui actu est.

Et oportet ut iste sit similis sensui. iste enim motus impossi bile est ut sit extra sensum, aut sit in carere sensu: & ut sit illud, quod habet ipsum agens & patiens multas res: & erit uerus & falsus. Et contingit hoc propter hoc, quod narrabo. Sensus rerum pro priarum est uerus, & ferè non cadit in ipsum falsitas. Deinde post sensus rei, quem sequuntur ista: & in hoc loco potest falsari. v.g. hoc esse album, in hoc enim nõ falsat: quoniam autem album est hoc, aut aliud falsatur. Deinde tertius sensus, & est communium consequentium res, quas consequuntur propria, & sunt ea, quo rum esse est proprium in eis. & dico motum, & quantitatem, & sunt ea quæ contingunt sensibilibus. & in istis proprie cadit error. Sen sus igitur, & motus, qui sunt ab actu, differunt à sensu, & differt ab istis tribus modis sensus. primus igitur quando sensus fuerit præsens, erit uerus: & alius falsatur, siue fuerit præsens, siue absens, maxime quādo sensibile fuerit remotum. Si igitur quod narraui mus, non est alio modo quā diximus: & illud, quod narratū ē, est imaginatio: Imaginatio igitur & motus à sensu, qui ē in actu.

161 Et necesse est, si imaginatio est motus à sensu in actu, ut iste motus, qui est imaginatio, sit similis sensui in eis, quæ contingunt sensui, & quod sit impossibile ut iste motus sit extra sensum, aut extra animalia: & sint ea, quæ habent hanc virtutem ex animalibus, agentia per illam, & patientia multas res: & si uera & falsa, sicut est de sensu. Deinde dicit. Et contingit hoc, &c. id est & contingit ut in imaginatione accidat uerum & falsum, cum sit motus à sensu, qui est in actu ex hoc, quod narrabo de hoc, quod accidit in sensu. sensus enim quidam est uerus in maiori parte, & est sen sus, qui est rerum propriarum, uerbi gratia hoc est album, aut nigrum: & quidam est falsus in maiori parte, & est duobus modis, sensus sensibiliū accidentalium, v.g. q. iste albus est Socrates uel Plato: & sensus sensibi lium communium, uerbi gratia quantitas & motus: quoniam in his duo bus modis sensibiliū cadit error. Et, cum ita sit, necesse est ut imaginati oni accidat de hoc illud, quod accidit sensui, & plus. Primo autem, quia motus, qui fit in imaginatione à sensu, qui est in actu, differt à motu, qui est in sensu, à sensibilibus apud absentiam sensibiliū. & propter hoc ac cidit falsitas imaginationi. Secundo uero, quia motus istorū trium mo dorum

Adorum sensus ad uirtutem imaginatiuam differunt abinuicem. Imaginatio autem, quæ est sensibile propriorum, quando sensus comprehendit ea prius, omni modo est vera. imaginatio autem, quæ est aliorum modorum sensibile, licet comprehendat ea, est falsa, cum sensus erat in eis. Deinde dixit. Sensus igitur, & motus, qui sunt ab actu, differunt à sensu, idest, ut mihi videtur, comprehensio igitur, & motus, qui fit à sensu in actu, quæ sunt imaginatio, differunt à sensu in actu in eo, quod inuenitur de veritate & in sensu. & intendebant per hoc quod sensus est verus: & cum sensibile absentauerit se, forte transmutabuntur illa signa remanentia ex eo in sensu. & hoc erat causa erroris virtutis imaginatiuæ, licet sensus fuerit verus. Deinde dicit, & differt ab istis tribus, &c. idest & differt iste motus, qui fit ex tribus modis sensus in actu, scilicet qui fit in uirtute imaginatiua ab istis tribus modis sensus. Motus igitur, qui fit à sensu, qui fit à primis sensibilibus propriis, erit uerus, quando sensus fuerit præsens, idest, quando sensus eorum in actu præcedit imaginationem. Duo autem alii motus, qui sunt à duobus aliis modis sensus in actu, qui fit à duobus aliis modis sensibilibus, falsatur: licet sit præsens sensus, & senserit illa ante imaginationem: & maxime, quando tempus comprehensionis sensibilis à sensu fuerit remotum. Et, quia necesse est, si imaginatio est motus à sensu in actu, ut imaginatio sit similis sensui in omnibus dispositionibus, & ut sit possibile reddere causas omnium apparentium in ea per sensum: & si fuerit similis sensui in omnibus dispositionibus, ut si motus à sensu in actu, & apparet quod est similis. & iam apparuit etiam ex hoc sermone quod causas omnium apparentium in ea possumus reddere finem quod est motus à sensu, & quod est impossibile reddere eas per aliam uirtutem. Et tunc, quia necesse est hoc totum, congregauit omnia, quæ dixit & dedit conclusionem, quæ intendebat, & dixit. Si igitur quod narrauimus, &c. idest si igitur, hoc quod narrauimus de hac parte animæ, videtur esse, & omnia, quæ contingunt in ea, non contingunt in ea, nisi secundum quod est motus à sensu, qui est in actu tantum, non per aliam uirtutem animæ. sed, si posuerimus ipsam esse aliam uirtutem uirtutum animæ comprehensiuarum, aut compositum ex pluribus uirtutibus, continget impossibile: ut declaratum est ex hoc sermone: illud autem, quod narrauimus, est illud, quod dicitur imaginatio in rei ueritate: ergo imaginatio est motus à sensu, qui est in actu. Et debes scire quod imaginatio videtur esse motus à sensu in actu per alterum duorum. Quorum unum est quod, cum fuerit positum quod non est modus, quem possibile est dicere nisi modi prædicti, scilicet aut scientia, aut intellectus, aut existimatio, aut sensus, aut compositum ex eis, aut motus factus à sensu: & ex omnibus accidit impossibile, nisi ab eo quod sit motus à sensu: ex hoc. n. nullum accidit impossibile: necesse est ut imaginatio sit motus à sensu in actu. Secundum autem est quod, cum fuerit positum ipsam esse cum sensibili & insensibili, & similem eis in omnibus suis dispositionibus, poterimus reddere causas omnium apparentium in ea ex hoc modo. unde necesse est ut sit motus à sensu in actu. & Aristoteli congregauit ambo, & conclusit

a l. locus
Epilogus
cōmentatōris.

Epilogus
iuxta litteram.

Documentum.

Prima rō.

Secunda rō.

De Anima

cluse q̄ necesse est ut substantia imaginationis sit ista substantia. Et sic Q̄
debemus intelligere sermonem Arist. in hoc loco.

Quoniam autem visus maxime sensus est, & nomen à lumine
accepit: quoniam sine lumine non est videre: & quoniam immanent
& similes sunt sensib⁹, multas eodē ipsas operantur anima
lia. alia quidem quia non habent intellectum, ut bestia: alia vero
ex velamento intellectus, aut passione, aut ægitudine, aut somno,
vt homines. De phantasia quidem igitur quid est, & propter
quid est, dictum sit intantum.

SOPH. Porro autem quia visus præcipue sensus est, ideo etiam nomen du-
xit ἀπὸ τοῦ φάος i. à lumine: nimirum quia sine lumine uidere non
possumus: Ac quoniam immanent, similesq̄ sunt sensibus, multa per
ipsas agunt animalia alia, quod non habeant intellectum, uidelicet be-
stia: alia, quod interdum intellectus obruitur, aut perturbatione, aut
morbo, aut somno: ut homines. Ac de phantasia quidem quid sit, &
quamobrem sit, tot exposita sint.

Et, quia visus est proprie sensus, deriuatum fuit ei nomen à lu-
ce, impossibile enim est videre sine luce. Et, quia sensationes figū-
tur in eo, & ipse est eodem modo, ideo animal agit per ipsum mul-
ta. quorum quædam sunt, quia non habent intellectum, ut bruta:
& quædā, quia forte intellectus in eo sincopizatur ab aliquo acci-
dente, aut infirmitate, aut somno, vt homines. Hoc igitur sit finis
nostri sermonis, quid est, & quare.

162

3. de Aia
63

Et, quia visus pprie ē illud, qd dī sēsus primo, cū ē nobilissimū sensuū, &
n̄ p̄ficiē nisi à luce, ideo nomē istū virtutis deriuata nōse lueis I lingua Gre-
ca. Deinde incepit narrare vtilitatē istī virtutis āalib⁹, scām finalē, & di-
xit. Et, quia sensationes figunt in eo. i. & quia sensationes figūt, & remanēt
in āali imagināti post absentīā sensibiliū in eo mō, fm quē erāt apud præ-
sentīā sensibiliū, ideo āal mouet ab istis sensationib⁹ per hanc virtutē
apud absentīā sensibiliū, multis motibus ad sensibilia & nō sensibilia, q̄ ren-
do vtile, & fugiēdo noxiū, quēadmodū mouebat p̄ sensus à sensibilibus
ita q̄ animal non caret vtilitate in præsentia sensibilib⁹ apud absentiam
eorum: sed ista virtus remanet in eo modo, fm quem erat apud præsentīā
sensibilium. & vlt vtilitas apud præsentīā sensibilib⁹ data est huic virtuti
apud absentīā sensibiliū, ita q̄ āal p̄ hoc habet esse nobilissimū in haben-
do salutē. D. d. quorū quædā sunt, quia nō habēt intellectū, & c. i. quædā
āalia agunt p̄ hāc virtutē, quia nō habēt intellectū, & habēt istā virtutē,
loco intellectus in acquirendo salutē: & quædā agunt p̄ illā, quando intel-
lectus fuerit sincopizatus ab infirmitate, aut alio, & sunt animalia habētia
intellectus, vt homines. tunc n. est eis loco intellectus. Hic igitur est ser-
mo de imaginatione, quid, & quare. & hæc duo nascitur sunt desyderata.

Aristotelis

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER TERTIVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In prima agitur de potentia Animæ intellectiua:

In secunda de potentia Animæ motiua.

In tertia, quæ Animæ potentia quibus animatis sint necessaria declaratur.

SVMMAE PRIMAE Cap. 1.

*De intellectu possibili essentia. Ipsius impassibilitatem non esse similem ei, quæ sensui.
Et quando intellectus hic in actu esse dicitur.*

A **D**E parte autem animæ quæ cognoscit anima & sapit, siue separabili existente, siue non separabili secundum magnitudinem, sed secundum rationem, considerandum quam habet differentiam, & quomodo quidē sit ipsum intelligere.

IO. P. H. **D**E ea autem parte animæ, quæ animæ cognoscit & sapit, siue ea sit separabilis, siue etiam non separabilis magnitudine, sed ratione, considerandum est quam habeat differentiam, & quomodo partem fiat intelligere.

DE parte autem animæ perferendum est per quam anima cognoscit & intelligit. vtrum est pars differens: aut nō differens in magnitudine, sed in intentione. Et perferendum est, differentia quæ sit, & quō est formare per intellectū.

I **C**VM cōpleuit sermonem de virtute imaginatiua, quæ sit, & quare, incepit perferendi de rationabili, & quæzere in quo differt ab aliis virtutibus comprehensivis, scilicet virtute sensus & imaginationis. Intendo particularem.

C hoc in prima & vltima perfectione, & in actione & in passione propria: cum necesse est vt virtutes diuersæ diuersentur in his duobus. Et, cum in his duobus fuerint diuersæ, manifestum est qd necesse est vt, diuersentur in qualitate actionis, si fuerint actiue: aut passionis, si passiue: aut in utroq; si utrunq; Et, quia intentio eius est talis, incepit primo demonstrare quod esse istius virtutis, scilicet ipsam esse diuersam ab aliis virtutibus animæ, manifestum est per se: cum per hanc virtutem differat homo ab aliis animalibus, vt dictum est in multis locis. & qd hoc, quod est dubium, verum differat ab aliis virtutibus in subiecto, sicut in intentione, aut tantum Idē 2. huius cō. 152 Per virtutē rōnale differt hō ab aliis animalibus cō simile 12. Met. cōm. 38. & 10. Ethic. ea 9.

tum

De Anima

rum differat in intentione, non est necessarium ad præsciendum in hac p
 scutatione: sed forte ex hac persecutione declarabitur quomodo. Et
 dixit. De parte autem animæ, &c. id est pars autem animæ, qua compre-
 hendimus comprehensione, quæ dicitur cognoscere & intelligere, cum
 manifestum est esse diuersa ab aliis virtutibus, & ignorare primo vtrū
 differat ab alijs virtutibus animæ subiecto, & intentione, ut Plato, & alij
 dicebant quod subiectum istius virtutis in corpore aliud est à subiecto
 aliarum: aut non differt ab alijs in subiecto, sed tantum in intentione,
 non nocet in hac persecutione, quam intendimus, modo percutandū
 est de differentia, qua ista virtus differt ab alijs. Deinde dixit & quomo-
 do est formare per intellectum. id est & prius percutandum est, quomo-
 do est formare per intellectum, vtrum sit actio, aut receptio. scire enim
 actiones animæ prius est apud nos quàm scire eius substantiam. Et vide-
 tur q̄ intendebat hic per cognitionem, cognitionem speculatiuam: &
 per intellectum cognitionem operatiuam: cum intellectus sit communis
 omnibus, cognitio autem non. E

Si igitur est intelligere sicut sentire, aut pati aliquid vtiq̄ erit
 ab intelligibili, aut aliquid huiusmodi alterum.

10 PH. *Si igitur intelligere est quemadmodum sentire, aut pati quoddam
 fuerit ab intelligibili, aut aliquid eius generis aliud.*

Dicamus igitur quod, si formare per intellectum est sicut senti-
 re, aut patietur aliquo modo ab intellectu, aut aliud simile.

2 Cū narrauit quod principiū persecutionis de substantia huius vir-
 tutis est perferari de genere huius actionis, quæ est formare per intelle-
 ctum, & scire genus quod præcedit differentiam, incipit primo dubi-
 tare in hoc, vtrum formare per intellectū sit de virtutibus passiuis, sicut ē
 sensus, aut de actiuis. Et, si est de passiuis: vtrum est passiuū propter hoc,
 quod est materiale quoquo modo, & mixtum cum corpore, id est virtus
 in corpore, sicut sensus est passiuus, aut nullo modo est passiuum, quia nō **F**
 est materiale, neque mixtum corpore omnino, sed de intentione passio-
 nis tantum habet receptionem. Et dicit. Dicamus igitur quod, si forma-
 re, &c. id est dicamus igitur quod, si posuerimus q̄ formare per intelle-
 ctum est sicut sentire, scilicet ex virtutibus passiuis, adeo quod prima vir-
 tus intellectiua recipiat intellecta, & comprehendat ea: quemadmodum
 virtus sentiens recipit sensibilia, & comprehendit ea: necesse est alterum
 duorum, aut ut accadat ei aliqua transmutatio, & passio ab intellectu si-
 milis transmutationi, quæ accidit sensui à sensato, quia perfectio sensus
 est virtus in corpore: aut ut non accadat ei transmutatio similis transmu-
 tationi sensuum, & passioni eorum à sensato, quia prima perfectio intel-
 lectus non est virtus in corpore, immo non accidit ei omnino. Et hoc
 intendebat, cū dixit. aliud simile. id est aut nō patietur passione æqua-
 li passioni sensus, scilicet non accidit ei transmutatio similis transmuta-
 tionis,

Continua-
 tio.

Expo. lxx.

Actioni, quæ accidit sensui: sed solum assimilatur sensui in receptione: quia non est virtus in corpore.

Impassibile ergo oportet esse: susceptivum autem speciei, & potentia huiusmodi, sed non hoc: & similiter se habere sicut sensitivum ad sensibilia, sicut intellectivum ad intelligibilia.

SOPH. Ergo impassibile ipsum esse oportet: receptivum vero speciei, & potentia tale, sed non hoc: & similiter habere, ut sensitivum ad sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia.

Oportet igitur ut sit non passivum, sed recipit formam: & est in potentia, sicut illud, non illud. & erit dispositio eius secundum similitudinem, sicut sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia.

I Cum narravit quod primo necesse est perscrutari de hac actione, quæ est formare per intellectum, verum est passiva, aut activa, incipit ponere illud, quod vult declarare, scilicet ipsum esse de virtute passiva quoquo modo, & quod est non transmutabile, quia non est corpus, neque virtus in corpore. Et dixit. Oportet igitur ut sit non passivum, &c. id est &, cum bene fuerit perscrutatum de hoc, apparebit quod necesse est quod ista pars animæ per quam fit formare, est virtus non transmutabilis à forma, quam comprehendit, sed non habet de intentione passionis, nisi hoc tantum, quod recipit formam, quam comprehendit: & quia est in potentia illud, quod comprehendit, sicut sentiens: non quia est aliquid hoc in actu corpus, aut virtus in corpore, sicut est sentiens. Et hoc intendebat, cum dixit. & est in potentia, sicut illud, non illud. i. & est in potentia sicut sensus: non quia illa virtus est aliquid hoc, aut corpus, aut virtus in corpore. Deinde dicit. & erit dispositio eius secundum similitudinem, sicut sensus apud sensibilia, &c. potest intelligi sic, & necesse est ut sit de virtutibus passivis: ita quod proportio sensus ad sensibilia sit sicut proportio intellectus ad intelligibilia.

C & secundum hoc in ordine sermonis erit transpositio, & tunc debet legi sic. oportet igitur ut, dispositio eius sit secundum similitudinem, sicut sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia: & ut sit non passivum passioni, sicut passione sensuum: sed recipit formam, & est in potentia, sicut illud, non illud. Et potest intelligi, & dispositio eius erit secundum hunc modum, sicut sentiens apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia. id est quod ponere ipsum non passivum non contradicit huic, quod proportio eius ad intellectum sit sicut proportio sentientis ad sensatum. sed forte concedendo ipsum habere hanc proportionem, erit necesse ut sit non transmutabile. Et coegit nos ad illam expositionem hoc, quod intellectum habere hanc proportionem manifestum est per se, aut propter hoc quod est quasi principium ad sciendum ipsum esse non passivum, neque transmutabile.

Necesse itaque quoniam omnia intelligit immixtum esse sicut dicit Anaxagoras, ut imperet, hoc autem est ut cognoscat, intus aparens enim prohibet extraneum & obstruit.

De Anim. cum cō. Auer.

S Necesse

a. l. sentiens

Continuatio.

Expositio

Præ expō

Scdā expō

Rō primæ expōnis

De Anima

SOPH. *Necesse igitur est cū omnia intelligat, non mixtū esse, ut ait Anaxagoras, ut dominetur sine superet, idest, ut cognoscat: nam [species] se offerens impedimento est alieno & obsepit.*

Necesse est igitur, si intelligit omnia, ut sit non mixtum, sicut dixit Anaxagoras ut appareat, scilicet ut cognoscat. si enim apparuerit in eo, apparens impediet alienum, quia est aliud.

- 4** Cū posuit quod intellectus materialis recipiens debet esse de genere virtutum passiuarum, & cū hoc non transmutatur apud receptionem, quia neq; est corpus, neq; virtus in corpore, dedit demonstrationem super hoc, & dixit. Necesse est igitur, si intelligit, &c. idest necesse est, si comprehendit omnia existentia extra animam, ut ante comprehensionem sit nominatus ex hoc modo in genere virtutum passiuarum non actiuarum: & ut sit non mixtus cum corporibus, scilicet neque corpus, neq; virtus in corpore naturalis, aut animalis, sicut dixit Anaxagoras. Deinde dixit ut cognoscat, &c. idest necesse esse ut sit non mixtus, ut comprehendat omnia, & recipiat ea. Si enim fuerit mixtus, tunc erit aut corpus, aut virtus in corpore. & si fuerit alterum istorum, habebit formam propriam, quæ forma impediet eum recipere aliquā formam alienam.

Et hoc intendebat, cū dixit. si enim apparuerit in eo, &c. idest si habuerit formam propriam rerum, tunc illa forma impediet eum a recipiendo formas diuersas extraneas, quia sunt alia ab ea. Sed modo considerandum est in his propositionibus, quibus Aristot. declarauit hæc duode intellectu, scilicet ipsum esse in genere virtutum passiuarum, & ipsum esse non transmutabile: quia neq; est corpus, neq; virtus in corpore. nam hæc duo sunt principium omnium, quæ dicuntur de intellectu. Et, sicut Plato dicit, maximus sermo debet esse in principio. minimus enim error in principio est causa maximi erroris in fine, sicut dicit Aristoteles.

Digressio

Primo Cg.
tex. cb. 31.

Res non
mouet, ni
si fm qd
in actu.
Idē. 3. phy.
17. & 9.
Meta. 20.

Obiectio.

Solutio.

Dicamus igitur quoniam, cum formare per intellectum est aliquo modo de virtutibus receptiuis, sicut est de uirtute sensus, manifestum est ex hoc. Virtutes enim passiuæ sunt mobiles ab eo, cui attribuuntur: actiuæ autem & mouent illud, cui attribuuntur. Et, quia res non mouet nisi secundum quod est in actu, & mouetur secundum quod est in potentia, necesse est in quantum rerum formæ sunt in actu extra animam, ut moueant animā rationālē fm qd comprehendit eas: quemadmodū sensibilia in quantum sunt entia in actu, necesse est ut moueant sensus idest, ut sensus moueantur ab eis. Et ideo anima rationalis indiget considerare intentiones, quæ sunt in uirtute imaginatiua, sicut sensus indiget inspicere sensibilia. Sed tamen videtur qd formæ rerum extrinsecarum mouent hanc uirtutem: ita quod mens auferat eas à materiis, & facit eas primo intellecta in actu, postquam erant intellecta in potentia. & hoc modo videtur quod ista anima est actiua, non passiuæ. Secundum igitur quod intellecta mouent eā, est passiuæ: & secundū quod mouentur ab ea, est actiua. &c.

- A** & ideo dicit Aristoteles post, q. necesse est ponere in anima rationali has duas differentias, scilicet virtutem actionis & virtutem passionis. & dicit aperte q. utraq; pars eius est neq; generabilis, neq; corruptibilis, vt post apparebit. sed hic incipit notificare substantiam virtutis passiue, cū hoc sit necesse in doctrina. ex hoc igitur declaratur quod hæc differentia, scilicet passionis, & receptionis existit in virtute rationali. Quod autem substantia recipiens has formas, necesse est vt non sit corpus, neque uirtus in corpore, manifestum est ex propositionibus, quibus Aristoteles vsus est in hoc sermone. Quarum vna est, quod ista substantia recipit omnes formas materiales. & hoc notum est de hoc intellectu. Secunda autem est, quod omne recipiens aliquid, necesse est vt sit denudatū à natura recepti: & vt sua substantia non sit substantia recepti in specie. Si enim recipiens esset de natura recepti, tunc res reciperet se, & tunc mouens esset motum. vnde necesse est vt sensus recipiens colorem cateat colore: & recipiens sonū cateat sono. & hæc propositio est vera, & sine dubio. Et ex his duabus sequitur quod ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, nullo modo habeat in sui natura de formis materialibus istis. Et, quia formæ materiales sunt aut corpus, aut formæ in corpore, manifestum est q. ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, non est corpus, neq; forma in corpore: est igitur non mixtum cum materia omnino. Et debes scire q. illud, quod dedit hoc, necessario est: quia ista substantia est, & quia recipiens formas rerum materialium vel materiales non habet in se formam materiale, scilicet compositionem ex materia & forma. Et neq; est etiam aliqua forma formarum materialium. formæ enim materiales nō sunt separabiles. Neque est etiam ex formis primis simplicibus. illæ enim non sunt separabiles, & nō recipiunt formas, nisi diuersas, & fm q. sunt intellectu in potentia, nō in actu. est igitur aliud ens à forma, & à materia, & cōgregatio ex eis. Vtrū autem hæc substantia habeat formam diuersam in esse à formis materialibus, adhuc non declaratur ex hoc sermone. Propositio. n. dicens q. recipiens debet esse denudatum à natura recepti, intelligitur à natura speciei illius recepti, nō à natura sui generis, & maxime remoti, & maxime eius, quod dictū est per æquiuocationem. Et ideo diximus q. in sensu tactus inuenitur medium inter contraria, quæ comprehendit, contraria enim alia sunt in specie à mediis. Et, cum talis est dispositio intellectus materialis, scilicet q. est unum entium, & q. potentia est abstracta, & non habet formam materiale, manifestum est ipsum esse non passiuum: cū passiuum, scilicet transmutabilia sint forme materiales, & q. est simplex, sicut dicit Aristote. & separabilis. & sic intelligitur natura intellectus materialis apud Arist. q. post loquemur de eius dubiis.

Recipiens dicitur esse denudatū à natura recepti. Idē 2. de anima 67. & 71. & 83. Celi 67.

* a necessaria.

Docum.

ta. l. qd sic compositū.

* a limina serialibus

2. de anima 118. 119.

S ij

Quare

Quare neq; ipsius est esse naturā neq; vnā, sed aut hoc, q; possibile sit, vocat^r utiq; animę intellectus, dico autē intellectum, quo opinat^r & intelligit anima, nihil est actu eorū quę sunt ante intelligere.

SOPH.

Ita ut nulla sit eius natura nisi hac, quod possibilis. ergo qui vocatur anima intellectus, uoco autem intellectū quo diuocatur & existimat anima, nihil est actu eorum quę sunt, antequā intelligat.

Et sic nullam habet naturam nisi istā, scilicet q; est possibilis. Illud igitur de anima, quod dicitur intellectus: & dico intellectum illud, per quod distinguimus & cogitamus: non est in actu aliquod entium, antequam intelligat.

5 Cū declarauit q; intellectus materialis non habet aliquam formā materialium, incepit definire ipsū hoc modo, & d. Et sic nullam habet naturam secundum hoc, nisi naturam possibilitatis ad recipiendum formas intellectas materiales, Et d. Et sic nullam habet naturam, &c. illud igitur ex anima, quod dicitur intellectus materialis, nullam habet naturam, & essentiam, qua constituatur secundum quod est materialis, nisi naturam possibilitatis, cū denudetur ab omnibus materialibus, & intelligibilibus.

Quid p in
telm vid
7. cō. 10. &
7. cō. 12.

D. d. & dico intellectum, &c. id est & intende per intellectum hic virtutem animę, quę dicitur intellectus vere

Commentum hoc Quintum à viro illo doctissimo Iacob Mantino translatum, vnā cum Antiqua translatione hic apposimus, ut clarior ipsius redderetur intelligentia.

Sic ergo nullā habet naturam, nisi hanc, scilicet q; est quid possibile. Ipse igitur intellectus animę vocatus: dico autem intellectum, quo anima intelligit (seu discurret) & opinat^r ipsa anima: nihil actu est ipsorum entium, antequam intelligat.

Posteaq; Arist. exposuit intellectū materiale nullā obtinere formā materiale. incipit nūc definire eū eo pacto, dicens. Sic ergo nullā hēt naturā, nisi naturā possibilitatis, vt possit recipere formas intelligibiles materiales. Cū itaq; iquit. Sic ergo nullam habet naturam, intelligit eam partē animę, quę intellectus materialis nuncupatur, nullam utiq; obtinere naturā, neq; essentiam, quā ipse consistat, ea ratione, quia materialis existit, nisi naturā potentialitatis (seu promptitudinis, vt ita loquar) cū sit expers omnīū formarū materialīū, atq; intelligibilium.

Mox cū inquit, dico autē intellectum, &c. hoc est, intelligo autē, cū dico intellectum, eam animę vim, seu

ANTIOQA TRANS:

MANTINI TRANS:

A vere: non virtutem, quæ dicitur intellectus large. s. virtutem imaginatiuâ in lingua Græca: sed virtutem qua distinguimus res speculatiuas & cogitamus in rebus operationis futuris. D. dixit, non est in actu aliquod entium, anteq̃ intelligat, id est definitio igitur intellectus materialis est illud, quod est in potentia omnes intentiones formarum materialium vniuersalium, & non est in actu aliquod entium. antequam intelligat ipsum.

B

Digressio.
Præ par.
Dicitur inter
Iustitiam, &
mâam pri-
mam.

Et, cum ista est definitio intellectus materialis, manifestum est quod differt apud ipsum à prima materia in hoc, quod iste est in potentia omnes intentiones formarum vniuersalium materialium: prima autem materia est in potentia omnes istarum formarum sensibiles, non cognoscens, neque comprehendens. Et causa, propter quam ista natura est distinguens & cognoscens, prima autem materia neque cognoscens, neque distinguens est, quia prima materia recipit formas diuersas, scilicet indiuiduales, & istas, iste autem recipit formas vniuersales. Et ex hoc apparet quod ista natura non est aliud quod hoc, neque corpus, neque virtus in corpore. quoniam, si ita esset, tunc reciperet formas secundum quod sunt diuersæ. & ista, & si ita esset tunc formæ existentes in ipsa, essent intellectus in potentia: & sic non distingueret naturâ formarum secundum quod sunt formæ: sicut est dispositio in formis indiuidualibus, siue spiritualibus, siue corporalibus.

Et

seu facultatem, quæ vere nominatur intellectus, non eam vim, quæ largo vocabulo, seu figuratim Græci intellectum vocant, quæ est ipsa potentia imaginaria, sed intelligo eam facultatē, quæ discernimus, ac dignoscimus res ipsas contemplatiuas, excogitamusque tactiuas, seu practicas, quæ sunt faciundæ. D. d. nihil actu est ipsum entium, anteq̃ intelligat, ac si dixerit ergo definitio ipsius intellectus materialis hæc vtiq; est. nepe quod est id, quod est in potentia ad omnes conceptus formarum materialium vniuersalium: & non est actu aliquid entium, antequam intelligat ipsas.

Et, si hæc est definitio ipsius intellectus materialis, sequitur ergo intellectum ipsum differre in quod; ab ipsa materia prima, atque distinguere, iuxta Aristotelis sententiam. Primo quidem, propterea quia intellectus est in potentia ad omnes conceptus formarum vsum materialium. sed materia prima est in potentia ad omnes has formas, sensibiles. Secundo vero, quia intellectus malis dignoscit formas, quas recipit, sed ipsa materia prima nihil dignoscit vel apprehendit. Causa autem, ob quam hæc natura dignoscit atque discernit, materia vero prima nihil cognoscit vel discernit, est quidem, quia prima materia recipit formas diuersas singulares atque indiuiduas, intellectus vero vñ recipit formas. Hinc colligitur potest hæc naturâ nihil singulare, vel indiuiduum esse, tunc corpus, tunc aliquam potentiam in corpore. quoniam, si id fieri posset, tunc reciperet formas, quatenus sunt singulares diuersæ, ac quæ indiuiduæ formæ, ergo, quæ in eo existunt, fuissent vtiq; potentia intelligibiles: & sic non dignoscere neque

S. si distinguere

Corruptum
primum.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

Secūdum
cōfessū.

Et ideo necesse est vt ista natura, q̄
dicitur intellectus, recipiat formas
modo alio ab eo, secundum quem
istæ materiæ recipiunt formas rece-
ptionis: quarum conclusio à mate-
ria est terminatio primæ materiæ
in eis. Et ideo non est necesse vt sit
de genere materierum istarum, in
quibus prima est inclusa, neque ip-
sa prima materia. quoniam, si ita
esset, tunc receptio in eis esset eiuf-
dem generis. diuersitas enim natu-
ræ recepti, facit diuersitatem naturæ
recipientis. Hoc igitur mouit Ari-
stotelem ad imponendum hanc na-
turam, quæ est alia à natura mate-
riæ, & à natura formæ, & à natura
congregati.

Idē, c. p.
de substantia or-
bis & 1.
Phy. 69.

distingueret naturas formatū, qua-
tenus sunt formæ: sicut in particula-
ribus formis fieri solet, siue sint spūa-
les, siue materiales. necessum ergo ē
hāc naturā, q̄ intellectus nōatur, re-
cipe ipsas formas, mō quidē diuerso
ab illo, quo istæ materiæ recipiūt il-
las formas, quas recipiunt: quæ qui-
dē ideo cōtinentur, ac retinentur in ip-
sa materia, quia materia ipsa prima
terminatur p̄ eas. Et ideo nō oportet
ipsū eē ex gñe illarū materierū,
q̄bus materia prima cōtinetur, seu
terminatur, neq; vt sit ipsamet mate-
ria prima. nā, si ita res se haberet, tūc
eius generis esset reseat recipere.
qm̄ diuersitas naturæ rei receptæ fa-
cit diuersitatē in natura recipientis.
Hoc igit coegit Aristotele ponere
hāc naturā distinctā à natura mate-
riæ, atque à natura formæ, atque à
natura compositi ex ipsis.

a. l. reco-
putio for-
mā in illu-
et ex gñe
receptiōis
formatū
mālum.

Secūda p̄
The. op̄o
de intell̄
pōis im-
mortalita-
te ca. 34.

Intell̄ nō
passiuus,
& simplex
3. d. Aia. 12
& 6. Intell̄
separa-
bilis 3. d.
Aia. 20. 1.
de Aia. 31.
65. & 2. d.
Aia. 22. 12.
Met. 17. q̄
passibilis
et h̄s 1. de
Aia. 66. vi
de hoc in
The. ca. 23.
24. 25. 26.
27.

Et hoc idem induxit Theophras-
tus, & Themistius, & plures ex-
positores ad opinandum quod in-
tellectus materialis est substantia,
neque generabilis neque corruptibilis.
omne enim generabile & corru-
ptibile est hoc. sed iam demonstra-
tum est q̄ iste non est hoc, neq; for-
ma in corpore. Et induxit eos ad opi-
nandum eū hoc, q̄ ista est sententia
Aristo. Ista enim intentio, scilicet
q̄ iste intellectus est talis, bene appa-
ret inuentibus demonstrauonem
Aristo. & sua verba. De demonstra-
tione autem secundum q̄ exposui-
mus: de verbis vero, quia dixit ip-
sum esse non passiuum, & dixit ip-
sum esse separabile, & simplex. Hæc
enim tria verba vñtāt in eo ab
Aristote. & non est rectum, immo
est

Et hac eadem rōne inducti sunt
Theophrastus, ac Themistius, aliq;
plures expositores credere intellectū
materialē esse substantiā ingēnitā &
icorruptibile, p̄pterea quia oē geni-
tū & corruptibile est singulare indi-
uiduū. sed nemo latet ipsum intel-
lectū nō esse quid indiuiduū & sin-
gulare, & neq; corpus, neq; potētiā
in corpore. Immo ex hoc etiā indu-
cti sunt, ut credant hāc esse Arist. sen-
tentiā. Hanc autē sniam, nēpe q̄ is
intellect⁹ ita se habeat, affirmār illi,
qui demonstrationē Aristo. intelli-
gūt, atq; eius verba. Demonstratio-
nē autē, eo mō, quo nosiā exposui-
mus: verba vero eius: quia dixit ip-
sum eē impassibile, & immixtum, atq;
simplicē. Tribus n. his vñ Arist. denomi-
nare intellectū atq; describere. quod
quidē non videtur esse recte dictū,

P

immō

ANTIQUA TRANSL.

est remotum vti aliquo eorum in doctrina demonstratiua de generabili & corruptibili.

Sed, cum post viderit Arist. dicere qd necesse est, si intellectus in potentia est, ut etiam intellectus in actu sit, scilicet agens, & est illud, quod extrahit illud, quod est in potentia, de potentia ad actum: & vt sit intellectus extractus de potentia in actum, & est ille, quem intellectus agens ponit in intellectum materialem, secū dum qd artifex ponit formas artificiales in materia artificiali. Et cum post hoc viderunt, opinati sunt qd iste tertius intellectus, quem ponit intellectus agens in intellectum recipientem materialem, & est intellectus speculatiuus, necesse est vt sit æternus. cum enim recipiens fuerit æternus, & agens fuerit æternum, necesse est ut factum sit æternum necessario.

C

¶ Agens, & factum si intelligunt, nisi cū generatione & tpe, idē ē. *Ph. 1. 1. 2. Ph. cō. 74. & 4. Ph. c. 129. Agēs, & factū I reb⁹ æternis est sūm sūmū dū ē. cō. sile. 4. cō. c. 1. vide et p hoc. 12. Me. c. 44. vid. j. c. 36*

Et, quia opinati sunt hoc, contingit vt in rei veritate non sit intellectus agens, neque factum: cum agens† & factum non intelligatur, nisi cū generatione, & tempore. Aut dicatur qd dicere hoc agens, & hoc factum non est nisi secundum similitudinem. & qd intellectus speculatiuus nihil aliud est, nisi perfectio intellectus materialis per intellectū agentem: ita qd speculatiuus sit aliud quod compositum ex intellectu materiali, & intellectu, qui est in actu.

Et

MANTINI TRANSL.

immo videtur absurdum describere his descriptionibus, ac denominare ipsum generabile & corruptibile in scientia demonstratiua.

At, quoniam videtur post hoc Aristotelem dicere qd, si datur intellectus in potentia, oportet etiam vt detur intellectus in actu, qui scilicet est ipse intellectus agens, qui quidem est, qui extrahit illum intellectum; qui est in potentia de ipsa potentia ad actum: & vt detur intellectuseductus de potentia ad actum, qui quidem est ille scilicet, quem intellectus agens* ponit intellectum materiale esse intellectum in actu, ea ratione, qua ipsa ars ponit formas artificiales in materiam ipsius artis. Ex hoc præterea inducti quoque sunt, vt credant hunc tertium intellectum, quem intellectus agens efficit, atq; reddit intellectum recipientem materialem, qui quidem est ipse intellectus speculatiuus, necessario esse æternum. quoniam, cum ipsum recipiens sit æternum, agens quoque æternum, necessario id, quod ex euseffectum est, erit quoque æternū. Sed ex huiusmodi opinione eorū sequeretur reuera ut nullus reperiretur intellectus agēs, vel intellectus factus, seu adeptus, cū & agēs ipse, atq; adeptus, & productus nō possint intelligi nisi cū ipsa generatione, & tēpore. Vel qd dicatur, qd volare illū agentē, illū vero factum & adeptū, non nisi similitudine quadam ita nominetur. & qd intellectus speculatiuus nihil aliud sit quā perfectio, siue actus ipsius intellectus materialis per ipsum intellectum agentē habita: ita vt intellectus agēs sit quid cōpositum ex intellectu māli

* a. l. facit

S iiii &

*Vide pro
hoc Theo-
ph. de Ana
cap. 30. &
39.

Et hoc, quod videtur, quod intellectus agens quandoque intelligit quando fuerit copulatus nobis, & quandoque non intelligit, accidit ei propter mixtionem, scilicet propter mixtionem eius cum intellectu materiali; & quod ex hoc modo tantum fuit coactus Aristoteles ad ponendum intellectum materiale, non quia intelligibilia speculative sint generata & facta.

Et confirmauerunt hoc per hoc, quod proposuit Aristoteles, quod quando intellectus agens existit in anima nobiscum, videmur denudare vniuersali ter formas a materiis primo, deinde intelligere eas, & denudare eas nihil aliud est nisi facere eas intellectas in actu, postquam erant in potentia, quemadmodum comprehendere eas nihil aliud est quam recipere eas.

Et, cum viderunt hanc actionem, quae est creare intellecta, & generare ea, esse reuersam ad nostram voluntatem, & augmentabilem in nobis secundum augmentationem intellectus, scilicet qui est in nobis, scilicet speculatiui; & iam fuit declaratum quod intellectus, qui creat, & generat intelligibilia & intellecta, est intelligentia agens, ideo dixerunt quod intellectus, qui est in habitu, est ipse intellectus. sed accidit debilitas quandoque, quandoque additio propter mixtionem. Hoc igitur mouit Theophrastum, & Themistium, & alios ad opinandum hoc de intellectu speculatiuo, & ad dicendum quod haec erat opinio Aristotelis.

Et

& intellectu actu existente. Et quoniam intellectus agens cum videatur quandoque intelligere videlicet quando est coniunctus nobis, quandoque vero non intelligat, id quod de contingere propterea quod est mixtus; nempe quia ipsi intellectui materiali immixtus est. & quod ob hanc rationem fuit coactus Aristoteles ponere intellectum materiale: non propterea, quod ipsa intelligibilia speculatiua sint nouiter genita & facta. Quia insimul, scilicet intellectus speculatiui nihil aliud sit quam intellectus in actu, ideo confirmant, quia inueniunt Aristotelem affirmare intellectum agentem reperi in anima nostra, cum videamur expoliare primo formas ab ipsis materiis, mox eas intelligere, quod expoliano nihil aliud est, quam efficere eas intelligibiles actu, postquam erant intelligibiles in potentia, quemadmodum & cognoscere eas nihil aliud est quam recipere eas.

Et, cum viderint huiusmodi actionem, videlicet creando, ac generando ipsa intelligibilia, reuerti ac reduci ad nostram voluntatem, oriri; ac augeri in nobis ad ortum, atque incrementum ipsius intellectus, qui in nobis existit, hoc est intellectus speculatiui; & cum iam sit notum quod intellectus, qui creat, ac generat illa intelligibilia, qui sunt in potentia, ita ut ea actu intelligibilia reddat, sit intellectus agens: ideo dixerunt quod intellectus, qui habitu existit (seu adeptus) est ille intellectus, sed efficitur quandoque imbecillior, quandoque vero validior propter ipsam mixtionem. Hoc itaque est, quod induxit Theophrastum, & Themistium, & alios opinari hanc de intellectu speculatiuo, affirmareque hanc esse Aristotelis sententiam.

Sed

Impugna-
tio Them.
& Theo-
phrastra.

ANTIQUA TRANSL.

MANENTI. TRANSL.

A Et super hoc sunt quæstiones nō pauca. Quarum prima est, quod hæc positio contradicit huic, quod Arist. posuit, scilicet quod proportio intellectui in actu ad intellectum materiale est sicut proportio sensati ad sentiens. Et contradicit veritati in se. Si enim formare per intellectum esset æternum, oporteret ut formatum per intellectum esset æternum: quapropter necesse esset ut formæ sensibiles essent intellectus in actu extra animam, & non materiales omnino. & hoc esset contra hoc; quod inuenitur in istis formis.

Secda 10.

B Et etiam Aristot. aperte dicit in hoc libro quod proportio istius virtutis distinguentis rationalis ad intentiones formarum imaginatarum est sicut proportio sensuum ad sensata. & ideo anima nihil intelligit sine imaginatione: quemadmodum sensus nihil sentit sine præsentia sensibilis. Si igitur intentiones, quas intellectus comprehendit ex virtutibus imaginariis, essent æternæ, tunc intentiones virtutum imaginatarum essent æternæ. & si essent æternæ, tunc sensationes essent æternæ: sensationes enim sunt de hac virtute, sicut intentiones imaginabiles de virtute rationabili. & si sensationes essent æternæ; tunc sensata essent æterna: aut sensationes essent intentiones aliarum intentionibus rerum existentium extra animam in materia. impossibile enim est ponere

Infra. 19.
& supra. c.
42.

C tiuarum essent æternæ. & si essent æternæ, tunc sensationes essent æternæ: sensationes enim sunt de hac virtute, sicut intentiones imaginabiles de virtute rationabili. & si sensationes essent æternæ; tunc sensata essent æterna: aut sensationes essent intentiones aliarum intentionibus rerum existentium extra animam in materia. impossibile enim est ponere

Sed contra hoc non pauca insurgunt dubia. Primum, quod hæc positio, & sententia contradicit dictis Arist. qui dicit quod eadē est ratio ipsius intelligibilis actu existētis ad intellectum materiale, quæ est ipsius sensibilis ad ipsum sensitiuum, (seu sentiens.) Contradicit quoque id ipsi veritati. Nam, si ipsa conceptio, quæ per intellectum fit, esset æterna, tunc oporteret ut id quoque, quod ab intellectu conceptum est, esset æternum, & ob hoc oporteret ipsas formas sensibiles esse actu intelligibiles extra animam, atque penitus immateriales. quod quidē est contra id, quod de huiusmodi formis apparet. Aristoteles præterea expresse d. in hoc lib. quod eadē est ratio huius virtutis distinctiue rationalis ad conceptus, seu imagines, formatum imaginatarum, quæ est ipsorum sensoriorum ad sensibilia. & ideo anima nihil intelligit sine ipsa imaginatiua vi. quem admodum ipsi sensus, seu sensoria nihil sentiunt, nisi res sensatae, seu sensibiles reperiatur coram sensu. Si igitur illæ imagines (seu intentiones) quas intellectus ipse adipiscitur ab ipsis virtutibus imaginariis essent æternæ, tunc intentiones illæ, seu imagines ipsarum virtutum imaginatiuarum essent æternæ. & si hæc essent æternæ, ipsæ quoque sensationes essent æternæ. quia ita se habent sensationes ipsæ ad hanc virtutē, sicut intentiones seu imagines imaginatæ ad virtutē rationalem. quod si sensationes essent æternæ, & ipsa quoque sensibilia essent æterna: vel ipsæ sensationes essent aliarum intentiones quæ sint imagines rerum extra animam existentium in ipsa materia. quia impossibile est ponere easdem intentiones, vel imagines quæque esse æternas & incorruptibiles,

* a. l. formis inanimatis.

se eas alid intentiones quandoque æternas, & quandoque corruptibiles: nisi esset possibile quod natura corruptilis transmutaretur, & reuertetur æterna. Et ideo necesse est, si istæ intentiones, quæ sunt in anima, fuerint generabilium & corruptibilium. vtilis etiam sint generales & corruptibiles. & in hoc fuit prolixus sermo in aliquo loco.

Hocigitur est vnum impossibile, quæ videntur contradicere huic opinioni, scilicet huic, quod posuimus, quod intellectus materialis est virtus non facta de nouo. Existimatur enim quod impossibile est imaginari quomodo intellecta erunt facta, & ista non erunt facta. quando enim agens fuerit æternum, & patiens fuerit æternum necesse est vt factum sit æternum. Et etiam, si posuerimus factum esse generatum: & est intellectus, qui est in habitu, quo modo possumus dicere in eo quod operatur, & creat intellecta?

Et est secunda quaestio magis difficilis valde, & est quod, si intellectus materialis est prima perfectio hominis, vt declaratur in definitione animæ: & intellectus speculatiuus est postrema perfectio: homo autem est generabilis & corruptibilis, vnus in numero per suam postremam perfectionem ab intellectu: necesse est vtrius sit per suam primam perfectionem, scilicet per postremam perfectionem de intellectu sum alius a te, & tu alius a me. Et, si non, tu esses per esse mei, & ego per esse tui, & vnuerfaliter homo esset ens, antequam

ruptibiles, quæque vero corruptibiles. nisi forte esse posse vt nã ipsius rei corruptibilis transmutaretur, & efficere tur æterna, & incorruptibilis. Et id, si huiusmodi intentiones in anima existentes, sint intentiones (seu imagines) rerum generabilium & corruptibilium, necessum erit vt ipsæ quoque sint generabiles & corruptibiles. sed de hoc iam alibi factus fuit longus sermo.

Hocigitur est vnum ex impossibilibus & incommodis, quæ videntur contradicere illi sententiæ, quæ adhibebatur intellectui male esse virtutem non factam. Quoniam impossibile est deum imaginari ipsam intelligibilia eo nouiter facta ac* genita, & ipse, scilicet intellectus materialis, non sit nouiter factus. cum necesse sit, si agens sit æternum, & recipiens æternum, vt id, quod nouiter factum est, sit quoque æternum. Ad hæc, si ponamus quod id, quod est factum, sit genitum de nouo, quod quidem est ipse intellectus in habitu existentem (seu adeptus) quo pacto ergo poterimus dicere ipsum generare & creare ipsa intelligibilia? Scdm argumentum, & dubium difficilius valde est. Quoniam, si intellectus materialis est actus primus ipsius hominis, vt ex definitione animæ declaratum fuit: intellectus vero speculatiuus est vtrique, vltimus actus: homo autem est generabilis & corruptibilis, & vnus in numero propter vltimum actum eius, quæ ab ipso intellectu obtinet: ergo oportet ipsum ita reperiri propter eius actum primum: neque quod per vltimum actum (seu perfectionem) vltima ipsius intellectus ego sit aliquid, quod non es tu, & tu quoque, eris aliquid aliud, quod non sum ego. Aliis enim tu esses per esse meum, & ego essem per tuum esse. & tandem homo erit, antequam sit. Hæc ergo ratione homo esset ingenuus

Secunda qd.

E
a. l. intel
ligibilia.

F

ANTIQA TRANSL.

quam eſſet. Et ſic homo non eſſet generabilis & corruptibilis in eo q̄ homo: ſed, ſi fuerit, erit in eo q̄ animal. Exiſtimatur enim q̄ quemadmodum neceſſe eſt quod, ſi prima perfectio eſt numerata hoc, & numerabilis per numerationem indiuiduorum, vt poſtrema perfectio ſit huiusmodi: ita etiam neceſſe eſt exoneruo, ſcilicet q̄, ſi poſtrema perfectio eſt numerata per numerationem indiuiduorum hominum, vt prima perfectio ſit huiusmodi.

Et alia ſunt multa contingentia impoſſibilia huic poſitioni. Quoniam, ſi prima perfectio eſſet eadē

B omnium hominum, & non numerata per numerationem eorum, cōtingeret q̄, cum ego acquirerem aliquid intellectum, vt etiam acquireret illud idem: & quando ego obliuiſceret aliquid intellectum, vt etiam tu. Et multa impoſſibilia eſſent contingentia huic. Exiſtimatur enim q̄ nulla differentia eſt inter vt ranque poſitionē in hoc, q̄ cōtingit de impoſſibilibus, ſcilicet e x hoc, quod ponimus q̄ poſtrema, & prima perfectio ſunt huiusmodi, ſi

C non numeratæ per numerationem indiuiduorum. Et, cum nos finxerimus omnia iſta impoſſibilia, cōtinget nobis ponere q̄ prima perfectio eſt hæc intentio, ſcilicet indiuidualis in materia numerata per numerationem indiuiduorum hominis, & generabilis & corruptibilis. Et iam declaratum eſt ex demonſtratione Ariſt. prædicta q̄ non eſt aliquid hoc, neque corpus, neq; virtus in corpore. quomodo igitur poſſumus euadere ab hoc errore: aut qualis eſt via diſſolutionis iſtus q̄oniſ?

Alex.

MANYINI TRANSL.

ingenitus & incorruptibilis quatenus eſt hō: ſed, ſi eēt gñabilis & corruptibilis, id q̄ dē, rōne, qua eſt Aīal, fiet. Nā exiſtimari poſſet, q̄ quæadmodū vñ eſſe neceſſariū, ſi primus actus ſit aliqd ſingularē, & indiuidū, ac numerabile ad nūerationē ſdiuiduorū, vt actus quoq; vltimus ita ſe habeat, ſic quoq; ſit neceſſariū hui⁹ oppoſitum, nēpe q̄, ſi vltimus actus cōnumeretur ad cōnumerationem indiuiduorū hoīs, vt actus ēt primus ita quoq; ſe habeat. Multaque alia incōmoda inſurgūt cōtra hanc poſitionē, inter cæteraq; hoc vñum eſt. Qm̄, ſi primus actus eſſet vnicus in oīb; indiuiduis, & nō cōnumeraretur ad cōnumerationē eorum, tunc ſequeretur q̄, ſi ego aſſequeretur aliqd intelligibile, tu quoq; illud idē aſſequaris: &, ſi ego obliuiſceret aliquid intelligibile, tu quoq; illud eſſet intelligibilis nō eēs memor. Multaq; ī cōueniētia ſeq̄rent ad hāc pōnē. Nā exiſtimari pōt, q̄ hæc dūc pōnes cōcīcāt iter ſe circa illa impoſſa, q̄ cōtra ipſas iſurgūt, nihilq; circa id iter ſe differāt, nēpe ſi ponam⁹ primū atq; vltimū actū ita ſe hñe, ſq̄ non cōnumerent ad numerationē indiuiduorū. At, ſi voluerim⁹ euitare oſa hæc incōmoda, erimus vtiq; coacti dicere ipſū actū primū ita ſe habere, videlicet vt ſit quid ſingulare indiuiduū, exiſtēs in ipſa mā, numerabileq; ad numerationē indiuiduorū hoīs, ac gñabile & corruptibile. Sed ex demonſtratione ipſius Ariſt. prædicta iā probatū fuit ipſū nō eēt qd indiuiduū ſingulare, neq; corp⁹ aut potētiā in corpore. Quo igit pacto poterim⁹ euitare hoc dubiū: aut qua via vñ rōne poſſet hmoi dubiū ſolui?

Alex.

Tercia p
digressio-
nis Op. A-
lex. vid. p
ea & prio
de anima. cō.
28.

Alexander autem sustentatur super hunc sermonem postremum, & dicit quod magis conuenit naturalibus, scilicet sermonem concludentem, scilicet quod intellectus materialis est virtus generata, ita quod existimamus de eo quod opinatur in eo, & in alijs virtutibus animæ esse præparationes factas in corpore per se à mixtione, & complexione, & dicit hoc non esse impossibile, scilicet ut mixtione elementorum fiat tale esse nobile mirabile: licet sit remotum à substantia elementorum propter maximam mixtionem.

Et dat testimonium super hoc esse possibile, ex hoc, quod apparet quod compositio, quæ primo cecidit in elementis, scilicet compositio quatuor qualitatum simplicium, cum hoc quod est parua illa compositio, est causa maxime diuersitatis in tantum, quod vnum est ignis, & aliud est aer.

2. de Generatione. 16.

Et, cum ita sit non est remotum ut per multitudinem compositionis, quæ est in homine, & in animalibus, fiant illic virtutes diuersæ in tantum à subiectis elementorum.

Et hoc apertè, & vniuersaliter, præpalauit in initio sui libri de Anima, & præcepit ut considerans de anima, primo debet præscire mirabilia compositionis corporis hominis. Et dixit etiam in tractatu, quem fecit de intellectu secundum opinionem Arist. quod intellectus materialis est virtus facta à complexione. & hæc sunt verba eius.

Cum

Alexander tñ adhæret huic vltimæ rōni & dicit ipsā magis cōuenire rebus nālibus, scēā rōnem, quæ affirmat intellectū mālem esse quādam vim genitā, ita ut idē existimemus de hac virtute, qđ de reliquis aīz facultatibus existimat, uēpe quod reperitur quædā præparationes, ac dispositiones in ipsis materijs p se à tēperatura, & mixtiōe effectæ. Inquitq; hoc facile existimari, ac imaginari posse: nēpe ut ex hmoi elementorū miscella, oriatur hmoi ens nobile, atq; admirabile. licet enī huiusmodi substantia admodū distet à substantia elementorū, tñ pp maximā elementorū mixtionē, nihil prohibet id fieri posse. Quod aut id fieri possit, ipse conat̃ probare testimonio eorū, quæ ex cōpositione elementorū, prima inuicē oriri solent, nēpe ex cōpositione quatuor qualitātū simplicium, quæ quidē cōpositio, licet sit exigua, nihilo secius illa pfecto cōstitutio est causa diuersitatis maximæ, ita ut eius gratia factum est vnum elementorum ignis, alterum vero aer.

Si ergo ita res se habet, nihil profecto prohibet quin oriant̃ virtutes tā diuersæ ac variæ ex substantia elementorū pp multas cōpositiones, q̃ in homine atq; in aīantib⁹ reperitur. Hanc aut̃ expositionē tradidit ipse Alex. in initio sui libri de Anima, vbi præcipit ut ille, qui de anima tractare, ac cōtemplare aggreditur, primo debeat præscire & cognoscere mirabilē illā humani corporis constitutionē. Inquit in super in eo tractatu; quæ edidit, de intellectu. iuxta sententiā Arist. quod intellectus materialis est quædam virtus orta ex ipsa temperatura, in his verbis.

Ex

ANTIOQA TRANSL.

„ Cū igitur ex hoc corpore, quā
„ do fuerit mixtum aliqua mixtione,
„ generabit aliquid ex vniuerso mix-
„ tū, ita q̄ sit aptum vt sit instrumen-
„ tum istius intellectus, qui est in hoc
„ mixto, cum sic existit in omni cor-
„ pore, & istud instrumentum est e-
„ tiam corpus, tunc dicitur esse intel-
„ lectus in potētia: & est virtus facta à
„ mixtione, quæ cecidit in corporib⁹,
„ præparata ad recipiendum intelle-
„ ctum, qui est in actu.

B

Imp. Ale. In. 2. d. aia
21. 3. d. aia
19. 2. 0. 1. d
aia. 31. 65.
2. d. aia. 11.
12. Mc. 17.
§. c. 6. 4.
Et ista opinio in substantia intel-
lectus materialis maxime distat à
verbis Arist. & ab eius demonstratione.
A verbis autem, vbi dicit q̄ in
intellectus materialis est separabilis, &
q̄ non habet instrumentum corpo-
rale, & q̄ est simplex, & non patiens,
id est non transmutabilis, † & vbi
laudat Anaxagoram in hoc, quod
d. q̄ est non mixtus cū corpore. A
demonstratione vero, sicut scitum
est in hoc, q̄ scripsimus.

C

Eualso Ale. lex. 1. expo
nēdo de-
monstratio
nē Phil. 1.
cō. 4. cap.
26. de in-
tellectu
practico
& specula-
tuo.
Alexan. aut exponit demonstrationem
Arist. à qua conclusit intel-
lectum materiale esse non passi-
uum, neq; aliquid hoc, neque cor-
pus, neque virtutē in corpore, ita q̄
intendebat ipsā præparationē, non
subiectum præparationis. Et ideo
dicit in suo libro de Anima q̄ intel-
lectus materialis magis assimilatur
præparationi, quæ est in tabula non
scripta, quàm tabulæ præparatæ: &
dicit quod ista præparatio potest di-
ci vere quod non est aliquid hoc,
neque corpus, neque virtus in cor-
pore, & q̄ non est passiva.

Sed

MANTINI TRANSL.

Ex hoc itaq; corpore, cum fuerit
aliqua mixtione imixtum, orietur
quidē ex vniuersa illa temperatura,
vel constitutione aliquid, quod erit
prōptum, aptumq; vt sit instrumen-
tū huius intellectus, qui in huiusce-
modi mixto existit, quæadmodū re-
perit in quolibet corpore, & hmodi
instrumentū est quoq; corpus, & ruc
dicitur esse intellectus in potētia: &
est quædam potētia orta ex ipsa cō-
positione, facta in illis corporibus, q̄
sunt parata, ac prōpta recipere intel-
lectum illum, qui actu existit.

Hæc tñ sententia, quæ habet de
essentia intellectus mālīs, est vtique
aliena valde à verbis Arist. ac ab ei⁹
demonfione. A verbis autē eius, quia ip-
se dicit intellectū mālē eē separabi-
lē, nullūq; habere corporeū instm,
eslēq; simplicem, & impassibilē, hoc
est inalterabilē, seu imutabilē cum
laudet quoq; Anaxagorā dicentē ip-
sum non esse mixtum cū corpore.
Deuiat vero ab Arist. demonstra-
tione, vt ex his, quæ superius dixi-
mus, perspicuū est. Sed Alex. cum
exponit demonstrationē Aristō. ex
qua concludit intellectum mālēm
esse impassibilem, & non esse quid
indiuuū, neq; corpus, neq; poten-
tiam in corpore, vult q̄ Arist. intelli-
gat hoc de eſētia ipsius aptitudinis
& prōptitudinis, nō de subiecto illi⁹
aptitudinis. Et ideo dixit in suo li-
bello de Aia q̄ intellectus materia-
lis similatur magis illi aptitudini, q̄
inest tabulæ rasæ, quàm similat ipſi
tabulæ aptæ ac prōptæ: & dicit q̄ hu-
iusmodi aptitudo pōt vere dici q̄
non est aliquod diuū singulare
nec corpus, neque potētia in cor-
pore, neque passibilis; quidem est.

Hoc

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

Impreciuf
dem.

Sed hoc, quod dicit Alexan. nihil est. hoc enim vere dicitur de omni præparatione, scilicet quod neque est corpus neque forma hæc in corpore. Quare igitur appropriavit Arist. hoc præparationi, quæ est in intellectu, inter alias præparationes, si non intendebat demonstrare nobis substantiam præparati, sed substantiâ præparationis? si possibile est dicere quod præparatio est substantia, cum hoc, quod dicimus, quod subiectû istius præparationis neque est corpus, neque virtus in corpore. & illud, quod conclusit demonstratio Aristot. alia intentio est ab ea, secundum quam dicitur quod præparatio neque est corpus, neque virtus in corpore.

1. 2. 20.

Et hoc manifestum est ex demonstratione Aristot. Propositio enim dicens quod omne recipiens aliquid necesse est ut in eo non existat in actu aliquid ex natura recepti, manifesta est, ex eo quod substantia præparati, & natura eius querit habere hoc prædicatum, secundum quod est præparatû. præparatio enim non est recipiens, sed esse præparationis à recipiente est sicut accidentis proprii. & ideo, cum fuerit receptio, non erit præparatio, & remanebit recipiens. Et hoc manifestum est, & intellectum ab omnibus expositoribus ex demonstratione Aristot.

Aliquid

Hoc tamen, quod dicit Alex. nihil veri utique habet. quoniam illud idem, quod de hac aptitudine dicit, potest utique dici de qualibet aptitudine. nepe quod de qualibet aptitudine potest dici, scilicet quod ipsa non est corpus, neque forma individua seu singularis, in corpore existens. Cur igitur Aristoteles voluit hoc esse proprium huic aptitudini, quæ in intellectu existit potius quam reliquis aptitudinibus, si ipse Arist. his verbis suis volebat declarare nobis substantiam ipsius rei, quæ est subiectum ipsius aptitudinis, sed essentiam ipsius aptitudinis, atque substantiam eius? si ipsam aptitudinem liceat substantiâ nominare. cunq; ergo dicit, subiectum huius aptitudinis non esse corpus, neque virtutem in corpore, quod quidem concludebat demonstratio Aristot. aliud quidem significat quod dicere, aptitudinem ipsam non esse corpus, neque virtutem, seu potentiam in corpore.

Et hoc ex demonstratione Aristot. aperte dignosci potest. Nam illa propositio, quæ dicit quod quicquid recipit aliquid, non debet habere in se actu aliquid naturæ ipsius rei receptæ, est utique manifesta, propterea quia substantia ac essentia ipsius rei aptæ, & promptæ, atque eius naturæ exposcit, ut in reperiatur illud prædicatû, ea ratione, quæ est apta, & parata. nam ipsa aptitudo, non est ipsa recipiens, sed natura ipsius aptitudinis, scilicet habet ad ipsum recipiens veluti accedens proprium. idcirco, dum ipsa receptio reperiatur, non reperiatur ipsa aptitudo, cum tamē remaneat ipsum recipiens. Et hoc quidem perspicuû est, ac maxime cõstans apud expositores demonstrationis Aristot.

At, cum

ANTIQUA TRANSL.

MANINI TRANS.

D

Aliquid enim esse non corpus, neque virtutem in corpore dicitur quatuor modis diuersis. Quorum unus est subiectum intellectuum, & est intellectus materialis, cuius esse demonstratum est quod sit. Secundus est ipsa præparatio existens in materijs. & est propinquus modo, secundum quem dicitur quod priuatio simpliciter neque est corpus, neque virtus in corpore. Tertius autem est prima, materia, cuius etiam esse demonstratum est. Quartus est formæ abstractæ: quarum esse est etiam demonstratum. & omnia ista sunt diuersa.

At, cum dicimus aliquid esse non corpus, neque potentia in corpore, id quidem quatuor de modis diuersis. Primo quod modo dicitur de subiecto ipsorum intelligibilium, quod quid est ipse intellectus materialis, cuius esse iam fuit declaratum quale nam sit. Sed o dicitur de ipsa aptitudine, & præpotitudine, quod in materijs existit. & is modus non est absterilis valde ab eo modo, quo dicimus ipsam priuationem absolutam non esse corpus, neque potentia in corpore. Tertio modo dicitur de materia prima: quod quidem quod sit iam probatum fuit. Quarto modo dicitur de formis separatis: quæ et quod sint iam probatum fuit. itaque quatuor modi omnes inter se differunt.

Lapsus tamen fuit Alex. in hominem expositionem dissonam, atque manifeste falsam, ut euitaret illa dubia prædicta. Adde et quod ipse Alex. vix posse se tueri, ac sibi ipsi faueri per id, quod dicitur, quod actus primus ipsius intellectus debet esse virtus, atque facultas genita, ac nouiter orta, in xtra illa, quæ est in definitione animæ dicta sunt. nempe quod ipsa est actus primus corporis physici organici. Et d. hanc definitionem vere dici de omnibus partibus animæ secundum eandem rationem. quod quidem hac ratione probat, videlicet, quia, cum dicimus omnes partes animæ esse formas, id quidem est vni uoce, vel propriè dictum: sed, cum ipsa forma, ea ratione, quæ est finis rei, cuius est forma, non possit separari, ergo & ipsi actus primi ipsius animæ, cum sint formæ non possunt vtiq; separari. & ex hoc affirmat non posse reperiri inter ipsos primos actus, seu perfectiones animæ aliquem actum separabilem, ut dicitur de nauta respectu nauis. vel ut possit reperiri ipsa anima in vbi una pars, quæ possit dici actus seu perfectio vario modo ab eo, quo dicitur actus vel perfectio de reliquis partibus.

Id

Cum erroris Alex. Fundamentum Alex. i suo lib. de anima. c. 5. 2. de anima. c. 6. 7.

Forma est finis huius formæ. 1. de 4. c. 23.

Ratio ad unum modum Alex.

Et induxit Alex. ad hanc expositionem remotam manifesti erroris fugere, & a quaestionibus prædictis. Et etiam videmus Alex. sustentari in hoc, quod prima perfectio intellectus debet esse virtus generata super vniuersales sermones dictos in definitione animæ, scilicet quia est prima perfectio corporis naturalis organici. Et dicit quod ista definitio est vera de omnibus partibus animæ eadem intentione. & dat rationem super hoc: quoniam dicere quod omnes partes animæ sunt formæ, est vni uocum, aut propriè: & quia forma, in eo, quod est finis habentis formam, impossibile est ut separatur, necesse est, cum primæ perfectiones animæ sint formæ, quod non separantur. & per hoc destruit vni primis perfectionibus animæ sit perfectio separata: sicut dicitur de nauta cum naue. aut vniuersaliter erit in ea aliqua pars, quæ dicitur perfectio intentione diuersa ab intentione, quod dicitur in alijs. Et hoc quod ipse fingit, quod ma-

ANTIOYA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

2. de Ala.
c. 6. 11.

q̄ manifestum est de sermonibus
vniuersalibus in anima, manifeste.
d. Arist. q̄ non est manifestum in
omnibus partibus animæ. dicere, n.
formam, & primam perfectionem
est dicere æquiuoce de anima ratio
nali, & de alijs partibus animæ.

Quarta
ps digres
sio. Op.
Auepa,
Abuba-
cher.

Abubacher autem, & Auempace
videtur intendere in manifesto sui
sermonis, q̄ intellectus materialis ē
virtus imaginatiua, secundum q̄
est preparata ad hoc, q̄ intentiones,
quæ sunt in ea, sunt intellectæ in ac-
tū: & q̄ nō est alia virtus substan-
tia intellectus præter istam virtu-
tem. Abubacher autem videtur in-
tendere istud, fugiendo impossibi-
lia contingentia Alex. scilicet quod
subiectum recipiens formas intelle-
ctas est corpus factum ab elemētis,
aut virtus in corpore. quoniam, si
ita fuerit, contingeret aut ut esse for-
marum in anima sit esse earum ex-
tra animam, & sic anima erit non
comprehensiuā: aut ut intellectus
habeat instrumentum corporale, si
subiectum ad intellecta sit virtus in
corpore, sicut est de sensibus.

Viñ p il-
lo 2. de ala
cap. 12. &
hic in pri-
ci. istius cō.
Cōtra Ale-
xā. p̄p̄a-
p̄paratiōes
ad intelle-
ctā, & ad
aliā postre-
mas perfe-
ctiōes d.
ala sunt a
motō ex
trinsecō
fm Arist.
sed viñ op
positū 7.
Meta. c. 3.
cōtra Th.
& Aul. po-
nēte aīas
producti a
motō ex-
trinsecō vi-
de cōt. 21.

Et magis inopinabile de opinio-
ne Alexan. est hoc, quod dixit, q̄ pri-
mæ præparationes ad intellecta, &
ad alias postremas perfectiones de
anima sunt res factæ à complexio-
ne, non virtutes factæ à motore ex-
trinsecō, vt est famosum ex t̄ opi-
nionē. Arist. & omnium Peripateti-
corum. Ista enim opinio in virtuti-
bus animæ cōmprehensiuīs, si est se-
cundum quod nos intellexerimus,
est falsa. à substantia enim elemen-
torum, & à natura eorum non po-
test

† Opio Arist. regre sup hoc in. 2. de Ge-
neratione animalium. c. 3.

Id vero, quod ipse imaginatur esse
manifestū ex definitionibus ipsius
aīæ Arist. expresse dicit non esse ma-
nifestū in oībus partibus aīæ. qm̄,
cūm dicimus formā, & primū actū,
id quidē æquiuoce dē de rationali
anima, & de reliquis animæ partib⁹.

Auempace autē, vt ex eius verbo-
rū apparentia colligi pōt, vī opinari
Intellectū materialē esse virtutē ima-
ginatiuā, quatenus est apta vt cōcep-
tus, qui in ea existunt, sint actū in-
telligibiles: & q̄ nō datur alia virt⁹,
quæ sit subiectū ipso-ū intelligibi-
liū, præter hanc virtutē. Auempac⁹
autē vī ē ita imaginatus, vt euitaret
illa impossibilia, quæ contra Alexa.
insurgebāt, nepe q̄ subiectum reci-
piens formas intelligibiles esset cor-
pus factum ex elemētis, aut vis & po-
tētia in corpore, nam, si ita res se ha-
beret, tūc sequeretur vt vel ipsæ for-
mæ ita se haberēt in aīa, sicut se hñt
extra aīam, & sic aīa nihil cōprehē-
deret: vel ips⁹ intellect⁹ haberet or-
ganū corporeū, si subiectū ipso-ū
intelligibiliū esset potētia in corpo-
re, vt sit in ipsis sensibus. Maius au-
tē incōueniēs, quod sequitur ex opi-
nionē Alexandri, est id, quod dixit
primas aptitudines ad ipsa intelli-
gibilia, atq; ad vltimos actus ipsius a-
nimæ ēē res ortas ab ipsa tēperatura,
& non vires factas ab ipso moto-
re extrinsecō, vt ex sentētia Arist.
& omniū sectatorū eius manifeste
habetur. Hæc tñ opinio, quæ d vir-
tutibus aīæ apprehensiuīs habetur,
si ita se habeat, vt vī intelligi, esset
vtiq; falsa. quia ex substantia elemē-
torum, ac ex eorum natura non po-
test oriri virtus discernens, seu diui-
dēs, atq; dignoscēs. qm̄, si ex natura
elemen-

F

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

test fieri virtus distinguens, aut com-
prehensiva. quoniam, si esset possibi-
le ut à natura eorū, & sine extrinse-
co motore fierent tales virtutes, tūc
esset possibile ut postrema perfectio,
quæ est intellecta, esset aliquod factū
à substantia eorū elementorum,
ut color, & sapor fiunt. Et ista opi-
nio est similis * opiniononi negatium
causas agentes, & non cōcedentium
nisi causas materiales tantum: & sūt
illi, qui dicunt casum. Sed Alexan-
der est maioris nobilitatis, quā ut cre-
dat hoc. sed quæstiones, quæ oppo-
nebantur ei de intellectu materiali,
congerit ipsum ad hoc.

Reuertamur igitur ad dictū no-
strum, & dicamus quod forte istæ quæ-
stiones sunt, quæ induxerunt Auē-
pace ad hoc dicendum in intellectu
materiali. Sed quod accidit ei impossi-
bile, manifestū est. Intentiones, u.
imaginatæ sunt mouētes intellū,
non motæ. Declaratur. n. quod sunt il-
lud, cuius proportio ad virtutem di-
stinctiuam rationabilem, est sicut
proportio sensati ad sentiētem, nō si-
cut sentiētis ad habitum, qui est sen-
sus. Et, si esset recipiens intellecta,
tunc res reciperet se, & mouens esset
motum. Etiam declaratum est quod
intellectus materialis impossibile est
ut habeat formam in actu: cum sub-
stantia, & natura eius est ut recipiat
formas: sicut sunt formæ,

elementorum, & absque motore extrin-
seco possent fieri huiusmodi virtu-
tes, posset, quoque, vltimus actus, qui
est ipsa intellectio esse quid ot-
tū ex substantia illorū elementorum,
quæadmodum color & sapor oriun-
tur ex ipsis. Hæc aut opinio ē vtrique;
similis illorū opiniononi, qui negabāt
causas agētes, & tū causas mōles cō-
cedebāt: & sunt illi, qui casum, & for-
tunā cōcedebant. Sed, cum Alexander
sit longe præstantioris dignitatis ac
nobilitatis, nō est is, qui huiusmodi
opiniones credat. sed fuit coactus
id dicere per illas rationes, atque dubia, quæ
contra ipsum insurgēbant circa ipsum
intellectum materiale. Reuertamur
autem nunc vñ digressi sumus, &
dicamus quod fortasse hæc argumenta
induxerunt ipsum Auēpace, ut dice-
ret illa de ipso intellectu mālī. Sed
manifestū est illud inconueniens,
quod contra ipsum insurgit, Nepe quia
conceptus ipsi imaginarij mouent
vtrique intellectū, & non mouentur.
Declaratum quoque, iā est quod ita se habent
ipsi ad virtutem discretiuā rōnalē, si-
cut se hēt res sensibiles ad ipsum sen-
tiētem, nō sicut sentiētis ad ipsum habi-
tum, qui est sensus ipse. Si. n. ipse reci-
peret intelligibilia, tūc res reciperet
se ipsam, & ipsum mouēs esset mobile
ipsum. Sed iā probatū fuit intellū
materiale nō posse habere formam
in actu, cum eius substantia, ac natura
sit recipere formas, quatenus sunt
formæ. Et, cum omnia quæ de na-
tura intellectus materialis dici pos-
sunt, videantur esse impossibilia præ-
ter id, quod ab Aristotele dictum
fuit: contra quod non pauca etiam in-
surgūt argumēta, seu dubia. Quorū
primū est, quia sequeretur quod ipsa in-
De Anim. cū cō. Auer. T rel-

*Prio Th.
2. te. cō. 6.
usque ad
42. 2. Ph.
75. vñ idē
cōtra Ale.
1. d. aīa. 88
Imp. opinio
nis. Auer.

C

Digressio-
nis pars, 5.

Prima quæ-
stio quæ-
stio quæ-

Et, cum hæc omnia, quæ possunt
dici in natura intellectus materialis.
videntur impossibilia, præter hoc
quod dicit Arist. cui etiam contin-
gunt quæstiones non paucae. Qua-
rum una est, quod intellecta speculati-
ua

De Anima

ANTIQUA TRANS.

MANTINI TRANS.

D

Tertia 96.

na sunt æterna. Secunda autem est fortissima earum, q̄ postrema perfectio in homine sit numerata per numerationem indiuiduorum hominis: & prima perfectio sit vna numero in omnibus. Tertia autem est questio Theophrasti: & est q̄ ponere q̄ iste intellectus nullā habet formam necessariū est: & ponere etiam ipsum esse aliquod ens necessarium est. & si non, non esset receptio, neq; preparatio. Preparatio enim est receptio ex hoc, quod non inuenitur in subiecto. & cum est aliquod ens, & non habeat naturam forme, remanet vt habeat naturam primæ materie: quod est valde inopinabile. prima. n. materia neq; est comprehensua, neq; distinctiua. Et quomodo dicitur in aliquo, cuius esse sit tale, quod est abstractum.

1. Met. tex. cō. 2.

1. Eth. 4. 10

Et, cum omnia ista sint. ideo visum est mihi scribere quod videtur mihi in hoc. & si hoc, quod apparet mihi, non fuerit completū, erit principium complementi. Et tunc rogo fratres videntes hoc scriptum scribere suas dubitationes. & forte per illud inuenietur verum in hoc, si non dum inueni. & si inueni, vt fingo, tunc declarabitur per illas questiones. veritas. n. vt dicit Aristot. conuenit, & testatur sibi omni modo.

Solutio prima
per quoniam.
8. 1. h. 19.

Questio autem dicens, quomodo intellecta speculatiua erunt generabilia & corruptibilia, & agens ea & recipiens erit æternum: & quæ est indigentia ad ponendū intellectum agentem

telligibilia, speculabilia / seu cōceptiua / essent æterna. Scdm. qd̄ est æternis alijs difficultus, est q̄ vltimus actus in hōe numeraretur ad numerationē indiuiduorū hōis: actus tñ prius esset vnus numero in cūctis indiuiduis. Tertiū vero est argumentum Theophrasti, quod affirmat oportere dicere hūc intellm nullā hñe penitus formā, atq; necessariū eē dicere ipm esse aliquod ens alias. n. nulla daretur aptitudo, neq; receptio. Nā ipsa aptitudo ē receptio qdā. ea rōne, qua nō reperiunt in subiecto. manifestū aut̄ est ipm intellm esse quodā ens, & nō hñe nām formā, relinquatur igit̄ ipm hñe nām materie primæ: quod quidē est inopinabile. propterea quia prima mā nihil cognoscit, nihilq; discernit & distinguit vel diuidit. Quo pacto ergo ea res, quæ ita se hēt, poterit nominari res separata, vel abstracta: His itaq; sic se habētibus, dignū putauī scribere de hoc id, quod in mentē meā venit, meūq; iudiciū. & si id, qd̄ ego de hoc negotio sentio, nō fuerit pfectū & integrū, erit saltem initiū pfectionis, atq; cōplementi. Quare rogo atq; obsecro fratres meos, q̄ hæc mea perspexerint scripta, vt scribant & ipsi opiniones suas. fortasse. n. sic veritas huius negocij reperietur, si hucusq; nondū fuit repta. & si iā sit repta, vt opinor, mōstrabitur qd̄ per illa dubia, atq; manifestabitur veritas etenim, vt inquit Aristot. corresponsdet sibi ipsi, atq; testimoniū de se vnde quaq; perhibet. Dubiū aut̄ illud, quod dicit, quo nā pacto intelligibilia speculabilia possint esse generabilia, & corruptibilia, cū ipsum generat atq; recipiens ipsa sit æternū, &

E

F

ANTIQUA TRANSL.

MENTINI TRANSL.

agentem & recipientem, si non est il-
lic aliquod generatum, illa questio
non contingeret, si non esset hoc ali-
quid, quod est causa esse intellecta
speculativa generata. Modo autem
quia ista intellecta constituuntur p
duo, quorum vnū est generatum,
& aliud non generatum, quod di-
ctum fuit in hoc, est secundum cur-
sum naturalem: quoniam, quia for-
mare per intellectū, sicut dicit Arist.
est sicut comprehendere per sensum:
comprehendere autem per sensum
perficitur per duo subiecta: Quorū
vnū est subiectum, per quod sen-
sus fit verus, & est sensatum extra a-
nimam: Aliud autem est subiectū,
per quod sensus est forma existens,
& est prima perfectio sentientis: ne-
cesse est etiam ut intellecta in actu
habeant duo subiecta: Quorū vnū
est subiectum, per quod sunt vera, sc.
formæ, quæ sunt imagines veræ: Se-
cundum autem est illud, per quod
intellecta sunt vnū entium in mū-
do, & istud est intellectus materia-
lis. Nulla n. est differentia in hoc in-
ter sensum & intellectum, nisi quia
subiectum sensus, per quod est ve-
rus, est extra animam: & subiectum
intellectus, per quod est verus, est in-
tra animam. & hoc dictum est ab
Aristotele in hoc intellectu, ut vide-
bitur post.

& quid cogit ponere intellectum agen-
tē & recipientē, si nullū dā ibi gnatū,
illud inq̃ dubiū non oriret, nisi dā-
tur aliquid aliud, qđ sit cā, ob quā ip-
sa intelligibilia speculabilia sūt ge-
nita aliquo mō. At, cū hmōi intelli-
gibilia ex duobus cōsistāt, quorū ale-
rū genitū, alterū vero ingentū exi-
stīt, & hmōi dictū pcedit quidē pro-
cessū nāx: qm̃, vt inquit Arist. cō-
ceptio, q̃ sit p ipm̃ intellectū, & veluti
apprehensio, q̃ sit p sensū: apprehen-
sio aut, vel cognitio, q̃ per sensū fit
pficit quidē p duo subiecta. Quorū,
vnū est illud subiectum pp qđ ipse
sensus ē verus, qđ quidē est ipm̃ sen-
sibile extra aīam exñs: Alterū vero ē
illud subiectū, p qđ ipse sensus est q̃
dā forma exñs, & primus actus ipm̃
sentientis: ita quoq; oportet dari duo
subiecta ipsis intelligibilib' actu
subiectibus. Quorū vnū est illud subie-
ctū, pp quod ipsa intelligibilia sunt
vera, nēpe ipse formæ. q̃ quidē sunt
exēplaria, seu imagines ipsarum rerū
verarū, & quiditatū: Alterū vero est
illud subiectū, pp qđ ipsa intelli-
gibilia sunt vnū ex entibus mūdi: & il-
lud quidē est ipse intellectus māl̃is. Nā
nulla existit dīa circa hoc inter sen-
sū & intellectum, nisi qđ subiectum ip-
sus sensus, pp quod sensus ipse est ve-
rus, existit quidē extra aīam: sed sub-
iectū intellectus, pp qđ ipse est ve-
rus, existit vtiq; intra aīam. & hoc iā
fuit dictū ab ipso Arist. de hoc intel-
lectu, vt post hoc apparebit. Et hu-
iusmodi subiectū ipsius intellectus, qđ
quidē aliquo pacto mouet ipm̃, est
illud, quod Auepace putauit esse re-
cipiēs, quia inuenit ipsum esse qñq;
& intellectū in potētia, qñq; vero* in
tellectum in actu. subiectū. n. recipiens

fa. l. intel-
ligibile.
* a. l. in ac-
ligibile.

T ij ita

a. de Ani-
ma. 60.

Meta. xii.
cō. 13.

Et hoc subiectum in intellectu,
quod est motor illius, quoquo mo-
do est illud, quod reputauit Auepace
esse recipiēs, quia inuenit ipsum
quandoq; intellectum in potētia, &
quandoque intellectum in actu. &
ista est dispositio subiecti recipien-
tis,

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

tis, & existimauit conuersionem.

Et ista proportionalitas magis inuenitur perfecta inter subiectum visus, quod mouet ipsum, & inter subiectum intellectus, quod mouet ipsum. Quemadmodum enim subiectum visus mouens ipsum, quod est color, non mouet ipsum, nisi quando per presentiam lucis efficitur color in actu, postquam erat in potentia, ita intentiones imaginatæ non mouent intellectum materiale, nisi quando efficiunt intellecta in actu, postquam erant in potentia. Et propter hoc fuit necesse Arist. ponere intellectum agentem, ut videbitur post: & est extrahens has intentiones de potentia in actum. Et quemadmodum color, qui est in potentia, non est prima perfectio coloris, qui est intentio comprehensa, sed subiectum, quod perficitur per istum colorem, est visus, ita etiam subiectum, quod perficitur per intellectum, non est intentiones imaginatæ, quæ sunt intellectæ in potentia, sed intellectus materialis, qui perficitur per intellecta: & est eius proportio ad ea sicut proportio intentionis coloris ad virtutem visibilem.

Infra t.cō.
82.

Solo prius
pōnis.

Et, cum omnia ista sint, sicut narrauimus, non contingit, ut ista intellecta, quæ sunt in actu, scilicet speculatiua sint, generabilia, & corruptibilia, nisi per subiectum, per quod sunt vera, non per subiectum, per quod sunt vnum entium, scilicet intellectum materiale.

Sedæ quæ
stionis ex
amina-
tio.

Quæstio autem secunda, dicens quomodo intellectus materialis est vnus in numero in omnibus indiuiduis hominum, non generabilis neque

cor-

ita soler se habere, ipse autem putauit id posse conuerti, Hæc tamen similitudo, & ratio, seu proportio exacti reperietur inter subiectum sensus visus, quod mouet visum, & ipsum visum, & inter subiectum ipsius intellectus, quod mouet ipsum, & ipsum intellectum. Quoniam, quemadmodum subiectum ipsius visus, quod mouet eum, quod quid est color, non mouet eum, nisi ipse color efficiat color actum, postquam fuerit color in potentia, & hoc quidem per presentiam ipsius luminis, ita quoque res se habet in ipsis conceptibus (scilicet intentionibus) imaginatis, quæ quidem non mouent intellectum materiale, nisi reddatur actum intelligibilia, postquam fuerint potentia intelligibilia. Et ob hoc fuit coactus Arist. ponere intellectum agentem, ut post hoc monstrabitur: qui quidem extrahit huiusmodi imagines (scilicet intentiones) de potentia ad actum. Quæadmodum ergo color, qui est in potentia, non est actus primus ipsorum colorum, qui sunt imago, (scilicet intentio) & phantasma ipsius sensibilis, sed illud subiectum, quod perficitur per illud colorem, est ipse visus, ita quoque illud subiectum, quod perficitur per res intelligibiles, non sunt illarum intentiones imaginatæ, quæ sunt intelligibiles in potentia, sed est ipse intellectus materialis, qui perficitur per ipsa intelligibilia: quorum ratio ad ipsum est ratio ipsorum colorum ad virtutem visiuam. Si igitur hæc ita se habeant, ut narrauimus, sequitur ut illa intelligibilia, quæ sunt actum, videlicet ipsa speculabilia, non sint generabilia & corruptibilia, nisi ratione ipsius subiecti, in quo sunt vera, non ratione subiecti, in quo sunt vnum ex entibus, & est ipse intellectus materialis. Illud vero finis duobus, quod dicebat quo pacto possit intellectus materialis esse vnus numero in cunctis indiuiduis hominum, & inge-

† a. l. pot. intellectus.

¶

MANTINI TRANSL.

ANTIQUA TRANSL.

corruptibilis: & intellecta existētia in eo in actu, & est intellectus speculatiuus, sunt numerata per numerationem indiuiduorum hominum generabiliū & corruptibilium per generationem & corruptionem indiuiduorum: hæc quidem quæstio valde est difficilis, & maximam habet ambiguitatem.

nitus atq; incorruptibilis: & ipsa intelligibilia, quæ in eo existunt actu, q̄ quidē sunt ipse intellectus speculatiuus, numeri enī ad numerationē indiuiduorū hoīs, generent q; atq; corrūpant ad gñationē & corruptionē ipsorū hoīum: hoc enī dubiū est factis difficile, & arduū. Qm̄, si cōcedamus hmōi intellectū materialē numerari ad numerationē indiuiduorū hoīs, tūc sequeretur ipm̄ esse aliqđ indiuiduum singulare, siue illud sit corpus, siue potentia in corpore. Et, si fuerit aliquod indiuiduū, tūc erit cōceptus (seu intētio) intelligibilis & potētia cōcept⁹ aut intelligibilisim porētia est ipm̄ subiectū, quod mouet intellectum recipientē, & nō illud subiectū, quod mouet. Si ergo concedamus intellectū recipientem esse aliquid singulare indiuiduū, tūc sequeretur q̄ aliqđ reciperet se ipm̄, vt diximus. qđ est impossibile. Et, si cōcesserimus quoq; ipm̄ recipere se ipsum, tūc oporteret vt reciperet se ipsum, quatenus est diuisibilis, & sic virtus ipsius intellectus esset vna, atq; eadē cū virtute ipsius sensus: aut nulla dabitur penitus dīa inter esse ipsius formæ extra animā, & esse in animā. quia hmōi natura indiuidualis nō recipit formas, nisi particulares, & indiuiduas. & hoc est vnum eorū, q̄ testimoniū præbēt Arist. existimasse hunc intellectum nō esse indiuiduale cōceptū. At, si dicamus ipm̄ non numerari ad numerationem indiuiduorū, tūc sequetur q̄ eius tō ad cūcta indiuidua existētia in vltimo actu in ipsa gñatione erit vna & eadē rō. & sic, si vñ illorū indiuiduorū adipiscatur aliqđ intelligibile, oportebit vt illud et intelligibile, quod adipi

Primo probat intellectum esse vnicum.

Si enim posuerimus q̄ iste intellectus materialis, est numeratus per numerationem indiuiduorum hominum cōtinget vt sit aliquid hoc, aut corpus, aut virtus in corpore. Et, cū fuerit aliquid hoc, erit intētio intellecta in potentia. intētio aut intellecta in potentia est subiectum mouens intellectum recipientem, non subiectū motum. Si igitur subiectum recipiens fuerit positū esse aliquid hoc, cōtinget vt res recipiet seipsā, vt diximus, quod est impossibile.

Secundo probat ipsum esse ad vnam.

Et etiam, si cōcesserimus ipsam recipere seipsam, coningeret vt reciperet se vt diuisa. & sic erit virtus intellectus eadem cū virtute sensus: aut nulla differentia erit inter esse formæ extra animā, & in animā. hæc enim materia indiuidualis nō recipit formas nisi has & indiuiduales. & hoc est vnum eorum, quæ attestantur Arist. opinari q̄ iste intellectus non est intentio indiuidualis.

Et, si posuerimus q̄ non numeratur per numerationē indiuiduorum, cōtinget vt proportio eius ad indiuidua existētia in sua perfectione postrema in generatione sit eadem. vnde necesse est, si aliquid istorum indiuiduorum acquisierit rem aliquam intellectam, vñ illa acquiratur

a. l. materia parti-
cularis.

a. l. quo
ad vnicū
actum.

T iij scitur

De Anima

ANTIQUA TRANS.

MANTINI TRANS.

natur ab omnibus illorum. Quoniam, si continuatio illorum indiuiduorum est propter continuationem intellectus materialis cum eis, quem admodum continuatio hominis est intentione sensibili est propter continuationem primæ perfectionis sensus cum eo, qui est recipiens intentionem sensibilem: continuatio autem intellectus materialis cum omnibus hominibus existentibus in actu in aliquo tempore in perfectione eorum postrema debet esse eadem continuatio. nihil enim facit alietatem proportionis continuationis inter hæc duo continua. quare, si hoc ita est, necesse est, cum tu acquisieris aliquid intellectum, ut ego etiam acquiram illud intellectum. quod est impossibile.

scitur illud indiuiduum, obtrineatur et a cunctis indiuiduis. Quoniam, si assiduitas, & perseverantia illorum indiuiduorum sit propter assiduitatem intellectus materialis cum eis, quem admodum coniunctio, & adherentia hominis cum ipso conceptu, (seu intentione) sensibili est quidem propter coniunctionem primi actus ipsius sensus cum ipso, quod recipit ipsum conceptum seu intentionem sensibilem: ergo assiduitas ipsius intellectus, atque eius coniunctio cum omnibus indiuiduis, quæ actu reperiuntur in aliquo tempore in suo ultimo actu, debet utique esse eadem coniunctio. nihil enim reperitur hic, quod faciat diversitatem, & distinctionem in ratione (seu proportionem). Ergo ipsius coniunctionis inter illa duo coniuncta, & sic oporteret ut, cum tu acquisieris aliquid intelligibile, ut ego etiam adipiscerer illud meritis intelligibile. quod est impossibile. Et nihil differt, siue ponas illud ultimum actum, qui in cunctis indiuiduis generatur, esse subiectum illi intellectui, cum quo coniungitur intellectus materialis atque copulatur, & propter ipsum est veluti forma separata a suo subiecto, cum quo copulatur, si datur aliquid tale ita se habere siue illud actus & perfectionem esse aliquam virtutem animæ, aut corporis virtutem, nihil utique refert ad hoc ut sequatur illud impossibile, & sequens:

Et ideo opinandum est quod, si sunt aliqua animata, quorum prima perfectio est substantia separata a suis subiectis, ut existimatur de corporibus celestibus, quod impossibile est ut inveniatur ex una specie eorum plus uno indiuiduo. quoniam, si ex eis, scilicet ex eadem specie inveniatur plusquam unum indiuiduum, ut quod de corpore moto ab eodem motore, tunc esse eorum esset ociosum, & superfluum: cum motus eorum esset

Et idcirco consentaneum est existimare quod, si reperiantur aliqua animata, quorum primus actus sit substantia separata a suis subiectis, ut existimatur de corporibus celestibus, quod impossibile erit ut in una specie eorum reperiatur plusquam unum indiuiduum, nam, si una specie eorum reperirentur plura indiuidua, exempli gratia ut datur aliquod corpus, quod moveatur ab eodem motore, tunc eorum esse esset frustra & temere, cum eorum motus sit propter

Excludit
ratiõ rh-
sionem.

Alia ratiõ ad
idem.
vid. 2. cor.
a. 74.

Oppositum.
2. cor. 1. cõ.
59. ubi dicitur
corpa celestia esse
invisibilia spiritui

* 2. l. intell.
ligibilis

ANTIOVA TRANSL.

set propter eandem intentionem in numero. v.g. q. effe plus vna nauis in numero vni nauit in eadē hora est ociosum. & similiter effe plus vno instrumento in numero vni artifici eiusdem speciei instrumentorū est ociosum.

Et hæc est intentio eius, quod fuit dictum in primo de Cælo, & Mundo, scilicet q̄, si esset alius mundus, esset aliud corpus cœlestē. &, si esset aliud corpus, haberet alium motore in numero à motore istius corporis. &, si hoc esset, tunc motor corporis cœlestis esset materialis numeratus per numerationem corporum cœlestium, scilicet q̄ impossibile est q̄ vnus motor in numero sit duorum corporum diuersorum in numero. & ideo artifex non vult plus uno instrumento, cum ab eo nõ proueniat nisi vna actio. Et vniuersaliter existimatur q̄ impossibilia, contingunt huic positioni, contingunt huic, quod ponimus, q̄ intellectus, qui est in habitu, est vnus in numero. & iam numerauit plura eorum. Auempace in epistola sua, quam appellauit Continuatione intellectus cum homine. Et cum ita sit, qualis igitur est via ad dissoluendum istam questionem difficilem?

Dicamus igitur quod manifestum est quod hoc non est intelligibile in actu, nisi propter continuationem intellectus cum eo in actu. Et est et manifestum quod materia, & forma copulantur ad invicem, ita quod congregatum ex eis sit unicum; & ma-

MANTINI TRANSL.

propter vnicū tantum positū. vt exempli causa si plures naues nā
mero traderentur vnicō gubernato
ri naui. nā, si tradantur ei in vni
cō tēpore, erit quidem ociosum ac
temere. similiterq; aliquem artificē
professorem vnus artis habere plu
ra instrumenta, quē sint eiusdem ge
neris, erit vtiq; & hoc ociosum. Et
hoc est, quod Arist. sentiebat, dum
dicebat in primo libro de Cælo &
Mundo q, si reperiretur alius mun
dus, daretur quoq; aliud corpus cœ
leste, & si daretur aliud corpus cœle
ste, illud quidē obtineret motorem
numero diuersum ab illo motore
mouēte illud aliud corp^s. & tūc mo
tor ipsius corporis cœlestis esset ma
terialis, & numeraret cōnumera
tionē corporum cœlestiū. & hoc iō,
quia imposse est vt idem met motor
numero sit motor corporum diuer
sorū numero. hinc fit q ipse artif
ex, seu professor alieuius artis non
vritur pluribus nō instrumēto, dū
non proueniat ab ipso nisi una tan
tum actio. Tandem existimandum
est q illamēt in cōmoda, quæ sequū
tur hanc positionem, sequantur ad
illam, in qua posuimus intellectum
in habitu (seu adeptum) esse vnum
numero. Etiam narravit Auempace
multa illorū inconuenientīū in
eo tractatu suo, cui titulū imposuit.
De copulatione intellectus cum ho
mine. His itaq; sic se habebū^s, dicen
dū vtiq; est quo nā pacto debeat sol
ui hoc dubiū ita arduū. Dicam^r er
go nos manifestum esse ipsū hoīem
nō esse actu intelligentē, nisi propte
rea qd copulat^r cū cōiunctus actu.
Etq; rursum manifestū materiā &
formā ita sē cōiungi & vniri, vt ag
T iiii gre-

T iiij gre-

Solo sedē
qbnis.
† a. l. intel
lecti.
Ex intellectu
māli, & ita
pōtē intel

in actu sit
maximè v-
nū. qd. n.
cōponitur
ex eis hō ē
aliqd ter-
tiū aliud
ab eis. sed
vide opo-
positū. 12.
Met. 1. cō.
vbi d. q. in
telligit qd
fit ex intel-
ligibili &
intellectu
distinguitur
est ab intel-
lectu. Vi-
de contra-
dict. Zim.
† Ex hoc
sumi solet
cōpositū
dicere ter-
tiū enti-
tatis ē a par-
tibus disti-
ctam. vide
conflite. 7.
Met. 1. 6.
2. 7. & 6. d.
cō. & 1. de
A. 12. 7. 7.
sed vide
oppositū
ptio Phi-
1. 7. & 4.
Ph. 4. 3. Vi-
de contra.
Zim. Per-
fectio in vi-
tutibus a. 12.
d. equiuo-
ce. Idē. i
hoc cō. cō-
tra Ale. &
1. de A. 12.
7. 1. & cō-
mē.

& maxime intellectus materialis, & intentio intellecta in actu †. quod enim componitur ex eis non est ali- quod tertium aliud ab eis: sicut est de alijs compositis ex materia & forma. Continuatio igitur intellecti cū homine, impossibile est vt sit nisi per continuationem alterius istarum duarum partium cū eo, scilicet partis, quæ est de eo quasi materia, & partis, quæ est de ipso, scilicet de intellectu quasi forma.

Et, cū declaratum est ex prædictis dubitationibus qd impossibile ē vt intellectus copuletur cum vnoquoq; hominum, & numeretur per numerationem eorum per partem, quæ est de eo quasi materia, scilicet intellectum materiale, remanet vt continuatio intellectuum cū nobis hominibus sit per continuationem intentionis intellectus cum nobis, & sūt intentiones imaginatæ, scilicet partis, quæ est in nobis de eis aliquo modo quasi forma. Et ideo dicere puerum esse intelligentem in potentia potest intelligi duobus modis. Quorū vnus est, qd formæ imaginatæ, quæ sunt in eo, sunt intellectæ in potentia. Secundus autē, qd intellectus materialis, qui innatus est recipere intellectum illius formæ imaginatæ, est recipiens in potentia, & continuatus cū nobis in potentia.

Declaratum est igitur qd prima perfectio intellectus differt à primis perfectionibus aliarum virtutum animarum: & qd hoc nomē perfectio dicitur de eis mō æquiuoco, cōtrario ei,

gregatū ex ipsis efficiatur sit vnū, & præcipue ipse intellectus materialis, & ipse cōceptus (seu intentio) intelligibilis in actu. qm̄ id, qd ex eis cōstat, nō est aliqd tertium diuersū ab eis, vt res se habet in alijs rebus cōpositis ex materia & forma. Impossibile ergo est vt copuletur intellectus, cū ipso homine, nisi per copulationē vnus illarū duarū partū, videlicet illius partis, quæ se habet ad eū veluti materia, & illius, quæ se habet ad ipsum, scilicet intellectū veluti forma. At cū iā per supradicta argumēta probatū fuerit qd intellectus nō potest copulari cū oībus indiuiduis, & vt numeretur ad eorū numerationem per eam partem, quæ se hēt ad eū vt forma, videlicet per intellectū materiale, relinquitur igitur vt copuletur ipse intellectus nobis oībus hominibus per copulationē cōceptū (seu intentionē) intelligibilis nobiscū: quæ quidē sunt ipsi cōceptus imaginati (seu intentiones) imaginatæ, hoc est per illā partē ipsarū, quæ in nobis existit, quæ quodam pacto se hēt vt forma. Et ideo, cū dicimus puerū esse intelligentē potētia, potest utiq; dupliciter intelligi. Vno quidē mō, qd formæ imaginatæ, quæ in eo existunt, sint intelligibiles potentia. Alio vero mō potest intelligi, videlicet qd intellectus materialis, qui est aptus recipere intelligibile ipsum illius formæ imaginatæ, est utiq; recipiens potentia, & copulatus nobis potentia. Ex dictis igitur iam constat primum actum ipsius intellectus differre à primis actibus reliquarū virtutū: & qd hoc nomen actus dicitur de ipsis aliquo modō æquiuocatiōis, cōtra id, qd opinatus est ipse Alex. Et ob hanc causam

† 1. Intelligibile.

ad. copul. entitatis intelligibilis.

†

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

A† Excludit op. Alex. se-
cludit op.
Auep. oh-
dedo quo
intellectus
apud ipm
sit nume-
ratus.
Et quod existimauit Alex.† Et ideo
dicit Atst. in definitione animæ q
est perfectio prima corporis natura-
lis organici: quod nondum est ma-
nifestum utrum per omnes virtutes
perficiatur corp⁹ eodem modo, aut
ex eis aliqua, per quam corpus nō
perficitur, & si perficiatur, erit alio
modo.

Præparatio autem, quæ est in vir-
tute imaginatiua intellectuum, si-
milis est præparationibus, quæ sunt
in aliis virtutibus animæ, scilicet perfectio
nibus primis aliarum virtutum ani-

B mæ, scilicet hoc q vtraq; præparatio ge-
neratur per generationem indivi-
dus, & corrumpitur per corruptio-
nem eius, & vniuersaliter numerat-
ur per enumerationem eius.

Et differunt in hoc, q illa est præ-
paratio in motore vt sit motor. scilicet præ-
paratio, quæ est in intentionibus ima-
ginatis. Secunda autem est præpara-
tio in recipiente: & est præparatio, q
est in primis perfectionibus aliarū
partium animæ.

C Et propter hanc similitudinem in-
ter has duas præparationes existima-
uit Auenpace q nulla est præpara-
tio ad rem intellectam sciendam, nisi
præparatio existens in intentionibus
imaginatis. Et hæc duæ præparatio-
nes differunt sicut terra a celo. Vna
enim præparatio est in motore vt sit
motor, alia autem est præparatio in
moto vt sit motum, & recipiens.

Et

causam dixit Aristot. in definitione
animæ q ipsa est actus primus cor-
poris physici organici: sed non fuit
demonstratum, utrum per omnes
virtutes eodem modo ipsum corp⁹
perficiatur, aut detur aliqua virtutū
animæ, quæ corpus non perficiatur.
vel, si perficiatur per eam, q tamen
vario modo perficiatur, & diuerso.

At illa aptitudo, quæ in virtute
imaginatiua ipsorum intelligibilis
existit, similatur quidem illis aptitu-
dinibus, quæ in aliis virtutibus ani-
mæ reperiuntur, hoc est q, sunt pri-
mi actus reliquarum virtutum a se,
nam in vtroq; hoc genere aptitudi-
nis generatur ipsa aptitudo & corrū-
pitur ad generationem ipsius indivi-
dus, atq; corruptionem. & tandem
numeratur ad eius enumerationem.

Veruntamen differunt in hoc, q
hæc aptitudo existit quidem in ipso
motore, quatenus est motor, illa sci-
licet aptitudo, quæ in ipsis concep-
tibus (seu intentionibus) imaginatis
existit. Sed secunda aptitudo existit
vtiq; in ipso recipiente, & est illa ap-
titudo, quæ in primis actibus seu per-
fectionibus reliquarum virtutū ani-
mæ existit. Et propterea quod hæc
duæ aptitudines sunt inter se similes
ideo est opinatus Auenpace q nulla
datur aptitudo ad hoc, vt aliqd fiat
intelligibile, nisi illa aptitudo, quæ
in ipsis intentionibus imaginatis exi-
stet. Cum tamē hæc duæ aptitudines
differant inter se, sicut differet celū a
terra, propterea quia vna illarum ap-
titudinum existit in ipso motore,
generatione, quæ est motor. altera ve-
to est illa aptitudo, quæ in ipso mo-
bili existit, ea ratione, quæ mobile
est, ac recipiens.

Et

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

Et ideo opinandum est quod iam appa-
ruit nobis ex sermone Arist. quod in
anima sunt duae partes intellectus.
quarum una est recipiens: cuius esse
declaratum est hic. alia autem est ag-
ens: & est illud, quod facit intentio-
nes, quae sunt in virtute imaginati-
ua, esse mouentes intellectum mate-
rialem in actu, postquam erant mo-
uentes in potentia: ut post apparebit
ex sermone Arist. & quod haec duae par-
tes sunt non generabiles neque cor-
ruptibiles: & quod agens est de reci-
piente quasi forma de materia, ut
post declarabitur.

† Conradus
ad hoc &
12. Metaph.
17. quia hic
d. intellectum
posse esse
materiam intel-
lectus agen-
tis, sed ibi
d. ipsum non
esse materiam,
sed locum.
Vide con-
siliam.
* Op. The-
1. de Anima
ca. 17. 18.
& 19.

Et ideo opinatus est Themistius,
quod nos sumus intellectus agens, & quod
intellectus speculativus nihil aliud
nisi continuatio intellectus agentis
cum intellectu materiali tantum.
Et non est, sicut existimauit, sed opi-
nandum est quod in anima sunt tres
partes intellectus. Quarum una est
intellectus recipiens. Secunda autem
est efficiens. Tertia autem factum.
Et duae istarum trium sunt aeternae,
agens, & recipiens: tertia autem est
generabilis & corruptibilis uno mo-
do, aeterna autem alio modo.

Quoniam, quia opinati sumus
ex hoc sermone quod intellectus mate-
rialis est vnicus omnibus hominibus: &
etiam ex hoc sumus opinati quod spe-
cies humana est aeterna, ut declara-
tum est in aliis locis: necesse est ut
intellectus materialis non sit denu-
datus à principiis naturalibus com-
munibus toti speciei humanae. scilicet pri-
mis propositionibus, & formationi-
bus

1. de Anima
c. 14. & 8.
ph. 46. &
1. de Gen.
39.

Et ob hoc consentaneum est cre-
dere quod iam appareat nobis ex ver-
bis Aristotelis reperiti in ipsa anima
duas partes ipsius intellectus. quarum
una est, quae recipit: quae quod sit, hic fuit
probatum. alia vero, quae agit, & est
illa, quae facit ut illae intentiones &
conceptus, existentes in virtute ima-
ginatiua, moueant intellectum mate-
rialem in actu, postquam erant mo-
uentes ipsum in potentia, ut post hoc
apparebit ex verbis Aristotelis. & ap-
parebit etiam has duas partes esse in-
genitas & incorruptibiles: & quod
ratio ipsius agentis ad recipiens est
veluti ratio ipsius formae ad ipsam
materiam, ut post hoc probabitur.

Et ideo est opinatus Themistius:
quod nos sumus intellectus agens, & quod
nihil aliud est intellectus speculati-
uus, quam copulatio intellectus agen-
tis cum intellectu materiali tantum.
Sed res non ita se habet, ut ipse opi-
natur. sed existimandum est in ani-
ma reperiri tres partes intellectus.
Prima est ipse intellectus recipiens.
Secunda vero ipse agens. Tertia au-
tem est intellectus adeptus, (seu fa-
ctus.) Et horum trium duo quidem
sunt aeterni, nempe agens, & reci-
piens: tertius vero est partim gene-
rabilis & corruptibilis, partim vero
aeternus.

Sed, cum ex hoc dicto nos possu-
mus opinari intellectum materia-
lem esse vnicum in cunctis indiui-
duis: possumusque adhuc ex hoc exi-
stimare humanam speciem esse aeter-
nam, ut in aliis locis declaratum fuit.
ideo oportebit intellectum materia-
lem non posse denudari à principiis
vniuersaliibus naturae notis vniuersae
humanae speciei. dico autem primas
illas

ANTIQUA TRANSL.

bus singularibus communibus omnibus. hæc enim intellecta sunt vnica secundum recipiens, & multa secundum intentionem receptam.

Secundum igitur modum, secundum quem sunt vnica, necessario sunt æterna: cum esse non fugiat à subiecto recepto. scilicet motore, qui est intentio formarum imaginatarum: nec est illic impediens ex parte recipientis. Generatio igitur & corruptio non est ei, nisi per multitudinem contingentem eis, non propter modum, secundum quem sunt vnica. Et ideo, cum in respectu alicuius indiuidui fuerit corruptum aliquod intellectum primorum intellectuum per corruptionem sui subiecti, per quod est copulatum cum nobis, & verum, necesse est vtilium intellectum non sit corruptibile simpliciter, sed corruptibile in respectu vniuscuiusque indiuidui. Et ex hoc modo possemus dicere quod intellectus speculatiue est vnus in omnibus.

Et, cum consideratum fuerit de istis intellectibus, secundum quod sunt entia simpliciter, non in respectu alicuius indiuidui, vere dicuntur esse æterna: & quod non intelliguntur quandoque, & quandoque non, sed semper: & quod illud esse est eis medium inter esse amissum, & esse remanens. secundum enim multitudinem, & diminutionem contingentem eis à postrema perfectione sunt generabilia & corruptibilia: &

sequen-

MANTINI TRANSL.

illas propositiones, illosque conceptus proprios particulares, qui cunctis communicant rebus, quoniam huiusmodi intelligibilia sunt vtiq; vnum ratione recipientis, plura vero ratione ipsius conceptus recepti. Ea igitur ratio ne, qua sunt vnica in ipso, sunt vtiq; æterna: cum ipsum esse non separet ab ipso subiecto recepto, hoc est ab ipso mouente, quod quidem est ipsa intentio (seu conceptus) ipsarum formarum imaginatarum: nullumque reperitur ibi prohibens ratione ipsius recipientis. Idcirco nullam habebit generationem, & corruptionem, nisi ratione pluralitatis, quæ eis accidit, & non ea ratione, qua sunt vnum in ipso. Et idcirco, si eorum patur aliquod primorum intelligibilium, seu primatum notionum, per corruptionem subiecti ipsius, quo coniungitur nobis, & copulatur, & est verum, & vnum, ratione, scilicet respectu alicuius indiuidui, tunc oportebit illud intelligibile esse absolute incorruptibile, sed corruptibile ratione ac respectu vnius indiuiduorum. Hæc ergo ratione possumus dicere intellectum speculatiuum esse vnicum in cunctis indiuiduis.

At, si huiusmodi intelligibilia considerentur, quatenus habent esse absolutum, & non in ratione ad aliquod indiuiduum, tunc vere dicentur habere æternum esse: & non esse quandoque intelligibilia, quoniam non, sed eodem modo semper existere. videtur enim habere quoddam esse medium inter esse perpetuum, & caducum, seu rabidum. nam quatenus magis, vel minus obtinet de ultimo actu, & perfectione, ea quidem ratione generabilia sunt & corruptibilia.

De Anima

ANTIQUA TRANS.

secundum q; sunt vnica in numero, sunt æterna.

*a. l. 6. sue-
rit.

Hoc autem erit, * si nō fuerit pos-
situm q; dispositio in postrema per-
fectione in hoīe est sicut dispō in in-
tellectis cōibus omnibus. s. q; eē mū-
di non denudatur à tali indiuiduo
esse. Hoc. n. impossibile non est ma-
nifestum. immo dicens hoc potest
habere rationem, & causam sufficiē-
tē, & faciētem animam quiescentē.
qm̄, cum sapientia, & esse in aliquo
modo proprium hominum est, si-
cut modus artificiorum esse in mo-
dis propriis hominum, existimatur
q; impossibile est vt tota habitatio
fugiat à philosophia: sicut opinan-
dum est q; impossibile est vt fugiat
ab artificijs naturalibus. Si enim a-
liqua pars eius caruerit eis. s. artifi-
cijs. v. g. quarta terræ septētrionalis,
non carebunt eis aliæ quartæ. hoc
enim declaratum ē, q; habitatio est
possibilis in parte meridionali, sicut
in septentrionali.

Forte igitur philosophia inueni-
tur perfectā in maiori parte subie-
cti in omni tempore, sicut homo in-
uenit ab homine, & equus ab equo.
Intellectus igitur speculatiuus est
non generabilis neq; corruptibilis
sm̄ hunc modum. Et vtr̄ ita est de
intellectu agente create intellecta,
sicut de intellectu distinguente &
recipiente. quemadmodum enim
intellectus agens nunquā quiescit à
generando & creando simpliciter,
sicut ab hac. s. generatione euacua-
tur aliquod subiectum, ita est de in-
tellectu distinguente.

Et

MANTINI TRANS.

ruptibilia: sed quatenus sunt vnum
numero, æterna quidem sunt.

Hoc autē ita se habebit, si non po-
namus vltimum actū ita se hēre in ip-
so hoīe, sicuti se habent intelligibi-
lia illa, quæ sunt cōia cōsticta, hoc est
q; eīpius mūdi nō expoliat ab eē
huiusce indiuidui, neq; est expers
eius. Quod autē hoc sit imposse, non
est demonstratū. sed qui hoc affirma-
uerit, fortasse afferet rōnem sansap-
parētē, & probabilē, cui animus ac-
quiescet. nā, quēadmodū scientia &
ipsū eē sunt quid p̄p̄riū ipsi hoī,
veluti ēt & artes ipsæ quibuldā mo-
dis p̄p̄rijs vtr̄ inesse ipsi hoī, ideo
existimat vniuersum habitātū nō
posse esse expers alicuius habitus ip-
sius philosophiæ: ita quoq; existimat
dū est q; vniuersum habitātū non
pōt esse expers artū nālū. Qm̄, li-
cet in aliqua parte defuerint ipsæ ar-
tes, exēpli gr̄a in quadra septentrio-
nali ipsius terræ, non p̄p̄ea reliquæ
quadra priuabunt eis. nā iā fuit p̄-
batū, q; in parte meridionali pōt ēē
habitatio, quēadmodū in parte se-
ptentrionali. Ergo fortasse repe-
rietur philosophia in maiori parte
subiecta (seu ferente) oī t̄p̄e, quēad-
modū homo ex hoīe, & equus ex e-
quo gignitur. Intellex̄ ergo specula-
tiuus est ingenitus & incorruptibi-
lis hac rōne. Et, vt verbo dicā, ita
se hēt intellex̄ agēs, qui intelligibi-
lia creat, sicut se hēt intellex̄, q; discernit,
seu distinguit & diuidit, & q; intelli-
gibilia recipit. nā quēadmodū intel-
lectus agēs nunq̄ desistit, qn̄ intelli-
gibilia creet, eaq; absolute generet,
& si aliqd subiectū reperiat exp̄s hu-
iusce gnationis, ita quoq; & ipse in-
tellectus diuidēs, & discernēs se hēt.

Et

A ANTIQVA TRANSL.

e. de Ala
L. 05. 66.

Et hoc inuait Aristote. in primo
 istius libri, cū d. Et formare per in-
 tellectū, & confyderare sunt diuersa
 ita q̄ intus corrumpatur aliquid ali-
 ud, ipsum autē in se nullā habet cor-
 ruptionem. Et intēdit per aliquid aliud
 formas imaginatas humanas. & intēdit
 per formare per intellectū receptionem,
 quāz est semper in intellectu materiali, de qua
 intēdēdū dubitare in hoc tractatu, & in
 illo, cū d. Et non sumus memores,
 quia iste est nō passius. intellectus
 autem passius est corruptibilis, &
 absq; hoc nihil intelligit.

3. de A la
E.C. 10.

Et intendit per intellm passiuū
virtutem imaginatiuam, et post de
clarabitur. Et vtr ista intentio appa
ruitā remotis, animā esse immor
talem. Intellectum speculatiuum.

Vnde Plato d. q. vniuersalia sunt
neq; generabilia neq; corruptibi-
lia, & q. sunt existentia extra men-
tem. Erest sermo ver^o ex hoc mo-
do, & falsus sm q. sonant verba ei:
& est modus, quem Arist. laborauit
destruere in Metaphysica. Et vni-
uersaliter ista intentio animæ est
pars vera in propositionibus proba-
bilibus, quæ dant animæ esse vrūq;
smortalem, & non mortalem. pro-
babilia enim impossibile est vt sint
falsa sm totum. Et hoc apologiza-
uerunt Antiqui: & in representatio-
ne illis conueniunt omnes leges.

အလေးပေးချက်
အမည်

Tertia autē quaestio, quæ est quò
intellectus materialis est aliqd ens,
& non est aliqua formarum mate-
rialium, neq; etiā prima materia, sic

MANTINI TRANSI.

Et hoc voluit Arist. in primo lib. huius, dum dicebat. Intelligere aut, & cōtemplari marcescunt (seu transmutant) alio quodā interius corrupto, ipsum aut impassibile est. Intelligit aut Arist. per hoc, quod dicebat, alio quodam, ipsas formas imaginatiuas humanas: & per id qd dicebat intelligere, intelligebat ipse il lud recipere, quod semper reperitur in intellectu materiali, de qua receptione proposuit dubitare in eo capitulo, in quo et dixit, Neq; nos rememorabimur, quia ē quid impassibile. intellectus etenim passibilis ē utiq; corruptibilis, alias. n. nihil intelligeret. Et intelligit Aristot. p intellectū passibile ipsam virtutem cogitatiuā, vt post hoc videbit. Et, vt verbo dicam, hoc vñ esse remotū videlicet aīam eē mortale, ipsum. s. intellectū speculatiuum. Plato tū vñ dicere, ipsa vñ esse ingenita & incorruptibilia, & reperiri extra animam. Et illud quidē est verū, si sic ītelligatur: sed falsum, si intelligatur iuxta sensum literale, & vt verba significant: quē sensum conat. Arist. destruere in lib. Metaphysicā. Et, vt paucis rē absolū, hac sentētia, quz de aīa hñ, est vtrique aliqua ex parte veras videlicet per ppōnes p̄babilis, quz quidē affirmant animā duplex hñe esse, nempe mortale, & im mortale, nam propositiones probabiles non possunt esse oī ex parte vnde quaq; falsę. & Antiqui oēs sequuntur in hoc sententiā Platonis: omnesq; religiones in hac enarratione cōueniūt. Dubiuero Tertii, quo dubitat, qualr intellect⁹ materialis sit aliquid ens, cū nō sit aliqua forma materialis, neq; sit ipsa mate-

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSD.

hie dissoluitur. Opinandum est. n. qd istud est quartum gen^{us} esse. quod admodum. n. sensibile esse diuiditur in formam, & materiam, sic intelligibile esse oportet diuidi in consimilia his duobus, scilicet in aliquod simile formæ, & in aliquod simile materie. Et hoc necesse est in omni intelligentia abstracta, quæ intelligit aliud. & si nō, non esset multitudo in formis abstractis. & ideo declaratum est in prima philosophia, qd nulla est forma liberata à potentia simpliciter, nisi prima forma, quæ nihil intelligit extra se: sed essentia eius est quiditas eius: alia autem formæ diuersantur in quiditate, & essentia quoquo modo. Et, nisi esset hoc genus entium, quod sciimus, in scientia animæ, non possemus intelligere multitudinem in rebus abstractis: quemadmodum, nisi sciremus hanc naturam intellectus, non possemus intelligere qd virtutes mouentes abstractæ debent esse intellectus.

Et hoc latuit multos modernos, adeo qd negauerit illud, quod dicit Arist. in tractatu sui libri, qd necesse est vt formæ abstractæ mouentes corpora cælestia sint secundum numerum corporum cælestium. Et ideo scire de Anima necessarium est in sciendo primam philosophiam. Et iste intellectus recipiens necesse est vt intelligat intellectum, qui est in actu. Cum enim intellexerit formas materiales dignior est vt intelligat formas nō materiales. & illud, quod intelligit ex formis abstractis, verbi gratia ex intelligentia agente, non impedit

materia prima, eius quidē solum hoc est. Nepe qd existimandum est hoc esse quartū genus essendi, vel entium. & qd quæ admodum ens sensibile diuidit in mām & formā, ita quoq; ens intelligibile debet diuidi in ea, quæ his duobus simulant, nepe in id, quod similitudinem materie, & in id, quod similitudinem formæ. Hoc autem necesse est ita se habere in omni intelligentia separata, quæ intelligit aliquid aliud à se alias. n. non daret pluralitatem in ipsis formis separatis. & ob id fuit probatum in prima philosophia qd nulla reperitur forma abstracta, quæ sit simpliciter & penitus experta alicuius potentie, præter primam formam, quæ nihil extra se intelligit: sed eius esse est eius quiditas: in reliquis autem formis differt aliquo pacto ipsum esse ab ipsa quiditate. Et, si nō daret hoc genus entium, quod quidē cognoscimus de scientia animæ, tunc nō possemus intelligere pluralitatem in rebus abstractis: quæ admodum est, si ignoraremus hanc naturam ipsius intellectus, haud quatenus possemus intelligere qd illæ virtutes mouentes abstractæ debeant esse intelligentiæ quædam. Et hoc quidem latuit plures recentiorū, quia negat id, quod d. Arist. in libro suo primæ philosophiæ, vbi. affirmat formas separatas, quæ mouent corpora cælestia, debere esse tot numero, quot sunt ipsa corpora cælestia. Et idcirco scientia de Anima est quid necessarium ad scientiam primæ philosophiæ. Iste præterea intellectus recipiens necesse est vt intelligat illū intellectum, qui actu existit. Nā, si intelligit formas materiales, longe magis debet intelligere formas immateriales. & id, quod intelligit de ipsis formis separatis, hoc est de ipso intellectu

Nulla forma liberata est a potentia simpliciter nisi prima forma, qd nihil intelligit extra se. Sed videtur oppositum. 3. ph. 32. 1. Caeli 34. 9. Met. 17. 12. Met. 30. 35. 41. & 44. vbi dicitur qd in te æternum nulla est potentia omnino. Vide eodem. Zam.

† Essentia primæ intelligentiæ est quiditas eius: sed tamen alia diuersa est quiditas ab essentia. Sed videtur oppositum. 1. c. 9. & 7. Met. 12. c. 41 vbi dicitur qd abstractis a materia id est quiditas & essentia. Vide eodem. Zam.

a. l. p. k. scimus.

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

impedit ipsum intelligere formas materiales.

Propositio aut, dicens q recipies nihil debet habere in actu ex eo, qd recipit, nō dī simp̄r, sed cū conditio ne. f. q nō est necesse. vt recipies nō sit aliquid in actu oīno, sed vt nō sit in actu aliquid ex eo, qd illud recipit, sicut p̄diximus. Immo debes scire q respectus intellectus agentis ad istum intellm est respectus lucis ad diaphanum: & respectus formarū materialium ad ipsum est respectus

B coloris ad diaphanum. Quēadmodū. n. lux est perfectio diaphani, sic intellectus agens est p̄fectio intellus materialis. Et, quēadmodum in diaphanum non mouetur à colore, neque recipit eū, nisi qñ lucet, ita iste intellectus non recipit intellectu, q sunt hic, nisi fm q perficitur p illū intellm, & illuminatur per ipsum. Et, quēadmodū lux facit colorē ī potētia esse in actu, ita q possit mouere diaphanū, ita intellectus agēs facit intentiones in potentia intellectus in actu, ita q recipit eas intellus materialis. fm hoc cigitur est intelligendum de intellectu materiali, & agente.

C Et, cū intellus materialis fuerit copulatus, fm q perficitur per intellectum agētem, tunc nos sumus copulati eum intellectu agente. & ista dispositio dicitur adeptio, & intellus adeptus, vt post videbitur. Et iste modus, fm quem posuimus essentia intellectus materialis, dissoluit omnes qōnes contingentes huic, q ponimus, q intellectus ē vnus & multus. qm, si res intellecta apud me, & apud te fuerit vna omnibus modis, continget q, cū ego scirē aliquod

intelle-

lectu agente, nihil vtiq; obest ei, neq; ipsum impedit, quin possit intelligere formas m̄ales. Illa vero p̄positio, q dicit q in ipso recipiente nihil dēt actu reperiri eius, quod recipit, nō debet intelligi sic simp̄r & absolute, sed cū cōditione: videlicet, q nō est necessarium vt ipsum recipies nihil sit actu absolute oīno, sed q nō sit actu aliqd eius, qd recipit, vt superius diximus. Sed scire debes q eadē est rō ipsius intellectus agētis ad hūc intellm, q est ipsius luminis ad ipsum diaphanū. Nā quēadmodū lumē est p̄fectio, & actus ipsius diaphani, ita intellus agēs est actus ipsius intellus materialis. Et quēadmodū ipsum diaphanū non mouet à colore, neq; recipit ipsum, nisi adfuerit ibi lumē, ita intellus nō recipit hęc intelligibilia, nisi p̄ficiat ab illo intellectu, ab eoq; illuminetur. Et quēadmodū lumen reddit colorē, qui potētia existit, colorē actu, ita vt possit mouere diaphanū, ita quoque intellus agēs reddit ipsos concoprus & intentiones, quæ sunt in potētia actu intelligibiles, ita vt intellus materialis recipiat ea. & hoc modo dēt intelligi hoc negoclū. f. ipsius intellus materialis, & agētis. Et, cū intellectus materialis fuerit cōiunctus nobis, & copulatus pro rōne, qua p̄ficatur ab ipso intellectu agēte, tūc nos sumus copulati cū intellectu agente. & hęc res seu aptitudo, & dispositio nominatur vocatq; habitus, seu adeptio, aut intellectus adeptus, ut post hoc mōstrabit. Et hac rōne, qua ex posuimus suā ipsius intellus materialis, soluent oīa dubia, q insurgebant contra id, quod diximus, ipm intellm esse vnum & plures. pro-

pterea

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Intellectum ut tu scires etiam illud ipsum, & alia multa impossibilia. Et, si posuerimus eum esse multa, continget ut res intellecta apud me & apud te sit vnum in specie, & duarum in individuo. & si res intellecta habebit rem intellectam. & sic procedit in infinitum. Et sic erit impossibile ut discipulus addiscat a magistro, nisi scientia, quæ est in magistro, sit virtus generans, & creans scientiam, quæ est in discipulo, ad modum secundum quem iste ignis generat alium ignem sibi similem in specie, quod est impossibile. Et hoc, quod scitum est idem in magistro, & discipulo, ex hoc modo fecit Plato. credere quod disciplina esset rememoratio. Cum igitur posuerimus rem intelligibilem, quæ est apud me & apud te multa in subiecto, secundum quod est vera, scilicet formam imaginationis unam in subiecto, secundum quod est una, per quod est intellectus ens, & est materialis, dissoluantur istæ quæstiones perfecte,

Modus autem, quem existimavit Auen pace dissolvere quæstiones aduenientes super hoc, quod intellectus est unus aut multa, scilicet modum, quem dedit in sua epistola intitulata, Continuatio intellectus cum homine, non est modus conueniens ad dissolvendum istam quæstionem. Intellectus

MANTINI TRANSL.

præterea quia, si id, quod est intelligibile apud me & apud te, esset idem unde quaque, tunc sequeretur quod ego scirem aliquod intelligibile, tu quoque, scires illud me intelligibile, & plura alia incommoda sequerentur. At, si dicimus ipsum intelligibile multiplicari ad multiplicationem ipsorum scientium, tunc sequeretur quod ipsum intelligibile esset apud me & apud te unum specie, & duo numero. & sic una res intelligibilis haberet aliam rem intelligibilem. & sic res procederet in infinitum. Et tunc discipulus non posset discere a præceptore. sed ipsa scientia, quæ existit in præceptore, erit quædam vis generans, & producat scientiam ipsam, quæ existit in discipulo, ea scilicet ratione, qua ignis generat alium ignem sibi similem specie, quod quidem est absurdum. Essetque præterea id, quod sciretur, idem utique in præceptore & in discipulo. & hæc ratio induxit Platonem, ut crederet ipsum scire esse reminisci. Sed, si concedamus illam rem intelligibilem, quam ego & tu cognoscimus, esse plura subiecto, ea ratione, qua vera existit in eo, quæ videlicet est ipsa forma imaginaria, unum vero subiecto, ea ratione, qua est intellectus existens, & est materialis, sic omnia illa argumenta integre solvantur.

Modus vero, quo putavit Auen pace solvere illa argumenta, quæ insurgunt circa id, quod proponebat, utrum intellectus sit quid unum vel plura, non est satis pro solutione huius dubii; videlicet illa via, qua ipse processit in eo tractatu suo, cui titulum dedit, De copulatione intellectus cum ipso homine, non est profecto sufficiens ut soluat hoc dubium.

Quoniam

a. l. esse multa.

E

F

a. l. unum, quo est intelligibile quoddam & est materialis.

ANTIQUA TRANS.

intellectus enim, quem demonstra-
uit in sua epistola esse vnum, quan-
do laborauit in dissoluendo istam
questionem alius est ab intellectu,
quem demonstrat etiam illic mul-
ta: cum intellectus, quem demon-
strauit esse vnum, est intellectus agens,
in quantum est forma necessario in
intellectus speculatiui. intellectus ve-
ro, quem demonstrauit esse multa
in specie, est intellectus speculati-
uus. Hoc autem nomen, scilicet in-
tellectus, æquiuoce dicitur de specu-
latiuo, & agente.

B Et ideo, si illud, quod intelligit
de hoc nomine intellectus in duo-
bus sermonibus oppositis, & conclu-
denti intellectum esse multa, & con-
cludendi intellectum esse vnum, est
intentio non æquiuoca, tunc illud,
quod post dedit in hoc, scilicet quod in-
tellectus agens est vnus, & speculati-
uus multi, non dissoluit hanc ques-
tionem. Et, si illud, quod intelligit-
tur in illis duobus sermonibus op-
positis de hoc nomine intellectus,
sit intentio æquiuoca, tunc dubita-
tio erit sophistica, non disputatiua.

C Et ideo credendum est quod quæstio-
nes, quas dedit ille vir in illa episto-
la, non dissoluantur, nisi ex hoc modo. si il-
læ dubitationes non sunt sophisti-
cæ, sed disputatiuæ. Et per istum mo-
dum dissoluetur quæstio, in qua du-
bitabatur in intellectu materiali, verum
sit extrinsecus, aut copulatus. Et, cum
hoc sit declaratum, reuertamur ad
exponendum sermonem Arist.

MANTINI TRANS.

Quoniam ille intellectus, quem
in ea epistola probauit esse vnum,
quando conatur soluere hoc dubium,
est vtique alius intellectus, quam sit
ille, quem probauit ibidem esse plu-
ra. nam ille intellectus, quem prob-
atibi esse vnum, est ipse intellectus,
agens, ea ratione, qua est omnino
forma ipsius intellectus speculatiui.
sed ille intellectus, quem probauit
esse plura specie, est intellectus spe-
culatiuus. Hoc autem nomen intel-
lectus æquiuoce dicitur, de intel-
lectu speculatiuo, & de intellectu ag-
ente. Et ideo, si id, quod significa-
tur per hoc nomen intellectus in v-
traque oratione contraria, nempe
in illa, in qua concluditur quod in-
tellectus est quid vnum, & in qua
concluditur quod sit plura, non sit quid
æquiuoce dictum, tunc, cum dicit in-
tellectum agentem esse vnum, &
intellectum speculatiuum esse plu-
ra, non solueret hoc dubium. Et, si
in illis duabus orationibus opposi-
tis id, quod significatur per hoc no-
men intellectus, sit æquiuoce dictum
tunc illud dubium erit sophisticum,
non dialecticum. Et ideo existiman-
dum est quod illa argumenta, quæ Au-
pace attulit in illo tractatu suo, non
soluantur nisi hoc modo dicto, si il-
læ rationes seu argumentationes non
fuerint sophisticæ, sed dialecticæ. Et
hac quoque ratione soluetur illud du-
bium, quo dubitabatur verum intel-
lectus materialis sit exterius vel cō-
nexus. His itaque sic expositis reuer-
tamur ad expositionem nostram in
verba Aristotelis.

* a. l. siue
& foris ue-
niat aut sit
nobis co-
pulatus.

De Anim. cum Auer. V Vnde

De Anima

Vnde neq̃ misceri rationabile est ipsum corpori: qualis enim aliquis utiq̃ fiet, calidus aut frigidus, si organum aliquod erit, sicut sensitiuo: nunc autem nullum est. Et bene iam dicentes sunt animam esse locum specierū: nisi q̃ non tota sed intellectiua: neq̃ actu sed potentia species.

SOPH. *Itaq̃ nec admixtum corpore eum esse, rationi consentaneum est: fieret enim cuiusdammodi, nimirū calidus aut frigidus: atq̃ etiam instrumentum aliquod adesset, quemadmodum sensitiuo: nunc vero nullum est. Atque praeclare sane censent qui dicunt animam esse locum specierū: nisi quod neq̃ tota, sed intellectiua: neq̃ actu, sed potentia species.*

Et ideo fuit necesse vt non sit mixtus cum corpore. si enim esset amixtus cum corpore, tunc esset in aliqua dispositione, aut calidus, aut frigidus, aut haberet aliquod instrumentum sicut habet sentiens. sed non est ita. Recte igitur dixerunt dicentes animam esse locum formarum. sed non vniuersa, sed intelligens. & formæ non in perfectione, sed in potentia.

6 Hæc est alia demonstratio q̃ intellectus materialis nō est aliquid hoc, neque corpus, neque virtus in corpore. Et d. Et ideo fuit necesse, &c. i. &, quia natura eius est ista, quam narrauimus recte, & necesse fuit vt non admisceretur cum corpore. i. quod non est virtus in eo fm q̃ admiscetur cum corpore, vt declaratum est. D. d. secundam rationem sup hoc, & d. si .n. esset admixtus, &c. i. si .n. esset virtus in corpore, tunc esset aliqua dispositio & aliqua qualitas. & si haberet qualitatem, tunc illa qualitas, aut attribueretur calido, aut frigido, scilicet complexioni in eo q̃ est complexio: aut esset qualitas existens in complexione tantum addita complexioni, sicut est de aīa sensibili, & sibi similibus: & sic haberet instrumentum corporale. D. d. sed non est ita. i. sed non habet qualitatem attributam calido & frigido neq̃ hēt instrm: ergo non est mixtum cum corpore. Et considerate debemus in consecutione, & destructione, vt rum indigeant demonstratione, aut non. Dicamus igitur. qm consecutio consequentis ad præcedens est vera, manifestum est ex prædictis. Declaratum enim est q̃ omnis virtus in corpore composita, aut attribuitur primis qualitibus, sc. formæ complexionis, aut erit virtus existēs in forma complexionati, & sic necessatio erit anima organica. destructio vero manifesta est ex prædictis etiam. Declaratum est enim q̃ nullum est instrumentum aliud ab instrumentis quinq̃ sensuū, vbi fuit declaratum q̃ nullus est sensus sextus. & vlt, si intellectus esset virtus animalis in corpore, tunc aut esset sextus sensus, aut consequens sextum sensum, scilicet aliquid, cuius proportio ad sextum sensum esset sicut imaginatio ad communem sentientem. Quoniam autem intellectus materialis non est virtus attributa
com-

A complexioni, manifestum est ex prædictis. quoniam, cum anima sensibilibis non est virtus attributa complexioni, quanto magis intellectus. Et si esset attributa complexioni, tunc, sicut dicit Aristot. esse formæ lapidis in anima, esset idem cum eis esse extra animam, & sic lapis esset comprehendens. & alia multa impossibilia contingentia huic positioni. Et quidam dubitabit in hoc, quod fuit dictum, scilicet quod intellectus non habet instrumentum, ex hoc, quod dicitur, quod virtus imaginatiua est in anteriori cerebri, & cogitatiua in medio, & rememoratiua in posteriori. & hoc non tantum dictum est à Medicis, sed dictum est in Senfu & sensato, Galenus autem, & alij Medici ratiocinantur super hoc, quod istæ virtutes sunt in istis locis per locum concomitantiz. & est locus faciens existimare, non verus. Sed declaratum est in libro de sensu, & Sensato, quod talis est ordo istarum virtutum in cerebro per demonstrationem dantem esse & causam. Sed istud non contradicit illi, quod dictum est hic. † Virtus enim cogitatiua apud Aristot. est virtus distinctiua individualis, scilicet quod non distinguit nisi individualiter, non vniuersaliter. Declaratum est enim illic quod virtus cogitatiua non est nisi virtus, quæ distinguit intentionem rei sensibilibis à suo idolo imaginato. & ista virtus est illa, cuius proportio ad has duas intentiones, scilicet ad idolum rei, & ad intentionem sui idoli, est sicut proportio sensus communis ad intentiones quinque sensuum. virtus enim cogitatiua est de genere virtutum existentium in corpore. Et hoc aperte dixit Aristot. in illo libro, cum posuit virtutes individuales distinctas in quatuor ordinibus. In primo posuit sensum communem, deinde virtutem imaginatiuam, deinde cogitativam, & postea rememoratiuam. Et posuit rememoratiuam magis spiritualem, deinde cogitativam, deinde imaginatiuam, & postea sensibilem. Licet igitur homo proprie habeat virtutem cogitativam, tamen hoc non facit hanc virtutem esse rationabilem distinctiuam, ista enim distinguit intentiones vniuersales non individuales, & hoc fuit aperte dictum ab Aristot. in illo libro. Virtus igitur distinctiua rationalis, si esset virtus in corpore, contingeret vt esset vna istarum virtutum quatuor. quæ propter haberet instrumentum corporale: aut esset alia virtus individualis distincta ab istis quatuor. sed iam declaratum est illic hoc esse impossibile. Et, quia Galenus existimauit quod virtus cogitatiua est rationalis materialis, fecit ipsum errare in hoc locus consequens, quia enim virtus rationalis appropriatur homini: & cogitatiua appropriatur ei: existimatur propter conuersionem affirmatiuam vniuersalis quod cogitatiua est rationalis. & vnus eorum, qui errauerunt in hoc, est Albefrag Babyloniensis, in suo commento in lib. de Sensu & sensato. Deinde dicit. Recte igitur dixerunt dicentes animam esse locum formarum id est eam declaratum si quod non est mixtus alicui corpori, tunc recte dixerunt describentes animam esse locum formarum, cum non acciperunt in notificando substantiam eius propinquam, istam consimilitudinem, & conuenientiã, quæ est inter ipsam ad spēs, & locū ad locatum.

Dubiū an
intell. sit
virtus or-
ganica.

Solutio vt
de p illa
demone-
date cum
& esse a-
uer. super
cō. lib. de
Memoria
& remini-
scentia.
† Virtus co-
gitatiua
distinguit
individuali-
ter. Id ē 7.
cō. 20. &
33. Id ē 2 d
aia cō. 63.

Error Gal.

Scda pars
expositi-
ua ecc.

De Anima

D.d. sed non vniuersa, sed intelligens. i. sed ista consimilitudo non debet accipi in intelligendo oēs partes animæ, sed tñ in anima rationali. alię. n. partes animæ sunt formæ in materijs, rationalis autē non. D. d. & Formæ non in perfectione, sed in potentia. sed locus differt ab anima distinctiua intelligente in hoc, q̃ locus nihil est eorum, quæ sunt in eo: anima autem rōnalis materialis est formæ existentes in ea non actū, sed potentia. Et fecit hoc, ne aliquis intelligat ex hac descriptione q̃ genus acceptū in ea sit genus verū, non Rhetoricū. sed cogetur hō in talibus rebus, quæ non intelligūt nisi per cōsimilitudinē, vt notificet ea per talia gña Rhetorica.

Res q̃ non
intelligunt
nisi p cōsi-
militudi-
nē, notifi-
cari pnt p
gha Rhet-
orica. cō-
silej cō 14
& 1 Ph. 81
Idē 4. Ph.
cō. 24. &
1. de ani-
ma. 149

Quoniam autem non similis sit impassibilitas sensitiui & intellectiui, manifestum est ex organis & sensu: sensus enim non potest sentire ex valde sensibili: vt sonum ex magnis sonis: neq; ex fortibus odoribus & coloribus neq; videre, neq; adorare. sed intellectus quum intelligat aliquid valde intelligibile, nō minus intelligit in fima, sed & magis. Sensitiuum quidem enim non sine corpore est: hic autem separatus.

E
SOPH.

Non esse autem similem impassibilitatem sensitiui & intellectiui, perspicuum est in sensuum instrumentis, & in sensu. nam sensus post uehemens sensibile sentire non potest: uerbi causa, sonum post magnos sonos: nec etiam post uehementes colores & odores, uidere aut olfacere: at uero intellectus ubi aliquid intellexerit uehementer intelligibile, nihil minus inferiora intelligit, imo etiam magis. nam sensitiuum non est sine corpore: hic uero separabilis est.

Quoniam autem priuatio passionis in sentiente, & in formatione per intellectum non est consimilis, manifestum inest sensu. Sensus. n. non potest sentire post forte sensatum: ver. g. post sonos maximos, aut post colores fortes, aut post odores fortes. Sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte intelligibile, tunc nō minus intelliget illud, quod est sub primo, imo magis. sentiens. n. non est extra corpus: iste autem est abstractus.

Hęc ē cōdi-
tio neces-
saria dñio
tratiōis
necessari-
is, vt appa-
retur sēsi-
uō dñant
ab eo, qđ
vt p rōnē.
Idē 1. Cō.
cō. 22. &
R. Ph. 22.
& 16.

Cum declarauit q̃ intellectus materialis non admiscetur materiæ, in-
corpi notificare q̃ hoc conuenit apparentibus. Hæc enim est conditio
necessaria necessarijs demonstrationibus, s. vt apparentia sensu non dis-
sident ab eo, quod uidetur per rationem. Et dixit. Qm̃ autem priuatio pas-
sionis, & c. i. qm̃ priuatio transmutationis existentis in sensu non est simi-
lis priuationi transmutationis existentis in intellectu, vt demonstratum
fuit ratione, manifestum est ex apparentibus. Priuatio enim transmuta-
tionis in intellectu debet esse pura. & non est ita priuatio transmutationis
in sensu, cum sensus sit virtus materialis. D. d. sensus enim non potest sen-
tire, & c. id est & signum eius est, quoniam sensus nō potest sentire sua sen-
sibilia

- A** sibilis conuenientia sibi, quando senserit aliquod forte, & recesserit ab eo subito ad illud aliud sensibile. v.g. quando sensus auditus recesserit à magno sono, aut visus à forti colore, & olfactus à forti odore. Et causa in hoc est passio, & transmutatio, quæ accidunt sentienti à forti sensato. Et causa huius transmutationis est, quia est virtus in corpore. Et, cum demonstrauit hoc, quod videtur de transmutatione in sensu, incipit notificare quod contrarium est de intellectu, & dixit, Sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte, &c. i. intellectus, quando intellexerit aliquod forte intelligibile, tunc facilius intelliget intelligibile non forte. vnde scimus quod non patitur, neque transmutatur à forti intelligibili. Et, cum demonstrauit eos esse diuersos, in hoc dedit causam, & d. sentiens enim non est extra corpus: iste autem est abstractus. id est & causa in hoc est, quod prius fuit declaratum, scilicet quod sentiens non est extra corpus, intellectus autem est abstractus. Et possumus ponere hunc sermonem demonstrationem tertiam per se, scilicet demonstrationem, quod, cum diximus quod, si intellectus transmutatur essentialiter, non accidentaliter, & mediante alio: hoc enim concessum est in intellectu: necesse est ut transmutatio contingat ei apud suam actionem propriam, quæ est intelligere, sicut est in sensu. Et, si non transmutatur per se & essentialiter, necesse est ut non sit virtus in corpore omnino. ois. n. virtus recipiens in aliquo corpore, debet transmutari secundum quod est recipiens. Et ideo non oportet obijcere huic argumento ex eo, quod accidit in intellectu de transmutatione propter transmutationem virtutum imaginationis, & maxime cogitatione. in intellectu enim existimatur accidere fatigatio hoc modo. Et non est ita, nisi accidentaliter. Virtus enim cogitativa est de genere virtutum sensibilium. Imaginativa autem, & cogitativa, & rememorativa non sunt nisi in loco virtutis sensibilis, & ideo non indiget eis nisi in absentia sensibilis. & omnes iuuant se ad representandum imaginem rei sensibilis, ut aspiciat eam virtus rationalis abstracta, & extrahat intentionem vniuersalem, & postea recipiat eam, id est comprehendat eam. Et forte, sicut diximus, inducit hunc sermonem ad verificandum prædictas demonstrationes.

Ois virtus recipiens in aliquo corpore, debet transmutari secundum quod est recipiens. Idem. 2. de anima. text. 6. 123. 143.

Quum autem sic singula fiat ut sciens dicitur qui secundum actum, Hoc autem confestim accidit cum possit operari per se ipsum, est igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen similiter & ante addiscere, aut inuenire: & ipse autem se ipsum potest intelligere.

SOPH. *Vbi autem eo modo singula factus fuerit, quo qui actu est sciens appellari solet (quod tum accidit cum per se ipsum potest operari) est quidem tunc etiam quodammodo potentia, non tamen æque ac prima quam didicisset, aut inuenisset: atque tunc etiam ipse se potest intelligere.*

Et, cum quodlibet eorum fuerit sic, s. sicut dicitur scientia in actu: & hoc continget, quando poterit intelligere per se: tunc etiam

V iiij erit

De Anima

erit in potentia quoquo modo, sed non eodem modo, quo ante e-
rat antequā sciuit, aut inuenit. Et ipse tunc potest intelligere p se.

8

Et cum in eo fuerit vnumquodque intellectuum tali modo, sicut dici-
tur in sciente quod est sciens in actu, id est quando intellecta fuerint in eo
entia in actu. & hoc continget intellectui, quando poterit intelligere per
se, non quando intellexerit per aliud. Et hoc, quod dixit, est differentia in-
ter virtutes agentes propinquas & remotas. Propinquæ enim actui sunt,
quæ agunt per se: & non indigent extrahente eas de potentia in actum:
remotæ autem indigent & ideo dixit q, cum intellectus fuerit in hac di-
spositione, tunc erit potentia quoquo modo, id est tunc dicetur de eo hoc
nomine potentia non vere, sed modofimili. Deinde dicit. Et ipse tunc pote-
rit intelligere per se, id est & cum intellectus fuerit in hac dispositione, tunc
intelliget se, secundum quod ipse non est aliud nisi formæ rerum, inquan-
tum extrahit eas à materia. quasi igitur se intelligit ipse modo accidenta-
li, ut dicit Alexan. i. secundum q accidit intellectus rerum q fuerint ipse, i.
essentia eius. Et hoc est e contrario dispositioni in formis abstractis. illæ. n.
cum intellectus earum non est aliud ab eis in intentione, per quā sunt intel-
lecta isti intellectus, ideo intelligit se essentialiter, & nō accidentaliter. &
hoc perfectius inuenitur in primo intelligente, quod nihil intelligit extra
se. Et possumus exponere istum locum, secundum quod Alfarabius di-
cit in suo tractatu de intellectu, & intellectu. & est q, cum intellectus fue-
rit in actu, erit unū entium, & poterit intelligere seipsum per intentionem,
quam abstrahet à se, secundum q abstrahit intentiones rerum, quæ sunt
extra animam. & sic intellectum habebit intellecta. & nos perscrutabimur
de hoc, vtrum sit possibile, aut non.

Dfia inter
virtutes a-
gentes ppi-
quas & re-
motas.

Intellectus
intelligit
seipsum modo
accidentaliter
videtur per hoc
cō. 5. 12.
Met.

Vide supra
cō. 15. &
36.

*Quo pacto intellectus potestatis materialia, ac eorum formas, similiter & ea, quæ
sunt in abstractione intelligat. Quo etiam pacto intelligat, si est
impassibilis. Quomodo se ipsum intelligit. Et
cur non semper intelligat.*

Cap. 2.

Quoniam autem aliud est magnitudo & magnitudinis es-
se, & aqua & aquæ esse: & sic in multis aliis. non autem
in omnibus. in quibusdam enim idē est esse carnis, &
carnem, aut ergo alio, aut aliter habente discernit. Caro. n. non si-
ne materia, sed sicut sumum, hoc in hoc.

10 P M.

*Cum autem aliud sit magnitudo, & magnitudini esse: & aqua,
& aquæ esse: & sic in multis alijs, sed non in omnibus: in nonnullis. n.
idem est carni esse & carnem: aut alio, aut aliter se habente iudicatur
intellectus. caro enim non est sine materia: sed sicut sumum, hoc in hoc.*

Et, quia

A Et quia magnitudo est aliquid & esse magnitudinis aliud, & aqua, est aliquid & esse aquæ aliud, & sic in multis alijs: sed non in omnibus, in quibus scdam enim esse carnis idem est cum carne: necesse est vt experimenteretur aut per duo, aut per diuersam dispositionem. Caro enim non est extra materiam, sicut simitas est aliquid hoc, & in aliquo hoc.

9 Cum compleuit sermonem de notificatione substantiæ intellectus materialis, & dedit differentiam inter ipsam & substantiam sentientis materialis, incipit dare etiam differentiam inter intellectum in actu, & imaginationem in actu. Existimatur enim quod imaginatio ipsa est intellectus: & precipue, cum dicimus quod proportio eius ad intellectum est sicut proportio sensibilis ad sensum, scilicet quod mouet ipsam: & existimatur quod motor & motum debent esse eiusdem speciei. Et incipit dicere, Et, quia magnitudo est aliquid, &c. id est &, quia hoc indiuiduum est aliquid, & in-

tentio per quam hoc indiuiduum est ens, scilicet quidditas, & forma eius est aliud, verbi gratia quod hæc aqua est aliquid, & intentio, id est forma, per quam hæc aqua est ens, aliud est ab aqua. D. d. & sic in multis alijs. i. & hoc accidit similiter in multis rebus, scilicet in omnibus compositis ex materia & forma. & dixit. sed non in omnibus ad excipiendum res abstractas, & quæ sunt res simplices, & non compositæ. Deinde dicit in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne. i. & causa, propter quam hæc due intentiones non inueniuntur in omnibus entibus, est quod quidditas & esse essentia in entibus simplicibus est idem verbi gratia quod esse carnis idem est cum carne: quia intentio carnis in eis non est in materia. Et, cum induxit præcedens in hoc sermone, dedit consequens, & dixit, necesse est vt experimenteretur, &c. id est &, cum fuerit declaratum quod entia sensibilia diuiduntur in duplex esse, scilicet in hoc singulare, & suam formam, necesse est vt virtus experimentatiua, id est comprehensiuæ comprehendat eam,

C aut per duas virtutes, aut per vnā, sed duabus dispositionibus diuersis. cum duabus autem virtutibus erit, quando comprehenderit vtutque per se, scilicet formam singulariter, & indiuiduum singulariter: per vnā vero virtutem & dispositionem diuersam erit, quando comprehenderit alietatem, quæ est inter has duas intentiones. † Quod enim comprehendit alietatem inter duo, necesse est, vt declaratum est, vt sit vnū vno modo, & multa alio modo. * & ista est dispositio intellectus in comprehendendo alietatem, quæ est inter formam & indiuiduum. comprehendit enim formam per se, & comprehendit indiuiduum mediante sensu. Comprehendit igitur alietatem inter ea per dispositionem, quæ diuersatur. quemadmodum sensus communis comprehendit alietatem inter sensibilia per dispositionem diuersam, scilicet sensus pluralitatem, sed quia istas formas non comprehendit intellectus nisi cum materijs, ideo comprehendit eas per dispositionem, quæ diuersatur. Et, cum notificauit quod necesse est vt anima comprehendat has duas intentiones per virtutem diuersam,

V iij comprehend-

† Qd cōs-
hēdit alie-
tate inter
duo, necesse
est vt sit
vnū vno
modo, &
multa alio
modo. Idē 2.
d. 2. 149
* aduertit
hic quia
vt cō. dicit
reg. intel-
lectus non
cōprehendit
singulare,
nisi t
cōparatio
ne ad vlt.

De Anima

& comprehendat alietatem earum per vnicam virtutem, sed secundum diuersam dispositionem, dedit causam, propter quam indiget anima in comprehendendo has duas intentiones diuersa dispositione, & dixit. Caro enim non est extra materiam. i. causa, propter quam forma non comprehenditur ab intellectu nisi cum materia, q̄ facit ipsum intellectum cōprehendere eam diuersa dispositone, est q̄ formæ non sunt extra materiam. Forma enim carnis non denudatur à materia, sed semper intelligitur cum materia: sicut simitas cum naso, cū simitas sit aliquid hoc in aliquo hoc. & sic est de formis sensibilibus, cū sunt aliquid hoc in aliquo hoc.

Sensitiuo quidem igitur calidum & frigidum iudicat: & quorum ratio quædam caro, alio autem aut separato, aut sicut circumflexa se habet ad se ipsam, quum extensa sit, carnis esse discernit.

SOPH. *Calidum igitur & frigidum sensitiua parte iudicat, & quorum ratio quædam est caro, alio autem, vel separabili: vel ut flexa se habet ad se ipsam cum extensa fuerit, carni esse iudicat.* **E**

Ipsa igitur per sentiens experimentatur calidum & frigidum, & res, quæ sunt in carne, assimilantur eis, quæ sunt illius. Et experimentatur per aliud, aut secundum dispositionem lineæ sphaeræ, lis q̄ diu durat quid est esse carnis.

IO Dicit. Ipsa igitur, &c. i. & cum necesse est experimentare res diuersas per virtutes diuersas, & per sentiens autem, & per sibi similia experimetur alia calidum & frigidum, & sibi similia, necesse est secundum exemplum vt res existens in carne, per quam caro est quod est, & non illud, per quod est calida aut frigida, sit similis virtuti comprehendenti eam & vt experimentetur per aliam virtutem. Et dixit, assimilantur eis, quæ sunt illius, quia necesse est vt proportio, quæ est intentionis ad intentionem, & individualis ad vniuersalem, sit sicut proportio virtutis comprehendentis alteram earum ad virtutem comprehendentem alteram. Et, cū necesse est vt duæ intentiones sint diuersæ, necesse est vt virtutes sint diuersæ. Intelligens igitur non est imaginatiua: cum iam declaratum est q̄ comprehensio virtutis imaginatiuæ & sensibilis idem est. D. d. Et experimentatur per aliud, aut fm dispositionem lineæ, &c. i. & necesse est vt forma experimentetur per aliquam virtutem. & hoc erit ex hac virtute, aut per dispositionem similem lineæ rectæ, cū intellexerit primam formam existentem in hac re singulari: aut fm dispositionem similem lineæ sphaeræ, quando fuerit reuera, quærendo intelligere etiam quiditatem illius formæ, deinde quiditatem illius quiditatis, quousque perueniat ad simplicem quiditatem in illa re. v. g. q̄ primo intelligit quiditatem carnis, deinde quærit intelligere quiditatem istius quiditatis, deinde quiditatem istius quiditatis: & hoc erit, dū inueniet quiditatem in quiditate, & nō cessabit quousque perueniat ad formam simplicem. Et hoc intēdebar, cū dixit, q̄ diu durat. i. q̄ istud intelligit intellectus erit sicut in carne, dū erit posse in carne q̄ quiditas ei⁹ hēat quiditatem.

Iterum

Cū duæ intentiones sint diuersæ, necesse ē vt virtutes sint diuersæ. Idē 2. de anima. cō. 33.

A Iterum autem in his quæ in abstractione sunt, rectum sicut summum: cum continuo enim est, quod autem quid erat esse, si est alterum recto esse & rectum, alio: sit enim dualitas: altero itaque aut aliter se habente iudicat. Omnino ergo sicut separabiles res à materia, sic & quæ circa intellectum sunt.

SOPH. *Rursus in iis quæ in abstractione consistunt, rectum est ut summum: cum continuo enim est, ipsum autem quid erat esse, si diuersum est recto esse & rectum, aliud est: sit enim dualitas: alio ergo aut aliter se habente iudicat. Omnino ut res separabiles sunt à materia, sic etiam intellectus.*

Et etiam in rebus existentibus in Mathesi, rectum est sicut similitas, est enim cum quanto continuo. Secundum autem esse, esse recti aliud est ab eo. Si igitur experimentatur, tunc igitur per aliud, & quia dispositio eius sit alia. Et vniuersaliter dispositio rerum, quæ sunt in intellectu, currit sicut res abstractæ à materia.

II **D.** Et istud intelligere intellectus non tamen inuenitur in rebus† materia libus, sed in mathematicis. Rectum enim quia est in continuo, sicut in similitas in naso, necesse est quemadmodum intellectus intelligat similitatem compositam ex naso, ita intelligat quiditatem recti compositam cum continuo. Et dixit. Et etiam in rebus, &c. i. & rectum, & esse eius similis ex rebus mathematicis est simile ad esse similitatis in naso. rectum enim est in continuo, sicut similitas in naso. Deinde dixit. Secundum autem esse, esse in recto est aliud à quiditate continui: licet alterum eorum non inueniatur nisi in alio. D. d. Si igitur, &c. id est, cum igitur posuerimus quod in mathematicis etiam sunt duo, quorum vnum est in altero, tunc anima non experimentat ea, nisi per aliam virtutem: aut per eandem, sed tamen per dispositionem, quæ diuersatur, cum non intelligit ea nisi cum re: licet non intelligat ea cum materia sensibili. Sciendum est enim, quod dispositio habita ab intellectu, quæ diuersatur in eo, quando comprehendit formas rerum primas sensibiles, est ei per sensus: & dispositio, quæ diuersatur in eo per comprehensionem quiditatis & formæ, est ei dispositio diuersa in se non per sensus. Et ideo assimilatur Arist. ipsum lineæ spheræ in hac dispositione: Plato autem lineæ gyrationis. & per hanc dispositionem intelligit formas rerum mathematicarum, cum non accepit intelligendo eas* magnitudinem sensibilem. D. dixit. Et vniuersaliter dispositio rerum, &c. id est, ut mihi videtur, & vniuersaliter dispositio rerum, quas comprehendit intellectus, inuenitur in eo in modo, secundum quem sunt in se in propinquitate, & distantia, ab abstractione à materia. Quod igitur eorum fuerit remotum à materia, poterit abstrahi ab intellectu absque materia: licet non habeat esse nisi in materia: sicut est in mathematicis. & quod eorum fuerit propinquum materiæ non poterit. cum igitur dixit secundum quod res abstractæ à materia, intendit secundum modum essendi in rebus abstractis à materia in ordine, in quo sunt de abstractione, si iste sermo sit completus in scripto:

Dubitabit

* a. l. naturalibus.

* a. l. materiam.

Quod fuerit motum materia, poterit abstrahi ab intellectu a materia licet non habeat esse

De Anima

nisi i mā,
sicut est i
mathenia
ticis. & qd
fuerit pro
pinqu m
materie
nō poterit
SOPH.

Dubitabit autem utiq; aliquis, si intellectus simplex est & im-
passibilis, & nulli nihil habet commune, sicut dicit Anaxagoras;
quomodo intelliget: si intelligere pati aliquid est? Inquantum
enim aliquid commune utrique est, hoc quidem agere, illud ve-
ro pati videtur.

*Sed querat quispiam, si intellectus est simplex & impassibilis, nec
cum nullo quidquam habet commune, ut dixit Anaxagoras, quomodo
intelliget, si intelligere pati quoddam est? nam quatenus commune
quidpiam utrisq; inest, alterum agere, alterum pati videtur.*

Et dubitat homo q intellectus est simplex, non patiens, &
q impossibile est ut habeat aliquam communicationem cū alia
re, sicut dixit Anaxa. quomodo igitur intelligitur q formare per
intellectum est aliqua passio. qm pp hoc, q aliquid est commune
utrique, existimatur q alterum eorum agit, & alterum patitur. **E**

12 Cum dedit differentiam inter intelligere & imaginari, reuersus est ad
dubitandum de intellectu passibili, & dixit. Et dubitat homo, &c. idest
& dubitat homo in hoc, quod dictum est, q intellectus materialis est sim-
plex & non passibilis: quia non existimatur ipsum habere communica-
tionem aliquam cum re materiali, sicut dixit Anaxa. & sicut declaratum
fuit prius. Questio autem est: quomodo intelligatur q formare per intel-
lectum sit passio, idest de genere virtutum passiuarum, & nullam habeat
cōmunicationem cum re, a qua patitur: quoniam per aliquod commu-
ne agenti & patienti existimatur hoc agere, & hoc pati. Nisi enim esset
materia non esset passio. &, cum posuerimus intellectum non esse ma-
teriam neq; in materia: quomodo igitur intelligemus cū hoc q intellige-
re est passio, non actio. Sumus igitur inter duo, aut ut non ponamus q
intelligere est in capitulo passionis: aut ponamus quod intellectus mate-
rialis communicat corpori, quemadmodum forma imaginationis mo-
uens ipsum communis est corpori. **F**

Nisi esset
mā nō est
passio. sed
quō hoc
sit intelli-
gēdū vide-
infra c. 18.
& in cō.
14.

Amplius autem si intelligibilis & ipse: aut enim aliis inerit in-
tellectus: si non secundum aliud ipse intelligibilis est, vnum autē
aliquid intelligibile est specie: si autem sit mistum, aliquid habet
bit quod facit intelligibilem ipsum, sicut alia.

SOPH.

*Præterea an ipse quoq; intelligibilis sit: vel enim cæteris etiam in-
erit intellectus, si nō ipse per aliud est intelligibilis, ac intelligibile unū
quoddam est specie: vel aliquod mixtum habebit, quod eum ut reliqua
reddat intelligibilem.*

Et etiam vtrum est in se intelligibile. qm autem intellectus erit
aliarum rerum, si non est intellectum alio modo, sed illud forma-
tum

Arum per intellectum fuerit vnum in sua forma, aut erit mixtio in eo ab aliquo, quod ipsum fecit intellectum, sicut est de aliis.

13 Ista est secunda dubitatio de intellectu materiali: & est vtrum est in se intelligibilis, non per naturam existentem in eo, adeo quod intellectus & intellectum in eo idem erit omnibus modis, sicut est dispositio in rebus abstractis: aut intellectum ex eo est aliud quoquo modo ab ipso. Et dixit. Et etiam vtrum est in se, &c. i. & etiam vtrum ipsum est illud, quod est intellectum ex eo. necesse est enim alterum duorum, aut vt aliz res, quae sunt extra animam, habeant intellectum, si intellectus est intellectum ex eo omnibus modis, & non est alius modus de intelligere res, sed intelligere est idē in omnibus rebus: aut vt non sit intellectum per se, sed per intentionem in eo, quae fecit ipsum intelligibilem: sicut est dispositio in rebus, quae sunt extra animā. & tacuit, vt videtur, illud, quod consequitur hanc positionem: & est quod intellectus in se est non intelligens. Et abbreviatio dubitationis est talis, vt videtur, aut enim erit intellectus sicut aliz res abstractae intellectus: & sic res, quae sunt extra animam, erunt intelligentes: aut erit intellectum, sicut aliz res, quae sunt extra animam: & sic erit in se non intelligens, neq; comprehendens.

Aut pati quidem secundum commune aliquid diuisum est prius: quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus: sed actu nihil, ante quam intelligat, oportet autem sic, sicut in tabula nihil est actu scriptum: quod quidem accidit in intellectu.

60 P H. *An ipsum quidem pati communi quadam notione superius explicatum est, quod intellectus potentia quodammodo est intelligibilis, actu vero nullum, ante quam intelligat. oportet autem veluti in codice nihil esse actu descriptum: quae res accidit in intellectu.*

*a l. p. inde aut oportet atq; in codice in qua nihil actu descriptum est.

C Dicamus igitur q passio, secundum q prius utebatur, est vniuersalis: & quod intellectus est in potentia quoquo modo intellecta, perfectione autem non est, quousq; intelligat. Et q accidit in intellectu, debet currere tali cursu, s. sicut tabula est aptata picturae, non picta in actu omnino.

14 Cum dedit has duas quæstiones de intellectu materiali, incepit dissolvere eas, & primo primā dicens, quomodo intelligimus quod intellectus materialis est aliquid simplex, & non mixtum cum aliquo, opinando q intelligere est aliqua passio: & iam declaratum est in vniuersalibus sermonibus quod ea, quae agunt, & patiuntur, communicant in subiecto. Et dixit. Dicamus igitur quod passio, &c. id est ista quæstio dissoluetur in sciendo quod passio, qua prius utebamur in quæstione, est magis vniuersalis quam aliquod dictum in rebus naturalibus quod sit passiuum. Deinde exposuit quid significat hoc nomen passio in intellectu, & dixit quod, intellectus

t. de Gho. ne l. cō. 43

A tabeꝛa ſecunduꝵ q̄ eſt pꝛpꝛata, vꝛ expoſuit Alexand. hunc ſermonē, falſum eſt. Pꝛpꝛatio enim eſt priuano aliqua, & nullam habet naturā pꝛopꝛiam niſi pꝛoꝛpter naturam ſubiecti. & pꝛoꝛpter hoc fuit poſſibile vꝛ pꝛpꝛationes diuerſentur in vnoquoꝛque ente. O Alex. reputas Ariſto. intendere demonſtrare nobis naturam pꝛpꝛationis tantum, non naturam pꝛpꝛati: & non eſt natura iſtius pꝛpꝛationis, pꝛopꝛia ei, ſi fuerit poſſibile cognofci ſine cognitione naturæ pꝛpꝛati: ſed naturam pꝛpꝛationis ſimpꝛi in quocunꝛue ſit. Ego autem verecundor ex hoc ſermonē, & ex hac mirabili expoſitione. Si enim Ariſto. intendebat demonſtrare naturam pꝛpꝛationis, quæ eſt in intellectu per omnes ſermones pꝛe dictos in intellectu materiali, neceſſe eſt aut vꝛ intendat demonſtrare per eos naturam pꝛpꝛationis ſimpꝛiciter, aut naturā pꝛpꝛationis pꝛopꝛie. Natura autem pꝛpꝛationis pꝛopꝛie in intellectu impoſſibile eſt demonſtrare ſine natura ſubiecti: cūꝵ pꝛpꝛatio pꝛopꝛia vnicuiꝵ ſubiecto currit curſu perfectionis, & formæ ex eo: ſed oportet neceſſario per cognitionem nāꝛ pꝛpꝛationis ſcire nām pꝛpꝛati. Et, ſi intendebat per illos ſermones demonſtrare naturam pꝛpꝛationis ſimpꝛiciter, tunc illud non eſt id pꝛopꝛium intellectui. & omne hoc eſt perturbatio. Omnis enim pꝛpꝛatio in eo quod eſt pꝛpꝛatio, vere dicitur nihil eſſe in actu ex eis quæ recipit: & quod eſt non paſſibile: & vere dicitur eſſe non corpus, neque virtus in corpore: quomodo igitur poſſumus exponere illud, qđ Ariſtoteles intendebat hic demonſtrare nobis de natura intellectus materialis, illud, quod eſt commune omnibus recipientibus, ſcilicet in quibus eſt pꝛpꝛatio ad recipiendum vnumquodque genus formarum, & nō ad demonſtrandum naturam pꝛpꝛati per cognitionem naturæ pꝛpꝛationis pꝛopꝛie ei, * niſi intellectus materialis eſſe ſolummodo pꝛpꝛatio ſine aliquo ſubiecto: quod eſt impoſſibile. pꝛpꝛatio enim oſtendit pꝛpꝛatum. Vnde Ariſtote. cum inuenit pꝛpꝛationem, quæ eſt in intellectu eſſe diuerſam ab aliis, iudicauit pꝛæciſe quod natura ſubiecta ei differt ab aliis naturis pꝛpꝛatis: & quod eſt pꝛopꝛium iſti ſubiecto pꝛpꝛationis, ſcilicet intellectui, eſt quod non eſt in eo alia intentionum intellectoꝛum in potentia, aut in actu. Vnde neceſſe fuit ipſum non eſſe corpus, neq; formam in corpore. & cūꝵ non fuerit corpus, neq; virtus in corpore, non erit et formæ imaginationis, illæ. n. ſunt virtutes in corporibus, & ſunt intentiones intellectæ in potentia. Et, cūꝵ ſubjectum iſtius pꝛpꝛationis neq; eſt forma imaginationis, neq; mixtum ex elementis, vꝛ Alex. intendit: neque poſſumus dicere quod alia pꝛpꝛatio denudetur à ſubiecto, recte videmus qđ Theophraſtus, & Themitiꝛus, & Nicolaus, & alii Antiquoꝛum Peripateticorum magis retinent demonſtrationē Ariſt. & magis conſeruant verba eius. Cum enim intuerentur ſermones Ariſt. & eius verba, nullus potuit ferre ea ſuper ipſam pꝛpꝛationem tantum, neque ſuper rem ſubiectam pꝛpꝛationi: ſi poſuerimus ipſam eſſe virtutem in corpore, dicendo eam eſſe ſimpꝛicem, & abſtractam, & non paſſibilem, & non mixtam corpori. Et, ſi iſtud non eſſet opinio Ariſtote. oportet

*al. ſi. n. in
telꝛi māiſ
eēt ſolum
modo pꝛ
pꝛatio, eſ
ſet ſine ali
quo ſubie
cto.

De Anima

Laus magna de Aristot. uide obiecta in p. cemo A. uer. sup. i. ph. & c. i. de Gen. c. 3. & j. Meteor. ca. de Irade.

De opinione alfarabii uide. c. 36. A. uer. pace et ibidem et 9. Met. c. 12.

oporteret opinari eam esse opinionem veram, sed propter hoc, quod dico, nullus debet dubitare quin ista sit opinio Arist. Omnes. n. hoc opinantes non credunt nisi propter hoc, quod dixit Arist. qm̄ ita est difficile hoc: adeo q, si sermo Arist. non inueniretur in eo, tunc ualde esset difficile cadere super ipsum, aut forte impossibile, nisi inueniretur aliquis talis, ut Arist. credo. n. q, iste homo fuerit regula in natura, & exemplar, quod natura inuenit ad demonstrandum ultimam perfectionem humanam in materiis. Et forte opinio attributa Alex. fuit ficta ab eo solo: & in tempore eius erat inopinabilis, & abiecta ab omnibus. Et ideo videmus Themistridi dimittentem eam omnino, & fugere eam, sicut cauentur inopinabilia. Et est contrarium ei, quod contingit modernis. nullus enim est sciens, & perfectus apud eos, nisi qui est Alexandrus. & causa in hoc est famositas istius viri. & quia credimus, & vere scimus q, fuit vnus de bonis expositoribus. licet Alfarabius, cum hoc q, maximus erat in istis, sequitur Alexā. in hac intentione: & addidit huic opinioni quoddam inopinabile. In li. enim de Nichomachia videtur negare continuationem esse cum intelligentiis abstrahis: & dicit hanc esse opinionem Alex. & quod non est opinandum q, finis humanus sit aliud quā perfectio speculatiua. Auempace autem exposuit sermonem eius, & dixit q, opinio eius est opinio omnium Peripateticorum, sc. q, continuatio est possibilis, & q, est finis. Et forte hæc est vna cārum, pp quam videmus q, consuetudo, & mos plurium dantis se Philosophiæ in hoc tempore sunt corrupti. & hoc habet alias causas non latentes consyderantes in Philosophia operatiua.

Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibilia. In his quidē enim quæ sunt sine materia, idem est intelligens, & qd̄ intelligit. Scientia autem speculatiua & scibile, idem est.

ROPH.

Atq, etiam ipse intelligibilis est, quemadmodum intelligibilia: in iis enim quæ sine materia sunt, idem est id quod intelligit, & quod intelligitur: nam contemplatiua scientia & quod ita scibile est, idē sunt.

Et est etiam intellectum, sicut intellecta. Formare enim per intellectum, & formatum per intellectum, quæ sunt extra materiā, idem sunt. Scientia enim speculatiua, & scitum secundum hunc modum idem sunt.

- 15 Cū dubitauit de intellectu materiali, vtrum intellectum ex eo est ipse intellectus, aut aliud aliquo modo, & oportet, si intellectus in eo est ipsum intellectum, vt sit intellm̄ per se non per intentionē in eo, & si fuerit aliud aliquo modo vt sit intellm̄ per intentionē in eo, incipit declarare q, est intellectum per intentionem in eo, sicut alie res intellectæ: sed differt ab eis in hoc, q, illa intentio est in se intellectus in actu, & in aliis rebus est intellectus in potentia. Et dixit. Et est etiam intellectum, sicut intellecta. i. & est intellectum per intentionem in eo, sicut res alie intellectæ. D. dedit demon-

A demonstrationem super hoc, & dixi Formare etiam per intellectum, &c.
1. & necesse est ut intellectum sit per intentionem in eo, quia formare per
intellectum, & formatum idem sunt in rebus non materialibus. Et, si iste
intellectus esset intellectus per se, contingeret ut scientia speculativa, & sci-
tum essent idem: quod est impossibile.

Non autem semper intelligendi causa consideranda est. In habentibus autem materiam, potentia solum unumquodque intelligibile. Quare quidem illis non inest intellectus: sine materia enim potentia est intellectus talium. Illud autem intelligibile erit.

SOPH. *Causa porro cur non semper intelligat consideranda est. In his autem
qua habent materiā potentia est unquodque intelligibile. quare illis
quidem non inest intellectus: nam intellectus horum talium potentia
est sine materia: illi autem intelligibile inest.*

Et percrutanda est causa, propter quam non semper intelligit. In eo autem, quod habet materiam, quodlibet intellectuum est in potentia tantum. Istis igitur non est intellectus, intellectus enim ad ista, non est nisi potentia istorum abstracta à materia. isti autē quia est intellectum.

16 Et oportet perscrutari de causa, p̄ quam non semper intelligit, ita q̄ intellecta eius sint in se. Et cā in hoc est, q̄ illud ex intellectis, quod nō habet materiam, suum intellectum est intellectus in se, & ipse semper intelligit: q̄ autem habet materiam, vnumquodq; intellectus est in ipso in potentia: & ideo res in intellectu materiales non intelligunt. Et hoc intendebat, cum dixit. Istis igitur non est intellectus. i. & ideo intellecta materialia non habent intellectum. & quod diminuit a sermone intelligi ē per suum oppositum, & per hanc particula, aut, quæ notat diuisionē. & q. d. & cā in hoc est, quia intellectum eius, qd non habet materiam est semper, & in actu, intellectus aut eius, qd habet materiam, est in potentia. D. d. Istis igitur non est intellectus & c. i. ista igitur intellecta p̄ hoc, s. quia sunt intellecta in potentia, non habent intellm. Intells enim attributus istis nō est nisi formæ istorum abstractæ a materia, & ideo istæ formæ respectu eorum non erunt intellectus in actu. i. non comprehensæ ab eis, neq; per eas erunt intelligentia: & in respectu illius, quod abstrahat ea a materiis suis, erunt intellecta in actu, & per ea erit intelligens, & illa per illam eandē intentionem erunt non intelligentia. Et hoc est complementum sermonis in dissolutione prædictæ quæstionis. Ille enim sermo coegit nos ad tertū duorū. Si. n. intells fuerit idem cū intellecto in intellectu materiali, necesse est vt sint aliz res, quæ sunt extra aliam intelligentes. Si vero aliud, vt sit intellm per intentionem in eo. quapp̄ indiget in essendo intellectu intellectu, & hoc procedit in infinitum. Dissolutio igitur istius q̄onis est, qm̄ intentio, per quā intellectus materialis sit intellectus in actu, est quæ

Resumit
qoné ppo
sitā s. t. ob.
13.

**Solutio
eiusdem.**

De Anima

est intellectus in actu. Intentio vero, per quam res, quæ sunt extra animam, sunt entia, est quia sunt intellectus in potentia. & si essent in actu, tunc essent intelligentes.

De intellectu agente.

Cap. 3.

Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia unicuique generi, hoc autem est potentia omnia illa: alterum autem causa & factum, quod in faciendo omnia, ut ars ad materiam sustinuit: necesse & in anima has esse differentias.

SOPH. Quoniam autem ut in universa natura est aliquid, alterum materia cuius generi: quod ideo sic est, quod potentia est illa omnia: alterum causa & effectum, eo quod omnia efficiat: quæ res usu venit in arte si cum materia comparetur: ita etiam in anima hæc adsint differentia necesse est. E

Et quia, quemadmodum in natura est aliquid in unoquoque genere, quod est materia, & est illud, quod est illa omnia in potentia: & aliud, quod est causa, & agens, & hoc est illud, propter quod agit quidlibet, sicut dispositio artificii apud materiam: necesse est ut in anima existant hæc differentie.

17 Cum declaravit naturam intellectus, qui est in potentia, & qui est in actu, & dedit differentiam inter ipsum & virtutem imaginationis, incipit declarare quod necessarium est tertium genus intellectus esse: & est intelligentia agens, quæ facit intellectum, qui est in potentia, esse intellectum in actu. Et dixit, quia ita est in ponendo intelligentiam agentem in hoc genere entium sicut est dispositio in omnibus rebus naturalibus. quemadmodum enim necesse est in unoquoque genere rerum naturalium generabilium & corruptibilium esse tria ex natura illius generis, & ei attributa, agens, scilicet patiens, & factum, ita debet esse in intellectu. Et dixit. Et quia, quemadmodum in natura. i. & quia ita est hoc sicut in rebus naturalibus. i. & quia consideratio de anima est consideratio naturalis, quia anima est unum entium naturalium: rebus autem naturalibus commune est ut habeant in unoquoque genere materiam, & est illud, quod est in potentia omnia, quæ sunt in illo genere, & aliud, quod est causa & agens, & est illud, propter quod generatur omne, quod est illius generis, sicut est artificium apud materiam: necesse est, ut hæc tres differentie sint in anima. F

Et est intellectus, hic quidem talis, in omnia fieri: ille vero, in omnia facere: sicut habitus quidam, sicut lumen. quodammodo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.

Atque

60 PH.

Atq; est quidam intellectus talis, quod omnia fiat: quidam, quod omnia faciat, veluti habitus quidam, perinde ac lumen: nam lumen quoque quodammodo facit actu colores, eos qui sunt potentia colores.

Oportet igitur ut in ea sit intellectus, qui est intellectus, secundum quod efficitur omne: & intellectus, qui est intellectus, secundum quod facit ipsum intelligere omne. & intellectus, secundum quod intelligit omne, est quasi habitus, qui est quasi lux. lux, n. quo quo modo etiā facit colores, qui sunt in potentia: colores in actu.

18 D. Et, cum necesse est inueniri in parte aīx, quæ dī intellectus, istas tres differentias, necesse est ut in eo sit pars, quæ dicitur intellectus, fin q̄ efficitur omne, modo similitudinis, & receptionis: & q̄ in ea sit etiam secunda pars, quæ dicitur intellectus, secundū quod facit istum intellectum, qui est in potentia, intelligere omnia in actu. Causa, n. propter quā facit intellectū, qui est in potentia, intelligere omnia in actu, nihil aliud ē nisi q̄ sit i actu.

B hoc enim, quia est in actu, est causa ut intelligat in actu omnia: & q̄ in ea etiam sit tertia pars, quæ dī intellectus fin q̄ facit oē intellm in potentia eē intellm in actu. Et dixit. Oportet igit, &c. & intendit per istum intellectū materiale hęc igit est sua descriptio prædicta. D. d. & intellectus secundū q̄ facit ipsum intelligere oē, & intendit per istum, illud quod sit, quod est in habitu. Et hoc pronome, ipsum, potest referri ad intellectum materiale, sicut diximus: & potest referri ad hominē intelligentē. & oportet addere in sermone secundū q̄ facit ipsum intelligere omne ex se, & quando voluerit. hæc enim est definitio huius habitus. f. ut habens habitum intelligat per ipsum illud, quod est sibi propriū ex se: & quando voluerit, absq; eo quod indigeat in hoc alio extrinseco. D. d. & intellectus, secundum q̄ intelligit, &c. & intendit per istū intelligentiā agentē. & per hoc, quod dixit intelligit omne, quasi aliquis habitus, intendit q̄ facit oēm rem intellectā in actu, postquā erat in potentia, quasi habitus & forma. D. d. qui est quasi lux, &c. modo dat modū, ex quo oportuit ponere in aīa intelligentiā agentē. nō enim possumus dicere q̄ proportio intellectus agentis in aīa ad intellectū generatū est, sicut proportio artificij ad artificiatum omnibus modis. ars enim imponit formā in tota materia absq; eo q̄ in materia sit aliquid existens de intentione formæ, antequā artificij fecerit eam. & non est ita in intellectu. qm̄, si ita esset in intellectu tunc homo nō indigeret in cōprehendēdo intelligibilia sensu, neq; imaginatione: immo intellecta peruenirēt in intellectū materiale ab intellectu agente, absq; eo q̄ intellectus materialis idigeret aspicere formas sensibiles. † Neq; etiā possumus dicere q̄ intentiones imaginariæ sint solæ mouētes intellectū materiale, & extrahentes eū de potentia in actu. Quoniā, si ita esset, tunc nulla differentia esset inter vlc, & indiuiduum: & tunc intellectus esset de genere virtutis imaginariæ. Vnde necesse est cū hoc, quod posuimus quod proportio intentionum imaginatarum ad intellectum materiale

Intell^o pos
sibilis effi
cit oīa mō
similitudi
nis, & rece
ptiois. Idē
t. c. 6. &
† 38.

Definitio
habitus.

Arts ponit
formā i to
ta mā, abs
q; eo q̄ in
mā sit ali
qd exō d
intēuene
foræ, anq̄
artificij te
cet it eam.
Idē 6. i. m.
ca. 5. & 2.
phy. 1. 2. &
1. & 86 c.
Idē 12. me.
c. 13. idē. 7
Me. c. 29.

Intentiones imaginariæ non sunt solæ mouētes intellectum.

De Anim. cūcō. Auer.

X

est

De Anima

est sicut proportio sensibilium ad sensus, ut Arist. post dicit, ponere alium motorem esse, qui facit eas moueri in actu intellectum materiale: & hoc nihil est aliud quam facere eas intellecta in actu, abstrahendo eas à materia. Et quia hæc intentio cogens ad ponendum intellectum agentem alium à materiali, & formis rerum, quas intellectus materialis comprehendit, est similis intentioni, propter quam visus indiget luce: cum hoc quod agens & recipiens alia sunt à luce: contentus fuit in notificando hunc modum per hoc exemplum. & quasi d. & modus, qui coegit nos ad ponendum intellectum agentem, idem est cum modo, propter quem indiget visus luce. Quemadmodum enim visus non mouetur à coloribus, nisi quando fuerit in actu: quod non completur nisi luce præsentem, cum ipsa sit extrahens eos à potentia in actum: ita etiam intentiones imaginatæ non mouent in intellectum materiale, nisi quando fuerint intellectæ in actu: quod non perficitur eis nisi aliquo præsentem, quod sit intellectus in actu. Et fuit necesse

attributione has duas actiones in nobis animæ, scilicet recipere intellectum, & facere eum, quauis agens & recipiens sint substantiæ æternæ. propter hoc, quia hæc duæ actiones reductæ sunt ad naturam voluntatis, scilicet abstrahere intellecta, & intelligere ea. Abstrahere. n. nihil est aliud quam facere intentiones imaginatas in actu, postquam erant in potentia. Intelligere autem nihil est aliud quam recipere has intentiones. Cum enim inuenimus idem transferri in suo esse de ordine in ordinem, scilicet intentiones imaginatas, diximus quod necesse est ut hoc sit à causa agente, & recipiente. recipiens igitur est materialis, & agens est efficiens.

Et cum inuenimus nos agere per has duas virtutes, cum voluerimus: & nihil agit nisi per suam formam: ideo fuit necesse attribuire nobis has duas virtutes intellectus. Et intellectus, qui est abstrahere intellectum, & creare eum, necesse est ut præcedat in nobis intellectum, qui est recipere eum.

Et Alex. dixit quod rectius est describere intellectum, qui est in nobis per suam virtutem agentem, non per patientem: cum passio, & receptio commune sint intellectui, & sensibus, & virtutibus distinctiuis. actio. n. e propria ei: & est melius ut res describatur per suam actionem. Dico etiam hoc non esse necesse omni modo: nisi hoc nomen passio diceretur in eis modo vniuoco: non enim dicitur nisi modo æquiuoco. Et omnia dicta ab Arist. in hoc sunt ita, quod vniuersalia nullum habent esse extra animam: quod intendit Plato. quoniam si ita esset, non indigeret ponere intellectum agentem.

Et hic intellectus separabilis & impassibilis & immixtus, substantia actus: semper enim honorabilis est agens patiente: & principium materia. Idem autem est secundum actum scientia rei.

SOPH. Et hic intellectus separabilis est, & non mixtus, & impassibilis, & sui substantia operatio. semper enim agens patiente, & principium materia nobilis est. idem autem est scientia quæ actu est, quod res ipsa.

Et iste intellectus etiam est abstractus, non mixtus, neque passibilis, & est in sua substantia actio. Agens enim semper est nobilior

Ola dicta ab arist. sunt ita, quod vna nullo habet esse extra animam: quod intendit Plato. idem. 1.3 anima. c. 8. 2. de anima. c. 60. 1. Metaph. 6. 26. 27. 3. Metaph. c. 20. 7. Metaph. 7. 12. Metaph. 4. & 14. 21. 27. 28. idem 10. Metaph. c. 6.

Ingressio. Hæc duæ actiones reductæ sunt ad naturam voluntatis, scilicet abstrahere intellecta & intelligere ea. idem. 2. de anima. 60. & hic. 36. n. legit respicere. Nihil agit nisi per suam formam idem. 3. ph. 17. 2. de Gen. 53. 9. Metaph. 20. vide pro hoc. 2. de anima. c. 24. idem. hoc. 3. c. 36.

E
F
↑ idem infra 36.

Alius patiente, & principium nobilius materia. Et scientia in actu eadem est cum re.

- 19** Cùm declarauit secundum genus esse intellectus, & est agens, incepit facere comparationem inter eum & materialē, & dixit. Et iste intellectus etiam, &c. i. & iste etiam intellectus est abstractus, sicut materialis: & est etiam non passibilis, neq; mixtus, sicut ille. Et, cùm narrauit ea, in quibus communicant intellectui materiali, dedit dispositionem propriam intellectui agenti, & dixit & est in sua substantia actio. i. qd nō est in eo potentia ad aliquid, sicut in intellectu recipiente est potentia ad recipiendum formas. intelligentia enim agens nihil intelligit ex eis, quæ sunt hic. Et fuit necesse vt intelligentia agens sit abstracta, & nō mixta, neq; passibilis, secundū quod est agens omnes formas intellectas. Si igitur esset mixta, nō esset agens omnes formas: sicut fuit necesse vt intellectus materialis, fm qd est recipiens omnes formas, sit etiam abstractus, & non mixtus. qm̄, si non esset abstractus, haberet formam hanc singularem: & tunc necesse esset alterum duorum, scilicet aut vt reciperet se, & tunc motor in eo esset motum, aut vt non reciperet omnes species formarum. Et similiter, si intelligentia agens esset mixta cum materia, tunc necesse esset aut vt intelligeret & crearet se, aut non crearet omnes formas. Quæ igitur est differentia inter has duas demonstrationes in considerando per eas: sunt enim valde conformes & mirum est quomodo omnes concedunt hanc demonstrationem esse veram de intellectu, scilicet agente, & non conueniunt in demonstratione de intellectu materiali: & licet etiam sint valde conformes, ita qd oportet concedentem alteram etiam concedere aliam. Et possumus scire qd intellectus materialis debet esse non mixtus ex iudicio, & eius comprehensione. Quia enim iudicamus per ipsum res infinitas in numero in propositione vniuersali: & est manifestum qd virtutes animæ iudicantes, scilicet indiuiduales, & mixtæ non iudicant nisi intentiones finitas, contingit fm conuersionem oppositi qd illud, quod non iudicat intentiones finitas, necesse est vt non sit virtus animæ mixta. & cùm huic coniunxerimus qd intellectus materialis iudicat res infinitas & non acquisitas a sensu, & qd non iudicat intentiones finitas: continget vt sit virtus non mixta. Aucupate autem videtur concedere hanc propositionē esse veram in epistola expeditionis, scilicet qd virtus, per quā iudicamus iudicō vniuersali est infinita: sed existimauit hanc virtutem esse in intellectum agentem fm manifestum sui sermonis illic. Et non est ita iudicium enim, & distinctio non attribuitur in nobis nisi intellectui materiali. & Auic. certe vtebatur hac propositione: & est vera in se. Et, cùm notificauit qd intellectus agens differt a materiali, in eo qd agens semper est pura actio, materialis autē est vtrūq; pp res, quæ sunt hic, dedit cām finalem in hoc, & d. Agens n. semper est nobilius patiente. i. & iste semper est in sua substantia actio: & ille inuenit in vtraq; dispōne. Quia iam declaratū est qd proportio intellectus agentis ad intellectum, patientem est sicut proportio principii mouentis

Intelligentia agens nihil intelligit ex eis qd sūt hic. Idē The. hicca. 51.

Per stellm male iudicamus infinita i qd posuit ne vñ. Vid p hoc 2. Me. 14. & 15. c. & 12. Me. 14. & 51.

X ij quoquo

De Anima

quoquomodo ad materiam motam. agens enim semper nobilius est patiente, & principium nobilius materia. Et ideo opinandum est secundū Aristotē. q̄ vltimus intellectus abstractorum in ordine est iste intellectus materialis. Actio enim eius est diminuta ab actione illorum: cum actio eius magis videtur esse passio quā actio: non quia est aliud, per quod differat iste intellectus ab intellectu agente, nisi per hanc intentionem tantum. Quoniam, quemadmodum nō scimus multitudinem intellectuum abstractorum, nisi per diuersitatem actionum eorum, ita etiam nō scimus diuersitatem istius intellectus materialis ab intellectu agente, nisi per diuersitatem suarum actionum. Et, quemadmodum intellectui agenti accidit vt quandoq; agat in res existentes hic, & quandoq; non, ita isti accidit vt quandoq; iudicet res existentes hic, & quandoq; non. sed differūt tantum in hoc, q̄ iudicium ē est aliquid in capitulo perfectionis iudicis: actio autē non est secundum illum modum in capitulo perfectionis agentis. Considera igitur hoc, quoniam est differentia inter hos duos intellectus, & nisi hoc esset, nulla esset alietas inter eos. O Alex. si hoc nomen intellectus materialis nō significasset apud Aristotē, nisi preparationem tantum, quomodo faceret hanc comparisonem inter ipsum & intellectum agentem, si in dando ea in quibus conueniūt, & ea in quibus differunt? D. d. Et scientia in actu idem est cum re, & innuit, vt reputo, aliquod proprium intellectui agenti, in quo differt ā materiali. s. q̄ in intelligentia agente scientia in actu eadem est cum scito, & nō est sic in intellectu materiali, cum suum intellectum est res, quā nō est in se intellectus. Et, cū notificauit q̄ sua substantia est sua actio, dedit cām sup hoc, & dixit.

Quæ vero secundum potentiam prior in vno est: omnino autē neq; tempore. sed nō aliquādo quidem intelligit: aliquādo vero nō intelligit. Separatus autem est solum hoc quod vere est: & hoc solum immortale & perpetuum est. Non reminiscimur autē: quia hoc quidem impassibile: passiuus vero intellectus corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit anima.

SOPH.

Ea vero quæ potentia est, prior tempore est in vno: omnino uero ne tempore quidem. sed non interdum intelligit, & interdum nō intelligit. ubi autem separatus fuerit, tunc est solum id quod reuera est: & hoc solum est immortale & æternum: sed non meminimus: quia hoc quidem impassibile est: intellectus autem passiuus corruptibilis, & nihil sine eo intelligit.

Et quod est in potentia, est prius tempore indiuiduo. vniuersaliter autem nō est neq; in tempore. neq; est quāq; intelligens, & quāq; non intelligens. Et, cū fuerit abstractus, est quod est tm̄, non mortalitatis. Et non rememoratur, quia iste est nō passibilis, & intellectus passibilis est corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit.

Istud

† iudiciū
est aliqd
c. pfectio-
nis iudicis
actio vero
nō ē i ca.
pfectionis
agentis. cō
hsc. 3. ph.
19. & 2. d
aia. 159.
Exclama-
tio contra
alex.

al. legunt
simplr.

- 126 Istud capitulum pōt intelligi tribus modis. Quorū vnus est fm opi-
A nionem Alex. Et secundus fm opinionem Theophrasti, & aliorum expo- Expōalex.
 sitorum. Et tertius fm opinionem, quam nos narrauimus : & est magis
 manifestū fm verba. Potest. n. intelligi fm Alex. q. intendebat per intel-
 lectum in potentia pręparationem existentem in cōplexione humana. f.
 q. potentia & pręparatio, quę est in hoīe ad recipiendū intellm in respec-
 tu vniuscuiusq; indiuidui, & prior tpe intellectu agente: simp̄r aut̄ intel-
 lectus agens est prior. Et, cū dixit. neq; est qñq; intelligens, & qñq; nō.
 intendit intellectum agentem. Et, cū dixit. Et, cū fuerit abstractus, est
 quod est tantum, non mortalis. intendit q. iste intellectus, cū fuerit co-
 pulatus in nobis, & intellexerimus per illum alia entia, fm quod est for-
 ma nobis ipse solus, tunc inter partes intellectus est nō mortalis. D. d. Et
 non rememoratur, & c. hęc est quęstio circa intellectum agētem, fm q.
 copulatur nobis, & intelligimus per illum. Potest. n. quis dicere q., cū in-
 tellexerimus per aliquod æternum, necesse est vt intelligamus per illud
B idem post mortem, sicut ante. & dixit respondendo q. intellectus iste non
 copulatur nobis, nisi mediante esse intellectus materialis generabilis &
 corruptibilis in nobis: & cū iste intellectus fuerit corruptus in nobis, neq;
 rememorabimur. Forte igitur Alex. ita exposuit hoc capitulum: licet nō
 viderimur exposiōem suam in hoc libro. Themistius autem intelli-
 git per intellm, qui est in potentia, intellm materiale abstractum, cuius
 esse demonstratum est. Et intelligit per intellm, cuius fecit comparationē
 eum hoc intellm agentem, fm q. continuatur cum intellu, qui est in po-
 tentia, & hoc quidem est intellectus speculatiuus apud ipsum. Et, cū di-
 xit. & non qñq; intelligit, & qñq; non intelligit. intelligit agentem, fm q.
 non tangit intellm materiale. Et, cū d. Et, cū fuerit abstractus, est q. ē
 tantum non mortalis, intendit intellectum agentem, fm q. est forma intel-
 lectui materiali. & hoc est intellectus speculatiuus apud ipsum. & erit ista
 qō contra intellectum agentem, fm q. tangit intellm materiale : & est
C speculatiuus, fm q. est forma intellectui materiali: & hoc est intellectus spe-
 culatiuus. Sed, cū dixit. Et non rememoratur. dicit q. remotum est vt
 ista dubitatio ab Arist. sit circa intellectum, nisi fm q. intellectus agēs est
 forma in nobis. Dicit enim q. ponenti intellectum agentem esse æternū,
 & intellectum speculatiuum esse non æternum, non contingit hęc qō. f.
 quare non rememoratur post mortem, quod intelligimus in vita. Et
 est, sicut dixit. ponere enim istam qōnem circa intellectum agentem, fm
 q. ē adeptus: vt Alex. dicit, remotū est. Scientia enim exiēns in nobis in
 dispositione adeptionis æquiuoce dicitur cum scientia in nobis existente
 per naturā, & disciplinam. Ista igitur qō, vt apparet, non est nisi in sciētia
 existente per naturā. Impossibile est. n. vt ista qō sit nisi circa cognitionē
 æternam, existentem in nobis, aut per naturam, vt dicit Themistius, aut
 p. intellm adeptū in postremo. Quia igitur hęc qō apud Themist. est circa
 intellm speculatiuū, & initū sermonis Arist. est de intellectu agēte, id opī-
 natus fuit q. intellm speculatiuus est agens apud Arist. fm q. tangit intellm

Expō Th.
 3. de Aia
 ca. 16.

Sciētia exi-
 ēns in no-
 bis in di-
 spōne ade-
 ptiōis ex
 uoce. dī-
 cū sciētia exi-
 stēte in no-
 bis p. naturā
 & discipli-
 nam.

De Anima

materiale. Et testatur super oia ista ex hoc, quod dixit in primo tracta-
 tu de intellectu speculativo. Fecit enim illic eandem quoniam, quā hic: & dis-
 soluit eam per hanc eandem dissolutionē. Dicit. n. in principio istius libri.
 Intellectus autem vbi esse aliqua substantia ex his in re, & non corrupti. qm, si cor-
 rumpere, tunc magis esset hoc apud fatigationem senectutis. Et postea dedit
 modum, ex quo possibile est ut intellectus sit non corruptibilis, & intellige-
 re per ipsum erit corruptibile, & dixit. Et formare per intellectum, & considera-
 re sunt diuersa: ita quod intus corrumpetur aliquid aliud, ipsum autem in se nullā
 habet occasionem. Distinctio autem & amor non sunt eā illius: sed istius,
 cuius est hoc secundum quod est eius. Et ideo est, cum iste corrumpetur, non reme-
 morabimur, neque diligemus. Themistius igitur dicit quod sermo eius in illo
 tractatu, in quo dicit, intellectus autem vbi esse substantia aliqua existens in re,
 & non corrupti, idem est cum illo, in quo dixit hoc. & cum fuerit abstractus ē
 quod est tantum non mortalis, eternus. & quod dixit hic, & non rememora-
 mur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis. &
 sine hoc nihil intelligit, idem est cum eo, quod illic dixit, scilicet & formare per
 intellectum, & considerare diuersantur, &c. Et dixit per hoc quod intendebat
 hic per intellectum passibilem partem concupiscibilem animæ ista enim
 pars vbi habere aliquā rationem. auscultat enim ad concedendum illud, quod
 respicit animā rationis. Nos autem, cum videmus opinionem Alex. & Themistii
 esse impossibiles, & inuenimus verba Arist. manifesta secundum nostram expo-
 sitionem, credimus quod ista est opinio Arist. quam nos diximus, & sunt ver-
 batur sic. Cum enim dixit. Et iste intellectus etiam est abstractus, non mixtus,
 neque passibilis, loquitur in intellectu agente. & non possumus aliud dicere.
 & hæc particula etiam ostendit aliud intellectum esse non passibilem, neque mi-
 xtum. Et si comparatio inter eos est, ut manifestum est, secundum quod est inter
 intellectum agentem & intellectum materiale, secundum quod intellectus materialis dicitur agenti
 in multis istarum dispositionum. & in hoc conuenit nobiscum Themistius
 & differt Alex. Et, cum dixit. Et quod est in potentia, est prius tempore in-
 diuiduo. potest intelligi per tres opiniones eodem modo. Secundum n.
 nostram opinionem, & Themistii, intellectus, qui est in potentia prius con-
 tinuat cum nobis, quam intellectus agens. & secundum Alex. intellectus,
 qui est in potentia erit prior in nobis secundum esse, aut generationem,
 & non secundum continuationem. Et, cum dixit. vniuersaliter autem
 non est neque in tempore, loquitur de intellectu, qui est in potentia. quo-
 niam, cum fuerit acceptus simpliciter non respectu indiuidui, tunc non
 erit prior intellectu agente aliquo modo prioritatis, sed posterior ab eo
 omnibus modis. & iste sermo conuenit vtrique opinioni, scilicet dicens quod intel-
 lectus, qui est in potentia, est generabilis, aut non generabilis. Et, cum di-
 xit. neque est quandoque intelligens, & quandoque non intelligens. impossibile est
 ut iste sermo intelligatur secundum suum manifestum, neque secundum Themistium,
 neque secundum Alex. Quoniam hoc verbum est, cum dixit, neque quandoque est intelligens, &
 quandoque non intelligens, secundum eos refertur ad intellectum agentem. sed
 Themistius

r. de Ana
 t. c. 65. &
 66.

Vid. The-
 in. j. de a-
 ia. ca. 35.

Expō Cō.

Expō. l. 19

Expō. l. 20

Intellectus, qui
 est in po-
 tentia, prius
 continuat
 cum nobis,
 quam intel-
 lectus agens.
 oppositū dixit
 in c. 18.
 & 3. 6.
 Vide cōt.
 Zim.

Prius expō
 sup illis v-
 bis neque
 quandoque intel-
 ligens, &c.

A Themistius, sicut diximus, opinatur quod intellectus agens est speculatiuus, scilicet quod tangit intellectum materiale. Alex. autem opinatur quod intellectus, qui est in habitu, & est speculatiuus, est alius ab intellectu agente, & hoc oportet credere. Artificium enim aliud est ab artificiato & agens aliud ab acto. Secundum autem quod nobis apparuit sermo, est iste secundum suum manifestum: & erit illud verbum, est, relatum ad propinquissimum dictum: & est intellectus materialis, cum fuerit actu simpliciter, non in respectu indiuidui. Intellectus enim, qui dicitur materialis, scilicet quod diximus, non accidit ei ut quicquid intelligat, quicquid non, nisi in respectu formarum imaginationis existentium in vnoquoque indiuiduo, non in respectu speciei. v.g. quod non accidit ei, ut quicquid intelligat intellectum equi, & quicquid non, nisi in respectu Socratis, & Platonis. simpliciter autem & respectu speciei semper intelligit hoc: nisi species humana deficiat omnino. quod est impossibile. & in hoc sermo erit secundum suum manifestum. Et, cum dixit. vniuersaliter autem non est neque; in tempore, intendit quod intellectus, qui est in potentia, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, sed fuerit acceptus simpliciter, & in respectu cuiuslibet indiuidui, tunc non inuenitur aliquis intelligens & aliquando non, sed semper inuenitur intelligens. Quemadmodum intellectus agens, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, tunc non inuenitur quicquid; abstrahens, & quicquid non abstrahens: sed semper inuenitur abstrahere, cum acceptus fuerit simpliciter. idem enim modus est in actione duorum intellectuum. Et secundum hoc, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus, est illud, quod est tantum non mortalis, intendit. & cum fuerit abstractus secundum hunc modum, ex hoc modo est tamen non mortalis, non secundum quod accipitur in respectu indiuidui. Et erit sermo eius, in quo dixit. Et non rememoratur, &c. secundum suum manifestum. Contra eam hanc opinionem surgit questio perfecte. Dicet enim quærens. Cum intellectus cõia sint non generalia, neque corruptibilia secundum hunc modum, quare non rememoratur post mortem cognitionum habitatum in hac vita. Et dicitur dissoluendo, quia rememorationis fit per virtutes comprehensivas passibiles. scilicet materiales: & sunt tres virtutes in homine, quarum esse declaratum est in Sensu & sensato, scilicet imaginatiua, & cogitatiua, & rememoratiua. istæ enim tres virtutes sunt in homine ad præsentandam formam rei imaginatæ, quoniam sensus fuerit absens. Et ideo dictum fuit illic quod, cum istæ tres virtutes adiuerint se ad inuicem, forte representabunt indiuiduum rei, scilicet quod est in suo esse, licet autem non sentiamus ipsum.

B Et intendebat hic per intellectum passibilem formas imaginationis, secundum quod in eas agit virtus cogitatiua propria homini. Ista. n. virtus est aliqua ratio, & actio eius nihil est aliud quam ponere intentionem formæ imaginationis cum suo indiuiduo apud rememorationem, aut distinguere eam ab eo apud formationem. Et manifestum est quod intellectus, qui dicitur materialis, recipit intentiones imaginatas post hanc distinctionem. Iste igitur intellectus passibilis necessarius est in formatione. Recte igitur dixit, Et non rememoratur, quia iste non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit. i. & sine virtute imaginatiua, & cogitatiua nihil intelligit.

Artificiū aliud est ab artificiato, & agens aliud ab acto, *a. l. acceptus. Intellectus materialis, ut diximus non accidit ei quicquid; intelligere, & quicquid non, nisi respectu indiuidui: non respectu speciei. Idem est c. 5. & 19.

Virtus cogitatiua est aliqua ratio, & actio eius est ponere intentionem formæ imaginationis cum suo indiuiduo apud rememorationem aut distinguere eam apud formationem. Vide eõi male i. cõ. 6.

*a. l. idolo
Scda expō

X iij intellect-

intellectus, qui dicitur materialis. hæc enim virtutes sunt quasi res, quæ præparant materiam artificii ad recipiendum actionem artificii. hæc igitur est vna expositio. Et potest exponi alio modo, & est q, cum dixit, & non est quandoq; iste intelligens, & quandoq; non intelligens, intendit cum non fuerit acceptus, secundum q intelligit, & formatur à formis materialibus generabilibus & corruptibilibus, sed fuerit acceptus simpliciter, & secundum quod intelligit formas abstractas, liberatas à materia, tunc non inuenitur quandoq; intelligens & quandoq; non intelligens, sed inuenitur in eadem forma. v. g. in modo, per quem intelligit intellectum agentem: cuius proportio est ad ipsum, sicut diximus, sicut lucis ad diaphanum. Opinandum est enim q iste intellectus, qui est in potentia, cum declaratum est q est æternus, & q innatus est perfici per formas materiales, dignior est vt sit innatus perfici per formas non materiales, quæ sunt intellectus in se: sed non in primo copulatur nobiscum ex hoc modo, sed in postremo, quando perficitur generatio intellectus, qui est in habitu, vt declarabimus post. Et secundum hanc expositionem, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus est, q est tantum non mortalis, innuit intellectum materialem, secundum q perficitur per intellectum agentem, quando fuerit copulatus nobiscum ex hoc modo, deinde abstrahitur. Et forte innuit intellectum materialem in sua continuatione prima nobiscum. scilicet continuatione, quæ est per naturam. & appropriavit ipsum per hanc particulam, annuendo ad corruptionem intellectus, qui est in habitu ex modo, p quæ est corruptibilis. Et vlt, quando quis intuebitur intellectum materialem cum intellectu agente, apparebunt esse duo vno modo, & vnum alio modo. Sunt enim duo per diuersitatem actionis eorū. actio enim intellectus agentis est generare: istius autem in informari. Sunt autē vnum, quia intellectus materialis perficitur per agentem, & intelligit ipsum. Et ex hoc modo dicimus q intellectus continuatus nobiscum apparent in eo duæ virtutes. quarum vnā est actiua, & alia est de genere virtutum passiuarum. Et quā bene assimilatur illi Alex. igni. Ignis enim est innatus alterare oē corpus per virtutem existentem in eo: sed tamē cum hoc patitur quocūq; modo ab eo, quod alterat: & assimilatur cum eo aliquo modo similitudinis. i. acquirit ab eo formam igneam minorem formæ igneæ alterante. hæc enim dispositio valde est similis disponsi intellectus agentis cū passibili, & cum intellectu, quæ generat. est enim agens ea vno modo, & recipiens ea alio modo. Et fm hoc erit sermo, in quo dixit, & non rememoratur, &c. dissolutio quōnis, quæ fecit Antiquos expositores credere intellectum, qui est in habitu, esse æternum: & fecit Alex. opinari intellectum materialem esse generabilem & corruptibilem, in qua dicebatur quō intellectus à nobis sunt non æterna cum hoc q intellectus est æternus, & recipiens est æternus. Et quasi d. respondēdo q cā in hoc est, quia intellectus materialis nihil intelligit sine intellectu passibili, licet sit agēs, & recipiēs sit sicut cōprehendere colorē. color. n. nō est, licet lux sit & visus sit, nisi coloratus sit. Et tūc fm quā istarū expōnum dicat littera erit cōueniens verbis Arist. & suis demonstrationibus.

Hic inuit
dari rea-
tionē idē
1. 3. Ge. 33
& 1. ph. 8.
& 4. Me-
teor. c. 10

Abus sine aliqua contradictione, aut exitu à manifesto sui sermonis. Et id non est recte uti in doctrina verbis æquiuocis, nisi in eis, quæ licet sint diuersa, tamen conueniunt in omnibus intentionibus, de quibus possunt dici. Et demonstrat quod intendebat hic per intellectum passibilem virtutem imaginatam humanam hoc, quod cecidit in alia translatione loco eius, quod dixit, quod est non passibilis, & intellectus passibilis, est corruptibilis. Dicit. n. in illa translatione, & quod induxit nos ad dicendum q. iste intellectus non alteratur, neq. patitur, est q. existimatio est imaginatio intellectus passibilis, & quod corrumpitur & non comprehendit intellectum, & nihil intelligit sine imaginatione. Hoc nomen igitur intellectus secundum hoc dicitur in hoc li. quatuor modis. dicitur. n. de intellectu materiali: & de intellectu, qui est in habitu: & de intellectu agente: & virtute imaginatiua. Et debes scire quod nulla differentia est secundum expositionem Themistij, & Antiquorum expositorum, & opinionem Platonis in hoc q. intellecta existentia in nobis sunt æterna, & ad diffec est rememorari. sed Plato dixit q. ista intellecta sunt in nobis quæq., & quandoque non, propter hoc, quod subiectum præparatur quandoq. ad recipiendum ea quandoque, & quandoque non: & ipsa in se ita sunt: antequam recipiamus, sicut post: & ita sunt extra animam, sicut in anima. Themistius autem dixit. & hoc scilicet q. quandoque sunt copulata, & quandoque non, accidit eis propter naturam recipientis. Opinatur enim quod intellectus agens non est innatus continari nobiscum in primo, nisi secundum q. tangit intellectum materiale. & ideo accidit ei ex hoc modo diminutio ista, cum continuatio cū intentionibus imaginatis est vno modo quasi receptio, & alio modo quasi actio: & ideo in intellectu sūt in eo in dispositione diuersa à suo esse in intellectu agente. Et fiducia in intelligendo hanc opinionem est q. causa mouens Arist. ad ponendum intellectum materiale esse uon est, quia est hic intellectus factum: sed cā in hoc est, aut quia, cū fuerit inuenta intellecta, quæ sunt in nobis secundum dispositiones non conuenientes intellectibus simplicibus, tunc fuit dictum q. iste intellectus, qui est in nobis, est compositus ex eo, quod est in actu, scilicet intellectu agente, & ex eo, quod est in potentia: aut quia continuatio eius secundum hanc opinionem est similis generationi, & assimilatur agenti & patienti, scilicet in sua continuatione cū intentionibus imaginationis. Secundum igitur hanc opinionem agens, & patient, & factum erūt idem. & est dictum ab istis tribus dispositionibus per diuersitatem, quæ accidit ei. Nos autem opinamur q. non mouit ipsum ad ponendum intellectum agentem nisi hoc, q. intellecta speculatiua sunt generata secundum modum, quem diximus. Considera ergo hoc, quoniam est differentia inter istas tres opiniones, scilicet Platonis, & Themistij, & opinionem nostrā. & sine expositione Themistij, nō indiget in istis intellectus nisi ad ponendum intellectum materiale tantum, aut intellectum materiale, & agentem secundum modum similitudinis. ubi. n. non est verā generatio, non est agens. Et nos conuenimus cum Alex. in modo ponendi

Nō est re-
ctū vii n
doctrina
ybus equi-
uocis, nisi
in eis, quæ
licet sint
diuersa, tamen
conueniunt
i oibus in-
tentionib.
de quibus
pñt dici.
cōfisse. 2. d.
ala. cō. 30.
Hoc nō
mē intel-
lectus dī
quatuor
modis.

Secū. The-
mistidem
est agens,
patient, &
factū. Vid
3. de Ala
cap. 25. in
Themist.

De Anima

di intellectum agētem: & differimus ab eo in natura intellectus materia- D
lis, & differimus à Thomistio in natura intellectus, qui est in habitu, & in
modo ponendi intellectum agentem. & nos etiam quoquo modo conue-
nimus cum Alexan in natura intellectus, qui est in habitu, & alio modo
differimus. Hæ igitur sunt differentie, quibus diuiduntur opiniones at-
tributæ Arist. Et debes scire q̄ vsum, & exercitium sunt causæ eius, quod
apparet de potentia intellectus agentis, qui est in nobis ad abstrahendum,
& intellectus materialis ad recipiendum: sunt (dico) causæ propter habitum
existentem per vsum, & exercitium in intellectu passibili, & corruptibili,
quem vocauit Arist. passibilem. & dicit aperte ipsum corrumpi. & si non,
contingeret vt virtus, quæ est in nobis agens intellecta esset materialis, &
similiter virtus passibilis. Et ideo nullus potest rationari per hoc super
hoc q̄ intellectus materialis admiscetur corpori. Illud enim quod dixit
opinans ipsum esse admixtum in responsione istius sermonis in intelle-
ctu agente, dicimus nos in responsione eius in intellectu materiali. † Et
per istum intellectum, quem vocat Arist. passibilem, diuersantur homi-
nes in quatuor virtutibus dictis in Topicis, quas Alfarabius numerauit in E
Elenchis. Et per istum intellectum differt homo ab aliis animalibus. & si
non, tunc necesse esset vt continuatio intellectus agentis & recipientis cū
animalibus esset eodem modo. Intellectus quidem operatiuus differt à
speculatiuo per diuersitatem preparationis existentis in hoc intellectu. his
igitur declaratis reuertamur ad nostram viam, & dicamus.

Primo To-
pic. c. i. ubi
numerat
quatuor
gradus pro
habitu. vñ
1. Top. ca.
12. & 3. To-
pi. ca. 3 ubi
numerat
quatuor
virtutes
morales.
† Per intel-
lectum, quæ
vocat Ari-
sto. passi-
bi ē diuer-
sant 3 qua-
tuor virtu-
tibus dictis
in Top. &
per istum intel-
lectum et hō
differt ab
aliis ani-
malibus.

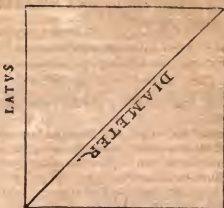
*De intelligibilibus, ipsius intellectus obiectis, quibusq̄ ipsius intellectus
operationibus intelliguntur. Cap. 5.*

Indiuisibilem quidem igitur intelligentia, in his est, circa quæ
non est falsum: in quibus autem & falsum iam & verum est, com-
positio quædā iam intellectuum est, sicut eorum quæ vnū sūt,
quemadmodum Empedocles dixit. vere multorum quidem ca-
pita sine ceruice germinauerunt. postea composita sunt cōcordia:
sic & hæc, separata, composita sunt: ut assymetron & diametros. F

*In iis igitur indiuisibilem intellectio est, in quibus non reperitur
falsitas: in quibus aut reperitur falsitas & veritas, in iis demum com-
positio quedam est conceptuum, quasi sint unum: atq̄ ut Emped. dixit.
Pullulat ampla seges capitum ceruice carentum:
deinde componi Amore: sic etiam hæc cum separata sint, cōponuntur;
ut in commensurabile, & diameter.*

Formare autem res indiuisibiles erit in istis rebus, s. in quibus
non est falsitas. Res autem, in quibus est verum, & falsum, illud
est aliqua cōpositio tunc ad res intellectas, secū dum, q̄ sunt entia.
Sicut

▲ Sicut dixit Empedocles, q̄ multa capita, & colla disponuntur in postremo per compositionem amicitia: ita etiam sunt separata per compositionem. verbi gratia dicere assimetrum & dicere diametrum.

- 21 Cūm compleuit notificare substantiam trium intellectū, scilicet materialis, & eius, qui est in habitu, & agentis, incēpit considerare de actionibus, & proprietatibus intellectus. & hoc est, quod remansit de cognitione istius virtutis. Et, quia famosior differentiarum, per quas diuiditur actio intellectus, sunt duæ actiones, quarum vna dicitur formatio, & alia fides, incēpit hic notificare differentiam inter has duas actiones, & dixit. Formare autem res indiuisibiles, & c. i. apprehendere autē res simplices non compositas erit per intellecta, quæ non falsantur, neque verificantur: quæ dicuntur informatio. comprehendere autem ab eo res compositas erit per intellecta, in quibus est falsitas & veritas. & contentus fuit prima diuisione sine secunda: cūm oppositum intelligatur per suum oppositum. Deinde dicit, Res autem, in quibus inuenitur verum & falsum. & c. id est intellecta autem, in quibus inuenitur veritas & falsitas, est in eis aliqua compositio ab intellectu materiali. Intellectus quidem primo intelligit simplicia. Si igitur hæc compositio fuerit conueniens enti, erit vera: si non, erit falsa. Et ista actio intellectus ad intellecta similis est ei, quod Empedo. dicit de actione amicitia: in entia. Quemadmodum enim dixit Empedo. quod multa capita erant separata a collis, deinde amicitia congregauit ea, & composuit simile cum simili: ita intellecta existunt primo diuisa in intellectu materiali. verbi gratia dicere diametrum quadrati, & dicere assimetrum laterum. intellectus enim intelligit ista primo simplicia, deinde componit ea, scilicet assimetrum, aut assimetrum. si igitur composuerit secundum ens, est verum si non, falsum.

Famfior
diuidit, p
quas diu
die actio
telli, sunt
duæ actio
nes: quarū
vna dr for
matio, &
alia fides.
Idē. 5. Me
ta. 34.
Opposita
intelligit p
sui oppo
sitū. Idem
prio Cē.
101. & 1.
Cēli. 46.
cōsimile.
de ala. 53.

Si

De Anima

Si autem factorum & futurorum tempus cointelligens est & componens: falsum enim in compositione semper est. & namque si album, non albo: aut si non album albo, componit. contingit autem & diuisionem dicere omnia. Sic ergo est non solum falsum aut uerum quod albus Cleon est, sed & quod erat, aut erit: vnum autem faciens hoc intellectus est vnumquodque.

SOPH.

Sin autem prætorum uel futurorum, tempus in super intelligens & componens: semper enim falsitas in compositione consistit: etenim si album non album dixerit, non album composuit: porro autem licet et diuisionem omnia dicere: attamen non solum falsum est aut uerum album esse Cleonem, sed fuisse uel fore. quod autem unumquodque, unum facit, id intellectus est.

Et si fuerint præterita aut futura, tunc cum hoc intelligit tempus, & componit ipsum. Falsitas enim semper est in compositione. quoniam, cum dixeris album esse non album, iam composuisti non album cum albo, sicut dicens non album. Et possibile est dicere omnia esse diuisionem, sed non istud solum est uerum & falsum, scilicet Socratem esse album, seu cum hoc fuit, aut erit. Et quod facit hoc, & suum simile vnum est intellectus.

21

Id est &, si illa intellecta simplicia fuerint rerum, quæ innata sunt esse aut in præterito tempore, aut in futuro, tunc intellectus intelligit eum illis rebus tempus, in quo sunt, & postea componet ipsum cum eis, & iudicabit quæ illæ res fuerunt, aut erunt, sicut iudicat quod diametrum est assimetræ costæ. Et, quia narrauit primo quod ueritas & falsitas inueniuntur in compositione, incipit declarare quod falsitas est compositio, & non inuenitur in aliqua actionum intellectus, & d. Falsitas. n. semper est in compositione. & ratiocinatio super hoc est, quoniam, cum dicitur hoc in re alba quod non est alba, est compositio similis ad dicere in re alba quod est alba: licet illud sit falsum, & hoc uerum. Et, quia apparet quod affirmatio est magis digna compositioni, & negatio diuisioni, dixit. Et possibile est dicere in eis omnibus, quod sunt diuisioni. i. & sic possumus dicere negationem & affirmationem esse compositionem, sicut possumus dicere utrunque esse diuisionem: licet affirmatio magis uideatur habere hoc nomen compositio, & negatio hoc nomen diuisioni. quoniam in affirmatione componitur prædicatum cum subiecto: in negatione autem primo diuidit intellectus prædicatum à subiecto, & post componit ea. Et, cum declarauit quod ueritas, & falsitas accidunt compositioni rerum adinuicem, declarauit etiam quod hoc idem accidit, quando componit eas cum tempore, & dixit. Sed non istud solum est uerum & falsum, & c. i. & ueritas & falsitas non accidunt solum compositioni in propositionibus, in quibus prædicatum est nomen, sed et in eis, in quibus prædicatum est uerbum, uer.g. Socrates fuit aut erit. D. d. Et quod facit hoc, & c. i. & quod facit hæc intellecta

A intellecta singularia esse vnum per compositionem, postquam erant multa, est intellectus materialis. Iste. n. distinguit intellecta simplicia, & componit consimilia, & diuidit diuersa. Oportet enim vt virtus comprehendens simplicia & composita sit eadem, qm̄ proportio istius virtutis ad intentiones formarum imaginatarum debet esse sicut proportio sentientis communi ad sensibilia diuersa, non fm̄ qd̄ apparet de verbis Auempace in initio sui sermonis de virtute rationali, scilicet quod virtus compositiua debet esse alia ab imaginatiua.

Oportet
vt virtus
comprehens
simplicia,
& composita
sit eadem.

Indiuisibile autē quoniam dupliciter dicitur, aut actu, aut potentia, nihil prohibet intelligere indiuisibile quum longitudinem intelligat, (indiuisibilis, n. actualiter est) & in tempore indiuisibili. Similiter enim tempus diuisibile & indiuisibile, longitudo est. Non igitur est dicere aliquid in medio intelligere utrumque, non. n. est nisi diuidatur, sed aut potentia: seorsum autē utrumque intelligens dimidiorum, diuidit & tempus simul. tunc autem ut si longitudines, si vero est sicut ex utrisque, & in tempore est quod in utrisque.

TOPH.

B Cum autem indiuisibile bisariam dicatur; nihil prohibet quominus indiuisibile intelligat, cum longitudinem intelligit (est enim actu indiuisibilis) & in tempore indiuisibili: similiter enim tempus diuisibile & indiuisibile est, atq; longitudo. non igitur dicere potest quid in utroque dimidio intelligebat: non enim est si non diuidatur, nisi potentia. at cum seorsum utrumque dimidiorum intelligit, una etiam tempus diuidit: tunc vero quasi longitudines, quod si ut ex utrisque, & in tempore quod in utrisque.

a. l. intelligit
b. l.

Et, quia indiuisibile est duobus modis, aut in potentia, aut in actu, nihil prohibet hoc, qd̄ quando intellexerit longitudinem, vt intelligat indiuisibile, & illud indiuisibile in actu, & in tempore indiuisibili. tempus. n. fm̄ hunc modum est diuisibile, & indiuisibile, in longitudo. Nullus. n. potest dicere qd̄ intelligit utrumque modum esse aliquod, cum non sit, quousque diuidatur, sed in potentia. Sed, cum intellexerit utrumque duorum per se, tunc diuidetur tempus etiam, & tunc erunt quasi duae longitudines: congregatae autem in tempore, quod est super eas.

23 Cum declarauit qd̄ actio intellectus indiuisibilis est in rebus indiuisibilibus, incipit hic declarare ex quo modo contingit ei intelligere diuisibilia, habentia quantitatem in electione indiuisibili, & in tempore indiuisibili: & ex quo modo contingit ei vt intelligat ea indiuisibiliter, & in tempore diuisibili, sicut est dispositio in intelligendo res multas, & dixit. Et, quia indiuisibile est, & c. i. & quia indiuisibile dicitur duobus modis, potentia, & actu, possibile est dicere qd̄ intellectus intelligit res ex rebus diuisibilibus

bus

De Anima

bus potentiarum indiuisibilibus actu, sicut longitudo, & tempus latens, quod **D** est in eis, est indiuisibile in actu: & hoc sic intellectuone indiuisibili, & in tempore indiuisibili: quæ admodum intelligit res indiuisibiles utroque modo. necesse est. n. ut intelligat intentionem indiuisibilem indiuisibiliter: siue illa intentio fuerit diuisibilis aliquo modo, aut nullo modo. Et, cum dixit ut intelligat indiuisibilem, &c. intendit ut intelligat intentionem indiuisibilem: & illud intellectum est indiuisibile, & in tempore indiuisibili. D. d. tempus. n. secundum hunc modum est diuisibile, & indiuisibile. i. tempus. n. inuenitur etiam vno modo diuisibile, & alio modo in diuisibile, sicut in longitudine. Et, cum declarauit quod intellectus intelligit magnitudinem & tempus, & vniuersaliter omne, quod est indiuisibile in actu, & diuisibile potentia per intellectuonem indiuisibilem, & in tempore indiuisibili: declarauit etiam quod impossibile est aliquem dicere quod intelligere talia sit per intellectuonem diuisibilem, & in tempore diuisibili, & d. Nullus. n. potest dicere, &c. i. nullus igitur potest dicere quod, cum intellectus intelligit lineam, non subito intelligit eam, sed primo aliquam partem, & secundo aliam. illæ. n. duæ partes non sunt duæ actu in linea, donec linea diuidatur, sed tantum sunt duæ in potentia. & cum **E** d. utrunque modum, intendit utranque partem lineæ, & quasi d. nullus igitur potest dicere quod quando intellectus intelligit lineam, primo intelligit utranque partem per se, deinde totum. illæ. n. duæ partes non sunt in actu, quousque linea diuidatur: sed sunt duæ in potentia. D. d. Sed, cum intellexerit utrunque, &c. i. sed accidit ei ut intelligat utranque partem longitudinis per se, quando diuidit longitudinem. & tunc ita intelligit illam longitudinem, sicut intelligit duas longitudes. & hoc intellexit, cum d. & tunc erunt quasi duæ longitudes. D. d. congregata autem, &c. i. quando enim intelligit eas congregatas, i. partes, & quali vnam longitudinem, intelligit eas in eodem tempore indiuisibili in eodem instanti, in quo sunt in simul, non in duobus instantibus diuersis. & hoc intendebat, cum d. ut mihi videtur, in tempore, quod est super ea.

Quod autem non secundum quantitatem indiuisibile est, sed specie, intelligit indiuisibili tempore, & indiuisibili animæ: secundum accidens autem, & non in quantum illa diuisibilia: quod intelligit & in quo tempore: sed in quantum sunt indiuisibilia. inest autem utrique his aliquid indiuisibile, sed forte non separabile, quod facit tempus vnum, & longitudinem. & hoc similiter est in omni continuo & tempore & longitudine.

SOPH. Quod porro non quantitate sed specie indiuisibile est, id in tempore indiuisibili, & indiuisibili anima intelligit: per accidens autem, & **a. l.** quod non quatenus illa diuisibilia sunt, quo intelligit & in quo tempore, sed quatenus indiuisibilia: nam in his etiam inest aliquid indiuisibile, sed forte non separabile, quod vni & tempus & magnitudinem efficit: & hoc per æque in omni continuo reperitur, tum tempore tum longitudine.

Illud

A Illud autem, quod non est indiuisibile per quantitatem, sed per formam, intelligit ipsum in tempore indiuisibili, & per indiuisibile animæ, sed accidentaliter. sed ista duo sunt diuisibilia, scilicet illud, per quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, quia sunt in diuisibilia. In his etiam est aliquod indiuisibile, sed dignius est ut sit non separabile ab eis, & est illud, quod facit tempus esse vnum, & longitudinem esse vnam. & hoc eodem modo est in omni continuo, & in tempore, & in longitudine.

24 Cū declarauit modū, sū quē intelligit intellectus qđ est indiuisibile p quantitātē, & est illud, quod est indiuisibile in actu. & diuisibile potētia, incēpit ēt declarare modū, sū quē intelligit illud, qđ est indiuisibile per formā, & hoc ē indiuisibile actu, & pñia, nisi accidentaliter, & dixit. Illud autē, qđ nō est indiuisibile, &c. i. quod autē est indiuisibile forma & qualitate, nō quāitate, qm̄ indiuisibile dī duob⁹ modis, cōprehendit ab intellectu

B in tpe indiuisibili, & p intellēctionē indiuisibilē. D. d. sed accidentaliter, &c. i. & iste sermo est diminutus, & trāspōitus, & sic debet legi. sed ista duo sūt diuisibilia non essentialiter, sed accēdentalitē. s. tempus in quo intelligit, & res qua intelligit, aut per quod intelligit D. dedit causam in hoc, q sunt diuisibilia accidentaliter, & d. quia sunt indiuisibilia, &c. id est &, quia tempus, in quo intelligit, & res, quā intelligit, sunt indiuisibilia in se, sed tamen sunt diuisibilibus, s. in stās, in quo intelligit, & formā, quā intelligit. in stās. n. est indiuisibile, & ē in tpe, qđ est diuisibile: & forma ēt est in diuisibilibus, & est in magnitudine, q est diuisibilis. D. d. In his ēt est aliquod indiuisibile. i. in magnitudine & in tpe. D. d. sed dignius est ut sit nō separabile ab eis. sed illud, quod est indiuisibile in tpe, & in magnitudine, est nō separabile ab eis: & iō sunt diuisibile per accēs. D. d. & est illud, quod facit tpsē esse vnū, &c. i. & hoc indiuisibile exñs in istis rebus facit longitudinē esse vnā, & tpsē esse vnum. &, si non, non intelligeretur hęc vna longi-

C tudo, neq; vnū tempus, si non esset hęc nā in eis. Hęc igit natura est causa in hoc, q istę res sunt vnę, cū hoc q sunt diuisibiles. &, quia sūt in istis rebus, ideo contingit eis ut sint diuisibiles per accēs. & hoc, q hęc natura est exñs in rebus materialibus, est causa q intelligere fuit in non tpe. hoc est summa eius, quod intendebat in hoc capitulo. Et Deinde, d. & hoc eodem modo est in omni continuo, &c. i. & ista natura existit eodem modo, s. in tēpore, & in lōgitudine, & in alijs speciebus, non separabilis ab eo, in quo existit. qm̄, si separaretur, tunc diuisio per accidens non accideret.

Punctum autem & omnis diuisio, & sic indiuisibile, monstratur sicut priuatio: & similis ratio in alijs est: ut quomodo malum cognoscit aut nigrum: cōtrario, n. aliquo modo cognoscit. Oportet autem potentia esse cognoscens, & esse in ipso. Si vero alicui non inest contrarium ipsum seipsum cognoscit, & actu est, & separabile.

Dē Anima

80 PH.

*Punctum autem, omnisq; diuisio, & quod ita indiuisibile est, sicut D
priuatio cognoscitur. quæ ratio similis est in cæteris, scilicet quæ malum
aut nigrum cognoscit: nam contrario, quodammodo cognoscit. Oportet
autem id quod cognoscit potentia esse, & inesse in ipso. Quod si causa-
rum alicui nihil est contrarium, ipsa se ipsam cognoscit, & actus est,
& separabilis.*

*Punctus autem, & omnis differentia, & quod est indiuisibile
hoc modo intelligitur, quasi accidens. & sic de alijs. & secundum
hunc modum cognoscit nigredinem, & nigrum, quoniam, quasi
per contrarium cognoscit ipsum. Et cognoscens potentia debet
esse vnum in se. Si igitur aliquod rerum est, in quo non est contra-
rietas, illud intelligit se tm̄, & est in actu abstractum.*

25 *Cum declarauit quomodo intellectus intelligit indiuisibilia in actu,
& diuisibilia potentia, scilicet magnitudines & quomodo et intelligit indiuisi-
bilia essentialiter diuisibilia accidentaliter, scilicet qualitates, & formas, incipit E
hic declarare etiam quomodo intelligit indiuisibilia, neque essentialiter, neque ac-
cidentaliter, neque potentia, neque actu, v.g. punctum, & instans, & unitatem,
& dixit punctus autem, &c. i. intelligere autem punctum, & sibi simile ex eis, quæ
dicuntur esse indiuisibilia, & vniuersaliter omnem diuinitatem priuatiuam, est
per accidens, scilicet quod per accidens carere re priuatiua, punctus. n. non intelli-
gitur, nisi quod contingit ei de priuatione diuisibilitatis existentis in magnitu-
dine, & similiter de instans, & alijs. D. d. & secundum hunc modum cognoscit ni-
gredinem, & nigrum. ipse. n. quasi per contrarium cognoscit. sic cecidit
ablatio in exemplari, scilicet inter hanc particulam secundum modum, & hanc parti-
culam cognoscit, & est sermo completus per se. sed si aliquid deficit forte
est sic. secundum hunc modum intellectus, aut visus cognoscit nigredinem aut ni-
grum: & vniuersaliter omnes priuationes non cognoscuntur nisi per con-
traria, scilicet per cognitionem habitus, & per cognitionem defectus habitus. F
Et hic intendebat per nigredinem priuationem albedinis. ita n. est de sen-
sibus in istis rebus, sicut de intellectu. Quæ ad modum. n. dictum fuit illic
quod visus comprehendit obscuritatem per comprehensionem defectus lu-
cis, ita intellectus comprehendit priuationem per comprehensionem de-
fectus formæ. D. d. Et cognoscens potentia debet esse vnum in se. i. & oportet
ut intellectus cognoscens habitum, & suam priuationem, sit eadē virtus
in se. quemadmodum cognoscens obscuritatem, & lucem est eadē vir-
tus visus: & quod ista virtus cognoscens comprehendat priuationem com-
prehendendo se esse in potentia, cum fuerit in potentia, comprehendit ex se
vtrunq;, scilicet esse potentia & esse actu. & ista est dispositio intellectus
materialis. Possumus igitur dicere talem esse præparationem tantum, &
nihil aliud, ut dicit Alex. D. d. Si igitur aliquod rerum, &c. i. si igitur fue-
rit aliquis intellectus, in quo non est potentia contraria actui existenti in
eo. i. si fuerit aliquis intellectus, qui non inuenitur quandoque intelligens
in*

A in potentia, & quandoque intelligens in actu, tunc ille intellectus non intelligeret priuationem omnino: imo nihil intelligeret extra se. & hoc est vnum eorum, quibus diuiditur iste intellectus ab intellectu agente, scilicet quod in hoc intellectu inuenitur vtrumque; in agente autem actus tantum, non potentia & ideo recte vocauit Arist. istum intellectum materialem, non quia est mixtus, & habens materiam, vt Alex. opinabatur.

Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & vera aut falsa omnis. Intellectus autem non omnis: sed qui est ipse quid est, secundum quod aliquid erat esse, verus est: & non aliquid de aliquo: sed sicut uidere proprii verum est, si autem homo albus, aut non, non verum semper: sic autem se habent quæcunque sine materia sunt.

10 P. H. Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, quemadmodum affirmatio: estque vera uel falsa omnis: at intellectus non omnis: sed qui est ipse. **B** Quid est ex ipso Quid erat esse, verus est: & non aliquid de aliquo. Sed ut visus proprii verus est, an uero hoc album homo sit, nec ne, non verum semper est: sic se habent quæcunque sine materia sunt.

Et dicere aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & omne compositum est verum uel falsum. Et non omnis intellectus, sed qui dicit quiditatem rei est verus, non qui dicit aliquid de aliquo. Sed quæ admodum actiones propriæ sunt veræ, vtrum autem nigrum, aut album est homo, non semper est verum, ita etiam est dispositio eius, quod est abstractum à materia.

126 Id est & prædicare per intellectum aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & negatio, est compositio per actionem intellectus. & omne compositum est verum, aut falsum in intellectu. i. in materiali semper inueniuntur veritas & falsitas admixtæ. & hoc est proprium huic intellectui. D. incipit declarare quod hoc non est proprium omnibus actionibus istius intellectus, sed tantum actioni, quæ dicitur fides, non formatio, & dixit. Et non omnis intellectus, &c. i. & non in omni actione istius intellectus inueniuntur falsitas, & veritas admixtæ: sed actio quæ est informatio, est semper vera, non actio, quæ est prædicare aliquid de aliquo. D. incipit narrare quod hoc quod accidit intellectui, est simile ei, quod accidit sensui, & quod eadem est causa in hoc, & d. Sed quemadmodum actiones, & c. i. sed causa in hoc est eadem cum causa in sensu. Quemadmodum. n. actiones propriæ visui, scilicet comprehendere colorem sunt veræ in maiori parte: sentire autem album esse Socratem, aut Platonem non semper est verum, sed multoties accidit in eo falsitas: ita erit dispositio intellectus, scilicet quod semper est verus in sua actione propria. fides. n. accidit ei, nisi quia intellectum eius est materiale, i. compositum. Et, cum d. ita est dispositio eius, quod est abstractum à materia. intendebat ita est dispositio intellectus materialis, qui est ab-

† Actio intellectus, quæ est informatio, est semper vera. Sed videtur op. po. 8. c. 21. vbi. d. quod non est vera, neque falsa. Sicut videtur op. po. 5. Met. t. c. 6. 3. 4. vbi dicitur quod aliqua ratio in se falsa, non solum est aliquid falsum.

Præ expō.

De Anima cum cō. Auer.

Y stractus

Idē. 1. de Anima. 63. 1. 34. 152. 1. 61. videtur cō. Zim.

De Anima

Scda expō *abstractus à materia in suis cōprehensionibus, quia veridicat in propriis si-
bi, s. in formatione, & falsar in eis, quæ non sunt propria. Et pōt intelligi
sic. ita est dispositio intellectus, quorum intellectum est abstractū à ma-
teria in hoc, qd semper veridicat: cū non inueniatur in eis actio, quæ est
per accidens, quia suum intellectum est abstractum à materia.*

Idem autē est s. m. actū scia, rei: quæ uero s. m. potētiā, tpe prior est
in vno. oīno autē neq. tempore. Fiunt. n. ex actu ente oīa quæ sūt.

SOPH. *Scientia autē quæ actu est, idem est quod res: ea uero quæ potentia
est, in uno prior est tempore: Omnino uero ne tempore quidem: cuncta
enim quæ fiunt, ex eo sunt quod actu existit.*

Et scientia, q. est in actu, est ipsa res scita, & quæ est in potētiā, ē
prior tēpore indiuiduo. Sed vniuersaliter, neq. in tempore. omne
enim quod generatur, generatur ab eo, quod est in actu.

27 Id est & scientia, quæ est in actu, est ipsum scitum: & scientia, quæ est in
potentia, est prior tempore indiuiduo, q. scientia, quæ est in actu. vniuer-
saliter autem & simpliciter scientia, quæ est potentia, non est prior scien-
tia, quæ est in actu: cū scientia exiens de potentia in actum, est genera-
ta: & omne generatum generatur ab eo, quod est in actu speciei illius ge-
nerati. vnde necesse est vt scientia, quæ est in actu, sit prior omnibus mo-
dis scientia, quæ est in potentia. Et forte intendebat hic per hunc sermonē
inuenire causam, propter quam comprehensio intellectum separatorū
est formatio tantum, & veritas in eo nunquam admiscetur cum falsitate:
& est quodd scientia illorum est ipsum scitum omnibus modis, e contra
dispositioni in scitis intellectus materialis.

*Scia g. h. i. f.
a scia in a
ctu. oppo.
3. de a. i. a.
c. 5. I. s. o. l. o.
ne 3. quæ
stionis. Vi
de cōtra.
7im.*

*In multis intellectum sensumq. conuenire. De intellectu pratico, ac ipsius à
speculativo differentia. Quo etiam pacto ea, quæ abstractione
dicuntur, intelligantur. Cap. 5.*

Videtur autem sensibile ex potētiā existente sensitiuo, actu
agens: non enim patitur, neq. alteratur. vnde alia hæc spēs
motus, motus. n. imperfecti actus. simpliciter autē actus, al-
ter est, qui perfecti. Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere so-
lum, & intelligere: quum autem delectabile, aut triste, aut affir-
mans, aut negans, prosequitur aut fugit.

SOPH. *Videtur autem sensibile ex eo quod est potentia, sensitiuum actu
efficere: non enim patitur nec alteratur. quamobrem alia est hæc mo-
tus spēs. motus enim, actus erat imperfecti, at uero qui simpliciter est
actus, alius est: is scilicet qui perfecti est. Sentire igitur simile est ipsi
dicere solum & intelligere: cum aut iucundum aut molestum iudica-
uerit, non secus ac si affirmasset aut negasset, persequitur aut fugit.*

Et

A Et videmus sensibile facere sentiens in actu, postquam erat in potentia, neque patiendo alterationem. Et ideo iste est alius modus motus. motus. n. est actio non perfecta. actio aut simpliciter est alius motus, & est actio perfecta. Sentire igitur simile est ut tantum dicatur verbis, & ut intelligatur per intellectum. Si igitur fuerit delectabile, aut tristabile, sicut affirmatio & negatio eius, quæretur, aut fugietur.

18 Plus, quod hic vult dare de dispositione istius virtutis, & rationalis, est propter assimilationem eius. ensui. hæc. n. in quibus assimilatur, manifestiora sunt in sensu, quam in intellectu. Et primo incipit comparare inter eas in re, quam in eis motus, & passio. & d. Et videmus sensibile facere, & c. i. & quia videmus sensibile facere sentiens in actu, postquam fuit in potentia: non ita quod sentiens apud exitum de potentia in actum transmutatur, aut alteratur, sed quod res materiales exeuntes de potentia in actum transmutantur, aut alterantur: sed quod

B res materiales exeuntes de potentia in actum transmutantur: ideo opinandum est alium modum esse motus, & passionis à modo, qui est in rebus mobilibus. quapropter non est inopinabile hoc, quod dictum est in intellectu, scilicet quod est exitus de potentia ad actum sine transmutatione, & alteratione. D. d. motus. n. est actio non perfecta & c. i. & causa, propter quam isti motui contingit transmutatio & alteratio, illi autem non, est quia iste motus, cui accidit transmutatio, est actio non perfecta, & via ad complementum. ille autem est actio perfecta, immo complementum. Et quasi intendebat quod, cum ita sit, motum esse actionem imperfectam, accidit ei propter materiam, non secundum quod est actio. Et cum hoc accidit actioni, necesse est aliquam actionem esse liberatam ab hoc accidente. quod. n. accidit alicui per accidens, necesse est ut non sit ei secundum quod est. & si non fuerit ei secundum quod est, necesse est ut separaretur ab eo. Et hoc, quod induxit hic, quasi est dissolutio questionis, maxime omnium questionum aduenientium in hac opinione. Potest. n. aliquis dicere quomodo possumus imaginari receptionem in substantia

C non mixta cum materia: cum declaratum est quod causa receptionis est materia. Et quasi innuit dissolutionem, dicendo quod materia non est causa receptionis simpliciter, sed causa receptionis transmutabilis, scilicet receptionis huius entis individualis. unde necesse est ut illud, quod non recipit receptione individuali, non sit materiale aliquo modo. & sic non remanet locus questioni. Et cum declarauit modum consimilitudinis inter sensum & intellectum, in hoc modo passionis, & motus, scilicet quod in utroque est actio perfecta, incipit notificare consimilitudinem inter sentire & intelligere, & d. Sentire igitur simile est ut tantum dicatur verbis, & ut intelligatur per intellectum, i. & hoc, quod sentire sit per se actio perfecta, & sine tempore, & absque eo quod precedat ipsum actio diminuta, simile est ad intelligere intentionem intellectam, quam illa intentio pronuntiatur ab aliquo, scilicet quia sit ab hoc actio perfecta, absque eo quod precedat ipsum actum diminuta. & quasi intendit cum hoc declarare causam, propter quam intellectus intelligit sine tempore. Deinde. d. Si

Y ij igitur

Sensibile facit ensui in actu, postquam fuit in potentia. Idem. 2. de anima. 60. Vide consimile dictum de motu. 2. de anima. 67. Idem. 3. Ph. 4. & 6. Idem. 3. Ph. 4. & 9.

Vide philosophia. 1. Cor. 14. & 4. Ph. 31. 4. 67. & 2. d. Alia. 133. Materia non est causa receptionis simpliciter, sed causa receptionis transmutabilis. Item supra. c. 5.

De Anima

1. de Aīa
c. 6. 5. &
66.

Vīd The.
in 3. de aīa,
ca. 35.

Expō Cō.

Expō. 1. 19

Expō. 1. 20

Intell's, q
est in po-
tētia, prius
cōtinuā
cū nobis,
q̄ intell's a
gēs. oppo-
sitū dixit
ī in c. 18.
& c. 3. 6.
Vide cōt.
Zim.

Prīa expō
sup illis y
bis neq; ē
q̄h; intel
lgēs, &c.

materialē. Et testatur super oīa ista ex hoc, quod dixit in primo tracta-
tu de intellectu speculatiuo. Fecit enim illic eandem q̄nēm, quā hic: & dis-
soluit eam per hanc eandē dissolutionē. Dicit. n. in principio istius libri.
Intell's aut vī esse aliqua substantia exis in re, & nō corrupti. qm̄, si corrup-
peret, tunc magis esset hoc apud fatigationem senectutis. Et postea dedit
modum, ex quo possibile est vt intellectus sit nō corruptibilis, & intellige
re per ipsum erit corruptibile, & dixit. Et formare per intell'm, & cōsidera
re sunt diuersa: ita q̄ intus corrupetur aliquod aliud, ipsum aut in se nullā
habet occasionem. Distinctio aut & amor non sunt cāz illius: sed istius,
cuius est hoc fm̄ q̄ est eius. Et ideo ē, cū iste corrumperetur, non reme-
morabimur, neq; diligemus. Themistius igit dicit q̄ sermo eius in illo
tractatu, in quo dicit, intellectus aut vī esse substantia aliqua existēs in re,
& nō corrupti, idem est cum illo, in quo dixit hoc, & cū fuerit abstractus ē
quod est tantum nō mortalis, æternus. & quod dixit hic, & nō rememora-
mur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis. &
sine hoc nihil intelligit, idem est cum eo, quod illic dixit, s. & formare per
intellectum, & cōsiderare diuersantur, &c. Et dixit pp hoc q̄ intēdebat
hic per intellectum passibilem partem concupiscibilem animæ ista enim
pars vī habere aliquā rōnem. auscultat enim ad concedendum illud, quod
respicit aīa rōnalis. Nos aut, cū videmus opinionem Alex. & Themistii
esse impossibiles, & inuenimus verba Arist. manifesta fm̄ nostram expo-
sitionem, credimus q̄ ista est opinio Arist. quam nos diximus, & sunt ver-
ba in se uera. Qm̄ aut verba eius apparentia sunt in hoc capitulo declara-
bitur sic. Cū enim dixit. Et iste intellectus etiā est abstractus, nō mixt,
neq; passibilis, loquitur in intellectu agente. & nō possumus aliud dicere.
& hæc particula etiam ostendit aliū intell'm esse non passibilem, neq; mi-
xtum. Et sūt comparatio inter eos est, vt manifestum est, fm̄ q̄ est inter
intell'm agentē & intell'm materialē, fm̄ q̄ intell's materialis cōicāt agenti
in multis istarū dispositionum. & in hoc conuenit nobiscum Themistius
& differt Alex. Et, cū dixit. Et quod est in potentia, est prius tempore in-
diuiduo. potest intelligi per tres opiniones eodem modo. Secundum n.
nostram opinionem, & Themistii, intellectus, qui est in potentia prius cō-
tinuatur cum nobis, quam intellectus agens. & secundum Alex. intellectus,
qui est in potentia erit prior in nobis secundum esse, aut generationem,
& non secundum continuationem. Et, cū dixit. vniuersaliter autem
non est neq; in tempore, loquitur de intellectu, qui est in potentia. quo-
niam, cū fuerit acceptus simpliciter non respectu indiuidui, tunc non
erit prior intellectu agente aliquo modo prioriter, sed posterior ab eo
omnibus modis. & iste sermo cōuenit vtriq; opinioni, s. dicenti q̄ intell'ctus,
qui est in potentia, est generabilis, aut non generabilis. Et, cū di-
xit. neq; est quandoq; intelligens, & quandoq; nō intelligens. imposse est
vt iste sermo intelligatur fm̄ suum manifestum, neq; fm̄ Themistium,
neq; fm̄ Alex. Qm̄ hoc verbum est, cū dixit, neq; qūq; est intelligens, &
quandoq; non intelligens, secūdū eos refertur ad intellectum agentem. sed
Themistius

A Themistius, sicut diximus, opinatur q̄ intellectus agens est speculatiuus, fm q̄ tangit intellectum materiale. Alex. autem opinatur quod intellectus, qui est in habitu, & est speculatiuus, est alius ab intellectu agente, & hoc oportet credere. Artificium enim aliud est ab artificio & agēs aliud ab acto. Secundum autē q̄ nobis apparuit sermo, est ille secundum suum manifestum: & erit illud verbum, est, relatum ad propinquissime dictū: & est intellectus materialis, cum fuerit * actu simpliciter, non in respectu indiuidui. Intellectus enim, qui dicitur materialis, fm q̄ diximus, non accidit ei vt qnq; intelligat, qnq; non, nisi in respectu formarum imaginationis existentium in vnoquoq; indiuiduo, non in respectu speciei. v.g. q̄ non accidit ei, vt qnq; intelligat intellectum equi, & qnq; nō, nisi in respectu Socratis, & Platonis. simpliciter autem & respectu speciei semper intelligit hoc vlt: nisi species laumana deficiat omnino. quod est impossibile. & fm hoc sermo erit fm suum manifestū. Et, cum dixit. vniuersaliter autem non est neq; in tpe, intendit q̄ intellectus, qui est in potentia, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, sed fuerit acceptus simpliciter, & in respectu cuiuslibet indiuidui, tunc non inuenitur aliqn̄ intelligens & aliquando non, sed semper inuenitur intelligens. Quenadmodum intellectus agens, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, tunc nō inuenitur qnq; abstrahens, & qnq; nō abstrahens: sed semper inuenitur abstrahere, cum acceptus fuerit simpliciter. idem enim modus est in actione duorum intellectuum. Et fm hoc, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus, est illud, q̄ est tantum nō mortalis, intendit, & cum fuerit abstractus fm hunc modum, ex hoc modo est tñ nō mortalis, nō fm q̄ accipitur in respectu indiuidui. Et erit sermo eius, in quo dixit. Et nō rememoramur, &c. fm suum manifestū. Cōtra eam hanc opinionē surgit questio perfectē. Dicit enim quærens. Cū intellā cōia sint nō gn̄ abilia, neque corruptibilia fm hunc modum, quare nō rememoramur post mortē cognitionum habitū in hac vita. Et dicitur dissoluēdo, quia rememoratio fit per virtutes cōprehensiuas passibiles. materiales: & sunt tres virtutes in hōe, quarum esse declaratū est in Senſu & sensato, s. imaginatiua, & cogitatiua, & rememoratiua. istæ enim tres virtutes sunt in homine ad præsentādā formā rei imaginatæ, qñ sensus fuerit absens. Et ideo dictum fuit illic q̄, cū istæ tres virtutes adiuuetint se ad inuicē, forte representabūt indiuiduum rei, fm q̄ est in suo eē, licet autē nō sentiamus ipsum.

Et intendebat hic per intellectum passibilem formas imaginationis, fm q̄ in eas agit virtus cogitatiua p̄pria homini. Ista. n. virtus est aliqua rō, & actio eius nihil est aliud quā ponere intētiōē formæ imaginationis cum suo* indiuiduo apud rememorationem, aut distinguere eam ab eo apud formationē. Et manifestū est q̄ intellectus, qui dicitur materialis, recipit intētiōes imaginatas post hanc distinctionē. Iste igit̄ intell̄s passibilis necessarius est in formatione. Recte igitur dixit, Et nō rememoramur, quia iste ē nō passibilis. & intellectus passibilis ē corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit. i. & sine ȳtute imaginatiua, & cogitatiua nihil intelligit.

Artificiū aliud est ab artificio, & agēs aliud ab acto, a. l. acceptus. Intellectus materialis, vt diximus nō accidit ei qnq; intelligere, & qnq; non, nisi respectu indiuidui, nō respectu speciei idē ē c. 5. & 19.

Virtus cogitatiua ē aliqua rō, & actio eius ē ponere intētiōē formæ imaginationis cū suo indiuiduo apud rememorationem aut distinguere eam apud formationē. Vide cōsile i. cō. 6.

* a. l. idolo
scdā expō

X iiii intel-

intellectus, qui dicitur materialis. hæc enim virtutes sunt quasi res, quæ præparant materiam artificii ad recipiendum actionem artificii. hæc igitur est una expositio. Et potest exponi alio modo, & est q, cum dixit, & non est quandoq; iste intelligens, & quandoq; non intelligens, intendit cum non fuerit acceptus, secundum q, intelligit, & formatur à formis materialibus generabilibus & corruptibilibus, sed fuerit acceptus simpliciter, & secundum quod intelligit formas abstractas liberatas à materia, tunc non inuenitur quandoq; intelligens & quandoq; non intelligens, sed inuenitur in eadem forma. v.g. in modo, per quem intelligit intellectum agentem: cuius proportio est ad ipsum, sicut diximus, sicut lucis ad diaphanum. Opinandum est enim q, iste intellectus, qui est in potentia, cum declaratum est q, est æternus, & q, innatus est perfici per formas materiales, dignior est ut sit innatus perfici per formas non materiales, quæ sunt intellectus in se: sed non in primo copulatur nobiscum ex hoc modo, sed in postremo, quando perficitur generatio intellectus, qui est in habitu, ut declarabimus post. Et secundum hanc expositionem, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus est, q, est tantum non mortalis, innuit intellectum materiale, secundum q, perficitur per intellectum agentem, quando fuerit copulatus nobiscum ex hoc modo, deinde abstrahitur. Et forte innuit intellectum materiale in sua continuatione prima nobiscum. scilicet continuatione, quæ est per naturam. & appropriavit ipsum per hanc particulam tñ, annuendo ad corruptionem intellectus, qui est in habitu ex modo, per quæ est corruptibilis. Et ut, quando quis intuebitur intellectum materiale cum intellectu agente, apparebunt esse duo vno modo, & vnum alio modo. Sunt enim duo per diuersitatem actionis eorū. actio enim intellectus agentis est generare: istius autem informari. Sunt autem vnum, quia intellectus materialis perficitur per agentem, & intelligit ipsum. Et ex hoc modo dicimus q, intellectus continuatus nobiscum apparent in eo duæ virtutes, quarum una est actiua, & alia est de genere virtutum passiuarum. Et quæ bene assimilatur illi Alex. igni. Ignis enim est innatus alterare oē corpus per virtutem existentem in eo: sed tamē cum hoc patitur quoquo modo ab eo, quod alterat: & assimilatur cum eo aliquo modo similitudinis. i. acquirit ab eo formam igneam minorem formæ igneæ alterante. hæc enim dispositio valde est similis disponi intellectus agentis cum passibili, & cum intellectis, quæ generat. est enim agens ea vno modo, & recipiens ea alio modo. Et fm hoc erit sermo, in quo dixit, & non rememoramur, &c. dissolutio quoniam, quæ fecit Antiquos expositores credere intellectum, qui est in habitu, esse æternum: & fecit Alex. opinari intellectum materiale esse generabilem & corruptibilem, in qua dicebatur quoniam intellectus à nobis sunt non æterna cum hoc q, intellectus est æternus, & recipiens est æternus. Et quasi d. respondendo q, est in hoc est, quia intellectus materialis nihil intelligit sine intellectu passibili, licet sit agēs, & recipiēs sit sicut comprehendere colore. color. n. non est, licet lux sit & visus sit, nisi coloratus sit. Et tūc fm quæ istarū exponum dicat littera erit cōueniens verbis Arist. & suis demonstrationibus.

Hic inuit
dari rea-
ctionē idē
1. 3. Ge. 13
& 1. ph. 8.
& 4. Me-
teor. c. 10

A bus sine aliqua contradictione, aut exitu à manifesto sui sermonis. Et id non est recte uti in doctrina verbis æquivocis, nisi in eis, quæ licet sint diuersa, tamen conueniunt in omnibus intentionibus, de quibus possunt dici. Et demonstrat quod intendebat hic per intellectum passibilem virtutem imaginatiuam humanam hoc, quod cecidit in alia translatione loco eius, quod dixit, quod est non passibilis, & intellectus passibilis, est corruptibilis. Dicit. n. in illa translatione, & quod induxit nos ad dicendum q. iste intellectus non alteratur, neq. patitur, est q. existimatio est imaginatio intellectus passibilis, & quod corrumpitur & non comprehendit intellectum, & nihil intelligit sine imaginatione. Hoc nomen igitur intellectus secundum hoc dicitur in hoc li. quatuor modis. dicitur. n. de intellectu materiali: & de intellectu, qui est in habitu: & de intellectu agente: & virtute imaginatiua. Et debes scire quod nulla differentia est secundum expositionem Themistij, & Antiquorum expositorum, & opinionem Platonis in hoc q. intellecta existentia in nobis sunt æterna, & ad discere est rememorari. sed Plato dixit q. ista intellecta sunt in nobis quique, & quandoque non, propter hoc, quod subiectum præparatur quandoq. ad recipiendum ea quandoque, & quandoque non: & ipsa in se ita sunt: antequam recipiamus, sicut post: & ita sunt extra animam, sicut in anima. Themistius autem dixit. & hoc scilicet q. quandoque sunt copulata, & quandoque non, accidit eis propter naturam recipiendis. Opinatur enim quod intellectus agens non est innatus continuari nobiscum in primo, nisi secundum q. tangit intellectum materiale. & ideo accidit ei ex hoc modo diminutio ista, cum continuatio cum intentionibus imaginatis est vno modo quasi receptio, & alio modo quasi actio: & ideo intellecta sunt in eo in dispositione diuersa à suo esse in intellectu agente. Et fiducia in intelligendo hanc opinionem est q. causa mouens Arist. ad ponendum intellectum materiale esse non est, quia est hic intellectum factum: sed ea in hoc est, aut quia, cum fuerit inuenta intellecta, quæ sunt in nobis secundum dispositiones non conuenientes intellectibus simplicibus, tunc fuit dictum q. iste intellectus, qui est in nobis, est compositus ex eo, quod est in actu, scilicet intellectu agente, & ex eo, quod est in potentia: aut quia continuatio eius secundum hanc opinionem est similis generationi, & assimilatur agenti & patienti, scilicet in sua continuatione cum intentionibus imaginationis. Secundum igitur hanc opinionem agens, & patiens, & factum erunt idem. & est dictum ab istis tribus dispositionibus per diuersitatem, quæ accidit ei. Nos autem opinamur q. non mouit ipsum ad ponendum intellectum agentem nisi hoc, q. intellecta speculatiua sunt generata secundum modum, quem diximus. Considera ergo hoc, quoniam est differentia inter istas tres opiniones, scilicet Platonis, & Themistij, & opinionem nostram. & secundum expositionem Themistij, non indiget in istis intellectis nisi ad ponendum intellectum materiale tantum, aut intellectum materiale, & agentem secundum modum similitudinis. ubi. n. non est vera generatio, non est agens. Et nos conuenimus cum Alex. in modo ponendi

Nō est re-
ctū vi-
uē doctrina
vbi æqui-
uocis, nisi
in eis, quæ
licet sint
diuersa, tamen
conueniunt
in omnibus in-
tentionibus
de quibus
phil. dicit.
cōsiste. 2. &
ala. cō. 30.
Hoc nō-
mē intel-
lectus dicitur
quatuor
modis.

Secūdo Them-
istius idem
est agens,
patiens, &
factū. Videt
ur. de Ala
cap. 25. in
Themistio.

De Anima

di intellectum agētem: & differimus ab eo in natura intellectus materia- D
lis. & differimus a Themistio in natura intellectus, qui est in habitu, & in
modo ponendi intellectum agentem. & nos etiam quoquo modo conue-
nimus cum Alexan in natura intellectus, qui est in habitu, & alio modo
differimus. Hæ igitur sunt differentie, quibus diuiduntur opiniones at-
tributæ Arist. Et debes scire q̄ vsus, & exercitium sunt causæ eius, quod
apparet de potentia intellectus agentis, qui est in nobis ad abstrahendum,
& intellectus materialis ad recipiendum: sunt (dico) causæ propter habitū
existentem per vsū, & exercitium in intellectu passibili, & corruptibili,
quem vocauit Arist. passibilem. & dicit aperte ipsū corrumpi. & si non,
contingeret vt virtus, quæ est in nobis agens intellecta esset materialis, &
similiter virtus passibilis. Et ideo nullus potest rationari per hoc super
hoc q̄ intellectus materialis admiscetur cornori. Illud enim quod dixit
opinans ipsum esse admixtum in responsione istius sermonis in intelle-
ctu agente, dicimus nos in responsione eius in intellectu materiali. † Et
per istum intellectum, quem vocat Arist. passibilem, diuersantur homi-
nes in quatuor virtutibus dictis in Topicis, quas Alfarabius numerauit in E
Elenchis. Et per istum intellectum differt homo ab aliis animalibus. & si
non, tunc necesse esset vt continuatio intellectus agentis & recipientis cū
animalibus esset eodem modo. Intellectus quidem operarius differt à
speculatiuo per diuersitatem preparationis existentis in hoc intellectu. his
igitur declaratis reuertamur ad nostram viam, & dicamus.

*De intelligibilibus, ipsius intellectus obiectis, quibusq̄ ipsius intellectus
operationibus intelliguntur. Cap. 3.*

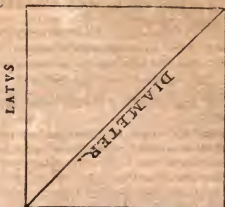
Primo To-
pic. c. i. ubi
numerat
quatuor
grad⁹ pro
habitu. v.
1. Top. ca.
11. & 3. To-
pic. ca. 1. ubi
numerat
quatuor
virtutes
morales.
† Per intel-
lectū, quē
vocat Ari-
stot. passi-
bilē ē diuer-
santur qua-
tuor virtu-
tibus dictis
in Top. &
per istū intel-
lectū et hō
differt ab
aliis anim-
bus.

Indiuisibilem quidem igitur intelligentia, in his est, circa quæ
non est falsum: in quibus autem & falsum iam & verū est, com-
positio quædā iam intellectuum est, sicut eorum quæ vnū sūt,
quemadmodum Empedocles dixit. vere multorum quidem ca-
pita sine ceruice germinauerunt. postea composita sunt cōcordia:
sic & hæc, separata, composita sunt: ut assymetron & diametros. F

*In his igitur indiuisibilem intellectio est, in quibus non reperitur
falsitas: in quibus autem reperitur falsitas & veritas, in his demum com-
positio quadam est conceptuum, quasi sint unum: atq̄ ut Emped. dixit.
Pullulat ampla seges capitum ceruice carentium:
deinde componi Amore: sic etiam hæc cum separata sint, cōponuntur;
ut in commensurabile, & diameter.*

Formare autem res indiuisibiles erit in istis rebus, scilicet in quibus
non est falsitas. Res autem, in quibus est verum, & falsum, illud
est aliqua cōpositio tunc ad res intellectas, secundum, q̄ sunt entia.
Sicut

A Sicut dixit Empedocles, q̄ multa capita, & colla disponuntur in postremo per compositionem amicitia: ita etiam sunt separata per compositionem. verbi gratia dicere assimetrum & dicere diametrum.

a1 Cūm compleuit notificare substantiam trium intellectū, scilicet materialis, & eius, qui est in habitu, & agentis, incōpit considerare de actionibus, & proprietatibus intellectus. & hoc est, quod remansit de cognitione istius virtutis. Et, quia famosior differentiarum, per quas diuiditur actio intellectus, sunt duæ actiones, quarum vna dicitur formatio, & alia fides, incōpit hic notificare differentiam inter has duas actiones, & dixit. Formare autem res indiuisibiles, &c. i. apprehendere autē res simplices non compositas erit per intellecta, quæ non falsantur, neque verificantur: quæ dicuntur informatio. comprehendere autem ab eo res compositas erit per intellecta, in quibus est falsitas & veritas, & contentus fuit prima diuisione sine secunda: cūm oppositum intelligatur per suum oppositum. Deinde dicit, Res autem, in quibus inuenitur verum & falsum, &c. id est intellecta autem, in quibus inuenitur veritas & falsitas, est in eis aliqua compositio ab intellectu materiali. Intellectus quidem primo intelligit simplicia. Si igitur hæc compositio fuerit conueniens enti, erit vera: si non, erit falsa. Et ista actio intellectus ad intellecta similis est ei, quod Empedo. dicit de actione amicitia: in entia. Quemadmodum enim dixit Empedo. quod multa capita erant separata a collis, deinde amicitia congregauit ea, & composuit simile cum simili: ita intellecta existunt primo diuisa in intellectu materiali, verbi gratia dicere diametrum quadrati, & dicere assimetrum laterum. intellectus enim intelligit ista primo simplicia, deinde componit ea, scilicet simetrum, aut assimetrum. si igitur composuerit secundum ens, est verum si non, falsum.

Famfior
diuārū, p
quas diu-
dit actio I
tells, sunt
duæ actio-
nes: quarū
vna dr for-
matio, &
alia fides.
Idē. 5. Me-
ta. 34.
Opposita
intelligit p
sua oppo-
sita. Idem
prio Cō.
101. & 1.
Cōeli. 4c.
cōsimile.
de aia. 53.

Si

De Anima

Si autem factorum & futurorum tempus cointelligens est & componens: falsum enim in compositione semper est. & namq[ue] si album, non albo: aut si non album albo, componit. contingit autē & diuisionem dicere omnia. Sic ergo est non solum falsum aut uerum q[uod] album Cleon est, sed & quod erat, aut erit: vnum autem faciens hoc intellectus est vnumquodque.

SOPH.

Si autem præteritorum uel futurorum, tempus insuper intelligens & componens: semper enim falsitas in compositione consistit: etenim si album non album dixerit, non album composuit: porro autem licet et diuisionem omnia dicere: attamen non solum falsum est aut uerum album esse Cleonem, sed fuisse uel fore. quod autem unumquodq[ue], unum facit, id intellectus est.

Et si fuerint præterita aut futura, tunc cum hoc intelligit tempus, & componit ipsum. Falsitas enim semper est in compositione. quoniam, cum dixeris album esse non album, iam composuisti non album cum albo, sicut dicens non album. Et possibile est dicere omnia esse diuisionem. 'ed non istud solum est uerum & falsum, scilicet Socratem esse album, seu cum hoc fuit, aut erit. Et q[uod] facit hoc, & suum simile vnum est intellectus.

22

Id est &, si illa intellecta simplicia fuerint rerum, quæ innatæ sunt esse aut in præterito tempore, aut in futuro, tunc intellectus intelligit eū illis rebus tempus, in quo sunt, & postea componet ipsum cum eis, & iudicabit q[uod] illæ res fuerunt, aut erunt, sicut iudicat q[uod] diametrum est assimetrum costæ. Et, quia narrauit primo q[uod] ueritas & falsitas inueniuntur in compositione, incipit declarare q[uod] falsitas est compositio, & non inuenitur in aliqua actionum intellectus, & d. Falsitas. n. semper est in cōpositione. & ratiocinatio super hoc est, q[uam] cum dicitur hoc in re alba q[uod] non est alba, est compositio similis ad dicere in re alba q[uod] est alba: licet illud sit falsum, & hoc uerum. Et, quia apparet q[uod] affirmatio est magis digna compositioni, & negatio diuisioni, dixit. Et possibile est dicere in eis omnibus, q[uod] sunt diuisioni. & sic possumus dicere negationem & affirmationem esse compositionem, sicut possumus dicere utrunq[ue] esse diuisionem: licet affirmatio magis uideatur habere hoc nomen cōpositio, & negatio hoc nomen diuisioni. q[uam] in affirmatione componitur prædicatum cum subiecto: in negatione aut primo diuidit intellectus prædicatum à subiecto, & post componit ea. Et, cum declarauit q[uod] ueritas, & falsitas accidunt compositioni rerum ad inuicem, declarauit et q[uod] hoc idem accidit, quando componit eas cum tempore, & dixit. Sed non istud solum est uerū & falsum, & c. i. & ueritas & falsitas non accidunt solum compositioni in propositionibus, in quibus prædicatum est nomen, sed et in eis, in quibus prædicatum est uerbum, uer. g. Socrates fuit aut erit. D. d. Et q[uod] facit hoc, & c. i. & q[uod] facit hæc intellecta

A intellecta singularia esse vnum per compositionem, postquam erant multa, est intellectus materialis. Iste. n. distinguit intellecta simplicia, & cōponit consimilia, & diuidit diuersa. Oportet enim vt virtus comprehendēs simplicita & composita sit eadem. qm̄ proportio istius virtutis ad intentiones formarum imaginatarum debet esse sicut proportio sentientis cōmunis ad sensibilia diuersa; nō fm̄ q̄ apparet de verbis Auempace in initio sui sermonis de virtute rationali, scilicet quod virtus compositiua debet esse alia ab imaginatiua.

Oportet
vt virtus cō
prehēdēs
simplicita,
& cōposita
sit eadē.

Indiuisibile autē quoniam dupliciter dicitur, aut actu, aut potētia, nihil prohibet intelligere indiuisibile quum longitudinem intelligat. (indiuisibilis. n. actualiter est) & in tempore indiuisibili. Similiter enim tempus diuisibile & indiuisibile, lōgitudini est. Non igitur est dicere aliquid in medio intelligere utrunq. non. n. est nisi diuidatur, sed aut potentia: seorsum autē utrunq. intelligēs dimidiōrum, diuidit & tempus simul. tunc autem ut si longitudi-

SOPH.

B nes. si vero est sicut ex vtrisque, & in tempore est quod in vtrisque. Cum autem indiuisibile bisariam dicatur; nihil prohibet quominus indiuisibile intelligat, cum longitudinem intelligit (est enim actu indiuisibilis) & in tempore indiuisibili: similiter enim tempus diuisibile & indiuisibile est, atq. longitudo. non igitur dicere potest quid in utroq. dimidiō intelligebat: non enim est si non diuidatur, nisi potentia. at cum seorsum utrunq. dimidiōrum intelligit, unā etiam tempus diuidit: tunc vero quasi longitudes. quod si ut ex utrisq. & in tempore quod in utrisque.

a. Intelli-
git.

Et, quia indiuisibile est duobus modis, aut in potētia, aut in actu, nihil prohibet hoc, q̄ quando intellexerit longitudinem, vt intelligat indiuisibile, & illud indiuisibile in actu, & in tempore indiuisibili. tempus. n. fm̄ hunc modum est diuisibile, & indiuisibile, in lōgitudine. Nullus. n. potest dicere q̄ intelligit vtrunq. modum esse aliquod, cū non sit, quousque diuidatur, sed in potētia. Sed, cum intellexerit vtriusque duorum per se, tunc diuidetur tempus etiam. & tunc erunt quasi duæ longitudes: congregatæ autem in tempore, quod est super eas.

23 Cum declarauit q̄ actio intellectus indiuisibilis est in rebus indiuisibilibus, incēpit hic declarare ex quo modo contingit ei intelligere diuisibilia, habentia quantitatem intellectiōne indiuisibili, & in tēpore indiuisibili: & ex quo modo contingit ei vt intelligat ea indiuisibiliter, & in tempore diuisibili, sicut est dispositio in intelligendo res multas, & dixit. Et, quia indiuisibile est, & c. i. & quia indiuisibile dicitur duobus modis, potētia, & actu, possibile est dicere q̄ intellectus intelligit res ex rebus diuisibilibus

De Anima

bus potentia: indiuisibilibus actu, sicut longitudo, & tempus latens, quod **D**
 est in eis, est indiuisibile in actu: & hoc sic intellectu in indiuisibili, & in
 tempore indiuisibili: quæ admodum intelligit res indiuisibiles utroq; mō.
 necesse est. n. vt intelligat intentionem indiuisibile indiuisibiliter: siue il-
 la intentio fuerit diuisibilis aliquo modo, aut nullo modo. Et, cum dixit
 vt intelligat indiuisibilem, &c. intendit vt intelligat intentionem indiuisi-
 bilem: & illud intellectum est indiuisibile, & in tempore indiuisibili. D. d.
 tēpus. n. fm hunc modum est diuisibile, & indiuisibile. i. tempus. n. inueni-
 tur etiam vno modo diuisibile, & alio modo in diuisibile, sicut in longi-
 tudine. Et, cum declarauit q̄ intellectus intelligit magnitudinem & tem-
 pus, & vniuersaliter omne, quod est indiuisibile in actu, & diuisibile potē-
 tia per intellectum indiuisibilem, & in tempore indiuisibili: declara-
 uit etiā q̄ impossibile est aliquem dicere q̄ intelligere talia sit per intelle-
 ctionē diuisibilem, & in tpe diuisibili, & d. Nullus. n. pōt dicere, &c. i. nul-
 lus igit pōt dicere q̄, cum intellectus intelligit lineā, nō subito intelligit eā,
 sed primo aliquā partē, & secūdo aliā. illā. n. duæ partes nō sunt duæ actu
 in lineā, donec lineā diuidatur, sed tantum sunt duæ in potentia. &, cum **E**
 d. vtrunq; modum, intendit vtranq; partem lineæ, & quasi d. nullus igit
 potest dicere q̄ quādo intellectus intelligit lineam, primo intelligit
 vtranq; partem per se, deinde totum. illā. n. duæ partes non sunt in actu,
 quousque lineā diuidatur: sed sunt duæ in potentia. D. d. Sed, cum intelle-
 xerit vtrunq;, &c. i. sed accidit ei vt intelligat vtranque partem longitu-
 dinis per se, quando diuidit longitudinem. & tunc ita intelligit illam longi-
 tudinem, sicut intelligit duas longitudes. & hoc intellexit, cum d. & tūc
 erunt quasi duæ longitudes. D. d. congregata autem, &c. i. qñ enim in-
 telligit eas congregatas, i. partes, & quali vnam longitudinem, intelligit
 eas in eodē tempore indiuisibili in eodem instanti, in quo sunt in simul,
 non in duobus instantibus diuersis. & hoc intendebat, cum d. vt mihi vi-
 detur, in tempore, quod est super ea.

Quod autem non secundum quantitatem indiuisibile est, sed
 specie, intelligit indiuisibili tempore, & indiuisibili animæ: secū-
 dum accidens autem, & non in quantum illa diuisibilia: quod in **F**
 telligit & in quo tempore: sed in quantum sunt indiuisibilia. inest
 autem utiq; his aliquid indiuisibile, sed forte nō separabile, quod
 facit tempus vnum, & longitudinem. & hoc similiter est in omni
 continuo & tempore & longitudine.

SOPH. Quod porro non quantitate sed specie indiuisibile est, id in tempore
 indiuisibili, & indiuisibili anima intelligit: per accidens autem, &
 a. l. quod non quatenus illa diuisibilia sunt, quō intelligit & in quo tempore,
 sed quatenus indiuisibilia: nam in his etiam inest aliquid indiuisibile,
 sed forte non separabile, quod vnu & tēpus & magnitudinē efficit:
 & hoc per æque in omni cōtinuo reperitur, tum tēpore tū longitudine.

Illud

A Illud autem, quod non est indiuisibile per quantitatem, sed per formam, intelligit ipsum in tempore indiuisibili, & per indiuisibile animæ, sed accidentaliter. sed ista duo sunt diuisibilia, scilicet illud, per quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, quia sunt in diuisibilia. In his etiam est aliquod indiuisibile, sed dignius est ut sit non separabile ab eis. & est illud, quod facit tempus esse vnum, & longitudinem esse vnam. & hoc eodem modo est in omni continuo, & in tempore, & in longitudine.

14 Cū declarauit modū, sū quē intelligit intellectus qđ est indiuisibile p quantitātē, & est illud, quod est indiuisibile in actu. & diuisibile potētia, incēpit ēt declarare modū, sū quē intelligit illud, qđ est indiuisibile per formā, & hoc ē indiuisibile actu, & pñia, nisi accētaliter, & dixit. Illud autē, qđ nō est indiuisibile, & c. i. quod autē est indiuisibile forma & qualitate, nō quātitate, qm̄ indiuisibile dī duob⁹ modis, cōprehendit ab intellectu in tpe indiuisibili, & p intellēctionē indiuisibilē. D. d. sed accētaliter, & c. i. & iste sermo est diminutus, & trāspōitus, & sic debet legi. sed ista duo sūt diuisibilia non essentialiter, sed accēdentaliter. t. tempus in quo intelligit, & res qua intelligit, aut per quod intelligit D. dedit causam in hoc, q̄ sunt diuisibilia accidentaliter, & d. quia sunt indiuisibilia, & c. id est, & quia tempus, in quo intelligit, & res, quā intelligit, sunt indiuisibilia in se, sed tamen sunt diuisibilibus, t. instās, in quo intelligit, & formā, quā intelligit. instās. n. est indiuisibile, & ē in tpe, qđ est diuisibile: & forma ēt est in diuisibilis, & est in magnitudine, q̄ est diuisibilis. D. d. In his ēt est aliquod indiuisibile. i. in magnitudine & in tpe. D. d. sed dignius est ut sit nō separabile ab eis. sed illud, quod est indiuisibile in tpe, & in magnitudine, est nō separabile ab eis: & iō sunt diuisibile per accēts. D. d. & est illud, quod facit tpe esse vñ, & c. i. & hoc indiuisibile exñs in istis rebus facit longitudinē esse vnā, & tpe esse vnum. & si non, non intelligeretur hęc vnā longitudo, neq; vnū tempus, si non esset hęc nā in eis. Hęc igit natura est causa in hoc, q̄ istę res sunt vnę, cū hoc q̄ sunt diuisibiles. & quia sūt in istis rebus, ideo contingit eis ut sint diuisibiles per accēts. & hoc, q̄ hęc natura est exñs in rebus materialibus, est causa q̄ intelligere fuit in non tpe. hoc est summa eius, quod intendebat in hoc capitulo. Et Deinde, d. & hoc eodem modo est in omni continuo, & c. i. & ista natura existit eodem modo, t. in tēpore, & in lōgitudine, & in alijs speciebus, non separabilis ab eo, in quo existit. qm̄, si sepatetur, tunc diuisio per accēdens non accideret.

Punctum autem & omnis diuisio, & sic indiuisibile, monstratur sicut priuatio: & similis ratio in alijs est: ut quomodo malum cognoscit aut nigrum: cōtrario, n. aliquo modo cognoscit. Oporteret autem potentia esse cognoscens, & esse in ipso. Si vero alicui non inest contrarium ipsum seipsum cognoscit, & actu est, & separabile.

Punctum

80 PH. *Punctum autem, omnisq; diuifio, & quod ita indiuiſibile eſt, ſicut D*
privatio cognoscitur. quæ ratio ſimilis eſt in cæteris, ſcilicet quæ malum
aut nigrum cognoscit: nam contrario, quodammodo cognoscit. Oportet
autem id quod cognoscit potentia eſſe, & in eſſe in ipſo. Quod ſi cauſa-
rum alicui nihil eſt contrarium, ipſa ſe ipſam cognoscit, & actus eſt,
& ſeparabilis.

Punctus autem, & omnis differentia, & quod eſt indiuiſibile
 hoc modo intelligitur, quaſi accidens, & ſic de alijs. & ſecundum
 hunc modum cognoscit nigredinem, & nigrum, quoniam, quaſi
 per contrarium cognoscit ipſum. Et cognoscens potentia debet
 eſſe vnum in ſe. Si igitur aliquod rerum eſt, in quo non eſt contra-
 rietas, illud intelligit ſe tñ, & eſt in actu abſtractum.

25 Cùm declarauit quomodo intellectus intelligit indiuiſibilia in actu,
 & diuiſibilia potentia, ſ. magnitudines & quomodo et intelligit indiuiſi-
 bilia eſſentialiter diuiſibilia accidentaliter, ſ. qualitates, & formas, incipit E
 hic declarare etiam quomodo intelligit indiuiſibilia, neq; eſſentialiter, neq; ac-
 cidentaliter, neq; potentia, neq; actu, v. g. punctum, & inſtans, & vnitatem,
 & dixit, punctus aut, & c. i. intelligere aut punctum, & ſibi ſimile ex eis, quæ
 dicuntur eſſe indiuiſibilia, & vniuerſaliter omnem diuinam priuatiuam, eſt
 per accidens, ſ. ſm qd et accidit carere re priuatiua. punctus. n. non intelli-
 gitur, niſi qd contingit ei de priuatione diuiſibilitatis exiſtentiſ in magnitu-
 dine, & ſimiliter de inſtā, & alijs. D. d. & ſm hunc modum cognoscit ni-
 gredinem, & nigrum. ipſe. n. quaſi per contrarium cognoscit. ſic cecidit
 ablatio in exemplari, ſ. inter hanc particulam ſm modum, & hanc particu-
 lam cognoscit & eſt ſermo completus per ſe. ſed ſi aliquid deficit forte
 eſt ſic. ſm hunc modum intellectus, aut viſus cognoscit nigredinem aut ni-
 grum: & vniuerſaliter omnes priuationes non cognoscuntur niſi per con-
 traria, ſ. per cognitionem habitus, & per cognitionem defectus habitus. F
 Et hic intendebat per nigredinem priuationem albedinis. ita n. eſt de ſen-
 ſibus in iſtis rebus, ſicut de intellectu. Quæ ad modum. n. dictum fuit illic
 qd viſus comprehendit obſcuritatem per comprehensionem defectus lu-
 cis, ita intellectus comprehendit priuationem per comprehensionem de-
 defectus formæ. D. d. Et cognoscens potentia debet eſſe vnũ in ſe. i. & oportet
 vt intellectus cognoscens habitum, & ſuam priuationem, ſit eadẽ virtus
 in ſe. quemadmodum cognoscens obſcuritatem, & lucem eſt eadẽ virtus
 viſus: & qd iſta virtus cognoscens comprehendat priuationem cõpre-
 hendendo ſe eſſe in potentia, cùm fuerit in potentia, comprehendit ex ſe
 vtrunq; ſcilicet eſſe potentia & eſſe actu. & iſta eſt diſpoſitio intellectus
 materialis. Poſſumus igitur dicere talem eſſe præparationem tantum, &
 nihil aliud, vt dicit Alex. D. d. Si igitur aliquod rerum, & c. i. ſi igitur fue-
 rit aliquis intellectus, in quo non eſt potentia contraria actui exiſtenti in
 eo. i. ſi fuerit aliquis intellectus, qui non inuenitur quandoque intelligens

In potentia, & quandoque intelligens in actu, tunc ille intellectus non intelligeret priuationem omnino: imo nihil intelligeret extra se. & hoc est vnum eorum, quibus diuiditur iste intellectus ab intellectu agente, scilicet quod in hoc intellectu inuenitur vtrumque, in agente autem actus tantum, non potentia & ideo recte vocauit Aristoteles istum intellectum materialem, non quia est mixtus, & habens materiam, vt Alexander opinabatur.

Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & vera aut falsa omnis. Intellectus autem non omnis: sed qui est ipse quid est, secundum quod aliquid erat esse, verus est: & non aliquid de aliquo: sed sicut uidere proprii verum est, si autem homo albus, aut non, non verum semper: sic autem se habent quæcunque sine materia sunt.

SOPH. Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, quemadmodum affirmatio: estque vera uel falsa omnis: at intellectus non omnis, sed qui est ipse. **B** Quid est ex ipso? Quid erat esse, uerus est: & non aliquid de aliquo. Sed ut uisus proprii uerus est, an uero hoc album homo sit, nec ne, non uerum semper est: sic se habent quæcunque sine materia sunt.

Et dicere aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & omne compositum est verum uel falsum. Et non omnis intellectus, sed qui dicit quidditatem rei est uerus, non qui dicit aliquid de aliquo. Sed quæ admodum actiones propriæ sunt ueræ, vtrum autem nigrum, aut album est homo, non semper est verum, ita etiam est dispositio eius, quod est abstractum à materia.

16 Id est & prædicare per intellectum aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & negatio, est compositio per actionem intellectus. & omne compositum est verum, aut falsum in intellectu. id est in materiali semper inueniuntur ueritas & falsitas admixtæ. & hoc est proprium huic intellectui. **D.** incipit declarare quod hoc non est proprium omnibus actionibus istius intellectus, sed tantum actioni, quæ dicitur fides, non formatio, & dixit. Et non omnis intellectus, &c. 1. & non in omni actione istius intellectus inueniuntur falsitas, & ueritas admixtæ: sed actio quæ est informatio, est semper uera, non actio, quæ est prædicare aliquid de aliquo. **D.** incipit narrare quod hoc quod accidit intellectui, est simile ei, quod accidit sensui, & quod eadem est causa in hoc, & d. Sed quemadmodum actiones, &c. i. sed causa in hoc est eadem cum causa in sensu. Quemadmodum. n. actiones propriæ uisui, scilicet comprehendere colorem sunt ueræ in maiori parte: sentire autem album esse Socratem, aut Platonem non semper est uerum, sed multoties accidit in eo falsitas: ita erit dispositio intellectus, scilicet quod semper est uerus in sua actione propria. fides. n. accidit ei, nisi quia intellectum eius est materiale, id est compositum. Et, cū d. ita est dispositio eius, quod est abstractum à materia. intendebat ita est dispositio intellectus materialis, qui est ab-

† Actio intellectus, quæ est informatio, est semper uera. Sed uidetur per po. 3. c. 21. ubi d. quod non est uera, neque falsa. Sicut uidetur per po. 5. Met. c. 6. 34. ubi dicitur quod si aliqua ratio in se falsa, non solum est aliquid falsum.

Præ expō.

De Anima cū cō. Auer.

Y Abstractus

Idē. 2. de Anima. 63. l. 34. l. 52. l. 61. uidetur cō. Zim.

De Anima

Scda expō stractus à materia in suis cōprehensionibus, ſ. quia veridicat in propriis ſi-
bi, ſ. in formatione, & falſat in eis, quæ non ſunt propria. Et pōt intelligi
ſic. ita eſt diſpoſitio intellectui, quorum intellectum eſt abſtractū à ma-
teria in hoc, q̄ ſemper veridicat: cū non inueniatur in eis actio, quæ eſt
per accidenſ, quia ſuum intellectum eſt abſtractum à materia.

80PH. Idem aut eſt ſm actū ſcīa, rei: quæ uero ſm potētīā, tpe prior eſt
in vno. oīno aut neq̄ tempore. Fiunt. n. ex actū ente oſa quæ ſiūt.
a. l. ſimpr Scientia autē quæ actū eſt, idem eſt quod res: ea uero quæ potentia
eſt, in uno prior eſt tempore: Omnino uero ne tempore quidem: cuncta
enim quæ ſiunt, ex eo ſunt quod actū exiſtit.

Et ſcientia, q̄ eſt in actū, eſt ipſa res ſcīta, & quæ eſt in potētīa, ē
prior tēpore indiuiduo. Sed vniuerſaliter, neq̄ in tempore, omne
enim quod generatur, generatur ab eo, quod eſt in actū.

27 Ideſt & ſcientia, quæ eſt in actū, eſt ipſum ſcītum: & ſcientia, quæ eſt in
potentia, eſt prior tempore indiuiduo, q̄ ſcientia, quæ eſt in actū. vniuer-
ſaliter autem & ſimpliciter ſcientia, quæ eſt potentia, non eſt prior ſcien-
tia, quæ eſt in actū: cū ſcientia exiens de potentia in actum, eſt genera-
ta: & omne generatum generatur ab eo, quod eſt in actū ſpeciei illius ge-
nerati. vnde neceſſe eſt vt ſcientia, quæ eſt in actū, ſit prior omnibus mo-
diſ ſcientia, quæ eſt in potentia. Et forte intendebat hic per hunc ſermonē
inuenire cauſam, propter quam cōprehensio intellectuum ſeparatorū
eſt formatio tantum, & veritas in eo nunquam admisceatur cū falſitate:
& eſt quod ſcientia illorum eſt ipſum ſcītum omnibus modis, econtra
diſpoſitioni in ſcītis intellectus materialis.

Scīa gñat
a ſcīa in a
ctu. oppo.
3. de aīa
c. 5. I ſofo-
ne 3. quæ
ſtionis. Vi
de cōtra.
Zim.

In multis intellectum ſenſumq; conuenire. De intellectu practico, ac ipſius à
ſpeculativo differentia. Quo etiam pacto ea, quæ abſtractione
dicuntur, intelligantur. Cap. 5.

Videtur autem ſenſibile ex potētīa exiſtente ſenſitiuo, actū
agens: non enim patitur, neq̄ alteratur. vnde alia hæc ſpēs
motus. motus enim, actus erat imperfecti, ſimpliciter aut actus, al-
ter eſt, qui perfecti. Sentire quidem igitur ſimile eſt ipſi dicere ſo-
lum, & intelligere: quum autem delectabile, aut triſte, aut aſſir-
mans, aut negans, proſequitur aut fugit.

80PH. Videtur autem ſenſibile ex eo quod eſt potentia, ſenſituum actū
efficere: non enim patitur nec alteratur. quamobrem alia eſt hæc mo-
tus ſpēs. motus enim, actus erat imperfecti, at uero qui ſimpliciter eſt
actus, alius eſt: iſ ſcilicet qui perfecti eſt. Sentire igitur ſimile eſt ipſi
dicere ſolum & intelligere: cum aut iucundum aut moleſtum iudica-
ueris, non ſecus ac ſi aſſirmaſſet aut negaſſet, perſequitur aut fugit.

Et

A Et videmus sensibile facere sentiens in actu, postquam erat in potentia, neque patiendo alterationem. Et ideo iste est alius modus motus. motus. n. est actio non perfecta. actio aut simpliciter est alius motus, & est actio perfecta. Sentire igitur simile est ut tantum dicatur uerbis, & ut intelligatur per intellectum. Si igitur fuerit delectabile, aut tristabile, sicut affirmatio & negatio eius, quæretur, aut fugietur.

B Plus, quod hic vult dare de dispositione istius virtutis, scilicet rationalis, est propter assimilationem eius (ensui. hæc. n. in quibus assimilatur, manifestiora sunt in sensu, quam in intellectu. Et primo incipit comparare inter eas in re, quod dicitur in eis motus, & passio. & d. Et videmus sensibile facere, &c. i. & quia videmus sensibile facere sentiens in actu, postquam fuit in potentia: non ita quod sentiens apud exitum de potentia in actum transmutatur, aut alteratur, sed quod res materiales exeuntes de potentia in actum transmutantur, aut alterantur: sed quod

B res materiales exeuntes de potentia in actum transmutantur: ideo opinandum est alium modum esse motus, & passionis a modo, qui est in rebus mobilibus. quapropter non est inopinabile hoc, quod dictum est in intellectu, scilicet quod est exitus de potentia ad actum sine transmutatione, & alteratione. D. d. motus. n. est actio non perfecta & c. i. & causa, propter quam isti motui contingit transmutatio & alteratio, illi autem non, est quia iste motus, cui accidit transmutatio, est actio non perfecta, & via ad complementum. ille autem est actio perfecta, immo complementum. Et quasi intendebat quod, cum ita sit, motum esse actionem imperfectam, accidit ei propter materiam, non secundum quod est actio. Et cum hoc accidit actioni, necesse est aliquam actionem esse liberatam ab hoc accidente. quod. n. accidit alicui per accedens, necesse est ut non sit ei secundum quod est. & si non fuerit ei secundum quod est, necesse est ut separaretur ab eo. Et hoc, quod induxit hic, quasi est dissolutio questionis, maxime omnium questionum aduenientium in hac opinione. Potest n. aliquis dicere quod possumus imaginari receptionem in substantia

C non mixta cum materia: cum declaratum est quod causa receptionis est materia. Et quasi innuit dissolutionem, dicendo quod materia non est causa receptionis simpliciter, sed causa receptionis transmutabilis, scilicet receptionis huius entis individualis. unde necesse est ut illud, quod non recipit receptione individuali, non sit materiale aliquo modo. & sic non remanet locus questioni. Et cum declarauit modum consimilitudinis inter sensum & intellectum, in hoc modo passionis, & motus, scilicet quod in utroque est actio perfecta, incipit notificare consimilitudinem inter sentire & intelligere, & d. Sentire igitur simile est ut tantum dicatur uerbis, & ut intelligatur per intellectum, i. & hoc, quod sentire sit per se actio perfecta, & sine tempore, & absque eo quod precedat ipsum actio diminuta, simile est ad intelligere intentionem intellectam, quam illa intentio pronuntiatur ab aliquo, scilicet quia sit ab hoc actio perfecta, absque eo quod precedat ipsum actio diminuta. & quasi intendit cum hoc declarare causam, propter quam intellectus intelligit sine tempore. Deinde. d. Si

Sensibile facit sentiens in actu, postquam fuit in potentia. Idem. 2. de anima. 60. Vide consimile dictum de motu. 2. de anima. te. c6. 57. Idem. 5. Ph. 4. & 6. Idem. 5. Ph. 4. & 9.

Vide philosophia. 1. Cor. 14. & 4. Ph. 31. 43. 67. & 2. d. Alia. 133. Materia non est causa receptionis simpliciter, sed causa receptionis transmutabilis. Idem. supra. c6. 5.

De Anima

Igitur fuerit delectabile, &c. id est, si igitur illud comprehensum fuerit delectabile apud sensum, aut tristabile, erit quasi intellectum affirmare hoc esse hoc, aut negare hoc non esse hoc: & tunc aut quæret, aut fugietur per comprehensionem intellectualem, sicut quæret aut fugietur per comprehensionem sensibilem.

Et est delectari aut tristari, agere sensitiua medietate ad bonum, aut malum, inquantum talia: & fuga autem & appetitus hæc, quæ secundum actum: & non alterum appetituum & fugituum, neque ab inuicem, neque a sensitiuo: sed esse aliud est.

S O P H.

Atque est uoluptate aut dolore affici, operari sensitiua mediocritate ad bonum aut malum, quatenus talia sunt: & fuga demum & appetitus qui actus est, hoc sunt: nec diuersa sunt appetituum & sensitiuum neque inter se, neque a sensitiuo: sed eorum esse diuersum est.

Et delectatio, & contristatio sunt actio mediante sensibili circa bonum aut malum, secundum quod sunt sic, & hoc est fugere & desiderare quæ sunt in actu. & desiderans, & fugiens non sunt diuersa unum ab altero, neque a sentiente, sed esse differt.

29

Idem, 7. re.
cō. 51.

Et contristatio, & delectatio animæ est actio ei mediante virtute sensibili, & motu eius ex hoc modo circa bonum, aut malum est, secundum quod malum est contristabile, & bonum delectabile: non secundum quod bonum est bonum, aut malum est malum: sicut est dispositio in quærere aut fugere intellectus. D. d. & hoc est fugere, & desiderare quæ sunt in actu. i. in hoc est desiderare rem præsentem, secundum quod est præsens & individualis, & fugere eam, i. desiderium sensibile, quoniam hoc est proprium desiderio sensibili, & non mouetur nisi cum præsentia sensati in actu, e contrario desiderio intellectuali. D. d. † & desiderans & fugiens non sunt diuersa, &c. i. & pars animæ, quæ quærit, & fugit, est eadem pars, non duæ diuersæ, neque in intellectu, neque in sensu: sed est eadem pars in subiecto, & diuersæ in actione. & hoc intendebat, cum d. sed esse differt. & intendit per hoc animam concupiscibilem.

F.

Intellectuæ autem animæ phantasmata ut sensibilia sunt. quum autem bonum aut malum affirmat, aut negat, fugit aut prosequitur. propter quod nequaquam sine phantasmate intelligit anima.

Dianoetica autem anima phantasmata ueluti sensibilia sunt. Cum autem bonum aut malum affirmauerit uel negauerit, tunc fugit aut persequitur. Quapropter nunquam anima sine phantasmate intelligit.

S O P H.

Et in anima sensibili inueniuntur imagines secundum modos sensuum. & cum diximus in aliquo ipsum esse malum, aut bonum non secundum affirmationem, & negationem, tunc aut quærimus, aut fugimus, Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione.

Id est

Propriū d'
syderio sē-
sibili q. si
mouet nī-
ti cū p'sen-
tia sensati
i actu, eō
trario d'sy-
derio intel-
lectuali. vi-
de tñ istā-
riā. 2. d. aīa
cō. 20.
† Pars d'sy-
deris & fu-
gi: s nō sūt
duq diuer-
sē neq. in
sēsu, neq. i
intellu: sed
ē eadē p'si
subiecto,
& diuer-
sē i actione.

A Id est & in anima sensibili, i. in sensu communi inveniuntur imagines, 30
 quarum modi sunt secundum modos sensuum, & sensibilibus: ita q̄ pro-
 portio istarum imaginum ad intellectum materiale est, sicut propor-
 tio sensibilibus ad sensus. & hoc inuenitur in alia translatione manifestius.
 dicit enim, apud autem animam rationalem imago est quasi res sensibi-
 les. D. d. & cum diximus, &c. i. & cum anima rationalis distinguit imagi-
 nem, & iudicat eam esse bonam, aut malam: non secundum q̄ est nota ef-
 fetalis, aut non talis tantum: & est differentia propria intellectui specu-
 latio: tunc anima concupiscibilis, aut queret illud, si anima rationalis
 iudicauerit imaginem eius esse bonam, aut fugiet, si malam. & hoc est si-
 mile ei, quod accidit sensui de contristabili, aut delectabili. Deinde dixit.
 Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione. id est &, quia proportio
 imaginum ad intellectum materiale est, sicut proportio sensibilibus ad
 sensum, ideo necesse fuit ut intellectus materialis non intelligat aliquod
 sensibile absque imaginatione. Et in hoc, d. expresse q̄ intellecta vniuer

Digressio.

B alia colligata sunt cum imaginibus, & corrupta per corruptionem earum.
 Et expresse etiam dicit q̄ proportio intelligibilium ad imagines
 non est sicut proportio coloris ad corpus coloratum: sed sicut proportio
 coloris ad sensum visus: non sicut existimauit Auempace. Sed intellecta
 sunt intentiones formarum imaginationis abstracte a materia, & ideo in-
 digent necessario in hoc habere materiam aliam a materia, quam habe-
 bant in formis imaginationis. & hoc manifestum est per se inuentibus.
 Et, si intentiones imaginatae essent recipientes intellecta, tunc res reciperet
 se, & motor esset motum. Et declaratio Aristot. q̄ necesse est ut in intelle-
 ctu materiali non sit aliqua intentionum existentium in actu, siue fuerit
 intentio intellecta in actu, aut in potentia, sufficit in destructione opinio-
 nis. Sed illud, quod fecit istum hominem errare, & nos etiam longo te-
 pore est, quia moderni dimittunt lib. Aristot. & considerant li. exposito-
 rum, & maxime in anima, credendo q̄ iste liber impossibile est ut intel-
 ligatur. & hoc est propter Auicem, qui non imitatus est Arist. nisi in Dia-
 lectica: sed in aliis errauit, & maxime in Metaphysica. & hoc, quia incor-
 pit quasi a se.

Contra di-
 mittentes
 text. Arist.
 p̄ quovis
 et. 8. Phil.
 et. 78.
 vide obli-
 scura Aut.
 3. cor. c. 67

Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit & ipsa autem alteru:
 & auditus similiter, sed ultimum vnum: & vna medietas: esse au-
 tem ipsi plura, quo autem discernit quo differunt dulce & calidum,
 dictum est quidem & prius. dicendum autem & nunc. Est enim
 aliquid unum: sic autem ut terminus.

SOPH. *Quemadmodum autem aer pupillam talem fecit: ipsa vero aliud:
 sic etiam auditus. extremum autem unum est, & una medietas: es-
 se autem est ipsi plura. quo autem iudicat, qua ratione differat dulce
 ab albo, & superius dictum est, & dicendum etiam est, sic: est enim
 unum quidpiam: & ita unum, ut terminus.*

Y iij Et

De Anima

Et quemadmodum aer est illud, quod facit visum talis dispositi-
tionis, & hoc ab alio, & similiter auditus, vltimum. n. est vnum,
& medium vnum, in esse aut multa. Et ita dictum est prius per quod
iudicamus illud, per quod dulce differt a calido aeri. dicamus igitur
et secundum hunc modum, quoniam sicut in esse est vnum, ita in definitione.

I Cum demonstraui similitudinem inter intellectum & sensum in in-
digentia subiecti, a quo recipiunt intentiones: quas comprehendunt, in-
cepit modo declarare quod proportio istius intellectus materialis ad imagi-
nes numeratas secundum species sensibiliu[m] est, sicut proportio sensus com-
munis ad diuersa sensibilia, &c. d. Et quemadmodum aer, &c. i. & sicut decla-
ratu[m] est quod aer mouet visum, & mouetur ab alio: & similiter auditus mo-
uetur ab aere, & aer ab alio, quousque perueniat motus in omnibus sensibilibus
ad vnum finem, qui est in illis motibus, quasi punctus, qui est medi[u]m circuli
de lineis exeuntibus a circumferentia: ita est de intellectu mali cum inten-
tionibus imaginantium intellectis. D. d. vltimum enim est vnum, & medi-
um vnum. i. vltimus enim motuum sensibilium est vnus, & illud, quod
est ex eis quasi medium de circulo, est etiam vnum. & hic est sensus com-
munis. D. d. Etiam dictum est prius, &c. id est & vniuersaliter dictum
est prius quid est illud, per quod iudicamus diuersitatem sensibilium di-
uersorum, ver. g. diuersitatem dulcis a calido, & coloris a sono. ergo secun-
dum illum modum, quo conseq[ue]batur illic tale esse in sensu, oportet hic
esse in comprehendendo res diuersarum imaginum ab intellectu. Et hoc
intendebat, cum d. quoniam sicut in esse est vnum, ita est in definitione. i.
quoniam demonstratum est a sermone predicto quod sicut iudicans esse di-
uersum apud sensum debet esse vnum, ita iudicans imagines rerum diuer-
sarum debet esse vnum. Et potest intelligi sic. & sicut in esse rerum di-
uersarum est vna intentio, quae facit vt comprehendenseas sit vnum: &
est proportio, quam accipit virtus comprehensiu[a], quando facit compara-
tionem inter duas res diuersas: ita in imaginibus diuersis est vna inten-
tio, quae facit quod iudicant eas sit vnum. Et potest intelligi sic. id est & causa
in hoc, in similitudine inter intellectum & sensum in hoc est. quoniam
sicut in hoc esse singulari est vnum, quod est ens apud sensum, ita imagi-
natio est vnum apud intellectum, quod est imaginatum. & cum multa
fuerint apud imaginatum, erunt multa apud imaginationem, & hoc co-
uenientius est sermoni sequenti.

Et hoc in proportionali aut numero ens vnū, h[ab]et se ad vtrūq[ue],
sicut illa ad inuicē. Quo. n. differt non homogenea iudicare, aut
cōtraria: ut albū & nigrū. Sic igitur sicut, A. albū, ad, B. nigrū. G. ad.
D. sicut illa ad inuicem. Quare & permutatim: si igitur, G. D. vni
sunt existētia, sic hēbunt sicut & A. B. idē quidē, esse aut non idē:
& illud similiter. Eadem aut ratio est si. A. quidē dulce sit. B. uero
album. Spēs quidē igitur intellectuū in phāta[m]atibus intelligit.

Eth[ic]æ

Vide 2. h[ab]it[us]
cō. 149.

Pri[us] exp[os]it[io].

Vide 2. de
A[n]i[m]a. 149.
Scd[un]da exp[os]it[io]
p[er] qua vid[etur]
2. de A[n]i-
m[ia]. 146.

Tert[ia] ex-
p[os]it[io] p[er] qua
vid[etur] 2. de
A[n]i[m]a. 133.

A Et hæc unum sunt proportionē & numero quem habet ad utrumq;
ut illa inter sese, quid enim refert dubitare quomodo ea quæ eiusdē ge-
neris sunt, iudicet, aut contraria: ut albi ac nigrū: sit igitur ut *A* quod
est album ad *B* quod est nigrum, *C* ad *D*, ut illa inter se: quare etiam
commutato ordine. Si igitur *C* *D* unum sunt, ita se habebunt, sicut *C*
A *B* idem. s. & unum, esse uero non idem: & illud similiter: Eadem
etiam ratio est, si *A* quidam dulce sit. *B*. uero album. Intellectuum
igitur species in phantasmatibus intelligit. a. l. illa.

Et hoc inuenitur in numeris proportionalibus: & dispo eius
apud eos est sicut dispositio eorum adinuicem. Nulla. n. est diffe-
rentia inter figuram, & qualitatem considerationis rerū inæqualiū
in genere, aut rerū contrariarū, v. g. albi & nigri. Sit igitur dispo
B *A* albi ad *B* nigrū, & *C* ad *D*, sicut dispo illorū adinuicem, ut inue-
nitur in rebus contrariis. Si igitur *C*, & *D*, existentes in eadem in-
re non inueniuntur nisi per *A*, & *B*, & sunt in hoc idem. Et, si *A* fue-
rit quasi dulce, & *B* quasi album, tunc intellectus erit quasi intelli-
gens. Intelligit enim formas per primas imaginationes.

I Id est & hæc cōsecutio manifesta inuenitur in eis sūm proportionalita-
tem eorum in numero, & dispositio iudicantis ex anima apud utrumque
esse. s. sensibile & imaginabile, est sicut dispo utraque; esse adinuicem. *D*.
d. Nulla. n. est differentia, & c. i. & indifferenter, siue iudiciū fuerit de re-
bus contrariis, aut diuersis. figura. n. & qualitas considerationis debet esse
vna eadem apud uirtutem sensibilem, & rationalem in rebus diuersis in
genere, & in contrariis. Et, cum declarauit q nulla est differentia in cō-
sideratione istorum duorum generum apud uirtutem sensibilem & ra-
tionalem, dedit demonstrationē super hoc ex proportionalitate, & æqua-

C litate, quam habent in numero secundum imagines rerum cum suis indi-
uiduis, & d. Sit igitur dispositio *A* albi. i. sit igitur *A* album, & *B* nigrū, &
C imago albi, & *D* imago nigri. erit igitur proportio *A* ad *B*, sicut album
ad nigrum: & proportio *C* ad *D*, sicut imago albi ad imaginem nigri. &
hoc intendebat, cum d. ut mihi videtur, dispositio *C* apud *D*, est sicut di-
positio illorum adinuicem, ut inuenitur in duobus contrariis, i. ut inue-
nitur in duobus contrariis ex imaginibus ueris. Et, cum declarauit q ta-
lem proportionalitatem debent habere, dedit consequens conclusionem, &
d. Si igitur *C*, & *D*, & c. id est & cum proportio *A* ad *B* est sicut *C* ad *D*: &
A & *B* comprehenduntur ab eadem uirtute: ergo *C* & *D* debent com-
prehendi ab eadem uirtute. & istam conclusionem diminuit ex suo ser-
mone. Deinde dicit consequens illam, & d. Si igitur *C* & *D*, & c. id est
si igitur *C*, & *D* comprehenduntur ab eadem uirtute, quia *A*, & *B* sunt eius-
dem uirtutis, tunc duæ uirtutes in hac intentione, & ex hoc modo
sunt idem, & non diuersantur omnino: licet diuersentur in suis natu-

Figura, &
qualitas
cōsidera-
tionis dēt
eē vna &
eadē apud
uirtutē
sensibile
& ra-
tionale
liber
diuersis ge-
nere, & in
cōtrariis.
Idē supra
rō. præce-
denti.

De Anima

In. 1. 3. afa
t. cō. 152.

ris. & per hanc similitudinem inter virtutem rationalem, & sensibilem existimauerunt plures Antiquorum, secundum q̄ Arist. narrauit in secūdo tractatu q̄ duæ virtutes sunt eadem. Et, cum declarauit quod dispositio earum in comprehendendo res contrarias est eadem, declarauit et q̄ ita est in comprehendendo res diuersas in genere, & dicit. Et, si A fuerit quasi dulce, & c. i. &, si posuerimus loco contrariorum duas res diuersas in genere, verbi gratia dulce & album, tunc etiam intellectus comprehendet eas modo simili comprehensioni earum a sensu. tunc enim intelliget formas earum mediātibz primis suis imaginibz, id est veris: quem admodum sensus comprehendit intentiones earum per presentiam indiuiduorum ipsorum sensibilium.

Et sicut in illis determinatum est ipsi, imitabile & fugiendum: & extra sensum quum in phantasmatibus fuerit, mouetur: ut sentiētiens fugibile, quia ignis communi cognoscit videns quod mouetur, quoniam impugnans est. Aliquando autem quæ sunt in anima phantasmatibus aut intellectibus tanquam videns ratiocinatur, & deliberat futura ad presentia.

SOPH.

Et quemadmodum in illis præfinitum est ipsi quid persequendum, quida, fugiendum sit, ita etiam extra sensum, cum in phantasmatibus fuerit, mouetur: ut sentiētiens faciem ignem esse, communi cognoscit videns eam moueri, hostilem esse. Aliquando autem iis quæ sunt in anima phantasmatibus, aut mentis conceptibus quasi videns ratiocinatur, & consultat de futuris ad presentia respiciens.

Et ita est de quæsito, & fugito secundum hunc cursum determinatum in his rebus. & quandoque mouetur sine vsu sensus, cum fuerit existens in imaginatione. vt quando imaginatur q̄ ignis inflammatur in turribz ciuitatum. commune est enim q̄ mouens est ignis, & ipse nunciat præliatori. cogitat enim, quasi videns rem per modos imaginationis, & cogitatio eius in rebus futuris est secundum res presentes.

33

Id est, & ita est de quæsito, & de fugito apud intellectum, sicut de comprehensione. quoniam, quemadmodum comprehendit res mediātibz formis imaginum, & sensus cōprehendit per præsentiam rerū sensibilium, ita intellectus mouetur a rebus quærendo, aut fugiendo quando formæ imaginum earum sunt presentes. quemadmodum sensus quærit, aut fugit apud præsentiam ipsius sensibilis. D. d. & quandoque mouetur sine vsu sensus, & c. id est & quandoq; mouetur homo ad aliquid, licet non sentiat ipsum, quando imaginabitur ipsum: sicut præliator mouetur, q̄n imaginatur ignem inflammari in turribz, licet ignis nō dū inflammatus sit. D. d. cōmune. n. est quod moueus est ignis, & est principium prælationis. id est &, cum

ria expō.

A & cum præliator intrinsecus imaginabitur ignem in turribus, statim cogitat in destruendo illum ignem, & præliator oppositus in inflammando ipsum. & communem habent cogitationem in hoc, scilicet quod ignis est finis positus, & quæsitus apud ipsos, sed secundum modos duos diuersos. Et potest intelligi hoc, quod dixit, communie enim, id est* propositio enim communis, ex qua possumus scire omnia consequentia, est primum consequens existentiam ignis in turribus. & ideo. d. est principium per experientias præliatoris, id est principium considerationis. Deinde d. cogitat enim, quasi videns. id est principium enim suæ cogitationis in rebus erit præsentando modos imaginum imaginationum possibilium esse in illa re, de qua cogitat, adeo ac si videret illud, de quo cogitat. Deinde d. & cogitatio eius in rebus futuris, & c. i. & causa in hoc est, quia homo ponit principium suæ considerationis in rebus possibilibus de rebus præsentibus, quas videt. & ideo possibile est ut homo cogitet in alia re, adeo quod inueniet ex eo aliquod indiuiduum, quod ante non sensit: sed sensit ei simile, non ipsum idem. Et innuit per hoc modum, scilicet quem potest inueniri per cognitionem imago vera: cuius indiuiduum nunquam fuit sensatum aliquo cogitante. Iam enim posuerat quod imagines veræ sunt numeratæ secundum indiuidua sensibilia. & quasi declarauit quod iste modus imaginationum inuenitur à cogitatione ex imaginationibusque sunt indiuidua sensibilia. Virtus enim cogitativa, sicut declaratum est in lib. de Sensu & sensato, quando iuuabit se cum informatiua, & rememoratua innata est præsentare ex imaginibus rerum aliquam, quam nunquam sensit in ea dispositione, secundum quam esset, si sensisset eam fide, & informatione, tunc intellectus iudicabit illas imagines iudicio vniuersali. Et intentio cogitationis nihil est aliud, quam hoc, scilicet ut virtus cogitativa ponat rem absentem à sensu, quasi rem sensatam. & ideo comprehensibilia humana diuiduntur in hæc duo. scilicet in comprehensibile, cuius principium est sensus, & comprehensibile, cuius principium est cogitatio. Et iam diximus quod virtus cogitativa non est intellectus materialis, neque intellectus qui est in actu, sed est virtus particularis materialis. & hoc manifestum est ex dictis in Sensu & sensato. & oportet scire hoc: quoniam consuetudo est attribuire intellectui virtutem cogitatiuam. Et non debet aliquis dicere quod virtus cogitativa componit intelligibilia singularia: iam declaratum est quod intellectus materialis componit ea. Cogitatio enim non est, nisi in distinguendo indiuidua illorum intelligibilium, & præsentare ea in actu, quasi essent apud sensum. Et ideo, quando fuerint præsentia apud sensum, tunc cadet cogitatio, & remanebit actio intellectus in eis.

B Et ex hoc declarabitur quod actio intellectus est alia ab actione virtutis cogitatiuæ, quam Aristoteles vocauit intellectum possibilem, & dixit eam esse generabilem & corruptibilem. & hoc est manifestum de ea, cum habet instrumentum terminatum, scilicet medium ventriculum cerebri: & homo non est generabilis & corruptibilis nisi per hanc virtutem: & sine hac virtute, & virtute imaginationis nihil intelligit intellectus materialis. & ideo

Scda expō
2. l. ppor
tio.

Hō ponit
principiū
suæ cōsyd
rationis ā
reb* possi
bus ex re
b* pñibus
quas videt.

Digressio.

Virt* cogit
atiua, qñ
iuuabit se
cū informa
tiua, & re
memora
tiua innā
ta est pñta
re ex ima
ginibus re
rū aliquā,
quā nunq
sensit, tūc
intells iu
dicat illas
imagines
iudicio vñ
Idē c. 5. &
10. tertiū
huius.
Cōprehēsi
bilia hūa
na diuidū
tur ī duo.
cogitatiua
ñ cōponit
oppositū
vñ dicere
com. 2.
Vide cō
2im.

Hō nō est
gñabilis &
corrupti
bilis, nisi g
hac virtu
tē. i. cogi
tatiuam.

De Anima

ideo, sicut dicit Arist. non rememoratur post mortem: non quia intellectus est generabilis & corruptibilis, sicut aliquis potest existimare.

Et quum dixerit ut ibi lætum aut triste, hic fugit aut imitatur, & omnino in actione. & quod sine actione autē verum & falsum, in eodem genere cum bono & malo est: sed in eo quod simpliciter differt, & quodam.

107 M. *Et cum dixerit ibi esse rem incundam aut molestant, tum fugit aut persequitur, & omnino in actione versatur. Quinetiam verum & falsum quæ sine actione sunt, in eodem sunt genere quo bonum & malum: sed ipso simpliciter differunt, & aliquo.*

Et, cum iudicamus quod delectabile est illic aut hic, tunc contristabile erit aut fugitum, aut quæsitum: & sic vniuersaliter in actionibus. Falsitas enim & veritas sunt sine operatione, & sunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo: sed differunt, quia dicitur simpliciter, & per terminum.

Id est Et, cum iudicaueris per sensum quod delectabile est illic aut hoc, tunc contristabile apud intellectum erit, aut fugitum, si intellectus existimauerit illud esse malum, aut quæsitum, si existimauerit illud esse bonum. & sic vniuersaliter accidit intellectui cum sensu in omnibus actionibus, scilicet aut contradicere ei, dicendo quod contristabile est bonum, & querendo illud, quod fugit sensus: aut conuenire in eo idicēdo delectabile esse bonum. Deinde dicit. * Falsitas enim, & veritas sunt sine operatione. & sunt in eodem genere. ita cecidit ablatio in scriptura. & potest esse falsitas enim & veritas sunt, & c. id est falsitas enim & veritas existentes in intellectu speculatiuo, sunt aliæ à falsitate, & veritate existentibus in intellectu operatiuo. Deinde dicit & sunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo. potest intelligi quod hæc duo sunt in eodem genere, quia vtrunq; est cognitio: & quia veritas est in genere boni, & falsitas in genere mali. Et potest intelligi hoc, quod dixit in bono & malo, ut sit expositio eius, quod dixit, & sunt in eodem genere. & quasi dicit, & sunt in eodem genere, id est in bono & malo. Et, cum declarauit quod ambo collocantur sub bono, & malo, declarauit illud, per quod diuiduntur, & dicit. sed differunt, & c. id est, sed tamen diuiduntur, quia veritas est in intellectu speculatiuo bonum absolute: & falsitas est in eo malum simpliciter. in operatiuo autem veritas est bonum in respectu, & secundum conditionem. & hoc intendebat, cum dixit & per terminum. falsitas vero est malum in respectu illius finis, qui est inueniendus. Et potest intelligi per hoc, quod dixit & per terminum, id est, per finem. & diuiduntur, quia hoc est bonum simpliciter, & hoc bonum in respectu finis positi, & intentio propinqua est in istis duabus.

Abstra-

* Falsitas
& veritas
sunt sine
opone.
idē. 2. Me.
& c. 3.

Falsitas, &
veritas exi-
stentes in
intellectu
speculati-
uo aliæ sūt
ab his, quæ
sunt in in-
tellectu
practico.

Bonū &
malū; &
verū & fal-
sum sunt
in eodem
gēne. Vide
opposit. 6.
Me. c. c. vi-
tūm. vbi
hī qd bo-
nū & ma-
lū sunt in
rebus.
Vide con-
sim.

A Abstractione autem dicta, intelligit, sicut simum secundum quod simum, non separatim: in quantum autem curuum si aliquid intellexit, actu sine carne utique intellexit, in qua curuum: sic & mathematica non separata tanquam separata sunt, intellexit cum intelligat illa.

CO PH. *Quæ uero in abstractione uocantur intelligit perinde quasi simum: quatenus quidem simum, non separate: quatenus uero curuum, si quid actu intelligeret, sine carne intelligeret in qua curuum est: sic mathematica quoniam non separata, uelut separata intelligit, cum illa intelligit.*

Et sciuntur etiam res, quæ dicuntur negatiue. Ut simus, in eo quod est simus, non diuiditur: in eo autem quod est concauum, si intellectus intellexerit, tunc intelliget intentionem concauitatis **B** denudatam à carne. sed intentiones mathematicæ non sunt singularia hoc modo: & sicut res abstracta intelligit, intelligit istas res.

SS Intendit per res, quæ dicuntur negatiue, res mathematicas. & intendit per negationem abstractionem à materia. & intendit quod, quando intellectus intelligit res secundum abstractionem à materia, non facit hoc, quia sunt in se, non in materia, sicut quidam existimauerunt. sed hoc, quod facit, scilicet quod intelligit ea non in materia, licet sint in materia, est ac si intelligeret simum, in eo quod est simum, diuisum à materia. sed simus in eo quod est simus. impossibile est ut diuidatur à materia. genus autem eius, quod est concauitas possibile est ut diuidatur à materia. Et innuit per hoc quod ista possibilitas in abstractione istorum ab intellectu est consequens naturas, & quiditates earum: non quia accidunt eis, quia sunt non in materia. Deinde dicit. sed intentiones mathematicæ, &c. id est & modus efficiendi intentionum mathematicarum extra animam, non est sicut **C** modus, secundum quem sunt in anima. Et iste sermo potest legi sic. & intellectus etiam potest scire res mathematicas per aliquem modum definitionis. Intelligere enim diuersatur secundum diuersitatem naturæ intellecti. ubi gratia quod simus, in eo quod est simus, non diuiditur quando intelligitur: in eo autem quod est concauitas, tunc, si intellectus intellexerit eum singularem per se, non intelliget intentionem concauitatis, nisi denudatam à carne. Et exemplum, quod induxit, supplet illud, quod diminuitur à sermone.

Pythago -
ras. l. Met.
19. vel Pla-
to. l. Met.
35.

Intelligere
diuersatur
secundum diuer-
sitate na-
turæ intel-
lecti.

Omnino

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Omnino autē intellectus est qui fm actum res est intelligēs. Vtrum autem cōtingat aliquid separatorum intelligere ipsum existentem nō separatū à magnitudine, aut non: considerandum posterius.

SOPH.

Omnino intellectus qui actum intelligit, est res ipse. an uero fieri possit ut ipse à magnitudine non separatus, separatorum aliquid intelligat nec ne, post cōsiderādū est.

Illud. n. quod est in actu vtr, est intellectus, qui est in actu. Et cogitatio nostra in postremo erit. Vtrum possit intelligere aliquas rerum abstractarum, cum hoc q ipse* est abstractus à magnitudine, aut non.

*a. l. nō est abstractus.

36
Expositio

D. & quemadmodum res, quam intellectus abstrahit, sit intellectus, quādo abstrahit, & intelligit ipsam cum necesse est vniuersaliter in intellectu ut illud, quod est intellectū in actu, sit intellectus in actu, oportet nos perscrutari, & cogitare in postremo, vtrum iste intellectus, qui ē in nobis, possit intelligere aliquid, quod est in se intellectus, & abstractus à materia: sicut intelligit illud, quod facit ipsum intellectū in actu, postquam erat intellectum in potentia. Et d. cum hoc, quod ipse est abstractus à magnitudine. ita cecidit i hac scriptura. & si est vera, sic debet intelligi. id est debemus i postremo cogitare, vtrum sit possibile quod intellectus, qui est i nobis, intelligat res abstractas à materia, fm q sunt abstractæ à magnitudine, non fm compa-

MANTINI TRANSL.

Trigesimum sextum etiam commentum, quod transiitulis Iacob Mantinus una cum antiqua eiusdem commenti translatione hic apponere visum fuit opportunū.

Intellectus autem est omnino qui actu res intelligit. Vtrum autem contingat ipsum intelligere aliquid separatorum, ipso existente separato à magnitudine, vel ne, post hoc considerabitur.

*a. l. nō existente.

Inquit. & quemadmodū id, quod intellectus abstrahit, efficitur intellectus, cū diuidit ipsum, atq; intelligit ipsum, cū vtr sit necessariū hoc de ipso intellectu, s. vtr id, quod est intelligibile actu, efficiatur intellectus actu, idcirco cogimur inquirere, & considerare in postremum, vtrum is intellectus, qui inest nobis, possit intelligere aliquid, quod sit de se intellectus quidam, & separatus à materia. quemadmodū intelligit id, quod ipse efficit actu intelligibile, quod quidem erat antea potentia intelligibile. Et cū d. ipso existente separato à magnitudine iuxta vnā translationem textus, quā habuimus, quæ si vera sit, sic debet intelligi verba ei. Postremum vero perquirendū erit vtrum intellectus, qui inest nobis, possit intelligere res abstractas à magnitudi-

ANTIQA TRANSL.

comparationem ad alterum. Et cecidit in alia scriptura loco istius sermonis sic. Et in postremo perscrutabimur vtrum intellectus essendo in corpore, non separatus ab eo, possit comprehendere aliquod eorū, quæ separantur à corporibus, aut non. & ista quæstio est alia à prædicta. Ista enim quæstio est concedentis quod intellectus, qui est in potentia, intelligit formas abstractas à materia simpliciter, non secundum quod est copulatus nobiscum. & secundum hanc intentionem erit perscrutatio vtrū potest intelligere formas, secundum quod est copulatus nobiscum: non vtrū possit intelligere formas simpliciter. & illa intentio est dicta à The mistio in suo libro de Anima. & prima quæstio, quam intendebat in postremo, est di missa.

3. de Aia
ca. 51.

Digressio,
& est prima pars
tāquā pro
C
cernium,
vtrum sit
posse intel
ligere itel
lectū mā
le res ab
stractas.

Oportet igitur prius perscrutari vtrum sit possibile quod intellectus materialis intelligat res abstractas, aut non. Et, si intelligit eas, vtrum est possibile vtrintelligat eas, secundum quod est copulatus nobiscum, aut non. Et ideo possibile est quod in exemplari, à quo transtulimus hunc sermonem, ceciderit hæc particula, non, ita quod sic debeat legi, Et cogitatio nostra erit in postremo vtrum possit intelligere aliquam rerum abstractarum cum hoc, quod est non abstractus à magnitudine, idest secundum quod est tangens magnitudinem, & copulatus nobiscum, ita quod nos intelligamus illum intel-

MANTINI TRANSL.

gnitudine, seu à materia, quatenus sunt abstractæ à magnitudine, non quatenus habent rationem ad aliud. Sed in alia translatione, quam habuimus, litera ita habet. Postremū uero perquiremus vtrum is intellectus, dum in corpore existit, & non separatur ab eo, possit attingere aliquam ex rebus separatis à corporibus, vel non possit. Et iuxta hanc litterā differt hoc dubiū ab illo priori. nam hoc dubiū contingit apud eū, qui concedit intellectum potentiale (seu potentia existentē) intelligere formas abstractas à materia simpliciter, & absolute, & non ea ratione, qua est copulatus nobis. Et iuxta hanc sententiam sic fiet utique; quæritur, videlicet vtrū intellectus nobiscū existens, possit intelligere formas, quatenus est coniunctus nobis: & tunc non quaeretur vtrum possit intelligere simpliciter formas. & huiusmodi sententia vix esse The mistii in lib. suo de Aia tradita. & tunc illud dubiū, quod promiserat scrutari posterius, esset utique, prætermisū.

At primo inuestigandū vix, vtrū intellectus materialis possit intelligere res abstractas à materia, vel non possit. Et, si eas intelligat, vtrum possit eas intelligere, quatenus est copulatus nobis, vel non. Et ideo forte tota hæc pars scripturæ de erat in illo exemplari translationis, quā habuimus ex qua transtulimus hanc orationem, & debebat sic legi. Et nostra consideratio in postremo, atque scrutatio erit, vtrū possit intelligere aliquod abstractorum, cum tamen ipse sit non separatus à magnitudine, hoc est, cum ipse contingat magnitudinē, & sit nobiscō iunctus, ita ut nos simus intelligētes illud intelligibile (seu illum intellectum quem

De Anima

ANTIQA TRANSL.

intellectum, quem ipse intelligit. & ista perscrutatio. quam intēdit, valde est difficilis, & ambigua. & oportet nos perscrutari de hoc secundū nostrum posse.

Secunda pars, i qua incipit sol uere qōnē fm opio nē aliorū & primo fm Alex.

Dicamus igitur q, qui ponit intellectū materiale esse gñabilem & corruptibile, nullū modū, vt mihi vī, pōt inuenire naturā, quo possūmus continuari cū intellectibus abstractis. Intellectū. n. debet esse intellectū oībus modis, & maxime in rebus liberatis à materia. Si igit. posse est q substantia gñabilis, & corruptibilis intelligeret formas abstractas, & reuertere idem cum eis, tunc posse esset vt natura possibilis fieret necessaria: vt Alfarabius dixit in Nicomachia. & hoc necessarium est secundū fundamenta sapientum.

* a. l. nisi aliquid dixerit.

* Si igitur aliquis dixerit q illa intentio, quam intēdit Alex. f. de existentia intellectus adepti, non est informatio facta de nouo intellectu materiali, quæ ante non erat. sed ipse copulatur nobiscū copulatione, a deo q sit forma nobis, per quam intelligimus alia entia, sicut apparet ex sermone Alex. licet nō appareat ex eo modus, ex quo ista continuatio sit possis. Qm, si posuerimus q ista continuatio est facta postquā non erat, sicut est necessariū, cōtinget vt in illa hora, in qua ponitur eē, sit transmutatio in recipiēte, aut in recepto, aut in utroq. & cū impossibile ē vt sit in recepto, remanet vt sit in recipiente. & cū in recipiente fuerit transmutatio existens, postquā non erat, necessario erit illic receptio facta de nouo, & substantia recipiens facta de nouo, postquā nō erat. Cū igitur posuerimus receptionem factam

Pro hoc vid. 8. ph. 6. 7. & 8. cō.

MANTINI TRANSL.

quē ipse intelligit. & hoc quæsitum quod ipse proposuit scrutari, est admodū difficile, & dubiū. quare nō erit officium pro virili nostra ipsū examinare, ac indagare.

Dicam⁹ itaq; q, q asserit intellectū materiale esse generabile & corruptibile, haud quaquā poterit inuenire aliquē modū naturalem, vt meafert sententia, quo possimus cōiungi cū intelligētis abstractis. qm ipse intellectū debet vnde quāq; eē intelligibilis, oībusq; modis, ptesertim in rebus materiæ ex ptribus. Quare, si substantia gñabilis & corruptibilis posset intelligere formas abstractas, & effici qd vnū cū ipsis, tūc oporteret vt ipsa nā poss. efficere necessaria vt d. Alfarabius in Nicomachia. & hoc qdē seq. ex fūdamētis sapiētū.

Quod si aliq; rñdēs dixerit q id, quod Alex. opinat⁹, intellectū adeptū existere, nō intelligit id eē aliquē cōceptū nouiter factū intellectū mālī, q antea nō reperiret, sed q cōiūgitur nobis ita vt sit forma in nobis, quā adipiscamur reliqua entia, vt ex verbis Alex. colligi pōt, licet ex eis non appareat mod⁹, quo hmoi cōiūctio & copulatio sit possis. Dicam⁹ ergo q, si cōcedamus hmoi cōiūctionē eē factā, postquā nō erat, vt necessario res se habet, tūc sequere vt i eo instāti, in quo ponit⁹ ipsum eē, & reperiri, oriatur trāsmutatio (seu alteratio) in ipso recipiente, aut in re recepta, aut in utroq. sed, cū hmoi alteratio nō possit oriri in re recepta, relinquit igit ut sit in ipso recipiente. sed, si reperiret trāsmutatio aliqua i ipso recipiēte, q prius nō erat, tunc oportebit reperiri ibi receptionem de nouo factā, atq; fūdam recipiētis de

* a. l. post q adepti fuimus.

f

ANTIOVA TRANSL.

Occurrit tacite rñ-
fioni.
Cū de nouo, cōtinget prædicta quæ
stio. Et, si non posuerimus receptionem
propriam nobis, non erit differe-
ntia inter continuationem eius
nobiscum, & continuationem eius
cum omnibus entibus, & inter con-
tinuationem eius nobiscum in hac
hora, & in alia hora: nisi ponamus
continuationem eius nobiscum ef-
f. **B** se secundum modum alium à mo-
do receptionis. quis igitur est iste
modus?

MANTINI TRANSL.

de nouo factā, quæ antea non fue-
rat. Si concedamus ergo dari recep-
tionē de nouo factā, runc sequet il-
lud dubium superius positū. Et, si
nō cōcedamus receptionē propriā
in nobis, runc nihil differet, siue con-
iungatur nobis, siue cōiungat cum
reliquis oībus entibus, & siue copu-
let nobis in vno tpe, siue in alio tpe,
nisi dixerimus aliū esse modū copu-
lationis, quo copulatur nobis, & mo-
dum receptionis. quis ergo erit hu-
iusemodi modus?

Oddit cō-
tradictionem in di-
ctis Alex.

In cap. de
intellectu
agente.

Et pp latentiam istius modi fm
Alex. videmus ipsum ambigere in
hoc. qñq; igitur dicit q illud, quod
intelligit intellectum abstractū, nō
est intellectus materialis, neq; intel-
lectus, qui est in habitu. Et hæc sunt
verba eius in libro de Aīa. Intelle-
ctus igitur, qui intelligit hoc, est il-
le, qui non corrumpit: non intelle-
ctus subiectus, & materialis. intellectus
enim materialis corrūpitur p cor-
ruptionem aīæ, qui est vna virtus il-
lius, & cū iste intellectus fuerit cor-
ruptus, corrūpitur sua virtus, &
sua perfectio. Deinde, postquā decla-
rauit q necesse est vt intellectus, qui
est in nobis, qui intelligit formas ab-
stractas, sit nō generabilis neq; cor-
ruptibilis, narrauit q iste intellectus
est intellectus adeptus fm opinionē
Arist. & dixit Intellectus igitur, qui
non corrumpitur, est iste intellectus,
qui est in nobis abstractus, quē vo-
cat Arist. de foris, qui est in nobis
ab extrinseco: non virtus, quæ est in
anima, neq; habitus, per quem, aut
per quam intelligimus alias res, &
intelligimus etiam istum intellm.

Et, qm hic modus inter alios, mo-
dos receptionis latuit Alex. ideo vi-
demus eum circa hoc ambigere: ita
vt qñq; inueniamus eum dicentē q
id, quod intelligit ipse intellectus ab-
stractus, non est ipse intellectus ma-
terialis, neq; ipse intellectus adeptus.
Inquit. n. ipse in lib. de Aīa sic. In-
tellectus aut, qui hoc intelligit, est in
tellectus incorruptibilis, neq; ē ē in
tellectus materialis, quia intell ma-
terialis corrūpitur ad corruptionē
aīæ, quia ipse est vna ex eius poten-
tiis, seu virtutibus. cū igit is intellus
fuerit corruptibilis, corrūpitur etiā
eius actus & perfectio, eiusq; virtus
& potentia. Et, postquā declarauit
q necesse est vīlle intell, qui inest
nobis, qui quidem intelligit formas
abstractas, sit ingenit & incorrupti-
bilis, notificauit q hmoi intell iux-
ta sententiam Arist. est ipse intellectus a-
deptus, & inquit. Ergo intell incor-
ruptibilis est is intellectus, qui in
nobis existit abstractus, ac separat, quē
vocat Arist. adeptus, qui de foris ve-
nit, & non est potentia, seu vis in aīa
existens. neq; est ē habitus, quo in-
telligimus reliquas res, & intelligi-
mus quoq; hunc intellectum.

Si

ANTIOQA TRANSL.

Si igitur intendebat per intellectum adeptum, per quem intelligimus intelligentias abstractas intelligentiam agentem, tunc sermo in modo continuationis istius intellectui nobiscum adhuc remanet. Et, si intendebat intellectum abstractum alium ab agente, ut apparet ex opinione Alfarabii in sua epistola de intellectu, & finem etiam quod possumus intelligere ex manifesto istius sermonis, tunc quod etiam in modo continuationis istius intellectus nobiscum eadem est cum quodone in modo continuationis intellectus agentis apud opinantem quod agens est idem cum adepto. & hoc est manifestius de sermone Alex. Hanc igitur dixit de modo continuationis intellectus, quod est in actu nobiscum, in suo libro de Anima.

Quod autem dixit in quodam tractatu, quem fecit de intellectu secundum opinionem Aristotelem. videlicet contradicere ei, quod dixit in libro de Anima. Et hanc sunt verba eius. Et intellectus, qui est in potentia, cum fuerit completus, aut augmentatus, tunc intelligit agentem. quoniam, quemadmodum potentia ambulandi, quam homo habet in natiuitate, venit ad actum post tempus, quando perficitur illud, per quod fit ambulatio, ita intellectus, cum fuerit perfectus, intelligit ea, quae sunt per suam naturam intellecta, & faciet sensata esse intellecta, quia est agens. Et manifestum istius sermonis contradicit sermone eius in libro de Anima, & est quod intellectus, qui est in potentia, intelligit illum, qui est in actu.

MANTINI TRANSL.

Si igitur intelligebat per intellectum adeptum, quo intelligimus intelligentias abstractas, seu separatas, ipsum intellectum agentem, tunc ei finis de copulatione intellectus in nobis remaneret adhuc in determinata. Sed, si intelligebat per id aliam intelligentiam separatam diuersam ab ipso intellectu agente, ut huius potest ex finis Alfarabii in suo tractatu, quod de intellectu edidit, & ut nos etiam possumus coniungere ex apparatu verborum eius, tunc idem est dubium adhuc de modo copulationis intellectus nobiscum cum dubio, quod accidit de modo copulationis ipsius intellectus agentis apud illos, qui putant intellectum agentem esse ipsummet intellectum adeptum. & hoc quod est videlicet id, quod est magis apparens ex verbis Alexan. de modo coniunctionis intellectus in nobis actu existentis in suo libro de Anima.

At id, quod dicitur in quodam alio suo tractatu, cui titulus est de intellectu, iuxta finem Aristotelem. videlicet contradicere suis verbis, quod in libro suo de Anima dixerat. Inquit ipse in eo tractatu hancmet verba. Intellectus autem est potentia, cum perficitur, & augetur, tunc intelligit intellectum agentem. nam, quemadmodum potentia ad ambulandum, quod homo habet tempore suae natiuitatis, deducitur ad actum post hoc per aliquod tempus interuallum, nempe cum perfecta fuerit illa res, per quam fit ambulatio, ita quoque intellectus, cum fuerit perfectus, intelligit illas res, quae sunt ex natura sua intelligibiles, & ex ipsis rebus sensibilibus efficitur res intelligibiles, quia ipse est efficiens, agensque. Iam ergo satis constat hanc verba contradicere illis, quae in libro de Anima attulerat, ubi dicebat intellectum potentia existentem intelligere illum intellectum quia actu existit.

Sed

Sed,

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

Remouet
Alex. a cō-
tradictōe
colligēdo
oia dicta
sua.

A Sed, cum aliquis intuebitur omnes sermones istius viri, & congregabit eos, videbit opinari ipsum qd qñ intellectus, qui est in potentia, fuerit perfectus, tunc intelligentia agēs copulabitur nobiscum, per quā intelligemus alias res abstractas, & per quam faciemus res sensibiles esse in intellectu in actu, fm qd ipse efficitur forma in nobis. Et quasi intendit p hunc sermonem qd intellectus, qui est in potentia, quando fuerit perfectus, & completus, tunc copulabitur cum eo iste intellectus, & fiet forma in eo, & tunc intelligemus p ipsum alias res: non ita qd intellectus materialis intelligat ipsum, & propter illud intelligere fiat continuatio cū hoc intellectu: sed continuatio istius intellectus nobiscum est causa eius, quod intelligit ipsum, & intelligimus per ipsum alias res abstractas.

Sed, si exacte, quis enucleabit omnia verba huius viri, eaq; in vñ congregabit, iudicabit utiq; ipsum existimare qd, cum intellectus potentia existens fuerit perfectus, tunc copulabitur nobis ipse intellectus agens, & p ipsum intelligemus reliquas res abstractas & p ipsum efficiemus ut res sensibiles efficiantur intelligibiles actu, ea rōne, quā ipse efficitur forma in nobis. Per hæc igitur verba vñ velle qd, cū intellectus potentia existēs euaserit perfectus, tunc copulabitur cum eo intellectus agens: & efficietur forma in ipso, & tunc intelligemus p ipsum reliquas res oēs: nō vtpropterea intellectus materialis intelligat ipsum, ita vt pp huiusmodi intellectiōe, quā ipsum intelligat, oriatur hmoi copulatio cum hoc intellectu: immo copulatio huius intellectus in nobis est causa, vt ipse intelligat eū, & per ipsum reliquas res abstractas omnes. Quod autem hæc sit snia huius viri, facile poteris iudicare ex verbis in eo tractatu ab ipso adductis, quæ talia sunt. Illud itaq; intelligibile ex natura sui, qui quidem est intellectus in actu, cū fuerit causa ipsius intellectus materialis, denudādo omnes formas materiales, atque eas concipiendo, donec peruenerit ad illam formam, tūc dicitur qd est intellectus adeptus actu: & non est pars animæ, neq; aliqua virtus animæ, sed oritur in nobis ab extra, & de foris venit, qñ nos intelligimus p ipsum. Ex his itaque verbis constat Alexandrum velle qd, cum intellectus, qui actu existit, fuerit causa formalis ipsius intellectus materialis, p suam propriam actionē, & hoc quidem fiet, cū intellectus mālīs ascen-

a. l. i. actu

o. ill.

a. l. agens

Confirmat
illā p ver-
ba Alex.

C Et potes scire qd ista est opinio istius hominis per hoc, quod d. in illo tractatu. Illud igitur intellectum per suam naturam, quod est intellectus in actu, cū fuerit causa intellectus materialis in abstrahendo, & in formando vnāquamq; formarū materialium ascendendo apud illam formam, tunc dicitur qd est adeptus agens, & nō pars animæ, neq; virtus aīe, sed sit in nobis ab extrinseco, qñ nos intellexerimus per ipsum. Manifestum est igitur qd intelligit per hunc sermonem, qd quando intellectus, qui est in actu, fuerit causa fm formam intellectus materialis in actione eius propria, & hoc erit per ascensionem intellectus materialis apud illam formam, tunc dicitur in intellectu adeptus: quoniam in illa dispositione

Expō ver-
boꝝ Alex.

De Anim. cū cō. Auer. Z derit

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

spōitione erimus intelligentes per ipsum. quoniam est forma nobis: quoniam tunc erit vltima forma nobis.

Sūma & epilog⁹ opinionis Alex.

Sustentatio igitur istius opinionis est q̄ intellectus agens est primo causa agens intellectum materiale, & intellectum, qui est in habitu: & ideo non copulatur nobiscum primo: & intelligemus p̄ ipsum res abstractas. Cū igitur intellectus materialis fuerit perfectus, tunc agens fiet forma materialis, & copulabit nobiscū, & intelligemus per ipsum alias res abstractas: non ita q̄ intellectus, qui est in habitu, intelligat hunc intellectum: cū intellectus, qui est in habitu, est generabilis & corruptibilis, iste autem non est generabilis neq; corruptibilis.

MANTINI TRANSL.

derit ad illā formā, tunc vocabitur intellectus adeptus. quoniam in huiusmodi dispositione erimus, tūc intelligentes per ipsum, cū sit forma in nobis: tunc enim est vltima forma in nobis. Huius autem opinionis fundamentum sumitur ex hoc, q̄ intellectus agens est prima causa efficiens ipsius intellectus materialis, atq; ipsius intellectus adepti, seu in habitu: & ideo non copulatur nobis ab initio: intelligimusq; per ipsum res abstractas. Cū igitur intellectus materialis perfectus eua- det, tunc ipse intellectus agens efficietur forma materialis, & coniungetur nobis, & intelligemus p̄ ipsum reliquas res abstractas, non ea rōne vt ipse intellectus, qui habitu existit seu q̄ adeptus est, intelligat hunc intellectum. Agentē: cū intellect⁹ habitu existens sit generabilis & corruptibilis, is autem intellectus ingentis quidem ē, atq; incorruptibilis.

q̄d. III o- pinioni ob- iungens.

Sed huic accidit quæstio prædicta. & est q̄ hoc, quod modo est forma intellectui, qui est i habitu, postquā non erat, provenit ab aliqua dispositione facta de nouo in intellectu, qui est in habitu, quæ est causa, quare ille intellectus est forma intellectui, qui est in habitu, postquā non erat. Et, si ista dispositio nō est receptio in intellectu, qui est in habitu ad intellectum agentem, quid ergo est ista dispositio? quoniam, si fuerit receptio, continget vt generatum recipiat æternum, & assimilet ei. & sic generatum fiet æternum: quod est impossibile.

Et

Verū tamen idē dubiū prædictū, insurget contra hoc dictū, qm̄ id, quod est nunc forma ipsius intellectus habitu existens, postquā non fuerat eius forma, p̄ueniet p̄fecto ab aliqua dispōne de nouo, facta in ipso intellectu adepto, habituq; existēte, quæ quidē est cā, ob quā ille intellectus sit forma ipsi intellectu in habitu existenti, postea quā non fuerat. Et, si hmoi dispō non est receptio ipsius intellectus habitu existentis, in quo. f. recipiatur intellectus agens, quid igitur erit hmoi dispositio? nam, si est receptio, tunc sequeretur q̄ id, quod est genitum, reciperet æternitatem, similareturq; ip si æterno. & sic genitum efficeretur æternum: quod est impossibile.

Et

A

ANTIQUA TRANSL.

Confirmatio quoniam
argumentum
Alfara.

Et ideo videmus Alfara. in postremo, cum credidit opinionem Alex. esse veram in generatione intellectus materialis, quod fuit necesse apud ipsum secundum hanc opinionem opinari quod intelligentia agens non est nisi causa agens non terminum. & hoc manifeste dixit in Nicomachia. Et est contra suam opinionem in epistola de Intellectu. illic enim dixit esse possibile, ut intellectus materialis intelligat res abstractas: & est opinio Auepace. Iste igitur sunt questiones ponentibus intellectum materiale esse generatum: & quod finis est continuari cum abstractis.

Contradictio in dictis Alfara.

B

Sed a priori
gressionis,
in qua ponitur
dubitationes
contingentes
ponentibus
intellectum
et
eternum.

Et videmus etiam quod sequuntur ponentibus ipsam esse virtutem abstractam quoniam non minores istis. Quoniam si natura istius intellectus materialis est quod intelligat res abstractas, necesse est ut semper in futuro, & in præterito sit intelligens eas. Existimas igitur quod sequitur hanc positionem, quod statim, cum intellectus materialis continuatur nobiscum, statim continuabitur nobis intellectus agens: quod est impossibile, & contrarium ei, quod homines ponunt.

C

Ponitur
ratione
quod
improbat.

Sed ista quod potest dissolui per illud, quod ante posuimus, scilicet quod intellectus materialis non copulatur nobiscum per se, & primo: sed non copulatur nobiscum nisi per suam copulationem cum formis imaginabilibus. Et, cum ita sit possibile est dicere quod modus, secundum quem copulatur nobiscum intellectus materialis, est alius a modo, secundum quem copulatur ipse cum intellectu agente. Et, si est alius modus, tunc nulla est continuatio omnino. Et, si idem sed primo est aliqua dispoſitio, & post in alia, quid igitur est illa dispoſitio

MANTINI TRANSL.

Et ob hoc Alfara. tandem, cum exstimaret suam Alexandri esse veram de generatione intellectus materialis, id conatus fuit opinari iuxta eam sententiam quod intellectus agens nihil aliud est quam causa efficiens in nobis tantum. & hoc idem dixit manifeste in Nicomachia. Et hoc quidem est contrarium suæ sententiæ, quam profitetur in illo tractatu de Intellectu. nam ibidem affirmat intellectum materiale posse intelligere res separatas. & hæc est sententia Auepace. Hæc itaque dubia insurgunt contra ponentes intellectum materiale generabilem & corruptibilem, eiusque finem esse, ut copuletur cum rebus separatis seu intelligentiis abstractis. Contra eos vero, qui affirmant huiusmodi virtutem esse abstractam, insurgit quoque dubia, & argumenta non inferiora his dictis. Nam, si de natura huius intellectus materialis esset, ut intelligeret res abstractas, tunc ex hac positione videtur sequi, quod ipse semper intelligat eas tam in præterito, quam in futuro. quoniam statim quod intellectus materialis coniungeretur nobis, coniungeretur quoque nobis statim intellectus agens: quod est impossibile, & contra id, quod omnes homines asserunt. At hoc dubium potest solui per ea, quæ paulo ante diximus, nempe quod intellectus materialis non copulatur nobis primo, & per se, immo non copulatur nobis, nisi propterea quod copulatur formis imaginariis. Si ergo res ita se habeat, possumus utique dicere quod ea ratio, qua intellectus materialis coniungitur nobis, est quidem diuersa ab ea, qua coniungitur cum intellectu agente. Et, si est alia ratio, & modus, tunc nulla daretur copulatio omnino. Sed, si fuerit idem

Z ij modus

De Anima

ANTIQUA TRANSE.

positio? Si autem posuerimus q̄ in intellectus materialis abstractus non habet naturam intelligendi res abstractas, tunc ambiguitas erit maior. Isti igitur sunt omnes questiones contingentes ponentibus q̄ per se hō humana est intelligere res abstractas.

Et oportet nos ēt narrare sermones, ex quibus existimatur nos consequi q̄ habemus naturā intelligendi in ultimo res abstractas. isti. n. sermones sunt valde oppositi illis: & forte per hoc poterimus videre veritatem. Causa autem istius ambiguitatis, & laboris est, quia nullum sermonem ab Arist. inuenimus in hac intentione; sed tamen Arist. promissit declarare hoc.

Dicamus igit q̄ Auenpace multū perscrutabatur in hac q̄ōne, & laborauit declarando hanc continuationem esse possibilem in sua epistola, quā vocauit Continuationis intellectus cum hōe, & in lib. de Anima, & in aliis multis libris videbatur q̄ ista q̄ō non recessit ab eius cogitatione, neq; per tempus nutus vnius oculi. Et nos iam exposuimus illam epistolam secundum nostrum posse hoc. n. quæsitum valde est difficile. Et, cum talis fuerit dispositio Auenpace in hac quæstione, quanto magis alterius hominis. Et verbū Auenpace in hoc est firmitus verbis aliorum: sed tamen occurrunt ei q̄ōnes quas narraui⁹. & oportet nos narrare hic vias istius hominis: sed primo qd̄ expositores dixerunt in hoc.

Dicamus

MANTINE TRANSE.

modus, & ratio, sed primo sit sub vna dispositione, & postea sub alia, quid igitur erit illa dispositio? Et, si ponamus intellectum materiale abstractum, non habere naturā, vt intelligat res separatas, tunc maior orietur dubietas. Hęc igitur sunt oīa dubia, quæ insurgunt cōtra eos, qui asserunt humanā perfectionē consistere in hoc, scilicet vt intelligat in ultimo res abstractas.

Sed cogimur quoque afferre eas rationes, ex quibus vs̄ sequi q̄ natura huius intellectus est intelligere in ultimo res abstractas. sed hæc verba videntur esse valde contraria illis: sed fortasse per hoc poterimus assequi veritatem: Huius autem ambiguitatis, & laboris causa est, quia nō inuenimus Aristotelem fecisse verbum de hoc quæsito: licet ipse promissit exponere hoc.

Auenpace tamen multum elaborauit in hoc dubio, & discussit ipm, i eo tractatu suo, quem vocauit tractatum de Copulatione intellectus cum homine, & in lib. de Anima, & in multis aliis libris eius. videtur. n. hoc quæsitum nunquā decessisse ab eius mente ictu oculi. Nos autem iam exposuimus illum tractatū suū pro virili nostra. est enim hoc quæsitum perdifficile. Et, si Auenpace fuit ita perplexus in hoc quæsito, lōge magiserunt perplexi reliqui homines. Sententia vero Auenpace ē ceteris aliis firmior circa hoc; & si contra ipsum etiam occurrant, atq; insurgant dubia illa, iam superius narrata, conabimur igitur narrare hic methodos ac vias, quibus vsus ē hic vir: sed primo quid expositores dixerint circa hoc.

Sententia

ANTIQUA TRANSL.

MANINI TRANSL.

A. Opinio
The. 3. de
Aia ca. 31.
Dicamus igitur q̄ Themistius
sustentatur in hoc per locum à mi-
nori. Dicit enim q̄, cū intellectus
materialis habeat potentiam ad ab-
strahendū formas à materiis, & in-
telligēdi eas, quāto magis hēt ī actu
intelligēdi eas, quæ sunt primo denu-

**Impugna-
tio.**
data à materia. Et iste sermo aut
fiet ita, q̄ intellectus materialis ē cor-
ruptibilis, aut nō corruptibilis. s. se-
parabilis, aut non separabilis. Secun-
dum autem opīonem dicentium
q̄ intellectus materialis est virtus ī
corpore & generatus, iste sermo erit

B
Ex hoc pa-
tet q̄ suffi-
ciētia ē 7.
probabili-
tate.
sufficiens quoquo modo, nō proba-
bilis. Non enim sequitur vt illud,
quod est visibile in se, sit magis visi-
bile apud nos. v.g. color, & lumen
Solis. Color enim minus habet de
intentione visibilitatis quā Sol,
cū color non sit visibilis nisi per
Solem: sed non possumus ita aspi-
cere Solem sicut colorem. & hoc acci-
dit visui ppter mixtionē materiæ.

Sententia Themistij de Intellectu.

Dicamus itaq; q̄ sententia The-
mistij de hoc, est fundata super locū
à fortiori, seu à maiori, & conueniē-
tiori. Inquit, n. ipse. si intellectus ma-
terialis habet vim abstrahendi for-
mas à materiis & intelligendi eas, lō-
ge magis debet habere naturam vt
intelligat res de se primo abstractas
à materia. Hoc itaq; dictū idē signi-
ficabit, quod significat dicere intel-
lectū materialē esse corruptibilem
vel incorruptibile, hoc est abstractū
vel non abstractum. Sed iuxta sentē-
tiam illorum, qui afferunt intellm
materiale esse virtutē in materia
existentē, atq; genitū, tunc hoc di-
ctū esset aliquo pacto apparens, seu
sufficiens, & famosum, sed nō pba-
bile. Qm̄, si aliquid vī esse euident
& constare fm se, non propterea se-
quitur, ut idem debeat esse euidentius
& magis constare apud nos: vt exē-
pli gratia color & lumen Solis. Nā
color videtur esse minus visibilis, q̄
sit Sol, cū ipse color nō videat, nisi
p Solem: tamen non possumus in-
spicere Solem, quemadmodū in spi-
cimus colorem. hoc autē accidit ipsi
visui, propterea quia est mixtus ma-
teriæ. Sed, si concedamus intellm
materiale non esse mixtū cū ma-
teria, tūc illa sententia esset omnino
vera: nempe quæ dicit, q̄ quicquid
ē magis intelligibile, magis cognos-
cat. qm̄ inter oīa cognoscētia, q̄ nō
sunt admixta materiæ, illud qdem,
quod cognoscit aliquid minus pfe-
ctū, oportet vt cognoscat quod est
magis pfectū: sed nō cōuertitur res.
Nisi forte hoc sit necessariū ex nā il-
lius rei, atq; eius essentia, & sub̄a, &
tunc sequeretur q̄ illud dubium pau-

C

Si ponamus intel-
fme ē q̄ ter
nō, tūc ve-
rū ē q̄ il-
lud, quod
ē magis vi-
sibile ma-
gis cōpre-
henditur.
Sed vide
opp. h.º. 2.
M. c. 1.
Vide cōt.
Zim.
† Ex eis cō-

Si vero posuerimus q̄ intellectus
materialis non est admixtus mate-
riæ, tunc ille sermo erit verus. s. q̄ il-
lud, quod est magis visibile, magis
comprehenditur. † quoniam quod
comprehendit minus perfectū ex
eis comprehendētibz, quæ sunt
non admixta materiæ, necesse est vt
comprehendat perfectius: & non e-
contrario. Sed, si hoc est necessariū
de natura eius & substantia, contin-
get quæstio prædicta, quæ est, quo-
modo non continuatur nobiscum

in

Z iij lo

a. l. visibi-
le.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

phédenti-
bus; quæ h
sunt admi-
ra mate-
riæ, quod
cõprehendit
minus
perfectũ,
necesse ẽ
vt. cõpre-
hẽdat per-
fectius: sed
nõ ecõtra-
rio.

in principio, vt statim quando intel-
lectus materialis continuatur nobis-
cum. Si igitur posuerimus q in po-
stremo continuatur nobiscum, non
in primo, debemus reddere cãm.

Alex. autem sustentatur in hoc q
fito super hoc, quod dico. & est q of-
ens, quod generatur, quando perue-
nerit ad finẽ in generatione, & ad-
vltimam perfectionem, tunc perue-
nit ad complementum, & ad finẽ
in sua actione, si fuerit ex entibus a-
gentibus: aut in sua passione, si fue-
rit ex entibus passibilibus: aut in
vtrõq; si fuerit vtriusq; v. g. non ve-
nit ad finem in actionem eius, quæ
est ambulare, nisi quãdo venerit ad
finem in generatione. Et, quia intel-
lectus, qui est in habita, est vnum
entium generabilium, necesse est vt
quando venerit ad finem in genera-
tione, veniat ad finem in sua actio-
ne. & quia actio eius est creare intel-
lecta, & intelligere ea, necesse est vt
cum fuerit in vltima perfectione, vt
habeat has duas actiones perfecte. &
perfectio in creãdo intellecta est fa-
cere omnia intellecta in potentia ef-
se intellecta in actu: & complemen-
tam in intelligendo est intelligere
omnia abstracta, & non abstracta:
necesse igitur est q, quando intelle-
ctus, qui est in habitu, venerit ad cõ-
plementum in sua generatione, vt
habeat has duas actiones.

Et

lo ante positum, quod erat, cur nam
non copulatur nobis in initio, statim
cum copulatur nobis intellectus
materialis. Et, si dicamus ipsum con-
iungi nobis in vltimo, & nõ in prin-
cipio rei, tũcerimus coacti reddere
huius rei cãm. Alexãdri vero rõ,
cui ipse annectitur circa hoc quæsi-
tum, hæc est nempe, qm quodlibet
ens gñabile, cũ peruenit ad finem
ipsius gñationis, & ad vltimũ eius
actũ & perfectionẽ, tũc profecto per-
ueniet ad finẽ, ac perfectionẽ sui of-
ficii, vel actionis suæ, si sit ex genere
entũ agentium: aut suæ passionis, si
fuerit de gñe entũ patiẽtiũ: aut u-
triusq; si fuerit vtriusq; illorũ duo-
rũ generis. vt exẽpli gĩa id, cuius a-
ctio est ambulare, nõ pueniet profe-
cto ad illius finẽ, nisi cũ puenierit ad
finẽ gñationis. Cũ igitur intellectus
adeptus, habituq; exns sit vnũ ex en-
tibus gñabilibus, & corruptibilibus,
idcirco oportet vt, cũ peruenierit ad
finẽ gñationis, perueniat quoque ad
finẽ sui muneris, & actionis. & cum
munus atq; officiũ, & actio h^o intel-
lect^o sit gñare, & creare ipsa intelligi-
bilia, ac intelligere ea, id oportet vt,
cũ ipse fuerit in suo vltimo actu &
perfectione, obtineat quidẽ integre
& perfecte hæc duo munera, atque
duas actiones: illa itaq; pfectio, quæ
ad creanda intelligibilia attinet, con-
sistit quidẽ in hoc, vt oĩa, q sunt po-
tentia intelligibilia, efficiantur actu
intelligibilia: illa vero pfectio, q ad
ipsam intellectationẽ spectat, cõsistit
in hoc, q intelligat oĩa entia, siue
abstracta & separata, siue nõ separa-
ta: necesse igitur ẽ cũ intellectus adeptus
puenerit ad perfectam sui gñationẽ
q obtineat illa duo munera.

Contra

ANTIQA TRANSL.

Prima rō. Et in hoc sunt qñones non parua.
Secunda Ale. Non. n. est manifestum per se q cō
plementum actionis eius, quē est in
telligere, est intelligere res abstra-
ctas: nisi hoc nomen, quod est ima-
ginari, diceretur de eis & rebus ma-
terialibus vñiuoce: sicut dicitur hoc
nomen ambulare de imperfectiori,
& perfectiori.

Secunda rō. Et etiam quō attribuitur actio
propria intellectui agenti, quā est
facere intellecta intellectui genera-
bili & corruptibili. s. qui est in habi-
tu: nisi quis ponat q intellectus, qui
est in habitu, sit intellectus agens cō
positus cum intellectu materiali, vt
dicit Themistius: aut ponat q for-
ma postrema nobis, qua abstrahi-
mus intellecta & intelligimus ea, est
composita ex intellectu, qui est i ha-
bitu, & intellectu agente: vt Alex. &
Auenpace ponunt: sicut nos reputa-
mus etiam esse apparens ex sermo-
ne Aristō.

C

Tertia rō. Et, si etiam hoc posuissēmus esse
ita, non contingeret ex complemē-
to actionis eius, quā est creare intel-
lecta, nisi complementum actionis
eius, quā est in intelligendo ea, nō
intelligendo res abstractas: cū intel-
ligere eas impossibile ē vt attribuat
generationi, aut fieri ab aliquo en-
te generato. v. g. ab intellectu, qui ē
in habitu, nisi per accidens. & si nō,
tunc generabile efficietur æternum
sicut diximus.

Et tē cōtingit etiam sermoni di-
centi q forma, qua extrahimus in-
tellecta, est intell, qui ē in habitu
cōpositus cū intellectu agente, ma-
gna

MANTINI TRANSL.

Contra hoc tamen non pauca in-
surgunt dubia. Qñ non est hoc de
se notū, videlicet q perfectio actio-
nis ipsius intellectus consistat in
intelligendo res abstractas: nisi for-
te nomen conceptus, seu imagina-
tionis dicat de ipsis, & de rebus ma-
terialibus vñiuoce: sicut hoc nomē
ambulatio dicitur de imperfecta &
de perfecta aliquo modo. Præte-
rea, quo nā pacto illa actio, quā est
propria ipsi intellectui agenti, q qui
dē est creare intelligibilia, poterit re-
ferri ad ipsum intellm gñabilem &
corruptibilem, qui est vñq; ipse in-
tells adeptus: nisi quis affirmet q in-
tellektus adeptus, seu habitu exñs sit
ipsēmet intellectus agens, composi-
tus cum intellectu materiali, vt di-
cit Themistius, vel affirmet illam
vltimā formā in nobis existen-
tem, qua abstrahimus ipsa intelli-
gibilia, atq; intelligimus ea, sit quēdā
forma, quā ex intellu adepto, & in-
tellu agente constet: quemadmodū
affirmant Alex. & Auenpace: & eo
modo, quo nos redimus ex verbis
Arist. apparere. Et, si nos quoq; idē
affirmaremus, nō propterea sequer-
etur perfectio actionis huius intel-
lectus, quē est gñare ipsa intelligibi-
lia, nisi perfectio illius actionis, quā
est intelligere ea, nō intelligere res
abstractas: cū illorū intellectio sit i-
posse a rōne, quā referuntur ad ip-
sam gñationem, vel habeāt ortum
ab aliqua re gñata, exempli grā ab
intellu adepto, nisi per accidēs. alias
n. ipsum genitū efficeret æternū, vt
diximus. Insurgeret quoq; con-
tra eos, q affirmant formā, qua ab-
strahimus intelligibilia, ēē intellm a-
deptū compositum cum intellectu
Z liij agente

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

Hic uidef C6. negat qd æternū indigeat corruptibili, ad hoc ut ex eis fiat vna actio. Sed uide opp. 2. ph. l. c6. 26. & 8. phy. 15. 7. C6. 22. 7. Met. 31. & 3. de Ala 18. de intellectu agente, & ph. 1. in manib.

gna quæstio. æternum enim nō indiget in sua actione generabili & corruptibili. quomodo igitur componitur æternum cum corruptibili ita qd ex eis fiat vna actio? sed post loquemur de hoc. Videtur. n. qd ista, positio ē quasi pricipiū, & fundamētum eius, quod volumus dicere de possibilitate continuationis cum rebus abstractis fm Arist. f. positio, qd forma postrema nobis, qua extrahi posuit intellecta, & facimus ea per uolūtatem nostram, est composita ex intellectu agente & intellectu, qui ē in habitu. Hoc igitur uidimus de sermone expositorum Peripateticorū in hunc finem esse possibile. Intellegere in postremo res abstractas.

agente, maximū dubiū. quod est. f. qd æternū nō indiget p sua actione aliquo gnabili & corruptibili. quopacto ergo cōponit æternū cū gnabili & corruptibili, ita ut ex eis resul- tet vna actio? nos tñ loquemur de hoc posthac. Vñ. n. qd hæc snia sit ueluti pricipiū, & fundamentum eorū, quæ volumus determinare circa posituram cōiunctionis intellus nostri cū rebus abstractis iuxta sententiam Arist. uidelicet ea sententia quæ affirmat qd vltima forma, quæ in nobis existit, qua denudamus ipsa intelligibilia, eaq; efficimus pro arbitrio ac voluntate nostra, est vti que forma cōposita ex intellectu agente & intellectu adepro habitu, f. existēte. Hoc itaq; ē id, quod nos vidim⁹ ex verbis expositorū scētatiū ipsū Arist. circa possibilitatē hui⁹ finis, hoc est qd sit possibile intelligere in vltimo res abstractas.

Snia Auen pace de Intellectu.

Tertia p digressio- nis, in qua ponit opti- nio Auen- pacis & primo pri- ma eius 16.

Auen pace autem multum lo- quebatur in hoc, & maxime in epi- stola, quam appellauit Continua- tionem intellectus cum homine. Et illud, super quod sustentatus est in hac quæstione est hoc. Primo enim posuit quod intellecta specu- latua sunt facta. Deinde posuit quod omne factum habet quidita- tem. Deinde posuit quod omne ha- bens quiditatem, intellectus innatus est extrahere illam quiditatem. Ex quibus concluditur quod intelle- ctus innatus est extrahere formas intellectuum, & quiditates eorum. & in hoc conuenit cum ipso Alfarabio in libro de Intellectu & intelle- ctu. & inde extraxit hoc Auen pace & cum hoc concludit quod intel- lectus

Auen pace autē laborauit multū in hoc negotio, & præsertim in eo tractatu, cui titulus est de Copula- tione intellus cum hoīe. Eteius fun- damentum in hoc quæstio tale ē. Primo qd ipse supponit, ipsa intel- ligibilia speculabilia eē gnata, ac de nouo facta. Scdō supponit, oē gnata hñe aliquam quiditatē. Tercio supponit, qd quicquid habet aliquā quiditatē, ipse intell⁹ est natura pō- ptus abstrahere illā quiditatem, ac denudare. Ex oibus ergo his, ipse cō- cludit ipsū intell⁹ esse natura aptū abstrahere formas ipsorum intel- ligibilium, eorūq; quiditates. & in hoc cōuenit etiam cū ipso Alfarabio in suo lib. de Intellectu, & intelligibi- li. & hinc pronunciauit Auen pace,

&

ANTIQUA-TRANS.

ctus innatus est extrahere formas intellectuum, & quiditates eorum.

Et iuit in hoc per duas vias. quarum una est in epistola. secunda aut in libro de Anima. & sunt vicinantesse. in libro autem de Anima cōiūxit huic q̄ intellectus rerum non cōtingit multitudo, nisi per multiplicationem formarum spiritualium, cū quibus sustinebunt in vnoquo; indiuiduo: & per hoc fuit intellectus equi apud me aliud, quam intellectus eius apud te. Ex quo consequitur secundum conuersionem oppositi q̄

B omne intellectum non habens formam spirituales, a qua sustentatur illud intellectum, est vnū apud me, & apud te. Deinde coniungit huic q̄ quiditas intellecti, & forma eius non habet formam spirituales, neque indiuidualem, cui sustentatur: cum quiditas intellecti non est quiditas indiuidui singularis, neq; spiritalis, neque corporalis. intellectum enim declaratum est quod non est indiuiduum. Ex quo consequitur vt intellectus sit innatus intelligere quiditatem intellecti, cuius intellectus est vnus omnibus hominibus:

C & quod est tale est substantia abstracta.

Secda rō.

In libro vero de Aīa posuit primo quod quiditas intellecti, secundum quod est intellectum, si non fuerit concessum nobis quod non habet quiditatem, & quod non est simplex sed composita, sicut dispositio in omnibus quiditatibus factis, & fuerit dictum quod quiditas illius in-

MANTINI TRANS.

& conclusit, intellectum esse aptum abstrahere formas intelligibiles, & eorum quiditates. Et circa hoc us est duabus rationibus. quarum una in suo tractatu, ad hoc negociū, pprie edito continetur. altera vero in suo lib. de Aīa habetur. quę quidem rationes sunt inter se satis cōformes. Verum in lib. de Aīa adiecit ad hoc, & subiūxit q̄ in intelligibilibus entis, non accidit pluralitas, nisi propter pluralitatem formarū spiritaliū, quibus extant, & consistunt in quolibet indiuiduorū, & id intelligibile equi, atq; asini in me, est diuersum ab eodem intelligibili in te. Ex hoc ergo sequitur oppositum contradictoriū, videlicet q̄ oē intelligibile, qd non habeat formā spūalem, super quem sustinet illud intelligibile, erit vtiq; idem in me, & in te. Subiūxit insuper, & addidit huic sententię hoc, videlicet q̄ quiditas ipsius intelligibilis, eiusq; forma non habet formam spirituales, neq; indiuiduā, cui innatur, & fulciatur: cū quiditas ipsius intelligibilis nō sit quiditas ipsius indiuidui singularis, cū spiritalis, tum ē corporalis. nā iam satis constat ipsum intelligibile nō esse indiuiduū. Sequitur igitur ex hoc ipsum intellectum esse aptum vt intelligat quiditatem ipsius intelligibilis, quo ipse intellectus est vnicus in oībus, hoīb; id autem, quod ita se habet, est vtiq; substantia separata. In lib. tamen de Anima dixit primo q̄ quiditas ipsius intelligibilis, quatenus est intelligibile, si non concedat nobis aduersarius ipsum nō habere quiditatem, neq; esse simplex sed compositum, vt res se habet in cunctis quiditatibus gñatis, & iā fuit dictum q̄ quiditas hu-

*.l. cuius

iūs

ANTIQUA TRANS.

MANTINI TRANS.

D

intellecti, secundum quod est intellectum habet etiam quiditatem, scilicet intellectum in istius quiditatis, tunc iste intellectus etiam erit innatus reueri, & extrahere illam quiditatem.

Et, si nō fuerit cōcessum nobis quod ista quiditas est simplex, & quod ens ex ea est idē cū intellectu, continget in ea quod cōtingit in primo, & est quod etiam habeat quiditatem factā. Et necesse est tūc, aut ut hoc procedat in infinitū, aut ut intellectus leceatur ibi. Sed impossibile est hoc pcedere in infinitū: quia faceret quiditates, & intellectus infinitos diuersos in spe esse. Cū quod quidā eorū sunt magis liberati a materia quā quidā: necesse est igitur ut intellectus seceat. Et, cū secebitur, tunc, aut pueniet ad quiditatem, quæ non habet quiditatem, aut ad aliquid hñs quiditatem, sed intellectus nō habet naturā extrahēdi illā: aut ad aliquid nō habens quiditatem, neque est quiditas. Sed impossibile inuenire quiditatem, quā intellectus nō est innatus extrahere a quiditate: quoniam iste intellectus tunc non dicetur intellectus, nisi æquiuoce: cū sit positum quod intellectus innatus est abstrahere quiditatem, in eo quod est quiditas: & impossibile est enim ut intellectus perueniat ad aliquid non habens quiditatem, & non sit quiditas: quia quod nō est quiditas, neque habet quiditatem, hoc est priuatio simpliciter. Remanet igitur tertia diuisio: & est quod intellectus peruenit ad quiditatem non habentem quiditatem. & quod est tale est forma abstracta.

Et

ius intelligibilis, quatenus est intelligibile, hēt utiq; quiditatem, i. intelligibile illius quiditatis, tunc is quoque; intellectus erit aptus cōueri, & abstrahere illā quiditatem. At, si aduersarius nō cōcedet nobis illā quiditatem esse simplicem, & quod id, quod de ipsa reperietur, sit idē cū ipso intelligibili, tūc idē cōtinget huic quod cōtingebat priori, nē pe ut hēat et quiditatem nouiter genitā & factā. Et sequetur tūc ex hoc, vel res in infinitū processurā, vel quod intellectus ibi sistatur. sed procedere rem in infinitum est impossibile, propterea quia efficeret quiditates, atque; intellectus infinitos diuersos gñe essendi, cō quia alij, vel alia eorū alijs sint magis expres materiz: relinquunt igitur ut oporteat intellectū tunc sisti. Et, si sistat, tunc uel perueniet ad quiditatem, quæ nō habet quiditatem, vel ad quiditatem habentem quoque; quiditatem, attamen ipse intellectus nō habeat naturā de nudādi atque; abstrahēdi illā quiditatem: aut ad aliquid nō habens quiditatem, neque; est & ipsum quiditas aliqua. Sed impossibile est reperi in aliquā quiditate, quam intellectus non sit aptus abstrahere ab habente eā. nā tunc is intellectus non vocaretur intellectus, nisi æquiuoce: cū iam sit sanctū ipsum intellectū esse aptū abstrahere quiditatem, quatenus est quiditas: impossibile quoque; est ut ipse intellectus perueniat ad aliquid, quod non habeat quiditatem, neque; sit quoque quiditas: quia id, quod nō est quiditas, neque hēt quiditatem, est quidē mera priuatio. Relinquitur igitur tertia pars diuisionis, quæ est uidelicet quod intellectus perueniat ad quiditatem non habentem quiditatem. id uero, quod ita se hēt, est utiq; forma separata. Hāc autem rationem

E
a. i. intelligibilis infinita varia.

Quod nō est quiditas nec quiditatem hñs est pura priuatio.

ANTIQUA TRANSL.

Seco de
ma. te. cō.
136. & c. 1. d
ma. 90. &
91. & c. 1. de
Gener. aia
lib. cap. 1.

Et confirmavit hoc per illud, quod
confusus est Arist. dicere in talibus
demonstrationibus, qm̄ qñ neces-
se est abscondere infinitum, melius
est abscondere eum in principio.

Erit igitur conclusio istius demō-
strationis eadē cum conclusione de
demonstrationis prædictæ. Qm̄, si
nō ad diderit hoc, poterit aliquis di-
cere multos intellectus esse medios
inter intellum, qui est in habitu, &
inter intellectū agentem; aut vnū,
vt intendit Alfarab. in suo tractatu
de intellectu & intellectu, quē voca-
uit illic adeptum; aut plures vno. Et
existimatur q̄ Alfarabius concedit
hoc in suo lib. de Gñatione & Cor-
ruptione, ubi d. qm̄ consumuntur
istū intellectus medij, s. quorum esse
posuimus inter intellectum specula-
tiuū, & inter intellectū agentē. Istæ
igitur sunt viæ magis firmæ, per quas
iūit iste homo in hac intentione.

Nos autem dicamus, si hoc no-
men quiditas dicatur de quiditati-
bus rerum materialiuū, & de quidita-
tibus intellectuū abstractorum mo-
do vniuoce, tunc propositio dicens

C q̄ intellect⁹ natus est abstrahere qui-
ditates in eo q̄ sunt quiditates, erit
vera: & similiter dicere quod intel-
lecta esse composita, & indiuidua ef-
se composita fuerit vniuocum. si au-
tem æquiuocum, tunc demonstra-
tio non erit vera. Quomodo autē,
est valde difficile. manifestum est. n.
per se q̄ hoc nomen quiditas nō di-
citur de eis pure vniuoce, neq; pure
æquiuoce. Vtrum autē dicatur mul-
tipliciter quod est medium, indiget
consideratione.

Manifestū
ē per se q̄
hoc nomē
quiditas dō
dī de ab-
stractis &
mālib⁹ pu-
re vniuo-
ce, nec pul-
æquiuoce.
vidē p̄ hoc
1. Me. c. 90.
& 10. Me.
c. cō. vlt.

MANTINI TRANSL.

nē confirmant per id, quod Arist. ē
assuetus dicere i huiusmodi dem-
strationibus, nepe q̄, cum cogimur
sistī, ne in infinitū procedamus, me-
lius est sistī in principio rei. Sic igitur
cōclusio huius demonstrationis erit vt-
q; eadē est cōclusio præcedētis de-
monis. Nā, si non addat hoc ei, tūc
poterit quis dicere multos intercede-
re intellectus inter intellectum adep-
tū, & intellectū agentē: vel tm̄ vnū,
vt voluit Alfarabius in suo tractatu
de intellectu, & intelligibili, quē in-
tellectū vocauit ibi adeptum, seu in-
fluxū: vel erūt plures vno, qui inter-
cedūt. Et vt q̄ Alfarabius concedat
hoc in suo lib. de Gñatione & Cor-
ruptione, cū ibi ponat modū, quo dis-
soluant hmoi intellect⁹ medij, quo-
rū esse diximus intercedere inter in-
tellectum speculatiuū, & intellum
agentē. Hæ itaq; rōnes, seu viæ sunt
utiliores circa hoc quæsitū, de qui-
bus fecit mentionē hic Vir. Nos autē
dicimus q̄, si quiditas dicat vniuoce
de quiditatibus rerū materialiuū, &
de quiditatibus* intelligentiarū se-
paratarū, tunc illa propō, quæ dicit
q̄ intellectus est nā aptus abstrahe-
re quiditates quatenus sunt quidita-
tes, esset utiq; vera: sistiq; illa propō,
quæ dicit q̄ ipsa intelligibilia sūt cō-
posita, & q̄ indiuidua sunt cōposita,
si vniuoce dicatur, erit quoq; vera.
sed si æquiuoce dicat, tunc demōstratio
non erit vera. Sed vt cūq; res se hēat,
tandē hoc negociū est admodū diffi-
cile. sed maxime de se cōstat hoc no-
mē. s. quiditate nec mere æquiuoce,
neq; me vniuoce dici. At vtrū dicat
fm̄ pri⁹ & posterius, qui quidē mod⁹
ē medi⁹ iter vniuoce & æquocū mo-
dū, idiget utiq; aliqua cōsīdatione.

*a. l. intel-
lectuū se-
paratorū

Sed

Sed,

De Anima

ANTIQA TRANSL.

Sed, si concesserimus hoc dici vni
noce, hic continget prædicta quæ-
stio: & est quomodo corruptibile in-
telligit q̄ non est corruptibile secū-
dum opinionem dicentium quod
intellectus materialis est corruptibilis,
& est opinio Auepace: aut quomodo
intelligit intellectione noua,
& quod innatum est semper intelli-
gere ea in futuro & in præterito, se-
cundum opinionem dicentium q̄
intellectus materialis non est gene-
rabilis neque corruptibilis. Et etiā,
si posuerimus q̄ intelligere res ab-
stractas est in substantia, & in natu-
ra intellectus materialis, quare igitur
ista intellectio nō currit cursu in
tellectionum materialium nobis? ita
q̄ hoc intelligere sit pars partium sciē-
tiarum speculatiuarum: & erit vnū
quæstorum in scientia speculatiua.

Et Auenpace videtur ambigere
in hoc loco. D. enim in epistola, quā
uocauit Expeditionis, quod impossi-
bilitas est duobus modis, naturalis,
& diuina: id est q̄ intellectio istius
intellectus est de possibilitate diui-
na, non de possibilitate naturæ. In
epistola autem Continuationis d.
Et, cum Philosophus ascenderit a-
lia ascensione, considerando in in-
tellecto in quantum intellectū, tunc
intelligit substantiam abstractam.
Et manifestum est ex hoc q̄ intelli-
gere intellectum secundum illū, est
pars scientiarum speculatiuarum, s.
scientia Naturalis. & hoc apparuit ē
in illa persequutione ab eo.

Et, cum ita sit, nos omnes homi-
nes, quod accidit nobis de ignoran-
tia istius sciētiæ, aut erit quia adhuc
non scimus propositiones, quæ in-
ducunt

MANTINI TRANSL.

Sed, si concedamus eā dici vniuo-
ce, tunc sequetur illud dubiū superius
dictum: neque quo pacto, id quod est
corruptibile, possit intelligere ipsū
incorruptibile iuxta sententiam il-
lorū, qui asserunt intellectū materia-
le esse generabile & corruptibile, & est
sententia ipsius Auenpace: vel quo
pacto id, quod est nā aptū intelli-
gere illa sepe tā in præterito q̄ in fu-
turo, iuxta sententiā illorū, qui asser-
māt intellectū materiale esse ingeni-
tū & incorruptibile, possit intelligere
nouā intellectionē. Præterea, si asse-
remus q̄ de essentia ac nā ipsius intel-
lectus materialis sit intelligere res ab-
stractas, cur ergo huiusmodi intellectio
non se hēt vt se hēt alix intellectiones
materiales in nobis? ita vt huiusmodi
intellectio sit vna ex partibus sciētiarū
speculatiuarū: & sit quoque vnum ex
quæstis scientiæ speculatiuæ.

Auepace autē vī esse valde perple-
xus in hoc negotio. Nā, in sua episto-
la, cui titulus est de perfectione, di-
xit ipsum p̄ se bifariā dici, neque nā-
le, & diuinū: & vult q̄ intellectio hu-
ius intellectus sit quoddā posse diui-
nū, non aut naturale. Sed in sua epi-
stola de Copulatione notata, dixit
hæc verba. Et, cū Philosophus ascen-
dit alio ascēsu, dū cōsiderat ipsa stel-
ligibilia, quatenus sunt intelligibilia,
tūc intelligit substantiā intelligētiā
rū separatā. Ex hoc autē satis patet
ipsum credere, q̄ intellectio ipsius
intellectus est pars sciētiarum specula-
tiuarū, videlicet pars sciētiæ Naturalis,
& hoc etiam satis apparet ex verbis
eius in illa inquisitione. Si ergo ita
res habet, sequeretur q̄ nos omnes homines
ignorauerimus hanc sciētiā, id quidē
iō cōtinget, vel quia nondū sciui-
mus illas

ANTIQUA TRANS.

ducunt nos ad hanc scientiam, ut dicitur de multis artificijs, quæ videntur esse possibilia, sed sunt causarum ignoratarum, verbi gratia Archymia: aut hoc intelligere hoc, acquiritur per exercitium, & vsum in rebus naturalibus, sed nondum habemus de exercitio & vfu tantum, per quod possumus hoc acquirere hanc intellectiōem: aut erit hoc propter diminutionem nostræ naturæ naturaliter.

B

Si igitur hoc acciderit propter diminutionem in natura, tunc nos, & omnes, qui inuati sunt acquirere hanc scientiam, dicimur homines æquiuoce. Et, si hoc accadat propter ignorantiam propositionum inducentium in hanc scientiam, tunc scientia speculatiua nõdum est perfecta. Et forte Auēpace dicit hoc esse inopinabile, sed non impossibile. Et, si hoc accidit propter consuetudinem tunc sermo erit propinquus sermone dicenti quod causa in hoc est ignorantia propositionum inducentium in hanc scientiam. & omne hoc, quod dicitur vñ esse remotum, licet non impossibile, quomodo igitur potest euadere ab illis quæstionibus prædictis?

C

Istæ igitur oēs quæstiones sunt contingentes huic quæsito: & sunt ita difficiles sicut tu vides. & oportet nos dicere quod apparuit nobis in hoc. Dicamus igitur quoniam intellectus existēs in nobis habet duas actiones,

MANTINI TRANS.

illas præponēs, quæ ducunt nos in hanc scientiam, ut dicitur de multis artibus, quæ vñr posse addisci, cum tñ adhuc sint incognitæ, & occultæ, præea, quia cognitio earum earum est vñq; occulta ut gr̃a exempli in arte Fusoria, quæ vulgo Archymia vocatur, euenire solet: vel illud cōtinget, quia huiusmodi intellectu acquiritur per exercitationē & vsum factum in rebus naturalibus. sed nondum devenimus ad tantam exercitationē, & vsum, qui sitisatis huicmodi intellectu acqrenda: vel hoc idem continget, quia natura nostra est naturam impotens atq; imbecillis ut possit ita adipisci.

Si hoc itaq; proueniat ob naturam naturalem impotentiā: naturalemq; defectum, tunc nos, & oēs homines qui sunt natura apti adipisci huiusmodi scientiam, vocemur homines æquiuoce. At, si hoc eueniat, propterea quia ignorantur præponēs, quæ in hanc ducunt scientiam, sic scientia speculatiua nõdum esset completa & perfecta. Et fortasse dixit Auēpace hoc nõ esse verisimile, neq; opinabile, sed re vera non est inopinabile. Quod, si hoc eueniat propter ipsam exercitationē & vsum, tunc huiusmodi sententia nõ erit absimilis ab illa, quæ affirmat huius rei causam esse ipsam ignorantiam propositionum, quæ ducunt ad hanc scientiam. Hoc autem potest dici esse remotum, seu dissonum, sed non impossibile, quo pacto ergo poterit euitare illa dubia prædicta? Sententia Auerois de intellectu.

Hæc igitur sunt omnia dubia, quæ possunt afferri in hoc quæsito, quæ tu vides esse valde difficilia. nos itaq; cogimur dicere id, quod nobis videtur circa hoc. Dicamus ergo quod, cum intellectus, qui in nobis existit, duas habeat

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

ponit opi
nio Auer.
de vitima
hofs beati
tudine.

nes, secundum q̄ attribuitur nobis:
Quarū vna est de genere passionis,
& est intelligere: Et alia in genere
actionis, & extrahere formas & de-
nudare eas à materijs: quod nihil ē
aliud nisi facere eas intellectas in a-
ctu, postquam erant in potētia: ma-
nifestum est quoniam in uoluntate
nostra est, cum habuerimus intelle-
ctum, qui est in habitu, intelligere
quodcunque intellectum volueri-
mus, & extrahere quamcunq; for-
mam voluerimus.

Hic Cō. ar-
tribuit ex
tractionē
eiuslibet
formę in-
tellectui i
habitu. &
th opposi-
tum d. cō-
tra Alex.
su pra. Vi-
de contra.
Zam.

Et ista actio, scilicet creare intel-
lecta, & facere ea est prior in nobis q̄
actio, quæ est intelligere: sicut dicit
Alexan. Et ideo dicit quod dignius
est describere intellectum per hanc
actionem, non per passionem: cum
in passione communicet ei aliud ex
uirtutibus animalibus. Sed hoc est
de opinione dicentium quod passio
in eis non dicitur æquiuoce.

Et propter istam actionem, scili-
cet extrahere quodcunque intelle-
ctum voluerimus, & facere ipsum in
actu, postquam fuit in potentia, opi-
natus est Themistius q̄ intellectus,
qui est in habitu, est compositus ex
intellectu materiali & agēte. Et hoc
idem fecit Alexan. credere quod in-
tellectus, qui est in nobis, aut est cō-
positus, aut quasi compositus ex in-
tellectu agente, & ex eo, qui est in ha-
bitu: cū opinetur q̄ substantia eius,
quæ est in habitu, debet esse alia à
substantia intellectus agentis.

Et cū hæc duo fundamenta sint
posita, scilicet quod intellectus qui
est nobis, habet has duas actiones,
scilicet comprehendere intellecta,
&

beat actiones, ea, scilicet ratione, quæ est re-
larus ad nos: quarū. Vna est gñis pas-
sionis, & illa quidē est ipsa intellectio
(seu ipsum intelligere:) Altera vero
est gñis actionis nēpe quæ est abstra-
here formas, easq; denudare ab ipsis
materiis: quod quidē officii, nihil
aliud est q̄ efficere eas intelligibiles
actu, postq̄ etant intelligibiles potē-
tia: manifestum est q̄, qñ habemus
intellectum adeptū, ex nra vtiq; vo-
luntate pēdet intelligere quodcūq;
intelligibile voluerimus, & abstra-
here quācunq; formā voluerimus.

Hæc aut actio, quæ est gñare intel-
ligibilia, eaq; efficere, prior existit in
nobis, q̄ actio intellectiois, eo pacto,
quo Alex. dicebat. Et ideo dicebat
q̄ conuenientius erat describere in-
tellectū hac actione, & nō aliqua pas-
sione: cū ipse intellectus cōicet in ip-
sa passione cū aliqua ex virtutibus
animalitū. Veruntamen hoc vñ ē
verū, iuxta sententiā illorū, qui affir-
mant ipsam passionē non dici de eis
æquiuoce. Et propter huiusmodi
actionē, quæ est abstrahere qd̄ cūq;
intelligibile voluerimus, & illud effi-
cere actu existens, postquā erat po-
tentia, est opinatus Themist. intel-
lectū adeptū cōstare ex intellectu ma-
teriali, & intellectu agente. Et hoc
idem induxit Alex. vt crederet in-
tellectū in nobis existēte esse vtiq; cō-
positū, aut veluti cōpositū ex intelle-
ctu agēte & intellectu adepto: postq̄
ipse putat substantiā intellectus ade-
pti debere esse diuersā à substantia
intellectus agentis. His igit̄ duobus
fundamētis ita positis, nempe q̄ in-
tellectus, qui in nobis existit, duas
obtineat actiones, quæ. i. sunt cogno-
scere intelligibilia, & efficere intelli-
gibilia

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

Inellesta
duobus mo-
dis fide in
nobis. Idē.
1. Caeli. 2.
& 2. Met.
cō. 1.

& facere ea: Intellecta autem duobus modis sunt in nobis, aut naturaliter, & sunt primæ propositiones, quas nescimus quando existerunt, & unde, aut quomodo: aut voluntarie, & sunt intellecta acquisita ex primis propositionibus: Et fuit declaratum quod necesse est ut intellecta habita à nobis naturaliter sint ab aliquo quod est in se intellectus liberatus à materia, & est intellectus agens: Et, cum hoc declaratum est, necesse est ut intellecta, habita à nobis à primis propositionibus sint aliquod factum ex congregato ex propositionibus notis, & intellectu agente. Non enim possumus dicere quod propositiones non habent introitum in esse intellectuum acquiritorum. Neque etiam possumus dicere quod propositiones ipsæ solæ sint agentes eas, iam enim declaratum est agens esse unum, & æternum, ut intendebant quidam Antiquorum, & opinati sunt quod eas intendebat Aristoteles per intellectum agentem.

C

Et, cum ita sit, necesse est ut intellectus speculatiuus sit aliquid generatum ab intellectu agente, & in primis propositionibus. & contingit quod iste modus intellectuum sit voluntarie: e contrario intellectus primis naturalibus. Et ois actio facta ex congregato duorum diuersorum, necesse est ut alterum duorum sit quasi materia & instrumentum, & aliud sit quasi forma, aut agens. Intellectus igitur, qui est in nobis, componitur ex intellectu, qui est in habitu, & intellectu agente: aut ita, quod propones sint quasi materia, &

in-

gibilia: Fuit autem in nobis ipsa intelligibilia bifaria: nepe uel naturalia, & sunt illæ primæ propositiones (seu prima principia) quæ quidē sunt nobis ignotæ, quoniam scilicet & unde, vel qua ratione nobis eueniunt: aut sunt intelligibilia uoluntate acquisita, quæ quidē sunt illa intelligibilia, quæ ex illis primis propositionibus, seu principiis acquiruntur: Iam autem fuit probatum ipsa intelligibilia, quæ natura adipiscimur, esse necessariū, ut reperiatur & proueniant à re, quæ est de se ipsa intellectus denudatus, & abstractus à materia, qui quidē est ipse intellectus agens: Cum ergo sit probatum ipsa intelligibilia, quæ sunt in nobis adepta ex primis propositionibus, seu primis principiis, oportere esse quid factum aggregatum ex propositionibus ueris per se notis, & ex intellectu agente, non possumus igitur dicere primas propositiones nihil facere ad inuentionem intelligibilium acquiritorum & adeptorum. Sed non possumus quoque dicere illas tantum propositiones efficere illa intelligibilia: nam iam probatum fuit ipsum agens esse unum, & æternū, ut opinati sunt aliqui Antiquorum, qui quidē putarunt Aristoteles innuere eas, dum dicebat intellectum agentem. Oportet itaque intellectum speculatiuum esse quid generatum ex intellectu agente, & primis propositionibus, oportetque hoc genus intelligibilium esse uoluntarium: intelligibilia uero prima naturalia contrario modo se habent. Quælibet autem actio, quæ ex aggregato duorum rerum diuersarum resultat, oportet utique, ut una illarum duarum rerum se habeat ueluti materia, & instrumentum: altera uero ueluti forma, aut agens. Intellectus ergo, qui in nobis existit, constabit utique, ex intellectu adepto, & ex intellectu agente

Ois actio
facta ex cō-
gregato
duorum di-
uersorum
necesse est
ut alterū
duorum sit
quasi ma-
teria, & al-
terū qua-
si forma. Cō-
f. 2. de
Aia. 2. 4.

intellectus agens est quasi forma: aut ita, quod propositiones sint quasi instrumentum, & intellectus agens est quasi efficiens. dispositio. n. in hoc est consimilis.

Sed, si posuerimus quod propositiones sunt quasi instrumentum, contingit ut actio aeterna proveniat a duobus, quorum unum est aeternum, & aliud non aeternum, aut ponat quod instrumentum sit aeternum: & sic intellectus speculativus erunt aeterna. Et hoc est magis contingit, si posuerimus eas propositiones quasi materiam. impossibile est. n. ut aliquid generabile & corruptibile sit materia aeterni. Quomodo igitur poterimus evadere ab hac questione?

Impossibile est
ut aliquid
generabile &
corruptibile
sit materia
aeterni.

Dicamus igitur quod, si hoc, quod dicimus quod necesse est quod propositiones sint de intellectu agente, aut quasi materia, aut quasi instrumentum, si habent ingressum in esse intellectus speculativorum, non fuit sermo necessarii consequentiae, finis quod materia est materia & instrumentum est instrumentum, sed finis quod necesse est hic esse proportionem, & dispositionem inter intellectum agentem, & propositiones, quae assimilantur materiae, & instrumentum aliquod, non quia est materia vera, aut instrumentum verum, & tunc videretur nobis quod possumus scire modum, finem quem est intellectus, qui est in habitu quasi materia, & subiectum agentis. Et, cum iste modus fuerit positus nobis, forte facile poterimus scire modum, finem quem continetur cum intellectus separabilis.

Dicamus igitur, sermo autem dicentis quod, si conclusiones acquiruntur a nobis ab intellectu agente, & propositionibus, necesse est ut propositiones sint de intellectu agente quasi materia & verum instrumentum, ille inquit sermo non est necessarius: sed

tamen

agere. & hoc quidem fiet, vel cum ipsae propositiones se habuerint veluti instrumentum, & intellectus agens se habuerit veluti efficiens: aut cum ipsae propositiones se habuerint veluti materia, & intellectus agens veluti forma. & in hoc res est satis similis. Verum, si concedamus ipsas propositiones se habere veluti instrumentum, tunc sequetur ut actio aeterna, oriatur ex duobus rebus, quarum una est aeterna, & altera non aeterna: aut concedamus instrumentum esse aeternum: & sic ipsa intelligibilia speculativa, seu contemplativa erunt utique aeterna. Et hoc quidem potius continget, si ponamus illas propositiones se habere veluti materiam. quoniam quod generabile est atque corruptibile, non potest esse materia ipsius rei aeternae. Quo pacto ergo poterimus evitare hoc dubium? Nos autem dicimus quod, si id, quod dicebamus, oportere ipsas propositiones se habere ad intellectum agentem veluti materia, aut veluti instrumentum, si habeant ingressum in esse ipsorum intelligibilium speculabilium, tunc hoc dictum non esset necessario inferens conclusionem, ea ratione, quia materia est materia, & instrumentum instrumentum, sed quatenus est necessarium ut reperiat aliqua proportio, & ratio inter intellectum agentem, & ipsas propositiones, quarum similitudo cuidam materiae & alicui instrumentum, non quod sit vera materia, aut vere instrumentum. & ex hoc videretur nobis posse nos scire modum, quo intellectus adeptus se habeat veluti materia, & subiectum ipsius agentis. Hac itaque via sic nobis posita, fortasse poterimus facile scire modum, quo copulatur cum intelligentiis separatis. Et idcirco, cum dicimus quod, si propositiones sint nobis acquisitae & traditae per intellectum agentem, & per propositiones, tunc oportet ipsas propositiones se habere ad intellectum agentem veluti vera materia &

* a. l. quod non
ingrediuntur

ANTIQUA TRANSL.

tamen necesse est illic esse respectū, fm quem intellectus, qui est in habitu assimilatur materiæ, & intellectus agens assimilatur formæ. Quid igitur est iste respectus, & ex quo accedit intellectui agenti habere hunc respectum cum intellectu, qui est in habitu, cum vnus est æternus, & alius generabilis & corruptibilis? Omnes enim horum cōcedunt hunc respectum esse, & quasi cogit eos hoc, q intellecta speculatiua sunt existētia in nobis ex his duobus intellectibus, scilicet qui est in habitu, & intellectu agente.

Sed Alexan. & omnes opinantes intellectum materiale esse generabile & corruptibilem, nō possunt reddere causam huius respectus. Ponentes autem q intellectus operans est intellectus, qui est in habitu, cōtinget vt intellecta speculatiua sint æterna: & alia multa impossibilia consequentia hanc positionem.

Nos autē cū posuerimus intellectum mālem esse æternū, & intellecta speculatiua esse gñabilia & corruptibilia eo mō, quo dixim⁹: & q intellectus materialis cōprehendit vtrūque, scilicet formas materiales, & formas abstractas: manifestū est q subiectū intellectū speculatiuorum, & intellectus agentis fm hunc modū est idem & vnū, scilicet mālīs. Et simile huic est diaphanū, quod recipit colorem, & lucē simul: & lux ē efficiens colorē.

Et, cū fuerit verificata nobis hæc continuatio, quæ est inter intellectum agentem, & intellectum materiale, poterimus reperire modū, secundum quem dicimus q intellectus

MANTINI TRANSL.

veluti verū instm, dico q hmoi dictum nō est necessariū: sed hoc tantū est necessariū, nēpe vt de aliqua proportio & ratio, qua intellectus adeptus similet materiæ, & intellectus agens similet formæ. Quæ nā ergo est hmoi proportio & rō pp quā cōtingat intellectū agentē hñe illū respectū, & cōparationē cū intellectu adepto, cū vnus eorum sit æternus, & alter sit gñabilis & corruptibilis? Oēs autē illi cōcedunt reperiri hmoi proportionē & cōparationem. Et forte hoc cogit eos dicere q intelligibilia speculabilia sñnt nobis pp hos duos intellectus, nēpe intellectum adeptum, & intellectum agentem. Sed Ale. & quicunq; putant intellectum mālem esse gñabile & corruptibilem, non poterunt reddere cām illius cōparationis atq; respectus. Sed qui asserit intellectū practicum esse ipsum intellectū habitu exñtem (seu adeptū) tūc sequeret ex hoc ipsa intelligibilia speculatiua esse æterna: & multa alia impossibilia sequeretur ex hac sētētia.

Nos vero, cū affirmemus intellectū mālem esse æternū, & intelligibilia speculatiua esse genita eo mō, quo diximus: & q intellectus materialis intelligat vtrūq; videlicet formas materiales & formas abstractas: tūc perspicuū erit q subiectū intelligibiliū speculatiuorum & intellectus agētis hacquidē rōne erit vtiq; idē atque vnū, scilicet materialis. In hoc. n. ita se hñt res sicut in ipso trāspāte, q quidē recipit colores, & lumē simul: lumē autem colores efficit. Cū autē verificata fuerit nobis copulatio illa, quæ inter intellectum agētē & intellectum adeptū habitu exñtem extat, poterimus vtiq; inuenire illum

*a. l. qui ē in habitu.

*a. l. materiale.

De Aia cū cō. Auer. AA mo-

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

18

agens est similis formæ, & q̄ intellectu in habitu similis est materiæ.

Oīa duo, quorū subiectū est vnum, & quorū vnū ē perfectius alio, necesse est vt respectus perfectioris ad imperfectius sit sicut respectus formæ ad materiam. Et fm̄ hanc intētionem dicimus q̄ proportio primæ perfectionis virtutis imaginatiuæ ad primam perfectionem communis sensus est, sicut proportio formæ ad materiam.

Iam igitur inuenimus modum, fm̄ quem possibile est vt iste intellectus continuetur nobiscū in postremo: & causam, quare non copulatur nobiscum in principio. quoniā hoc posito, continget necessario vt intellectus, qui est in nobis in actu, sit compositus ex intellectis speculatiuis & intellectu agente: ita q̄ intellectus agens sit quasi forma intellectuum speculatiuum, & intellectus speculatiua sint quasi materia. Et per hunc modum poterimus generare intellecta cūm voluerimus. Quoniam illud, per quod agit aliquid suam propriam actionem, est forma: nos autem, quia agimus per intellectum agentem nostram actionē propriam, necesse est vt intellectus agens sit forma in nobis.

Et nullus modus est, fm̄ quē gñatur forma in nobis nisi iste. Qm̄, cū intellecta speculatiua copulant nobiscū per formas imaginabiles: & intellectus agens copuletur cum intellectis speculatiuis: illud n. quod comprehendit eas, est idē. Intellectus materialis: necesse est vt intellectus agens copuletur nobiscum per continuationem intellectorum speculatiuorum.

Et manifestum est, quando omnia

modum, quo possumus dicere intellectū agentem esse similem formæ, & intellectum adeptum similem materiæ. Nā quæcunque dux res, quarū subiectū est vnū, & vna earū est perfectior altera, oportet quidē vt ita se habeat perfectior ad imperfectiorē, sicut se habet forma ad materiā. Et hac ratione dicimus ē ita se hñe primū actū ipsius virtutis imaginatiuæ ad primū actū ipsius sensus communis, sicut se habet forma ad mām.

Iā ergo inuenimus modum, quo possit iste intellectus copulari nobis in fine. Causa vero, ob quā nō copulatur nobis in initio, est quidē propterea, quia ex hac positione sequeret omnino, vt intellectus, qui in nobis actu existit, esset cōpositus ex ipsis intelligibilibus speculatiuis & ex intellectu in actu, ita vt intellectus agens sit veluti forma ipsorum intelligibilium speculatiuorum, & ipsa intelligibilia speculatiua erunt veluti mām. Et hac ratione poterimus generare ipsa intelligibilia cū voluerimus. Nā id, quo aliqua res agit aliquid suā propriā actionē, est ipsa forma: nos autē agimus nostrā propriā actionem ipso intellectu agente: ergo oportet vt intellectus agens sit nobis forma. Et nullus ali⁹ modus potest repetiri, quo possit gñari ipsa forma in nobis præter hunc. Qm̄, cū ipsa intelligibilia speculatiua copulentur nobis per formas imaginarias: & intellectus agens coniungitur cum intelligibilibus speculatiuis: & ille intellectus, qui cognoscit ea, est idē, hoc est ipse intellectus materialis: ergo oportebit vt intellectus agens copuletur nobis per copulationem intelligibilium speculatiuorum.

Palam autē est, quoniam scunq; oīa in-

1. Phy. 17.
2. de Gñā.
1. cō. 53.

E

2

1

nia stellæ speculatiua fuerint exiſtia in nobis in potentia, q̄ ipſe erit copulatus nobiſcū in potetia, & cū oīa intellecta ſpeculatiua fuerint exiſtētia in nobis in actu, erit ipſe tunc copulatus nobis in actu. & cū q̄dā fuerint i potetia, & q̄dā i actu, tūc ipſe erit copulatus ſm partē, & ſm partē non: & tūc dicimur moueri ad continuationem. Et manifeſtum eſt, cū iſte motus complebitur, q̄ ſtatim iſte intellectus copulabitur nobiſcum omnibus modis. Et tunc manifeſtū eſt quod proportio eius ad nos in illa diſpoſitione eſt ſicut proportio intellectus, qui eſt in habitu, ad nos. Et, cū ita ſit, neceſſe eſt vt homo intelligat per intellectum ſibi proprium omnia entia, & vt agat actionē ſibi propriā i oībus entibus: ſicut intelligit per intellectum, qui eſt in habitu, quando fuerit cōtinuatus cū formis imaginabilibus, oīa entia iſtellectione propria.

Homo igit ſm hunc modū, ſicut dicit Themist. aſſimilatur Deo in hoc, q̄ eſt oīa entia quoquo modo, & ſciens ea quoquo modo. Entia. n. nihil aliud ſunt niſi ſcīa eius, neque cauſæ entium aliud ſunt niſi ſcītia eius. & quā mirabilis eſt iſte ordo, & q̄ extraneus eſt iſte modus eſſēdi,

Et ſm hunc modū verificabitur opinio Alex. in hoc, quod d. q̄ intelligere res abſtractas ſic per cōtinuationē

intelligibilia ſpeculatiua extat i nobis in potentia, q̄ ipſe quoq; eſt coniunctus nobis potentia. & quotieſcunq; omnia intelligibilia inerint nobis actu, ipſe quoq; copulabit ſic nobis actu. q̄ ſi aliqua eorū fuerint potetia, aliqua vero actu, copulabitur ipſe quoq; tunc nobis ſm vnā partem eius, ſm vero aliam partem: nō: & tunc nos dicemur moueri ad copulationem. Manifeſtū aut eſt q̄, cū hmo motus fuerit complet⁹, q̄ ſtatim copulabitur nobis intellectus iſte omni ex parte. ¶ Conſtat igitur, q̄ eadem erit tunc proportio & rō illius intellectus in ea re ad nos, q̄ eſt ipſius intellectus adepti ad nos. His itaq; ſic conceſſis, oportebit vt hō intelligat omnia entia per intellectum ſibi proprium, & vt agat in cuncta entia actionē ſibi propriā: quæ ad modum intelligit oīa entia p̄ intellectum habitu exiſtētem, q̄ n̄ eſt copulatus cū formis imaginarijs propria iſtellectione. Homo ergo, vt inquit Themistius, in hoc eſt ſimilis Deo, quia ipſe eſt omnia entia quodam modo, & ſcit ea etiam quoquo modo. Entia. n. nihil ſunt præter eius ſcientiam. cauſa quoq; entium nihil eſt præter eius ſcientiam, quam ſcilicet ipſe de ea habet. & huiusmodi ordo eſt vtique admiratione dignus: hocque genus eſſēdi eſt valde alienum. Et hac via verificabitur ſententia Alexandri, quæ affirmat iſtellectionem rerum abſtra-

ppria & hoc. ſ. ſit, q̄ ſtells adeptus ē p̄fectus. & tunc intellectus materialis intelliget omnia entia per ſitum intellectum agentem, ſicut intelligit per propriam ſor-nam. & ob hoc talis erit proportio & ratio formæ abſtractarum abſolute a materia ad nos in ea re, quæ li. eſt ratio ipſius intellectus ad: p̄ti ad nos,

AA ij

f. a. l. Conſtat igit, q̄ talis erit tūc rō ſtellectus ad nos i ea ſp̄, qualis eſt ipſius ſcōe acquirere i intellectu mālī p̄ intelligibili- lia ſpeculatiua, quæ fuit genita & acquirita p̄ formam mālēs in ipſo intellectu mālī p̄ actionē ipſius agētis de nouo i ipſi ſtelligibile. hoc. n. vocat intellectus adeptus, ſeu i habitu, cui ipſe intellectus agēs ē veluti fora

Primum cor.

Ecce, cor.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

tionē intellectus nobiscū: non q̄ intelligere inuenitur in nobis postquam nō erat, quod est cā in cōtinuatione intellectus agētis nobiscū, vt intēdebat Aupace: sed cā intellectionis est continuatio: & non cōtrario.

Tertium
cor.

Et per hoc dissoluitur questio Antiquorum, quomodo intelligit intellectione noua. Et est etiam manifestum ex hoc, quare non continuatur cum hoc intellectu in principio, sed in postremo. qm̄, dum fuerit forma nobiscū in potētia, erit continuatus nobiscū in potētia: & dum fuerit continuatus nobiscū in potētia, impossibile est vt intelligamus per illum aliquid. cum igitur efficietur forma nobis in actu, quod erit apud continuationem ei⁹ in actu, tunc intelligemus per illum omnia, quæ intelligimus, & agemus per illum actionem sibi propriam.

Quartum
cor.
Intellectio in
statu ad-
eptionis nō
curritur
cur su sciēti-
arū specu-
latiuarū.
Idē supra
I hoc c. &
9. Met. cō.
ultimo.

Et ex hoc apparet quod sua intellectione non est aliquid scientiæ speculatiuarum, sed est aliquid currens cursu rei generatæ naturaliter à disciplina scientiarum speculatiuarū. Et ideo non est remotum vt homines adiuuent se in hac intentione, si cut iuuant se in scientiis speculatiuis: sed necesse est vt inueniatur illud currens à scientiis speculatiuis non ab aliis. intellecta enim falsa impos-

abstractarum fieri per copulationem huius intellect⁹ in nobis: † [nō quod gignatur noniter in nobis ipsa intellectione, seu ipsum intelligere, postquam non erat.]

Hinc poterit solui illud dubiū, quod cōtra hoc infurgebat, videlicet quo pacto ipsum æternū possit intelligere nouam intellectionē. Et hinc quoq; patebit, cur non copulemur cū hoc intellectu ab initio, sed in fine propterea quia, dum est forma existens in nobis potentia est cōiunctus nobis potentia: & dum est coniunctus nobis potētia, nō poterimus intelligere quicquam per ipsū, nisi efficiatur forma in actu. quod quidem fit, cū actu coniungitur: & tunc intelligemus per ipsum omnia illa, quæ intelligimus, & agemus per eum actionē sibi propriā.

† [Et hinc potest haberi q̄ eius *intellectio nihil scientiarum speculatiuarū existat, sed est quid procedens processū rei natura generatæ ex disciplina scientiarum speculatiuarum. Et ideo non est remotū, vt homines adiuuent se in hoc negotio, sicut se adiuuant in scientiis speculatiuis:] sed oportet ut reperiat illa res, quæ procedat processū scientiarū speculatiuarū & non aliarum.

fa. l. f. non
p̄ copule
intellectus a-
gēs in no-
bis p̄ no-
uā intello-
ctionē re-
tū abstra-
ctarū, vñ a-
liarū rerū
ea rōne, q̄
cōiungitur
intellectui
mā-
lis cū agē-
te iuxta sē
tētiā a. t. t. f.
E

p̄ nouā in-
tellectio-
nē rerum
imagina-
tarū. imo
res opposi-
tō nō se
hēt. n. p̄
q̄ per intel-
l. m̄ agētē,
qui copu-
lat cū intel-
lectu māli
p̄ ipsā sūl
f
ligibilia
speculati-
ua efficiē-
tia, fit i no-
bis intelle-
ctio sōi ap-
abstracta-
rum, & a-
liarū, non
q̄ nouiter

gignatur in nobis ipsa intellectione, postq̄ non erat. illud. n. non est causa, ob quam intellectus agens copuletur nobiscū, vt voluit Aupace: imo ipsa copulatio est causa ipsius intellectus, & nō cōtraria.

† a. f. Hinc haberi potest q̄ sūū intelligere non ē aliquid ex sciētiis speculatiuis, sed est quid procedens tenore rei genit⁹ nāliter ex disciplina scientiarum speculatiuarum. & illę scientiæ speculatiue perficiunt intellectum adeptum, per ipsā intelligibilia speculatiua, adepta & genita in intellectu materiali virtute illa efficiēte ipsā intelligibilia, quæ sunt potentia vt efficiantur intelligibilia actu, quæ, cum fuerit in intellectu adeptō perfecta, tunc efficietur intellectus agens forma i actu. & per illum intellectum agentem ipsa anima intelligit tunc omnia entia separata & non separata. & ideo non est remotum, vt ipsi omnes se adiuuent inter se in huiusmodi intellectione, vel in hoc negotio, quemadmodū se adiuuabāt in ipsis scientiis speculatiuis.

* a. l. intelligere.

ANTIQUA TRANSL.

MANINTE TRANSL.

impossibile est vt habeant continua-
tionem: quoniam non sunt aliquid
currens cursu naturali: sed sunt ali-
quid, quod non intendebatur, sicut
digitus sextus, & monstrum in cre-
atura.

Quintum
eor.

Sextum
eor.

Est etiam manifestum qd, cum
posuerimus intellectum materiale
esse generabilem & corruptibilem,
tunc nullam viam inueniemus, fm
quam intellectus agens copuletur
cu intellectu, qui est in habitu copu-
latione propria, scilicet copulatione
simili continuationi formarum cu
materiis.

B

Septimū
eor.

Et, cum ista continuatio non fue-
rit posita, nulla erit diuersitas inter
comparare ipsum ad hominem; &
ad omnia entia, nisi per diuersitate
sue actionis in eis. Et secundum
hunc modum respectus eius ad ho-
minem non erit nisi respectus agen-
tis ad hominem, nō respectu forme.
& contingit questio Alfarabij, quā
dicit in Nicomachia, Fiducia enim
in possibilitate continuationis intel-
lectus nobiscum est in declarando,
quod respectus eius ad hominem
est respectus forme & agentis, non
respectus agentis tantum. Hoc igitur
apparuit nobis in hoc quæsto
modo. & si post apparuerit nobis
plus, describemus.

aliarum. quoniam intelligibilia fal-
sa non possunt copulari, seu habere
copulationem, quia non sunt quid
procedens processu naturali: sed sūt
res, quæ nullo proposito reperiū-
tur, vt est sextus digitus in aliquo
natura mutilato & monstro.

Manifestum quoque est quod, si
concedamus intellectum materiale
esse generabilem & corruptibilem,
tunc nullum inueniemus modum,
quo intellectus agens copuletur, cu
intellectu adepto vera copulatione,
hoc est copulatione, quæ sit similis
copulationi formarū cum ipsis ma-
terijs. Et si huiusmodi copulatio
non detur, tunc nihil differret, siue
referatur ad hominem, siue ad cun-
cta entia referatur, nisi ratione di-
uersitatis actionis eius in ipsa. & hoc
pacto eius ratio ad hominē nō erit
ratio & proportio ipsius forme, sed
ratio ipsius agentis ad ipsum homi-
nem. & sic insurget illud dubiū Al-
farabij positum in Nicomachia.
Certificare igitur possibilitatem co-
pulationis ipsius intellectus in no-
bis consistit in hoc, vt declaretur qd
eius ratio & proportio ad hominē
est veluti ratio forme & agentis, nō
veluti ratio agentis tantum. Hoc
itaque est id, quod nunc nobis visū
fuit dicere circa hoc quæsitum. & si
aliquid aliud, post hoc dicendum
nobis videbitur, illud quidem ite-
rum scribemus.

AA iij Animam

De Anima

Animam quodammodo esse omnia. & rerum formas ipsamque non sive phantasmatibus intelligere. Cap. 5.

NVnc autem de anima dicta recapitulantes, dicamus iterum, quod omnia ea quæ sunt quodammodo est anima: aut enim sensibilia, quæ sunt, aut intelligibilia. est autem scientia quidem scibilia quodammodo: sensus autem sensibilia.

SOPH.

Nunc quæ de anima dicta sunt in pauca conferamus, rursusque dicamus, animam esse quodammodo omnia ea quæ sunt: Cuncta enim quæ sunt, aut sensibilia sunt aut intelligibilia. ac scientia quidem est quodammodo scibilia: sensus autem sensibilia.

Congregemus igitur secundum summam, ea quæ dicta sunt in anima. Dicamus igitur quod anima est quoquo modo alia entia. Entia enim aut sunt intellecta, aut sensata. Scire vero res intellectas est secundum modum sentiendi rem sensatam.

E

37

Dispositio sensibilia ad sensum est sicut dispositio intelligibilia ad intellectum. Idem huiusmodi.

Et, cum declaratum est quæ sunt genera virtutum comprehensuarum animæ, & quod sunt duo modi, sensus, & intellectus, oportet nos modo facere unam summam de anima, & dicere secundum descriptionem quod est quoquo modo omnia entia. Omnia enim entia aut sunt sensibilia, aut intelligibilia. Dispositio autem sensibilia ad sensum est sicut dispositio intelligibilia ad intellectum, & sensus ad sensatam. ergo contingit necessario ut anima sit entia omnia uno modorum, secundum quos possibile est dicere animam esse omnia entia.

Qualiter autem hoc, oportet inquirere. Secatur igitur scientia & sensus in res, quæ quidem potentia, in ea quæ sunt potentia: quæ vero actu, in ea quæ sunt actu. animæ autem sensitivum, & quod scire potest, potentia hæc sunt, hoc quidem scibile: illud autem sensibile. Necesse autem est ipsa, aut species esse. ipsa quidem igitur non. non enim lapis in anima, sed species. Quare anima sicut manus est: Manus enim est organum organorum: & intellectus species specierum: & sensus species sensibilia.

SOPH.

Quod quomodo se habeat quarendum est. secatur igitur scientia & sensus in res, quæ potentia est, in ea quæ sunt potentia, quæ actu, in ea quæ sunt actu. sensitivum autem anima est scientiale, potentia hæc sunt, alterum scibile, alterum sensibile. Necesse est autem, vel ipsa esse, vel species. at ipsa quidem, nequaquam: non enim lapis in anima est, sed species. itaque anima quasi manus est: nam manus instrumentum est instrumentorum, & intellectus quoque, species specierum, & sensus species sensibilia.

Et

A Et sciendum est quomodo. Dicamus igitur quod scire, & sentire diuiduntur secundum diuisionem entium. si igitur fuerint in potentia, erunt potentia: si actu, actu, intellectum, & sensatum. Necessesse est enim ut entia sint aut ista, aut formae. & non sunt istae. lapis enim non existit in anima, sed forma. Et ideo anima est quasi manus. manus enim est instrumentum instrumentis: & intellectus forma formis: & sensus forma sensatis.

B Cum declarauit quod anima est quoquo modo omnia entia, incipit declarare illum modum, & d. Dicamus igitur quod scire, &c. i. quod differentiae entium, quibus diuiduntur, sunt eadem cum differentijs animae: & sunt potentia & actus. Quemadmodum enim sensus, & intellectus aut sunt potentia aut actu, ita omne sensibile, & intelligibile aut est in potentia: aut in actu. Et cum ita sit, si sentiens fuerit in potentia, sensatum erit in potentia: & si fuerit in actu, sensatum erit in actu: & similiter est de intellectu cum intellecto: necesse est ut vere dicat quod illa pars animae est illa pars entium. Res. n. quarum differentiae sunt eadem, ipsae sunt eadem in illo modo, secundum quem habet easdem differentias. Intellectus igitur est intellectum: & sensus est sensatum. D. d. Necesse est enim, &c. i. quia non sunt nisi duo modi, aut ut intellectus sit intellectum existens extra animam, aut forma eius: & sicut sensus cum sensato: & est impossibile ut ipsum ens sit intellectum, aut sensatum. Sicut per suam formam, & suam materiam, ut Antiqui opinabantur: tunc. n. quando lapidem intelligeret: anima esset lapis, & si lignum, esset lignum: remanet igitur ut illud, quod existit in anima de entibus, sit forma tantum, non materia. Et hoc intendebat, cum d. lapis enim non existit in anima, sed tantum forma eius. Deinde narrauit quod ista est causa, quare anima recipit multas formas diuersas: ut manus, quae est instrumentum recipiens omnia instrumenta, & d. Et ideo anima est quasi manus, &c.

De sensu in potentia & actu vide. 2. de anima. 33. & 35. de intellectu vero vide hic 16. & 18. Res quae dicuntur sunt eadem, ipsae sunt eadem in illo modo, secundum quem habet easdem differentias.

Vide opinionem Anthonij. 1. de Anima. 25 & 27.

Quoniam autem neque res nulla est praeter magnitudinem sicut vnde sensibilia separata, in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, & quae in abstractione dicuntur, & quaecumque sensibilibus habitus & passionibus: & ob hoc neque non sentiens nihil utique addiscet, neque intelliget: & quum speculetur, necesse simul phantasma aliquod speculari. phantasmata autem sicut sensibilia sunt: praeter quod sunt sine materia. Est autem phantasia alterum a dictione & negatione. compositio enim intellectionum est verum aut falsum. prime autem intellectiones quo differet ut non phantasmata sint: aut neque alia phantasmata, sed non sine phantasmatibus.

SOPH.

Quoniam autem nulla res, ut videtur, est praeter sensibiles magnitudines, separata, in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, in qua in abstractione vocatur, in qua cumque sensibilibus habitus & passionibus sunt. quia ob rem si non sentiat, nihil discere aut intelligere poterit: & cum speculatur, necesse est

* Structura verborum gratiora ambigua est itaque ex simplicibus

AA iiii una

De Anima

sentia sic
uertendū,
est. qm̄ at
nulla res ē
p̄ter ma-
gnitudines
separata
cuiusmo-
di vident̄
ē sensibi-
lium.
una cū phāsmate speculetur: phāsmata n. sicut sensibilia sunt: nisi D
quod sine materia sunt. porro autem phantasia aliud est à dictione, &
negatione: nam verum vel falsum connexio est mentis conceptum. at
primi conceptus quo differunt ut non phantasmata sint? an ne reliqua
quidem phantasmata sunt, attamen non sine phantasmatibus.

*a. l. an ne
hęc quidē.

Et, quia secundum q̄ existimatur magnitudo extra sensibilia
esse sensibilem, & est species sensibilem singulariter. & intelligi
bilia sunt, quæ dicuntur modo velocis: res autem existētes in sen-
sibilibus sunt s̄m modum habitus, & passionis. Et ideo qui nihil
sentit, nihil addiscit, & nihil intelligit. Si igitur viderit necessario,
videt imagines aliquas. imagines enim similes sunt sensibilibus,
sed sine materia. Imago enim aliud est ab affirmatione, & negatio-
ne. fides enim & non fides inveniuntur per compositionem qua-
rundam creditionum cum quibusdam. Primæ autem crediti-
ones per quid distinguuntur, ita q̄ non sunt imagines: Iste enim
& si non sint imagines, tamen non fiunt sine imaginibus.

39
Corpus qd
ē vñs ge-
nus rep̄ se
sibiū exi-
st̄ in sen-
sibilibus.
*a. l. sensi-
biliūm.

Et quia secundum quod existimatur quod corpus, quod est uniuersa-
lius genus rerum sensibilem, existit in ipsis sensibilibus, & est vniuersa-
lis forma sensibilibus: secundum quod intellectus distinguit, & abstrahit
eam à sensibilibus. Deinde dicit, & intelligibilia sunt, &c. i. &, cū cor-
pus, quod est vniuersalius* intelligibilem, abstrahitur ab intellectu, sed
est existens in rebus sensibilibus, necesse est vt formæ sint existentes in in-
tellectu secundum velocitatem, & rem velocis transmutationis non fixæ,
& quod illæ eadem formæ sint existentes extra animam in rebus sensibili-
bus, secundum quod habitus existit in habente habitum, & res fixa in re
patientē. Deinde dicit. Et ideo qui nihil sentit, nihil addiscit. i. &, quia in-
tentio intellecta eadem est cum re, quam sensus comprehendit in sensa-
to, necesse est vt qui nihil sentit, nihil addiscat secundum cognitionem,
& distinctionem per intellectum, Deinde dicit. Si igitur viderit, &c.
id est & ista eadem est causa, quare intellectus, qui est in nobis, cū vi-
derit aliquid, aut viderit aliqua, & intellexerit, ipse non intelliget ipsum
nisi coniunctum cum sua imagine. † imagines enim sunt aliqua sensibi-
lia intellectui, & sunt ei loco sensibilem apud absentiam sensibilem:
sed sunt sensibilia non materialia. Deinde dicit. Imago enim aliud
est, &c. id est & diximus quod imagines sunt de genere rerum sensibiliū,
& non sunt intellectus, quia intellectus habet propriam affirmationem
& negationem. affirmatio autem & negatio est aliud ab imaginatione:
fides autem, & incredulitas existentes in intellectu non à sensu, sed à ra-
tione fiunt secundum compositionem creditionum, habituum à sensu
adinuicem. Et d. hoc, quia est dubium de propositionibus naturalibus,
quas nescimus vnde veniant, aut quando, vtrum sint prouenientes à sen-
su,

† Imagines
sūraliqua
sensibilia
intellectui,
& sū ei lo-
co sensibi-
liū apud
absentiam
sensibiliū.
Idē supra.
cō. 33.
Vtrū prius
proponēs
sint a sen-
su.

A su, aut non. & dicit forte non propeniunt à sensu, sicut multæ conclusio-
nes. D.d. Primæ autem crediones per quid distinguuntur? i. vt mihi vi-
detur, per quid potest aliquis dicere q̃ primæ propositiones distinguun-
tur à sensibilibus, & non indiget eis omnino. & ideo sunt aliz ab imagina-
tione. primæ enim propositiones, & si concesserimus q̃ non sunt imagi-
natio, tamen videntur esse cum imaginatione, & hoc ostendit eas indige-
re sensu. Et hic est completus sermo de rationali.

S Y M M A S E C V N D A.

De potentia animæ motiua.

*Redarguitur quedam anima diuisio, ac dubitatur quid id esse possit.
quod motu locali animal mouet. Cap. I.*

B Voniam autem anima secundum duas diffinita est po-
tētias, quæ animalium est: & discretiua, quod intellecti-
uæ opus est, & sensus: & adhuc in mouendo secundum
locum motu, de sensu quidem & intellectu determina-
ta sint tanta. De mouente autem quid forte sit animæ speculandū
est. vtrum vna quedam pars ipsius sit separabilis, aut magnitū-
dine, aut ratione, aut omnis anima. & si pars aliqua, vtrū propria
sit præter consuetas dici, & dictas: aut harum vna aliqua sit.

SOPH. *Quoniam autem animalium anima duabus definita est potentiis,
tum ea qua iudicat, (quod diuina & sensus officium est) tum ea qua
mouet motu loci: de sensu quidem & intellectu tot exposita sint. De eo
autem quod mouet, quid tandem sit anima, considerandum est: utrum
una quedam sit eius pars, aut magnitudine aut ratione separabilis, an
tota anima: & si pars aliqua, utrum peculiaris quedam, præter eas
C qua dici solent, & qua dictæ sunt: an earum una quedam.*

Et quia animæ animalium definiuntur per duas virtutes: quar-
um vna est distinguens, quod est ad actionem sensus & intelle-
ctus, & alia ad motum localem: et iam distinximus sermonem de
sensu, & intellectu: & modo oportet loqui in motore, quid sit de
anima: & vtrum sit pars vna eius distincta per magnitudinē, aut
per definitionem, aut est tota anima. & si est pars eius, vtrum est ali-
quod proprium aliud à rebus assuetis dici, aut ista dicta non sunt
aliquid istorum.

40 Cūm compleuit sermonem de virtutibus distinguentibus, reuersus est
ad sermonem de virtute motiua in loco, & incepit dare causam, quare
incepit loqui de hac virtute, & d. Et quia animæ animalium, &c. i. & quia
Anti- Vide. l. de
Aia. 19.

De Anima

Antiqui affecti sunt definire animas animalium duabus virtutibus: quarum una est comprehensiva distinctiua, alia autem motiua in loco: & iam determinauimus sermonem de virtute distinctiua per hoc, quod diximus de virtute sensus & intellectus: oportet nos modo dicere de motore in loco quid sit de anima. D.d. & verum est pars, &c. i. & querendum est etiam de hac virtute, utrum sit pars animæ, aut tota anima, & si est pars animæ, utrum est separata ab aliis in quiditate & loco, ut multi Antiqui opinabatur: aut tantum differt in quiditate, & definitione. Deinde. d. & si est pars eius, &c. i. & si ista virtus est pars animæ, utrum est pars earum partium, quæ dictæ sunt ab Antiquis: aut non est aliqua illarum, sed alia.

Quo ista
etiā mota
fuit. i. de
Aia. 90. &
in hoc. 3. t.
cō. 2.

Habet autem dubitationem mox, quomodo oportet partes animæ dicere, & quot. modo enim quodam infinite videntur: & non solum quas quidam dicunt determinantes, rationatiuam, irascibilem, & appetitiuam. hi autem rationem habentem, & irrationabilem. Secundum enim differentias per quas separant has: & aliæ videntur partes maiorem differentiam his habentes, de quibus & nunc dictum est: vegetatiua autem, quæ & plantis inest & omnibus animalibus: & sensitiua, quam neque sicut irrationabilem, neque sicut rationem habentem ponet quis vtiq; facile, adhuc autem & phantastica, quæ per esse quidem ab omnibus altera est.

107 H.

Sed oritur statim questio, quomodo partes animæ, quotq; dicenda sunt: modo enim quodam infinite videtur esse, nec ea solum quas nonnulli inquirunt distinguunt, rationatiuam, & irascibilem: alii autem ratione præditam & rationis expertem. nam pro differentis, propter quas eas distinguunt, etiam alia videntur esse partes, his magis distantes, de quibus nunc quoq; diximus: nutritiua scilicet, quæ & plantis, & cunctis inest animalibus: & sensitiua, quam neque, ut rationis expertem, neque, ut rationem habentem quispiam facile statuat. phantasticaq; item, quæ ipso quidem esse ab omnibus diuersa est,

F

Et cum hoc sermone etiam oritur questio, & est quomodo sunt partes animæ, & quot sunt. Videntur enim quoquo modo esse infinite, & quod non sunt illæ partes, quas homines numerant apud de finitionem. scilicet rationabilis, & irascibilis, & desiderabilis: & quidā diuidunt eas in rationabilem, & non rationabilem. Diuiduntur enim secundum differentias diuidentes eam etiam in partes diuersas: inter quas existit diuersitas maior quam inter istas, de quibus loquimur. scilicet virtutem Nutritiuam existentem in vegetabilibus, & virtutem Sensibilem, quā nullus vult numerare. non est enim irrationabilis, neque etiam rationabilis. Et virtus etiam, per quam fit imaginatio, differt per se ab aliis.

In

¶ In hac perscrutatione oritur quæstio communis omnibus virtutibus

A animæ: & est quomodo partes animæ sunt plures, & unde, & quot sunt.

D.d. modum ex quo difficile cognoscitur quot sunt partes eius, & d. Videtur enim, & c. i. videtur enim, quando aliquis voluerit numerare eas, quod magis sunt infinitæ quàm finitæ, partes enim eius non sunt partes illæ, quas homines assueti sunt numerare, quando definiunt animam. Et d. quonquo modo, quia, si aliquis voluerit numerare animam concupiscibilem secundum numerum rerum, quas concupiscit, tunc videtur esse illa infinitam, & c. i. videtur enim dicentem partes esse tres, rationabilem, & irascibilem, & desyderativam. & posuit irascibilem & desyderatiua duas: & sunt vnius virtutis, scilicet animæ concupiscibilis. Deinde d. & quidam diuidunt, & c. i. & faciunt in hoc errorem, & peccatum. videtur enim quod anima diuiditur secundum differentias habendas in partes, inter quas est maior diuersitas, quàm inter istas partes, in quas diuidunt animam. Deinde numerauit illas partes, & dixit. scilicet virtutem nutritiuam, & c. i. ver. g. hoc, quod anima diuiditur in virtutem nutritiuam & sensibilem. Nullus enim potest ponere animam sensibilem in virtutem rationabilem, neque in virtutem irrationabilem, cum non sit de eis, quæ carent ratione, quia est aliquid comprehendens: neque de habentibus rationem, ratio enim non existit in omnibus animalibus. Et intendebat per hoc notificare errorem duorum diuidentium. scilicet diuidentis eam in rationabilem, & irascibilem, & desyderatiuam: & diuidentium. scilicet diuidentis eam in irrationabilem, & non rationabilem. Qui enim diuidit eam in hæc duo, difficile potest ponere in utraque illarum virtutes multas, v. g. sensum, & imaginationem. Qui autem diuidit eam in illas tres, peccauit duobus modis, dimisit enim multas differentias, v. g. nutrire, & imaginari. & etiam diuisit eandem virtutem. scilicet concupiscibilem in plures vna. & cum anima fuerit diuisa tali diuisione, tunc partes animæ erunt infinitæ, sicut innuit primo.

Si quis numeraret animam concupiscibilem secundum numerum rerum quas concupiscit, inueniret eam infinitam esse

B merauit illas partes, & dixit. scilicet virtutem nutritiuam, & c. i. ver. g. hoc, quod anima diuiditur in virtutem nutritiuam & sensibilem. Nullus enim potest ponere animam sensibilem in virtutem rationabilem, neque in virtutem irrationabilem, cum non sit de eis, quæ carent ratione, quia est aliquid comprehendens: neque de habentibus rationem, ratio enim non existit in omnibus animalibus. Et intendebat per hoc notificare errorem duorum diuidentium. scilicet diuidentis eam in rationabilem, & irascibilem, & desyderatiuam: & diuidentium. scilicet diuidentis eam in irrationabilem, & non rationabilem. Qui enim diuidit eam in hæc duo, difficile potest ponere in utraque illarum virtutes multas, v. g. sensum, & imaginationem. Qui autem diuidit eam in illas tres, peccauit duobus modis, dimisit enim multas differentias, v. g. nutrire, & imaginari. & etiam diuisit eandem virtutem. scilicet concupiscibilem in plures vna. & cum anima fuerit diuisa tali diuisione, tunc partes animæ erunt infinitæ, sicut innuit primo.

C Cui autem harum eadem vel altera sit habet multam dubitationem, si aliquis ponat separatas partes animæ. Adhuc autem appetitiua, & quod ratione & potentia altera videtur utique esse ab omnibus, & inconueniens utique hanc sequestrare in rationatiua enim voluntas sit, & in irrationabili concupiscētia & ira. Si autem tria in anima, in vno quoque erit appetitus.

SOPH. *à quamam autem harum diuersa aut eadem sit, magna questio est, si quis separatas partes anima statuer. Appetitiuaq; item, quæ ratione & potentia diuersa ab omnibus esse videatur, & certe absurdum est eam diuellere. nā & in ratione prædicto voluntas sit, & in ratione carete cupiditas & ira. Quod si tria est, in uno quoque erit appetitus.*

Et contingit magna quæstio in quacūque istarum fuerit accepta & utrum est eadem, aut diuersa: & maxime, si aliquis posuerit quod

tres

De Anima

tres partes animæ sunt diuersæ. Et inopinabile est etiam cum hoc, quod diximus, distinguere hoc, quod existimatur esse diuersum ab omnibus in definitione, & actione. principale enim existit in parte cogitativa. desiderium autem, & ira inueniuntur in non rationabili. Si igitur anima habet tres partes, tunc desiderium inuenitur in vnaquaque illarum.

- 42 Et contingit nobis questio in quacunque istarum trium virtutum, aut duarum numerauerimus virtutem imaginationis, scilicet utrum ista virtus sit vna illarum virtutum, in quas diuisimus partes animæ, aut est diuersa ab eis, & maxime, si aliquis posuerit quod partes animæ sunt diuersæ in definitione, & loco. D. d. Et inopinabile est, & c. i. & inopinabile est diuidere hanc virtutem, quæ existimatur esse diuersa ab omnibus in actione, & de finitione: & intendit virtutem desideratiuam: & ponere eam in habente rationem, & in carente ratione, & non ponere eam propriam alteri duorum modorum, sicut est dispositio de aliis virtutibus animæ, sed in vitro. ^{a. l. a. l. a. l.} que. Virtus enim principalis non existit nisi in anima rationali. & hoc intendebat, cum dixit, in parte cogitativa: & non principalis sicut desiderium, & ira existit in non rationabili. Sed nos videmus istam virtutem numerari secundum numerum virtutum: ita quod, si partes animæ fuerint tres, tunc desiderium inuenietur in omnibus earum. Et hoc intendebat, cum d. Si igitur anima, & c.

Et etiam de quo nunc sermo instat quid forte mouens secundum locum animal est secundum quidem enim augmentum & decrementum motu, quod omnibus inest videbitur utique mouere, generatiuum & vegetatiuum. De respiratione autem & expiratione, & somno & vigilia posterius perspicendum: habent enim & hæc dubitationem multam.

- 107 R. *Iam vero de quo nunc instituta est disputatio, quid est quod loco mouet animal? motu enim auersionis et diminutionis, qui omnibus insunt, id quod omnibus inest, nempe generatiuum & nutritiuum, mouere ut deatur. De respiratione autem & expiratione post considerandum est: nam de his quæ non leuis est questio.*

Illud autem, ad quod peruenimus in sermone, est quid est illud quod mouet animalia de loco in locum. Et existimatur quod motus, qui est secundum augmentum & diminutionem existit in omnibus, & illud, quod existit in omnibus est illud, quod existimatur mouere generatiuum & nutritiuum. Et post considerabimus de helitu, & somno & vigilia. in istis enim sunt multæ quæstiones.

- 43 Id est, sed nos non intendebamus istas quæstiones in hoc loco. intentio enim nostra est perscrutari illud, quod mouet animal in loco, quid sit.

D. d.

D.d. Et existimatur q̄ motus, &c. i. & existimatur q̄ motus animalis secundum augmentum, & diminutionem existit in omnibus animalibus: & quod est tale, attribuitur virtuti, quę mouet ad generandum, & ad nutriendum. Et intendebat per hoc notificare q̄ iste motus est alius à motu locali existenti à motu locali: licet uterq; sit in loco: & q̄ motor in eis est diuersus. D.d. Et post cōsiderabimus, i. & postquā locuti fuerimus de hac virtute, cōsiderabimus de anhelitu, & somno & vigilia: cūm utrunq; sit ab anima motus, & habeat multas quæstiones.

Idē. 1. de
Aia. 41. &
1. de Ge. 19
& 41.

Sed de motu secundum locum quid mouens animal secundum processum motum, considerandum. q̄d quidem igitur non vegetatiua potentia manifestum. semper enim propter aliquid motus hic: & aut cum phantasia, aut cum appetitu est. nihil enim nō appetens, aut fugiens, mouetur, sed aut violentia. Amplius & plantę utiq; essent motiuę: & utiq; haberent aliquam partem organi cam ad motum hunc.

¶ Verum de motu loci quid sit quod moueat animal motu incessus, cōsiderandum est. Constat igitur non esse nutritiuam potentiam: semper enim alicuius gratia motus hic est: atq; uel cum phantasia, uel cum appetitu. nihil enim nisi appetat uel fugiat, mouetur, nisi ui. Præterea et plantis hic inesset motus, ac partem aliquam organicam ad hunc motum haberent.

Cōsideremus igitur de motu locali, & quid est illud, quod mouet animal motu locali. Et manifestum est q̄ hoc non est à virtute nutritiua. Ista enim virtus semper attribuitur illis: ista autem aut est cum imaginatione, aut cum desyderio. nihil enim mouetur nisi aut per desyderium ad aliquid, aut per fugam ab ipso: nisi motus sit violentus. Et, si ista esset etiam dispo plantarum, essent motę, & haberent membrum organicum iuuans hunc motum.

Id est, & quia actio virtutis nutritiuę est semper, & attribuitur vegetabilibus: actio autem istius virtutis non est semper neq; est in vegetabilibus: & iste motus, qui est in loco, semper est cum imaginatione, & desyderio ad aliquid. nihil enim mouetur voluntarię, nisi aut desyderando aliquid, aut fugiendo ipsum. Si igitur iste motus esset ab anima nutritiua, cōtingeret vt ista anima esset desyderans, & imaginans. Et, si virtus nutritiua esset mouens in loco, cōtingeret vt plantę mouerentur in loco. & si plantę mouerentur in loco, tunc haberent hęc dispositionem, scilicet imaginationem, & desyderium, & haberent etiam membrum organicum, per quod sit motus.

Vide 1. h.
cō. 5. & 8.
20. Nihil
mouet voluntarie,
nisi aut desyderando
aliquid aut
fugiendo ipsum.

Similiter autem neq; sensitium. multa enim animalium sunt quę sensum quidem habent, magentia autem & immobilia sunt per

De Anima

per finem. Si igitur natura nihil facit frustra: neq; deficit in sedes sariis, nisi in orbatis & in imperfectis: huiusmodi autem animalia perfecta & non orbata, signum autem est quia generatiua sunt & augmentum habent & decrementum: quare & haberent utique partes organicas processiones.

307 H. *Pari quoq; modo nec sensitiuum: extant enim pleraq; animalia, quae sensum quidem habent, attamen stabilia ac immobilia perpetuo sunt. Quod si natura neq; facit frustra quidquam, nec aliquid necessarium praefermit, nisi in mutis & imperfectis: ac eiusmodi animalia perfecta & non mutila sunt, argumento quod generandi vim habeant & statum & diminutionem, sane et organicas incessus partes habere.*

Et etiam secundum hunc modum est aliud à sensu. multa animalia enim habent sensum, & sunt quiescentia in eodē loco, & non mouentur omnino. Si igitur natura nihil facit ociose, & perfecte operatur in rebus necessariis, nisi sit in rebus monstruosis, quae non sunt perfectae, talia. n. animalia sunt perfecta, non monstruosa: & signū eius est, q; generant, & habent ascensum & descensum: & id non habent membra organica, per quae fit motus localis.

45 D. Et oportet etiam fm hunc modum vt ista virtus mouens in loco sit alia à sensu. multa enim animalia sentiunt, sed non mouentur omnino. Et necesse est vt ista animalia non moueantur omnino. quoniam, cū natura nihil facit ociose, i. nullum membrum facit sine iuuamento, neq; diminuit in rebus necessariis, i. neq; abstulit animali membrum, in quo habet iuuamentum necessarium, nisi hoc sit propter occasiones contingentes in minori parte, vt digitus sextus. Et ista animalia non mota non habent instrumentum ambulandi, & sunt cum hoc perfecta non monstruosa. & signum eius est, q; generant sibi similia, & habent in sua vita ascensum & descensum, sicut alia entia naturalia, quorum esse est naturale. ergo necesse est vt sint animalia non mota: & ideo non habet membra motus. Et debes scire q; non vtitur in loco comunicantia in destruendo has virtutes esse mortuas, nisi ita, quia suum quæ sitū est causa propinqua motus. & si non, tunc sensus est vna causarum istius motus, sed cā remota.

Ola entia
nālia, quo
rū eēē nā
le, habent
ascensum
& descen-
sum. Vide
p hoc 2. d
Ge. & cor.
t.c. 57. & i
1. Meteor.
ca. 1. Auer.

At vero neq; rationatiua & vocatus intellectus est mouens. speculatiuus quidem enim nihil speculatur actuale: neq; dicit de fugibili & prosequibili. semper autem motus aut fugientis, aut prosequentis aliquid est. sed neq; quum speculatus fuerit aliquid huiusmodi, iam præcipit aut prosequi, aut fugere: puta multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile, non iubet autem timere: sed cor mouetur, si autem delectabile, altera aliqua pars.

Quin

30PH

A Quin ne intellectum quidem & qui vocatur intellectus est is qui mouet. Contemplatiuus enim nihil agendum contemplatur, neq; de fugiendo & persequendo quidquā dicit: at motus semper aut fugientis aliquid, aut persequentis est. Neq; uero cum aliquid eiusmodi considerat, iā iubet vel persequi vel fugere: uerbi causa saepe intelligit aliquid formidolosum aut iucundum, nec iubet timere, cor autem mouetur: sin iucundum, pars aliqua alia.

Sed illud, quod mouet, non est pars cogitativa, neq; illa, quæ dicitur intellectus. Pars enim cogitativa non uidet illud, quod facit, neq; dicit aliquid in fugito, neq; in quæsito. motus. n. semper inuenitur aut in fugiente, aut in quærente. Neq; est etiam ex eis, quæ quando uiderint rem talem, mittent ad quærendum, aut fugiendum, vt multo tiens opinamur aliquid esse delectabile, aut timorofum, & non mittimus ad timorem. cor autem mouetur, quando aliud membrum delectatur.

- 46** Potest intelligi per partem cogitatiuam, intellectus speculatiuus: & per partem, quæ dicitur intellectus, intellectus operatiuus. Et ideo d. pars enim cogitativa non uidet, &c. i. pars speculatiua non considerat de rebus operatiuis, neq; de aliqua re vili quæsitā, neq; de aliqua re nocēte fugitā: motus autem in loco non inuenitur nisi aut in quærente, aut in fugiente. D. d. Neq; est etiam ex eis, &c. i. neq; est etiam pars intellectus, qui innatus est considerare in quæsito, & fugito: & excitat membrum mobile ad motum ad rem delectabilem, aut membrum mobile in timore ad mortū: & accidit nobis, qñ imaginamur aliquod delectabile aut timorofum, q; membrum proprium illi delectabili mouetur in nobis, & cor constringitur tunc ex illo timoroso: & intellectus nihil uidet ex hoc: sed videmus ipsum moueri ex illo timoroso, aut ad aliud delectabile. Et hoc intendebat cum d. cor autem, &c. ita cecidit in scriptura. Et forte dimittitur ex ea tantum, q; intentio esset ista, scilicet cor autem mouetur ex timore, aut ex delectatione, quando aliud membrum delectatur. & demonstrat hoc, q; inuenimus in alia translatione. scilicet multo tiens cogitat intellectus in aliquo timoroso, aut in aliquo delectabili, sed nō propter hoc erit timor, aut delectatio, cor autem mouetur motu timoris, sed non ex intellectu, & cum cogitauerit in aliquo delectabili, tunc membrum aliud à corde mouetur motu delectationis.

Idē, 1. Me.
l. c. 3.

Amplius & præcipiente intellectu, & dicente intelligentia fugere aliquid, aut prosequi: non mouetur, sed secundum concupiscentiam agit, vt incontinens. Et totaliter autem videmus quoniam habens medicatiuam non sanatur: tanquam alterius quidem sit proprium agere secundum scientiam, sed non scientiæ.

Præterea

De Anima

1072. *Præterea quāuis intellectus inbeat moneatq; diuina a fugere aliquid aut persequi, non mouetur: sed ex cupiditate agit, quemadmodum incontinentes. deniq; uidemus eum qui medendi scientiam teneat, non mederi, utpote cum aliud quidpiam sit quod habeat potestatem agendi ex scientia, & non scientia. Neq; uero penes appetitum est huius motus potestas: nam continentes quāuis appetant & cupiant, non tamen ea agunt quæ appetunt, sed parent intellectui.*

Et, cū intellectus miserit, & cognitio affirmauerit fugere aliquid, aut querere aliquid, non mouebitur, sed facit illud, quod cōuenit delectationi, s. q. non potest se retinere. Et vniuersaliter videmus habentē artem Medicinæ non sanare: quia aliud est principale actionum, quæ fiunt per cognitionem.

47 Et videmus etiam q. intellectus multotiens mittit ad querendum aliquid aut fugiendum, sed tamen homo nō mouetur ab eo, quod affirmat intellectus, sed ex eo, quando conuenit delectationi: vt accidit viro voluptuoso, qui non refrenat se vt deberet. D. d. Et vniuersaliter, & c. i. & vniuersaliter videmus multotiens q. multi scientes aliquam artem, non agūt per illam artem, sicut videmus multos Medicos, qui non curant se, cū infirmantur, & hoc non est, nisi quia alius motor est principalis actionis illarum actionum, quæ aguntur per cognitionem, & artem. & si non, contingeret vt omne habens cognitionem alicuius operationis, non ageret nisi illam rem, quam scit.

At vero neq; appetitus huiusmodi motus dominus est. abstinētes enim, appetentes & concupiscentes non operantur, quorum habent appetitum: sed sequuntur intellectum.

Quod intellectus, ac voluntas causa sint localis motus in animalibus.

Item quo pacto fiat iste motus.

Cap. 2.

Videntur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus: si quis phantasiam posuerit sicut intelligentiam quādam. multa enim præter scientiam sequuntur phantasias: & in aliis animalibus non intelligentia, neq; ratio est, sed phantasia. vtræq; ergo motiua secundum locum, intellectus & appetitus.

1073. *Videtur igitur duo hæc mouere, aut appetitus aut intellectus: si quis phantasiam statuas uelut intellectionem quādam. in multis enim posthabita scientia sequimur phantasias: & quidem in cæteris animalibus nec intellectio inest, neq; ratio, sed phantasia. Ambo igitur hæc motiua sunt motu loci, intellectus & appetitus.*

Principalitas

A Principalitas igitur in hoc motu non est cognitionis, neque etiam desiderii. eremite enim desiderant, & concupiscunt, sed non agunt ea, ad quæ mouentur per desiderium, quia consequuntur intellectum. Apparet igitur quod illud, quod facit motum, est hæc duo, desiderium, scilicet & intellectus, & si aliquis posuerit quod imaginationis est similis desiderio. in pluribus enim rebus consequimur imaginationem sine cognitione. alia enim animalia non habent existimationem, neque cognitionem, sed imaginationem. Hæc igitur duo, scilicet desiderium, & intellectus, sunt mouentia de loco in locum.

13 Quid igitur dominatur in isto motu, & appropriatur ei non est cognitio, cum multoties moueamur a desiderio, licet intellectus videat nos non debere moueri. Neque et quod dominatur in isto motu est desiderium: quia multi homines desiderant, sed non prossequuntur desiderium, sed intellectum. Et, cum declarauit quod motus localis, impossibile est attribui alteri istarum virtutum
B singulariter, & apparet etiam quod utraq; illarum habet introitum in mouendo: motus, enim non fit sine desiderio, neque sine intellectu, aut imaginatione. d. d. Apparet, & c. i. apparet igitur ex hoc, quod diximus, quod agens motum est duo, intellectus, scilicet & desiderium, aut imaginatio, quæ est similis desiderio. In pluribus enim rebus mouemur ab imaginatione sine aliqua cogitatione, sicut animalia mouentur. alia enim animalia non habent cogitationem, sed in loco cogitationis habent imaginationem. Istæ igitur duæ virtutes sunt mouentia de loco in locum, scilicet desiderium, aut intellectus, aut imaginatio.

Intellectus autem qui propter aliquid ratiocinatur, & qui practicus est: differt autem a speculativo, sine, & appetitus propter aliquid omnis est. cuius, enim appetitus, hoc principium practici intellectus. vltimum autem principium actionis est. quare rationabiliter hæc duo videntur mouentia, appetitus & intelligentia practica. Appetibile enim mouet: & propter hoc intelligentia mouet: quia principium huiusmodi quod appetibile.

PH. Intellectus (inquam) qui alicuius gratia ratiocinatur, et actiuus: differt autem a contemplativo sine. Appetitus etiam omnis, alicuius est gratia: cuius enim est appetitus, id principium est actiui intellectus: at quod vltimum est, principium est actionis. Quamobrem merito hæc duo videntur esse ea quæ moueant, appetitus & diuina actiua. nam appetibile mouet, & propterea diuina mouet: quia principium eius est appetibile.

^{a. l.} appetituum

Et intellectus operatiuus, & est cogitans in re, differt a speculativo in perfectione. Et omne desiderium est desiderium ad aliquid. desiderium, enim non est principium intellectus speculatiui, sed ille alius
 De Anim. cum cō. Auer. **B B** est

De Anima

est principium intellectus. Et ideo necessario apparet q̄ hæc duo sunt mouentia. scilicet desyderiū, & cogitatio apud actionē. desyderatū enim mouet: & ideo cogitatio mouet, quia est desyderatiua.

49 D. & intellectus, per quem agitur, & est cogitatuus, operatiuus, differt à speculatiuo in perfectione, & sine finis enim speculatiui est scire tantū: operatiui autem operari. D. d. Et omne desyderiū, & c. i. & quia omne desyderium est desyderium ad aliquid, ideo desyderium non est principium mouens intellm operatiuum: sed illud desyderatum mouet intellectum, & tunc desyderabit intellectus: & cū desyderauerit, tunc mouebit homo, scilicet à virtute desyderatiua, quæ est intellectus, aut imaginatio. D. d. Et ideo necessario, & c. i. & quia principium motus est ex desyderato, apparet q̄ hæc duo mouent hominem. scilicet desyderium, & consensus, qui sunt erga operationē fm hunc modum. scilicet faciens desyderare, & mouere, quod est intellectus, idem sunt: sed est mouens, quia facit desyderare rem. Et hoc intendebat, cum d. desyderatum enim, & c. i. *desyderatum enim, quia ipsum est quod mouetur ad rem, quam comprehendit, & est intellectus operans aut imaginatio, & intellectus, qm̄ comprehendit aliquid desyderabit per scientiam & mouebit per desyderiū: necesse est vt ipse intellectus sit mouens, fm q̄ est desyderans, non fm q̄ est cōprehēdens, neq; fm q̄ desyderium est alia virtus ab intellectu: quæ est etiā mouēs, fm q̄ ipse declarabit post. Et hoc, quod ipse d. de intellectu operatiuo, intelligendum est de imaginatione.

***a. l. desyderium.** si igitur forma fuerit imaginata ex cogitatione, tunc motus attribuetur intellectui operatiuo. & si nō fuerit ex cogitatione, tunc attribuetur ipsi virtuti imaginatiuæ.

Intellus est mouēs f. 3 q. est desyderans, nō fm q̄ est animalia. n. vtr̄ mouentur ab imaginatione. si igitur forma fuerit imaginata ex cogitatione, tunc motus attribuetur intellectui operatiuo. & si nō fuerit ex cogitatione, tunc attribuetur ipsi virtuti imaginatiuæ.

Et phantasia quum moueat, non mouet sine appetitu. vnū igitur mouens quod appetibile. si. n. duo intellectus & appetitus mouebant, fm cōem vtiq; aliquā speciē mouebant. nunc aut intellectus non videtur mouens sine appetitu. voluntas. n. appetitus est. quī aut fm rationem mouetur, & fm voluntatem mouetur. appetitus autem mouet præter rationem. concupiscentia quidem enim appetitus quidam est.

SOPH. Quinesiam cum phantasia mouet, non sine appetitu mouet. vnū igitur quidpiam est quod mouet primo, videlicet appetituum: nam si duo, intellectus nimirum & appetitus mouerent, communi aliqua specie mouerent: nunc autem intellectus non videtur sine appetitu mouere: nam voluntas appetitus est. cum autem ratione mouetur, voluntate etiam mouetur: appetitus autem sine ratione mouet: cupiditas enim appetitus est quidam.

Et principium huius erit in tpe, in quo mouetur imaginatio. nullus igitur motus erit extra desyderiū. Motor igitur est vnus. scilicet desyderans

A syderans. mouens. n. si esset duo, scilicet intellectus & desyderiū, tūc mouerent modo cōi. modo autē intellectus non videtur mouere post desyderium. voluntas. n. & desyderiū, quando mouēt in cogitatione, tunc voluntas mouet. & desyderiū mouet motu, qui non intrat cogitationem. & desyderium est aliquis appetitus.

30 Id est. Et principium huius motus, qui est ex re desyderata, erit in tempore, in quo imaginatio mouetur à re desyderata sine appetitu. Imaginatio. n. primo cōprehendit desyderatū, scilicet patit ab eo fm cōprehensione: & cū cōprehēderit ipsum, forte desyderabit: & cū desyderauerit, & nō erit illic aliqd desyderiū cōtrariū, neq; alia virtus alā cōtraria, tūc mouebit aīal in loco ad illud desyderatum. D. d. Motor igitur est vnus. i. motor igitur, q est desyderatū, quia est vnus, continget vt illud, quod mouet ab ea, quod est mouens aīal, scilicet virtus desyderatiua, sit vna etiam: & hoc est aut intellectus, aut imaginatio, fm q vtunq; est desyderans, & si mouens animal esset duo, scilicet intellectus per se, & virtus desyderatiua per se, fm q sunt diuersa,

B tunc motor aīalis non proueniret ab eis nisi accidentaliter, scilicet per naturam communem istis duabus virtutibus, quæ esset alia ab utraq; illarum. D. d. modo autē intellectus. i. & si ita esset, cōtingeret vt intellectus per se moueret animal, & etiam desyderium per se. & nō est ita. intellectus. n. non videtur mouere nisi voluntarie: sicut imaginatio non videtur mouere sine desyderio. Et differentia inter voluntatem & desyderium est, quia, quando voluntas, & desyderium mouent, tunc voluntas mouet fm cogitationem, desyderium autē mouet non fm cogitationem. D. d. & desyderium est aliquis appetitus. ita cecidit in scriptura, & est falsum, & debet legi, & appetitus est aliquid desyderium. i. q pars animæ desyderans est mouens vniuersaliter. Si igitur desyderauerit per cogitationem, dicetur voluntas & si fuerit sine cogitatione, dicetur appetitus. & demonstrat hunc errorem alia translatio, in qua dicitur, appetitus autē mouet sine cogitatione, quia appetitus est modus desyderij.

Offia inter voluntatē & appetitum.

C Intellectus quidē igitur oīs rectus est. appetitus autē & phantasia, recta, & non recta. vnde semp quidē mouet appetibile. sed hoc est bonū, aut apparens bonū. non autē oīs, sed actuale bonū. actuale autem est contingens & aliter se habere.

30 PH. Ac intellectus quidem omnis rectus est: appetitus autem & phantasia, & recta & non recta. itaq; fit ut semper quidem appetibile moueat, id vero est vel bonum, vel apparens bonum, non omne tamen, sed agendum bonum: agendum autem bonum est, quod potest etiam aliter se habere.

Oīs igitur intell's est rectus: appetit' autē & imaginatio qnq; sunt recti, & qnq; nō. Et iō pars appetitiua mouet semp, sed hoc aut ē bonū, aut existimabit esse bonū, sed nō in oībus. illud. n. actuale ē laudabile, & actuale est illud, quod posse est vt hēat rē alio modo.

BB ij D. &

De Anima

- 51 D. & omnis actio ex intellectu est recta: actiones autem quæ sunt ex appetitu & imaginatione quandoque sunt rectæ, quandoque non. Et ideo pars appetitiva mouet semper, quia mouet ad rectum, & non rectum. Intellectus autem non mouet nisi ad rectum tantum: & ideo non mouet semper. D. d. sed hoc, aut est bonum, & c. sed hoc, erga quod mouet virtus appetitiva, aut est bonum, aut existimat esse bonum, sed non est. Et hoc bonum, ad quod mouet ista virtus, non est bonum cōe omnibus. illud enim bonum, quod est in actu semper, est laudabile simpliciter. Et hoc intendebat, cum d. sed non in omnibus, illud enim actuale est laudabile. i. & illud bonum existens in omnibus. illud. n. bonum, quod semper est actuale, est laudabile. D. d. & actuale est illud, quod potest esse, & c. i. & bonum, quod est pura actio, est bonum, quod mouet alio modo à modo, scilicet quem mouent ista bona, quæ quique sunt potentia, quique actu. Et potest intelligi per hoc, quod. d. sed non in omnibus. i. & bonum, ad quod mouet ista virtus, non est bonum secundum totum. i. semper & simpliciter. illud. n. bonum, quod est actu, ponitur esse laudabile. Vel aliter, sed non in omnibus. i. sed bonum, quod comprehendit ista virtus, non est bonum existens laudabile ab omnibus. sed bonum intellectui operatiuo est laudabile apud illam virtutem: & bonum, quod potest inueniri alio modo ab eo, secundum quem est bonum. bonum autem cōe omnibus est bonum purum. Et intentio in istis est propinqua & quasi ista postrema videtur conuenientior.

Bonū, qđ
sp ē actua
le est lau
dabile. op
positū. 5.
Eth. c. i6.
Vide con
Zim.

Quod quidem igitur huiusmodi potentia animæ mouet, quæ vocatur appetitus, manifestum est. Diuidentibus autem animæ partes, si secundum potentias diuidant & separent, valde multæ fiunt. vegetabile, sensibile, intellectiuum, consiliarium, adhuc appetitiuum. hæc enim plus differunt ab inuicem, quam concupiscibile & irascibile.

- 50 PH. *Eiusmodi igitur anima potentiam, quæ vocatur appetitus, mouere palam est. ex eorum autem sententia qui partes animæ diuidunt, si eas per potentias diuidant ac separent, permulte euadunt: nutritiua, sensitiua, intellectiua, deliberatiua, atq; etiam appetitiua. hæc enim plus inter se differunt, quam concupiscitiua & irascitiua.*

Iam igitur apparuit quod talis virtus animæ mouet, & est, quæ dicitur appetitiua. Et diuidentes animam, si diuidunt eam secundum virtutes, tunc inueniunt multas partes valde, scilicet nutritiuam, & sensibilem, & intelligentem, & cogitatiuam, & desideratiuam. istæ. n. distinctæ sunt ab inuicem, & magis desideratiua. & similiter irascibilis.

- 52 Idem iam apparuit ex hoc sermone quod talis virtus virtutis animæ, quæ comprehendit rem, & desideratiuam, est virtus mouens animam, & est quæ dicitur appetitiua. Et illi, qui solent diuidere animam in tres, aut in duas partes, oportebat eos, si intendebant diuidere illam secundum virtutes habendas, diuidere eas
in

A in plures partes: cum plures habeat partes illis tribus. v. g. nutritiuam, sensibilem, intelligibilem, & cogitatuam.

Quoniam autem appetitus sunt contrarii ad inuicem. hoc autem accidit quum ratio & concupiscentia contrariæ fuerint: sunt autem in ipsis sensum habentibus. intellectus quidem enim propter futurum retrahere iubet: concupiscentia autem propter ipsum iam. videtur enim quod iam delectabile & simpliciter delectabile & bonum simpliciter, propterea quod non videtur quod futurum.

SOPH. Sed quia appetitiones mutuo sibi contrariae sunt, quod tunc accidit, cum ratio & cupiditas contrariae fuerint: fit autem in his quae temporis sensum habent. nam intellectus propter futurum reluctari iubet, cupiditas uero propter id quod iam est: uidetur enim quod iam iucundum est, et iam simpliciter esse iucundum, & bonum simpliciter: propterea quod non uidet futurum.

B Et propter diuersitatem appetitus contrariantur sibi ad inuicem. & accidit hoc, quando modi appetitus sunt oppositi. & hoc non erit nisi habenti sensum per tempus. & intellectus coget nos ad prohibendum propter rem futuram. & appetitus propter rem praesentis voluptatis. existimatur igitur quod res praesentis voluptatis est voluptas simpliciter. quia non aspiciat rem futuram.

53 Potest intelligi & propter diuersitatem appetituum, qui sunt in anima concupiscibili, contradicunt sibi in motu ab inuicem. Vel aliter. i. & propter diuersitatem appetitus animae concupiscibilis ab intellectu contradicunt sibi ad inuicem. & hoc est manifestius. D. d. & accidit hoc, & c. i. & hoc accidit in eadem re, quando modi appetituum in ea fuerint oppositi. & iste modus contrarietatis non inuenitur nisi in animali, quod comprehendit tempus: quia comprehendit aliquid magis ex re in praesenti tempore, quam illud, quod est ex ea in futuro. v. g. quod in eadem re iudicat quod modo est volupabile, & in futuro contristabile. D. d. & intellectus coget ad prohibendum. & intendebat demonstrare diuersitatem duorum modorum in appetitu. scilicet appetitum intellectus, & appetitum animae concupiscibilis.

C Anima enim concupiscibilis mouet ad rem, quae est in actu voluptuosa: anima autem rationalis multoties prohibet. & hoc propter nocuentum futurum, v. g. coitus & crapula. Deinde d. existimatur igitur, & c. id est, multi igitur existimant quod res praesentis voluptatis est voluptuosa simpliciter, & nunquam contristabilis: quia virtus concupiscibilis non inspicit contristationem contingentem in futuro.

Specie quidem igitur vnum erit mouens, appetibile aut appetituum: primum autem omnium appetibile: hoc enim mouet, quum non mouetur, eo quod sit intellectum: aut imaginatum. numero autem plura mouentia. Quoniam autem tria sunt, vnum quidem mo-

B B iij uens

A la effectus concupiscibilis mouet ad rem, quae est in actu voluptuosa: sed rationalis multoties prohibet.

De Anima

uens: fm quo mouet: & tertium quod mouetur: mouens autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem quod mouet & mouetur. Est autem immobile, actuale bonum. mouens autem & quod mouetur, appetituum. mouetur enim quod appetit, fm qd appetit: & appetitus actus aut motus quidam est, quod autem mouetur animal est, quo vero mouet organo appetitus, iam hoc corpus est, vnde i communibus corporis & animæ operibus considerandum de ipsis.

SOPH. utiq; unum specie fuerit quod mouet, uidelicet appetituum quatenus appetituum: primum autem omnium appetibile, (hoc enim mouet & non mouetur, quod intellectu aut phantasia apprehensum sit) numero autem plura sunt ea quæ mouent. Sed cum tria sint, unum quod mouet: secundum quo mouet, tertiumq; item quod mouetur: atq; id quod mouet duplex sit, partim immobile: partim quod moueat & moueatur. est autem immobile quidem, bonum agendum: quod uero mouet & mouetur, appetituum (mouetur enim quod appetit, quatenus appetit, ac appetitus motus quidam est aut operatio) quod uero mouetur, animal. instrumentum uero quo mouet appetitus, id demum corporeum est: quamobrem in communibus corporis & animæ muneribus de iis considerandum est.

Et mouens est appetitum, fm qd est appetitum. appetitum. n. præcedit alia, hoc enim mouet & non mouetur, quia mouet imaginationem, & intellectum. Mouentia autem sunt multa in numero, quia res, per quas fit motus, sunt tres. Quarum vna est motor, & alia res, per quam mouet, & tertia motum. & motor est duobus modis, iste autem est non mobilis, ille uero est mobilis. Non motum autem est bonum intellectum. motor autem & motum est appetituum. mouet enim illud, quod mouetur, secundum quod est appetituum: quia appetitus est motus. s. qui in actu. & quod mouetur est animal, & instrumentum mouens est appetitus, & ista sunt corporalia. Et ideo querenda sunt in actionibus communibus animæ & corpori.

54 Id est & primus motor in hoc motu est res appetita, secundum qd est appetita. res enim appetita præcedit alia mouentia animali in hoc motu: quia ista mouet, & non mouetur. & ista est dispositio primi motoris. **D.** dicit. quia mouet imaginationem, & intellectum. id est & est motor, quia mouet imaginationem, quando appetitus fuerit partis imaginatiuæ: aut intellectum, si appetitus fuerit istius partis animæ. Deinde dicit. Mouentia autem sunt multa in numero. id est mouentia autem, quibus fit iste motus

Ex hoc patet ofm i mte mouere vt efficiens. idē 12. Me. cō. 36. Dispositio primi mo

A. *Phy. 35.* motus sunt plura vno. Deinde dicitur quia res, per quas fit motus, &c. id est & cum contingit ut motor sit plures vno, propter hoc, quod declaratum est in sermonibus vniuersalibus. scilicet quod omnis motus fit per tres res, scilicet quatuor vna est motor, qui non mouetur, & alia illud, per quod mouetur, & hoc est motor & motum, tertia autem est motum & non motor. D. d. & motor est duobus modis, &c. i. & declaratum fuit illi quod motor est duobus modis, scilicet motor non motus, & iste est primus: & motor qui mouetur, & hoc est, per quod mouetur primus motor. Dicitur, demonstrat quid est vnum quodque istorum trium in hoc motu, & d. non motum autem est bonum intellectum, & c. i. illud autem, quod est in hoc motu mouens non motum, est bonum intellectum, quod comprehendit anima appetitiua. motor autem & motum est res appetitiua, id est corporis membrum, in quo est ista pars animæ. appetitus autem est motus, quia est à re appetita per intellectum in actu. Et forte hoc intendebat, cum d. quia appetitus est motus, scilicet qui in actu. i. appetitus, qui est à re appetita in actu. Vel aliter, id est

B. appetitus, qui est appetitus in actu: motum autem, & non motor, qui est tertia res in hoc motu est animal. D. d. & instrumentum mouens est appetitus, & c. i. & quia illud mouens, per quod mouetur primus motor, necesse est ut sit corpus cum sit motum, ut declaratum est in vniuersalibus sermonibus: & appetitus hic est illud, per quod mouetur primus motor: ergo res appetitiua, per quam mouetur animal est corpus, & appetitus est forma eius. Et ideo oportet querere ea, per quæ fit iste motus, ubi loquitur de actionibus communibus animæ & corpori. i. in parte scientiæ naturalis, in qua loquitur de istis actionibus communibus, ut in somno & vigilia. Et ipse locutus fuit de hoc in tractatu, quem fecit de Motu animalium: sed iste tractatus non venit ad nos: sed quod transferebatur ad nos fuit modicum de abbreviatione Nicolai.

Nunc autem ut in summa dicatur, mouens organice ubi principium & finis idem: velut ginglymus, hic enim gibbosum & concavum, hoc quidem finis, illud vero principium. vnde aliud quidem quiescit, aliud vero mouetur, ratione quidem altera entia, magnitudine vero inseparabilia. omnia enim pulsu & tractu mouentur, propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum.

C. Nunc autem ut summam dicam id quod mouet organice, est ubi principium & finis est idem, veluti cardo. hic enim conuexum & concavum, alterum finis: alterum principium est. ideoque alterum quiescit, alterum mouetur: cum ratione diuersa, magnitudine inseparabilia sint. cuncta enim pulsu & tractu mouentur. quapropter oportet veluti in circulo, aliquid maneat, & inde incipiat motus.

Et dico modo vniuersaliter quod corpus mouetur motu cōsimilitudinis, ubi, n. est principium, illic etiam est finis, sicut motus gyrationis.

De Anima

tiuus.in hoc.n.inuenitur gibbositas,& concauitas:illud autē est **fi** **D**.
 nis:hoc autem principium.Et ideo hoc est quiescēs,hoc vero mo-
 tum:quāuis in definitione sint diuersa,in magnitudine autē non
 sunt distincta . omne enim, quod mouetur, mouetur secundum
 aliquam gibbositatem.Vnde necesse est vt res quiescat,sicut illud
 quod est in circulo,& q̄ principium motus sit ex hoc.

- 55** Cūm notificauit q̄ querere de rebus,per quas fit iste motus,conueniē-
 tius est in alio loco,incepit hic narrare quandam rem v̄sem,& d. Et dico
 modo v̄r,&c.i.& dico modo q̄ corp⁹ mouetur à primo inl̄stro,ita q̄ pri-
 mum inl̄strm,quod mouet ipsum,quod est subiectum animæ defyderati-
 uæ est in corpore animalis in vno loco,à quo expellūtur partes partis mo-
 tæ animalis,& ad quā attrahūtur partes illius partis ab illo inl̄stro. omnis
 enim motus compositus ex attractione & expulsionē,necessē est vt princi-
 pium,à quo est expulsio,sit finis,ad quem est attractio. Et ideo.d.sicut **E**
 motus gyrationis.motus.n.gyratiuus compositus est ex attractione & ex-
 pulsione. Quoniam autem motus animalis compositus est ex attractione
 & expulsionē,manifestum est quoniam,quando pars dextra mouetur à
 nobis,& sustentati fuimus super sinistram,tunc quædā partes illius par-
 tis erunt expulse ad interius,& quædam attrahē,& sunt partes,quæ sunt
 posterius:& attractio & expulsio earum nō est rectitudine, sed fm̄ lineas
 non rectas,magis curuas quā rectas:& ideo assimilatur gyro.& inl̄strm, q̄
 quod corpus defyderat primo,& v̄r,non est cognitum à nobis. Et in lo-
 co huius sermonis inuenimus in alia translatione sermonem manifestio-
 rem sic. Dicamus igitur breuiter q̄ moror est quasi habē eandem dispō-
 nem in suo principio,& suo fine:sicut illud,quod d̄ Grece gigglysmus. **E**
 enim in eo gibbositas,& concauitas:et vnū eorū est finis,& aliud princi-
 pium. D.d.in hoc enim inuenitur gibbositas,& concauitas,i.in omni.n.
 quod mouetur fm̄ expulsionem & attractionem,non recte conuenit cē-
 concauitatem & gibbositatem,ita quōd gibbosum sit quiescēs,à quo e-
 rit principium expulsionis,& ad quod sit finis attractionis: & concauum **F**
 sit motum,sicut est dispositio corporis moti circulariter. Omne.n.corp⁹,
 quod mouetur circulariter,motus eius componitur ex attractione,& ex-
 pulsione,sicut dictum est in Septimo Ph̄y. D.d.illud autem est finis,hoc
 autem principium,&c.i.& ista pars quiescēs est per motum attractionis
 finis,& per motum expulsionis principium. & ideo necesse est, vt gibbo-
 sum,aut illud,quod est loco gibbosi,sit quiescēs aut concauum: aut il-
 lud,quod est loco concaui,sit motum:licet principium & finis in hoc mo-
 tu sint diuersa in definitione,in magnitudine autē idē sunt,sicut centrū. &
 hoc est ecōtrario de motu recto,sq̄ principiu,& finis sint in eo diuersa in
 definitione,& in magnitudine,& mēbrū quod est tale in animali,est cor
 fm̄ ipsum. D.d.omne enim,quod mouetur,mouetur fm̄ aliquā gibbosi-
 tatem.i. & fuit necesse vt in animali sit tale mēbrū quiescēs: quia est
 principium motus expulsionis,& finis attractionis,propter hoc,q̄ omne,
 quod

Oē corpus
 qđ mouet
 circult ,
 motus ei⁹
 componit
 ex altera-
 tione & ex-
 pulsione .
 considera
 de motu
 celi.
 In motore
 cto princi-
 piū & fi-
 nis sunt di-
 uersa i de
 finitione ,

Documen-
tum.

A quod mouetur fm attractionem & expulsionem, necesse est vt sit fm aliquod gibbosum quiescens, ad quod peruenit motus attractiuus, & à quo incepit motus expulsiuus. & ideo necesse est vt in omni tali sit aliquod fixum, quod sit principium & finis, sicut centrum in circulo. Et iste sermo edificatur super duas propositiones: quarum vna est q̃ motus animalis in loco componitur ex expulsionem & attractione: secunda est q̃ omnis motus compositus ex attractione & expulsionem habeat rem quiescentem, ex qua fit principium motus expulsiui, & ad quem fit finis attractiuui. Apparet enim q̃ necesse est in omni motu vt illud, à quo est motus, & ad quod est motus, sit quiescens. cum igitur motus fuerit compositus ex expulsionem & attractione, continget vt hoc quiescens sit idem. Cum igitur hæc duę propositiones fuerint concessę, consequitur ex eis q̃ in animali est membrum quiescens, à quo incipit motus expulsiuus, & ad quod peruenit. Et, quia videmus q̃ vltimum membrum, quod quiescit in motu locali, est cor, necesse est vt eius principium sit ex eo. Sic igitur est intelligendus iste locus, & istę propositiones sunt manifestę, & apparet: sed verificare eas per inductionem, & dare causas apparentium in hoc, proprium est sermone de motu animalium locali.

& si magnitudine, in circulari definitioe tm. Cōsiste 8. ph. c. 73 & 2. cor. t. cō. 35.

Appet q̃ necesse est in oi motu, ut id, a quo ē motus, & ad quod est motus, sit quiescens necessatio idē 4. ph. 43. & 8. Ph. c. 84. & 24.

Quid sit mouens in imperfectis animalibus: & quomodo eis insit.

Cap. 3.

Omnino quidem igitur sicut prædictum est, in quantum appetituum animal, sic ipsius motuum est, appetituum autem non sine phantasia, phantasia autem omnis, aut rationalis, aut sensibilis est, hac quidem igitur & alia animalia participant: considerandum autem & de imperfectis quid mouens est, quibus tactus solum inest sensus: vtrum contingat phantasiā inesse his, aut non, & concupiscentiam, videtur enim lætitia & tristitia inesse, si autem hæc, & concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo vtiq̃ inerit: aut sicut mouetur in determinate, & hæc insunt quidem, indeterminate autem insunt.

30 PM.

Ad summam sicut diximus, animal qua appetituum est, eatenus sui ipsius motuum est. appetituum autem sine phantasia non est. phantasia porro omnis, aut ratione prædita est, aut sensitua. atq̃ hanc quidem reliqua etiam animalia participant: sed de imperfectis etiam considerandum est, quid sit quod ea moueat, quibus sensus duntaxat est inest: ntrum fieri possit ut phantasia et cupiditas in iis insit, an nō? nā & dolorē & voluptatē inesse apparet, quod si hæc insunt, & cupiditatem inesse necesse est. Atqui phantasia quomodo inerit: an quemadmodum mouentur indefinitē: ita hæc etiam, insunt illa quidem, verum indefinitē insunt.

Et

De Anima

Et vniuersaliter sicut diximus, quia res, secundum quod est animal **D** habet appetitum, sic per illam intentionem mouet se. & desiderium non est extra imaginationem: omne enim imaginatum, aut est sensibile, aut cogitabile: hoc enim inuenitur in aliis animalibus. Consideremus igitur in animalibus non perfectis quid moueat ea, in quibus sensus non est nisi per tactum tantum. Dicamus igitur vtrum sit possibile vt habeant tristitiam & delectationem. & si hæc duo habent, de necessitate, habent appetitum. Quomodo igitur erit imaginatio? Aut forte, sicut mouentur motu interminato, sic etiam existit in eis, est enim in eis, sicut diximus cum imaginatione sensui non terminati.

¶ 56 D. & quia res, scilicet quod est animal, habet appetitum, necesse est vt per illam intentionem moueat se. & omnis appetitus non est sine imaginatione: omne enim imaginans aut habet illam formam imaginatiuam, à qua mouetur ex sensu, aut habet eam ex cogitatione. in homine autem habetur **E** ex cogitatione: in aliis vero animalibus ex sensu. Et, cum posuerimus quod omnis appetitus sit ex imaginatione: imaginatio autem sit ex quinque sensibus in animalibus perfectis, oportet considerare quomodo mouentur animalia imperfecta, quæ non habent nisi tactum tantum. Et manifestum est quod, si ista habent delectationem & tristitiam, necesse est vt habeant appetitum. sed, si posuerimus ea habere appetitum, necesse erit vt habeant imaginationem. sed ista existimantur non habere imaginationem, cum non moueantur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum, aut moueantur motu non terminato. Sed quocunque modo sit, dicamus quod quemadmodum mouentur motu non terminato, id est ad intentionem non terminatam, ita videtur quod imaginantur imaginatione non terminata, cum sentiant sensu non terminato.

Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est, & in aliis animalibus inest: deliberatiua autem in rationalibus. vtrum. **F** n. ageret hoc aut hoc, iam rationis est opus, & necesse uno mensurare: maius enim imitatur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. & causa hæc eius quod non putari opinionem habere, quoniam eam quæ ex syllogismo non habet: hæc autem illam: propter quod deliberatum non habet appetitus, vincit autem aliquando, & mouet deliberationem. aliquando autem mouet hæc ipsum sicut sphaera, appetitus appetitum, quum in continentia fuerit. natura autem semper quæ sursum, principalior est, & mouet: ut tribus rationibus iam moueatur.

SOPH. Sensitiua igitur phantasia (quemadmodum dictum est) reliquis est inest animalibus: deliberatiua vero in iis quæ rationem habent. utrum enim hoc agat an illud, id iam rationis officium est. atque necesse est
vno

A uno quodam semper metiri, maius enim persequitur: quare potest ex pluribus phantasmatibus unum facere. atq; hac est causa cur non habere opinionem uideatur: nimirum quia eam qua ex syllogismo proficiscitur, non habet: proinde deliberatiuum, appetitus non habet. uincit tamen interdū, & mouet uoluntatem: nonnunquā hac illum, ueluti sphaera: appetitus. s. appetitum, cum incontinentia fit, qua uero superior est, semper est natura dominantior, & mouet: ita ut tribus demū rationibus moneatur.

Et hoc etiam inuenitur in alijs animalibus. Virtus autem cogitativa est in rationabilibus tantū. eligere autem facere hoc, aut hoc est de actione cogitativa. & numerat ipsum vnum de necessitate. mouetur enim erga maius: ita q; potest ex multis imaginationibus ut agat. Et hæc est causa existimationis. non enim habet cogitationem, quia nō habet rem, quæ sit à ratione. & hoc est, quod est illius propter delectationem: quia non habet virtutem cogitativam. Dominatur igitur, & mouet quandoq; illud, & quandoq; aliud, appetitus. n. mouet appetitū secundū sphaeram, quando habuerit intentionē continentiae. est enim sū naturā prior & motor, ita q; sint motæ erga motum.

17 Dicit & imaginatio existit in alijs animalibus, cogitatio aut in rationabilibus. Eligere enim facere hoc imaginatū & non hoc, est de actione cogitationis, non de actione imaginationis. iudicans enim q; hoc imaginatū est magis amabile q; hoc, debet esse eadem virtus de necessitate, quæ numerat imaginationes, & in quibusdam iudicat magis delectabilius. Et hoc intendebat, cum d. & numerat ipsum vnum de necessitate. & est secundum q; reputo, & necesse est ut ista virtus numeret illas imagines, donec comprehendat ex eis magis amatum: sicut vnum numerat numeros inæquales, donec comprehendat ex eis magis maiorem. Similiter cogitatio numerat imagines, & comparat inter eas, donec possit pati ab imaginatione alieuius earum. Et hoc est causa, quare animal rationale habet existimationem. existimatio enim est consensus, qui provenit à cogitatione. Deinde dixit, non enim habet cogitationem, &c. i. præter animal rationale nullum habet cogitationem, quia non habet rationem: & motus animalium est propter delectationem, & est motus simplex non diuersus, quia non habet virtutem cogitativam cum appetitu, ita q; hæc duæ virtutes dominantur sibi adinuicem, adeo q; moueretur animal quandoque propter uoluntatem, sicut in animali rationali. Deinde dicit, appetitus. n. mouet appetitum, &c. id est, accidit enim in habenti plus q; vnum appetitum, ut animal moueatur in quibusdam locis à duobus appetitibus insimul, quando acciderit ut vnus appetitus fuerit dominans & continens secundum: tunc. n. inducet ipsum ad suum motum, quando appetitus dominatus

Differetia inter phantasmatū hois, & aliorū animalium.

De Anima

Idem . 11.
Me. 17 &
44 . & . 2.
Caeli . 38.

minatus remanet motus in suo motu proprio, sicut accidit in corporibus celestibus. Vnusquisq; enim orbium stellarum erraticarum videtur moueri per appetitum orbis stellarum fixarum motu diurno: licet cum suo appetitu proprio moueantur motu proprio. Deinde d. est enim secundum naturam, &c. i. & accidit huic sphaerae continenti alias, si dominari super eas propter hoc, quia est prior natura aliis & mouens eas: ita ut per hoc accadat ut aliae moueantur ab ea.

Scientificum autem non mouet, sed manet. Quoniam autem haec quidem vniuersalis existimatio & ratio: alia uero particularis. haec quidem enim dicit, quod oportet talem, tale agere. haec autem quod hoc quidem tale, & ego talis: iam haec mouet opinio, non quae vniuersalis: aut utraque: sed haec quidem quiescens magis: haec autem non.

SOPH.
Aliter hunc locum interpretari possemus hoc modo: tunc haec opinio mouet, non illa vniuersalis: an utraque, sed illa quiescens potius: haec, non item?

Scientiale autem non mouet, sed manet. Sed cum existimatio ac ratio, quaedam sit rei vniuersalis: quaedam, singularis: altera namq; dicit oportere hunc talem, hoc tale agere: altera, hoc esse tale, & me etiam talem: haec demum opinio mouet, non illa vniuersalis: An utraque, sed illa quiescens potius: haec, non item?

Virtus autem scientialis non mouetur, sed quiescit: quia illa est existimationis, & iudicii vniuersalis in simul, ista autem est particularium. illa, n. facit quod oportet tale facere talem actionem: & illud est, quia ista res est secundum hunc modum, ego etiam sum secundum illum. hoc, n. etiam mouet, sed non vniuersale, aut vtrumque: sed illud est quiescens, istud autem non.

58 Dicit, Virtus autem, quae comprehendit vniuersale, non mouetur ad comprehensum: quia ista virtus est existimationis tantum, & comprehensionis rei vniuersalis, res autem vniuersalis non mouet omnino, cum non sit aliquod hoc, id est singulare. virtus enim, quae comprehendit particulare, est particularium, & mouetur, quando mouet. Intendebat igitur hic per virtutem, scientialem virtutem comprehendentem rem vniuersalem. D. d. illa enim facit, &c. i. virtus enim, quae comprehendit vniuersale, affirmat quod oportet omne tale agere talem actionem: virtus autem particularis est, quae comprehendit exemplum sibi secundum hanc dispositionem quam affirmauit, si esset sciens ut ageret illam actionem. Proueniet igitur a comprehensione istarum duarum virtutum congregatio per quam fit actio. Deinde dixit. hoc enim etiam mouet, &c. i. intentio enim particularis mouet: motio autem ad vniuersale non est ei. Aut dicamus quod morio est vniuersale. sed est vniuersale, quia est quiescens, & particulari quia est motum. & hoc intendebat cum d. sed illud est quiescens, istud autem non. i. sed si vniuersale fuerit mouens, erit secundum quod est quiescens, aliud autem particulare, secundum quod est motum.

Summa

Quæ animæ potentie quibus animatis necessario insint.

Nutritiuam animam omne uiuens necessario habere: sensum uero tactus ipsam animal: atq; etiam gustum, cum sit tactus quidam. Cap. 1.

Vegetabilem quidē igitur animam necesse est habere omne quodcunque uiuum & animā habet, a generatione usq; ad corruptionē. necesse est. n. quod generatur, augmentum habere & statum & decrementum. hoc autem sine alimento impossibile. necesse igitur inesse vegetabilem potentiam in omnibus generatis & corruptibilibus.

SOPH. Necesse igitur est quidquid uiuit & animam habet, nutritiuam habere animam ab ortu usq; ad interitum suum: quod. n. genitum est habere auctiorem & statum & diminutionem necesse ē: quæ sine nutrimento haberi nequeunt. ergo necesse est nutritiuam potentiam omnibus his inesse quæ oriuntur & intereunt:

Necesse est igitur ut anima nutritiua sit in omni, & ut anima existat in eis de generatione usq; ad corruptionem. Necesse est. u. ut omne generatum habeat principiū, & finē, & descensum, quæ non possunt esse sine nutrimento. ergo de necessitate, virtus nutritiua est in omnibus rebus augmentabilibus & diminubilibus.

99 Cū compleuit sermonem de omnibus virtutibus animæ uniuersalibus, uult demonstrare quæ est ex eis in animalibus propter necessitatem, & quæ propter melius, & d. Necesse est igitur ut anima nutritiua sit in oī uiuo de prima generatione usq; ad corruptionem. Necesse est enim ut omne habens animam, habeat crementum & diminutionem: cū impossibile est ut subito veniat ad suam perfectionem postremam, sed descendendo paulatim, & intrando in senectutem. Et, quia causa crementi nihil aliud est q̃ nutrimentum, & causa diminutionis nihil aliud est q̃ defectus cibi, & eius paucitas: necesse est ut anima nutritiua sit in omni, quod cre-
scit, & senescit. & quia oī uiuū est tale, necesse est ut oī uiuū sit nutritibile.

1. de Aia.
14. 3. d. aia
44-8. f. h.
10.

Sensum autem non necesse in omnibus uiuentibus. neque. n. quoruncunq; corpus simplex, contingit habere tactum. neq; sine hoc possibile est esse nullum animal. neq; quæcunq; non susceptiua specierum sine materia. animal autem necesse sensum habere, si nihil frustra facit natura. propter. n. aliquid omnia quæ sunt natura, subsistunt, aut coincidentia sunt eorum quæ sunt propter ali-
quid. Si igitur omne processiuum corpus non habet sensum, cor-
rumpetur utique, & ad finem non utique ueniet, qui est naturæ
opus

De Anima

opus . quomodo enim aletur & manentibus quidem enim existit D
quod vnde nata sunt.

10 PH.

*sensum omnibus inesse uiuentibus, necesse non est : neq. n. ea quoru
corpus est simplex, possunt tactum habere : neq. sine eo ullum animal
esse potest : neq. irē ea quae non sunt receptina specierum sine materia,
at animal necesse est sensum habeat, si nihil frustra facit natura. cur
Et a. n. quae natura sunt, alicuius sunt gratia : aut sunt casus eorum quae
alicuius gratia sunt. ergo si corpus quodā gresile non haberet sensum,
utique corrumpereetur, & ad finem non perueniret, quod natura opus
& officium est. quo n. pacto nutrietur is n. quae stabilia sunt, hoc ad
est in eodem illo loco unde orta sunt.*

Et non est necessarium sensibilem esse simpliciter . Et impossi- E
bile est sine ista vt animal sit viuū : neq. etiā in rebus, quae non re-
cipiunt formā sine materia . Necesse est igitur vt sensus sit in ani-
malibus, si natura nihil facit ociosum . omnia enim existentia per
naturam aut sunt propter aliquid, aut sunt accidentia consequen-
tia, quae sunt propter aliquid . omne . n. corpus ambulans sine sen-
su corrumpitur, & non venit ad finem, cum fuerit de actione na-
turae. Notū est igitur q̄ de necessitate inuenietur sensibilis in a-
libus, est . n. secundum modum motus sine sensu, sed iste etiam est
in eis, quae innata sunt quiescere .

60

Vide. 12.
Met. 3. 6. &
1. Co. 61.
& 2. de A-
nima. 15.
¶ Vita reg-
noce dī d
superiorib;
& inferior-
ribus. Con-
simile. 2.
Co. 60. &
71.

Et non est necessarium vt virtus sensibilis sit simpliciter, id est in om-
nibus rebus, quae crescunt & corrumpuntur. Sed in animalibus tantū est
necesse vt sit virtus sensibilis . impossibile enim est sine hac virtute vt ali-
quid sit animal : & hoc est in rebus recipientibus eam non in materia. hoc
enim nomen ¶ vita, dicitur de eis & istis æqui uoce : & innuit corpora coe- F
lestia. Deinde dixit. Necesse est igitur vt sensus sit in animalibus, & c. i. &
apparet q̄ necesse est vt sensus sit in omni animali, & hoc, quia natura ni-
hil facit ociose. Omnia* enim naturalia aut sunt propter aliquid, aut sūt
accidentia consequentia naturā de necessitate, & non intenduntur. v. g.
pili, qui oriuntur in locis non determinatis in corpore. & cum ita sit, si
animal non haberet sensum, cum hoc q̄ est ambulans, statim corrumpere-
retur anteq̄ perueniret ad complementum : & tunc natura ageret ociose,
cum incepit generare entia, quae non possunt peruenire ad finem in ma-
iori parte, aut omnino. Notum est igitur q̄ necesse est, vt virtus sensibilis
sit in animalibus ambulantibus de necessitate, scilicet quærenibus nutri-
mentum . Deinde dicit, est enim secundum modum motus sine sensu,
id est quoniam, si inueniretur aliquid moueri in loco sine virtute sensibi-
li, tunc illius esse est modo diuerso ab esse generabilium & corruptibilium.
& innuit corpora caelestia. Illa enim, quia non sunt generabilia neq; cor-
ruptibilia,

*Oia nāq;
aut sūt pp
aliquid, aut
sunt acci-
dentia co-
sequētia
nām d̄ ne-
cessitate .
Idē. 1. Ph.
c. cō. 5 &

A ruptibilia, si haberent sensum, tunc natura ageret ociose: quemadmodum, si ista mobilia generabilia & corruptibilia non haberent sensum, tunc natura ageret ociose. Deinde dicit, sed iste etiam est in eis, quæ innata sunt quiescere. id est sed priuatio sensus debet esse de generabilibus & corruptibilibus in eis, quæ innata sunt quiescere, & non moueri ad nutrimentum, scilicet in vegetabilibus.

Non potest autem corpus habere quidem animam & intellectum discretiuium, sensum autem non habere: non mansiuum existens, generabile autem: at vero neque ingenerabile. quare .n. non habebit: aut .n. animæ melius, aut corpori. nunc autem neutrum est. hoc quidem enim non magis intelligit. hoc autem nihil erit magis propter illud.

SOPH.

Fieri autem non potest ut corpus ullum habeat quidem animam &

In aliquibus de suis
hæc verba.

B intellectum iudicandi ut prædictum, sensum uero non habeat, quod non stabile sit, sed generabile [quinimo ne ingenerabile quidem] cur. n. non habebit? nam aut anima melius erit, aut corpori: nunc autem neutrum est. illa .n. non magis intelligit: hoc uero non ideo magis erit propter illud.

a. l. cur
enim habebit.

Et impossibile est ut corpus habens animam & intellectum, & iudicium sit sine sensu, cum non sit remanens, siue fuerit generatum, siue non fuerit generatum etiam. Causa enim, propter quam habet hoc, est quod non iuuatur per illud corpus, & anima. Modo autem non est aliquod istorum etiam, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit: & ista quia in maiori parte non est.

- 61** D. Et impossibile est ut corpus habeat animum & intellectum sine sensu, cum illud corpus non est remanens, sed generabile & corruptibile, siue fuerit simplex siue compositum. Et hoc intendebat, cum d. vt repugnet generatum, aut non generatum. causa enim, propter quam debet esse corpus animatum intelligens sine sensu, si potest esse, est quia illud corpus animatum non adiuuatur per sensum neque in anima, neque in corpore. Sed si posuerimus corpus animatum intelligens esse non generabile, neque corruptibile, manifestum est quod non indiget sensu: cum non haberet sensus in ipso aliquod iuuamentum. iuuamentum enim, quod est per animam, non habet, quia anima sensibilis impedit in maiori parte, id est intellectum. & hoc intendebat, cum dixit, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit. i. virtus autem sensibilis, quia in parte maiori non intelligit animalis intelligenti. Iuuamentum autem virtutis sensibilis, quæ est per corpus, non habet etiam, quia sensus in maiori parte non est causa longitudinis vite & durationis. Et hoc intendebat, cum d. & ista, quia in maiori parte non est. id est & sensus in maiori parte est causa, quare res non fit, id est vt corrumpantur, & ideo sensibilia sunt minoris vite, quam multe plantæ.

Vide. 2.
Cor. 61. Et
8. Met. cõ.
12. Et 12.
Met. 36.
Aia sensibilibus
ipedit in maiori
parte. Idem
2. de Aia.
151.

Nullum

De Anima

Nullum ergo habet animam corpus non manens sine sensu. at **D**
uero si sensum habet, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mix-
tum. Impossibile autem est simplex: tactum enim non haberet:
est autem hunc necesse habere.

SOPH. *Nullum ergo corpus non stabile, habet animam sine sensu. enimue-
ro, si sensum habet, necesse est corpus sit, aut simplex aut mixtum. Sed
fieri non potest ut simplex sit: nam tactum non habebit: quem tamen
necesse est habere.*

Et propter hoc iterum non est corpus motum habens animam
sine sensu. Sed, si habet sensum, tunc de necessitate aut erit sim-
plex, aut compositum. Et impossibile est ut sit simplex, quia non
habet tactum. & necesse est ut habeat ipsum.

62 **D.** & propter hoc, quod declaratum est, si est aliquod corpus motum **E**
habens animam, non generabile neque corruptibile, tunc illud corpus
non indiget sensu: & tunc querendum est modo utrum est corpus mo-
tum habens animam sine sensu, aut nullum corpus est tale. & innuit quod
querendum est de hoc in alio loco. Deinde dicit. Sed si habet sensum, &c.
id est sed manifestum est hoc quod, si virtus sensus est in aliquo corpore, ne-
cesse est illud corpus sit aut simplex, id est vnum quatuor simplicium, aut
compositum ex eis, quod est generabile & corruptibile. & impossibile est
ut sit corpus simplex: corpus enim simplex impossibile est ut habeat sen-
sum tactus: & necessarium est ut tactus sit in omni habente sensum.

Hoc autem ex his manifestum, quoniam enim animal corpus
animatum est, corpus autem omne tangibile, tangibile autem quod
sensibile tactu, necesse est & animal corpus tactuum esse, si debet
saluari animal, alii enim sensus per altera sentiunt, ut olfactus, vi-
sus, auditus: tactus autem nisi habeat sensum, non poterit hæc qui **F**
dem fugere, illa uero accipere. si uero hæc, impossibile erit saluari
animal. propter quod & gustus est sicut tactus quidam: alimen-
tum autem corpus tangi possibile.

SOPH. *Quod ex his perspicuum erit. nam cum animal corpus sit animatum,
atque omne corpus tactile sit, tactile autem est quod est tactu sensibile,
necesse est etiam animalis corpus, tactuum esse, si saluum futurum est
animal. ceteri namque sensus per alia sentiunt, ut odoratus, visus, audim-
tus. quod si tangendo non sentiet, alia vitare, alia parare non poterit.
quod si ita est fieri non poterit ut conseruetur animal. quapropter
gustus est veluti tactus quidam. nam alimens est: at alimentum
corpus est tactile.*

Et

A Et hoc scitur de istis rebus. Quia aīal est corpus aīatū:& oē corpus est tangibile:& oē tāgibile est sensibile tactu:ergo corpus animalis necesse est vt sit tāgibile, si aīalia innata sunt euadere. Et alij sensus residui sentiunt mediantibus aliis rebus, v.g. olfactus, & visus, & auditus. Si igitur tangibile non inuenitur in sensu, impossibile est vt recipiat quædam, & fugiat quædam, & sic impossibile est vt animal saluetur. Et propter hanc causam gustus est sicut tactus, est enim nutrimenti. & nutrimentum est corporis tāgibilis.

B Et hoc scitur de his propositionibus. Quoniam omne animal est corpus animatum:& omne corpus est tangibile : & omne tangibile est sensibile per tactum:ergo corpus animalis, si debet saluari, & euadere ab occasionibus necesse est vt habeat tactum . Et alij sensus residui, quos habet, comprehendunt alia sensibilia mediātibus aliis corporibus a suis propriis sensibilibus, verbi gratia , auditus, olfactus, & visus. Si igitur animal non sentit corpora tāgibilia, tunc impossibile est vt veniat ad quædā corpora, & vtatur eis in aliquo iuuamento, aut vt fugiat quædam nocentia.

Et, cum ita sit, impossibile est vt animal saluetur. Deinde dicit. Et propter hanc causam, &c. i. & propter hanc necessitatem sensus gustus est necessarius in animalibus, sicut est tactus. Gustus. n. est propter nutrimentum, scilicet ad cognoscendum conueniens ab inconueniente. & nutrimentum est in corpore tangibili. & ideo necesse est vt gustans sit tangens, sicut declarauimus prius.

2. de. Aīa.
101.

2. de. Aīa.
101.

Sonus autem & color & odor non alunt, neq; faciunt augmentum, neq; decrementum. Quare & gustum necesse est tactū quendam esse, quia tāgibilis & vegetatiui sensus est. Hi quidem igitur necessarii sunt aīali:quo & manifestum, qd non possibile sine tactu animal esse, alii aut propter bonum, & generi animalium iam nō cuicunq; , sed quibuscūq; , vt processiuo, necesse inesse. Si. n. debet saluari animal, non solum tactum oportet sentire: sed & de longe.

107 H. Sonus autem & odor & color non nutriunt, neq; auctiōē aut diminutionem efficiunt: ideo etiam gustum tactum esse quendam necesse est, quia rei tactilis & sensitiva sensus est. Atq; hi quidē animalī necessarii sunt, & perspicuū est fieri non posse ut sine tactu animal sit: reliqui vero gratia eius quod bene est, ac generi demum animalium non cūlibet, sed cuidam, veluti gres sili, necesse est insint: nam si saluum futurū est animal, nō solū oportet tangēdo sentiat: verum etiam è longinquo.

Sonus autem, & color, & odor non nutriunt neq; fit ex eis augmentū, aut diminutio. Et propter hanc causam gustus de necessitate fuit aliquis tactus, quia sensus non est nisi tangibilis, & nutritibilis. Isti aut sunt animalium de necessitate, & manifestum est qd

De Anim. cū cō. Auer.

C C impos-

De Anima

uens: fm quo mouet: & tertium quod mouetur: mouēs autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem quod mouet & mouetur. Est autem immobile, actuale bonum, mouens autem & quod mouetur, appetituum. mouetur enim quod appetit, fm qd appetit: & appetitus actus aut motus quidam est, quod autem mouetur animal est, quo vero mouet organo appetitus, iam hoc corpus est, unde i communibus corporis & animæ operibus considerandum de ipsis.

10 P H. *utiq; unum specie fuerit quod mouet, uidelicet appetituum quatenus appetituum: primum autem omnium appetibile, (hoc enim mouet & non mouetur, quod intellectu aut phantasia apprehensum sit) numero autem plura sunt ea quæ mouent. Sed cum tria sint, unum quod mouet: secundum quo mouet, tertiumq; item quod mouetur: atq; id quod mouet duplex sit, partim immobile: partim quod moueat & moueatur. est autem immobile quidem, bonum agendum: quod uero mouet & mouetur, appetituum (mouetur enim quod appetit, quatenus appetit, ac appetitus motus quidam est aut operatio) quod uero mouetur, animal. instrumentum uero quo mouet appetitus, id demum corporeum est: quamobrem in communibus corporis & animæ muneribus de iis considerandum est.*

Et mouens est appetitum, fm qd est appetitum. appetitum. n. præcedit alia, hoc enim mouet & non mouetur, quia mouet imaginationem, & intellectum. Mouentia autem sunt multa in numero, quia res, per quas fit motus, sunt tres. Quarum vna est motor, & alia res, per quam mouet, & tertia motum. & motor est duobus modis, iste autem est non mobilis, ille uero est mobilis. Non motum autem est bonum intellectum. motor autem & motum est appetituum. mouet enim illud, quod mouetur, secundum quod est appetituum: quia appetitus est motus. s. qui in actu, & quod mouetur est animal, & instrumentum mouens est appetitus, & ista sunt corporalia. Et ideo querenda sunt in actionibus communibus animæ & corpori.

54 Id est & primus motor in hoc motu est res appetita, secundum qd est appetita. res enim appetita præcedit alia mouentia animali in hoc motu: quia ista mouet, & non mouentur. & ista est dispositio primi motoris. **D.** dicit quia mouet imaginationem, & intellectum. id est & est motor, quia mouet imaginationem, quando appetitus fuerit partis imaginatiuæ: aut intellectum, si appetitus fuerit istius partis animæ. Deinde dicit. Mouentia autem sunt multa in numero. id est mouentia autem, quibus fit iste motus

Ex hoc patet ofm i mte mouere vt efficiens. idē 11. Me. cō. 36. Dispositio primi mo

Phy. 35. motus sunt plura vno. Deinde dicitur quia res, per quas fit motus, &c. id est & cum contingit ut motor sit plures vno, propter hoc, quod declaratum est in sermonibus vniuersalibus. scilicet quod omnis motor sit per tres res, scilicet quatuor vna est motor, qui non mouetur, & alia illud, per quod mouetur, & hoc est motor & motum, tertia autem est motum & non motor. D. d. & motor est duobus modis, &c. i. & declaratum fuit illic quod motor est duobus modis, scilicet motor non motus, & iste est primus: & motor qui mouetur, & hoc est, per quod mouetur primus motor. Dicitur, demonstrauit quid est vnum quodque istorum trium in hoc motu, & d. non motum autem est bonum intellectum, &c. i. illud autem, quod est in hoc motu mouens non motum, est bonum intellectum, quod comprehendit anima appetitiua. motor autem & motum est res appetitiua, id est corporis membrum, in quo est ista pars animæ. appetitus autem est motus, quia est a re appetita per intellectum in actu. Et forte hoc intendebat, cum d. quia appetitus est motus, scilicet qui in actu. i. appetitus, qui est a re appetita in actu. Vel aliter, id est

B appetitus, qui est appetitus in actu: motum autem, & non motor, qui est tertia res in hoc motu est animal. D. d. & instrumentum mouens est appetitus, &c. i. & quia illud mouens, per quod mouetur primus motor, necesse est ut sit corpus cum sit motum, ut declaratum est in vniuersalibus sermonibus: & appetitus hic est illud, per quod mouetur primus motor: ergo res appetitiua, per quam mouetur animal est corpus, & appetitus est forma eius. Et ideo oportet quætere ea, per quæ sit iste motus, vbi loquitur de actionibus communibus animæ & corpori. i. in parte scientiæ naturalis, in qua loquitur de istis actionibus communibus, ut in somno & vigilia. Et ipse locutus fuit de hoc in tractatu, quem fecit de Motu animalium: sed iste tractatus non venit ad nos: sed quod transferencebatur ad nos fuit modicum de abbreviatione Nicolai.

Nunc autem ut in summa dicatur, mouens organice ubi principium & finis idem: velut ginglymus, hic enim gibbosus & concavum, hoc quidem finis, illud vero principium. vnde aliud quidem quiescit, aliud vero mouetur, ratione quidem altera entia, magnitudine vero inseparabilia. omnia enim pulsu & tractu mouentur. propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum.

SOPH. Nunc autem ut summatim dicam id quod mouet organice, est ubi principium & finis est idem, veluti cardo. hic enim connexum & concavum, alterum finis: alterum principium est. ideoque alterum quiescit, alterum mouetur: cum ratione diuersa, magnitudine inseparabilia sint. cuncta enim pulsu & tractu mouentur. quapropter oportet veluti in circulo, aliquid maneat, & inde incipiat motus.

Et dico modo vniuersaliter quod corpus mouetur motu cōsimilitudinis, vbi, n. est principium, illic etiam est finis, sicut motus gyra-

BB iiiij tius

toris est vt moueat & a moueat Idē. 8. ph. 42. 52. 78

8. Phy. 35.

De Anima

tius. in hoc. n. inuenitur gibbositas, & concauitas: illud autem est finis: hoc autem principium. Et ideo hoc est quiescens, hoc vero motum: quauis in definitione sint diuersa, in magnitudine autem non sunt distincta. omne enim, quod mouetur, mouetur secundum aliquam gibbositatem. Vnde necesse est ut res quiescat, sicut illud quod est in circulo, & quod principium motus sit ex hoc.

- 55 Cum notificauit quod querere de rebus, per quas fit iste motus, conuenientius est in alio loco, incipit hic narrare quandam rem vsem, & d. Et dico modo vlt., & c. i. & dico modo quod corpus mouetur a primo in istro, ita quod primum in istro, quod mouet ipsum, quod est subiectum anime desideratiue est in corpore animalis in vno loco, a quo expelluntur partes partis motus animalis, & ad quam attrahuntur partes illius partis ab illo in istro. omnis enim motus compositus ex attractione & expulsionem, necesse est ut principium, a quo est expulsio, sit finis, ad quem est attractio. Et ideo. d. sicut motus gyrationis. motus. n. gyrationis compositus est ex attractione & expulsionem. Quoniam autem motus animalis compositus est ex attractione & expulsionem, manifestum est quoniam, quando pars dextra mouetur a nobis, & sustentati fuimus super sinistram, tunc quedam partes illius partis erunt expulse ad interius, & quedam attrahuntur, & sunt partes, quae sunt posterius: & attractio & expulsio earum non est rectitudine, sed secundum lineas non rectas, magis curuas quam rectas: & ideo assimilatur gyro. & in istro, quod corpus desiderat primo, & vlt., non est cognitum a nobis. Et in loco huius sermonis inuenimus in alia translatione sermonem manifestiorum sic. Dicamus igitur breuiter quod motor est quasi habere eandem dispositionem in suo principio, & suo fine: sicut illud, quod dicitur Grece gignylmus. Et enim in eo gibbositas, & concauitas: et vnum eorum est finis, & aliud principium. D. d. in hoc enim inuenitur gibbositas, & concauitas, i. in omni. n. quod mouetur secundum expulsionem & attractionem, non recte conuenit et concauitatem & gibbositatem, ita quod gibbosum sit quiescens, a quo erit principium expulsionis, & ad quod sit finis attractionis: & concauum sit motum, sicut est dispositio corporis moti circulariter. Omne. n. corpus, quod mouetur circulariter, motus eius componitur ex attractione, & expulsionem, sicut dictum est in Septimo Phy. D. d. illud autem est finis, hoc autem principium, & c. i. & ista pars quiescens est per motum attractionis finis, & per motum expulsionis principium. & ideo necesse est, ut gibbosum, aut illud, quod est loco gibbosi, sit quiescens aut concauum: aut illud, quod est loco concaui, sit motum: licet principium & finis in hoc motu sint diuersa in definitione, in magnitudine autem idem sunt, sicut centri. & hoc est e contrario de motu recto, scilicet principium, & finis sunt in eo diuersa in definitione, & in magnitudine, & membrum quod est tale in animali, est corpus ipsum. D. d. omne enim, quod mouetur, mouetur secundum aliquam gibbositatem. i. & fuit necesse ut in animali sit tale membrum quiescens: quia est principium motus expulsionis, & finis attractionis, propter hoc, quod omne, quod

O corpus
quod mouetur
circulariter,
motus eius
componitur
ex altera-
tione & ex-
pulsione.
considera
de motu
caeli.
In motu
recto princi-
pium & fi-
nis sunt di-
uersa in de-
finitione,

Docum
ent
sum.

A quod mouetur fm attractionem & expulsionem, necesse est vt sit fm aliquod gibbosum quiescens, ad quod peruenit motus attractiuus, & à quo incepit motus expulsiuus. & ideo necesse est vt in omni tali sit aliquod fixum, quod sit principium & finis, sicut centrum in circulo. Et iste sermo ædificatur super duas propositiones: quarum vna est q̃ motus animalis in loco componitur ex expulsionem & attractione: secūda est q̃ omnis motus compositus ex attractione & expulsionem habeat rem quiescentem, ex qua sit principium motus expulsiui, & ad quem sit finis attractiui. Apparet enim q̃ necesse est in omni motu vt illud, à quo est motus, & ad quod est motus, sit quiescens. cum igitur motus fuerit compositus ex expulsionem & attractione, continget vt hoc quiescens sit idem. Cum igitur hæc duæ propositiones fuerint concessæ, consequitur ex eis q̃ in animali est membrum quiescens, à quo incipit motus expulsiuus, & ad quod peruenit. Et, quia videmus q̃ vltimum membrum, quod quiescit in motu locali, est cor, necesse est vt eius principium sit ex eo. Sic igitur est intelligendus iste locus, & istæ propositiones sunt manifestæ, & appatentes: sed verificare eas per inductionem, & dare causas apparentium in hoc, proprium est scilicet de motu animalium locali.

& si magnitudinem, in circulari definitio. Cōsiste. 8. ph. c. 7. 3. & 2. cor. 1. cō. 35.

Appet. q̃ necesse est in oi motu, ut id, a quo ē motus, & ad quod est motus, sit quiescens, necesse est idē. 4. ph. 4. 3. & 8. Ph. c. 8. 4. & 2. 14.

Quid sit mouens in imperfectis animalibus: & quomodo eis insit.

Cap. 3.

Omnino quidem igitur sicut prædictum est, in quantum appetituum animal, sic ipse motuum est, appetituum autem non sine phantasia. phantasia autem omnis, aut rationalis, aut sensibilis est, hac quidem igitur & alia animalia participant: considerandum autem & de imperfectis quid mouens est, quibus tactus solum inest sensus: vtum contingat phantasiā inesse his, aut non, & concupiscentiam. videtur enim lætitia & tristitia inesse. si autem hæc, & concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo vtique inerit: aut sicut mouetur in determinate, & hæc insunt quidem, indeterminate autem insunt.

80 P. H.

Ad summam sicut diximus, animal quæ appetituum est, eatenus sui ipsius motuum est. appetituum autem sine phantasia non est. phantasia porro omnis, aut ratione prædita est, aut sensitua. atq; hanc quidem reliqua etiam animalia participant: sed de imperfectis etiam considerandum est, quid sit quod ea moueat, quibus sensus duntaxat est inest: vtum fieri possit ut phantasia et cupiditas in iis insit, an nō? nā & dolorē & voluptatē inesse apparet. quod si hæc insunt, & cupiditatem inesse necesse est. Atqui phantasia quomodo inerit: an quemadmodum mouentur indefinitē: ita hæc etiam, insunt illa quidem, vtum indefinitē insunt.

Et

De Anima

Et vniuersaliter sicut diximus, quia res, secundum quod est animal **D** habet appetitum, sic per illam intentionem mouet se. & desiderium non est extra imaginationem: omne enim imaginatum, aut est sensibile, aut cogitabile: hoc enim inuenitur in aliis animalibus. Consideremus igitur in animalibus non perfectis quid moueat ea, in quibus sensus non est nisi per tactum tantum. Dicamus igitur vtrum sit possibile vt habeant tristitiam & delectationem. & si hæc duo habent, de necessitate, habent appetitum. Quomodo igitur erit imaginatio? Aut forte, sicut mouentur motu interminato, sic etiam existit in eis, est enim in eis, sicut diximus cum imaginatione sensati non terminati.

56 **D.** & quia res, scilicet quod est animal, habet appetitum, necesse est vt per illam intentionem moueat se. & omnis appetitus non est sine imaginatione: omne enim imaginans aut habet illam formam imaginatiuam, à qua mouetur ex sensu, aut habet eam ex cogitatione. in homine autem habetur **E** ex cogitatione: in aliis vero animalibus ex sensu. Et, cum posuerimus quod omnis appetitus sit ex imaginatione: imaginatio autem sit ex quinque sensibus in animalibus perfectis, oportet considerare quomodo mouentur animalia imperfecta, quæ non habent nisi tactum tantum. Et manifestum est quod, si ista habent delectationem & tristitiam, necesse est vt habeant appetitum. sed, si posuerimus ea habere appetitum, necesse erit vt habeant imaginationem. sed ista existimantur non habere imaginationem, cum non moueantur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum, aut moueantur motu non terminato. Sed quocunque modo sit, dicamus quod quemadmodum mouentur motu non terminato, id est ad intentionem non terminatam, ita videtur quod imaginantur imaginatione non terminata, cum sentiant sensu non terminato.

Dubium.

Idē scō. 20.

Solutio.

Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est, & in aliis animalibus inest: deliberatiua autem in rationalibus. vtrum. **n.** **F** ageret hoc aut hoc, iam rationis est opus, & necesse uno mensurare: maius enim imitatur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. & causa hæc eius quod non putari opinionem habere, quoniam eam quæ ex syllogismo non habet: hæc autem illam: propter quod deliberatum non habet appetitus. vincit autem aliquando, & mouet deliberationem. aliquando autem mouet hæc ipsum sicut sphaera, appetitus appetitum, quum in continentia fuerit. natura autem semper quæ sursum, principalior est, & mouet: ut tribus rationibus iam moueatur.

10th. Sensitiua igitur phantasia (quemadmodum dictum est) reliquis est inest animalibus: deliberatiua vero in eis quæ rationem habent. vtrum enim hoc agat an illud, id iam rationis officium est. atque, necesse est

vno

A uno quodam semper metiri, maius enim persequitur: quare potest ex pluribus phantasmatibus unum facere. atq; hæc est causa cur non habere opinionem uideatur: nimirum quia eam qua ex syllogismo proficiscitur, non habet: proinde deliberatum appetitus non habet. uincit tamē interdū, & mouet uoluntatem: nonnunquā hæc illum, ueluti sphaera: appetitus. s. appetitum, cum incontinentia fit. qua uero superior est, semper est natura dominantior, & mouet: ita ut tribus demū latioribus moueatur.

Et hoc etiam inuenitur in alijs animalibus. Virtus autem cogitativa est in rationabilibus tantū. eligere autem facere hoc, aut hoc est de actione cogitativa. & numerat ipsum vnum de necessitate. mouetur enim erga maius: ita q̄ potest ex multis imaginationibus ut agat. Et hæc est causa existimationis. non enim habet cogitationem, quia nō habet rem, quæ sit à ratione. & hoc est, quod est illius propter delectationem: quia non habet virtutem cogitativam. Dominatur igitur, & mouet quandoq; illud, & quandoq; aliud. appetitus. n. mouet appetitū secundū sphaeram, quando habuerit intentionē continentiae. est enim fm naturā prior & motor, ita q̄ sint motæ erga motum.

17 Dicit & imaginatio existit in alijs animalibus, cogitatio aut in rationabilibus. Eligere enim facere hoc imaginari & non hoc, est de actione cogitationis, non de actione imaginationis. iudicans enim q̄ hoc imaginariū est magis amabile q̄ hoc, debet esse eadem virtus de necessitate, quæ numerat imaginationes, & in quibusdam iudicat magis delectabilis. Et hoc intendebat, cum d. & numerat ipsum vnum de necessitate. & est secundum q̄ reputo, & necesse est ut ista virtus numeret illas imagines, donec comprehendat ex eis magis amarum: sicut vnum numerat numeros inæquales, donec comprehendat ex eis magis maiorem. Similiter cogitatio numerat imagines, & comparat inter eas, donec possit pati ab imaginatione alicuius earum. Et hoc est causa, quare animal rationale habet existimationem. existimatio enim est consensus, qui provenit à cogitatione. Deinde dixit. non enim habet cogitationem, & c. i. præter animal rationale nullum habet cogitationem, quia non habet rationem: & motus animalium est propter delectationem, & est motus simplex non diuersus, quia non habet virtutem cogitativam cum appetitu, ita q̄ hæc duæ virtutes dominarentur sibi adinuicem, adeo q̄ moueretur animal quandoque propter voluntatem, sicut in animali rationali. Deinde dicit, appetitus. n. mouet appetitum, & c. id est, accedit enim in habenti plus q̄ vnum appetitum, sicut animal moueatur in quibusdam locis à duobus appetitibus insimul, quando acciderit ut vnus appetitus fuerit dominans & continens secundum: tunc. n. inducet ipsum ad suum motum, quando appetitus dominatus

Differentia inter phantasiam hominis, & aliorum animalium.

De Anima

Idem . 11.
Me. 37 &
44 . & . 1.
Caeli . 58.

minatus remanet motus in suo motu proprio, sicut accidit in corporibus celestibus. Vnusquisque enim orbium stellarum erraticarum videtur moveri per appetitum orbis stellarum fixarum motu diurno: licet cum suo appetitu proprio moueantur motu proprio. Deinde d. est enim secundum naturam, & c. i. & accidit huic sphaerae continenti alias, & dominari super eas propter hoc, quia est prior natura aliis & mouens eas: ita ut per hoc accadat ut aliae moueantur ab ea.

Scientificum autem non mouet, sed manet. Quoniam autem haec quidem vniuersalis existimatio & ratio: alia uero particularis. haec quidem enim dicit, quod oportet talem, tale agere. haec autem quod hoc quidem tale, & ego talis: iam haec mouet opinio, non quae vniuersalis: aut utraque: sed haec quidem quiescens magis: haec autem non.

SOPH.
Aliter hunc locum interpretari possemus hoc motum hunc opinio mouet, non illa visus? an ambæ.

Scientiale autem non mouet, sed manet. Sed cum existimatio ac ratio, quaedam sit rei vniuersalis: quaedam, singularis: altera namque dicit oportere hunc talem, hoc tale agere: altera, hoc esse tale, & me etiam talem: haec demum opinio mouet, non illa vniuersalis: An utraq, sed illa quiescens potius: haec, non item?

Virtus autem scientialis non mouetur, sed quiescit: quia illa est existimationis, & iudicii vniuersalis in simul, ista autem est particularium, illa. n. facit quod oportet tale facere talem actionem: & illud est, quia ista res est secundum hunc modum, ego etiam sum secundum illum. hoc. n. etiam mouet, sed non vniuersale, aut vtrumque: sed illud est quiescens, istud autem non.

58 Dicit, Virtus autem, quae comprehendit vniuersale, non mouetur ad comprehensum: quia ista virtus est existimationis tantum, & comprehensionis rei vniuersalis, res autem vniuersalis non mouet omnino, cum non sit aliquod hoc, id est singulare. virtus enim, quae comprehendit particulare, est particularium, & mouetur, quando mouet. Intendebat igitur hic per virtutem, scientialem virtutem comprehendentem rem vniuersalem. D. d. illa enim facit, & c. i. virtus enim, quae comprehendit vniuersale, affirmat quod oportet omne tale agat talem actionem: virtus autem particularis est, quae comprehendit exemplum sibi secundum hanc dispositionem quam affirmauit, si esset sciens ut ageret illam actionem. Proueniet igitur a comprehensione istarum duarum virtutum congregatio per quam fit actio. Deinde dixit. hoc enim etiam mouet, & c. i. intentio enim particularis mouet: motio autem ad vniuersale non est ei. Aut dicamus quod motio est vtriusque. sed est vniuersali, quia est quiescens, & particulari quia est motum, & hoc intendebat cum d. sed illud est quiescens, istud autem non. i. sed si vniuersale fuerit mouens, erit secundum quod est quiescens, aliud autem particulare, secundum quod est motum.

Summa

Quæ animæ potentie quibus animatis necessario insint.

Nutritiuam animam omne uiuens necessario habere: sensum uero tactus ipsum animal: atq; etiam gustum, cum sit tactus quidam. Cap. I.

Egerabilem quidē igitur animam necesse est habere omne quodcunque uiuum & animā habet, a generatione usq; ad corruptionē. necesse est. n. quod generatur, augmentum habere & statum & decrementum. hoc autem sine alimento impossibile. necesse igitur inesse vegetabilem potentiam in omnibus generatis & corruptibilibus.

607H.

Necesse igitur est quidquid uiuit & animam habet, nutritiuam habere animam ab ortu usq; ad interitum suum: quod. n. genitum est habere auctiorem & statum & diminutionem necesse ē: quæ sine nutrimento haberi nequeunt. ergo necesse est nutritiuam potentiam omnibus is inesse quæ oriuntur & intereunt:

Necesse est igitur ut anima nutritiua sit in omni, & ut anima existat in eis de generatione usq; ad corruptionem. Necesse est. n. ut omne generatum habeat principiū, & finē, & descensum, quæ non possunt esse sine nutrimento. ergo de necessitate, virtus nutritiua est in omnibus rebus augmentabilibus & diminuibilibus.

39 Cum compleuit sermonem de omnibus virtutibus animæ uniuersalibus, uult demonstrare quæ est ex eis in animalibus propter necessitatem, & quæ propter melius, & d. Necesse est igitur ut anima nutritiua sit in omni uiuo de prima generatione usq; ad corruptionem. Necesse est enim ut omne habens animam, habeat crementum & diminutionem: cū impossibile est ut subito veniat ad suam perfectionem postremam, sed descendendo paulatim, & intrando in senectutem. Et, quia causa crementi nihil aliud est q̃ nutrimentum, & causa diminutionis nihil aliud est q̃ defectus cibi, & eius paucitas: necesse est ut anima nutritiua sit in omni, quod crescit, & senescit. & quia oē uiuū est tale, necesse est ut oē uiuū sit nutritibile.

1. de Aia.
14. 3. d. aia
44. 8. i. h.
20.

Sensum autem non necesse in omnibus uiuentibus. neque. n. quoruncunq; corpus simplex, contingit habere tactum. neq; sine hoc possibile est esse nullum animal. neq; quæcunq; non susceptiua specierum sine materia. animal autem necesse sensum habere, si nihil frustra facit natura. propter. n. aliquid omnia quæ sunt natura, subsistunt, aut concidentia sunt eorum quæ sunt propter aliquid. Si igitur omne processuum corpus non habet sensum, corumpetur utique, & ad finem non utique ueniet, qui est nature opus

De Anima

opus. quomodo enim aletur & manentibus quidem enim existit **D** quod vnde nata sunt.

SOPH.

sensum omnibus inesse uiuentibus, necesse non est: neq. n. ea quoru corpus est simplex, possunt tactum habere: neq. sine eo ullum animal esse potest: neq. ite ea qua non sunt receptina specierum sine materia, at animal necesse est sensum habeat, si nihil frustra facit natura. cur? Et a. n. qua natura sunt, alicuius sunt gratia: aut sunt casus eorum qua alicuius gratia sunt. ergo si corpus quodam gresile non haberet sensum, utique corrumpereetur, & ad finem non perueniret, quod natura opus & officium est. quo. n. pacto nutrietur? us. n. qua stabilia sunt, hoc ad est in eodem illo loco unde orta sunt.

Et non est necessarium sensibilem esse simpliciter. Et impossi- **E** bile est sine ista vt animal sit viuū: neq. etiā in rebus, quæ non recipiunt formā sine materia. Necesse est igitur vt sensus sit in animalibus, si natura nihil facit ociosum. omnia enim existentia per naturam aut sunt propter aliquid, aut sunt accidentia consequentia, quæ sunt propter aliquid. omne. n. corpus ambulans sine sensu corrumpitur, & non venit ad finem, cum fuerit de actione naturæ. Notū est igitur qd de necessitate inuenietur sensibilis in anima. libus. est. n. secundum modum motus sine sensu, sed iste etiam est in eis, quæ innata sunt quiescere.

60

Vide. 12.
Met. 3. 6. &
1. Cor. 61.
& 2. de A-
nima. 15.
Vita xq-
noce dī d
suprioribz,
& inferior-
ribz. Con-
simile. 2.
Cor. 60. &
71.

Et non est necessarium vt virtus sensibilis sit simpliciter, idest in om-
nibus rebus, quæ crescunt & corrumpuntur. Sed in animalibus tantū est
necesse vt sit virtus sensibilis. impossibile enim est sine hac virtute vt ali-
quid sit animal: & hoc est in rebus recipientibus eam non in materia. hoc
enim nomen † vita, dicitur de eis & istis æquiuoce: & innuit corpora cæ- **F**
lestia. Deinde dixit. Necesse est igitur vt sensus sit in animalibus, & c. i. &
apparet qd necesse est vt sensus sit in omni animali, & hoc, quia natura ni-
hil facit ociose. Omnia* enim naturalia aut sunt propter aliquid, aut sūt
accidentia consequentia naturā de necessitate, & non intenduntur. v. g.
pili, qui oriuntur in locis non determinatis in corpore. & cum ita sit, si
animal non haberet sensum, cum hoc qd est ambulans, statim corrumpere-
retur anteq̃ perueniret ad complementum: & tunc natura ageret ociose,
cum incepit generare entia, quæ non possunt peruenire ad finem in mai-
ori parte, aut omnino. Notum est igitur qd necesse est, vt virtus sensibilis
sit in animalibus ambulantibus de necessitate, scilicet quæ rentibus nutri-
mentum. Deinde dicit. est enim secundum modum motus sine sensu,
idest quoniam, si inueniretur aliquid moueri in loco sine virtute sensibi-
li, tunc illius esse est modo diuerso ab esse generabilium & corruptibiliū.
& innuit corpora cælestia. Illa enim, quia non sunt generabilia neq; cor-
ruptibilia,

*Oia nāq.
aut sūt pp
aliquid, aut
sunt acci-
dentia cō-
sequētia
nām & ne-
cessitate.
Idē. 2. Ph.
c. 60. 52.

A ruptibilia, si haberent sensum, tunc natura ageret ociose: quemadmodum, si ista mobilia generabilia & corruptibilia non haberent sensum, tunc natura ageret ociose. Deinde dicit, sed iste etiam est in eis, quæ innata sunt quiescere. id est sed priuatio sensus debet esse de generabilibus & corruptibilibus in eis, quæ innata sunt quiescere, & non moueri ad nutrimentum, scilicet in vegetabilibus.

Non potest autem corpus habere quidem animam & intellectum discretiuium, sensum autem non habere: non mansiuum existens, generabile autem: at vero neque ingenerabile. quare .n. non habebit: aut .n. animæ melius, aut corpori. nunc autem neutrum est. hoc quidem enim non magis intelligit. hoc autem nihil erit magis propter illud.

SOPH. *Fieri autem non potest ut corpus ullum habeat quidem animam & intellectum iudicandi ut prædictum, sensum uero non habeat, quod non stabile sit, sed generabile [quinimo ne ingenerabile quidem] cur .n. non habebit? nam aut anima melius erit, aut corpori: nunc autem neutrum est. illa .n. non magis intelligit: hoc uero non ideo magis erit propter illud.*

In aliquibus de suis hæc verba. * a. l. cur enim habebit.

Et impossibile est ut corpus habens animam & intellectum, & iudicium sit sine sensu, cum non sit remanens, siue fuerit generatum, siue non fuerit generatum etiam. Causa enim, propter quam habet hoc, est quod non iuuatur per illud corpus, & anima. Modo autem non est aliquid istorum etiam, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit: & ista quia in maiori parte non est.

- 61** **D.** Et impossibile est ut corpus habeat animam & intellectum sine sensu, cum illud corpus non est remanens, sed generabile & corruptibile, siue fuerit simplex siue compositum. Et hoc intendebat, cum d. vt reperto generatum, aut non generatum. causa enim, propter quam debet esse corpus animatum intelligens sine sensu, si potest esse, est quia illud corpus animatum non adiuuatur per sensum neque in anima, neque in corpore. Sed si posuerimus corpus animatum intelligens esse non generabile, neque corruptibile, manifestum est quod non indiget sensu: cum non haberet sensus in ipso aliquid iuuamentum. iuuamentum enim, quod est per animam, non habet, quia anima sensibilis impedit in maiori parte, id est intellectum. & hoc intendebat, cum dixit, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit. i. virtus autem sensibilis, quia in parte maiori non intelligit animali intelligenti. iuuamentum autem virtutis sensibilis, quæ est per corpus, non habet etiam, quia sensus in maiori parte non est causa longitudinis vite & durationis. Et hoc intendebat, cum d. & ista, quia in maiori parte non est. id est & sensus in maiori parte est causa, quare res non fit, id est ut corrumpantur, & ideo sensibilia sunt minoris vite, quam multe plantæ.

Vide. 1. Cor. 61. Et 8. Met. c. 6. 12. Et 12. Met. 36. Aia sensibilis impedit in maiori parte. Idem 2. de Aia. 151.

Nullum

A Et hoc scitur de istis rebus. Quia aīal est corpus aīatū:& oē corpus est tangibile:& oē tāgibile est sensibile tactu:ergo corpus animalis necesse est vt sit tāgibile, si aīalia innata sunt euadere. Et alij sensus residui sentiunt mediantibus aliis rebus, v.g. olfactus, & visus, & auditus. Si igitur tangibile non inuenitur in sensu, impossibile est vt recipiat quædam, & fugiat quædam, & sic impossibile est vt animal saluetur. Et propter hanc causam gustus est sicut tactus, est enim nutrimenti. & nutrimentum est corporis tāgibilis.

B Et hoc scitur de his propositionibus. Quoniam omne animal est corpus animatum:& omne corpus est tangibile : & omne tangibile est sensibile per tactum:ergo corpus animalis, si debet saluari, & euadere ab occasionibus necesse est vt habeat tactum . Et alij sensus residui, quos habet, comprehendunt alia sensibilia mediātibus aliis corporibus a suis propriis sensibilibus, verbi gratia, auditus, olfactus, & visus. Si igitur animal non sentit corpora tāgibilia, tunc impossibile est vt veniat ad quædam corpora, & vtatur eis in aliquo iuuamento, aut vt fugiat quædam nocentia.

Et, cum ita sit, impossibile est vt animal saluetur. Deinde dicit. Et propter hanc causam, &c. i. & propter hanc necessitatem sensus gustus est necessarius in animalibus, sicut est tactus. Gustus. n. est propter nutrimentum, scilicet ad cognoscendum conueniens ab inconueniente. & nutrimentum est in corpore tangibili. & ideo necesse est vt gustans sit tangens, sicuti declarauimus prius.

2. de. Aīa.
101.

2. de. Aīa.
101.

Sonus autem & color & odor non alunt, neq; faciunt augmentum, neq; decrementum. Quare & gustum necesse est tactū quendam esse. quia tāgibilis & vegetatiui sensus est. Hi quidem igitur necessarii sunt aīali: quo & manifestum, qd non possibile sine tactu animal esse, alii aut propter bonum, & generi animalium iam nō cuicunq; sed quibusdā, vt procesui, necesse inesse. Si. n. debet saluari animal, non solum tactum oportet sentire: sed & de longe.

101. H. Sonus autem & odor & color non nutriunt, neq; auctiōē aut diminutionem efficiunt: ideo etiam gustum tactum esse quendam necesse est, quia rei tactilis & sensitiua sensus est. Atq; hi quidē animalī necessarii sunt, & perspicuum est fieri non posse ut sine tactu animal sit: reliqui vero gratia eius quod bene est, ac generi demum animalium non cuilibet, sed cuidam, veluti gressili, necesse est insint: nam si saluum futurum est animal, nō solū oportet tangēdo sentiat: verum etiam è longinquo.

Sonus autem, & color, & odor non nutriunt neq; fit ex eis augmentū, aut diminutio. Et propter hanc causam gustus de necessitate fuit aliquis tactus, quia sensus non est nisi tangibilis, & nutritibilis. Isti aut sunt animalium de necessitate, & manifestum est qd

De Anim. cū cō. Auer.

C C impos-

De Anima

impossibile est animal esse sine sensu. Isti autē alij sunt vt sint meliores. & hoc non accidit cuilibet generi animalium, sed quibusdam. & sicut est necessarium, vt istud sit ambulans, si innatum est saluari: & non vt sentiat, quando tetigerit tantum, sed a remoto etiam.

64 D. Sonus autem, & color, & odor non nutriunt corpus, quando veniūt super ipsum, neque faciunt in corpore additionem, aut diminutionem, sicut facit nutrimentum. Et propter hanc causam, quam dicit, gustus de necessitate est aliquis tactus, idest quia sensus gustus est alicuius tangibilis nutrientis. & hoc intendebat cum d. quia sensus non est nisi tangibilis. Deinde dicit. Isti autem sunt animalium de necessitate, & intendebat sensum tactus, & sensum gustus. Deinde dicit. Isti autem alij, idest tres sensus alij. D. d. & hoc non accidit, &c. & isti tres sensus non inveniuntur in quolibet genere animalium sed in quibusdam. D. d. & sicut est necessarium vt istud sit ambulans, &c. idest & sicut animal, cum necesse est ei, vt sit ambulans, si innatū est saluari, perfectius est ei vt non comprehendat sensibilia nocua, & vtilia de propinquo tñ, & per tactū, sed extremo ē: qm̄ per istos duos modos sentiendi saluabitur perfectius, & melius.

Hoc autem erit si per medium sensitiuū fuerit, eo qd & illud qui dē a sensibili patiat̄ & moueatur, ipsum autē ab illo. Sicut. n. mouens fm̄ locum, usq; alicubi permutari facit. & depellens alterum facit ut pellat, & est per medium motus. & primum quidem mouens, depellit & nō depellitur: ultimum autem solum depellitur, non depellens. medium autem vtraq; (multa autē media) sic in alteratione: ppter qd vnum manens in eodem loco, alterat. vt si in cerā tinxerit aliquis, vsq; ad id mota est, usq; quo tinxit: lapis autē nihil: sed aqua vsq; quo procul: aer autē ad plurimum mouetur, & facit & patitur, si maneat & vnus sit. vnde & de percussione est melius qm̄ visum egrediendo reperi, aerem pati a figura & colore, vsque quo quidem sit vnus (in leni autē est vnus) propter quod iterum hic visum mouebit: sicut vtique si in ceram sigillum ingrederetur usque ad finem:

SOPH. Quod quidem fiat, si per intermedium sensitiuum sit: eò quod illud quidem a sensibili patiat̄ & moueatur, ipsum autem ab illo. Quemadmodū. n. quod loco mouet, quadantenus transmutari facit: & quod pepulit aliud efficit ut pellat, & est per mediū motus: ac primū quidē mouens, pellit nec pellitur: ultimū uero duntaxat pellitur, nō pelles: mediū autē, horū utruq; (multa autē sunt media) sic ē in alteratione: nisi quod in eodē loco manens alterat: ut si quis in cerā mergat quidpiā, usq; eò mota est, quò tinxit. lapis autē nihil prorsus: at aqua logius: aer uero logissime mouetur, & agit & patitur, si permaneat & vnus sit. proinde

A proinde de refractione rectius censendum est, aerē pati à colore & figura, donec sit unus, (in leui autē est unus) quā uisione egredientē refringit, quā breuē rursum is quāq; uisum mouet, non secus ac si signum quod in cerā imprimitur, usq; ad imam cerā transmitteretur.

Et hoc nō erit, nisi quando fuerit sensibile per mediū, quia aut illud patitur à sensibili & mouetur, hoc uero ab illo. Et, sicut illud, quod mouet in loco, agit quousq; transmutetur, & similiter quod expellit aliud, donec expellatur, & erit motus per mediū, primū autē mouet, aut expellit absq; eo qd expellitur, aliud autē expellitur tm̄ & nō expellit, mediū autē habet vtrunq; & media sunt multa, & sic est de trāsmutatione, sed quiescēs in eodē loco. Et, sicut qd iprimis in cerā, imprimit qd diu mouet, & ad locū ad quē puenit ipressio. lapis, n. nō imprimit oīo. sed aqua iprimis in remoto spatio & aer mouetur multum, & agit & patitur si remanet, & est idem. Et propter hanc causam melius est ut aer patiatur per conuersionē à corpore, & à colore, quod possibile fuerit aut uisus per trāsmutationem, & cōuersionē, & est idē in rebus lenibus. Et ideo hoc mouet uisum ē, sicut sigillū existens in cera redditur ad vltima eius.

65 D. & hoc sentire, quod est ex remoto, fit, quando sensibile mouerit sētiens per medium. quoniam quando illud, quod est medium, patitur, & mouetur à sensibili: & hoc, quod est sensus, patitur à medio. Deinde dicit, Et sicut illud, quod mouet in loco, &c. i. &, quemadmodum corpus mouens in loco indiget in hoc, quod moueat, ut agat, quousque moueatur & transmutetur: & similiter illud, quod expellit aliud, indiget ut expellatur,

C & tunc expelletur: & sic motio in talibus rebus componitur ex tribus ad minus, scilicet primo motore, & medio, & postremo moto. primus autem motor expellit & mouet, & non mouetur: postremū autē motum expellitur & mouetur, & non mouet: medium autem facit vtrunq; scilicet mouet & mouetur: mediū autem potest esse vnū, & potest esse plus vno. D. d. & sic est de

transmutatione, &c. i. & fm dispositionē, quā narrauimus de motu in loco, scilicet qd cōponitur ex tribus rebus, ita est de hac transmutatione, quā fit à sensibilibus sensuum per media. Sensibilia. n. mouent & non mouentur, & media inier ea mouēt sēsus & mouent à sensibilibus, & sēsus mouent & nō mouēt. Sed est dīa inter ea, qd ista trāsmutatio, qd est in istis reb⁹ media est, & mediū pmanēs in eodē loco, & nō trāsfert ab eo: illic autē mediū trāsfertur, & fīst postremū motū. Et cū declarauit ea, in quib⁹ cōicit ista trāsmutatio cū rranmutatione in loco, & in quibus distinguitur ab ea, dedit exemplū in hoc, & d. Et sicut qui imprimit in cerā, &c. i. & iste motus, qui est medij in suis partibus à sensibili, valde est similis impressioni sigilli in cerā: & quēadmodū cera mouet cū suis partibus à sigillo: & ille motus peruenit in cerā ad quodecunq; potest puenire virtus imprimētis: & cera permanet in oībus suis partibus, ita est dispō in motu medij cū sensibi-

CC ij bilibus,

Octa. Phy.
34. & 33.

Vide p. il.
lo. 2. de
Aia. 115.

De Anima

sensibilibus, f. q. exprimitur ab eis, & expellitur ad omne, ad quod peruenit expressionis virtus: & est permanens in suo loco non motum. D. d. lapis aut, &c. i. & iste motus non adaptatur in omni corpore: lapis autem, & sibi simile non exprimitur omnino, sed exprimitur illud, quod est sicut aqua. aqua. n. v. f. exprimi in remoto spatio, & similiter aer. multotiens. n. v. f. agere & pati ab expressione, qñ fuerit fixus fm totũ, non motus neq; diuisus. D. d. Et pp hanc cãm melius est vt aer patiat, &c. i. & quia in medio possibilis est hæc impressio, iõ melius est dicere in cõuersione, q̃ fit in audibilibus & uisibilibus, q̃ nihil aliud est nisi quia aer conuertitur per illũ motum, qui est in eo, & illã passionẽ, quæ fit ex sensibilibus & uisibilibus, qñ occurrerit aliquid, in quo non potest pertransire ille motus fm rectitudinem ad sensus, melius est quàm dicere conuersionem esse corporũ extra visum: sicut dicunt quidam Antiquorum, & concedunt Perspectiui, cum nulla sint illic corpora extrinseca. Deinde dicit. & est idem in istis rebus lenibus, &c. idest & iste motus est idem in rebus humidis. & hoc intendebat per lenibus. & ideo aer mouet visum etiam, quemadmodum si sigillum existens in cera redderetur ad postremum suum, adeo quod moueret aerem in parte secunda, ita sensibile mouet aerẽ, ita q̃ pertransit p̃ ipsum ad superficiẽ tangentem sensum, & sic mouet sensum.

Animalis corpus simplex esse minime posse: cum sensus tactus sit ei necessarius, alij uero sunt ad bene esse. Cap. 1.

Quod autem impossibile sit simplex aialis corpus esse, manifestũ est. Dico aut̃ puta igneum, aut aereũ. Sine quidẽ. n. tactu, neq; vnũ contingit animalium sensum habere. corpus. n. tactiuum, animatũ omne, sicut dictum est. Alia autem per altera sensitua quidem utiq; fierent, omnia autem eo q̃ per alterum sentire, faciunt sensum, & per medium. tactus autem est in tangendo ipsa. propter quod & habet hoc nomen. & rñ alij sensus tactu sentiunt, sed per altera. hic autem videtur solus per ipsum. Quare huiusmodi elementorum nullum utiq; erit corpus animalis: neq; itaq; terrenum. Omnium. n. tangibilium tactus est sicut medietas, & susceptiuus sensus non solũ quæcunq; differentie terre sunt: sed calidi & frigidi & aliorum omniũ tangi posibile. & propter hoc ossibus & capillis, & hmoi partibus, nõ sentimus, quia terræ sunt. & plantę etiam ob hoc neq; vnũ habent sensũ, quia terræ sunt. sine aut̃ tactu, neq; vnũ possibile est esse aialium. hic aut̃ sensus non est, neq; terræ, neq; alius elementorũ nullius.

SOPH. *Perspicuum igitur est fieri non posse ut simplex sit corpus animalis, uerbĩ causa igneum aut aereum: nam sine tactu, nullus alius sensus haberi potest: omne enim animatum corpus, tactiuum, ut diximus est. Reliqua uero præter terram sensoria quidem fieri possunt, cuncta uero per*

A per aliud sentiendū sensum efficiunt, & per intermedia. at tactus in tangendo ea consistit. quāobrem etiā nomen hoc habet. at qui et alia sensoria tactu sentiunt, sed per alia: hic autē uidetur solus per se. Quare nullum eiusmodi elementorum fuerit corpus animalis. Neq; uero terrenū. tactus. n. quasi mediocritas est omnium tactilium. atq; sensorium hoc, non solum differentiarum, quæ terra sunt receptiuum est, uerum etiā calidi & frigidi, ac reliquorum omnium tactilium. quo fit ut nec ossibus nec pilis nec id genus aliis partibus sentiamus, quia terra sunt. & plantæ, propterea nullū habent sensum, quia terra sunt: at sine tactu, nullus alius esse potest. hoc autem sensorium neq; terra est, neq; ullius alterius elementorum.

Manifestum est igitur qd impossibile est ut corpus animalis sit simplex, sicut ignis, aut aer. Impossibile est. n. ut habeat unū aliū sensum præter tactum. oē. n. corpus animatum est tangibile, sicut qd diximus. Et illa alia sunt instrumenta sensus præter terram, oīa. n. faciunt sensus, quia sentiunt per aliud, & per medium. tactus. n. sit tangendo: & ideo vocatur hoc nomine. Et hoc est, qd alia instrumenta sensus non sentiant, nisi mediante tactu. sed hoc est per alia media: illud autem existimatur contentū per se. Et ideo nullum istorū elementorum est corpus animalis. Neq; terra. tactus. n. est quasi medium aliis sensibilibus. & instrū recipiens non congregat tantum mutationes terrestres, sed et calidum, & frigidum, & alia tangibilia. Et ideo non sentimus per ossa, & pilos, & per tales partes. Et ideo vegetabilia nō habent aliquem istorū sensuum, quia sunt ex terra. Impossibile est. n. ut alius sensus sit sine tactu. & hoc instrumentum, qd est sensui, non est ex igne. neq; ex aliquo illorum aliorum elementorum.

66 **D.** Impossibile est ut corpus animalis sit simplex. impossibile est enim ut animal habeat aliquem triū sensuum sine tactu. omne enim animatum debet esse tangēs. **D. d.** Et illa alia, & c. i. & corpora simplicia sunt instrumenta triū sensuum, præter terram, quæ non est instrumentum aliqui cuius sensus. & hoc fuit, quia omnes isti sensus. s. tres, agunt sensum, quia indigent simplicibus instrumentis, & medio extrinseco. i. deinde a sensibilibus. s. ut instrumentum in visu, & medium non habeat colorem, neque in olfactu odorem, neq; in auditu sonum. Et quæ denudatur ab istis, aut sunt corpora simplicia, aut in quo dominantur corpora simplicia. sed tactus differt ab istis sensibus, quia comprehendit suum sensibile sine medio. & ideo nullo elemento medio utitur in extrinseco. Et, cum declaratum est hoc de sensu tactus, necesse est ut suum instrumentum nō sit simplex. Et uniuersaliter vult declarare hoc, quod tactus in hoc differt ab aliis sensibus.

Id ē. de
Aia. 130.

Tactus cō
prehendit
suū sensi-
bile sine
medio.
Opp. 1. de
sibus.

De Anima

Alia. 107.
108. vsq.
ad. 115.
Vide cōl.
Zim.

libus. Alii enim sensus, si possent denudari à tactu, tunc possibile esset q̄ **D**
corpus animalis habentis illos sensus esset simplex. tactus autem est econ-
tratio. i. q̄ impossibile est q̄ suum instrumentum sit simplex. Omne. n. in-
strumentum debet denudari à sensibili. &, quia impossibile est vt aliquod
corpus denudetur à quatuor qualitatibus, necesse est vt instrumentum
istius sensus sit medium. i. admixtum ex elementis. Et, cum ita sit, contin-
git vt ista virtus sit causa essentialis, quare corpus animalis est compositū.

D. d. Et hoc est, q̄ alia instrumenta sensus, & c. i. &, cum alii sensus vtunt
elementis tribus pro instrumentis & mediis, necesse est vt tactus non vta-
tur aliquo eorum, & q̄ suum instrumentum sit compositū non simplex:
licet instrumenta, quibus illi vtuntur, non possint denudari à tactu, & ex
hoc modo sunt composita. &, si hoc nō esset, necesse esset vt esset simpli-
cia. **D. d.** sed hoc est per alia media. i. sed indigentia eorum à tactu non
est indigentia eius, quod comprehendit suum sensibile per illum sine me-
dio, sed per alia media, & per alia instrumenta. **D. d.** Et ideo nullum istorū
elementorum, & c. i. & propter hoc, quod diximus, nullum istorū **E**
est corpus animalis. Neq; terra etiam, fm̄ q̄ est simplex, aut proprie sim-
plex. cum alii sensus vtantur elementis quali instrumento, & medio: & ista
est alia virtus ab illis: quapropter non vtitur elementis pro instrumento,
cum suum instrumentum debet esse medium inter tangibilia, cum non
possit denudari à qualitatibus tangibilibus, neque posset comprehendere
tangibilia, si esset tangibilis simplex. i. in fine alicuius qualitatis tangibilis.

D. d. & instrumentum recipiens non congregat, & c. i. & instrumentum
recipiens tactum non de necessitate habet qualitates terre & restantum, sed
calidum, & frigidum, & alia tangibilia. & ideo necesse fuit, vt recipiens tā-
gibile sit medium: cum non possit denudari ab omnibus: neq; etiam pos-
set sentire, si aliqua alia qualitarum tangibilium denudaretur in eo. & iō
non sentimus per ossa, neq; per pilos propter dominium qualitarum terre-
strium in his corporibus. Et ideo vegetabilia nō habent sensum tactus,
quapropter neq; aliquos sensus: quia impossibile est alios sensus inueniri
sine tactu: & instrumentum tactus neq; est ignis, neq; aliud corpus elemē-
torum, neq; est corpus attributum eis secundum dominium.

Manifestum igitur qm̄ necesse hoc solo priuata sensu animalia,
mori. neq; n. hunc impossibile est habere, non aīal existens: neq;
cum sit animal, alium necesse est habere præter hunc. Et propter
hoc quidē alia sensibilia excellentiis non corrumpunt animal, vt co-
lor & odor & sonus, sed solū sensus: nisi fm̄ accidens. puta si simul
cum sono, depulsio fiat, & ictus: & à visis & odore alia mouentur
quæ tactu corrumpunt, & humor autem fm̄ q̄ accidit simul ta-
ctuiū esse, sic corrumpit. tangibilium autē excellentia vt calidorū
& frigidorum & durorum corrumpit animal.

• O P H.

*Non ergo dubium est quin animalia, cum hoc solo sensu priuantur,
necessario moriantur. neq; enim fieri potest ut eum habeat quod non sit
animal:*

A animal: neq; si sit animal alium præter eum habeat necesse est. Quamobrem cetera quidem sensibilia animal excessibus non corrumpit suis, ut color, ut odor, ut sonus, sed sensoria tantummodo: nisi forte per accidens, verbi causa si uni cum sono, pulsus fiat & ictus: & à quibusdam uisis & ab odore alia moueantur, quæ tactu corrumpant. Quinetiam sapor, quæ simul accidit ut tactilis sit, eatenus corrumpit: at tactiliu exuperantia, ut calidorum, frigidorum, durorum, corrumpit animal.

Declaratum est igitur q̄ aīalia moriuntur necessario, quando caruerint hoc sensu tantū, & q̄ est impossibile vt non sit in animalibus. aīalia. n. non de necessitate habent alium sensum, nisi istum. Et ideo alia sensibilia non corrūpunt animalia per dominiū, v.g. color, & sonus: & olfactus: sed tantum corrūpunt instrumenta sensus, nisi hoc sit per accidens. v.g. q̄ cum sono sit magna percussio. oēs. n. isti corrumpunt animalia, sed per accidens, & ideo sapes etiam nocent animalibus mediante gustu. gustus. n. est aliquis tactus. Dominium autem tangibilem, v.g. calidi, & frigidi, & duri corrumpunt animalia.

- 67 D. Declaratum igitur est ex hoc sermone q̄ animalia moriuntur, quando caruerint tactu, & q̄ impossibile est vt iste sensus non existat in animali, dum animal est animal: quod non est de aliis sensibus. non enim est necessarium vt animal habeat alium sensum præter tactum. & propter hoc, dominium & vigor aliorum sensibilium non corrumpunt animal, v.g. fortis color, & fortis sonus, & fortis odor: sed tantum corrumpunt sua instrumenta propria: nisi per accidens, verbi gratia, quando cum sono fuerit magna percussio. & similiter de colore, & odore. sapes autem nocent animalibus essentialiter mediante gustu: gustus enim est aliquis tactus, sed qualitates corrumpentes animalia sunt tangibiles, verbi gratia calidū, frigidum, & durum.

C Omnis quidem. n. sensibilis superfluitas corrūpit sensum: quare & quod tangi potest tactū: hoc autē determinatum est viuere. Sine autē tactu monstratū est q̄ impossibile est animal esse. Vnde tangibiliū excellentia non solum corrumpunt sensum, sed & aīal. quia necesse est solū habere hunc. Alios autē sensus habet animal sicut dictum est. non propter esse, sed propter bene esse, vt visum, quia in aere & in aqua, vt videat. oīno autē quia in diaphano. gustū autem propter delectabile & triste, vt sentiat quod in alimento, & concupiscat & moueatnr. Auditum autē, vt significetur aliquid ipsi. Linguam autē, quatenus significet aliquid alteri.

SOPH.

Nam sensus cuiusvis exuperantia corrūpit sensoriu: quamobrē tale etiam tactum. hoc autem animal definitum est: ostensum namq; est

De Anima

est fieri non posse, ut sine tactu animal sit, itaq; sit ut tactulum excessus non solum sensorium, sed animal etiam corrumpant. quandoquidem necesse est animalia hunc solum habere. Reliquos autem sensus habet, ut diximus animal, non ut sit, sed ut bene sit: veluti Visum, quandoquidem in aere & in aqua & omnino in translucido versatur, ut videat: Gustatum, propter inuicendum & molestum, ut id quod in alimento est, sentiat, idq; cupiat ac moueatur. Auditum, ut ei aliquid significetur. Linguam, ut ipsum quidpiam alteri significet.

Et dominiū cuiuslibet sensibilis expellit instm̃m sensus. & ideo tangibile expellit tactum. & per istum fuit definitum, scilicet viuere, animal. n. impossibile est vt sit sine tactu, Et ideo dominiū tangibilis non tantum corrumpunt instm̃m sensus, sed etiā & animal. quia est necessariū animali vt sit ens, non vt sit in meliori dispositione. Illi autē alii sensus sunt in aīali propter melius. Visus autē vt aspiciat in aere, & aqua. Et similiter de gustu, vt sentiat delectabile, & tristabile, & vt habeat appetitū & moueat. Et sicut de olfactu. Auditus autē, vt audiat rem. Lingua vero, vt significet rem alio modo.

- 68 Id est, Et dominiū omnis sensibilis, quando fuerit intentum, corrumpit suum instrumentum proprium, siue fuerit tactus, siue alterius. D. d. & per istum fuit definitum, & c. i. & per hanc virtutem, scilicet tactum, definitur animal. & causa in hoc est, quia impossibile est vt animal sit sine tactu. Et ideo accidit q̃ tangibile intentum non tantum corrumpit instrumentum sensus, sed animal essentialiter: quia sensus tactus est de rebus necessariis animali. scilicet vt sit ens, non secundum q̃ sit esse melioris, sicut est de alijs sensibus residuis. D. d. Visus autem, vt aspiciat in aere, & aqua. Et similiter de gustu, scilicet primo est propter appetitum cibi. Auditus, autem vt audiat rem. i. sonos, & intelligat per eos in animalibus rationabilibus, & in alijs brutis: in animalibus rationabilibus, vt intelligant intentiones, quas significant verba. Lingua autem, vt notificet rem alio modo. & innuit, vt puto, iuuamentum, quod est in verbis, non gustus, hoc enim iuuamentū magis apparet propter melius quā in gustu: quoniam gustus reputatur esse necessarius propter suam vicinitatem tactui. alii autem sensus sunt propter melius: & precipue visus, & auditus. & hoc est manifestum.

Librorum Trium de Anima finis,

MARCI ANTONII ZIMARAE.

Solutiones Contradictionum in dictis Aristotelis, & Auerrois.

Super Primo de Anima.

1. de aia.
REL. 10

Contradictio est super tex. primo. Aristote. enim & Commenta asserunt scilicet alteram altera præfatiorem & nobiliorem esse ex subiecti nobilitate.

Sed huius oppositum habetur ab Auer. in primo de parib⁹ animalium iuxta finem, ubi habet q³ scientia Naturalis plus apparet in materia vili ori, quam in alia nobiliori. Et confirmat hoc ex arte, ubi ingenium artificis, & ars magis ostenditur in materia vili quam in materia nobili, vt testatur etiã Commenta. 12. meta. c. 6. 18. autoritate Themistii. Dixerunt nonnulli, ad pauca respicientes, non fuisse ex intentione Philosophi vnquam scientiam sumere nobilitatem à subiecti differentia. Sed mirum est de istorum audacia, ne dicam temeritate, qui vt aliquid inanis nominis sibi vendicarent, conati sunt contradicere partibus Antiquis, & veritati. Nam etiam Themistius hoc idem asserit, quod Commenta, & exempla Commenta sunt exempla Themistii. vt patet. Nā Aristot. 9. meta. tex. c. 6. 22. ostendit q³ actus præcedit potentiam nobilitate, & q³ scientia in actu est nobilior scientia in potentia, & 6. meta. tex. c. 6. 2. ostendit scientiam honorabiliorem esse honorabilioris generis, & quomodo imaginari potest q³ altera alteram excellat in nobilitate, & non differat ab eadem, omne enim ens omni enti comparatum, aut est idem, aut diuersum, vt patet. Dicamus igitur q³ secus est de natura & arte, & secus est de scientiis speculatiuis, quas nos habemus de rebus. Natura. n. facit naturalia, & ars artificialia. & ita etiã ars magis fulget in materia vili, q³ in materia nobili propter duas causas, quia, vt dicit Themistius, vt recitat Comment. 12. meta. c. 6. 18. magis debemus mirari de ingenio artificis facienti aliquid ex luto, quam ex auro: quia nobilitas materie obumbrat vigorem artis præsertim apud communem hominum cognitionem, qui ab extrinsecis iudicant, vt dicebat Anaxag. referente Arist.

Solutio.

in. 10. arthi. cap. 10. qui dicere consuevit nequaquam mirari si absurdus multitudini videretur. nam multitudo solum iudicat à rebus externis. sapientes autē magis admirantur artem, quam materiam arti subiectam. & sic intelligitur dictum Themistii. & hæc est prima causa. Secunda causa est ex impossibilitate materie, quia materia vilis ex sui impossibilitate cum maiori difficultate recipit impressionem artis, aut nature, & difficilius redditur generatio. & hæc causam tenet Comment. in allegato loco. Sed habet dubium contra se. quia tunc generatio animalium ex materia putri esset difficilius quam animalium ex semine genitorum, quod non conceditur, quia citius, & facilius generaretur, vt dicta experientia. Sed prima causa Themistii magis placet. Et ideo in talibus, vt est natura & ars, quia sunt cause rerum, secus se habet quia in operationibus nature, & artis sapientes magis exercitantur in contemplando scientiam Naturalem. Id est quia natura dirigitur, quam ex rebus nobilioribus, ubi in eorum generationibus patent res particulares. Sicut Philosophi plus admirantur de generatione animalium ex putri materia generatorum, quomodo talia generentur, & qualis sit eorum generatio à sibi simili vel cōuenienti, quam in generatione animalium, quæ ab vniuoco generantur, ubi causa proxima est nota ad sensum: licet animal tale plus ex se perfectionem diuinam representet, & participet, quam animal vile. quia distantie entium sunt diuersæ valde. sed in scientia nostra secus est: quia est causata à scibilis rebus, & intelligere nostrum sequitur naturā. & nobilitatem rei intellectæ, & ordinem rerum, vt dicit Commenta. in libro destructi, in disputa. 6. & 12. in plerisque locis, & 12. meta. cōmen. 51.

Secunda contradictio est in tex. 8. Arist. dicit in hoc tex. q³ animal vniuersale, aut nihil est, aut posterius est. Sed huius oppositum habetur. 12. in metaphysicis. cōmen. 17. autoritate Alexan. ubi dicitur, q³ vniuersalia sunt priora in intellectu particularibus, quæ cum auferantur, auferuntur particularia. & ideo existimantur esse substantiæ. Solutio. Auer. locum illum interpretatur de illo vniuersali Platonico separato secundum esse à singularibus, dicens, illud, aut nihil esse, aut si sit, nihil proficere ad definitiones rerum: quia res possunt dari per definitionem, non cogitando aliquid de tali vniuersali separato. Pro illa expositione de Anima D D Auer.

1. de aia.
tex. 8.

Solutio
Auer.

M. A. Zim. Solut. Cont.

Solo Alex.

Auer. adducas scripta Philosophi in. i. arthi. cap. 7. in fine capiculi, satis ad propositum. Alexander autem satis subtiliter interpretatus est locum illum in. i. libro naturalium questionum, quæst. 11. & breuiter sua interpretatione in hoc consistit, quod animal ut vniuersale conceptum sicut ut genus posterius est. ista enim sunt de secundo intellectus, & talia non significant aliquam veram naturam, aut substantiam, sicut animal bene est significatio substantiæ cuiusdam, quia significat substantiam animatam sentientem, & est res aliqua, & aliqua natura, cui accidit vniuersalitas & generalitas. sunt enim ista accidentia. semper autem accidens est posterius naturæ, cui accidit. Et ideo Aristoteles animaduertens ad hoc, quod animal vniuersale, id est sub intentione vniuersalitatis, vel sub intentione generalitatis, ut sic aut nihil est, quia non significat ut sic naturam aliquam subsistentem extra animam, quia talis intentio est ens in anima tantum, & diminutum: aut posterius est, quia ut sic, significat intentionem accidentem rei & naturæ, cui accidit vniuersalitas, & generalitas. nam, si vnum solum animal, in natura subsisteret, adhuc natura illa, quæ est substantia animata sentiens remaneret: tamen non esset illud vniuersale prædicabile de pluribus, & ideo ut sic est aliquid posterius. Dicit enim Commentarius in septimo primæ philosophiæ commentarii. 46. definitiones vniuersalium habent aliquam dispositionem dispositionum substantiarum existentem extra animam, & qualitatem accidentem eis: significans nobis per hoc quod vniuersale potest sumi dupliciter, videlicet pro natura & re, quæ est fundamentum, & pro qualitate, quæ est intentio & accidens, fundatum in illa re. & sic quod ad qualitatem vel animal sub illa qualitate conceptum, quatenus sic concipitur, aut nihil est, aut posterius. Et ita locus ille potest legi secundum mentem Aristotelis. Sed qualitercumque sit, quantum ad propositam contradictionem, isto modo respondetur, quod vniuersalia possunt dupliciter comparari ad particularem, vno modo quod ad esse, alio modo, quo ad intellectum. ista est distinctio Auerro. auctoritate Alexandri in. 12. metaphysici. commentarii. 27. quod si comparantur quod ad esse, sic sunt posteriora. unde Aristoteles. dixit in prædicamentis, quod ablati primi substantijs, im possibile est aliquid aliorum remanere. sed quod ad intellectum secus est. Hoc dicit Co-

menta. expresse ex intentione Alexandri, in commentarii. vigesimo septimo, duodecimo primæ philosophiæ ita etiam dicit dominus Albertus. 11. primæ philosophiæ, tractatu primo capitulo secundo.

Tertia contradi. est in text. 16. Aristotele. & 1. de anima. text. 16.

Commen ponunt differentiam inter Physicum & Dialecticum, quia Dialecticus definit per formam, & Naturalis per materiam. Sed oppositum habetur ex primo physico. commentarii. 1. ubi dicitur quod Mathematicus solum genus causæ formalis considerat, & ita omnes definitiones mathematicæ erunt dialecticæ & vanae, aut assignentur causa diversitatis inter Dialecticum & Mathematicum. Soluitur. ideo definitiones dialecticæ sunt per formam, quia forma est subiectum vniuersalitatis & communitatis, ut dicit Commentarius. primo cæli commentarii. 92. & ideo non faciunt scire. Amplius autem licet forma sit causa alicuius effectus, non tamen ab ipso Dialectico considerantur, vi est causa talis effectus, alioquin non solum per formam: verum etiam & per materiam definiret, ut appetitus vindictæ, licet sit causa accensionis sanguinis circa eor, non tamen Dialecticus in definiendo ita in per appetitum vindictæ, definit, ut per causam accensionis: quia talis definitio esset relatiua, & non absoluta, sicut sunt definitiones naturales. unde de Commentarii. dicit disputatores absolute considerare. quod proprietas dicitur ad differentiam Naturalis, qui definit per formam, ut est causa materię: secundi physico. commentarii. 26. & 92. Sed dialecticus definiat per formam absolute consideratam, non considerando ut est causa materię, nec alicuius materialis proprietatis. unde cum in rebus plurimis hæc tria sunt. materia, & forma, & causa, per quam forma est in materia, omnia ista ponuntur in definitionibus naturalibus. & hoc est, quod dixit Aristoteles. 15. text. quod ita, & quolibet passio animæ concupiscibilis definitur, vi est in materia ab hoc, & huius gratia. sed Dialecticus per solam formam debet definire. Mathematicus autem licet consideret formam, quæ per se est in materia, non tamen considerat causam propter quod forma est in tali materia transmutabili. quia hoc considerat naturalis. & isto modo de ciuitate solum genus causæ formalis Mathematicus considerat, tamen bene Mathematicus istam formam considerat, ut est causa proprietatum fluentium tali forma, ut in tali esse abstractionis considerant sunt Geometæ, licet non consideret

Solutio.

deret figuram triangularem, vt habet causam, quia est in materia sensibili, puta vel in ære aut ligno, considerat tamen causam proprietatis suarum, & vt habet talem causam, videlicet quia habet tres, & per illam demonstrat. Secus autem est de Dialectico, quia Dialecticus non solum non considerat formam abstrahendo ab hoc, quod est habere causam sui esse in materia sensibili, immo etiam neque considerat ipsam, vt est causa, vel habens causam alicuius effectus, vel alicuius proprietatis. & ideo consideratio eius est absoluta communis, & per 7. 4. & vana per consequens, pro quanto non potest esse medium in demonstratione, quæ est per causam, propter quam res est, & quoniam illius est causa, quia, licet Dialecticus dehincat per illud, quod est causa, non tamen sub illa ratione, qua causa, sed vt est vnum entium absolute. Et nota bene hoc, quia pauci admodum ante nostra tempora intellexerunt istud. Et adde quod vltra prædictam causam ideo Dialecticus dicitur artifex absolute considerans, quia circa ens simpliciter tres artes versantur. 4. primæ philosophiæ tex. ed. 1. primus Philosophus, Dialecticus, & Sophista. de omnibus enim Dialecticus differit ex communibus, & probabiliter.

Quarta contradi. est in eodem tex. Quia Philosophus ponens differentiam inter Physicum & dialecticum, dicit quod. physicus definit per materiam, & Dialecticus per formam. Sed huius oppositum habetur in tex. immediate sequenti, videlicet in. 17. vbi inquit quod non est aliquis artifex, qui per solam materiam definiat. Soluitur. Illa differentia est intelligenda cum præcisione. nam Dialecticus definit per solam formam sine materia, sed Physicus per materiam & formam: & qui per materiam & formam definit, dicitur per materiam definire, quia igitur illud, quod discernit Physicum à Dialectico, materia est & non forma, ideo in tali discrimine materia exprimitur. Nam expressa sententia Arist. ibi est q. nullus artifex per solam materiam definire potest. Vnde hoc etiam elicitur ex intentione Philosophi ibidem nam, cum triplex possit definitio assignari, per materiam solum, per solam formam, & per materiam & formam: quæ istarum inquit Philosophus definitio Naturalis erit? Et solutio est, quod illa, quæ est ex vtriusque. & illa est melior solutio, quæ dari potest in illo loco, quia materia in Naturali Philosophia relative co-

gnoscitur, vt est ad formam, & vt est materia formæ. 2. phy. 2. 6. & per consequens Physicus vt Physicus per solam materiam definire non potest. Differentia illæ est cum præcisione intelligenda, quia Dialecticus per formam tantum, sed physicus per materiam & formam simul. & quia in materia est ratio, in qua Dialecticus distat à physico, illud fuit expressum, sicut est in simili, artes & scientiam Naturalem. Nam Medicina, quæ est ars mechanica, vt dicit Cb. est n. de artibus operatiuis, circa quædam est, quæ est circa quædam corpora, i. humana. Naturalis vero est de omnibus corporibus, tam simplicibus quam mixtis, tam animatis, quam inanimatis. Similiter Medicina sanitaris & ægritudinis quædam causas considerat, sparsim cures, seu propinquas: sed Naturalis omnes causas & propinquas & remotas. & quia remotæ à Medico non considerantur, sed à physico, ideo Arist. in principio libri de sensu & sensibus illas expressit, dum dicit quod Physici est sanitaris prima & ægritudinis inuestigare principia. Et si dicatur quod exemplum Aristotele. est in oppositum de ira: quia dicit quod Physicus dicit quod est accensio sanguinis circa cor, Dialecticus vero, quod est appetitus vindictæ, Soluitur eodem modo, quia Aristotele. expressit illud, in quo est differentia inter Physicum & Dialecticum. nam, cum Physicus definit iram, dicit illam esse accensionem sanguinis circa cor propter appetitum vindictæ, & iam dixerat hoc supra quod passionibus animæ sunt communes animæ & corpori, & per consequens sunt coniunctæ, tex. commen. decimoquinto. & quod est motus talis corporis an hoc gratia huius. & ideo Physicus de omni tali anima, & passionibus, quæ sine materia non sunt, definit, & dat exemplum de ira, q. est accensio sanguinis in tali corpore ab hoc, huius gratia. vbi expresse dicit omnes causas in ea poni & qui dicit totum, dicit & partes. vnde non dicit tex. q. physicus per solam materiam definiat, sed per materiam. & hoc est multum differens. Alij dicunt q. definitiones per solam materiam datæ sunt naturæ aliorum. Sed hoc non probatur. quia Arist. dicit nullum artificem per solam materiam definire. & præterea definitiones naturales sunt media in demonstrationibus, sed materia, circumscripta forma, non est causa alicuius naturalis proprietatis, sed vt est coniuncta formæ, vnde materia

D D ij abstracta

1. de aia.
tex. 1. 6.

Solutio.

Solutio
aliorum.

abstracta à forma non est naturalis considerationis, ut alias declaravi. quia omnis conceptus habitus de materia à naturali, est relativus: & ideo nullo pacto Naturalis definit per solam materiam. esset enim vana ista definitio, cum ex ea non posset concludi aliquod accidens proprium. Et considera subtiliter hic, & hic sitte gradum. quia, si queratur quid probetur, ut quemadmodum Dialecticus dehinciens per formam, non definit per eam, ut est causa alicuius, nec ut habet causam sui esse in materia, sed solum ut est res quedam, eodem modo etiam non definire queat per solam materiam, non ut est causa, nec causam habens, propter quod sub tali forma, sed potius ut est res quedam. non enim per vitam meam videtur esse ratio diversitatis in hoc inter materiam & formam. quia dialecticus circa totum ens simpliciter versari potest ex. 4. primæ philosophiæ. & est dubium satis arduum, sicut videtur. Nisi esset quod ideo Philosophi genus definiendi per formam appropriaverunt Dialectico, quia causa communis est forma, & Dialecticus ex communibus disserit. Et ideo animaduerte quod definitio per solam materiam nullius artificis est scientifice de finientis, neque esse poterit artificis communis per communia de finientis. quia communis non est à materia, ut materia distinguitur contra formam sua proprietate, nisi subiret modum formæ, & sub ratione communis, sed hoc non erit ratione, quia materia. Et ideo videtur mihi sine præiudicio melioris sententiæ, quod Dialecticus verumque potest efficere, & ut definiat per solam formam, & per solam materiam, ut vultur. consideratur, ut est res quedam, quia non video, quare hoc non possit efficere. tamen semper ista consideratio erit per communia. & quia communis est à forma, ideo materia illo modo posita in dialectica definitione habebit modum formæ, quia non consideratur sub ratione propria, sed sub ratione communi. Tamen animaduerte quod ut dicit Arist. in 1. phy. in fine. definitiones omnes naturales dantur per materiam, vel apparenter, vel consecutivæ, ita etiam omnes definitiones naturales habent formam, vel apparenter, vel consecutivæ. Unde illa ite definitio naturalis est, quæ dicit iram esse accensionem sanguinis circa cor: sed non est data per solam materiam, ut tu ingebas in argumento. quia, ut dicit in tex. ira & universa luter opera, & passionis animæ sunt talis corporis, & talis animæ. non enim sunt

cuiuslibet corporis, sed corporis physici potentia vitæ habentis, & hoc est animatum corpus. Unde sanguis est pars similis corporis animati, ut dicitur in. 1. de partibus animalium. cap. 2. cor est pars dissimilari. non enim sanguis extractus à vena dicitur sanguis, nec cor in cadavere existens dicitur cor. ecce igitur quod apparet consecutivus forma in illa definitione. Sed, si quis interrogetur utrum imaginando istam definitionem ite per sanguinem, & cor datam, non ut sanguis est vere sanguis, & cor verum cor, sed ut sunt substantiæ quedam corporis absolute, non in ordine ad corpus animatum, cuius sunt partes, non est dubium quod illa definitio taliter considerata esset per communia, & dialectica, & vana ex consequenti. O quantum placet mihi per vitam meam. Deo laus illustranti intellectum. dicitur etiam Physicus materiam considerare, quia omne causam considerat secundum esse, quod habet in materia. Unde de causam moventem considerat, ut movet materiam ad formam secundum esse, quod habet in materia: & finem, secundum quod est terminus motus, per quem movetur materia, & materiam secundum quod est subiectum formæ secundum esse, quod habet forma in materia, ut dicit Albertus in digressionem. Unde Commenta. 1. physico. in quo est materia, sunt omnes causæ.

Quinta contradi. est super eod. tex. Arist. & Aver. dicunt Physicum definire per materiam. Sed huius oppositum scribit Them. in. 1. phy. tex. cō. 21. vbi dicit quod definiturus rem naturalem in definitionibus vitetur materia, sed definit per formam. Solutur. sine dubio scientiæ speculatiue distinguuntur ex diversis modis definiendi, ut patet. 6. primæ philosophiæ in tex. cō. 1. & quia in definitionibus rerum naturalium dicuntur apparere natura: quia res naturales constituuntur per naturam, sicut artificiales per artem: sic definitiones naturales dantur per materiam sensibilem, quia in eis apparet natura, quæ est principium motus, & omnium qualitatuum sensibilium. sed cum duplex sit natura, videlicet materia, & forma secundum Peripateticos autem forma est tota quidditas, materia autem est veluti vehiculum & fundamentum deferens quidditatem: ideo in definitionibus rerum naturalium, apparere dicitur materia, non quia ad quidditatem pertineat, sed pro quanto forma definit dicitur huiusmodi secundum dispositionem, in quibus existit, ut dicit Commenta. de anima. cōm. 16.

Solutio.

1. de aia.
tex. 16.

cōm. 16. Sic igitur Themistius dixit, definitiones naturales dari per formam, quia definitio exprimit quidditatem, & forma est quidditas. materia autem neq. quidditas est, neque habens quidditatem, quia non est neque forma, neque formatum. sed quia est necessaria in definitionibus propter causam prædictam, ideo Themistius illo modo dixit. unde æquiuocatio est in dubio, quia Physicus definit per materiam sensibilem modo prædicto, sed sermo Themistij est in comparando materiā, quæ est natura, ad formā, quæ est nobilior natura, propter quam materia est in effectu.

1. de aia.
cōm. 14. Sexta contradi. est in cōm. 14. Habet Auer.

q. intellectus non eodem modo existit in omnibus hominibus. istud autem videtur repugnare unitati intellectus, quam ponit cōm. 5. tertij. hu ius. Soluitur fñi ipsum. Nā hic loquitur de intellectu particulari, qui est virtus cogitativa: ista enim non eodem modo preparata inuenitur in oībus hoīb⁹, sed intellectus, de quo loquitur cōm. 5. dicens ipsum vnum esse, & intellectus abstractus à materia vniuersaliter comprehensius. & in illo non est varietas, sed, si qñque apparet varietas, hoc est in relatione cogitativæ sibi deferuentis ad intelligere nostram.

1. de aia.
cōm. 30. Septima contradi. est in cōm. 30. Dicit Auer ignem esse manifestum est. Sed oppositum. 4. cœli cō. 32. quia esse eius ibi demonstratur. Soluitur aliqui, esse ignis manifestū est, & non demonstratur: sed esse ignis in loco suo proprio hoc latet, & hoc est, quod demonstratur. Solutio non sapit viam Auer.

quia Commen. in cō. illo. 32. dicit illam esse demonstrationem ad demonstrandum esse ignis, qui est species, & pars subiectiva subiecti illius libri, quod raro cōtingit. Ideo aliter soluo. ignis duplex, teste Auer. & Alexan. 2. de generatione cōm. 21. & 4. cœli. 32. scilicet inferior, & superior, qui est in vltimo continentis. Et primus quidem ignis manifestus est ad sensum: sed secundus nullo sensu comprehenditur, sed ratione, & discursu demonstratur.

2. de aia.
cōm. 32. Octava contradi. est in cō. 32. Nullus, inquit Commen. & Philosophus, posuit terram esse principium. Oppositum habetur de Hesiodo. 1. meta. tex. cō. 14. Soluitur. intelligitur de naturaliter loquentibus, quorum nullus posuit solum terram esse principium. instantia de Hesiodo cessat, quia ipse fuit leges imitator, & Theologiam metri ce composuit, vt est famosum.

1. de aia.
cōm. 37. Nona contradi. est in 37. cō. Quia dicit,

q. motus essentialiter attribuitur homini per pedes. Oppositum. 6. phy. 59. & 7. phy. cō. 4. de corde. Solutum fuit. 7. phy. cō. 4. sed illi solutioni addo, q. licet motus progressius attribueretur homini essentialiter per pedes, quia motus progressius habet per pedes fieri, tamen radix istus motus est à corde.

Decima contradi. est in cōm. 43. Motus est transmutatio rei in sua substantia. Oppositum. 2. phy. 53. & 5. phy. tex. cō. 7. Soluitur. argumentum est ad hominem, nam Antiqui posuerunt animam esse motū: ergo non nisi substantialem, quia anima est substantia. & ideo contra illos ibi arguitur, & dictum Auer. ex ipsorum ore sequi, & prodire videtur.

Vndecima contradi. est in tex. 48. Arist. & Commen. videntur dicere quietem esse magis propriam animæ, quàm motum. & Alexan. in paraphrasi cap. 6. vbi probat animam fñi se mobilem esse, expresse dicit q. magis proprium magisq. fñi animæ naturam esse videtur fñi potius quiete, quàm motu. Sed huius oppositum habetur à Themistio in principio libri de anima cap. 1. inquit animam esse fontem & initium omnium motuum. Item oppositum huius inuenimus ab Auer. in lib. destructionis destructionum. disputa. 1. 5. in solutione primi dubij. vbi inquit q. interior cœli apud homines est ipsemet motus, in eò q. est motus. nam perfectio animati, in eò q. est animatum, est motus. quod non esset verum, si anima, per quam vnum vivit. esset magis causa quietis, quàm motus. Amplius mot⁹ est tanquam vita omnibus natura constantibus. & ipse Commen. exponit hoc de motu cœli. sed ille, cum sit circularis. est animæ. Nisi esset, q. mot⁹ animæ alij sunt veri, alij existimati, vt dicit Commenta. 2. de anima cōm. 37. motus veri sunt localis, alterationis, & augmenti. motus existimati sunt sensatio, & intellectus, & isti dicuntur. 8. phy. motus æquiuoce. Aristigitur & Alexan. authoritates habent sic intelligi. q. animæ motus existimati magis perfecte fiunt nobis quiescentibus. quàm motis, vnde iudicium sensus & intellectus impediuntur ex reali motu & alteratione corporis, vt patet in ebrijs, infirmis, & id genus. Non igitur est sensus q. natura animæ potius est initium quietis, & motus priuatio in corporib⁹ animatis, quàm motus sed eo modo, quo diximus. Arguitur enim contra Antiquos hic, qui animæ essentiam definiebant per motum.

Soluto.

1. de aia.
cōm. 43.

Solutio.

1. de aia.
tex. 48.

Solutio.

M. A. Zim. Solut. Cont.

rum, ita quod sit eius quidditas in motu constituta.

2. de aia. lex. 48. Duodecima contradi. est super eod. tex. Aristo. scribit quod intelligentia assimilatur potius statui, quam motui: ubi Themis. & alij expostores colligunt motum esse magis alienum a natura anime quam statum. Sed huius oppositum habetur à Themistio primo de anima, ubi dicit animam esse originem & fontem omnium motuum.

Solutio. Solutur. Aristo. Arguit contra Antiquos, qui ponebant motum esse de essentia anime, ita quod constituitur per motum. sicut venti & fluij, quorum essentia consistit in motu. & Aristo. improbat, quia motus impedit propriam anime actionem, & quies magis perficit. unde intellectio, quæ est præcipua anime operatio, magis perficitur in quiete, quam in motu. unde sobrii, & senes, & corpore quieti, & in silencio, motus melius intelligitur, quam ebrij, iuvenes, & qui lasciuio sunt corpore, & qui interdum intelligunt. cum hoc tamen fiat, ut anima sit fons omnis motus, præsertim quia motus anime est circularis, qui est fons & origo omnium aliorum motuum, ut patet ex octauo physico. Vnde anima ut inquit Commen. est principium omnium motuum, tam verorum, quam existimatorum. tamè anime actiones, præsertim intellectus magis impediuntur à motu corporeo, quam à quiete. unde confectum est ut sedentes iudicent.

1. de aia. com. 51. Decima tertia contradi. est in comen. 51. dicit Commen. quod causa, propter quam cælum moueri melius sit quam ut quiescat, & quod circulo moveatur melius sit quam motu recto, primæ philosophiæ est. Sed oppositum secundum patet. t. cæli tex. com. 12.

Solutio. Solutur. quid inconuenit idem ingredi diuersas scientias speculatiuas, sicut diuersas consideraciones? certe nihil. patet. 2. physico. 71. Dico quod principia sensibilia à Diuino considerantur, & causæ, sed altiori modo quàm sit modus naturalis. unde quare aliquid melius rationem habeat, hoc potest considerari ab artifice considerante finem, & præcipue primum finem, qui est ratio bonitatis in omnibus, talis autem à Diuino consideratur. Naturalis autem assignat istorum rationes sensibiles, & existentes in motu. Vide ergo bene & considera dicta Commentatoria. 12. metaphysico. comen. 1. 5. 6. & 29. vide commenta. 5. & 9. septimi metæ. & comen. 3. tertij metaphysico. & sic intelliges quod diximus tibi. Iust.

ficit nobis loca tibi ostendere. non oportet omnia scribere. breuitas indulgere volumus.

Decima quarta contradi. est in comen. 64. Motus sensationis finis eius est in anima, & principium eius est ab extra. Oppositum patet comen. 3. huius primi de anima. Solutur. hic comparat sensationes anime eiusdem rationis. nam sensationes interiores quedam recte fiunt, & quedam reflexe. unde prima incipit ab obiecto, & terminatur ultimatè in ultima virtute sensitiua, quæ est memoria, deueniendo per sensus extrinsecos & intrinsecos, tanquam per media, sed sunt quedam, quæ reflexo gradu ac retrogradu procedunt. & istæ incipiunt ab anima, & terminantur ad extra, in tantum quod, ut dicit Commentator in tertio colligit, cap. 38. ex hoc potest reddi ratio visionum, quæ contingunt melancholicis, & mulieribus dicentibus se videre mortuos, aut demones, aut aliquid huiusmodi. Sed hoc dixit ipse, quia non creditur Deo, nec veritati. sit maledictus. quia etiam veteres visiones angelorum fuerunt non tantum imaginariæ: licet hoc quandoque possit esse ex sola imaginatione, & defluxu idoli formati usque ad exteriorem sensum, sic igitur intelligitur dictum eius hic. Sed in commento tertio primi huius comparauit sensationes diuersarum rationum, quarum quedam magis tenent se ex parte corporis, sicut somnus & sensatio, quæ in forma non fit. ista enim accidentia ligant animam. & ideo terminantur ad ipsam: quia à re corporali effumante causatur somnus, & ligamentum fit in sensu communi. similiter motus ille est à circumferentia ad centrum. vigilia autem est accidens formalis. & ideo tenet se magis ex parte anime: quia est solutio ligamentorum, & est ratio, propter quam anima operatur, & in ea fit motus de centro ad circumferentiam. Ex ideo dicit Commen. quod sensus, & imaginatio, quæ in vigilia fiunt, incipit ab anima, et redundat in corpus.

Decima quinta contradi. est in comen. 69. Scribit ibi Commen. quod si in aliquo corpore sola quantitas remaneat, possibile est ibi imaginari mouens & motum. Huius oppositum sequitur ex dictis suis. quarum physicorum comen. 71. ibi enim dicit quod elementa posita in vacuo non possunt moueri: & tamen in casu ibi esset quantitas. Solutur. dico quod dictum suum hic sequitur ad hominem. nam illi, contra quos

1. de aia. com. 64.

Solutio.

1. de aia. com. 69.

quos arguit, dicebant, q. puncta illa erant corpora, & cum non sint elementa, sequitur q. essent ex elementis causata. talia autem bene possunt imaginari posse remoueri, sola quantitate remanente, cum habeant intrinsecam resistentiam. Mortis etiam imaginarius est res a npla satis, dicunt enim Mathematici punctum ex sui fluxu causat lineam, & fluxus lineæ causat superficiem: & superficies fluens causat corpus. omnia aut ista ad imaginationem vera sunt, non aut secundum rem ipsam.

1. de aia.
tex. 78.

Decimafexta contradi. est in cōm. 78. Dicitur q. impossibile est ut substantia sit elementorum aliorum oppositum. 1. metaph. 12. Fulcitur etiam hoc idem. 4. metaph. cō. 2. vbi dicitur substantiam esse causam omnium non fm agens & finem, sed fm subiectum. Soluitur. principia duplicia, propinqua, & remota. principia remota possunt esse eadem respectu omnium prædicamentorum. sed principia propinqua minime. glosa est Auer. cō. 22. iam allegato in. 12. meta. hic autem loquitur Cōm. de principiis propinquis, quando dicit q. substantia non est elementum aliorum. & red dens causam subdit, dicēs, principia. n. non substantiæ sunt non substantiæ.

1. de aia.
tex. 79.

Decimaseptima contradi. est super tex. 79. Dicit Aristot. hic, q. ossa non sentiunt. Sed hinc aduersatur Gale. in. 2. de crisi, vbi ponit differentiam inter rigorem tertianæ, & quartanæ. vbi dicit q. in rigore quartanæ fit læsio vsque ad ossa, ita q. quidam conuersi sunt se dolere in ossibus. Hoc etiam contradicit sensui in laborantibus morbo gallico, qui plurimum conqueruntur se dolere in ossibus. Nisi esset q. sensus communis ossibus mediante panniculo inuolvente illa, sed fm sui substantiam sensu carent. sicut est de substantia cerebri, pulmonis, & hepatis, quibus sensus illo modo communicauit fm peritos Medicos.

Solutio.

SOLUTIONES Contradictionum in dictis Arist. & Auerrois,

Super Secundo de Anima.

1. de aia.
tex. 2.

Rima contradi. est super tex. 1. Aristot. diuidit substantiam trimembri diuisione, videlicet in materiam, formam, & in substantiam compositam ex materia & forma. Sed oppositum habet

tur. 7. metaph. tex. comment. 4. vbi dicit q. dielutur quatuor modis & ita etiam asserit Cōm. in. 8. metaphys. cō. 1. Soluitur. diuisio substantiæ, alia est fm famam, alia fm rei veritatem. diuisio fm famam est quattrembris, quia vltra tria membra, quæ sunt materia, forma, & compositum ex materia & forma, est quartum. & est vniuersale, quod fm Antiquos erat substantia, quia autem Ari. in. 7. vult inquirere de hac opinione, ut dicit Cōm. in cō. 44. vtrum vniuersalia sint substantiæ rerum particularium, induxit ibi istam diuisionem, quæ famose dicitur de quatuor: non quia ista sit opinio eius. nam vbi late probat nullū vniuersaliter dictorum substantiam esse, q. igitur loquitur ex mente propria diuidit substantiam in materiam, formam, & congregatum: sed quando loquitur fm famam, diuidit substantiam in materiam, formam & congregatum. & vniuersale.

Secunda contradictio est in comment. 1. Dicitur q. per formam indiuiduū sit hoc. Oppositum apparet. 12. meta. 14. & 1. cō. 92. & 1. meta. cō. 40. vbi patet q. per materiam. Soluitur. à forma indiuiduali habetur principaliter indiuiduum hoc, quod est. Et est ista sententia eius manifeste 7. meta. cō. 5. vbi dicit q. Philosophus loquitur de principio indiuidui, & dicit q. talis est substantia, quæ est forma, & per illam substantiam demonstrantur sunt substantiæ, & vnum. Materia etiam concurrat, tamen minus principaliter quàm forma. Accedit ad hoc q. vt declarauit prolixè l. quæstione mea de principio indiuiduacionis, alia est indiuisio enutiatua, & alia quantitatiua. vnde enutiatuam indiuisiōem principaliter habet à forma, quantitatiuam autem appropriate videtur habere à materia: cum quantitas videatur materiam consequi. Sed de his latius dictum est à nobis in quæstione illa: & illic vide.

Tertia contradictio est in tex. 3. Arist. dicit q. corpora maxime videntur esse substantiæ, & horum naturalia. quod Cōm. cō. 8. & Ammonius, referent Philoponon ibidem dicūt habere veritatem, fm q. est famosum magis, & vt apud multorum hominū cognitionem, vt dicit Philoponus. sed huius oppositum inuenitur apud Auer. in epitoma, seu paraphrasi meta. tract. 1. cap. de substantia, vbi dicit q. magis famosa ex significationibus substantiæ est illa, quæ dicitur de indiuiduo substantiæ. & reddit causam, quia omnes Philosophi indicant illud esse

1. de aia.
com. 2.

Solutio.

1. de aia.
tex. 5.

DD iij sub

Solutio.

Substantiam. Igitur videtur q. non fm vulgus. immo etiam fm Philosophos indiuidua, & corpora naturalia composita dicuntur substantia. Solutur. Auer. comparat ibi ad significationes substantia: alias positas ab eo ibi, videlicet ad predicata, quae sunt genera, & species, vel differentia, quae noui cant quiditatem indiuidui praedicamenti substantia: & ad aliam significationem, vbi substantia capitur pto omni. quod iudicatur quilibet definitio, siue sit definitio substantia: siue accidentium & illa ratione Philosophi iudicant solum iudicium praedicamenti substantia: ex rebus ad praedicamentum substantia: & aliorum praedicamentorum esse substantiam in relatione ad praedicata vniuersalia, quae sunt in praedicamentis quibuscumque. quia voluerunt ex mente Arist. 7. meta. tex. com. 4. 4. & infra numerum vniuersalem substantiam esse. Vnde Cōmē. 1. meta. cō. 4. 5. dicit Arist. opinabatur q. intellecta rerum notificantia notificant substantias rerum, sed non sunt substantia: earum. Et ista consideratione substantia etiam apud Philosophos vere non dicitur de aliquo vniuersali, sed de particularibus, quia verus respectus est particularis, & non vniuersalis. 12. meta. tex. cōm. 17. autoritate Alexan. & 1. de gene. & corru. tex. cō. 59. melius est esse fm indiuiduum, quam fm speciem. Sed, si comparatio Philosophorum fiat ad partes componentes istud indiuiduum compositum ex materia & forma, in hoc est discordia apud vulgus & sapientes, quia vulgus ignorat materiam & formam. Vnde Commen. autoritate Alex. dicit in 1. phy. cō. 9. & habetur in primo meta. genus causa formalis latuit vsque ad tempora Socraticis. nam Antiqui credebant omnes formas esse accidentia. Similiter natura primae materiae latuit vere omnes vsque ad tempora Platonis & Aristoteli. praesertim. Plato enim, ut inquit Cōmen. 3. cōeli nihil sciuit de prima materia. sic igitur apud vulgus maxime saniosum est substantiam dici de corporibus compositis naturalibus, quae sunt indiuidua praedicamenti substantia: sed Philosophi dicunt q. etiam cause istorum sunt substantia: vt materia, & forma. sed an magis forma, in hoc est questio etiam apud sapientes quia Cō. & sequaces tenent formam, & Albertus etiam hic: sed Alex. & Simplicius. 1. phy. tenent compositum. sed de hoc a libi dixi.

2. de anima.
tex. 3.

Quare contradi. est super eod. tex. Arist. & Cō. dicunt q. illud dicitur habere vitam,

quod habet per se. seu essentialiter alimentum & augmentum. Sed huius oppositum habetur. 1. de anima tex. cō. 39. vbi dicitur nihil esse essentialiter motum ex se in motu augmenti & alterationis: quia motus ex se non est nisi in loco, vt habetur etiam. 8. phy. cō. 60. & in 1. de anima cō. 50. Itē fm hoc sequitur vt embryo non sit vnus, quia non nutritur per seipsum, i. per sua organa, sed per venam vmbilicalem. Nisi esset q. primo de anima ostenditur animam non mouere seipsum essentialiter; neq. motu alterationis, neq. motu augmenti: quia motus alterationis attribuitur corpori per se, & formae nō nisi p accidentis: & similiter augmentatio attribuitur toti, rationi partium. & hoc sufficit Arist. contra Antiquos ibi ab probandum animam non posse mouere se essentialiter, neq. motu alterationis, neq. augmenti. hic vero illud dicit vnus per se, quod habet per se nutrimentum & augmentum, i. quod habet intrinsecum principium istorum motuum in quantum tale. Quomodo autem in motu locali sit motus ex se vere, & quo in alijs motibus aliquo modo, & potest esse motus ex se, dicemus infra in 1. de anima cōm. 30. Ad id autem, quod de embryone dicebatur responderetur q. viuere, quia non potest esse augmentum sine vita & nutritione. cum igitur augeatur, nutritur necessario. Tamen dicamus, q. cum sit alligatus matri, nutritur mediante vena vmbilicali, quae attrahit sanguinem à matrice, & deferat ad membra eius. in quibus digeruntur & demandantur ad reliqua membra. Vnde membra matricis praeparant sibi nutrimentum, sicut etiam matres infantibus masticant cibum, tamē nutritio fit per se in membris proprijs infantibus, & à proprijs virtutibus. & hoc sufficit. Vtrum autem embryo in illo casu sit animal, dubium est. quia quae habent solum sensum tactus, prius dicuntur zoophyta, quam animalia. Amplius animal est substantia animata sensitiua: sed fetus non est in vero aptus exire in vsum omnium sensuum, vt clarum est. igitur non videtur propterea animal esse. Et confirmatur, quia animalium proprium videtur posse mouere seipsum in loco fm totū, & quiescere se, vt dicitur. 8. phy. tex. cō. 19. sed fetus alligatus in matrice, si mouetur, non mouetur ex se, quia sunt coniuncti cum matrice, sicut fructus cum arbore. Vnde sicut animalia ostreae generis affixa petris, licet dum pungantur, moueantur, non rñ proprie animalia sunt, sed zoophyta. 1. antiquis nam-

Solutio.

ex in-

Inter plantas & animalia. Respondetur, vt habetur ab Ari.in. 2. de generatione animalium cap. 3. Anima vegetatiua prius tempore precedit sensitiuam: & sensitiua rationale, non enim simul animal est & homo, aut equus, vnde natura gradatim procedit ab inanimatis ad animata. vnde lacto se moine in matrice, quando fit conceptus, & aggregatur mensurum & semen manis, & coagulatur ante animationem, tunc illud est in genere inanimatorum. Icd adueniente anima est in genere plantarum, i. viuit vita animæ, quæ inuenitur in plantis, poitea, quia vltra q. nutritur, auget, mouetur etiã in matrice, cum qua est colligatus fœtus mediantibus coyledonibus, seu acceptabilis, dicitur esse zoophilum. quando vero est extra, & potest se mouere, est animal perfectum. vnde dato q. non possit generare, dũmodo possit se de loco ad locum mouere, hoc sufficit vt sit animal perfectum. Nam multa etiam animalia perfecta sunt, quæ generare non possunt, vt muli, & id genus, licet omne, quod generatur, sit animal perfectum, sed non conuertitur. Et ita proprie loquendo fœtus animatus in vtero potius dicitur esse in genere istorum, quæ à Græcis zoophila dicuntur, quam in genere animalium simpliciter & absolute dictorum.

2. de ala.
tex. j.

Solutio.

Quinta contradi. est super eodem tex. Quia Arist. hic vitam appellat, & describit sic, quæ per ipsum fit nutritio & augmentatio. Sed huius oppositum habetur infra in tex. c. 13. vbi dicit viuere autem multipliciter dicto Ampli⁹ corpora cœlestia sunt viuentia. 2. cœli tex. com. in. 60. & debet dicere vita intellectualis. 12. met. re. c. 39. Nisi esset, q. non ideo Arist. vitam illo modo describit, quia opinetur nō aliam esse vitam immo vita sensitiua, & appetitiua, & intellectiua vite sunt, & in altiori gradu q. nutritiua. nec ideo illo modo describit vitam, quia sola illa viuere dicuntur, quæ augentur & nutriuntur. nam cœlestia, vt arguebatur, viuunt, & non augentur, nec nutriuntur, nec aliqua alteratione passiva transmutantur. 1. cœli. 20. & infra. Sed vel hoc ideo fecit, quia immortalibus, de quibus est sermo eius in lingua Græca hoc est famosum, vt dicit Cōmen. vel quia conuenit cum Platone, q. proprium animatorum est ex intrinseco moueri, vt patet. 8. phy. tex. cōm. 29. & habetur. 2. de anima. tex. c. 19. Ideo vltimā in talibus sumpsit vitam, ostendens etiam talem participare morum quandam. nam est mutatio quædam fm qualitatem & quan-

titatem nutritio & augmentatio, vt dicit Simplicius.

Sexta contradi. est in c. 3. Non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio nutrimenti & sensus infimul, non principio sensus & motus infimul. Sed oppositum videtur primo de anima c. 6. vlti. vbi dicit q. non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio, i. vita, non principio sensus & motus infimul. In vno. n. loco vult ex sola carentia vite, f. vegetabilis, animal mortuum dici: in alio vero ex carentia vite & sensus infimul. Soluitur, q. hic loquitur fm suū idioma, quia dicit in Arabico, &c. sed primo de anima fm idioma Græcorū, qui volunt mortui esse carentiam nutrimenti animæ. vnde & in plantis mors reperit.

2. de ala.
com. j.

Solutio.

2. de ala.
com. j.

Septima contradi. est in eodem. c. 6. Ponderat Cōm. quare Philosophus dixit q. corpora viuia habent principium essentialiter se augendi. dicit q. illud dixit, propter aliquam, quæ non sunt viuia, & in talibus videtur esse aliquid simile augmento, sicut est lapis, de quo etiam patet. 1. cœli. c. 22. & 1. de generatione. 38. videtur igitur Cōm. velle aliquid esse, quod habeat principium essentialiter se augendi. Sed huius oppositum patet infra in tex. c. 39. primi huius, vbi habetur q. nihil augetur essentialiter ex se. Soluitur, q. ibi intelligitur, q. nihil augetur essentialiter, i. sine alio motu precedente: quia augmentatio debetur partibus per alterationem & motum precedentem, toti vero attribuitur ratione partium. & hoc fuit satis Arist. contra Platonem ibi, q. anima non est primo mota in augmento à seipsa. in hoc vero loco intendit q. corpora viuentia habent principium essentialiale, i. intrinsecum, per quod augent. & sic sedat discordia hic, & ibi.

Solutio.

2. de ala.
com. 4.

Octaua contradi. est in c. 4. Dicit Cōm. subiectum accidentis esse ens in actu. Hui⁹ tamen oppositum sentit ipse primo cap. de substantia orbis, vbi ponit dimensiones interminatas fundari in materia prima, quæ est ens in pura potentia. Dicendum, q. aliqui ex ista audioritate non ponere conati sunt de intentione Auer. formam corporeitatis substantialem materię primæ coeternam, quia volunt subiectum cuiuslibet accidentis esse ens in actu. Et ista positio bene fuit Aue. vnde Cōmen. 4. cœli c. 40. expresso habet ista verba. & similiter est de tribus dimensionibus cum prima materia, f. sunt primæ formarum existentium in ea in actu. & ideo putauerunt quidam q. corporeitas est substantia. Ecce q. ex intentione aliorū. Cōmen.

Commen. dicit primam formam materiz esse corporeitatem subalternam: sed fm ipsam primam formam esse corporeitatem, quod est trina dimensio. Dicimus igitur q. accidentia puta dicia funt, terminata & interminata. quic duo q. dictum Auerro. hic habet locum de terminatis: dictum verum suum in primo capitulo de substantia orbus est de interminatis. conueniens enim est, q. terminata non haberent consimile subiectum, quod habent interminata, nisi actus fieret potestas, & forma esset materia: quod impossibile est. nam terminatio insequitur formam & actum. 7. meta. 4. 9. Sed interminatio potentiam & materiam. Sed inagufficiencia tua fecit replicam subtilem neco iudicio hic, quia tunc saltem forma subitaneis non differet ab accidentibus interminatis: quia, sicut subiectum forme substantialis est ens in potentia, ita per te acciditum interminatorum est ens in potestate. Et sic differentia, quam ponit Comm. inter formam substantialem & accidentalē, est vniuersaliter vera tam de accidentibus terminatis, quam de accidentibus potentialibus, & interminatis. Soluitur. nam Auerro. non solum ponit differentiam inter formam substantialem & accidentalem penes hoc, verum etiam penes aliud, quod est quod forma substantialis est pars substantię, non autem forma accidentalis. per fundari igitur in subiecto, quod est puta potentia, distinguitur ab accidentibus terminatis forma substantialis: & per esse parrem substantię, vniuersaliter ab omnibus distinguitur: siue terminata, siue interminata fuerint.

Nona contradictio est in tex. 6. Arist. de-
clarans quomodo plantæ habent instrumē-
ta, dicit q. folia sunt cooperimentum eius,
quod est circa fructum. Sed in 2. phy. 8. et
commen. 80. expresse dicit folia esse tegmē-
fructus. Facilis est solutio. nam Arist. hic lo-
quitur de illo, cui immediate deservit foliū
& est id, quod est circa fructum, sed in 2. de
anima de illo, ad quod principaliter & me-
tatur, & est fructus ipse. quia propter quod
vnumquodque tale, & illud magis est. Va-
le voluit notare tibi hoc propter duo. Pri-
mum, vi scias intentionem naturæ in gene-
ratione plantarum & animalium maxime
solicitam esse de seminibus, in quibus con-
sistunt virtutes influite diuine, ex quibus
fit perpetuatio in specie secundum succe-
ssu. & omnia ad illa videtur natura di-
ligere. nam & herba, & stipula, & gluma,

vt inquit Themist in secundo phylisocorum, exerceque id genus multi iuges forme, que atqueque nature creantur triticum, subinde al tera post alteras creabantur, videntur a deo omnes ad triticum proculdubio intendi esse simul atque confectae sunt, quies quædam, & veluti status innascitur, vt manifestum sit ex omnia tritici gratia præcessisse. Er id conungit in multos animalibus infectis, vbi est varia formarum successio, tendens ad vnum finem, vt videre potes in .i. de natura animalium, cap. 16. vbi etiam vide exem plum de bombyce, ex quo fit sericum . Secundum esse, vt scias apud Aristò & Græcos differentiam esse inter carpon & pericarpion, quia carpos est semen ipsum, sed pericarpion est id, quod est immediate circumfusum & complexens ipsum semen. verbi gratia in fructu, parua illa semina, que sunt iuxta granum milij, sunt fructus fm Aristqu carpos græce dicitur, sed totum illud humidum, circumfrens illa semina vna cum pelle illa extrinseca appellatur pericarpion, quod Latini pulpam appellant, & Plin. ple runque dicit carnem, vt caro mali coronet, & id e: pus.

Decima contradictio est in commento. 7. 2. de a. a. com. 7. 1. Scribitur q. non est dubium, quod ex anima & corpore fiat vnum. Sed oppositum fuit per tex. c. 6. 92. ubi contra Platonem fuit dubitatum, quod ex anima & corpore vnum fiat. Soluitur. dubium esset quod ex anima & corpore vnum fiat, si anime plures essent in eodem distincte loco & subiecto, sicut imponitur Platoni dubium iterum esset, si anima ipsa esset corpus. sed apud tenentem animam esse formam non compositam ex materia & forma, & per consequens actum, & tenendo corpus esse potentiam, nullum est dubium, quod ex materia & forma vnum fiat, quia hoc est, quia hoc actus, illud vero potentia. 8. meta. tex. com. 1. c.

Vndecima contradi. est in eodem cō. di-
cit Cōm. q. ens & vnum per prius de forma
dicitur, q. de congregato. Huius oppositum
dicit supra cō. 3. Soluitur. composita sunt
magis enria fm famositatem, quia omni-
bus nota sunt fm veritatem forma est
per prius ens, & vnum, q. compositū. 7. me-
ta. tex. cō. 7 Nec videatur tibi hoc mirabile
quia in simili Cō. 2. meta. cō. 16. dicit q. ista
inferiora sunt magis naturalia fm famosi-
tatem. eū tamen clarum fit q. secundum
naturam superiora sunt naturalia magis

Duodecima contradi. est in cōm. 8. Scri. 2. de aīa.
 bit Commenta. q. cūm auferuntur formae cōm. 8.
 naturales.

1. de ata,
com. 7.

Solution.

1. de aia.
com 7.

Solutio.

2. de aia.
com. 8.

manuales auferuntur materię. oppositum primo phy. 82. ubi dicitur q. est æterna, & non destruitur destructis formis, quatum nulla est ibi perpetua, de substantialibus loquendo. Soluitur. intelligitur de materia secunda, quæ rectius subiectum quàm materia dicitur. talis enim est habens formam: & ideo talis non est natura, sed habens naturam. 2. physico. commen. 10. materia autem prima, quæ vere natura dicitur, non corrumpitur corruptis formis particularibus, quia non dependet in esse ab hac forma vel illa, sed à forma secundum speciem successiue in ea succedente. semper enim stat cum aliqua & si esset sine omni forma, tunc non ens actu esset ens actu fm vi eius. 2. physico. commen. 12. Vnde. 12. metaphys. commen. 14. materia ab omni forma separata non est ens extra animam, sed est ens rationis.

Solutio.

2. de anima. cōm. 8.

Decimatertia contradi. est ibidem. Dicitur Commen. q. nomen in rebus artificialibus primo dicitur de materia, secundo de congregato ex materia & forma. Oppositum huius habetur. 7. metaphys. commen. 14. contra Auer. ubi vult quod denominatiua per prius significant formas, & secundario subiectum cuius oppositum Auer. dicebat. Aliquit dixerunt super hoc, quod ibi loquitur de prima significatiōe ex primo modo significandi. vnde coneretur accidentalē ex primo modo significandi importat formam. ex secundo modo significandi importat subiectum. & hic loquitur de primo significato: quia primum significatum est congregatum, vel ipsum subiectum. Itā solutionem non intelligo. quia non est modus significandi, nisi respectu rei significatę. & ideo responsio ista seipsam interimit, licet vides, quia nihil diuersum dicit, nisi quantum ad verba. Iohannes autem de landino multa etiam dicit in. 7. metaphys. quæ quia confusa, & sine fundamento ex maiori sui parte dicuntur, omitto. Dico autem ego q. si volumus videre quid nomen significet, oportet nos cognoscere actum & distinctionem 2. 3. Nam vt scribitur. 9. metaphys. tex. commen. 7. Nomen vero actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit eam in alijs, maxime ex motibus. & 8. meta. cōm. 7. nomen imponitur rei fm q. est in actu. Actus autem duplex est, & accidentalis, & substantialis. primus dat esse simpliciter, secundus dat esse fm quid. accidentalis iterum duplex, quidam à natura inductus, & quidam ab arte. Nam secundū

Auer. 2. phys. 13. omnes formę artificiales sunt accidentia. in rebus igitur compositis ex materia & forma substantialia nomen primo significat formam substantialem, compositum est in actu simpliciter, secundo datō autem significat compositum. Nomen autem compositorum ex materia, & forma accidentalī à natura producta videtur primo significare formam, secundario materiam, quia talia composita vt sic non habent esse, nisi per formam accidentalem. nam licet Socrates simpliciter habeat esse per formam substantialem, tamen esse album habetur ab albedine, quæ actus secundum quid perficiens. Ex ideo nomina denominatiua talium accidentium, cum importent talem compositionem ex subiecto & accidente, sicut patet primo physico. commen. 25. album significat albedinem & recipiens albedinem, ideo primo significat albedinem, secundario subiectum, sicut patet contra Auer. 7. metaphys. in cōm. 15. Sed in nominibus rerum artificialium dubium est quid primo significant talia nomina. Nam, si hoc fundamentum imitari vulerimus, q. nomen imponitur rei secundum q. est in actu, videtur q. nomina artificialium primo importent formam, & secundario materiam. Nam, sicut scribit Commen. in secundo physico. 14. ex tex. com. 13. formę artificiales, licet sint accidentia in corporibus naturalibus, tamen constituunt res artificiales, secundum q. sunt artificiales: quemadmodum formę naturales constituunt res naturales. & subdit. Si igitur naturalia sunt substantię, necesse est, vt formę naturales sint substantię. quemadmodum artificialia fm q. artificialia sunt accidentia, ideo formę artificiales sunt accidentia. & hoc apud me cōcludit. Quicquid dicant alij, dico de intentione Auer. artificiale duobus modis concipi posse, vno modo, vt est indiuiduum substantię, & vt habet esse in actu simpliciter & absolute. Nam hoc nomen scāum videtur importare ex communi hominum acceptione aliquid in actu, sicut hoc nomen lignum & lapis. alio modo potest sumi scāum, vt est res artis, & primo quidem modo loquitur Cō. 2. de anima. cō. 8. q. dicit q. nomina rerum artificialium primo significant materiam, & secundario formam artificialem, nam talia actualitatem habent de se vt quod, licet vt quo, ratione formę substantialis. & quia tale indiuiduum substantię comparatur ad formam artificialem, vt materia

ad

ad actum, quia formæ artis fundantur in composito ex materia & forma à natura producto, ideo nomina talium artificialiū, vt sunt nomina indiuiduorum substantiarum primo significant substantiam quàm accidentis, quia per substantiā talia sunt in actu simpliciter, non per accidentis, sed, si talia nomina sumantur vt sunt nomina rerum artis, quia vt sic quiditative sunt accidentia, sic talia primo significant formam, à qua habent tale esse fm quid. quàm substantiam, non enim video quomodo formæ artificiales, cum sint de quiditate rerum artificialium, quare non importabunt primo eas. Et dictum Auer. non contradicit huic sententia, si bene aduertis. Nam hic dicit in rebus igitur artificialibus significat nomen indiuiduum substantiæ fm suam primam significationem, quia significat materiam, & in rebus naturalibus demonstrat ipsum secundum suam primam significationem, quoniam significat formam. ecce q. considerat nomen rei artificialis, vt est indiuiduum substantiæ, cui forma artis inheret. & ista est sincera veritas, nec aliter dicere posset ipse Auer. si vult à contradictione remoueri, etiam si ab inferis inquisceret. Dicit autem Modernorum hic nullam prorsus vim habent, sicut tu poteris ex dictis nostris id dicere. Recto enim & ipsum, & obli quum cognoscimus, sicut dicit Philosophus.

1. de a. a.
tex. 10.

Decimaquarta contradi. est in te. 10. Ari. dicit q. animal est corpus & anima, sicut oculus pupilla & visus. Sed huius oppositū habetur in 7. primæ philosophiæ in tex. cō. 60. vbi dicitur q. syllaba Ba non est B & A, nec caro ignis & terra. Et confirmatur per rationem, quia ratio vniuscuiusq. & substantia est id quod semel: quia omne per se vniū est vniū per vnā formam, s. metaphys. tex. commen. 19. vbi dicitur q. sex non est bis tria, neque ter duo. Nisi esset q. totum dicitur esse sex partes simul iuncte integrale. Vnde per cōparationē ad causas, p. primas, alia non est nisi corpus & anima, quia istæ sunt duæ causæ propinque ad adequatæ, ex quibus componitur, tamen ratio animalis formaliter est distincta à ratione corporis & animæ, etiam simul iunctarum quia animal formaliter non est corpus & anima propter iam assignatam rationem. Si enim totum quantitatiū dicit rationem formalem distinctam à partibus etiam simul iunctis, multo fortius est de toto essentiali.

1. de a. a.
cx. 13.

Decimaquinta cōtradi. est super tex. 13.

Ar ist. ibi enumerantur virtutes, seu potestates animæ, non enumerantur appetitus: & tamen tertio de anima tex. cō. 52. Appetitus est potentia animæ, & concurret vt efficiens in animalibus vnā cum imaginatione ad causandum motum progressum, vt ibi dicitur. & similiter in 2. de anima. tex. cō. 27. enumeratur. Nisi esset q. ad intellectū debet reduci appetitus intellectiū, qui est voluntas, & ad sensum debet reduci appetitus sensitiū. nā vbi est sensus, ibi etiā est dolor, & voluptas. vbi autem hæc sunt necessarij est desiderium. 2. de anima. tex. commen. 20. Etenim Peripateticorum sententia est, q. virtus cognoscens & appetitus est vna secundum rem, & differunt fm q. quid erat esse, i. secundum rationes formales. Vnde lucidissimus Themistius in tertio de anima cap. 4. s. super tex. cō. 29. expresse dicit quod appetitus, sensus conpiscencia, & desiderium dicitur: appetitus intellectus voluntas, ac subiectio quidem idem est sensus & appetitus eius, sed ratione cogitationeque discrepat. Eodem modo intellectus & voluntas idem sunt, sed diuersitatem essentia & definitione enarrat. Idem tenet Commen. in 3. de anima, in cō. 49. Et aduerte hic, vt notat Ammo. q. in isto tex. 13. Aristot. diuidit animam in suas potestates, cuius argumento est, quia dicit vt intellectus & sensus, & licet dicat de motu fm locum, & statū, & motu alimentici, per hoc debet exponi, id est principia istorū motuum, & licet Cōmen. in com. videatur dicere q. ista diuisio est de operationibus virtutum animæ, ab ipsa tandem veritate coactus in principio cōm. 15. vbi ponit conuolutionem, expresse testatur diuisionem istā esse de virtutibus animæ, quod nota.

Decima sexta contradi. est in cōm. 16. Viueret dicitur de nutrimento & augmento solum. Sed oppositum dicit supra tex. commen. 13. Solutur. hic sumitur nomen vite pressius, ibi vero latius.

1. de a. a.
com. 16.

Solutio.

Decima septima contradi. est super tex. 20. Atillo & Commen. asserunt, q. vbi est sensus, ibi est imaginatio, & appetitus, quod probant, quia vbi sensus, ibi dolor, & voluptas consequitur, vbi autem hæc sunt, necessario & desiderium est, & ita videtur q. nō possit esse sensus sine appetitu. Huius tamē oppositum memini me legisse apud Alex. in paraphrasi de anima, in cap. de impulsu, & vi impulsoria, vbi iter alias dicit, quas ponit inter appetitū & vim sensualem, hæc est vna, q. oīno ante appetitum sensus semper est.

1. de a. a.
tex. 20.

est, non semper autem post sensum est appetitus, quod si ita se habet, non ubique alicuius horum possetur, est, ibidem semper alicuius esse conatus, & est expressa contradictio, sicuti vides.

Solutio.

Nisi esset q. Alex. loquitur de appetitu, qui est principium motus localis determinati in animalibus perfectis inveniunt. Unde ista se habent per ordinem, imaginatio, assensus, impulsio, actio. Ita. n. esse imaginationem sine assensu, ut imaginemur Solem esse pedalem, & tamen non assensum. Similiter non omnem assensum sequitur impulsio, nam, qui cupiamus, quod album sit, assentit, non continuo in id impulsu trahitur. & si Socratem esse eum, qui obiter progreditur, assensimus, non proinde ad rem quamvis appetitione & impulsu trahimur. Accidit etiam ut plerumque impulsione, atque appetitu parati nihil agamus, quod appetitui neque consilium, neque deliberatio suffragatur, ut assensum dem Alexan. in cap. de phantasia, in para. de anima & ita patet q. loquitur de appetitu determinato & perfecto. Arist. autem loquitur de appetitu imperfecto, & imaginatione imperfecta, quare est respectu obiecti presentis, ut notat Comen. ibi in commen. & omnes expositores.

2. de aia.
com. 10.
Solutio.

Decimo octava contradictio est in com. 10. dicit q. omne animal habet imaginatiuam. Oppositum infra. 15. 6. Soluitur. loquitur de imaginatiua absolute, siue perfecta, siue imperfecta: ubi vero de imaginatiua perfecta tantum.

1. de aia.
com. 11.
Solutio.

Decimanona contradictio est in com. 11. dicit q. sentire est actio. Oppositum infra. com. 12. ubi dicitur q. est passio. Nisi esset q. simpliciter actionem pro passione. aut si verum dicamus, non est formaliter actio, neque formaliter passio, sed assimilatur illis, & hoc Deo duce in. 3. de anima declarabim⁹, ubi videbimus in simili quomodo intelligere est passio, sed pro nunc recurre ad. 1. quæstionem quolibetorum Secundi artic. 3. & ibi videbis veritatem.

1. de aia.
tex. 24.

Vigesima contradictio est in tex. 24. Arist. & Commen. videntur dicere formam esse actum agentis in patiente & disposito. Sed huius oppositum habetur in. 7. met. tex. commen. 26. ubi dicitur q. agens non facit in alio aliud, non enim facit in materia formam, sed ex materia formatum. Solutio. generatio, & omnis motus dupliciter potest considerari. Vno modo, ut est extra animam in effectu, & sic quod per se generat, est compositum ex materia & forma, istud

enim terminat in esse reali actionem agentis. & isto modo Arist. loquitur in. 7. primæ philosophiæ. Alio modo consideratur ut est in abstractione animæ, ut refert ad sua principia ex quibus constat, & sic sunt materia, forma, & priuatio, quorum duo sunt per se, & vnum per accidens. Unde sic in ratione generationis ista tria apparent, & terminantur, & subiectum. nam generatio est transmutatio ex non esse ad esse. nam ex hoc, q. est transmutatio, apparet subiectum, & ex transmutatio est actus transmutabilis, & non esse est privatio, & esse est ipsa forma. & sic intelligitur dictum Philosophorum, dum dicunt formam esse actum agentis, secundum rationem considerata generatione. Aut dicit q. compositum est terminus totalis, sed forma partialis.

Vigesima prima contradictio est in com. 24. Habetur q. actio attribuitur primitus formæ. oppositum est. 1. de anima. com. 3. ubi dicitur alia qua accidentia primitus attribuitur corpori q. animæ. Soluitur, q. illa accidentia, quæ dixit Comen. primitus attribuitur corpori quam animæ, non intellectus de corpore in quo est anima, sicut forma in materia, sed de corpore extrinseco, sicut est vapor respectu somni aut aliquid huiusmodi, & sic non est ad propositum. Sed adhuc dubitatur, quia actio videtur primo composita attribui in proemio met. & primo de anima. 64. Soluitur. compositum ut quod, formæ ut quo. & hoc non negat hic Commen. quia dicit q. actio attribuitur primitus enim propter formam.

Vigesima secunda contradictio est in tex. 16. Arist. in presenti loco laudat illos, qui opinati sunt animam sine corpore non esse. Sed hoc videtur inferre animam intellectui uam sine corpore non esse. Sed huius oppositum videtur ex. 2. de anima, ubi dicitur, q. separatur, sicuti perpetuum à corruptibili. & est contra id, quod demonstratur in. 1. de anima, q. nullius corporis est actus. Nisi esset, q. hoc dictum locum habet de anima vegetatiua, & sensitiua, quæ sunt formæ organice constitutæ, sicut formæ, quæ constituuntur per subiecta. tales enim sunt inseparabiles, & separatio earum à materia est corruptio earum, ut dicit Commen. 4. phy. com. 18.

Fallit autem de intellectiua. quia Aristotele de illa superius dixit q. est aliud genus animæ, & q. separatio eius non est per corruptionem, sed sicuti perpetuum à corruptibili, quia est separatio secundum maximam distantiam in essentia & natura. Sed contra istam solutionem, quæ licet sit Ammonio in presenti loco,

2. de aia.
com. 24.

Solutio.

2. de aia.
tex. 16.

Solutio.

M. A. Zim. Solut. Cont.

si loco est replica. quia Aristot. hoc infert ex his, quæ in tex. 14. & 15. demonstrata sunt videlicet quod anima est actus corporis. sed hoc est commune omni animæ, vt patet per Aristot. supra tex. commen. 5. vbi dicit qd, si quid igitur commune est omni animæ, anima vique erit actus corporis instrumentalis potentia vitam habentis. Et confirmatur, quia actus, & perfectio dicitur in relatione ad id cuius est, & relatiua non possunt absolui nec in esse, nec intellectu. ideo aliter soluo qd, anima rationalis dupliciter concipi potest, vt anima, & vt intellectus. Magna enim differentia est inter animam & intellectum, vt patet per Aristot. in primo de anima. tex. commen. 23. vbi impugnat Democritum non distinguentem inter animam & intellectum. vnde anima cum dehiatur per corpus, nulla anima quatenus anima, potest esse sine corpore, quia est actus corporis. Sed in hoc est differentia inter animam intellectiuam, & animam plantæ, & sensitiuam, quia iste sunt actus corporis constituti in esse per corpus, & dependent à corpore, & quod ad essentiam, & quod ad operationem, sed anima intellectiua solum est actus dans operari, & vt sic non est separabilis à corpore. vnde Commenta. dicit expresse primo de anima. commen. 12. quod ista est sententia Aristot. de intellectu materiali quod est abstractus secundum essentiam. quia non est virtus organica, & qd, nihil intelligit sine imaginatione, & per consequens quod ad operationem est coniunctus. Et hoc intellige vt intellectus consideratur vt est pars animæ. si vero consideretur vt intellectus, sic non dependet à phantasia, nec concernit corpus: immo sic est intellectus, quæ intelligit abstracta, sicut alie intelligentiæ. vnde sicut nauta dupliciter considerari potest, vt nauta videlicet. & sic dicit respectum ad nauim, & non potest sub illa ratione sine nauis esse: & vt homo, & sic separatur à nauis, ita intellectus anima, vt anima est, importat respectum ad corpus, sed vt est intellectiua, est separabilis. Et ex ista solutione patet solutio ad Achillem illorum, qui credunt demonstrare secundum Aristot. animam in intellectuam esse inseparabilem à corpore. quia, si esset separabilis, haberet aliquam operationem sibi propriam, sed propria operatio, si qua est, quæ attribui potest animæ intellectiue, maxime videtur intelligere, si autem intelligere est imaginari, aut non est sine imaginatione, nec ipsum sine corpore

esse potest. frustra autem est essentia, quæ non habet operationem sibi propriam. Et istud est argumentum, in quo uti Alexander sonant campanas, & dicitur secundum Aristot. Animæ intellectiue essentiam esse mortalem secundum Aristot. & inseparabilem. Dicimus nos quod æquiuocatio decepta eos, & locus communis. quia non distinxerunt inter animam intellectiuam in ratione animæ, & in ratione intellectus. Vnde licet argumentum eorum concludat animam intellectiuam in quantum anima est, non esse sine corpore, non sequitur ad simpliciter, igitur essentia animæ est inseparabilis simpliciter. nam, vt inquit Auicenna. in 6. naturalium. cap. 1. nomen animæ non est nomen essentie. Et licet Aristot. in 3. de anima locus sit de intellectu, vt est pars animæ, & sic dicit nihil ipsum intelligere sine imaginatione, innuit tamen Aristot. intellectum etiam habere aliam considerationem, vt intellectus in se consideratur, vt patet in tertio de anima, vbi mouet questionem, & licet non absoluerit eam, tamen Peripatetici, & sequaces eius dicunt illud esse de intentione eius.

Vigilimateria contradi. est in eodem. 17. Artifex non potest probare subiectum esse, neque species subiecti. Oppositum primi patet primo elementorum, vbi probatur syllogismus elenchum esse. Oppositum secundi patet. 4. celi. commen. 32. Soluitur. diffuse pertractaui ista in speciali questione, quam feci de hac materia: pro nunc dico breuiter qd, alia subiecta adeo nota sunt, qd, scientiæ despiciunt ea, nullam propterea mentionem facientem de ipsis. aliqua vero subiecta non sunt adeo ignota, quod demonstrari queant. quia, sicut diximus superius in 4. celi. super. 32. commen. implicat, quod aliquod subiectum demonstretur in scientia, in qua est subiectum. tamen si fuerit aliquod subiectum, quod indigeat aliqua modicula declaratione, tale bene super scientiam à scientia illa, in qua est subiectum, potest notificari & persuaderi sicut est syllogismus hypotheticus per materiam, & sicut est via inductionis vel exempli, vnde Auerro. primo priorum. cap. de syllogismo hypothetico inquit quod per syllogismos hypotheticos per naturam ostenduntur ea, quæ sunt minus occulta, quam sint occulta per naturam, sicut esse animæ per suas operationes: sicut fecit Auicenna. in 6. naturalium, qui ex operationibus animæ notificauit esse animam: non quod illa sit ratio demon-

1. de anima.
com. 17.

Solutio

Contra ponentes mortalitatem animæ.

demonstratiua, sed est syllogismus hypothe-
ticus per naturam, in quo antecedens est
notum per se, & consequens etiam est per
se notum, & sequela est per se nota. & talis
syllogismus nihil simpliciter probat, sed est
sola persuasio quædam, & superficialis no-
tificatio. Et ideo dixit bene Commentato.
in. 4. cœli in commen. 22. ubi dixit, quod
alia est latentia, quæ indiget syllogismo, vi-
delicet categorico: & alia est latentia, quæ
indiget inductione. vnde hoc idem sentit
Themist. super secundo poste. cap. 11. in sua
paraphrasi. Et sic dico, quod ratio illa Philo-
sophi in libro elenchorum non est ratio de
monstratiua ad probandum esse subiecti
illius libri, sed est quedam persuasio exem-
plarum & similitudinaria. De partibus vero
subiectiuis, an in scientia possint demon-
strari, nec ne, iam diximus commen. trige-
simosecundo: quarto de cœlo diffuse: &
tu illuc recurras.

2. de ala.
tex. 29.

Vigesimaquarta contradictio est in tex.
29. Aristote. dicit quod in animalibus ha-
bensibus tactum, manifestum est, quod insit
etiam appetitus. De imaginatione autem
immanifestum, posterius autem considera-
dam. Sed huius oppositum dixit supra in
tex. commen. vigesimo. ubi inquit quod ubi
sensus, ibi est imaginatio & appetitus. Solu-
tio est, ut inquit Simplicius, non est immani-
festum si per imaginationem intelligamus
indeterminatam, & quæ est respectu tangi-
bilium presentium, quia hoc est clarum.
sed per per imaginationem hic intelligitur
determinata, quæ est respectu absentium,
& cum memoria est coniuncta. vnde ani-
malia imperfecta bene sentiunt iucundum,
& triste, sed non per imaginationem. siqui-
dem imaginatio est nobilior & altior sensu-
bus, ut notat Ammo. in presenti loco. Pro
quo nota quod secundum Aristote. in secun-
do de anima in tex. commen. 156. Sensus
ab imaginatione distinguitur, quia sensus
inest omnibus animalibus, non autem ima-
ginatio. Et ex hoc scire potes quod anima-
lia imperfecta si sentiunt & appetunt, hoc
non est per virtutem altiore quam sit sen-
sus, sicut est in perfectis habentibus ima-
ginationem distinctam a sensu, & nobilio-
rem & determinatam. & ideo spongia ma-
rina, & id genus appetunt, & delectantur,
& contristantur circa iucundum, & triste,
per sensum, & non per imaginationem,
quæ sit virtus superior quam sit sensus, &
hoc tenemus.

2. de ala.
com. 2.

Vigesimaquinta contradictio est in com.

32. Dicit Commenta. quod intellectus spe-
culatiuus non est anima, nec pars anime,
sed commento primo. tertij de anima
dicit oppositum. Soluitur: intellectus
speculatiuus secundum ipsum quandoque
supponit pro operatione anime, quæ est in
tellectio: & talis nec anima est, nec pars
anime, sed est accidens maxime de nona
intellectione, quandoque fumitur pro in-
tellectu potentie, qui est pars anime nre,
quo mediante intelligimus, & sapimus,
primo modo hic. secundum modo fumit ibi.

Vigesima sexta contradicit. est in tex. 37. 2. de ala.
tex. 37. Aristote. & Commen. in eodem dicunt, quod
anima est causa efficiens corporis. ubi Com-
inquit quod est causa omnium motuum,
tam verorum, quam existimatorum. Sed
huius oppositum inuenimus apud Alexan.
in paraphrasi de anima in cap. de impulsu.
& vi impulsoria, ubi dicit quod non proprie
moueri corpus ab anima dixeris. Soluitur.

Solutio.

formæ sunt in duplici differentia. quedam
sunt formæ abstractæ à corpore, & per se
subsistentes, sicut sunt intelligentie separa-
tæ. & tales per se mouere dicuntur, quia in
mouendo non mouentur, neque per se, ne-
que per accidens, tales enim habent esse
perfectum in se & cōpletum in specie, quæ
tota saluatur in vno supposito fm Peripatetico-
rum, & habent unitatem numeralem per-
fectam, & naturam priorem suo corpore. Et
ideo Commen. in primo cœli in com. 23.
dicit quod cœlum est semper mobile per pri-
ncipium extrinsecum, quod non est corpus,
neque virtus in corpore. Sunt iterum aliæ
formæ, quæ sunt actus corporis, sicut anima
quæ est corporis actus, quæ in mouendo
mouentur per accidens, & tales formæ non
proprie dicuntur mouere corpus, quia non
habent subsistentiam separatam extra cor-
pus. vnde, si anima dicitur mouere cor-
pus, est propterea, quia anima interceden-
te mouetur corpus est enim ratio, quæ cor-
pus mouet. sed non est id, quod proprie
per se mouet. motus enim & generationes
sunt suppositorum, anima autem, quæ est
forma dans esse corpori, non est suppositum,
sed est ratio, propter quam sup-
positum est in actu. vnde forma est actus,
sed suppositum est in actu propter for-
mam. & ista est mens Alexandri ibi.
inquit enim omnis entelechia, & actus
per se immobilis est, animam autem en-
telechiam siue actum monstratum est,
quapropter neque corpus ab anima mo-
ueri proprie dixeris: id enim proprium
est

M. A. Zim. Solut. Cont.

est in his duntaxat rebus, in quib⁹ id quod mouetur, ab eo quod mouetur, abiunctum, est, velut à bob⁹ moueri paulstra dicuntur. sed quia communis dicitur ab aliquo moueri id, quod intercedente aliquo mouetur: sic enim artifex ab arte mouetur, quia per artem, sic ignis à leuitate, sic ipsum animal ab anima moueri dicitur, quia per animam, siue intercedere anima mouetur. motio enim eiusmodi animali ea parte cōperit, quā animatum est, non autē qua graue, aut leue. aut calidum, aut frigidum, album, aut nigrum. Sic igitur intellexisti, q⁹ supposita sunt, quæ vere mouentur, & quæ proprie mouent, sed formæ suppositorum sunt ratio, per quam fit motus sicut artifex est, qui proprie mouet materiam artis, sed ars est ratio mouendi.

1. de aia.
com. 38.

Vigesima septima contra di. est in cō 38. Dicit Cō. q⁹ caput est principium sensationis. Huius oppositum habetur in libro de sensu & sensu. vbi dicitur q⁹ cor. Soluitur. quicquid dicant alij, veritas est ista. cor est principium omnis sensationis, cerebrū nullius sensationis principium est; sed natura produxit ipsum ad contra operandum cor di per sui frigidiatē in contemperando cordis calorem. ista est Aristō. via, istud sensit Cō. in cō. suo super libro de somno & vigilia in secunda columna, vbi declarat q⁹ sensus communis organice est in corde, & q⁹ cerebrum non concurrat, nisi tanquam instrumentum ad contemperandum calorem cordis, vt sit proportionatus pro operationibus sensitiuis. Sed Medici instant ratione sensata q⁹ sensus sint organice i cerebro. q^a stance noumento in prima parte cerebri, sit noumentum in virtute imaginatiua, & in sensu communi, sicut illo, qui præcipiebat q⁹ ubi cinis deberent excludi à domo propter impedimentum, quod sibi inferebant. itante noumento in medio sit noumentum in virtute cogitatiua: sicut fuit ille, qui proieciat vasa argētea per fenestrā. quidam autem habent noumentum in parte posteriori cerebri: & illi non possunt memorari alicuius rei præterite. ergo videtur q⁹ ista instrumenta talium sensationū sunt in cerebro, & non in corde hoc est argumentum contra philosophos. Nos dicimus pro Philosophis q⁹ hoc nihil mouet.

Instantia
Medicorū

Solutio.

Nam ista contingunt propter impedimentum, quod est in corde. nam facta læsione in cerebro in aliqua sui parte, impeditur mensura illa caloris deferuentis tali virtuti in corde organice existentis. unde cerebrum

fm diuersa sui partes contemperat calorem cordis tali, vel tali virtuti deferuentem. & est id est q⁹ facto noumento in parte media cerebri impeditur temperamentum, & mensura caloris naturalis existentis in corde: quod temperamentum, & quæ mensura est instrumentum virtutis cogitatiue in corde organice existentis. & ista est sententia Philosophi in. 1. de partibus animalium cap. 7. & sic de alijs dicas consequenter. ista sunt ex præcordijs Antiquorum Peripateticorum, & à triffatoribus minime intellecta, quorum doctrina non consistit, nisi in multitudine verborum. volunt, n. facere nouas sectas, & miscere Græcæ Latinis, & medicinalia, & Platonica cum Aristō. & neutrum attingunt. sicut cullibet parum exercitato in Philosophia Arist. patere potest.

Vigesima octaua contra di. est in tex. 40. Arist. & Cō. volunt solum ignem videri ex elementis nutriri & augeri. Sed huius oppositum habetur in. 1. cœli. tex. cō. 11. vbi dicit q⁹ omnia corpora physica, quæ alterantur fm passionē, videntur habere augmentum & decrementum, puta animalium corpora, & partes ipsorum, & plantarum, & similiter elementorum. Et confirmatur. quia certum est q⁹ augmentum ignis est in proprie dictum, cum augmentum verum sit animalium, vt patet. 1. de genera. & corrupt. tex. cō. 33. & 1. de anima: & per consequens augmentum improprie dictum ita competet terræ & aquæ, sicut igni. non igitur solum ignis maxime videtur augeri & nutriri. Nisi esset q⁹ tamē si augmentum in rebus simplicibus, sicut sunt elementa, sit improprie dictum, in hoc tamen est differentia inter ignem & alia elementa. quia ignis, aut est alterans alia, aut in eo magis dominatur alterare, quā in cæteris, est. n. formalissimū inter omnia elementa, vt dicitur in. 1. de genera. & corrupt. tex. cō. 30. solum. n. & maxime speciei est ignis, & 4. meteor. tex. cō. 5. oia putrescunt elementa, excepto igne. ex sua autem acuitate contingit, q⁹ ea, quæ non sunt eiusdem speciei, transmutantur in sui naturam, vt ligna. & in hoc augmentum eius videtur magis assimilari vero augmento, quod fit in viuētibus, vbi etiam nutrimentum mutatur in substantiam aliter, & istud est motuum istorum in presenti tex. in secunda figura ex duabus affirmatiuis, vt dicit Cō. Sed augmentum aquæ, & terræ manifeste fit per iuxta positionem consimilia in specie: quia aqua addita aquæ, & terra terræ reddunt aliquid maius. Licet igitur ignis

1. de aia.
tex. 40.

Solutio.

ignis non sit verum augmentum, ut dicitur in. t. de gene. & corrup. propter defectum illarum trium conditionum positarum in. 1. de gene. & corrup. tex. cō. 33. tamen magis assimilatur maiori etus augmento viuientium, quam maiori aliorum elementorum propter causam prædictam. Vnde licet ignis etiam augeri potest per iuxta positionem alterius ignis, ut dicitur in. 2. de gene. & corrup. tex. cō. 38. Ignis. n. augetur igne & æther æthere, & in hoc conuenit cū augmento per iuxta positionem factum cum alijs elementis, tamen etiam habet alium modum, ubi per appositionem plurium lignorum videtur resultare maior ignis, quod non habent cetera elementa, quæ non sunt ita alterabilia & actiua. & hac ratione solum ignis videtur inrer alia elementa nutrirī & augeri, cum tamen vere neque nutritio sit, neque augmentum, quia non permanet, ut dicitur in. 2. de gene. & corrup.

2. de aia.
tex. 41.

Vigesimalia nona contradi. est in tex. 41. Atist. in paruo spatio sibi contradicit hic. Nam vult omnium natura constantium terminum esse magnitudinis & augmenti. & postea immediate subdit, ignis augmentum in infinitum protendi, quousque combustibile fuerit. & cum ignis sit vnum eorum, quæ natura constant, & animalia, & partes ipsorum, ut dicitur in principio. 2. phys. eius debet esse terminus magnitudinis, & augmenti. & sic vniuersalis interimitur per instantiam particularis aperre, ut dicitur in libro priorum. Hanc autem contradictionem Egidius Roma. conatur sedare, dicens sermonem Philosophi esse de natura augmentabilibus, sicut sunt ea, quæ proprie augentur, sicut sunt animalia. Vnde iste motus est finitus & terminatus, quæ est in corporibus animalis, quæ vere augmentum sed augmentum ignis non est terminatum: igitur in figura secunda sequitur q. motus augmenti veri non est ab igne. Vnde Cōm. per terminos exponit vltima naturalia, quæ inueniuntur in corporibus augmentabilibus, i. animalis. Et postea præfatus doctor inquires resolute causam augmenti in rebus naturalibus, dicit, q. potest esse triplex, forma, materia, & ordo vniuersi. De forma patet, & est concessum ab omnibus Peripateticis. sed de materia, inquit, q. cum aliquid constat ex tota sua materia, tale non potest esse nisi vnum in vna specie, ut colligitur. t. celi. tex. cōm. 93. ubi dicitur q. mundus, quia constat ex tota sua materia, vnus est numero: quia autem materia passiuorū

& actiuorum terminata est, ideo etiam non creuit de facto ignis in infinitum. vnde Aristot. vult magis terminationem ignis esse à materia quam à forma. inanimatis autem est e contra, quia est propter animam terminatam propter materiam. Tertio dicit terminatam imponi ex vniuersi. nam, quia elementa continentur à celo, inde est q. sibi imponitur terminus, quia quibusdam rempōnibus dominantur sydera calida, quandoque frigida: motus. n. Solis in obliquo circulo est causa istius vicissitudinis, ut dicitur in. 2. de genera. & corrup. ista sunt dicta eius. Videtur in. 2. dicto esse contradictio, quia Commen. in. 3. phys. in cō. 60. dicit expresse q. infinitas est à materia, & finitas est à forma. & per consequens non videtur q. naturaliter terminatio sit à materia. Et quod dicit, q. in rebus constantibus ex tota sua materia vnum indiuiduum est in vna specie, & in illo non potest esse augmentum, patet per æquiuocationem esse in sententia. quia per te sermo est de augmento, quod est in quantitate continua. sicut augmentum animalium est ad terminum, & augmentum ignis non est ad terminum. sed modo loqueris de augmento in quantitate discreta. Amplius licet res constantes ex sua materia sint terminatæ in numero, tamen non est illud principaliter, sed per viam signi & cause secundariæ, ut alias declarauit quia potest forma limitare materiam, quæ materia formam, ut alibi demonstrauit. Dico cum distinctione in hoc quesito, præsupponendo primo q. Philosophi docuerunt ad hoc, ut asserant in rebus generabilibus, & corruptibilibus dari extrema & media, i. maximum & minimum ex duobus. Primo ex operationibus formarum, quia inuenerunt eas esse terminatas, & requirere dispositiones terminatas quantitate & qualitate. & sicut terminatum tempus, & hoc experientia docuit. Vnde Medici de causis sterilitatis loquentes, dicunt quando quæ prouenire propter magnitudinem virgæ. & Aristot. dicit hoc in libris de generatione animalium, q. habentes penem immoderatum sunt infecundi: & etiam propter paruitatem. & ideo datur maximum & minimum, cum latitudine tñ quadam in illis. Et similiter deueniunt ad hoc ex cognitione generationum, quæ sunt in determinatis temporibus. vnde. 2. celi. tex. com. 38. datur tempus minimum in non excedere, ita de qualitatibus dispositionibus, ut pulchre dicit Commen. in. 6. phys. cōm. 94.

Impugnatio.

Solutio.
Egidij.

Solutio.
propria.
De maximo & minimo.

de Anima

E E de em-

de embryonibus habentibus quantitatem maximam & minimam, & de quantitibus hominum, & vniuersaliter dicit quod actio cuiuslibet entis perficitur per quantitatem & qualitatem terminatam. vnde primo cap. de substantia orbis datur exemplum de aqua, dum conuertitur in aerem, & e contra. Secundo deueniunt ad istud ex rebus artis. ars enim est zmulata naturæ, & naturam miratur. & viderunt in arte, quod ipsa est, quæ imponit terminum rebus in mensura & figura, non instrumenta, vt patet inductiue in omnibus. Et ita etiam dixerunt quod sit in natura, quod forma naturalis est, quæ imponit terminum & figuram rebus non instrumenta. Nota tamen quod est distinctio in istis formis, quia quædam sunt propinquæ primæ materiæ, sicut sunt formæ elementariæ, quæ secundum viam Auer. ex hoc habent vt sint quodammodo media inter substantiam & accidentia. Et ex hac ratione concludit, q. istæ multum participant de proprietate materiæ. vnde nullam sibi requirunt terminationem, & figuram, vt est demonstratum in tertio cœli. text. eonimen. 67. Figura enim, vt scribit Commen. in cœm. 67. associatur in hoc formis substantialibus perfectis in hoc, q. non recipit diuisionem. & ideo caret motu alterationis, vt dictum est in septimo physico. & ideo elementa in sua natura edyderata infigurata sunt, & interminata per consequens. & ideo, quia sunt primæ materiæ formæ eorum propinquissimæ. & ideo sic habent proprietatem materiæ, quæ est ratio terminationis & infinitudinis. vnde etiam propter sui imperfectionem recipiunt quandam penetrationem in suis partibus, vt notat Commenta. in octauo physico. cœ. 82. Et propterea concluditur q. possunt esse simul in eodem puncto, vel parte materiæ in mixto, quod non possunt facere formæ mixtorum perfectæ, quæ appropriant sibi certam quantitatem terminatam, & figuram: sed bene tales formæ recipiunt terminationem insequentem formam mixti, & per istam terminantur, & non per proprios terminos, quibus carent ex se, & qui eorum puniunt in mixtione, si quos habuerunt, dum existebant separata. Et ideo animaduerte, frater mi, quod elementa aliter se habent, vt in sua natura considerantur, aliter, vt iam existunt & sunt partes mundi, primo modo termino carent & figura, sed secundo modo habent terminum, quia vniuersum terminatur eis & non infinitum,

vt est demonstratum in tertio physico. & magis in speciali adhuc in primo de cœlo. vnde sic figurantur à continente. Ista igitur ratione ignis augmentum in natura sua consideratum simpliciter vt est agens principale, & non instrumentum anime inhiatum est, appositio combustibili, quia vt sic, vbi desinat, non habet. Si autem consideratur vt est pars mundi, vt sic terminum habet, maxima enim diuisionis, quam recipit materia, est illa, quæ habet sub forma ignis, & minima illa, cum qua stat forma terræ, vt dicit Commenta. in secundo de anima. commento 97. & sic ignis in existentia naturæ est determinatus per maximum & minimum. Sed in hoc est differentia inter ignem & alia simplicia ex vna parte, & reliqua mixta perfectæ, quia illa habent terminationem extrinsecam deriuatam propter continens, & ratione quæ sunt partes. sed mixta vitra rationem generalem habent intrinsecam causam suæ terminationis, & est sua forma, & quæ ex sui perfectione, cum sit eleuata magis à materia, & accedat magis ad actum & formam, est terminata, & imponens causam terminationis in entibus. vnde secundum quod magis & magis eleuantur, sic sunt perfectiores & magis ad vnitatem accedentes. Vnde quidam viri magni tenuere animas perfectiorum animalium esse indiuisibiles, tamen via Auer. licet diuisibiles sint omnes formæ eductæ de potentia materiæ, sunt tamen magis vnite perfectiorum animæ. vnde in animalibus perfectioribus propter istam causam partes diuise non mouentur neque viuunt. & ideo licet detur ignis maximus & minimus, & aqua, hoc est secundum quod exiit in natura, sed in se non habet terminum. Et ideo in hoc bene dicit Egidius Romanus, quod terminatio in igne non est à forma sua, sicut est in animatis, si ipse respicit ad istam differentiam originatam ex propinquitate materiæ & distantia. 2. cœli. commento trigesimo secundo esse elementorum propinquum materiæ: sed non est absolute concedendum terminationem esse à materia, sed à forma principaliter. vnde magis est ratio & formæ, quam materiæ, quia, si materia est terminationis causa, non est ratio suæ essentia, sed quatenus est formata, & actiua per formam. Et ideo nota bene differentiam inter generalia simplicia & maxima perfectæ, quia licet de facto omnia terminata sint maximum & minimum, tamen focus est in simplicibus &

& secus in mixtis. quia in simplicibus est anima extrinseca, in mixtis vera extrinseca est causa intrinseca, & est ratio formæ suæ, quæ perfecta est, & requirit figuram & terminationem terminatam, cuiusmodi non sunt formæ simplices. Et ex hac ratione ferre potes quare formæ elementariæ in mixto possunt se penetrare & simul esse in eadem parte materiæ, quod non possunt formæ mixtorum perfectorum, assimulantur enim accidentibus & qualitatibus in hoc, sicut sapor, odor, & color, qui sunt in eodẽ subiecto, quia non habent diuersos terminos. sed vna quantitas terminata subiectum insequente terminatur iuxta illud, tanta est albedo quanta est superficies, ex prædicationis. ita formæ elementariæ in mixtis habentes esse ligaturum, habent extẽdi & terminari per quietem & terminatam insequentem mixtum & formam eius; & non habent diuersas terminationes, sicut sunt formæ mixtorum. Ideo Cõmen. 8. phys. 16. 81. expresse dicit q̃ elementa recipiunt quãdam penetrationem in suis partibus.

Trigesima contradi. est in cõm. 41. Dicit Cõm. q̃ ignis dominatur in corporibus nutritilibus. Sed oppositum patet. 2. de generatione. in te. c. 49. & in. 4. meteo. vbi scribitur q̃ omnia residentia circa medium à prædominio sunt terrea. Soluitur. fm̃ molem terra dominatur ignis autẽ fm̃ virtutẽ & præcipue in nutritilibus: nam generatio est prima participatio animæ in calido naturali, & vita est eius permansio. Ex ideo dixerunt sapientes q̃ frigiditas non ingreditur opus naturæ igneæ: namque anima omnia operatur. 2. de anima. tex. cõ. 41. & 130. Replicari potest in maiori quanto est maior virtus. si igitur terra dominatur quantum ad molem: igitur quantum ad virtutem. Soluitur. intelligitur propositio in his, quæ sunt eiusdem speciei, sicut plus ponderat gleba terræ, & velocius descendit quàm medietas glebæ. fallit in his, quæ sunt diuersarum rationum. similiter intelligitur propositio illa, quod ad virtutem insequentem talem molem, non autem quod ad alias virtutes: quæ illam molem non insequuntur, sic dico, quod, cum terra quod ad molem dominetur in mixtis, talem moueat ad motũ eius. Et ideo canis proiectus de turri descendit virtute elementum dominans in eo, sed quod ad suum motum, qui est à anima, & quod ad alias operationes virtutis nutritiæ & sensitiuæ ignis dominatur, sicut communiter cõcedimus est ab omnibus suis capius.

Trigesimalaprima contradi. est in cõ. 48. Dicit Cõmen. virtutes corporum cœlestium conferunt esse secundum omnem dispositionem. & fm̃ omnes partes. Oppositum videtur in vltimo cap. de substantia orbis, vbi dicit q̃ cœli permanentia non est à virtute. Soluitur. negat ibi virtutem extentam ad extensionem subiecti, concedit hic virtutem abstractam à tali. n. est permanentia cœli & motus æternitas. 2. capite de substantia orbis. & 8. physico. cõmen. 1. 8. æterna enim habent causam necessariam conferuantem, & dantem esse.

Trigesima secunda contradi. est super tex. 51. Aristote. in. 2. de anima tex. cõmen. 51. scribit quod sensus in ipso moueri & pati aliquid accidit, sicut dictum est videtur enim quidam alteratio esse. Et Cõmen. in cõmen. dicit q̃ hoc est primum cõsiderandum de sensu, vtrum sit de virtutibus actiuis vel passivis: & q̃ Aristote. postulat sensum in genere virtutum passiuarũ. Sed huius oppositum habetur per Alexand. in sua paraphrasi de anima, in capitulo de intellectu practico & speculatiuo, vbi dicit q̃ sentire non est pati, sed iudicare, argue discernere. Nisi esset, quod, vt scribit Aristote. in septimo physice auscultatio. tex. cõm. 12. Sensus ipsi alterantur, patiuntur enim. actus enim ipsorum motus est per corpus, patiente aliquid sensu. pro quanto igitur sensatio non fit nisi per impressionem specierum sine materia in sensorio resultantem, sic sentire consistit in quodã motu, & in quodã passione. sed illa receptio & passio nõ est sensatio formaliter, sed iudicium & cõprehensio sensilis in specie relictis. Et ideo bene loquitur Alexand. quod sentire, non est pati, sed iudicare, atq; discernere. Quod etiam ratione fulcitur. quia potest esse pati & receptio speciei in sensorio, & tamen non erit sentire, dicit enim Philosophus ad alia fortiter intenti delata sub oculis non videmus. Amplius frequenter virtutes sensitiuas, in genere potentie esse viliore simplici virtutibus vegetatiuæ, vt est nutritiua actiua, & generatiua, quia istæ sunt actiue & ille passiuæ, & agens est nobilior passio. Et ideo non est credendum operationem sensus esse passionem, formaliter loquendo, licet sine passione quadam fieri non possit. Nec est credendum sensum formaliter esse de virtutibus passivis in quantum sensus, sed vt est operatiuus per organum. sic enim Aristote. dicit in primo patiente aliquid sensu per corpus. &

EE ij ists

2. de aia.
com. 41.

Solutio.

2. de aia.
com. 48.

Solutio.

2. de aia.
cõm. 51.

G. 11. 12

Solutio.

isto modo sunt glorianda dicta Auer. & reducenda in bonum intellectum. Et qui nō vult illo modo intelligere, vadat via sua. ar bitrij enim nostri non est q. quisque loquatur. Subtilis doctor in quolibet questione. 1. p. in arti. 3. in responsione ad secundū. dicit q. sicut esse album est habere formaliter albedinem, sic sentire est habere formaliter sensationem. sed hoc non est vniuersaliter verum. quia aliquid formaliter nominari ab aliqua forma, licet illa formaliter nō inhæreat. vt communiter dī de his principijs ab extrinseco denominantibus.

2. de ala.
com. 31.

Trigesimalertia contradi. est in com. 31. dicitur sensum esse de virtutibus passivis. Videatur autem oppositum probasse Philosophus superius in tex. com. 37. vbi declarat animam effectiue concurrere ad omnes motus tam veros quā exilimatos, vt

Solutio.

dicit ibi Commen. in com. meno. Soluitur. Dico q. opinio illa Alberti Magni in. 2. de anima iudicio meo est multum rationi cōsona. q. sensus, licet vt est in potentia ad recipiendum speciem sit passivus, sit autem actiuis, postea quā specie illa informatus fuit respectu sensationis. illi autem, qui posuerunt motorem separatū concurrere immediate ad sensationem causandam aliqua speciali influentia. multum, vt mihi videtur, excedunt limites illius artis. Et licet Commen. 2. de anima. comen. 60. moueat istam questionem, quæ omnino dubia est, & ab eo cum difficultate apparet solutio, tamen talem motorem separatū non ponit, sicut expōitores eius dicunt. impossibile enim est q. sensatio effectiue sit ab intelligentia, tanquam à causa efficiente, propinqua aliqua speciali influentia concurrere. Nam secundum Auer. 7. meta. cō. 31. ad finem, quod mouit Aristō. ad ponendū mouens separatū à materia fuit factio virtutum intelligentium: quia virtutes intellectuales apud ipsum sunt non mixtæ cū materia. omne. n. nō mixtū cū materia sit à mixto cū materia simpliciter. quemadmodū omne mixtum cū materia generatur à mixto cum materia. & primo meta. cō. 31. materiale non transmutatur nisi à materiali. Et confirmatur. Aristō in plerisque locis damnat Antiquos, quia effectum sensibilem ponebant causas insensibiles, sicut patet primo meta. 19. 21. 23. 25. & 26. modo, si Commen. ponat intelligentiam esse immediatam causam sensationis, tunc ipse incidit in foueam quam fecit, quia effectus sensibilis erit immediate ab insensibili &

& abstracta causa. Amplius. quomodo emendet quin aliquid nouum immediate promeat ab antiquo? Forte dices q. hoc facit mediante obiecto, quod concurrat dispositione & non effectiue. Contra. quia tunc solueretur argumenta Aristote. contra Platonem de idem. & Auer. contra Auicenn. qui ponebat datorem formarum: quia tales etiam ponebant ista agentia inferiora concurrere dispositione. Amplius. quomodo causa vniuersalis erit effectus particularis causa innata non video. hoc autem sequitur ei denter, si intelligentia concurrat solum vt efficiens, & obiectū vt disponens. Amplius. Aristō. in secundo de anima. 31. 59. & 60. reddit causam, quare non sentiunt sensus se, & quare non sentimus dum volumus, reducit hoc ad istam causam, quia sensus non possunt sentire sine motore extrinseco: tale autem est obiectum, vt omnes dicunt. Amplius, 59. & super conuenio libri de somno & vigilia habetur q. prima perfectio sensuum fit ab intelligentia agente, quæ declaratur in libro de animalibus, sed ista poitrema perfectio fit à sensibilibus. hæc & alia adduci possunt, quæ gratia breuitatis omitto. Dico igitur, siue species sensibilis idem sit cū sensatione, siue non idem, questionem istam ab Auer. motam esse propter speciem, non propter sensationem. quia miratur ipse, vnde habet obiectū producere spiritualis esse quā sit suum esse, non à medio, vel ab organo potest esse ista maior spiritualitas in specie quā in obiecto: quia medium concurrat vt materia tantum in receptione speciei. effectus autē potius insequitur agens, quā materiam. Et ideo videtur esse ponendus extrinsecus motor. & hoc non potest negari. sed non modo, quo Moderni ponunt. Nam intelligentia ipsa secundum Aristō. concurrat ad omne opus mundi huius: ideo enim mundum hunc oportet superioribus rationib. continuum esse, vt omnis virtus eius gubernetur inde, meteo. primo. vnde, sicut in generatione animalis virtus informatiua existens in sensu in virtute animati, scilicet celestis corporis & intelligentiæ non ex rantiā, à qua gubernatur, producit animal, sic obiectum sensibile extra quantumque materiale esse habeat in virtute intelligentiæ, cuius ipsum est quasi instrumentum, producit speciem sensibilem habentem spiritualis esse quā habeat ipsa. sensus autem specie informat. virtute obiecti primi fit actiū ad sensationis productionem. sensibile

fenfibile enim fenfum agere facit ex mente Philosophi in libro de fenfu ex obiecto enim & potentia patitur nouitia. Et hoc videtur velle Trigemino feptimo, vbi dicit animam esse caufam effectiui omnium motuum tam verorum quam exiftimarum exiftentium in animato. Et ista etiam fenfentia est eiuſdem. 2. de anima cōmen. 14. 9. & non habeo pro inconuenienti hoc, quod idem fit actiuum ratione alterius. & fit paſſiuum ratione propria. vnde ſicut in intellectus poſſibilis eſt actiuus & paſſiuus teſte Auer. 3. de anima. cōmen. 19. ſic inuagitor de ipſo fenſu. Et in hoc iudicio meo recte dicit Albertus, nec rectius dici potuit. Ex hoc fuit in cauſa, ſicut mihi videtur, quare Aristotle. non poſuit expreſſe motorem iſtum extrinſecum in fenſu, ſed bene in intellectu. quia motor iſte concurret vniuerſali influentia vna cum obiecto, quod eſt cauſa proxima non diſpoſitiua, ſed effectiua particulari reſpectu ſpeciei ſenſibilis. in intellectu autem, in qua fit tranſitus de ordine in ordinem, & hunc potentia in intellectu actu intellecta, fuit neceſſarium ponere iſtum intellectum agentem: quia ibi manifeſtum erat quod productio ſpeciei intelligibilis non poterat reduci ad phantaſiam, cum exeat ordinē & latitudinem ſenſibilium. ſed in fenſu, vbi manet conſimilis ordo, non videtur aliquem motorem ſeparatum appropriatum ponere: ſed vniuerſalis eius influxus ſufficit, ſicut etiam in alijs eſt. Et hoc voluit dicere Comment. vt mihi videtur, dum dixit, ſed Aristotle. tacuit motorem iſtum extrinſecum in fenſu, & propalauit in intellectu: quia in fenſu latet, & in intellectu manifeſtum eſt. Sic cognoui ſi iam quomodo ſenſus eſt de virtutibus paſſiuis, & quomodo de actiuis, & reſpectu cuius, & qualiter.

Trigemina quarta contradictio eſt ſuper tex. 32. Aristotle. & Comment. videntur uenire in hoc loco quod ſenſus non ſentiunt ſe. Sed huius oppoſitum memini me legiſſe apud Alexand. in ſuo tracta. de intellectu. capitulo quarto, vbi agit de intellectu in habitu, vbi inquit quod eodem modo ſenſus ſeipſum ſentire dicitur, quando hæc ſentit, quæ actu ſibi eadem ſunt. nam, vt dixim⁹, ſenſus in actu eſt ipſum ſenſibilis, cum & ſenſus & intellectus forniarū receptione abſq; materia, quæ ſibi propria ſunt participant. Dicimus nos quod intellectus & ſenſus in aliquibus conueniunt, & in aliquibus diſſe-

runt. Conueniunt quidem, quia uterque percipit per ſpeciem, tertio de anima textu cōmen. 1. intelligere eſt ſicut ſentire conueniunt etiam, quia ſicut ſenſus & ſenſibilis eſt vnus & idē actus ſecundo de anima. te. cōmen. 14. ſic & intellectus & intelligibilis ſecundum actum eſt vnus & idem actus. & quo ad iſtam ſimilitudinem ſenſus poteſt dici quod ſentiat ſe, ſicut intellectus, pro quanto eſt vnus actus vtriuſque, ſcilicet obiecti & potentie actu operantis. Diſſerunt autem, quia licet ſenſus percipiat recipiendo ſpeciem ſive materia, non tamen ſicut intellectus. quia intellectus recipit ſpecies ſine materia, & ſine conditionibus materie: quia obiectum relucens in ſpecie intelligibili eſt abſtractum à materia & à præſentia materie, & ab omnibus circumſtantijs & appenditijs materie: ſecus autem eſt de ſenſu, quia ſentit cum his & nunc. & ideo intellectus eſt communiter vnus ſupra ſuam eſſentiam per verum circulum, vt dicitur in primo de anima, quod non poteſt facere ſenſus, cum virtus organica ſit, & illo modo ſenſus non poteſt ſentire ſeipſum. Eſt iſtud eſt ex mente Alexand. in paraphraſi de anima in capitulo de intellectu ſecundum actum, vbi formaliter iſto modo dicit. locirco intellectus in actu, qui idem ſit cum intellectu ſpecie, non immerito ſeſe intelligere dicitur. ergo ſeſe intelligit, quia hoc idem, quod intelligitur, ſit. ſpecies enim abſtractas à materia intelligit non enim ſingulariter apprehendit hoc, ſed in ſingulari id, quod eſt, eſſe intelligit, ſicut retro dictū eſt. Neque tamen ex pari ratione ſenſum ſeipſum ſentire dixeris, licet ipſe quoque ſpecies ſenſibilium rerum excipiat, ea de cauſa, quia ſentit quæcumque ſentit, velut addita materie: huius enim & ſingularis fundio ſenſus eſt. non ſit autem idem ſenſus cum rei ſenſibili ſpecie, quāvis nō more materie ſpecies excipiat: materiales enim forme ſenſibiles ſecus à ſenſu, ſecus ab intellectu penſantur. & vide cætera, quæ ſequuntur.

Trigemina quinta contradictio eſt ſuper eodem tex. Aristotle. quærit quare ſenſus non ſentiunt ſe: & ſoluit, quia ſenſitiuum eſt in potentia & non actu ipſum ſenſibile, & nihil mouetur de potentia ad actum, niſi à motore extrinſeco. & eſt locus allegat⁹, quod ſenſus ſeipſos non ſentiunt. Sed huius oppoſitum memini me legiſſe apud Alexandrum in tractatu de intellectu, cap. 4. vbi agit quomodo intellectus in habitu

EE iij ſeipſum

2. de 2/2.
tex. 32.

Solutio.

2. de 2/2.
ex. 32.

Solutio.

seipsum intelligit. vbi expresse dicit, quod eodem modo sensus, seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, quæ actu eadem sibi sunt. Dico quod in præsentibus textibus Commen. aliter legit textum, quàm Græci expositores. Vult enim Aristot. adducere rationem, per quam probat sensum esse de virtutibus passivis & non actiuis. Nam, si sensus esset de virtutibus actiuis, cum virtutes actiue ex se absque extrinsecum motore possint operari, sequeretur quod sensus sine sensibilibus possent sentire se, & sua organa, & elementa ipsa sensoria componerentur. Sed secundum Græcos, dubitatio Aristot. est, quia, si sensus est de virtutibus passivis, nã sentire in quodam pati & moveri consistit secundum omnes, vt dicitur in primo de anima. te. commen. 79. vbi dicit sentire autem & moveri & pati aliquid ponunt: tunc contra hoc suppositum ab omnibus concessum insurgit ista dubitatio. cum sensus sint passivi, & habent sensibilia secum iuncta: nam organa constant ex elementis, quæ secundum seipsa sensibilia sunt, aut secundum accidentia ipsis: quare igitur, sicut sensus patiuntur à sensibilibus remotis, à coniunctis non patiuntur? cur oculos ipsos non cernimus & oculorum colores, sicut per oculos cetera cernimus? Et solutio Aristot. consistit in hoc, quod sensorium est in potentia ad sensibile, & non in actu, sicut cremabile est in potentia combustibile, & non actu. quia si actu esset, non indigeret eo, qui est extra, igne in actu, vt dicit, ad hoc vt comburatur. Et est locus satis arduus & difficilis sicut vides, intantuni quod Plutarchus, vt refert Simplicius, voluit hanc dubitationem protendere contra Empedoclem, & non contra sententiam Aristotelis, & in hanc sententiam est diuus Thomas in præsentibus loco. Et in veritate, qui tenent in via Aristotelis elementa formaliter non remanere in mixto, isto modo habent necessarium exponere locum istum. Sed illis aduersatur Simplicius, & Themistius, & Alexand. & Ammonius, & Commen. vnde volunt ista intelligi secundum viam Aristotelis. Sed quomodo ex hac solutione patet responsio clare ad obiectionem, difficile est videre. Dicit Ammonius in hoc locum tres causas. Prima est quod sensus secus se habet circa sensibile, & secus circa intelligibile se habet intellectus. quia intellectus in intelligendo intelligibile non indiget organo, & seipso sufficit, nec aliquid ad hoc habet impedimentum, sed sensus indiget

organo, & ideo non potest contineri supra suum organum, nec supra se. Secunda causa, quia sensus cognoscit spiritaliter & indiget medio, puta aere, vel aqua, vt patet in tribus sensibus, & etiam medio debite disposito, & ideo est ratio, quare vi sensus non potest videre colorem sui organi, & tamen colorem extrinsecum potest. Tertia causa, quæ est veritas inter omnes, quia id, quod sentit, est totum compositum ex virtute & organo, & totum hoc concutitur vt patiens, & quia nihil à seipso pati potest, ideo indiget sensibili extrinsecum. Vnde dato quod elementa sint in organo, quia tamen organum componitur ex elementis, sicut ex materiali causa, & totum organum vnã cum sentiente virtute fit passum, omnia, quæ in organo sunt concutuntur etiam vt materia, non vt agens. & ideo necesse est, quod deducatur ad actum ab extrinsecum motore. Accedit, vt dicit Themistius in hoc loco, quod à iunctis innexisque illi iunctis eueniunt. Vnde forma existens in subiecto non alterat subiectum, quia alteratio fit per contactum. & ideo oportet quod alterans sit distinctum loco, & subiecto, ab ipso alterato. Vnde Aristot. in primo de generatione & corruptione in tex. com. 73 continuum quidem igitur vnumquodque, & vnum ens impassibile. Similiter autem & non appropinquantia. Et ista est ratio, quare ethica febre laborantes non sentiunt febrem suam, licet calor ille extraneus sit intensior quàm sit calor in alijs febribus dependentibus ab humoribus, vt sunt putridæ, vel à spiritibus, vt sunt ephemeræ, quia humor & spiritus sunt corpora distincta à membris sentientibus: sed caliditas febris ethice est formaliter & subiective in ipsis membris. Sed quod ad authoritatem Alexand. qui videtur contradicere huic sententiae, respondetur quod non est intentio Alexand. dicere quod sensus sentiant se, aut organa sua: quia alibi ipse oppositum tenet, si cut est rei veritas. sed dicit similitudinem inter intellectum in actu & sensum in actu, penes hoc quia, sicut intellectus in actu & intelligibile in actu vnum sunt, quia vnus & idem est actus vtriusque: sicut in simili dicitur in tertio phisic. quod vnus & idem est actus motoris acti mouentis, & mobilis actu moti: sic etiam est de sensu in actu & sensibili in actu. & sic dicunt verba eius, quia dicit. Similiter autem sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, quæ actu sibi eadem sunt: & non dicit quod sensus sit concut-

Quæ ethica febre laborantes non sentiunt se febre.

conuersus supra suam essentiam, aut supra organum suum. Vnde Auicenna dicit in 6. naturalium q. virtus imaginatiua, quæ est spiritalior, quàm sensus extrinsecus, & quàm sensus communis, non potest imaginari organum suum.

2. de anima. Trigesima sexta contradictio est in cõm. cõm. 51.

Solutio.

52. Scribitur sensanone exterioris sensus non posse fieri sine præsentia obiecti. Huius tamen oppositum meminimus nos inuenisse in dictis eius super commento. libri de somno & vigilia, ubi dicit in somno visionem, & gustus sensationem, vel aliquid huiusmodi posse fieri. Soluitur, quod talis sensatio non sensus est exterioris, sed est sensus communis, qui vitur intentionibus pro rebus, vnde illa sensatio non est sine præsentia obiecti: obiectum enim præsens est species in organo sensus exterioris, quæ apprehendit sensus communis, & non sensus exterior: quia sensus exteriores in somno sunt ligati. nam secundum Auer. in prædicto tractatu somnus est ligamentum sensuum exteriorum. Et ista est solutio Gregorii Ariminensis in primo sententiarum. 3. distin. primi, quæst. prima art. 2. in solutione secundæ experientie Aureoli. & dicit istam solutionem esse de mente Cõmentæ. prædicto loco. Miror maxime de tanto doctore quomodo plerumque allegat tot, & tantas Cõmentæ, auctoritates, quas aut non intelligit, aut fingit se non intelligere. ipse dicit in primis sensationes istas non posse fieri à sensibus exterioribus, quia sensus exteriores sunt ligati: & allegat Cõment. ibi. sed contra sensus communis etiam in somno ligatus est: & ligamentum non attribuitur sensibus exterioribus, nisi propter ligamentum prius existere in sensu communi. nam, ut dicit Philosophus, somnus est passio primi sensuini: primum autem sensuini appellat sensum communem. Dicamus igitur pro nobis & pro ipso q. sensationes dupliciter fiunt, quandoque per lineam rectam: & ista incipit à sensibilibus extrinsecis, & terminatur ad virtutem rememoratiam. alia est per lineam reflexam & retro gradam: & ista incipit à virtute rememoratia, & terminatur ad sensus exteriores. In somno autem potest fieri retrograda sensatio. nam virtus imaginatiua per intentionem, quam recepit ab obiecto extrinsecus, vel à virtute rememoratia, mouebit sensum communem, et sensus communis mouebit sensum particularem: & sic fit talis sensatio. vnde ista sensatio est sensus particularis

tanquam subiecti, & non est sensus communis, nisi tanquæ agentis. Sed illud, quod decepit Gregoriũ, fuit, quia non potuit imaginari quomodo sensatio ista possit esse sensus exterioris, cum ipsi sint ligati, sed, ut dixi, ipse incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim, nam quomodo potest esse sensus communis, cum ipse sit primo ligatus? Soluimus igitur quod in somno perfectio ligati sunt sensus isti, & sensus communis, & præcipue à sensibilibus communiter occurrentibus: & in tali somno non sunt istæ sensationes. est & alter somnus imperfectus, & in tali sunt istæ sensationes, & licet sensus exteriores in tali somno ligati sunt respectu sensibilibus exteriorum communiter occurrentium ab extrinsecis, tamen respectu alterius fenestæ, ut ita dicam, per quam itur ad sensum communem, non sunt ligati, & respectu illi? imitari possunt. istud sentit Auer. ibi in litera. Et ne videatur ista studio contradicendi dixisse, adduco verba eius formaliter. inquit. quomodo autem accidit quod homo in somno videt, quod sentiat per quinque sensus absque eo, quod ibi sit aliquid sensibile extrinsecum, & soluit dicens. Hoc accidit per contrariũ mortu ei, qui fit in vigilia. in vigilia. n. sensibilia extrinseca mouent sensus, & sensus communis mouent virtutem imaginatiuam: in somno autem quando virtus imaginatiua imaginata fuerit intentionem, quam accepit ab extrinsecis, aut ex virtute rememoratia, reuertetur & mouebit sensum communem, & sensus communis mouebit virtutem particularem: & sic accidit quod homo comprehendit sensibilia, licet non sint extrinsecus, quia intentiones eorum sunt in instrumentis sensuum. hæc ille formaliter. Vide etiam pro hoc ipsum tertio colligere capit. 38.

Trigesima septima contradictio est in cõ. 2. de anima. 60. Dicit Cõment. q. melius est q. diuersitas formæ sit causa diuersitatis materiz, quam e contra. Sed huius oppositum habetur ab ipso octauo physico. cõment. 4. 6. vbi ex diuersitate materiz probat diuersitatem formarum. Soluitur. diuersitas materiz est causa diuersitatis formæ: sed diuersitas materiz est signum diuersitatis formæ, non causa. Ratio igitur quam facit 8. phys. 4. 6. est à signo, non à causa.

Trigesima octaua contradictio est super 2. de anima. 61. Aristoteles definiens sensum dicit, esse tale potestate, quale sensibile est iam actus. & subdit, quod patitur non

EE iij simile

Solutio.

2. de anima. 61.

simile ens, passum autem assimilatum est. videtur igitur sensibile in principio esse contrarium sensui, & in fine simile. Ex hoc igitur sequitur sensationem esse alterationem in contrarietate fundatam. Huius tamen oppositum Aristotele, supra iam dixerat in tex. commen. 57. vbi distinguit ipsum pati & alterari, asserens aliud esse corruptionem quandam, aliud autem salutem potius. & ita finaliter concludebat, quod alteratio, qua secunda potentia deducitur ad actum, est ex secundo genere alterationis. sic quidam sciens in habitu exit ad actum concludendi: & similiter quando sensus exit in actum sentiendi. Soluitur. ut dicit Aristotele, quia non habemus propria nomina, quibus nominare possumus huiusmodi intentiones factas a sensibilibus in sensus, oportuit uti nominibus istis tanquam propriis, scilicet ipso pati & alterari. Sed adverte quod in alteratione proprie sumpta, quæ est corruptio quædam, talis est inter terminos contrarios: sicut est in vero motu, qui est de contrario in contrarium. Sed huiusmodi contrarietas non invenitur in sensui, quia non mutatur de forma contraria in formam contrariam: nec sic assimilatur sensibili ut fiat eius materia. ex hoc enim, quod sensui visus mouetur ad colorem, non albefcit, neque nigrescit, sicut iam fit in alteratione vera, ubi passum est materia agentis, sed solum formam eius recipit: hoc enim est vniuersusque sensus proprium, susceptivum esse specierum sine materia. & propterea neque pati, nec alterari proprie dicitur. Sed istud est aliud alterationis genus, quod in perfectionem definit, pro quanto ista receptio est solius formæ, quæ tandem terminatur in iudicium & cognitionem. quemadmodum enim dicimus ceram excipere si gillum, & imaginem auream, non tamen quatenus aurea est, cera enim sine auro, aut ære symbolum excipit, ut dicit lucidissimus Themistius. Et subdit quod nulla materia de forma sibi accidente, hærenteque iudicium ferre potest, quoniam materia suapte ingenio incipiens bruta irrationalisque est: ratio vero tum de alijs iudicat, tum ratione & forma rationem & formam apprehendit: sensus vero species, & ratio ea est, quæ sedem in primo instrumento sentiendi habet. Et hinc scire poteris propter quam causam ethicus non sentiat febrem suam, quia febrilis ille calor realiter est, & materialiter in membris: & ideo membra, cum sint caloris illius materia, non possunt de

illo asserre iudicium, sed bene de calore, quod est in humoribus, aut spiritibus iudicare poterunt, quia ab illis possunt decideri species sine materia in organo tactus, sed a proprio calore nihil patitur, sicut combustibile a seipso non comburitur, ut dicit Aristotele in secundo de anima in tex. commen. 52. Et hoc pulchre notavit Themistius in 2. de anima in tex. 62. ubi inquit quod sensum proprie pati & alterari a sensibilibus, cum patet quod, si visus exalbit, alba non percipit, si manus recalcit, calida non sentit: si palatum indulsit, dulcia non dignoscit, aures strepitum famularem obaudiunt. Ad formam igitur contradictionis dic quod in alteratione & passione vera passum mutatur de habitu contrario in habitum contrarium, & passum sit materia agentis. sed in alteratione perfectiva, qualis est sensui, non est de contrario habitus in contrarium nec id, quod patitur sit materia formæ agentis, sed solum definit in iudicium & cognitionem mediante receptione solius formæ circumscripæ materia. forma enim sola sensibilis est, quæ sensorium percutit. Solum igitur hic est salus, quia sensui, antequam privatur a sensibili, non habet formam secundum quam sit assimilatio, sed facta passione habet. unde ex non formato sit formatum, & ex non cognoscente in actu sit cognoscens. sensibilia enim extra actum sunt huius operationis, ut dicit Aristotele in 2. de anima in tex. commen. 59. quod qualiter sit intelligendum superius declaravimus, non valet autem quod, si sensui ante pati non est simile, igitur est contrarium, quia negatio affirmationem non infert. Vel dic quod est privativa contrarietatis, ex quo existens simili sit similis, sed non positiva, sicut est in vera.

Trigesima nona contradi. est super eodem tex. Anito. inquit quod sensui est tale in potentia, quale est sensibile actu, & passum est tale, quale est illud. Sed huius oppositum sequitur ex his, quæ scribuntur infra ab eodem in tex. commen. 121. vbi dicitur quod proprium est vniuersusque sensus susceptivum esse specierum sine materia. Manifestum est autem quod sensibile actu, quod movet sensum, est forma in materia, sed sensus, seu sensui nunquam actu, ubi passum fuerit, habebit formam sensibilis in materiali & naturali esse. Et tunc iterum concessio pisa receptio fit secundum speciem, restat quomodo sit facta assimilatio inter sensibile habens esse materiale, & ipsum sensum.

Soluitur,

2. de anima.
tex. 62.

Quæ ethi-
cus febre
suam non
sentiat.

Solutio. Soluitur, vt tradit Arist. in tex. comen. 37. extractio potentie secundum ad actum secundum sit ab eo quod est actus, & simili sic, sicut potentia ad actum. non est enim necesse vt passum assimilatur agenti in natura, aut in forma, aut in modo essendi simpliciter. non in natura, alioquin celum non posset agere in ista inferiora, quae sunt distantis naturae: nec in forma, alioquin Sol non posset generare hominem: nec in modo essendi, sicut est in casu nostro. sed vt scribit etiam Com. 12. meta. c. 18. ista similitudo debet esse talis, qualis est inter potentiam & actum, potentia enim est ordo & habitudine ad actum. quotiens igitur currit inter agens & passum talis proportio, vt tale sit passum in potentia, qua pati possit ab agente, qualis est in actu agens, vt possit agere, tunc semper provenire potest actio, nisi aliquid impedit. Et hoc praecipue etiam verificatur in casu nostro, vt allegatum est ex mente Philosophi. licet igitur sensibile extra habeat esse materiale, & sensus recipiat secundum esse spirituale, est tamen talis proportio, vt sensus a sensibili sic pari possit, sicut sensibile potest agere. Vtrum autem sensibile virtute propria adaequare, an etiam concurrere extrinseco motore causet istud esse spirituale. dubitatio ardua est, & mora per Auer. in comen. 60. quae indiget persequutione separata, de qua infra dicam. Sic igitur intelligere potuisti, qualis similitudo currit inter sensibile & sensitiuum, quia est talis, qualis est inter potentiam & actum. Sed, quia intellectus adhuc non quiescit, dicamus, alius quaedam repentes, quod forma rerum sensibilibus habet duplex esse, naturale, & extraneum, naturale in materia, extraneum vero in medio, vel in anima sicut scribit Commen. in. 1. de anima in comen. 97. Et, quia anima est primo diuersa a materia, est alter modus receptionis animae & alter materiae. vt scribit Comment. 3. de anima. comen. 6. in principio. Sic enim anima quodammodo dicitur esse omnia, quia per sensum est omnia sensibilia, & per intellectum est omnia intelligibilia. 3. de anima. tex. comen. 37. vnde Commen. in libro de destructione destructionis. disputa. 3. in solu. 18. dubij. dicit. quod quilibet forma habet esse duobus modis, videlicet esse intelligibile, quando comprehendit separatam a materia ab intellectu, & esse sensibile, videlicet id, quod habet actualiter in materia. verbi gratia lapis formam habet materiale extra actum, & aliam formam, quae

est intellectio, & comprehensio facta in anima, prout anima rationalis capit eam separatam. quia igitur forma quaelibet, dicitur, habet duplex esse in anima, & extra animam ex formis sensibilibus istis, sicut materia est in potentia ad talem formam in esse naturali, sic anima est in potentia ad eandem formam in esse spirituali, quia uia lapis non est in anima, sed forma lapidis, vt dicit in tertio de anima. & sic, sicut agens transmittens materiam inesse naturali, assimilatur sibi passum in tali esse, sic sensibile mouens sensum in esse spirituali assimilatur sibi ipsum in tali esse, vel per se, vel concurrente extrinseco motore. Et ad hoc animaduertens Philosophus in. 1. de anima. in tex. comen. 136. dicit. quod videns quodammodo coloratum est: sensum enim vnumquodque susceptiuum est specierum sine materia. Vides igitur clare quomodo sensitiuum sit simile, ubi passum est a sensibili. Et hoc est, quod Commen. notat in comen. 61. ubi inquit quod sentiens innatum est perfici per intentionem rerum sensibilibus, non per ipsas res sensibiles. Et, si non, tunc esse coloris in visu & in corpore esset idem. Et, si ita esset, tunc esse eius in visu non esset comprehensio, ubi patet hanc esse differentiam inter esse coloris in visu, & esse eiusdem in corpore colorato, quia in visu est comprehensio, sed in corpore colorato non est comprehensio. Et propterea inquit Commen. quod Arist. animaduertens ad hanc differentiam dixit quod sentiens est illud, quod est in potentia, sicut sensum est in perfectione. & non dixit quod est in potentia sensum: quoniam, si ita esset, idem esset esse coloris in visu & in sua materia. ex quo patet colorem in visu non esse, sicut formam in materia, sed sicut cognitum in cognoscente.

Quadragesima contradi. est super eodem tex. Arist. dicit quod sensitiuum patitur non simile existens, passum autem assimilatum est. Sed ex hoc sequitur, vt sensatio fiat in tempore, quod tamen est falsum. est enim subitaneum, & in talibus non differt heri a facto esse, nec pati a passio esse, vt demonstratur in. 6. phys. auisculationis. Solutio. intelligitur isto modo quod sensitiuum ante receptionem speciei a sensibili non est assimilatum illi, sed post receptionem. sic. n. anima est omnia per receptionem, & similitudinem, vt dicit Commen. in tertio de anima. i. per receptionem similitudinum.

Quadragesima prima contradi. est in cō. 61. sensibile non agit in sensum, nisi quando est

1. de anima. tex. 61.

Solutio.

1. de anima. cō. 61.

Solutio.

do est contrarium. Oppositum secundo de anima. 57. Soluitur secundo de anima. 57. rex. distinguitur de duplici alteratione, perfectiua, & corruptiua. licet igitur in sensatione non sit vera contrarietas ad agendum actione corruptiua, est tamen aliqualis, talis qualis requiritur inter mouens & motum, & alterans & alteratum alteratione perfectiua. vide ibi, & intelliges.

1. de anima.
rex. 63.

Quadragesima secunda contradi. est in rex. 63. Aristote. describens sensibile proprium inquit. Dico autem sensibile proprium, quod non contingit altero sensu senti, & circa quod non conungit decipi. Circa autem hanc secundam conditionem est contradi. quia Commentator dicit hoc esse verum in maiori parte, sed non expressit in quibus casibus est verus, & in quibus non. Themistius autem volens hoc specificare in secundo de anima cap. vigesimoprimum. super expositione presentis loci assignat tres conditiones, videlicet quod organum sit in colume, quod non sit perturbatum mediis, & quod sit debita distantia. & cum hac glossa omnes ferè Latini interpretantur locum istum. Nos autem inuenimus Alexan. in paraphrasi de anima in capitulo. 12. ubi declarat, quæ sunt sensibilia per se, & quæ per accidens, quod assignat quandoque. inquit. n. In propriis autem sensibilibus sensus potissime veri sunt, ubi sensibus ea seruantur illæ, quibus cum sensibilia suscipi nata sunt. Quorum primum, atque præcipuum est, ut secundum naturam valentia & sana sensoria sint. Deinceps vero rei sensibilis situs, neque enim res retro posita visus cernere potest. Tertio loco æquabilis intervalli mensura necessaria est. non enim ex omni spatio sensoria res sensibiles excipere possunt. Præter hæc autem opus est medio, quo intercedente ad sensoria numeraria, commoda, & apta sensibilibus susceptrio præbeatur. neque enim visio fieri potest, nisi colluminato perspicuo. Postremo nihil oportet, quod sensum interpellat & turbet. neque enim audire possumus, cum soni vehementiores obstreperint, & sensum iurant. Aut igitur Themistius est diminutus, aut Alexander superfluit. Dicimus quod Alexandri Themistius dicitur abbreviator, ut notat Commenta. duodecimo metaphy. commento secundo, & ideo dux istæ conditiones expressæ per Alexandr. reducuntur & virtualiter continentur in illis tribus expressis per Themist. nam debita distantia sensibilis ad sensum præsupponit etiam debitum situm, & includit illum, quia non dicitur sensibile esse in debita distantia: quando non est in situ conuenienti ad hoc ut sentiat. sensibile etiam dicitur in respectu ad sensum, cuius est inuicatum. Similiter vltima conditio, ut non sit aliquis motus fortior, qui impediat, reducitur ad illam. videlicet quod medium non sit perturbatum & ideo quod Alexan. pluribus expressit, Them. paucis perstrinxit. Quod si dicat. ultra illas conditiones requiri alia, videlicet quod virtus non sit distracta, quia ad alia fortiter intenti delata sub oculis non videmus, ut dicit Philosophus in libro de memoria. & remin. Dic q. continetur in prima illa conditione Themistij, quia in distractione mentis ad aliora reuocatur sensus communis, & spiritus ad interiora, ut notat Commenta. in commento super libro de somno & vigilia. & fin Alexandr. reducitur ad postremam conditionem adfectum per ipsum, quia motus maiores impediunt minores. & ideo, quando virtutes interiores vigorantur in suis actibus, exteriores debilitantur, & e contra.

tum, & includit illum, quia non dicitur sensibile esse in debita distantia: quando non est in situ conuenienti ad hoc ut sentiat. sensibile etiam dicitur in respectu ad sensum, cuius est inuicatum. Similiter vltima conditio, ut non sit aliquis motus fortior, qui impediat, reducitur ad illam. videlicet quod medium non sit perturbatum & ideo quod Alexan. pluribus expressit, Them. paucis perstrinxit. Quod si dicat. ultra illas conditiones requiri alia, videlicet quod virtus non sit distracta, quia ad alia fortiter intenti delata sub oculis non videmus, ut dicit Philosophus in libro de memoria. & remin. Dic q. continetur in prima illa conditione Themistij, quia in distractione mentis ad aliora reuocatur sensus communis, & spiritus ad interiora, ut notat Commenta. in commento super libro de somno & vigilia. & fin Alexandr. reducitur ad postremam conditionem adfectum per ipsum, quia motus maiores impediunt minores. & ideo, quando virtutes interiores vigorantur in suis actibus, exteriores debilitantur, & e contra.

Quadragesima tertia contradi. est in cõ. 63. Dicit Cõmen. q. sensibilia communia sunt propria sensui communi. Huius oppositum patet infra cõmen. 133. ubi dicitur q. non sunt propria alicui sensui. Soluitur. per sensum commune non intellexit hic virtutem aliquam distinctam ab alijs sensib., sicut imponit sibi sanctus Doctor hic: sed intellexit communiter sensum, quia sensibilia communia possunt sentiri a pluribus, quàm ab uno sensu. & ideo dixit quod sunt propria sensui communi. Et tu vide Themistum in 2. de anima super. 133. Et sic argumenta Sancti doctoris nulla. & sic eua patet q. nulla sit contradi. cõ.

2. de anima.
com. 63.

Solutio.

Quadragesima quarta contradi. est in com. 72. Dicit q. color vniuersiufque visibilis videtur in luce. siue illud visibile videatur in obscuro, siue videatur in luce. Sed ex verbis infra in eodem cõ. videtur oppositum istius sequi. quia ibi habet q. color non est visibilis, nisi mediante luce. Soluitur. dictum eius verificatur de visibilibus, quæ videntur in obscuro, & in medio illuminato: sicut sunt nocturnæ, & quæcunq. putrefacta, quæ & die & nocte videri possunt. tñ rōne alterius videntur in die, & ratione alterius videntur in nocte, nā in nocte videntur merito lucis, in die merito coloris, & non merito lucis subiectiue existētis in visibilibus, quia lunem maius obfuscet minus. cum hoc tamen

2. de anima.
com. 72.

Solutio.

men fiat q. talia videantur, vt colorata in medio actu lucido. & mediante luce continentis. Et sic propositio est vniuersaliter vera, q. omnis color in quolibet visibili existens non videtur, nisi mediante luce.

1. de aia. com. 72. Quadragesimaquinta contradi. est in eo dem cō. Cō. habet q. color non est visibile nisi mediante luce. Oppositū. 2. de anima.

cō. 67. vbi habet q. color non est visibilis p. aliquam formā sibi contingentem, sed est visibilis per se. Soluitur, visibilis est color mediante luce, quantum ad actum immutandi diaphanū, & organū sensus mediante luce, lux igitur est diaphani dispositio pro for mis colorum recipiendis & pro visu. nō. n. colores in obscuro videri possunt, licet sint actu colores etiam in obscuro existentes. visibilitas igitur competit colori per se in secundo modo: quia forma coloris est causa visibilitatis eius. Sic igitur patet contradi. tionis sedatio, si recte vides.

2. de aia. com. 76. & 79. Quadragesima sexta contradi. est in cō. 76. & 79. Quia in 76. dicit q. medium in sono est aer, non aqua: sed in 79. dicit oppositum. Soluitur, in aqua non fit sonus realiter, sicut fit in aere, sed solū spiritualiter. & sic etiam intelligitur dictum eius in cō. 81. infra. in prin. com. men.

2. de aia. com. 84. Quadragesima septima contradi. est in cō. 84. Dicit Cōmen. aerem in aure semper moueri, & tamen in 83. dixit ipsum quiescere. Soluitur in eodem. 84. quia motus aeris existens in aure est motus proprius: sed motus in aere extraneo, & non organico est motus extraneus, cuius hoc igitur q. talis aer organice mouet motu proprio, stat ipsum quiescere quiete opposita motui extraneo. sic soluitur, vt vides, instantia. si vt eū ignis in sphaera propria potest dici motus, & quiescens diuersimode.

2. de aia. cō. 91. Quadragesima octaua contradi. est in com. 91. Dicitur q. non habere pulmonem sit causa remota non respirandi. Et tamen primo postea. dicitur q. est causa propinqua. Soluitur, dictum eius in postterioribus habet veritatem respectiue, non absolute: quia non habere pulmonem est causa p. pinqua respectu non animalis, tamen simpliciter propinqua non est.

2. de aia. cō. 92. Quadragesima nona contradi. est in tex. 92. Aristoteles, & Cōmen. videntur discernere, quod differentie odorum male, & cū difficultate apprehenduntur ab homine. praue enim odorat homo. Ex aduerso autem scribit Auerro. in commento libri de Sensu & sensu. in capitulo quinto, quod ho-

mo apparet quod melius distinguit differentias sensibilibus olfactus, quam cetera animalia. Soluitur per doctrinam Aristotelis in quinto de generatione animalium capitulo secundo. Nam acute videre, audire, & olfacere bifariam dicitur, aut quia distincte percipiendo differentias istorum sensibilibus, aut procul, & à remotis attingendo ipsa. primum prouenit ex syncraticae & temperamento organi. & quia complexio humana est magis temperata alijs complexionibus brutorum, sic omnes sensus hominis sunt perfectiores alijs. vnde distinctius percipit omnes differentias sensibilibus, quam faciant cetera. sed percipere à remotis obiectum prouenit ex situ organi. vnde qui habent oculos profundos, & palpebras grossas à remotis inspicunt, illi autem qui habent oculos eminentes, non possunt ad longam distantiam. sic animalia multa procul olfactant ex situ organi. vnde catelli Laconici, qui habent porrectas nares, eminus olfactant. homo igitur in hoc à quampluribus animalibus vincitur, sed non vincitur indistincte iudicando differentias sensibilibus. Et hoc etiam fateatur Commentator in libro de sensu & sensu. dicit enim quod apparet, quod homo melius distinguit differentias sensibilibus olfactus, quam cetera animalia, & tamen multa animalia comprehendunt fortius odores à remotis. Hoc etiam innuit in praesenti commento non ante finem secundo prope finem.

Quinquagesima contradi. tio est in com. 2. de aia. com. 94. mento, & in proemio metaphysicorum. Nam hic videtur sensus tactus praecedere alios sensus, & per consequens visus: ibi vero visus alijs praefertur sensibus. Soluitur. priora generatione via perfectionis posteriora sunt, sic dicimus prioritatem tactus ad alios sensus esse prioritatem secundum subiectum & materiam, sed prioritas visus ad tactum est prioritas formae & finis. Et hoc etiam confirmat Commenta. in secundo de anima commento septuagesimo septimo, vbi dicit quod Aristoteles videtur ordinare considerationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non autem secundum naturam. prius enim egit de visu, quam de alijs. sed Auicenna. sexto naturalium ordinauit talem considerationem secundum naturam: quia prius egit de tactu, quam de alijs. Pro hoc vide secundo de generatione & corruptione textu commenta u. septimi.

Quinquagesima

M. A. Zim. Solut. Cont.

2. de aia. Quinquagesimaprima contrad. est in cō. com. 97. 77. Dicitur q. raritas ignis est maxima. Op.

Solutio.

positum. 4. phys. 72. vbi dicit q. crescit in infinitum. Solutur. est maxima fm naturam, prout consequitur formam existentē in materia. terminatio enim est à forma: sed prout in materia absolute est, in infinitum tendit, cum infinitudo sit à materia. 3. physico. 60.

2. de aia. Quinquagesimasecunda contrad. est in cō. 98. & 101. Quia hic dicit q. omnes sensus indigent medio enam gustus, & tactus.

2. de aia.

Solutio.

tamen de gustu & tactu oppositum apparet in cō. 102. Solutur. ibi negat requiri medium extrinsecum, & hoc per sensum in sensu tactus, & gustus non concurret medium extrinsecum per se, sed per accidens. vide pro hoc cō. 115. secundi de anima. Et ideo Cōm. in princ. cō. 116. secundi de anima dicit q. aer & aqua in talibus sensibus sunt media, si debent dici media. ex hoc enim apparet q. illa non sunt vere media, sed sunt media per accidens, vt ipse declarauit in cō. 115. Et eodem modo soluitur contradictio iudicis eius super cō. libro de sensu & sensu. vbi dicit q. sensus, tactus, & gustus, non indigent medio, & tamen in hoc 98. dicit q. indigent medio. Solutur. ibi negat tales sensus indigere medio extrinsecum in ratione per se, & veri medicij concedit eos indigere vero & per se medio intrinsecum. sensibile enim positum supra sensum non causat sensationem, sicut Aristoteli quicquid dicat Auicenna in hoc.

2. de aia. Quinquagesimatercia contrad. est in cō. 100. Dicit q. amplitudo venarum & viciū anhelitus est propter necessitatem, & non propter melius. Oppositum in simili scribitur in 2. phys. 82. & 88. contra Antiquos.

2. de aia.

Solutio.

Pondera, quia non asseritur, sed dubitative loquitur, & cogita.

2. de aia. Quinquagesimaquarta contrad. est in cō. 108. Dicit graue & leue esse substantias, & 5. meta. 18. dicit q. sunt quantitates, & 1. cō. 17. dicit q. sunt substantiæ, etiam in 2. de gene. & cor. & 7. phys. 11. & 2. de paribus animalium. cap. 1. habetur q. sunt qualitates. Vide quæ scripsi super 7. phys. in cō. 11.

2. de aia.

Solutio.

Et, si vis curiosius videre, vide Conciliatorem in differentia. 4. 2. in tertio dicendorum,

2. de aia. Quinquagesimaquinta contrad. est in cō. 116. Dicit carni esse medium, & non instrumentum tactus. Sed in commento super libro de sensu & sensu. & in secundo colligit. cap. de iuuamentis carnis, & in cap. de iuuamento tactus, dicit opposi-

tum. Vide Conciliatorem differentia. 4. 2. in 3. dicendorum de hac materia. quia qd dicit Cōm. q. caro est organum tactus, intelligitur de carne cordis, quia in corde fm Philosophum est radix istius sensus, & organum. quando dicit q. est medium, loquitur de alia carne. Alij per carnem intelligunt carnem nervosam esse tactus instrumentum, & ponunt nervos esse partiale instrumentum tactus, sicut ipsemet Conciliator tenet. Et haec opinioni fauere videtur Cōm. 2. de anima. cō. 118. vbi dicit q. tempore Aristoteli quo scripsit librum de animalibus, non erat noti nervi, sed post per anatoniam apparuit. illud enim quod fuit Aristoteli ratione scivit post per sensum. nā vult q. Philosophus per illud, quod est in carnem, intelligat nervum, & tale est organum tactus partiale. & ista est via Auerr. sine dubio. Sed salua reuerētia Auerr. eius posicio non videtur esse de intentione Aristoteli. Nam dicere, quando Aristoteli composuit librum de partibus animalium, in quo expressē ponit organum tactus in corde esse, sicut est videre in 2. lib. cap. 10. & in lib. de sensu & sensu, tunc non fuerunt cogniti sibi nervi, quia scientia sectionis erat tunc ignota, istud in veritate esse videtur vnum magnum mendacium. Nam Philosophus plerumque de nemine loqui videtur in libro illo, sicut in ca. 8. vbi agit de carne, & de his, quæ vice carnis habent. & in libro de historiis animalium plerumque de nervosa carne meminit, vt in 3. cap. 5. Nec est verisimile q. tantus Philosophus, qui fuit solertissimus naturæ rimator, librum illū sine anatomia conscriberet. quomodo enim de corde ventriculis, deq. alijs minutissimis membris conscripsisset ita solerter, nisi proprijs oculis vidisset singula? Nervi autē non sunt adeo minutissima corpora, quod propter sui paruitatem non possint videri. Præterea sententia Philosophi fuit sensum tactus medicatam contrarietatem obtrine. Et ideo dicit in 2. de anima in tex. cōm. 124. plantæ non sentiunt, quia non habent medietatem. sunt enim complexionis multum terrestres. & 3. de anima. tex. com. 66. ait Philosophus. omnium enim tangibilis tactus est, sicut medicas & susceptibilis sensus, non solum quæcunque differentie terre sunt, sed calidi & frigidi, & aliorum omnium tangi possibilem. & propter hoc omnibus & capillis, & huiusmodi partibus non sentimus, quia terre sunt. & plantæ etiam ob hoc neque sensum vnum habent, quia

Digres-
sio contra
Auerr. de
instro sen-
sus tactu.

CCCC

terres sunt. Arguitur ergo sic. nervi sunt terrestris complexionis, sicut omnes Medici, & Philosophi testantur. ergo talibus non sentimus, patet consequentia, quia maius causa, manet effectus. quod ergo Auer. exponit quod illud, quod est organum tactus est illud, quod est intus, & per illud quod est intus exponit nervum: cum nullo modo nervus sentiantur? Cōfirmatur autoritate Philosophi, quia non recipit glossam. i. de anima. 7. 9. text. scribit enim ibi Philosophus, quicquid enim insunt in animalium corporibus simpliciter terre, ut ossa, nervi, pituita, nihil sentire videntur. quare dicendum est illud, quod intus est, esse organum sensationis: & tale est ipsum cor. Ista est veritas: & ita Simplicius: & Antiqui exposuerunt locum illum. Et in hoc nolo cum Auer. esse quia, ut mihi videtur, in hoc quaestio dimissit præceptorem suum, & imitatus est potius Medicos. Nam, sicut scribit Philosophus 1. ethicorum. cap. 7. pro defensione ventris etiam propria inspuare oportere, præsertim Philosophos, magis existimandum est. nam cum ambo amici sint, primum est veritatem in honore præferre. Excusare ipsum possum, de errore defendere non possum. nam littera sua in. 1. de anima non loquitur de nervis, sed de ossibus solum. Similiter sermo Medicorum, in quibus etiam versabatur, fecerunt ipsum a veritate deulare. Hæc notauimus hic propter errorem communem imponendum Aristoteli, quod negat expresse. & istud non provenit, nisi quia vident expostores, & de text. nihil.

2. de anima. 119. dicit quod demonstratio illa Philosophi fundatur super propositiones: quatum una est, quod omne, quod sentit animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediane corpore extraneo. si ista disiuncta datur per opposita, sequitur aliquam sensationem sine contactu fieri: cuius oppositum patet. 7. phisicorum. text. cōm. 12. ubi habetur quod omnis alteratio perfectiva fit per contactum. si non datur per opposita, non est disiuncta, per Boetium in libro diuisionum. Soluitur. per contactum intellexit medium intraneum. & sic sensus est quod omnis sensatio, aut fit per medium intrinsecum, aut per medium extrinsecum. Et ista bene opponunt, sicut vides.

Solutio. Quinquagesima septima contradi. est in text. 130. Dicit Aristoteles, aerem esse auditus, aqua vero visus, ignis autem tactus, aut omnis communem, quia nihil sine calore sensuum est. Sed huius oppositum habetur ab Auer. in. 3. colliger. cap. 36. ubi dicit, quod auditus est aeris, aqua visus, olfactus autem ignis. Amplius videtur quod organum olfactus, cum sit in anteriori parte cerebri, quod sit frigidum & humidum, & ita erit aquæ tantum, & non aeris, aut aquæ. ut Aristoteles. dicit hic. Solutio est, quod non est intentio Aristoteli. dicere ibi esse organum alicuius sensus ex uno tantum simpliciter constans elemento, quia animal & membra eius ex quatuor constant elementis: sed sua intentio est aliqua sensoria elementis simplicibus attribui, in quibus ipsa mixtio non est manifesta, & sic pupilla attribuitur aquæ, auditus, aeris. unde si pungatur oculus, non est nisi aqua, & in auribus, appposito cornu, sentitur aer complantatus, ut dicitur in. 2. de anima. Olfactus autem propterea dicitur esse aliorum istorum, ut vocant Cōmen. & Græci expostores, non ratione organi, sed ratione animalium, quorum quedam olfactu per aquam, ut pisces, & quedam per aerem, ut animalia degentia in aere. Ignis autem propterea dicitur, aut nullius esse, aut omnibus communis, quia ignis, qui est feruor, & exustio, corrumpit organa sensitiva & animalia: alter est elementalior, qui regulatur ab anima. & sic calor ille est naturalis, ut ab anima regulatur, & sic est omnibus communis. unde, proptio cuiuslibet sensus & organi ad ignem sub ratione, quia sunt in actu secundo, est proportio tanquam ad formam. & proportio ad alia elementa præter ignem, ut sic, est sicut ad materiam, quia semper respectus imperfectioris ad perfectius est respectus materię ad formam, aut instrumenti ad agens. 3. de anima cō. 36. sed quando Auerro. dicit organum olfactus esse ignis, hoc intelligit ex parte modi, quo multiplicatur intensio odoris, qui autem est fumalis est euaporatio, aut non fit sine ea: & non intelligitur quantum ad organum.

Quinquagesima octaua contradi. est super text. 133. Aristoteles & Cōmen. dicunt quod numerus cognoscitur negatione conuinui. Sed hoc videtur esse contra id, quod habetur in. 10. meta. text. cō. 2. ubi dicitur quod omnis numerus uno cognoscitur, & ibidem text. cō. 4. numerus finis quod est compositus ex unitatibus, mensuratur per unitates. Amplius est dubium, quod numerus est priuatio conuinui, ut dicit Cōmen. in cōmēto. Paulus Veneus dicit quod sumitur priuatio per contrarium minus perfectio, ut nigredo dicitur priuatio albedinis. & quia in inuitando sensum, vnum cuiusdam sentitur, & certius quam multitudine

2. de anima. text. 133.

ideo

M. A. Zim. Solut. Cont.

ideo dicitur quoddam numerus est priuatio
continui. Sed hoc non potest stare, quia li-
tera dicit quod numerus cognoscitur negatio-
ne continui, & Commen. etiam in con-
tinento videtur quod talia se habent ut priua-
tio & habitus, quia loquitur vniuersimodis
hic, sicut de quiete respectu motus. Et ideo
dicimus nos in Cō. quod sicut de quiete dice-
batur quod sensus non comprehendit quietem,
nisi post comprehensionem motus, ita etiam
sensus non cognosceret numerum, qui cau-
satur ex diuisione continui, nisi prius co-
gnouisset ipsum continuum, quod est vnum.
Et hoc est, quod dicit Cōm. quod comprehensio
multitudinis, & numeri est per comprehen-
sionem priuationis continui, quod est mul-
titudinis. Vbi aduerte, ut habetur in 4. phy. nu-
merus diuiditur per vnitates, sed non conti-
nuatur per vnitates. & ideo in numero est
priuatio continuationis. & isto modo sen-
sus cognoscat naturam negatione continui,
pro quanto cognoscat multa, quae non sunt
vnita in vno continuo. & si sensus non prae-
cognouisset vnum continuum, non posset
illud iudicare in ratione numeri. & sic nu-
merus cognoscitur negatione continui. vnde,
ut dicit dominus Albertus hic, sensus op-
positorum est idem essentialiter, vbi ut di-
xi, essentialitas se tenet ex parte potentiae co-
gnoscens. Simplicius autem dicit in prae-
senti loco quod non est intelligendum nume-
rum cognosci negatione continui, sicut te-
nebra à visu per priuationem lucis, ex hoc
quod non mouet visum. quando quidem nu-
merus est per se sensibilis, sicut vnum, sed
quoniam opponitur vnum multitudini, &
quia multitudo congregat in simul vnum
continuum secundum vnumquodque eor-
um, ex quibus multitudo componitur,
quoniam in sensibilibus vnum, ut conti-
nuum, est vnum, non autem in multitudine
manifestatur, & in congregatione ipsum
continuum, quia vnum & vnus sit numerus
secundum diuisam collectionem; & vnus
est, & cognoscitur, sed non ut continuus; &
hoc manifestat continui negatio, videlicet,
quod numerus non cognoscitur solum ut vnum,
hoc etiam in sensibilibus solum continuum
est, sed in collectione istorum salium, col-
lectione recusante continuationem. & est
expositio satis subtilis in veritate, & in hoc
credo verum esse quod dicitur quia nume-
rus dicit formam positivam, & non est pu-
ra priuatio, sicut quies. Vbi animaduerte,
quod numerus mathematicus, qui ex vni-
tibus indiuisibilibus resultat, ut sic, non

cadit sub sensu, sed sub imaginatione. & sic
pertinet ad Mathematicum. sed nume-
rus, qui est sensibilis commune, resultat ex
vniatibus corporalibus sensibilibus idem
enim est dicere res sensibiles & corporales,
ut dicit Simplicius in prologo physicorum.
Et illa ratione vnitas sensibilis est vnum,
quod est continuum, non illud, quod prae-
cise est indiuisibile, & est principium nu-
meri mathematici, quia illud peruenit ad
imaginationem. Ita mihi videtur pro nonne
dicere, quare licet in istis sensibilibus com-
munibus conueniat Naturalis & Mathe-
maticus, tamen alio & alio modo. quia
Naturalis considerat de istis, ut sunt con-
iuncta sensibilibus propriis, & ut mouent
sensus aliquo motu, & ipsis propriis, sed
Mathematicus absistat ab illo motu istor-
um, ut coniunctus est propriis, & sic non
pertinet tua consideratio ad sensus istos.
Nec est sensibilis, sed imaginabilis tantum.
Et per hoc patet solutio ad ea, quae in oppo-
situm adducebantur. quia Aristoteles in
decimo metaphysicorum tractat de nume-
ro, ut est quantitas discreta ex vniatibus
indiuisibilibus praecise resultans: & de hoc est
verum quod numeratur per vnitates, ut co-
ponitur ex eis, & cognoscitur per vnitatis
iterationem. sed ille est numerus formalis.
sed numerus sensibilis conitatur ex vniatis
sensibilibus, & per illarum iterationem
cognoscitur, ut dicit Aristoteles in quarto
physicorum tex. commen. 134. & cognosci-
tur etiam negatione continui secundum al-
terum dictorum modorum, vel secundum
Auer. vnde numerus sensibilis & naturalis
est ille, qui causatur ex diuisione continui.
& quia continuum non componitur ex in-
diuisibilibus, vnitates istae sunt res conti-
nuae, sed mathematicus numerus causatur
ex vniatibus indiuisibilibus. Ex hoc patet,
solutio ad obiectiones, quae possunt fieri.
quomodo numerus dicit priuationem vni-
tatis & continuationis, & tamen oppositum
habetur, decimo metaphysica. vbi tex. cōmē-
dauo dicitur, quod vnum opponitur pri-
uatiue multitudini. & confirmatur, quia
vnum dicit indiuisiōnem secundum Auer.
quod priuatio quaedam est, & per consequens
numerus non est priuatio vnitatis, sed econ-
tra. Solutio. est arquiocatio in sermone,
quia in decimo metaphysica. agitur de vno
transcendenter sumpto: & tale opponitur
priuatiue multitudini. & etiam loquendo
de vno, quod est principium numeri dicitur
in diuisionem, quae est priuatio multitudi-
nis.

nis. tamen hic est sermo de numero sensibili, qui importat negationem continui, ex cuius diuisione resultat, & non sumitur pro numero mathematico, qui est quantitas discretæ ex unitatibus indiuisibilibus causata: quia talia ut sic sunt separata a sensibus. Vnde potest dari alius intellectus subtilis illius authoritatis in te. cōm. 133. omnia ista motu sensuum, i. motus contrahit & specificat ista entia ad esse sensibile, & coniungitur ipsi materiæ sensibili, ut dicit dominus Albertus in questione de homine. Sed licet hoc sit verum in se, non tamen est ad propositum quia tunc esset æquiuocatio in paruo spacio de motu. qui Philosophus in tex. habet statum, quiescens autem eo quod non mouetur. & tunc non esset verum omnia sensibilia communia contrahi ad esse sensibile per motum, quia fallit hoc in quiete. Nisi esset quod Albertus diceret quietem etiam contrahere ad esse sensibile ista, quia natura est principium motus & quietis. Sed magis placet alter illorum sensuum, videlicet Themistij, & Auerro. per motum, intelligendo motum spirituales, vel sicut exposuit Simplicius. Et aduerte quod discretio numeri, ut numerus est sensuum continuus, communis est ad omnem diuisionem partium continuæ, secundum quam diuisionem diuersa cognoscuntur sensata, quæ sunt in ipsis, & sic numerus cognoscitur negatione continui ratione istius diuisionis, seu discretionis partium coniunctarum in se per arationem consensuum, & includentium negationem vnius continui.

1. de aia. com. 133. Quinquagesima nona contradi. est in cō. 133. Dicit Commenta. q. id, quod inuenitur vni accidentaliter, inuenitur alij essentialiter. Vide oppositum secundo physicorum.

Solutio. com. 48. Soluitur, q. id, quod est accidentaliter vni nature, est essentialiter alteri nature: sed id, quod est accidentale vni nature non potest esse essentialiter alicuius eiusdem rationis cum illa natura. primo modo intelligitur authoritas Commentator hic: secundo modo intelligitur authoritas eiusdem in secundo physicorum, in commento allegato.

1. de aia. com. 133. Sexagesima contradi. est in eodem com. Dicit priuationem essentialiter cognosci. sed supra cōm. 130. dixit quod accidentaliter cognoscitur. Soluitur. supra dixit hoc comparando ad habitum. hic vero dixit oppositum comparando ad potentiam.

Solutio. eadem enim est potentia respectu priuationis & habitus essentialiter, licet habitus per

se cognoscatur, & priuatio illius habitus per accidens.

Sexagesima prima contradi. est in cōm. 14. Dicit Cōm. q. virtus, comprehendens istum esse Socratem, aut filium hominis, est superior virtute sensus. Huius oppositum scribit ipse in. 2. de aia in cō. 63. vbi dicit q. cogitatio hominis comprehendit intentiones indiuiduales decem predicamentorum. Nisi esset quod dictum eius hic intelligitur completæ: sed dictum eius supra in. 63 intelligit initiatione. Aut hic loquitur respectu sensus exterioris. virtus ista est superior, quia comprehendit substantiam, aut relationem: & ista virtus est cogitatio, & hoc non contradicit Auerro in illo loco.

Sexagesima secunda contradi. est ibid. Auerro habet q. quando coniunguntur duo sensus ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eandem. iudicium est virtutis sensus, & non alterius tantum. Sed vide oppositum infra cō. 8. & tex. 146. Soluitur dictum eius hic procedit de initio, & occasione iudicii, sed dictum eius infra procedit de complemento iudicii, vnde sensus exteriores respectu sensus communis sunt sicut testes, qui examinantur a iudice, qui dicitur audire iudicium virtutis quæ parit, & postea profert sententiam.

Sexagesima tertia contradi. est in te. 141. Dicit Aristot. q. vnus est actus sensibilis & sensitui. Sed huius oppositum inuenimus apud Alexand. in paraphrasi de anima in capitulo de intellectu in actu, vbi dicit q. sensus non fit idem cum rei sensibilis specie. Soluitur intentio Philosophi est quod, cum sensibile concurret sicut motor, & sensorium sicut motum, & quia idem est actus motoris & mobilis, & motus est in mobili non in motore, sic actus sensibilis & sensorij idem est, & est in sensorio non in sensibili. Intentio autem Alexand. est quod sensus non sentit se, sicut intellectus seipsum intelligit post aliorum intellectionem. & illa ratione Alexand. dicit q. sensus non fit idem cum rei sensibilis specie, quia post speciem rei sensibilis non est conuersus supra seipsum, ut seipsum sentiat, sicut est de intellectu.

Sexagesima quarta contradi. est in te. 146. Aristoteles dicit sensum communem cognoscere alteram inter sensibilia diuersorum sensuum, & in eodem instanti. bi Com. dicit in cō. quod alias est quedam relatio, & relatiua insitum existens in actu. Sed ex hoc sequitur sensum communem apprehendere relationem: Sed huius oppositum

1. de aia. cō. 134.

Solutio.

1. de aia. cō. 134.

Solutio.

2. de aia. tex. 141.

Solutio.

1. de aia. tex. 146.

M. A. Zim. Solut. Cont.

Solutio.

Autem colligitur ex sententia Commē. in. 2. de anima. 2. comen. 13. 4. ubi dicitur quod virtus, quae comprehendit istum esse Socratem, auxilium Socratis, est superior ad virtutem sensum. & ita videtur quod relatio non cognoscitur à sensu communi. Soluitur dictum Commenta. intelligitur de sensu exteriori, quia ille non cognoscit substantiam, neque relationem, sed sensus hominum interiores possunt hæc cognoscere. unde intentio Commenta. est ibi ponere differentiam inter illos modos duos, secundum quos aliquid dicitur sensibile per accidens, unus est non simpliciter, & est quando sensibile unius sensus comparatur ad aliud sensum, ex quo accidit ut sit coniunctum cum sensibili proprio illius sensus. ut si pomum fuerit coloratum & dulce, dulce dicitur sensibile per accidens respectu visus. nam hic est accidentalis duorum sensuum exteriorum, qui sunt in eadem latitudine, quia ambo sunt exteriores, & unus non est superior altero. Sed secundus modus per accidens sensibilis est, quando aliquid obiectum per accidens est coniunctum sensibili per se cuius sensus, quod tamen non est obiectum alicuius sensus eiusdem ordinis, sed superioris sicut si albus accidat ut sit filius Socratis. unde ista relatio accidit albo, & non pertinet nec ad visum, nec ad alium sensum exteriorem, sed bene potest pertinere ad sensum commune, qui est virtus superior ad visum, & ad reliquos sensus exteriores. immo ut dicit Them. est princeps aliorum, & alij sunt sicut famuli & ministri eius. Et ne videatur tibi risum, ut relatio sensibilium rerum sensu percipitur, ut est sensibilis. nam Arist. hoc expresse dicit in. 2. de anima. in tex. cō. 14. 5. quod quia nos unumquodque sensibilium ad unumquodque comparando discernimus & sentimus, & sentimus quod differunt, necesse est utique sensu. sensibilia. n. sunt. ubi Commenta. dicit quod differentia est sensibilis, quae est inter sensibilia, licet enim intellectus etiam differentiam inter sensibilia agnoscat, tamen in universali & non signare, & sensibilibus. unde videtur mihi relationem istam posse agnosci, à sensu communi, & non solum à cognitione, ut aliqui voluerunt aliter ratio Aristot. in tex. 14. 6. non procederet, in qua demonstrat virtutem sensus communis in eodem tempore indivisibili apprehendere, & proferre iudicium de diversis, vel contrariis sensibilibus.

1. de anima.
tex. 13. 4.

Sexagesima quinta contradi. est super

rex. 13. Arist. in hoc textu dicit quod deceptio est magis propria animalibus. & in hoc plurimum tempus perficitur anima. Sed verum, videtur falsum esse. quia cognitio veritatis, cum sit animæ perfectio, videtur esse magis propria animæ. Secundum etiam falsum esse videtur, quia tempus dispositionis naturalis, & præter naturam æquale esse non potest, ut patet in. 2. cō. 1. 1. cō. 3. 8. ubi Commenta. dicit in paraphrasi quod tempus sanitatis est prolixius tempore aegritudinis. & 1. cō. 1. cō. 15. quæ præter naturam sunt, cirsinsie corumpuntur. Nisi esset quod istud Arist. declaravit quod sit magis proprium, videlicet ex parte temporis, non quia sit magis naturale. Et quando arguitur quod tempus non potest esse æquale dispositionis naturalis, & præter naturam: Respondetur, quod hoc locum habet in dispositionibus, quæ immediate insequuntur formam ab agente mediante formam iuxta illud, agens quantum dat de forma, tantum dat de accidentibus consequentibus formam, mediante tamen forma. sed cognitio non datur ab agente dante animam, sed causatur ab obiecto & potentia cognoscente. & licet anima pluri tempore versetur in ignorantia, quam in scientia, tempus tamen illud breve eligibilis est, quo versatur in scientia, quam tempus prolixum in quo versatur in ignorantia. sicut præponendum est tempus breve in felicitate, quam prolixum in miseria, & ita adhuc non est æqualitas, si bene consideras. proprium igitur hic sumitur, quod ad quando, & non aliter. nam multis modis proprium dicitur, ut patet in. 4. 1. 1. 1.

Solutio.

Sexagesima sexta contradi. est in cō. 13. 1. Dicit virtutem imaginariam distinguere ab alijs virtutibus. In cō. 2. 1. 1. huius secundi dicit oppositum. Soluitur. hic loquitur de perfecta imaginativa, quæ est in determinata parte corporis, & quæ est non solum respectu præsentis obiecti, verum etiam respectu absentis. sed ibi loquitur de imaginativa imperfecta, quæ solum in imperfectis animalibus, & solum circa præsentia obiecta actum habet, quæ disseminata est per totum animalis corpus.

1. de anima.
com. 13. 1.
Solutio.

Sexagesima septima contradi. est ibidem. Dicit imaginativam differre ab intellectu & consilio, quia imaginatur dum volumus. Sed fuit oppositum. quod hoc est nihil, quia à pari intelligimus dum volumus. Soluitur. bene intelligimus dum volumus, sed non intelligimus verum cum volumus, sicut est de sensu & imaginativa.

1. de anima.
com. 13. 1.

Solutio.

Sexagesi-

2. de aia. Sexagesimo octaua contradi. est in te. cō.
ecō. 155. 155. Ponunt sibi quatuor habitus. Sed oppositum habetur. 6. xthi. cap. 4. vbi sex ponuntur habitus. Soluitur. Philosophus hic distinxit solum habitus qui noti erant ab Aniquis vsq; ad sua temporaliter in sexto xthi. enumerat omnes habitus, quos ipse ex puris naturalibus nouit.

2. de aia. Sexagesimanona contradi. est in tex. 156
tex. 156. In eodem cōmen. dicitur sensus esse veros in maiori parte. Et tamen oppositum dixit supra in. 1. 2. vbi habetur q. sunt semper veri. Soluitur supra loquebatur de sensu, vt mouetur à sensibilibus vero loquitur, vt ex se componit. Sed cōtra. nam etiam sensus vt mouetur à sensibilibus, non est semper verus, sed frequenter, sicut patet. 2. de anima. cō. 63. & ideo forte sumptis semper supra, id est in maiori parte. Vel si vis q. ly semper sumatur, vt distinguitur contra frequenter, dicas q. illud est verum, seruatis illis tribus conditionibus positis à Themistio in. 2. de anima. super tex. 63. Et Auer. seipsum glossat consimiliter. 4. metaph. cōmen. 26. vbi habet hæc verba. Comprehensio autem, quæ sic vno sensu, & vno modo sensus, & in eadem dispositione est vera semper. Hæc de secundo dicta sufficiant.

Solutio.

comparatio lucis ad diaphanum. comparatio autem intentionum imaginatarum ad ipsum est sicut comparatio coloris ad visum. & sicut lux est perfectio diaphani, sic intellectus agens est perfectio intellectus materialis. & sicut diaphanum non mouetur à colore, neque recipit ipsum, nisi quando lucet, ita intellectus materialis non recipit intellectus, quæ sunt hic, nisi fm q. perficitur per istum intellectum & illuminatur per ipsum. & sicut lux facit colorem in potentia esse in actu, ita q. possit mouere diaphanum, ita intellectus agens facit intentiones intellectus in potentia esse actu intellectus, quas recipit intellectus materialis. Ratione igitur specierum intellectuarum intellectus agens dicitur esse effectiuius intellectus: tamen iudicium ipsum & discernim, quod de obiecto intellecto iudicamus hic per intellectum possibilem. nam, si sensus habet virtutem, per quam discernit sensibile, multo magis intellectus materialis. Vnde teneo intellectum onem formaliter, qua intelligimus & iudicamus, immediate produci ab intellectu materiali illuminato per intellectum agentem, & informato specie intelligibili, sed dicitur ab intellectu agente causari ratione speciei, quia illa est ab intellectu agente effectiue. Et ista videtur esse sententia Auer. in. 3. de anima. in cō. 19. vbi dicit ponendo differentiam inter intellectum agentem & possibilem, q. differunt in hoc, q. iudicium est aliquid in capitulo perfectionis iudicis, actio autem non est fm illum modum in capitulo perfectionis agentis. Et etiā, si opinio opposita vera esset q. intellectio immediate produceretur ab intellectu agente in nobis, non propterea sequeretur hominem formaliter intelligere per intellectum agentem, sed per intellectum materiale, quia eo formaliter anima intelligit & sapit. nam omnes expositores sunt concordantes in hoc, q. intellectus, de quo Aristot. loquitur in hoc principio. 3. de anima, est intellectus materialis. vnde, licet notus effectus sit à motore, non tamen formaliter est in motore, nec formaliter motor denominatur moueri, sed mobile. ita est etiam de intellectu, quæ est quidam motus, licet æquiuoce dictus & hoc tangit Commen. in præducta differentia. Et si replicetur in oppositum per authoritatem Themistii in. 3. de anima. cap. 27. vbi dicit hominis essentiam esse intellectum agentem, & quomodo actio inde deriuatur & dicitur. Sol. Them. vt tradit Commen. 3. de anima. cō. 10. opinatus

SOLUTIONES

Contradictionum in dictis

Arist. & Auerrois,

Super Tercio de Anima.

3. de aia.
tex. 1.

Contradictio est in textu primo. Aristote. in hoc tex. videtur dicere q. per intellectum materiale, qui possibilis est vocatus, homo intelligat. sic. n. exponit 1 nemi. & Commen. illud, quod dicitur hic. De parte autem animæ, qua anima intelligit & sapit, id est per quem homo intelligit & sapit. Sed huius oppositum scribit Alexan. in tracta. de intellectu cap. 3. vbi habet q. intellectus agens est effectiuius intellectus. & videtur esse etiam de sententia Commen. 3. de anima. com. 19. vbi dicit q. comparatio intellectus agentis ad materiale est comparatio quodammodo principij mouentis ad materiam motam. Soluitur intellectus agens, sive Deus sit, vt posuit Alexan. sive sit pars animæ nostre, vt voluit Themist. & Commen. pro tanto dicitur esse effectiuius intellectus, quia comparatio eius ad intellectum materiale est sicut

de Anima FF est

est intellectum materiale & agentem, & speculatum esse vnum subiecto, & differet fm modum. Er licet hoc teneat Them. aduerte tamen q in via eius iudicium formaliter attribuitur nobis per intellectum materiale, non quatenus ex potestate eo fiat, sed quatenus agens est intellectus, quia illinc omnis actio dicitur, atque derivatur. Quod si intellectus materialis non accipit indiuisibiliter ea, quæ intellectus agens ut dicit indiuisibiliter, nihil est q miremur, quādo huius rei illud exemplum exploratum habemus, quod affectiones corporum, candor, nigror, & eius generis ceteræ, quanquā propria rōne & suapte natura indiuisibiles atque infecabiles sint in materiam, tamen diuisibiliter & fecabiliter recipiuntur. Et ex illo capite recte penditur secundū Themultium intellectum agentem & materialem esse vnum subiecto: quod bene Commenca. videtur intellexisse. Et sic habes quid in via Alexand. Commenca. & Themij sit dicendum in hoc quæsito arduo, sicut vides.

Secunda contradictio est super tex. 2. Aristote. & Commen. videtur dicere intelligere esse sicut sentire, & q sit pati. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexandrum in tract. de intellectu. vbi cap. 5. dicit. Intellectus per uiliare esse actum esse, & intellectu, vrinquit, est ei actio, & non passio. Subtilis doctor perferens circa hoc in quæstione. 13. quolibetorum in artic. tertio dicit q non est sensus, quod intelligere sit pati formaliter, ita quod sit de genere passionis, sed quod formaliter denominat per hoc, quod recipitur in aliquo subiecto: sit sensus, intelligere est recipere intellectionem, & sic etiam sentire est recipere sensationem. Vnde, si obiectum vel Deus causaret sensationem, non diceretur sentire. similiter, si intellectus causaret effectiue in se intellectionem, non propterea diceretur ex hoc intelligere. sed potius ex hoc quod recipit intellectionem. Sed ista de claratio non bene exprimit sensum Arist. nec aperit aliquid proprium sensationi & intellectioni, in quo distinguuntur ab alijs formis denominantibus. nam hoc est commune omnibus formis denominantibus ab intrinseco, quod sunt per. nformationem in re denominata, immo & motus ipse denominat mobile, in quo est formaliter & non denominat motorem. Propterea stat aliquid denominare aliquid, in quo tamen non est per inhaerentiam: sicut

communiter dicitur de sex principijs. Dicamus igitur, ut alias diximus, q sensus & intellectus materialis sunt de virtutibus animæ passiuis secundum sententiam Commenca. in. 2. de anima. com. 51. & 3. de anima. com. 4. potentiari autem passiuarum proprium est moueri ab obiecto, cui attribuntur. & quia sensus mouetur à sensibili, & intellectus ab intelligibili, ideo intelligere est si sicut sentire. Nota tamen, q in passione vera sunt duo. vnum est contrarietas, merito cuius est aliqua corruptio: secundo est receptio formæ. sentire & intelligere de passione non habent nisi receptionem tantū, quia in eis non est vera contrarietas: merito cuius concomitur aliqua corruptio, & ideo est alterum genus alterationis & passionis ipsa sensatio, quam sint veræ alterationes, quæ sunt secundum veras passiones & passibiles qualitates, ut dicitur secundo de anima textu com. 57. & 58. & in tertio de anima textu com. 18. In talibus enim est euasio & perfectio, vnde dicit Commen. etiam in com. & Them. in eodem loco super. 2. de anima dicit idē. Vnde, quia sensatio præsupponit receptionem specierum, & intellectu receptionem specierum intelligibilium, sic sentire, & intelligere consistunt in quodam pati, tanquam in necessario præsupposito ad hoc, q sit sentire & intelligere. Sed intelligere & sentire formaliter non sunt receptio specierum, quia, ut scribit Commenca. in. 2. de anima. com. 149. recipere aliquid est aliud à iudicare illud. Et Alexand. dixit in paraphrasi de anima, in illo cap. vbi agit de intellectu practico & specul. quanquam per corporeas affectiones sensuum functio fiat, sentire tamen nō est pati, sed iudicare, atque discernere. Et ideo Alexand. arctius loquens in via Peripateticorū voluit potentias animæ distingui in actiuas & iudicatuas, appellans actiuas potentias animæ vegetatiuæ: reliquas vero ut sensus & intellectus in numero potentiarum iudicantiarū, quia istæ sunt virtutes discernentes & iudicantes. vnde secundo de anima text. com. 150. videtur autem intelligere & sapere tanquam quoddam sentire esse, in vtriusque. n. anima iudicat aliquid & cognoscit. Aduerte tamen q licet secundum Aucrr. & Alexand. in intellectione, quam in sensatione conueniat specierum receptio, quæ est passio quædam, differenter tamen est ista passio in sensu & in intellectu. quia sensus patitur, patiente aliquid organo. ut dicitur. 7. phys. 12.

3. de anima.
tex. 2.
Intelligere
est quo pa
et intellectu
est intel
ligere.
Solutio

Constat

tex. comm. 12. sed intellectus non patitur patiente organo, quia nullius organi est actus, tertio de anima. tex. comen. 7. Sed tunc est difficultas apud viam Theo. & Them. negantium specierum receptionem in intellectu materiali vere, quomodo sit simileudo ista intelligendo, in hoc, quod Aristote. dicit intelligere esse sicut sentire, & quomodo sit quoddam pati. Dicamus nos quod in via istorum ista sunt in intellectu intelligenda fm similitudinem & nō vere. vnde in substantia intellectus materialis vere non recipitur aliqua species, sicut in sensorio recipit species, sed quia accedit substantie intellectus materialis propter mixtionem, in quantum videlicet tangit magnitudinem, vt intelligat ea, quæ sunt hic, sicut sensus in sentiendo per speciem dependet ab obiecto sensibilis, sic intellectus à phantasmate, tertio de anima. tex. comen. 30. intellectus animæ phantasmata vt sensibilia sunt. sicut igitur sensus, ad hoc q. sentiat, mouetur à sensibili: sic intellectus materialis ad hoc vt intelligat, oportet vt quiditatem enī phantasmatis speculetur. tertio de anima. tex. comen. 32. species in intellectuas in phantasmatis speculatur. Sed tunc est difficultas, si intellectus nō intelligit per receptionem speciei sicut sensus, quomodo igitur intelligere est pati fm istā viam? & quō Aristot. dixit intellectum locū esse specierum. 3. de anima. comen. 6. vbi laudat Antiquos? & 3. de anima. tex. c. 6. 38. lapis non est in anima, sed species? Soluitur secundum viam similitudinis. Nam intellectus, vt intelligit, sic discernit & iudicat, & intelligere formaliter non est pati, sed iudicare & discernere obiectum intellectum, sed, quia hoc iudicium quod affert de illis, non compent sibi in quantum intellectus est, sed in quantum est tangens magnitudinem: nullus enim intellectus abstractus vere à magnitudine intelligit aliquid eorum, quæ sunt hic, vt dicit Themist. tertio de anima. cap. 4. 5. & est etiam sententia Commē. tertio de anima. comen. 19. sic igitur intelligere intellectus materialis fit de rebus sensibilibus, quæ sunt potentia intellecta pro quanto fit in phantasmatis, sicut sentire fit respectu sensibilis. & quia hoc sibi ex passione coniungit, vt magnitudini est connexus & iunctus, sic intelligere est quoddam pati, quia hūc intellectui vt moueatur ab obiecto, quod est hic in phantasmate relucente hoc sibi accidit. & sic est passio non vere, non solum quia non per or-

ganum, verum etiam quia neque vere in sua substantia aliquid recipit per informationem, sed solum modo prædicto per viā similitudinis. Sed tunc est in hoc difficultas, quia intelligere videtur esse actio transiens. & nō immanens. Dic quod iudicium est in iudice. Commenta. tertio de anima. comen. 19. iudicium est in capitulo perfectionis. licet igitur actus intelligendi intelligatur quodammodo transire in obiectum, hoc est pro quanto terminatur ad ipsum: tamen iudicium est actus iudicis, & virtutis discernentis. Et hoc voluit Alexan. in prædicta authoritate, quæ in principio contradictionis adducebatur, q. intellectus actius est, & intellectio est ei actio & non passio. Scis igitur ex sententia Peripateticorum, quō intellectio non est passio formaliter, sed iudicium. & quia iudicium attribuitur formæ & agenti, potius est actio quā passio. verissime tamen est qualitas, quæ est in ipsa virtute iudicante. Et, quia non inuenit vnā & eandem formam posse spectare ad diuersa prædicata secundum diuersas habitudines, qualitas. n. est fm quam quales esse dicuntur: & quia ab intellectu dicitur intellectus intelligens, & sensus à sensatione dicitur sentiens: sic sentire & intelligere sunt qualitates. Si hoc intellexerit Scotus ille subtilis, bene dixit si vero considerentur in ordine ad potentiam elicicem istos actus, sic sunt actiones. Sic concordat dicta sapientum. Si queratur in via Theophrasti & Themist. cur sensus non potest sentire sine receptione speciei. & intellectus materialis potest. Dic, quia intellectus est substantia immaterialis, cui competit receptio vera sensus vero est materialis, & virtus organica. & licet recipiat sine materia, alteratur tamen quodam modo, & patitur patiente organo. vnde sensibilia excellentia corrumpunt sensum. tertio de anima. tex. comen. 7. sensus enim consistit in quadam consonantia & ratione. 2. de anima. tex. comen. 141. Sed intellectus, cum nullius organi sit actus, non opus est, vt intellectio fiat per contactum, sicut sensatio. Hac enim ratione ostendit Aristote. in. 7. physico. quod in sensatione alterans, & alteratum sunt simul, quia alteratio quædam sensus esse videtur. tex. comen. 12. Sed intellectus, cum non sit corpus, neq. virtus in corpore, potest iudicare de obiecto

sine receptione vera speciei in sua substantia facta. Vnde, ut dicebatur ex sententia Philosophi. 2. de anima. tex. cō. 150. intelligere & sapere videtur tanquam quoddam sentire esse propterea quia in vniuersa anima iudicatur aliquid, & cognoscitur aliquid eorum, quæ sunt. Hoc. n. argumēto decepti sunt Aristoteli, arguentes in secunda figura ex duobus affirmatiuis. Non est igitur similitudo penes formalem receptionem specierum vtrouque, sed penes iudicium, sicut vides. Sed differt iudicium intellectus à iudicio sensus, quia sensus ad hoc ut iudicet, præsupponit in sensorio passionem à sensibili respectu speciei sine materia, sed intellectus hoc non requirit: ideo potest diiudicare sine receptione speciei in sua substantia, sed in parte sensitua, in qua recipiuntur phantasmatum. & sic alteratio est in parte intellectiva, non ratione subiecti, sed ratione virtutis sensitivæ, quæ est coniuncta ei, cui accidit vt sic, vt tangat eam, ex parte. Sicut intellectus est. Ex hoc fuit in causa q. Arist. in. 2. de anima locutus de virtute sensitiva in genere, præmisit sentire in quodam pati & moveri consistere, in tex. cō. 51. sicut iam concessum erat Aristoteli, vt patet. 1. de anima. tex. cō. 79. Et ideo, quia mens eius non erat hoc sane dictum simpliciter, sensum pati & moveri, & ab alio agere, seu in actu esse, ideo ibi in tex. cō. 54. apponit corrigendo hoc dictum, primum quidem tanquam idem sit moveri, & pati, & agere dicimus. & nunc est actus quidam, imperfectus tamen. Vbi, vt notat lucidissimus Them. innuit differentiam inter moveri & agere, & inter pati & agere. licet. n. sensus patiatur & moveatur à sensibili, vt dictum fuit, non tamen agit ratione sensibilis in hoc, q. iudicium sumit de sensibili, sed hoc habet ex se & sua ratione formali. in plus enim est agere, vel in actu esse, quam sit motus, aut passio. nã vt dicit Themistius, ita actus excedit motum, sicut genus excedit speciem, nam motus est actus quidam. C. imperfectus: ratio autem actus generalior est. Et, si inleuet contra hoc auctoritate Philosophi in lib. de sensu & sensu. vbi habet q. sensibile sensum agere facit & in. 2. de anima. tex. cōm. 52. vbi dicit, q. activa operationis sensibilis sunt extra. Dic q. facit ipsum esse in actu, quod ad speciei receptionem, pro quanto sensus patitur ali quid patiente organo, vt dictum est: sed non facit ipsum agere in hoc, q. discernit, & iudicat, quia hoc habet ex sua intrinseca ratione. sensus. n. & intellectus sunt ex virtuti-

bus animæ, quæ habent ipsi discernere & iudicare, sed sensibile solum quod ad hoc habet virtutem sensitivam excitare, & est sibi occasio non causa principalis ferendi iudicii. organum etiam non patitur à sensibili formam passionem corruptivam, neq. passivam. n. n. albelcit, nec nigrescit, vt patiuntur corpora: immo talis alteratio in perfectionem terminatur, quia est receptio specierum sine materia, & sensuum etiam operatur non vt potentia factiva, sed secundum iudicium & cognitionem.

Tertia contradi. est super cō. 4. & c. 3. cō. 3. de aia. tenet intellectum materiale esse abstractum, & immortale. Sed huius oppositum habetur in. 3. de anima. tex. cōm. 10. vbi loquens de intellectu agente dicit q. ipse solus est immortalis. & patet q. hoc non potest absolute intelligi, quia vltra intellectum agentem etiam intelligentiam moventes orbes sunt abstracti, & immortales. igitur hoc intelligitur comparative, in ordine videlicet ad ceteras animæ virtutes & potestates. & ita intellectus possibilis non est immortalis. Soluitur. inter virtutes animæ sunt duæ, quarum vna est omnia fieri, alia est omnia facere: sed illa, quæ est omnia facere, est præstantior ea, quæ est omnia fieri, & sic in supremo gradu abstractionis sola essentia intellectus agentis pervenit: sicut si quis dicat Solem esse magis abstractum, quam lucem. Ex hoc tamen non sequitur quin intellectus potestatis etiam abstractus sit, quia abstractio & immortalitas non consistit in puncto, sed habet latitudinem magnam, quia distantie entium sunt valde diuise. 2. cœli. cō. 64. vnde intellectus materialis est in infimo gradu abstractionis. 3. de anima. cōm. 19. concordat Them. 3. de anima. ca. 36. & sic elicio solutionem istam. aliter etiam dici potest, vt notatur in tabulis.

Quarta contradi. est in cō. 5. Auer. vbi reprehendit Alexand. qui, sicut sibi imponit, posuit intellectum materiale causatum ex mixtione elementorum, & vult ut saltem omnes alias virtutes animæ, dicit q. hoc est contra Aristoteli, quia sententia Arist. fuit primas perfectiones animæ esse à motore extrinseco. Sed ipse non recordatur fuisset per. 7. meta. cō. 31. vbi reprehendit Auer. ponentem datorem formatum, & Themistium ponentem motorem extrinsecum respectu animalium ex putrefactione generatorum. Soluitur. memini me diffusi dixisse de hac materia super questione nostra de speciebus intelligibilibus. sed pro nunc dico q.

3. de aia. cō. 4. & 5

Solutio.

3. de aia. cōm. 5.

Solutio.

via Aue. & via Alexan. sunt duæ viæ extremae. sed via Auetro. est media, & partim dissecerat ab utroque, & partim cum utroque conuenit. Auetro. ponebat, sicut Plato in simili dicebat, qd motor separatus erat causa adæquata productionis formarū. vnde Co. ibi contra eos dicit qd, si ita esset, non opus esset materia in generatione. nam materia est, ex qua fit aliquid inexistente. si autem tales formæ non educuntur de potetia materie, sed totaliter sunt ab extrinseco, videt fm ipsum qd materia superflua: quia sequitur expositione tales formas esse per se subsistentes. Alexand. vero videtur esse in alio extremo, vt sibi imponit Cōm. quia ipse voluit animam intellectuam hominis, & animas brutorum, & vniuersaliter omnes materiales formas esse causas ex diuersa mixtione elementorū tanquam ex causa adæquata: sicut est de qualitatibus secundis. vt est color, & vapor, qui causantur ex primis qualitatibus elementorum. vnde dicit Cō. qd ista positio est quasi positio negantium agens, & concedendum materiam tantum: & sunt illi, qui ponunt casum: sicut patet. 2. physico. Sed via Auer. est in medio. quia ipse tenet qd formæ istæ animatorum, sicut est anima cogitativa hominis, & omnes in seniores anime sunt educitæ de potentia materie. non tamen insequuntur mixtionem elementorum tanquam causam effectiua adæquatam, immo elementorum mixtio concurrit in genere causæ materialis. sed illud, quod concurrit effectiue, est virtus informans existens in sensine, & est motor extrinsecus, qui est intelligentia separata, à qua rememoratur talis virtus. & ita Cōm. medium tenens extrema dimisit, sibi ipsi non obuiando.

3. de aia. com. 5. Quinta contradictio est in eodem com. 5. Dicitur qd in corporibus celestibus nō sunt plura indiuidua in eadem specie: Oppositū videtur. 2. celi. cō 59. vbi ponit omnia corpora celestia esse eiusdem speciei. Soluitur.

Solutio.

multiplices dixi ubi speciem aliam vniocam, aliam analogam esse, sicut est de genere & differentiis. sic in proposito negat hic in corporibus celestibus esse plura indiuidua in vna specie vniocce dicta, concedit tamen in talibus esse plura indiuidua in specie analogice dicta, quæ est secundum prius & posterius.

3. de aia. com. 5. Sexta contradictio est in eodem com. 5. Superius vbi iam diximus in solutione secundæ quæstionis, ipse declarat quomodo ex intellectu & intelligibili fiat maxime

vnum dicit, quia non fit aliud ab eis, sicut est in compotius ex materia & forma. Sed huius oppositum sentire videtur. 12. meta. cō. 51. vbi habet qd in solo intellectu diuino intelligibile & intellectum vnum sunt. Dico, quicquid dicant Moderni, qd intellectus Auer. ille est, qd ex intelligibili & intellectu fit maxime vnum, quia esse intelligibilis & esse intellectus sunt vnum & sunt vnum. Nam quid melius quàm Auer. per Auer. interpretari? Dicit seipsum declarando. 12. meta. cō. 59. intellectum, cum intelligitur, fit idem cū eo. scilicet cum intellectu. Et subdit, & intellectus est illud, quod intelligitur. & propter hoc dicitur qd intellectus sit res intellecta. Et hoc est consonum viæ Aristotelice. nam ipse 3. de anima habet qd anima est quoddammodo omnia, 377. cognium. n. fit vnum cum potentia cognoscente, & esse rei cognitæ, vt sic esse rei cognoscentis. Ista igitur identitas vniuersaliter reperitur in omni potentia cognoscente. & quanto potentia cognoscentis abstractior fuerit, tanto maior est identitas cogniti cum natura, quæ cognoscit. Et suprema virtus abstracta à materia, & à qualibet imperfectione est intellectus primi entis. hinc est qd ibi intellectus & res intellecta sunt idem: omnibus modis fm viam Auer. Vnde, cum res intellecta ibi sit diuina essentia, in qua est omnis perfectio, omnis bonitas sine aliqua dependentia vel potentia, vel quasi potentia, illic est mater indeiciens bonitatem, & perfectionem, inde spargitur flumina & rivuli entibus, fm quod vniuersaliter dispositio requirit. Et hoc est, qd dixit Ari. in 1. celi in te. cō. 100. Ideo intellectus diuinus essentia diuinam aspiciens omnia videt, quia videt illud, quod est omnia eminent. t. nam videt illud quod est ens per essentiam, nō aliud videt fm Auer. per se, nisi suam essentiam: sicut inquit ipse 12. meta. cō. 51. si quis cognosceret naturam caliditatis existentis in igne, non diceret ignorare naturam caliditatis in alijs rebus calidis. vnde 4. physico. cō. 102. dicit. Si illud, quod est calidum simpliciter, est ignis simpliciter, illud, quod est aliquid calidum, est aliquis ignis. sic, cum Deus sit ens per essentiam, alia entia sunt entia per participationem, alia entia aliquid diuinitatis participant, sicut patet etiam. 2. de anima. te. cō. 34. & 2. celi. te. cō. 64. & 1. physico. 81. Solum igitur in intellectu primi intellectus intelligibile est idem simpliciter & omnibus modis, quia ibi est entitas per essentiam solum: & in nullo

FF ij also

Solutio.

...

alio intellectu, quia in alijs est participatio entitatis, & non est fontalis plenitudo. Solutio enim vnum est ens simpliciter perfectum, & illud Deus est. 5. meta. cō. 21. Nolut igitur Cō. absolute q. intelligibile non fiat idem cum intellectu in alijs intelligentijs, sed voluit q. omnimoda, & simplex identitas nō est nisi in solo primo intellectu. Et ideo dixit 12. met. 51. q. Deus intelligit enna eo modo, quo non est fas homini: immo eo modo, quo nullus alius intellectus ea potest intelligere, disputatione. 3. in solutione. 18. dubij contra Algazelem in libro destructio nū. Et ideo fuit opinio eius, sicut ibi patet q. in alijs intellectibus eitra primū quilibet intelligit aliquid extra se. vnde intellectus secundæ intelligentiæ intelligit primum extra se, quia ipsa prima intelligentia non eminenter continetur in essentia secundæ, sed potius econtra. Et quia secunda intelligentia eminenter continet posteriores, immo omnia alia, dicimus q. non intelligit ea fm ipsum extra se, quia videndo seipsam videt illud, quod est omnia infra ipsam. Et ideo voluit solum primum intellectum esse incausatum, in quo intelligibile & intellectus sunt idem per essentiam omnibus modis. sed in alijs intellectibus ex parte est identitas, & ex parte diuersitas: ex parte est actualitas, & ex parte potentialitas, sicut infra declarabimus magis. Nota ista, quia multi existant capite non potuerunt ascendere ad hoc, vt intelligerent quomodo ex intellectu & intelligibili non fit aliud, sicut ex materia & forma: & quomodo solum in primo intellectu est verum omnibus modis, & in alijs fm quid: & hoc respectu primi. Quia igitur materia nunquam fit forma, neque forma vnquam fit materia, sed ex materia & forma fit aliud, quod non est neque materia, neq. forma, & istud est compositum ex materia & forma. & quia intelligibile fit intellectus, & intellectus fit intelligibile, ideo nō fit aliud ab eis, ideo fit maxime vnum ex eis. Et licet in omni intellectu locum habeat, simpliciter de solo intellectu verificatur omnibus modis. Et hoc de clarabitur statim, qñ declarabimus, quō in oibus intelligentijs est potētia eitra primū.

3. de aia.
com. 5.

Septima contradi. est in eodem cō. 5. Scribit Cōm. reddens causam, quate ex intellectu & intelligibili fit maxime vnum, dicit quia illud, quod fit ex eis, non est aliud ab eis, sicut est compositum ex materia, & forma videtur velle, compositum substantiale dicere tertiam entitatem realiter di-

stinetam à partibus. Cuius tamen oppositū videtur sentire. 1. phy. 17. Solutur ibi à me, & illie vide. dico enith q. ibi loquitur de eo to integrali, vt patet in lireta. sed de composito substantiali non possum videre quomodo non habeat aliquam vnitate per se, & entitatem distinctam ab entitate partium. Dicant alij quicquid velint, dico q. mē Auer. est ista, sicut ibi late probatū est.

Solutio.

Octaua contradi. est in eodem cōmē 5. est contradictio. Quia dicit intellectum agentem esse quali formam, & intellectum passiuum esse quali materiam. Sed oppositum scribit ipse. 11. meta. cōmē. 17. vbi dicit q. intellectus possibilis respectu intellectus agentis est quali locus eius, non quasi materia. Solutur. in materia duz sunt conditiones. Vna q. de potentia eius forma materialis deducatur ad actum. Et quantum ad istam conditionem respiciens dixit Cō. in. 12. met. in cō. 17. q. est locus, nō materia intell. possibilis, respectu agentis in tell. nā intellectus agens nō est eductus de potentia intellectus possibilis. Alia est condicio materię, q. ipsa fit informabilis per formam, & perfectibilis per eam, & quantum ad istam conditionem intellectus possibilis habet rationem quasi materię, non materię, quæ formam mediantebus dimensionibus & qualitatibus recipi t, sed habet proportionem materię arbitrarę. quæ eōparata ad suum actum est sicut potentia, nā via eius fuit ex intellectu potestatis, & ex intellectu agente vnam intelligentiam resultare, quæ merito intellectus possibilis passiuus est, & receptiuus. sed merito intellectus agens est productiuus.

3. de aia.
com. 5.

Solutio.

Nonna contradi. est in cō. 5. in solutione 3. qñis. Cō. dicit q. eū, ens diuidat in ens sensibile & intellectuale, & sensibile in materiam & formā, ita ens intellectuale patiformiter videtur diuidi in aliquid proportionale materię, & in aliquid proportionale formę & cō. intellectus materialis est in tali modo, videlicet q. est ens proportionale materię. Huius tñ oppositum scribit Alexā. in tractatu de intellectu cap. 1. vbi declarat quate intellectus materialis dicatur, non quia est subiectum aliquod, vt materia, quæ per præsentiā formæ potest hoc aliquid fieri, sed quia materia habet essentiam suam in potentia, quia omnia potest, ad quæ habet potentiam. id enim, quod est potentia quatenus huiusmodi est, materiale est. Et parum infra ponens differentiam inter sensum, & intellectum materiale, inquit q. sensus, cum

3. de aia
com. 5.

tum per corpora fiant, non sunt hæc, quæ percipiunt, sunt tamen actu alia quædam. est enim sensus facultas corporis cuiusdam idcirco & corporis patientis est aliquid sensuum perceptio, & ex hac causa non omnium sensus est perceptiuus, est enim & ipse iam aliquid actu. intellectus vero cum nec per corpus aliquid percipiat, nec corporea facultas sit, nec patiatur, nullum omnino entium actu est, nec est hoc aliquid potens, sed est simpliciter potestas quædam huius perfectionis & animæ, specierum et nouorum susceptiua. Amplius idem Alex. in paraphrasi de anima in cap. de intellectu practico & speculativo expresse dicit intellectum rectius comparari agrapho, id est in scriptiois carentie, quàm ipsi tabellæ. tabella enim est in numero enuum. vbi expresse vult intellectum non esse in numero entium, sed priuationem quandam. Soluit opinio Alexan. est multum remota in hoc ab opinione aliorum Peripateticorum. Theophrastus enim, & Themistius, & Cō. volunt intellectum esse æternum & immortalem: immo volunt prædicti q. non est potestas animæ, in qua sunt alie potestates, sed est substantia superior anima, quam contingit separari, sicut perpetuum à corruptibili. ita notat Themistius in 1. de anima: commen. 31. & Commenta. comm. 11. & 31. & in 3. de anima. commen. 5. Et tunc secundum istos viros intellectus materialis dicitur esse potentia, & nullam dicitur habere naturam, nisi quia possibilis est vocatur. tertio de anima. tex. commen. 5. ista ratione, vt refert Themistius in tertio de anima. cap. 39. autoritate Theophrasti, inquit enim, cum intellectus homini extrinsecus accedat, cumque tanquam appositus intellectusque sit, queritur quemadmodum congenitus nobis dicatur, demum, quæ nam confirmatio natura vt eius sit. Certe id, quod dicitur, nihil actu esse intellectum ad potestatem, omnia recte hæc ennis dicitur, quatenus & in sensu, non tamen vsque eo ad viuum refecunda res est, neque tam nihil actu probandus, vt neque ipsemet sit. ea lumen hæc esset & oratio contentioni cauilloque proxima. Sed ita intelligendum, vt in animo talis quædam sui generis potentia sit pro subiecto formarum, ac gremio, qualis in rebus materialibus facultas illa est, quæ constitutioni earum, & concretioni subternitur. Vbi patet secundum istos viros intellectum materialem esse in numero entium, & esse subiectum omnium for-

marum in esse intelligibili, sicut materia est subiectum omnium formarum in esse sensibili. Et quod dicitur non esse aliquid actu, hoc referendum est ad ipsam priuationem, & potentiam, seu earentiam formarum talium, vbi sic consideratur. Alexander autem tenuit animam intellectiuam esse vnā formam dantem esse homini formaliter, & eductam de potentia materię, in qua sunt omnes virtutes, scilicet alitrix, sensibilis, motiua, appetitiua, intellectus, & voluntas. verū in hoc est differentia; quod omnes animæ humanæ potentie sunt organice, excepto intellectu materiali qui est suprema animæ humanæ potentia, secundum quam anima transcendit corpus, ita quod huiusmodi potestas non est alligata organo corporali, sicut sunt alie potestates. vnde ex alijs potestatibus animæ & organo corporeo resultat aliquid in actu, & demonstratur: etenim ex oculo & visu huiusmodi actu videns, & sic de singulis. non sic est de intellectu, quia nullius partis corporis actus est, sed est potestas animæ, & perfectio eius, quæ est gremium formarum & notionum. Alia etiam differentia est inter sensum & intellectum materialem. quia sensus, cum per corpora fiat, patitur patiente corpore, intellectus autem per corpus non intelligitur, quia nec actus corporis est, nec patitur patiente corpore. Et ideo Alexander omnes demonstrationes Aristotelis, & verba eius interpretatur istomodo, quod videlicet intellectus non est corpus, nec virtus in corpore, quia non est iudicium demonstratum in actu, sicut sunt corpora composita ex materia & forma. nec etiam est virtus in corpore, quia non est virtus affixa organo, sicut sensus. nec patitur patiente corpore sicut sensus, quia forma existens in subiecto patitur passione subiecti, cum autem intellectus non sit virtus organica, ideo non est virtus corporea. Et eadem ratione dicitur simplex, & eadem ratione dicitur immortalis, quia non accidit sibi mors ratione, quia sit virtus organica, & ideo dicitur intellectum à principio rectius comparari agrapho, id est carentie inscriptionis tabellæ, quæ tabellæ non scripæ. quia tabella dicit aliquid ens in actu eopositum ex materia & forma per se subsistens, cuiusmodi non est intellectus, vt diximus: quia non est aliquid subiectum, ex quo & forma suscepta possit fieri aliquid per se subsistens in actu, sicut ex prima materia, & forma substantiali sit aliquid per se vnum

In actu per se subsistens. vnde, si materialis dicitur, est, quia est in potentia ad omnia intelligibilia, quia omnia quæ sunt, intelligi possunt, & potentia reducitur ad materiam, ut testatur etiam Commen. 12. meta. cō. 2. 6: Vbi anima duertur q. cōm. non videtur bene habuisse mentem Alex. nec ex consequenti impugnatio Commen. procedit contra mentem Alex. Nam non vult etiam Alex. intellectum materiale esse formaliter nō ens & priuationem potam, sicut sibi imponit Commen. alioquin quomodo Alex. faceret intellectum materiale esse susceptivum notionum & formarum? Vnde in paraphrasi de anima ita scribit in cap. de intellectu practico & speculativo. Nihil igitur est ex his, quæ sunt actu, materialis intellectus, sed omnia potestate. cum enim ante intellectum nihil sit actu, vbi quid intelligit, id quod intelligitur sit, siquidem illa in relectio. cum advenit q. intelligibilis rei speciem habet. Solum igitur intellectus materialis, formalis, & promptitudo quædam est ad formas excipiendas. tabellæ nondū scriptæ persimilis, quinimmo ipsius tabellæ grapho, hoc est inscriptionis carere, quàm tabellæ similior, tabella enim iam in entium numero est. quapropter anima ipsa, & id, quod anima prædictum est, tabellæ potius comparari potest, ipsa vero inscriptionis carentia ferè intellectus materialis est promptitudo & facultas quæpiam, excipienda in seripcionibus accommodata. sicut igitur in tabella accedit, ut ipsa quidem, in qua aptitudo ipsa, & facultas est inscriptionis excipienda, vbi quid inscriptum est, pati aliquid videatur, cum aptitudo ipsa & facultas in actum prompta nihil omnino paratur: nec enim subiectum vllum est, eodem pacto in relectus nihil patitur, cum nihil sit eorum, quæ sunt actu. In libro autem de intellectu cap. de intellectu materiali seipsum melius declarat, quomodo intellectus materialis nihil sit actu. inquit enim. Intellectus, cum non per corpus aliquid percipiat, nec corporea facultas sit, nec paratur, nullum omnino entium actu est, nec est hoc aliquid potens, sed est simpliciter potestas quædam huius perfectionis, & animæ specierum, & notionum susceptiva. vbi patet intellectum materiale non esse actu aliquid entium eorum, quæ recipiuntur in intellectu, nec est aliquid potens, id est aliquid subiectum in actu, sed est potentia animæ susceptiva notionum. Sententiæ igitur Alex. est q. intellectus materialis aliud est ex parte, qua ma-

terialis, & aliud ex parte, qua intellectus materialis dicitur potentiam, quæ est privatio ni coniuncta, & sic est privatio omnium in intelligibili actu. Sed quia ista privatio fundatur in essentia, in cuius illa essentia est aliquid ex natura rei, quia est potentia animæ, quæ est gremium formarum, & quia ista potentia, quæ est virtus, tum formarum, non est corpus, nec vbius in corpore, nec ex ipsa, & organo fit aliquid demonstratū, ideo dicitur non parti patiente corpore. Voluit igitur Alex. intellectum materiale esse simpliciter privationem, sed quod ad hoc male dicitur privationem, sed connotat aliquid reale, & est potentia, quæ est gremium specierum intelligibilium. nam & Alexan. in paraphrasi de anima ostendit modum, quomodo intellectus materialis potest seipsum intelligere post aliorum intellectum, quod non fecisset, si pura privatio est apud ipsum.

Decima contradictio est in eodem com. in solutione tertiæ quæstionis. Dicit nullam formam liberatam esse à potentia, nisi primam formam, & per consequens in omnibus intelligentiis citra primam aliquam est potentia. Huius tamen oppositum habetur 3. phys. 12. vbi dicitur q. in æternis non differt posse ab esse, & 12. meta. com. 30. vbi dicitur q. in ente æterno nulla est potentia omnino. & idem habetur ibidem. 3. 5. 41. & 4. 4. & 2. cori. 32. 3. & 3. 4. vbi habetur q. in ente æterno possibilitas est necessitas. Soluitur. potentia duplex pro nunc. quædam realis & physica, q. ista semper cum actu habet compositionem facere. alia est potentia, quæ nihil reale dicit, & ista comuni vocabulo potentia logica nuncupatur. Dico autem potentiam logicam ens rationis per actum collatum intellectus, causatum ex non repugnantia terminorum, fin quod non repugnant. Dico nunc quamlibet intelligentiam citra primam dupliciter considerari posse, & sub ratione generis, & sub ratione speciei. nam intelligentia Saturni potest concipi, & inquantum ens, & inquantum tale ens. si autem considerata fuerit inquantum ens est, non repugnat sibi q. maiorem perfectionem habeat, quam sit illa, quam actu possidet. quia, si sibi latius maioris perfectionis repugnaret inquantum ens, ita quod ratio formalis entitatis est præcisa causa istius repugnantie, tunc cuius bet enti istud repugnaret, & per consequens primo entis quod falsum est, & impossibile. & est simile, si talis repugnaret visio, inquantum

3. de anima
com. 5.

quantum animal, tunc cuiuslibet animali re-
pugnaret. & ideo sub ratione generis secun-
da intelligentia potentia, & priuationem
aliquam includitque tamen nihil reale di-
cit, sed solum non tepugnantiā. Si autem
confiderata fuerit sub ratione speciei, in-
quantum scilicet est tale ens in tali gradu
entitatis ordinatū, sic fm Philosophos om-
nis perfectio apta nata sibi competere sub
ratione, quia talis ab æterno sibi inest. Et fm
hunc sensum dixerunt in æternis non dif-
ferre potentiam ab actu. Et, quia sola pri-
ma intelligentia habet omnem perfectio-
nem possibilem reperiri in habitu entis, est
sic rectius entitas quàm ens, vt videbimus
statim, inde est q. in ea nulla est potentia,
nec ratione generis, nec ratione speciei. om-
nes autem citra primam priuante sunt gra-
du aliquo entitatis, & bonitatis sub ratione
entis. nulla autem sub ratione talis entis po-
tentiam aliquam habet sub ratione, qua
talis. sic igitur applicata singulis, & sol-
ue & concordat ea, quæ in appatentia disso-
nare videntur.

j. de a. a. Vnde 10. contradictio est ibidē. Dicit
Auer. q. solum in prima intelligentia qui-
ditas & essentia idem sunt, in alijs autem
differt quidditas ab essentia. Sed huius oppo-
sitionis non inuenimus in. 4. de anima. tex.
com. 1. vbi absolute Philosophus in ab-
stractis videtur vniuersaliter concedere qui-
ditatem, & essentiam idem esse, & 7. meta.
tex. com. in. 4. hoc idem habetur. Debes
scire pro solutione Auerro. voluisse quidi-
tatem, & essentiam non esse nomina syno-
nyma, quia talia secundum ipsum non vi-
tantur in doctrina demonstratiua, nisi for-
te ad exponendum: tamen in presenti lo-
co distinguatur, quia sub proprijs rationi-
bus sumuntur. Vnde scias quidditatem esse
abstractius quàm sit essentia. vnde quidditas
solum actus dicit, & ab actu nomen qui-
ditatis est deriuatum. vnde secundum ip-
sum. 7. meta. 21. & 34. tota quidditas est
forma, essentia autem est maioris ambiguitas,
quia competere potest & enbus in actu,
& enbus in potentia. Et ideo secundum
principia ipsius habemus concedere mate-
riam essentiam esse, seu naturam. quidi-
tatem vero minime. similiter habemus con-
cedere materiam esse de essentia compo-
siti non habemus autem concedere materiam
esse de quidditate compositi. vnde. 1. phy. cō.
5. in fine com. dicitur q. materia, & for-
ma sunt partes qualitatiue, id est partes es-
sentialiter compositi, non tamen tam mate-

ria quàm forma sunt partes quidditatis com-
positi, sed tota compositi quidditas forma est.
illud igitur, quod in rebus istis ex materia
& forma compositis facit quidditatem ab es-
sentia differre, est materia, quæ est radix po-
tentialitatis. Sic pariformiter nuanudum
intellectum tuum à simili procedendo, vt
intelligas quomodo solum in prima intel-
ligentia est quidditas, & essentia vnum & idē
omnibus modis. Reuoca in memoriam ea,
quæ paulo ante dixi, videlicet quod sola pri-
ma intelligentia & sub ratione generis, &
sub ratione speciei confiderata est actus pu-
rissimus: omnes alie citra primam, aliquā
potentiam habent, saltem sub ratione gene-
ris. quia igitur ratio in rebus materialibus,
per quā quidditas ab essentia differebat, erat
potentia annexa cum actu, si in primo sic
actus sine potentia solum, sequitur ibi solū
quidditatem, & essentiam idem esse in alijs
autem, cum sit compositio ex actu & po-
tentia, non sicut ex positioe & positioe, sed si-
cut expositioe & priuatioe, vt supra decla-
ratum fuit, & longe ante nos subtilissimus
Doctor in octaua distinctione primi quæ-
stione. 2. pulcherrime declarauit, sequitur
ergo q. in talibus quidditas & essentia quo-
quo modo, vt dicit Com. idem nō sunt. Sed
intellectus subtilizans dubitare posset pro-
pter quid dixit, in quoquo modo non sunt
idem. Soluitur. in rebus compositis ex mate-
ria & forma simpliciter, & sine additione
aliqua, concedendum est quidditatem, & es-
sentiam non eadem esse. Sed in intelligen-
tijs citra primam absolute illud non con-
cedit Com. sed cum ly quoquo modo,
quæ est dictio distractiua. Et ratio est ista,
quia in istis inferioribus est vera compositio
ex potentia vera reali & forma, & in ta-
libus sequitur, quod essentia & quidditas
non sunt idem simpliciter, sed in abstractis
quia ibi non est physica potentia, sed logica
tantum, quæ est ens rationis: pro tanto di-
xit q. quoquo modo in eis quidditas & es-
sentia non sunt idem. Dixit etiam quoquo mo-
do, quia in talibus non est potentia, & nisi
sub ratione generis, non sub ratione speciei,
& ideo aliquo modo in eis quidditas & es-
sentia idem sunt, & aliquo modo non idem.
sed in rebus materialibus tamen sub ratione
generis quàm sub ratione speciei quidi-
tas & essentia non sunt idem. Et, quia
in solo primo ente, vt diximus, quidditas &
essentia idem sunt, ideo dixit Auer. in libro
de structio destructionum disputa. 6. in so-
lutione. 6. dubij q. prima causa est quidditas
simpliciter,

3. de anima.
tex. 17.

Solo quorundam.

Refutatio solutionis

simpliciter, & omnia alia entia quiditas habent ea necesse. Ex his applica, & solue. Duodecima contradictio est in tex. 17. Arist. in illa demonstratione aperte testator animam intellectum esse naturam quandam, ut notat Comment. in com. dum dicit. Et quia consideratio de anima est consideratio naturalis, quia anima est unum entium naturalium. Sed huius oppositum habetur in primo de paribus animalium, ubi querit verum de anima omni sit consideratio naturalis, & determinat oppositum. Ex inter alias rationes adducit istam, quia non omnis anima est natura. Aliqui ad pauca respicientes enuntiaverunt Arist. ibi locum fuisse superfluum, & probabiliter, & dicunt rationes eius ibi non tenere. Nam prima ratio reflectitur, dum dicit, si Naturalis considerat de intellectu, tunc igitur de omni intelligibili consideraret, & sic sola scientia Naturalis omnia consideraret, nam oportet Philosophum concedere aliquam scientiam de intellectu considerare, & tunc idem dicam tibi, sicut ipse dicit de Naturali. Amplius, ut aiunt, ipse assumit propositiones falsas, quia dicunt, quod non omnis anima est natura, quia non intellectus. Sed huius oppositum scribit in presenti demonstratione, ubi probat quod oportet ponere intellectum agentem, quia in omni natura est aliquid, quod est oia fieri, & aliquid, quod est oia facere. patet autem quod minor est, quod anima intellectiva est natura quaedam. Amplius sua probatio falsa est, dum asserit non omnem animam esse naturam, quia non omnis anima est principium motus, quia non intellectus. Sed huius oppositum scribit Philosophus in tertio de anima. tex. com. 49. ubi dicit quod ista duo sunt principia motus intellectus & appetitus. & idem dicit in tex. sequenti. Vnde secundum viam istorum non solum Arist. non fecit rationes demonstrationis, immo neque probabiles, eum fundentur super propositionibus falsis. Et ita oportet secundum mirabilem istorum phantasia Aristotelis sophisticiis rationibus paralogizare. Scribit enim Comment. in 1. phy. co. 10. quod tales sunt sermones vani, qui peccant in materia & forma. Et sic accidit Philosopho, quia propositiones eius sunt falsae, & peccant per equivocacionem, cum natura aliter sumatur, ut patebit. Dicimus nos quod non est credendum magistrum primum Naturali dixisse sine forti ratione, & ita est de quolibet verbo eius, ut scribit Commenta. in primo de generatione, &

corruptione, comment. 18. Mirum est perfectio mirum de tam crassa hominum istorum ignorantia & temeritate, immo mateniam consentiam, qui inveniunt locos in Aristotele ubi ex intentione examinat illam questionem & facit diffuse, & in loco proprio, atinebat enim illa questio illi libro, ut clarum est, & dicunt Aristotele non esse tenendum, immo, quod plus est asserunt ipsum fundari in propositionibus falsis. Sed videant ipsum in omnibus libris eius, quod doctrina est consona in dictis eius. Vnde. 6. primae philosophiae, ubi ponit distinctionem scientiarum speculatiuarum penes quiditativam considerationem, ex triplici modo definiendi & abstrahendi, dum asseruit naturalem definire per materiam secundum esse, & definitionem, intulit in tex. secundo ibidem quod Physici est de quada anima considerare, & non de omni. Patet autem quod hoc dicit propter intellectum, de quo dixit. 2. de quo anima quod videtur esse genus aliud animarum, & hoc solum contingere separari, sicut perpetuum à corruptibili. & 6. primae philosophiae dicit quod non omnis forma, de qua Naturalis considerat, cum materia est & Com. dicit, quod illud fuit dictum propter intellectum, & 7. meta. tex. co. 1. idem habet Philosophus, quod Physici non intetere est de omni anima differere. Dicamus igitur quod differentia est inter animam & intellectum. in hoc enim taxavit Arist. Antiquos in. 1. de anima. Anima. n. in propria significatione dicitur quicunque corporis actus, seu perfectio prima est, & sine corpore esse non potens. Vnde Arist. in. 2. de anima. tex. co. 16. laudat Antiquos, qui dixerunt animam non esse corpus, nec sine corpore esse. Intellectus autem dicitur, qui nullius corporis actus est. Vnde sine corpore esse potest, cum sua essentia non dependeat à corpore. Vnde illae animae proprie sunt quiditativae considerationis à Naturali, quaequeque proprie sunt animarum. Scribit. n. Aristotele. istam uniuersalem propositionem in principio. 3. de coelo, quod omnes naturales substantiae aut corpora sunt, aut cum corporibus generantur & corrumpuntur. si autem intellectus est corpore non generatur, neque corrumpitur: non igitur intellectus erit substantia naturalis. substantiae. n. naturales intelliguntur, quaequeque quiditativae à Naturali considerantur, non secundum esse alioquin, nec primus motor à Naturali consideraretur. Dico igitur Arist. istam fuisse indubitata sententiam de anima intellectiva, quod sit aeterna & abstracta, &

Solutio
propria.

qua

que extrinsecus aduenit nobis, ut patet in 2 de gene. animalium. cap. 3. & tunc à Naturali non consideratur, nisi in quantum est principium, per quod homo intelligit & appetit appetito intellectiuo. Vnde recte dicit Cò. q. illa animæ definitio non vniuoce cõperit intellectiui, & alijs. Vnde, sicut intelligentia consideratur à Naturali, in quantum est anima orbis, pro quanto dat sibi motu. & sic, ut scribit Commen. assimilatur formæ naturali, pro quanto autem non diuiditur ad eius diuisionem, assimilatur abstractæ formæ. propter hoc tamen non dicitur intelligentia quiditatiue à Naturali considerari. Eodem modo intellectus, ut est anima hominis videlicet ut per ipsum homo intelligit, quodammodo assimilatur formæ naturali, & sic intellectus natura dici potest, pro quanto autem non diuiditur ad diuisionem hominis, dicitur assimilari formæ abstractis, propter hoc tamen non sequitur intellectui quiditatiue à Naturali considerari, sicut neque sequetur de intelligentia. Sed replicabis q. est ratio diuersitatis. quia intelligentia habet aliam operationem natura priorem, in qua non dependet à corpore, videlicet intelligere & velle, sed anima intellectiua non habet, quia Aristoteles dicit in primo de anima. Intelligere, siue sit imaginari, siue non fieri possit sine imaginatione, non contingit ab ipso corpore esse. & ita cum anima intellectiua non habeat aliquam operationem sibi propriam, non potest à corpore separari, & ita quiditatiue à Naturali considerabitur, intelligentia vero solum quod ad quia est. Sed, si hoc argumentum demonstrat, tunc igitur non est differentia inter intellectum & animam: & ita male Aristoteles taxauit Antiquos in hoc, & male asseruit ipsum solum à corpore separari. Dicamus igitur quod tenendo, sicut tenendum est secundum Aristotelem q. intellectus sit virtus abstracta à materia, ut fuit opinio etiam Theophrasti, qui fuit auditor Aristotelis, & opinio Themistij, & Còmentis. q. de necessitate habet intellectiue perpetuam, per quam intelligit in se consideratur substantias sempiternas: & est semper felix in se. Vult enim Commen. q. si noster intellectus non potest intelligere substantias abstractas, q. nullus intellectus posset etiam intelligere: quia in talibus, ut dicit. 1. de anima. cò. 36. quicquid intelligit vilius intelligit nobilius, & non e contra. Licet igitur intelligere in nobis, quod communiter experimur, & de quo Aristoteles agit

in tertio de anima, cum imaginatione fiat: & sic talis intellectus dicitur anima & natura, quia assimilatur animæ & formæ naturali, quia ut sic est motor coniunctus tan gens hominem, sicut intelligentia orbem, tamen in se considerata, cum non diuidatur ad hominis diuisionem, sed sit substantia abstracta, sic habet intelligere æternum supra tempus, & supra omne corpus. Et de taliter considerato intellectu & intellectiue non pertinet ad Naturalem. cuius argumentum est quod Aristoteles mouens hanc questionem in tertio de anima, non soluit ibi, sed dixit quod de hoc erit posterius considerandum, quia videbat hoc spectare ad scientiam Diuinam, quæ est posterior via doctrinæ ceteris scientijs. Vnde & 9. primæ philosophiæ de tali intuitiua cognitione intellectus respectu substantiarum separatarum dicit q. non est in nobis, sicut cæcitas. Et beatus Thomas ab ipsa veritate contactus concessit ibi, & notauit illud de mente Philosophi. videlicet q. intellectus hominis habet quoddam intelligere, non dependens ab imaginatione, sicut est intuitiua cognitio intelligentiarum. quod quidem intelligere homini secundum Peripateticos, licet non contingat nisi in postremo, in se tamen consideratus intellectus semper habet illud. Et hoc etiam notauit Commen. in primo de anima, comen. 12. si bene animaduertis. Die igitur resoluere intellectum considerari à Naturali quod ad quod est modo prædicto, quiditatiue vero à Scientia Diuina. Et ita non est contradictio in dictis Aristotelis alius ut mouenti. Ad rationes responderet, quod bene ratio procedit de Philosopho Naturali, & non de Diuino. quia scientia Naturalis est scientia specialis, ad quam spectat considerare quiditates rerum sensibilibus in particulari, & sub particulari ratione formalis, quia in quantum sensibiles sunt sed scientia Diuina est scientia communis, ad quam spectat omnia considerare in ratione communi & transcendenti, ut dicit Philosophus in proœmio Metaphysicæ & clarissime in. 12. metaphysicæ. 2. vel. 3. ad finem. Si igitur Naturalis quiditatiue consideraret intellectum, igitur omnem intellectum abstractum consideraret quiditatiue, quia non est maior ratio de vno, quam de alio, in eo quod est intellectum & abstractum, & ex alia parte consideraret quiditatiue omne sensibile: illa autem sunt extrema, quia vnum est secundum esse & rationem in materia, aliud vtrique

modo

M. A. Zim. Solut. Cont.

modo abstrahit. sed qui considerat quiditativae extrema, debet etiam & media considerare. & ita etiam Naturalis quiditativae consideraret entia imaginabilia: quia si de quo minus ergo & de quo magis. Si enim Naturalis per te abstracta utroque modo quiditativae considerat, multo magis minus abstracta considerabit. Sed non valet de Divino, quia licet Divinus omne abstractum & intellectum quiditativae considerat, non tamen omne intelligibile considerat quiditativae, nisi sub ratione transcendenti. sed ultra illam rationem remanet specialis, quae est scientiis specialibus propria. Dices, scientia Naturalis & Divina considerant de omni anima: igitur nulla alia remanebit scientia, quia Naturalis per te considerat vegetativam & sensitivam, & Divinus intellectus & qui considerat de omni tali, considerat de omni sensibili: & de omni intelligibili: igitur scientia Mathematica non erit. Respondetur, negando consequentiam. quia licet scientia Naturalis quiditativae consideret omne sensibile, & Divina omne intelligibile quiditativae, hoc tamen est sub ratione communi. & ideo restat specialis consideratio entis imaginabilis ipsi Mathematico. hoc autem isti videre non poterunt. Si replices, dicam pariformiter de Naturali, quia ponam quod considerat quiditativae omne sensibile, cum consideret de sensu, & dico etiam quod quiditativae considerat de intellectu. sed dicam quod considerat de omni intelligibili, in quantum intelligibile est, & sic non superfluum aliae scientiae. Respondetur, quod hoc non potest dici, quia Naturalis est artifex specialis, & ratio sua formalis est considerare res, ut concernunt naturam sensibilem, & motum. quia non abstrahit a materia sua consideratio, quae est principium sensus & motus. Vnde Comment. 7. in meta. Aristotelis dicit quod homo non potest intelligi sine carnibus & ossibus. ubi Comment. in communem, dicit quod impossibile est intelligere & quiditates naturales sine sensu & motu: sed ratio intelligibilis, in quantum intelligibile est, & ratio intellectus in quantum intellectus est, abstrahunt a sensu & motu: & ideo ista ratio formalis considerandi non potest esse Naturalis, sed est scientiae Divinae appropriata. Vnde ratio entis in quantum ens non est magis abstracta, quam ratio intellectus in quantum intellectus, aut ratio intelligibilis in quantum intelligibile, sunt enim rationes transcendentes, res enim sicut se habent ad entitatem, ita et

ad veritatem, ex. 1. primae philosophiae, tex. c6. 4. Et confirmatur per Boetium in primo de Trinitate, ubi ponens differentiam inter istas tres scientias speculativas penes modos formales considerandi, inquit quod in Naturalibus proceditur rationabiliter, quia est de rebus sensibilibus contingentia & variationi subiectis, in quibus rara est certitudo: in Mathematicis disciplinabiliter, quia procedimus per imaginationem, in Divinis autem intellectualiter. Idem etiam confirmat dominus Albertus in principio suae meta. & sententia Arist. expresse in. 6. primae philosophiae, in tex. c6. 2. nam cum scientia Divina illa dicatur, si alibi autem, ut asserit, divinum aut honorabile existit, in tali natura existit, videlicet, quae est abstracta utroque modo. modo omne tale est intellectus & intelligibile. & ista ratio est Divini, non naturalis, licet etiam sit de abstractis secundum indifferendum. Sic igitur patet quod intellectus in quantum intellectus, pertinet ad Divinum, & omne intelligibile in quantum intelligibile, sicut omne ens in quantum ens. & ita hoc non est Naturalis. Ad aliud respondetur quod isti aequivoquant, nam natura quandoque sumitur pro omni essentia & substantia, & quandoque sumitur proprie, ut de ea considerat Naturalis, ut est principium motus. Alio enim consideratur natura in scientia Divina, & aliter in scientia Naturali, ut scribit Comment. in. 5. meta. c6. 5. Dico igitur quod in. 3. de anima. c6. 17. dicit Arist. dicit in omni natura dari unum, quod est omnia facere, sumitur pro omni substantia, seu essentia. Vnde sic in natura entium est unum, quod est omnia fieri ut materia, & unum, quod est omnia facere. & illo modo primus motor natura dicitur, quia ut scribit Comment. 2. meta. c6. 17. omnes formae sunt in potentia in prima materia, & sunt in actu in primo motore: tamen primus motor non est natura, ut definitur in Physicis, immo ex hoc excluditur a consideratione Naturali quiditativae, quia non habet in se principium motus, ut patet. 2. physico. communem. 7. 3. illo modo etiam intelligentia dicitur natura. Vnde Comment. in principio libri de substantia orbis inquit. Declaratum est corpora celestia esse composita ex duabus naturis, sicut corpora generabilia & corruptibilia componuntur. Sed in libro de paribus animalium, quando Philosophus dicit quod non omnis anima est natura, sumit naturam proprie, ut est definita in Physicis, quia intellectus medium illo modo natura non est, immo

immo proprie loquendo etiam non est anima. quia. vt diximus, differentia est inter animam & intellectum. Ad illud autem, in quo dicebatur probationes Aristoteli non valere, quia probat per hoc non omnem animam esse naturam, quia non omnis anima est principium motus, cuius oppositum ipse dixit de intellectu. 3. de anima. com. 48 & 49. pariformiter dicitur q. negavit intellectum esse principium motus, sicut natura definitur, quæ est principium intrinsecum ipsi naturato, in quo est per se sed intellectus & qualibet intelligentia non est principium intrinsecum; cum principia debet de animalibus Naturalis inuestigare, quia ista est intentio Philosophi ibi, sed extrinsecum. Vnde Commen. i. cæli. c. 12. inquit, cū cōlum sit semper motum, necesse est, vt moueatur per principium extrinsecum nō corporeum, neque vt sit virtus in corpore. Virtutes igitur naturales, definitur in libro physico, sunt corpora, aut virtutes in corpore, cuiusmodi non est intellectus. Vnde Commen. in. 1. disput. contra Algazelum inquit in solutione dubij primi. q. emanatio Dei benedicti sit fm naturam, neque fm Philosophos recte loquentes non est secundum naturam, neque fm voluntatem, quæ est in nobis. Et ita isti hallucinati sunt non intelligentes veritatem, neque mentē Aristoteli. Albertus autem cognomento Magnus in libro. n. tract. 1. cap. de animalibus, dicit rationes Aristoteli procedere de intelligentijs cōmuniter, & non de intellectu hominis. Sed cum reuerentia non bene dicit. quia Aristoteli ibi loquitur de intellectu, qui refertur ad intelligibile, sicut sensus ad sensibile. patet autem q. iste est intellectus passibilis. 3. de anima. c. 2. Si igitur est intelligere sicut sentire. Amplius Aristoteli ibi adducit tertiam rationem ad eandem conclusionem, vbi probat scientiam Naturalem quiditane non considerare de intellectu. Et videtur mihi, q. sit per locum à maiori negatiue, & est confirmatio nostrorum dictorum. nā scientia Naturalis nullā rē abstractam à materia fm definitionē considerat, sicut sunt enna mathematica. Et hæc pbat, quia Naturalis cōsiderat ea, q. à natura sunt in talibus aut est ratio boni & finis. demstratum est aut. 2. phys. q. natura agit propter finem, sed in talibus entibus in abstractione consistentib⁹ non est ratio boni neque finis, vt asserit, & habetur etiam in. 3. meta. sequitur igitur q. multo minus poterit considerate intellectum, qui est omnino abstractus. Vnde ex

modo loquēdi illa est tertia rationaliter firmo eius non esset continuus. Et ista est cōfirmatio vniūm dictorum nostrorum superius, quia verum veto cōsonat ex omni parte. Si dicatur q. Commen. 2. phys. c. 16. dicit q. quiditane considerat se extendere vique ad vltimam formarum materiarum. & primam abstractarum. Dic q. per vltimam intellexit cogitativam; & hoc inclusiue vsque ad materiam abstractam exclusiue, quia illam quiditane non considerat, quia intellectiua est primus terminus, in quem definit exclusiue, & ipsa cogitativa inclusiue. Vnde in sua media dicit, q. de anima intellectiua considerat scientiam Naturalem, vt est proportionata materię, nō igitur absolute & in se. Sic glossa dictum est 3. de anima. c. 17. & 1. de anima. c. 12.

Decimateria contradi. est in c. 20. Dicit Auer. q. intellectus in potentia prius applicatur nobis, quā m agens. Huius oppositum patuit c. 18. & 36. Nisi esset q. intellectus possibilis est prior origine; sed intellectus agens est prior prioritare perfectionis. Aut aliter. cum intellectio, quæ fit in nobis duplex sit, & per intellectum speculatiuū, & per intellectum adeptum, intellectus possibilis quō ad primam intellectiōnem, præcedit intellectum agentē quō ad secundā, quia secunda primam supponit. 3. de anima 36. licet, vt dictum est: secunda longe perfectior est prima secundum ipsum.

Decimaquarta contradi. est in c. 10. Intellectus fm Auerro. in libro de anima dicitur quatuor modis videlicet, de intellectu materiali, & de intellectu in habitu, & de intellectu agente, & de virtute imaginatiua. Huius tamen oppositum scribit Alexand. in tracta. de intellectu, qui in principio inquit q. intellectus apud Aristoteli est unus. primus enim est intellectus materialis, secundus in habitu, & tertius est intellectus agens. Soluitur intellectus proprie, qui est vniuersalis, triplex est, & sic loquitur Alexand. extensiue autem imaginatiua etiam dicitur intellectus respectu particularium. Vnde etiam intellectus passiuus dicitur. 3. de anima. tex. c. 10. & sic accipit intellectum etiam Aristoteli ibidem in tex. c. 48. vbi dicit. Videntur autem duo hæc momenta. aut apparet, aut intellectus, si quis imaginatiōē posuerit, sicut intelligentiā quandā.

Decimaquinta contradi. est in com. 26. Dicitur q. formatio intellectus est temper vera. Sed oppositum habetur in com. 22. vbi dicitur q. formatio intellectus non est vera neque

3. de aia. com. 10.

Solutio.

3. de aia. com. 10.

Solutio.

3. de aia. com. 26.

neque falsa. Debes scire q. Commē. per formationem hic intellexit primam operationem intellectus, quia quiditas ipsa simplex in se apprehenditur per intellectum. & quia quiditas ipsa forma est, ideo ab ipsa formatio dicitur: aut quia intellectio talis mediante specie fit, quae apud Arabes etiam forma nuncupatur, sicut alias declarauit. Circa autem talem intellectionem distinctum est, nam aut illud, quod apprehenditur, est conceptus simpliciter simplex, & talis in se consideratus non habet aliquid, per quod possit sciri, & aliquid per quod possit ignorari: & circa talem nulla potest esse deceptio in intellectu, immo ibi veritas est. talis autem veritas in prima operatione intellectus consistens non est formalis veritas, quae scilicet in compositione, vel in diuisione consistat, sed solum consistit in hoc, quod obiectum in se offertur potentiae cognoscenti, sicut ipsum est in se. si autem conceptus fuerit simplex, qui simpliciter actu intelligitur: concipi possit, sit tamen conceptus ille resolvable in quid, & in quale, in talibus potest contingere falsitas virtualis, puta si intelligeretur homo irrationalis. & de hoc loquebatur Philosophus: quinto metaphysici. text. com. 34. quando dicebat q. falsa in se ratio nullius est simpliciter ratio, ibi enim falsitas virtualis, virtualem autem falsitatem appello, quando obiectum concipitur in actu simplicis intelligentiae, sub aliqua ratione si bi repugnante. sed quando esset copula formalis: tunc etiam esset falsitas formalis. Ad propositum ergo primo operatio intellectus est semper vera, seruatis illis conditionibus: & veritas illa consistit in hoc, quod obiectum in se praesentat se intellectui: sicut est veritas enim est adequatio rei ad intellectum. quando autem dixit Commē. quod non est vera, neque falsa, intellexit de veritate & falsitate, quae in compositione, & diuisione consistit, quia talia solum in secunda intellectus operatione habet fieri.

Decima sexta contradictio est in commē. to 27. Habet Auerr. q. scientia in potentia generatur à scientia in actu. Sed huius oppositum habet tertio de anima, commen. 5. in solutione tertii questionis: ubi habet hoc pro inconuenienti, quia tunc scientia, quae est in magistro, esset generans scientiam, quae est in discipulo. sicut ignis generat alium ignem sibi similem. Debes scire, q. Auerr. hanc consequentiam, & rationem accepit à Themistio super tertio de anima. cap. 32. & 33. & Themistius autem videtur

deduxisse illud ex sententia Platonis. inquit enim cap. 32. Quod si cui extrema opinio incredenda videatur, omnes homines, qui ex actu & potentia conditi dicuntur, ad vnicum intellectum agentem referri, vnde constitimus sumusque homines, nihil est, quam obrem auersari absterriue debeat, vnde enim communes illae animi conceptiones, praenotionesque communes omnibus haberentur: vnde ingenita illa impressioque omnium mentibus primorum noticia constitisset natura duce, nulla ratione, nulla doctrina: vnde potestremo intelligere mutuo & intelligi vicissim possemus: nisi vnus singularisque intellectus fuisset, quem communem omnes homines haberemus. Quocirca verissime illud apud Platonem legitur. Nisi inquit hominibus communia essent multa, sed proprium quid aut inpromiscuum contineretur in singulis, non esset admodum facile ostendere, & significare alteri voluntatem suam. haec ille. Nos autem alias declarauimus Platonis auctoritate non procedere de intellectu vnitatem, cuius totum studium Academicorum sit in purificatione & immortalitate animarum humanarum, sed illud dictum Platonis erat propter ideas ponenda: nam nisi esset vna communis idea, in qua homines conuenirent, non facile alter alteri suos conceptus posset exprimere. Ista autem ratio Themistii & Auerr. ut alias deduxi, multas habet inuitas, quas asserere possem. sed quid quid sit pro nunc, dico secundum ipsum, scientiam non posse generari à scientia, sicut ignis generatur ab igne. hoc autem sequitur secundum ponentes pluralitatem intellectus, ut ipse opinatur. quod quomodo declaratur, non est praesentis negotii, si qua tamen est declaratio, vide quae dicit Them. & isto modo negant ipse generari scientiam à scientia. tamē q. scientia absolute alia via non possit generari quantum ad indiuiduum nullibi ipse dixit hoc: immo praesens commentum est contra illos, qui tenent nostrum scire esse reminisci secundum Auerr. sed videant quae com. 2. primi postter. & com. 48. & 49. primi metaphysici. & 7. meta. cō. 58 & in fine. 2. postter. & in cō. super lib. de sensu & sensu. in columna. 3. & 1. de anima. cō. 5. & 1. c. & 6. ethic. cap. 4. & tunc videbunt ut illa fuerit opinio Auerr. nec ne. Ista vultimus notare, ne verbositas aliquorum mentem Auerr. peruerteret.

Decima septima contradictio est in com. 3. de anima. 29. Habetur q. delectatio non est in intellectu.

Solutio lectu. Sed huius oppositū habetur. 1. meta. tex. co. 39. Soluitur in intellectu non est delectatio eiusdem rationis cum illa, quæ est in sensu, sed bene alterius rationis potest delectatio esse. Vide Themistium in. 3. de anima. cap. 47. & intelligit hoc.

3. de aia. com. 19. Decima octava contradi. est in eodem cō. Fuit oppositum nobis. nam ibi dicit Cō. q. proprium appetitus sensitiui & desiderij sensibilis est cum præsentia obiecti sensari: e contra autem est de appetitu intellectuali. Sed huius oppositum inducebatur de animalibus perfectis, quia talia habent imaginationem & desiderium respectu absentis sensatorum, sicut patet. 2. de anima. 156. & 20. Nec valet si dicatur q. ibi loquitur de imaginatione, non autem de desiderio. nā desiderium consequitur imaginationem, sicut vmbra consequitur corpus. Soluitur. ista differentia intelligitur cum præcisione: sicut dicitur in simili de vniuersali & singulari, vt sunt obiecta sensus & intellectus.

Solutio. Decima nona contradi. est in com. 33. dicitur Commien. q. cogitatio non componit intelligibilia singularia. Huius oppositum patet in hoc. 3. cōm. 20. & 22. Confirmatur quia cogitatio apparet intellectus particularis, eo quia homo per ipsam particulatiter discit. Soluitur, dicitur Cō. hic intelligitur sano modo & sensus est iste: cogitatio non cōponit singularia, id est terminos simplices, qui tamen vniuersales sunt, quia hoc pertinet ad intellectū, qui est superior cogitatio. singularia hic non sumuntur, vt distinguitur contra vniuersale, vt intelligit contradicens, sed vt distinguitur contra compositum.

3. de aia. com. 33. Vigesima contradi. est in cō. 34. Dicit q. bonum & malum, verum & falsum sunt in eodem genere. Sed oppositum huius patet. 6. meta. tex. cō. vltimi. vbi habet q. bonum & malum sunt in rebus, sed verum & falsum sunt in intellectu. Soluitur, q. bonum & malum dupliciter possunt sumi. vno modo vt inueniantur in genere cause efficientis: alio modo vt mouent in genere cause finalis. si primo modo, sic bonum & malum sunt in anima sicut verum & falsum: & sic sunt in eodem genere, quia vtrunq. est cognitio. nam. 12. meta. cōm. 36. balneum in anima mouet vt efficiens, & balneum extra animam mouet vt finis. & ideo, si considerentur vt mouent in ratione finis, sic habent esse in rebus. de hoc tamen latius plicentur in commento vltimo: sexto metaphysicorum.

Solutio. Vigesima prima contradi. est in cōm. 36. Auer. in recitando opinionem Themist. dicit q. ponendo intellectum abstractum, tunc hoc verum est q. id, quod est magis visibile, magis comprehenditur. Sed oppositū huius patet. 2. meta. cō. 1. Soluitur, dicitur eius hic intelligitur sic, q. si intellectus abstractus intelligit res materiales imperfectas, multo magis aptus est intelligere res abstractas perfectas. hoc tamē non est sibi facile, sed difficile, & ita dicit. 2. meta. cōm. 1. q. exemplum illud Philosophi de visu nocturno respectu luminis diei non ostendit impossibilitatem, sed difficultatem. dico per locū d. minori q. si intellectus ista imperfectiora intelligit, multo magis aptus est intelligere res ipso perfectiores, sicut Deus est & abstractæ substantiæ. hoc tñ non est sibi facile, sed laboriosum propter ipsum in cognitione nostra naturali dependere d. sensatū.

3. de aia. com. 34. Vigesima secunda contradi. est in cō. 36. In illa partes, in qua reprehendit Alex. videri habere pro inconuenienti q. æternum in sua actione indiget aliquo corruptibili, ita q. ex eis fiat vna actio. Sed huius oppositum patet. 3. de anima. cō. 18. de intellectu agente & phantasmate similiter. 7. meta. com. 31. & 1. physico. tex. com. 26. vbi dicitur q. Sol & homo generant hominem. Soluitur. Cō. negat æternum non posse coniungi corruptibili, eo modo, quo Alexand. ponebat. quia sicut sibi imponit Auer. ipse Alexan. tenuit intellectum possibilem esse generabilem & corruptibilem, & posuit intellectum agentē abstractum esse, qui apud Alex. Deus est: & dixit q. in copulatione intellectus adepti Deus vniebatur formaliter intellectui possibili. hoc autē non potest intelligere Cōm. nam, si aliquod abstractum informaret corruptibile, aliquo modo d. corruptibili dependeret. & ideo caueant, qui ad intentionem eius tenent animam intellectum dare esse formaliter homini. Illud autem, quod de phantasmate & hōie allegabat, nihil mouet: tñ quia phantasma non est materia intellectus agentis, nec virtus informatiua hōie. est materia respectu Solis in hominis productione, sicut intellectus possibilis erat materia p. Alex. respectu intellectus agentis in copulatione etiam, quia phantasma Socratis & Platonis nō est primum instrumentum intellectus agentis, sed secundariū & extraneū quouoq. modo, sicut patet. 3. de anima. 5. 19. & 20. cō. Nā sicut dicit Auic. species est in prima intentione naturæ, non indiuiduum, nisi per

3. de aia. com. 36.

Solutio

3. de aia. com. 36

Solutio.

per

M. A. Zim. Solut. Cont.

per accident. & ita dicendum puto de Sole & homine. sed de hoc latius vide. & phy. ob. 15. vbi declaratur quomodo nouitas sit in effectu deriuata à volūtate antiqua, & quomodo non.

3. de aīa. com. 36. Vigesima tertia contradic. est in eodem commen. 36. In illa parte, in qua ponit opinionem suam, dicit qd intellectus in habitu est, per quem extrahimus intellecta. Huius tamen oppositū supra dixeraī contra Alexan. hoc idem opinantem. Solutur ibidem vbi contra Alexan. arguit, & contra Auempace. ibi. n. dicit. & etiam quomodo attribuitur actio propria intellectui, quæ est facere intellecta intellectui generabili & corruptibili, qui est in habitu. Nisi quis ponat qd intellectus, qui est in habitu, sit intellectus agens compositus cum intellectu materiali, vt dicit Them. aut ponat qd forma postrema nobis, qua abstrahimus intellecta, & intelligimus ea, est composita ex intellectu in habitu, & intellectu agente, vt Alexan. & Auempace ponunt: sicut nos etiā

reputamus esse apparens ex sermone Arist. in intellectu in habitu. ergo non discordat ab Alexan. nisi pro quantum ponet in intellectu materialem qui est pars ipsius, esse corruptibilem non autem in modo ponendi.

Vigesima quarta contradic. est in com. 51. Dicit Auerto qd bonum actuale commune omnibus est laudabile Oppositum. 1. xthi. cap. 16. Solutur. sumitur laudabile xthico rum. restrictius quam hic: quia ibi sumitur vt distinguitur contra honorabile, hic autē laus vocabulo sumptum est.

Vigesima quinta contradic. est in com. 66. Dicit Commen. qd tactus cōprehendit sensibile suum sine medio. Huius tamen oppositum patet. 2. de anima, com. 107. 108. 115. Solutur. tactus quantum est merito receptionis non indiget medio, sed per accidens & merito contactus nihil prohibet ipsum medio indigere.

F I N I S.

442

2

